

Conferința națională cu participare internațională

DEVIANȚĂ ȘI CRIMINALITATE
Evoluție, Tendințe și Perspective
Ediția a IV-a 2018

Editori coordonatori

OVIDIU PREDESCU
CONSTANTIN DUVAC
MIHAELA ALIDA TOMIȚĂ
NELU NIȚĂ
ION RUSU
NICOLETA-ELENA HEGHEȘ
MARIUS CIPRIAN BOGEA

Editat de **Universul Juridic SRL**.

Editura **Universul Juridic** este acreditată CNATDCU (lista A2) și este considerată editură cu prestigiu recunoscut.

Copyright © 2018, **Universul Juridic SRL**.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin **Universul Juridic SRL**.

Nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul scris al **Universul Juridic SRL**.

Niciun exemplar din prezentul tiraj nu va fi comercializat fără ștampila și semnătura Editurii sau, după caz, a Autorului/Autorilor, aplicate pe interiorul ultimei coperte.

Respect pentru autorii noștri, respect pentru profesia aleasă!

Prezenta lucrare, în tot sau în parte, este purtătoare de drepturi de autor, aflate sub protecția Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe. Întrucât, în contemporaneitate, aceste drepturi sunt ignorate și încălcate într-o măsură alarmantă, în pofida sistemului valorilor și convențiilor sociale nescrise, a devenit necesară apărarea lor prin forța și sub sancțiunea legii.

UNIVERSUL JURIDIC SRL, titular al dreptului de autor asupra prezentei lucrări, precizează pentru cititorii săi:

conform art. 140 din Legea nr. 8/1996, constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la o lună la un an sau cu amendă reproducerea, fără autorizarea sau consimțământul titularului drepturilor recunoscute de lege, a operelor purtătoare de drepturi de autor sau a produselor purtătoare de drepturi conexe;

conform art. 14 din Legea nr. 8/1996, prin reproducere se înțelege realizarea, integrală sau parțială, a uneia ori a mai multor copii ale unei opere, direct sau indirect, temporar ori permanent, prin orice mijloc și sub orice formă, inclusiv realizarea oricărei înregistrări sonore sau audiovizuale a unei opere, precum și stocarea permanentă ori temporară a acestora cu mijloace electronice.

Editura își rezervă dreptul de a acționa, prin mijloace legale și prin implicarea autorităților competente, în vederea protejării drepturilor patrimoniale de autor al căror deținător este în baza contractelor de editare.

ISSN 2559 – 4915

Redacție:

tel.: 0732.320.666

e-mail: redactie@universuljuridic.ro

Distribuție:

tel.: 021.314.93.15

fax: 021.314.93.16

e-mail: distributie@universuljuridic.ro

editurauniversuljuridic.ro

Editura Universul Juridic

Portal:

tel.: 0725.683.560

e-mail: portal@universuljuridic.ro

universuljuridic.ro

Universul Juridic

Librăria UJmag:

tel.: 0733.673.555; 021.312.22.21

e-mail: comenzi@ujmag.ro

ujmag.ro

Ujmag.ro

Conferința națională cu participare internațională

DEVIANȚĂ ȘI CRIMINALITATE

Evoluție, Tendințe și Perspective

Vol. IV, Ediția a IV-a 2018

Editori coordonatori

OVIDIU PREDESCU

CONSTANTIN DUVAC

MIHAELA ALIDA TOMIȚĂ

NELU NIȚĂ

ION RUSU

NICOLETA-ELENA HEGHEȘ

MARIUS CIPRIAN BOGEA

Universul Juridic

București

– 2019 –

Universitatea „George Bacovia” din Bacău

22-23 noiembrie 2018

Parteneri conferință:

Universitatea de Vest din Timișoara - Facultatea de Psihologie și Sociologie -
Departamentul de Asistență Socială
Trade Co-operative University of Moldova, Chișinău, Republic of Moldova
Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” din București
Universitatea Româno-Americană din București
Universitatea Transilvania din Brașov
Universitatea Spiru Haret din Brașov
Universitatea Danubius din Galați
Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” din București
Agenția Națională Antidrog
Administrația Națională a Penitenciarelor
Penitenciarul Bacău
Școala Națională de Pregătire a Agenților de Penitenciare Tîrgu Ocna
Centrul Educativ Tîrgu Ocna, Județul Bacău
Direcția Generală Anticorupție - Serviciul Județean Anticorupție Bacău
Asociația Internațională a Polițiștilor (I.P.A. Secția Română)
Inspectoratul Județean de Poliție Bacău
Corpul Național al Polițiștilor - Biroul Teritorial Bacău
Serviciul de Medicină Legală Bacău
Inspectoratul Școlar Județean Bacău
Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Bacău
Autoritatea Teritorială de Ordine Publică Bacău
Asociația Română de Științe Penale (A.R.S.P.)
Colegiul Consilierilor Juridici Bacău
Editura Universul Juridic
Societatea de Investiții Financiare SIF Moldova
Instituția Prefectului - Județul Bacău
Consiliul Județean Bacău
Consiliul local Bacău
Primăria municipiului Bacău

Comitetul științific

Președinte:

Prof. univ. dr. **Ovidiu PREDESCU**

- Vicepreședinte al Uniunii Juriștilor din România
- Director al publicațiilor Dreptul
- Consilier al Procurorului General al României

Vicepreședinți:

Prof. univ. dr. **Constantin DUVAC**, Universitatea Româno-Americană, București
Prof. univ. dr. **Mihaela TOMIȚA**, Universitatea de Vest din Timișoara

Membri:

Prof. univ. dr. **Ionel BOSTAN**, Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava
Prof. univ. dr. **Tudorel BUTOI**, Universitatea Danubius din Galați
Prof. univ. dr. **Ștefan COJOCARU**, Universitatea A. I. Cuza din Iași
Prof. univ. dr. **Gheorghe DURAC**, Universitatea A. I. Cuza din Iași
Prof. univ. dr. **Ana-Elena IANCU**, Universitatea Agora din Oradea
Prof. univ. dr. **Alexandru IONAȘ**, Universitatea Spiru Haret din Brașov
Prof. univ. dr. **Tănase JOIȚA**, Universitatea Spiru Haret din Brașov
Prof. univ. dr. **Cristian JURA**, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București
Prof. univ. dr. **Neculai LUPU**, Universitatea „George Bacovia” din Bacău
Prof. univ. dr. **Cristinel Ioan MURZEA**, Universitatea Transilvania din Brașov
Prof. univ. dr. **Cezar Marius PANTEA**, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”
Prof. univ. dr. **Ștefan PRUNĂ**, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” București
Prof. univ. dr. **Tatiana PUIU**, Universitatea „George Bacovia” din Bacău
Prof. univ. dr. **Ion RUSU**, Universitatea Danubius din Galați
Prof. univ. dr. **Șerb STANCU**, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” București
Prof. univ. dr. **Costică VOICU**, Asociația Internațională a Polițiștilor (Secția Română)
Conf. univ. dr. **Alexandru AMITITELOAIE**, Universitatea „George Bacovia” din Bacău
Conf. univ. dr. **Ioan CIOCHINĂ-BARBU**, Universitatea „George Bacovia” din Bacău
Conf. univ. dr. **Costel CEOCEA**, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău
Conf. univ. dr. **Ramona FLOREA**, Universitatea „George Bacovia” din Bacău
Conf. univ. dr. **Andreia Simona MELNIC**, Universitatea „George Bacovia” din Bacău
Conf. univ. dr. **Camelia OLTEANU**, Universitatea Spiru Haret Brașov
Conf. univ. dr. **Monica POCORA**, Universitatea Danubius, Galați
Conf. univ. dr. **Mihaela F. PRUNĂ**, Universitatea Româno-Americană din București
Conf. univ. dr. **Camil TĂNĂSESCU**, Universitatea Creștină „D. Cantemir” București
Chestor **Sorin OPREA**, Director Agenția Națională Antidrog

Comitetul de organizare

Președinte:

Conf. univ. dr. **Nelu NIȚĂ**, Universitatea „George Bacovia” din Bacău

Vicepreședinți:

Prof. univ. dr. **Ion RUSU**, Universitatea Danubius din Galați
Prof. univ. dr. **Nicoleta ELENA HEGHEȘ**, Universitatea Creștină Dimitrie Cantemir, București
Conf. univ. dr. **Mihai CĂPRIOARĂ**, Universitatea „George Bacovia” din Bacău
Dr. **Radu NĂFORNIȚĂ**, Agenția Națională Antidrog, Centrul Bacău
Comisar șef de penitenciare **Vasile SCUTARU**, SNPAP Tîrgu Ocna

Membri:

Conf. univ. dr. **Alexandru AMITITELOAIE**, Universitatea „George Bacovia” din Bacău
Conf. univ. dr. **Ciprian BOGEA**, Universitatea „George Bacovia” din Bacău
Conf. univ. dr. **Camelia OLTEANU**, Universitatea Spiru Haret Brașov

Conf. univ. dr. **George COCA**, Universitatea Spiru Haret București
Lector univ. dr. **Violeta URBAN**, Universitatea „George Bacovia” din Bacău
Lector univ. dr. **Gabriela Daniela BORDEIANU**, Universitatea „George Bacovia”
Lector univ. dr. **Crina-Mihaela VERGA**, Universitatea „George Bacovia” din Bacău
Lector univ. dr. **Ioana Alina SZABO**, Universitatea „George Bacovia” din Bacău
Lector univ. dr. **Florentina NEAMȚU**, Universitatea „George Bacovia” din Bacău
Lector univ. dr. **Ion NECȘULESCU**, Universitatea Spiru Haret Brașov
Asistent univ. dr. **Minodora-Ioana RUSU**, Universitatea Creștină Dimitrie Cantemir
Asistent univ. drd. **Adrian LUPĂȘCU**, Universitatea „George Bacovia” din Bacău
Asistent univ. drd. **Laurențiu NOVAC-DIACONU**, Universitatea „George Bacovia”
Asistent univ. drd. **Elena Tania NĂVODARIU**, Universitatea „George Bacovia”
Dr. **Marta BUTNARU**, Agenția Națională Antidrog, Centrul Bacău
Dr. **Gheorghe-Bogdan BÎRZU**, ofițer în cadrul Ministerului Afacerilor Interne
Comisar șef **Adrian TULUC**, Corpul Național al Polițiștilor - Biroul Teritorial Bacău
Comisar de poliție **Marian TAMAȘ**, Direcția Generală Anticorupție - S. J. A. Bacău
Inspector de poliție **Vasile ANTIP**, Direcția Generală Anticorupție - S. J. A. Bacău
Comisar șef de penitenciare **Manuela FRÂNGU**, SNPAP Tîrgu Ocna
Comisar șef de penitenciare **Valeriu ȘTEFĂNESCU**, SNPAP Tîrgu Ocna
Subcomisar de penitenciare **Silvia MUNTEANU**, SNPAP Tîrgu Ocna
Subcomisar de penitenciare **Carmen PREDA**, SNPAP Tîrgu Ocna
Subinspector de penitenciare **Ana Maria SANDU**, SNPAP Tîrgu Ocna
Subinspector de penitenciare **Cătălin POROȘNICU**, SNPAP Tîrgu Ocna
Comisar șef de penitenciare **Otilia ȚÂRȚOACĂ**, Centrul Educativ Tîrgu Ocna
Comisar șef de penitenciare **Sorin DÎRȚU**, Penitenciarul Bacău
Comisar de penitenciare **Geanina ȘTEFAN**, Penitenciarul Bacău
Subcomisar de penitenciare **Cornelia-Daniela CRIȘAN**, Penitenciarul Galați
Cons. Jur. **Vasile GHIGEA**, Decanul Baroului Colegiului Consilierilor Juridici Bacău
Agent de poliție, ing. ec. **Ramona CIOFU**, Inspectoratul Județean de Poliție Bacău
Ing. Sorinel NOVAC, Universitatea „George Bacovia” din Bacău
Ec. Daniela CRISTEA, Universitatea „George Bacovia” din Bacău
Ec. Mihaela MASTACAN, Universitatea „George Bacovia” din Bacău
Nicoleta BOTEZ, Universitatea „George Bacovia” din Bacău

Eveniment organizat cu sprijinul financiar al
Consiliului Județean Bacău
și
Consiliului Local al Municipiului Bacău

Cuprins

CRIMINALISTICA DE LA URME VIZIBILE LA URME... ENERGETICE. MIROS – GÂNDURI Dr. Costică Romică ICHIM.....	11
ROMÂNIA, SUPRAVIEȚUIRE ȘI AFIRMARE PRIN DREPT. UNELE ASPECTE ALE EVOLUȚIEI DREPTULUI ROMÂNESC DIN EPOCA MARII UNIRI ȘI PÂNĂ ASTĂZI, CU PRIVIRE SPECIALĂ ASUPRA DREPTULUI DE SORGINTE SOVIETICĂ DIN PERIOADA COMUNISTĂ Lector univ. dr. Valentin-Stelian BĂDESCU	21
DIMENSIUNILE ACTUALE ALE TERORISMULUI ISLAMIST ȘI AFECTAREA LIBERTĂȚII DE MIȘCARE ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ Student Radu Adrian VASILIU, Conf. univ. dr. Nelu NIȚĂ.....	70
DIMENSIUNILE ACTUALE ALE CORUPȚIEI DIN ROMÂNIA ȘI IMPACTURILE ACESTEIA CU PRIVIRE LA SUSTENABILITATEA INTEGRĂRII ÎN STRUCTURILE UNIUNII EUROPENE Conf. univ. dr. Nelu NIȚĂ, Student Vasile GRĂJDEANU	76
CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA METODELE UTILIZATE DE CRIMINALISTICĂ PENTRU IDENTIFICAREA INFRAȚIUNILOR ȘI INFRACTORILOR Conf. univ. dr. Nelu NIȚĂ	85
ASPECTE CRIMINOLOGICE ALE CONSUMULUI DE DROGURI Prof. Ing. dr. Doina Speranța DASCĂLU, Student Robert APOSTOL	98
CRIMINALITATEA FEMININĂ - TEORII CRIMINOLOGICE Inspector de poliție Cosmin Constantin MOREGA, Student Alexandra Emilia RĂDOI.....	107
JERTFA ROMÂNILOR ARDELENI PE ALTARUL ROMÂNIEI MARI Conf. univ. dr. Alexandru AMITITELOAIE	115
INFLUENȚA ADICȚIILOR ASUPRA PERFORMANȚEI ÎN MUNCĂ. PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE Drd. Ramona Valentina NECULA	125
PROVOCĂRI ALE (RE)INSERTIEI PROFESIONALE A PERSOANELOR PRIVATE DE LIBERTATE Cercetător științific I, doctor în sociologie Simona Maria STĂNESCU	132
ÎNTRE DEVIANȚĂ ȘI DELINCVENȚĂ – TEORII ALE CAUZALITĂȚII COMPORTAMENTULUI DEVIANT ȘI DELINCVENT Drd. Nicoleta Mădălina AILINCĂI.....	141

ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE PRIVIND INFRAACȚIUNEA DE SPĂLĂRE A BANILOR ÎN LUMINA NOILOR DECIZII ALE ÎNALTEI CURȚI DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE ȘI CURȚII CONSTITUȚIONALE DIN ROMÂNIA Judecător, Asist. univ. drd. Adrian-Petre SAVA-GĂINĂ Procuror Marius-Petrișor IONICĂ	149
IMPORTANȚA ÎNCADRĂRII JURIDICE A FAPTEI DIN PERSPECTIVĂ PROCESUAL PENALĂ Procuror, Asist. univ. dr. Mihai-Alexandru STANCIU	158
PROTECȚIA MARTORILOR AMENINȚAȚI. VALOAREA PROBATORIE A DECLARAȚIILOR DATE DE PERSOANELE PROTEJATE ÎN PROCESUL PENAL Procuror, Lector univ. dr. Gheorghe Daniel ȘTEFAN Procuror, Dr. Alexandru POROF	165
COMUNITĂȚI TERAPEUTICE PENTRU TRATAREA ADICȚIEI DE DROGURI ÎN EUROPA ȘI ROMÂNIA. IPOTEZE VALIDATE ÎN CADRUL COMUNITĂȚII TERAPEUTICE DIN PENITENCIARUL BUCUREȘTI-JILAVA Drd. Antoanela Cristina TEOROC	172
NECONSTITUȚIONALITATEA PREVEDERILOR ART. 592 ALIN. 1 ȘI ART. 589 ALIN. 1 DIN LEGEA NR. 135/2010 Av. Radu-Gabriel PATRICHE, Av. Alexandra RĂILEANU	181
MOMENTUL DOBÂNDIRII STATUTULUI DE PERSOANĂ JURIDICĂ ÎN CONTEXTUL CALITĂȚII SALE DE SUBIECT AL RĂSPUNDERII PENALE Lector univ. dr. Grigore ARDELEAN, Drd. Marcel BOȘCANEANU	187
DEZVOLTAREA SOCIETĂȚII MODERNE PRIN CREȘTEREA GRADULUI DE INCLUZIUNE SOCIALĂ A GRUPURILOR VULNERABILE Psiholog clinician, Drd. Diana Alina BUGANU	194
PROTECȚIA VICTIMELOR ÎN FAȚA CURȚII PENALE INTERNAȚIONALE Av., Asist. univ. drd. Elena Tania NĂVODARIU	202
PROCEDURA AUDIERII ANTICIPATE Procuror, Drd. Camelia Mădălina HIRA	208
ASPECTE RELEVANTE REFERITOARE LA MECANISMUL DE VERIFICARE ȘI COOPERARE PENTRU ROMÂNIA DIN 2018 Lector univ. dr. Crina-Mihaela VERGA	212
PARTICULARITĂȚI ALE CONSUMULUI DE DROGURI ÎN RÂNDUL ELEVILOR DIN CLASELE SUPERIOARE DE LICEU Dr. Radu NĂFORNIȚĂ	222

ABORDAREA SOCIOLOGICĂ, PSIHOLOGICĂ ȘI MEDICALĂ ÎN PROBLEMATICA ALCOOLISMULUI Drd. Mihaela Veronica MIRON	229
CONTRIBUȚIA ROMÂNIEI LA DEZVOLTAREA COOPERĂRII JUDICIARE INTERNAȚIONALE ÎN MATERIE PENALĂ, ADUSĂ PRIN ADOPTAREA CONVENȚIILOR DE EXTRĂDARE DE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI TRECUT Prof. univ. dr. Ion RUSU, Asist. univ. dr. Ioana RUSU, Dr. Bogdan BÎRZU	235
LOVIRILE SAU VATAMĂRILE CAUZATOARE DE MOARTE ÎN LEGEA ROMÂNĂ Dr. Bogdan BÎRZU	262
LĂSAREA FĂRĂ AJUTOR A UNEI PERSOANE AFLATE ÎN DIFICULTATE Asist. univ. dr. Ioana RUSU	270
PRESCRIPTIA RĂSPUNDERII PENALE A MINORULUI Conf. univ. dr. Marius Ciprian BOGEA Judecător drd. Adrian Petre SAVA-GĂINĂ	276
ROLUL MĂSURILOR EDUCATIVE NEPRIVATIVE DE LIBERTATE ÎN REMODELAREA CONDUITEI SOCIALE A MINORULUI DELINCVENT Lector univ. dr. Valeriu FÎRȚALĂ	281
ALCOOLUL – GRADELE CARE SCHIMBĂ VIAȚA Model de bună practică în prevenirea consumului de alcool în rândul tinerilor Asistent social Mirela Nicoleta CRĂCIUN, Ing., Ec., Ag. de poliție, Student Ramona CIOFU, Conf. univ. dr. Nelu NIȚĂ	288
REGIMUL RĂSPUNDERII PENALE A MINORULUI Conf. univ. dr. Marius Ciprian BOGEA, Judecător drd. Adrian Petre SAVA-GĂINĂ	298
FACTORI DECLANȘATORI AI DEVIANȚEI ȘI CRIMINALITĂȚII. STUDIUL DE CAZ-EVAZIUNEA FISCALĂ Student Astrid Isabela BOGDAN, Student Safa Singrid Adriana CANBOLANT	310
LABORATOARELE CLANDESTINE DE DROGURI Prof. univ. dr. Nicoleta-Elena HEGHEȘ	315
DETERMINAREA DIMENSIUNILOR REALE ALE OBIECTELOR DIN CADRUL UNEI FOTOGRAFII, ÎN CADRUL EXPERTIZELOR TRASEOLOGICE Comisar șef de poliție Mihai CANDET	321

MOTIVAȚIA COMPORTAMENTULUI INFRAȚIONAL LA PERSOANELE AFLATE ÎN DETENȚIE

Comisar șef de penitenciare Vasile SCUTARU, Comisar șef de penitenciare Valeriu ȘTEFĂNESCU, Subcomisar de penitenciare Silvia MUNTEANU, Subcomisar de penitenciare Carmen PREDA, Asist. univ. drd. Adrian LUPAȘCU	328
---	-----

REGLEMENTĂRI REFERITOARE LA NOILE SUBSTANȚE PSIHOACTIVE

Dr. Radu NĂFORNIȚĂ, Comisar șef, Lect. univ. dr. Florentina Violeta NEAMȚU	341
--	-----

VIOLENȚA DOMESTICĂ: FACTOR DE RISC PENTRU DELINCVENȚA JUVENILĂ

Dr. Roxana UNGUREANU	347
----------------------------	-----

UZUL ȘI ABUZUL DE DREPT ÎN CONTRACTELE DE ADEZIUNE. EVOLUȚIE ȘI ANALIZE COMPARATIVE DE CENTENAR ÎN DOMENIUL BANCAR ROMÂNESC

Cons. Jur. Vasile GHIGEA, Cons. Jur. Mihai Adrian IONESCU, Cons. Jur. Livia OCHEAN	352
---	-----

TEORII REFERITOARE LA INSTITUȚIA LEGITIMEI APĂRĂRI

Av., Lector univ. dr. Diana-Elena RĂDUCAN-MOREGA	360
--	-----

RECIDIVA - FACTOR DETERMINANT ÎN ADAPTAREA DEȚINUȚILOR LA MEDIUL PENITENCIAR

Inspector principal de penitenciare, Psiholog, Maria Miana GREBENAR, Subinspector de penitenciare, Psiholog, Andreea Cătălina CANĂ, Asistent social, Drd. Antoanela Cristina TEOROC.....	369
--	-----

CRIMINALISTICA DE LA URME VIZIBILE LA URME... ENERGETICE. MIROS – GÂNDURI

Dr. Costică Romică ICHIM

Universitatea Academiei de Științe, Chișinău, Republica Moldova

E-mail: i.romica@yahoo.com

Rezumat

Dinamica și complexitatea comiterii infracțiunilor la nivel național și mondial impune o profesionalizare continuă a specialiștilor criminaliști. Astfel în cadrul cercetării locului faptei, este de o mare importanță să dăm o deosebită atenție tuturor categoriilor de urme indiferent de gravitatea faptei comise, deoarece coroborate cu alte elemente ale investigației judiciare pot aduce explicații și clarificări esențiale ale infracțiunii prin restrângerea timpului pentru identificarea infractorului.

Cuvinte-cheie: *infractor; criminalistică; muc de țigară; urma de miros; urmă energetică.*

Introducere

Având în vedere anul sărbătoririi Centenarului Marii Uniri a românilor, considerăm că este de datoria fiecăruia dintre noi, indiferent de profesie, meserie, activitate pe care o desfășurăm, să acordăm respectul cuvenit tuturor celor care au contribuit la înfăptuirea Marii Uniri de la 1918. Unitatea României Mari de la acea vreme a inaugurat o nouă epocă care, a restabilit un nou curs politicii și economiei. Reușind să coaguleze cetățenii, prin elitele social-politice și economice, la vibrația creatoare a vieții culturale naționale și internaționale. Astfel se înființează noi instituții științifice universitare, laboratoare, stațiuni experimentale etc., care au impulsionat dezvoltarea economiei naționale de sine stătătoare. Toate aceasta au creat un ritm accelerat de modernizare al țării în toate domeniile.

Conferința de Pace de la Paris din 1919 stabilește frontierele Statului Unitar Român ca urmare a revenirii Basarabiei (27 martie 1918), Bucovinei (28 noiembrie 1918), Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului (1 decembrie 1918) la patria mamă. România Mare și-a dublat teritoriul (de la 130.177 km pătrați în 1913, la 295.049 km pătrați în 1920) [2], ca și populația sa (de la 7.160.000 locuitori în 1912, la circa 15.541.000 în 1920) [3]. România devine după 1918 un stat cu mai multe grupuri naționale, de diferite confesiuni, în care românii erau majoritari.

Dat fiind că fenomenul crimei însoțește umanitatea din cele mai vechi timpuri, iar în perioada transformărilor sociale, politice și economice, însoțite de schimbarea frontierelor, condițiilor social-economice, de reformarea legislației și instituțiilor statului, criminalitatea înregistrează noi evoluții cantitative și calitative, după Marea Unire s-a impus unificarea cadrului legislativ și instituțional, inclusiv în materie de investigare și descoperire a infracțiunilor.

Datorită schimbărilor sociale, politice și economice în planul societății românești și internaționale a avut loc și o creștere a numărului de infractori. Astfel științele juridice au concurat la realizarea actului de justiție în vederea aflării adevărului și determinarea fără nici un dubiu a vinovăției celui care a încălcat legea. Un renumit jurist român, dr. Constantin Țurui, afirma: „Războaiele între popoare sunt trecătoare, un singur război rămâne permanent,

războiul contra crimei”. Statul, prin organele sale abilitate, a fost nevoit pentru restabilirea ordinii să identifice infractorii și să le probeze vinovăția. Constatându-se unele erori din trecut privind incriminarea vinovaților de către organele judiciare, a reieșit că simpla aplicare a regulilor de drept este insuficientă, concluzionând astfel că principala modalitate de a se ajunge la identificarea judiciară o reprezintă identificarea criminalistică.

1. Scurtă istorie a științei Criminalisticii și rolul său în identificarea judiciară

De aici rolul criminalisticii, una dintre științele participative care oferă metode științifice prin care sunt aflate, verificate și clarificate probele, datele necesare în vederea identificării infractorului prin administrarea probelor, a devenit esențial în aflarea adevărului și înfăptuirea actului de justiție.

Criminalistica se remarcă prin aportul său particular, atât în aflarea adevărului, cât și prin evidențierea unitară și autonomia sa față de celelalte științe aflate în slujba justiției. Prin urmare, sfera de acțiune a criminalisticii se întinde pe durata întregului proces judiciar, ea contribuind, deopotrivă, atât la determinarea materialității faptelor, cât și la dovedirea vinovăției făptuitorului identificat prin metodele și procedeele acesteia [8].

Activitatea criminalisticii în realizarea actului de justiție constă în aceea că este o punte de legătură între științele juridice – Drept penal, Drept procesual penal, Criminologie, Medicina legală, Psihologia judiciară – și științele naturii, din domeniul chimiei, biologiei, fizicii, anatomiei etc., devenind centrul științific judiciar, o caracatiță care prin tentaculele ei preia cuceririle acestor științe le adaptează, perfecționându-și metodele de cercetare proprii și finalizându-și acțiunile prin aplicarea lor în procesul de investigare penală.

Primul pas al preocupării în domeniul criminalisticii românești apare menționat în anul 1840, prin propunerea Vornicului Manolache Florescu de înființare a unei evidențe alfabetice a infractorilor, după modelul Prefecturii de poliție din Paris, din anul 1832 [6].

Mai târziu, în anul 1847, apare la Iași lucrarea Ghilimele la numele lucrării „*Regulile ce urmează a se păzi în privegherea și cercetarea vinovaților*”, în care sunt descrise și unele reguli de criminalistică și metodologică.

Frații Mina, Ștefan și Nicolae Minovici sunt fondatorii începutului modern al criminalisticii, în România. Mina Minovici (1858-1933), a înființat primul serviciu de identificare judiciară și evidență a infractorilor (1895), Ștefan Minovici (1867-1935), a publicat o serie de lucrări de invenție și tehnică unele cu problematică criminalistică, cum ar fi: *Falsurile în documente și fotografia în serviciul justiției*, în 1900 și *Aparat general macro și microfotografic pentru identificarea falsului în înscrisuri*, în 1915. Nicolae Minovici (1868-1941), a elaborat primul tratat de medicină legală din România în care se regăseau aspecte privind metode și tactici criminalistice, respectiv cercetarea urmelor digitale și palmare, cercetarea urmelor de încălțăminte, importanța identificării criminalistice, metodele fotografice judiciare.

Rolul fraților Minovici în promovarea noii științe – Criminalistica, a fost subliniat încă din anul 1911 de către R. A. Reiss, în introducerea la Manualul său de poliție științifică (tehnică) plasându-i, după Alphonse Bertillon și Hans Gross, înaintea unor reputați savanți ca A. Lacassagne, Francis Galton, Edward Henry, Balthazard și alții [7].

Preocupări notabile în dezvoltarea modernizarea și structurarea criminalisticii au avut și alte personalități ale vremii cum ar fi: Grigore P. Sevescu care publicat în 1900 lucrările: „Ofițerul de poliție judecătorească. Drepturile și îndatoririle sale” și „Modul de cercetare al crimelor și delictelor celor mai obicinuite”. Mihai Moldoveanu „Tratatul de

grafologie și expertiză în falsuri” al criminalistului (1910), Andrei Ionescu care a înlocuit metoda antropometrică cu cea dactiloscopică (1914). Henri Stahl a publicat „Tratat de grafologie și expertiza falsurilor” și Expertiza Grafică după anul 1920. Petrescu Victor și Panaitescu Dumitru au elaborat lucrarea „Instrucțiuni practice pentru investigarea criminalistică a locului faptei” în anul 1929. Activitatea în domeniul criminalisticii devine tot mai complexă, din anul 1930, când se aprofundează cercetarea științifică în traseologie, dactiloscopie și balistică judiciară. Dr. Constantin Țurui, în anul 1937, publică lucrarea „Elemente de poliție tehnică”, și alții.

În procesul de formare al științei criminalistice, o dată cu dezvoltarea științei și tehnicii, noțiunea de criminalistică a dobândit un conținut tot mai larg, deoarece și domeniile în care și-au găsit aplicarea s-au extins neconținut. Întemeietorul ei, Hans Gross, a numit-o ca fiind „o știință a stărilor de fapt din procesul penal”. Criminalistica a mai fost denumită „arta și tehnica investigației penale”.

Criminalistica este știința care elaborează și folosește un ansamblu de cunoștințe despre metodele, mijloacele tehnice și procedeele tactice destinate descoperirii, cercetării infracțiunilor, identificării persoanelor implicate în săvârșirea lor și prevenirii faptelor antisociale.

„Criminalistica este o știință judiciară, cu caracter autonom și unitar, care însumează un ansamblu de cunoștințe despre metodele, mijloacele tehnice și procedeele tactice, destinate descoperirii, cercetării faptelor antisociale, identificării persoanelor implicate în săvârșirea lor, precum și prevenirea pregătirii și desfășurării unor asemenea fapte antisociale” [8]. „Criminalistica este privită ca o știință care este într-un continuu progres, punând la îndemâna instanțelor civile și penale, deopotrivă, mijloace noi pentru aflarea adevărului, mijloace pe care justiția le folosește din plin” [9].

Dinamica și complexitatea comiterii infracțiunilor la nivel național și mondial impune o profesionalizare continuă a specialiștilor criminaliști. Astfel în cadrul cercetării locului faptei, este de o mare importanță să dăm o deosebită atenție tuturor categoriilor de urme, deoarece, coroborate cu alte elemente ale investigației judiciare, pot aduce explicații și clarificări esențiale ale infracțiunii.

Analizând definițiile criminalisticii, unanim acceptate în prezent, găsim cuvântul **a descoperi**. Ce înseamnă a descoperi? A descoperi, este acea faptă, acțiune, de a da la o parte ceea ce acoperă normalitatea firescului, printr-o modificare ca rezultat al interacțiunii dintre factorii creatori și cei primitivi, să o analizezi să o înțelegi și să o faci să devină vizibilă științific. Aceste modificări, produse direct sau indirect, cu sau fără intenție, printr-o acțiune, și care se păstrează pe o durată apreciabilă în timp, poartă denumirea generică de urme.

Pentru a fi considerată urmă, în sens criminalistic, modificările materiale trebuie să îndeplinească o condiție esențială: să aibă o legătură de cauzalitate cu fapta investigată. „Prin urma infracțiunii se înțelege orice modificare materială, intervenită în condițiile săvârșirii unei fapte penale, între faptă și modificarea produsă existând un raport de cauzalitate” [10].

Edmond Locard (1877-1966), afirma: «Orice individ care se deplasează într-un mediu lasă urme». Simpla prezență a omului într-un anumit loc, fie statică, fie dinamică, în cadrul desfășurării unor acțiuni cotidiene, profesionale, sociale, artistice etc., este de natură să determine în mod necesar și obligatoriu modificări în spațiul și timpul de manifestare. Rămânerea urmelor la fața locului este determinată de cauze precum: – condițiile în care operează făptuitorul; – starea psihică a făptuitorului în momentul comiterii faptei; – modul de operare, specific făptuitorului; – condiții nefavorabile de iluminare a locului faptei etc. În legătură cu orice urmă ce se găsește în câmpul infracțiunii, specialistul criminalist trebuie: să o descopere,

să o fixeze, să o ridice, să o ambaleze, să o conserve și să o interpreteze, acordând, totodată, o atenție deosebită la faptul că producerea unei modificări nu este limitată la persoana autorului faptei, ea putând aparține și subiectului pasiv al infracțiunii.

2. Clasificări ale urmelor în Criminalistică

Din punct de vedere criminalistic, urmele pot fi clasificate după mai multe criterii, cea mai importantă fiind clasificarea după natura urmei, situație în care urmele pot fi:

- **urme ale omului**, cuprinzând modificări create de mâini, picioare, frunte, nas, buze, urechi, precum și urme biologice de natură umană: sânge, salivă, păr, spermă;
- **urme ale animalelor**: urme create de gheare, de coarne, de colți, de copite, de aripi, de păr; de produse biologice; de miros;
- **urme ale plantelor**: urme create de frunze, de crengi, de tulpini, de semințe;
- **urme ale obiectelor și instrumentelor** folosite la comiterea infracțiunii;
- **urmele vizibile** (macrourele), se descoperă cu ochiul liber;
- **urmele latente** se descoperă folosind diferite procedee: relevare, tratare cu soluții chimice etc.;

Nu voi insista mai mult asupra clasificării urmelor. Vreau, în schimb, să vă supun atenției observația demonstrată de cuceririle științifice, conform căreia urmele clasificate încă de la începuturile formării ca știință a criminalisticii sunt aproximativ aceleași, ceea ce diferă în prezent sunt procedeele și tehnica performantă folosită în analizarea și interpretarea urmelor, prin identificarea de noi elemente probatorii dovedite științific.

Cel mai relevant exemplu, în evoluția descoperirilor științifice, este identificarea sângelui uman, care a progresat extrem de mult în ultimii ani, de la individualizarea bazată pe clasificarea grupelor de sânge în 0(I), A(II), B(III), AB(IV), descoperită de Karl Landsteiner, în 1901, la descoperirea, mult mai târziu, a profilului ADN de către profesorul Sir Alec Jeffreys, în 1984.

Astfel, evoluția descoperirilor științifice din ultima vreme ne duce pe un alt nivel de cunoaștere și înțelegere, impunând practic criminalisticii să adapteze și să preia cele mai diverse cunoștințe din chimie, genetică, psihologie, în vederea contracarării fenomenului infracțional și aflarea adevărului.

Cu toate că o bună parte din practicienii criminaliști, cât și alte persoane care intră în contact cu știința criminalisticii, consideră că obiectul criminalisticii este definit doar de laturile aplicative clasice: precum dactiloscopia, traseologia, balistica și grafica, mai puțin chimia judiciară, apreciem că și aceasta face parte din obiectul criminalisticii, deoarece oferă posibilități și argumente științifice bazate pe aplicațiile în domeniu în vederea identificării unor urme biologice.

Raportat la frecvența cu care sunt întâlnite în cazul săvârșirii infracțiunilor de violență, în accidente rutiere, incendii și explozii, dar și la calitatea elementelor științifice de individualizare, putem aprecia că cele mai importante urme sunt cele de sânge, salivă, spermă și firele de par.

3. Cercetarea urmelor de pe mucurile de țigări

Mai nou specialiști din domeniul chimiei și practicieni criminaliști au efectuat încercări de laborator în ceea ce privește **filtrele țigărilor fumate** (mucuri de țigară) descoperite la fața locului.

Mucul de țigară reprezintă un suport de urme biologice umane, care poate fi găsit la fața locului, în imediata apropiere sau pe cărarea de urme, de multe ori omis a fi ridicat ca probă cu ocazia cercetării la fața locului, mai ales la infracțiunile cu un grad scăzut de pericolozitate. Aceste filtre se dovedesc a constitui o complexă sursă de urme ce pot identifica persoana care a fumat și abandonat filtrul țigării consumate.

Aceste preocupări privind analiza și examinarea mucusului de țigară, ca o sursă complexă de urme despre persoana care a fumat, au făcut obiectul unor cercetări științifice de către specialiști și tehnicieni criminaliști din cadrul biroului criminalistic Gheorgheni.

„În urma unor cercetări la fața locului, privind infracțiunea de furt de cablu telefonic, au fost ridicate mai multe filtre de țigară consumate, descoperite, pe care le-au examinat macroscopic. În urma examinării au fost constatate asemănări în cea ce privește marca, urme de dinți, urme de salivă, modul de stingere, dispersia nicotinei în filtrul țigaretetei. Pornind de la aceasta constatare, lucrătorii criminaliști au colectat filtre de țigară consumate din mai multe locații (restaurante, locuri pentru fumat etc.). S-a constatat că unele mucusuri de țigară prezentau caractere comune (urme de dinți, dispersia nicotinei în filtru, urme ale salivei, fragmente de urme digitale), unei persoane fiindu-i atribuite 2-3 filtre de țigară.

Pornind de la ipoteza particularizării mucusurilor de țigară în funcție de individ, a fost efectuat următorul experiment: au fost ridicate filtrele de țigară din scrumiera unității în prima parte a zilei (înainte de masă), respectiv în cea de a doua parte a zilei. Au fost amestecate cu alte filtre de țigară ridicate din alte locații. Cu acordul persoanelor fumătoare au fost ridicate filtre de țigară consumată probă martor. În urma examinării cu microscopul și relevarea cu pulbere magnetică, pe baza variabilelor mai sus amintite, s-au putut identifica prin comparație cu probele martor ale filtrelor de țigaretete aparținând persoanelor implicate în experiment. Un aspect distinct s-a observat la urma de salivă impregnată pe mucusurile de țigară fumate în prima parte a zilei, mai mică, în comparație cu urmele de pe filtrele de țigară consumate în cea de a doua parte a zilei.

Această constatare a fost punctul de plecare a inițierii studiului filtrelor de țigară, prin examinarea și analiza acestora, pentru facilitarea identificării unei persoane. Variabilele luate în calcul au inclus temperamentul persoanei, tipul de fumat, tipul de tutun, precum și particularitățile anatomice și funcționale ale unei persoane (pentru dispunerea reziduurilor în filtru, pentru concentrația de nicotină și cotinină prezente în saliva impregnată pe învelișul filtrului).

3.1. Premisele științifice ale identificării criminalistice a mucusului de țigară

Avem în vedere datele științifice existente privind faptul că „în timpul arderii unei țigări rezultă circa 2 litri de fum care conține circa 4.000 de compuși chimici (amoniac, monoxid de carbon, arsenic, clorură de vinil, nicotină, nitrosamine, chinolone, bioxidul de azot, formaldehida, arsenicul, bioxidul de sulf, cadmiul, benzpirenul). La acestea se adaugă în procesul de fabricație diverse adaosuri chimice, inclusiv sare, monofosfat de amoniu, citrat de sodiu și de potasiu (care are misiunea de accelera controlul ratei de ardere a hârtiei. În general, hârtia utilizată pentru a înveli tutunul e confecționată din fibre de in sau de pânzeturi de in.

Rata de ardere a hârtiei are o influență majoră asupra numărului de pufuri trase din țigară.

Cantitatea de substanțe toxice din fumul de țigară reținută pe filtru depinde de maniera de fumat (viteza și volumul inhalat, durata de timp dintre două fumuri)”.

Compușii chimici rezultați în timpul arderii unei țigaretete sunt cei care colorează filtrul de țigară: amoniac, monoxid de carbon, arsenic, clorură de vinil, nicotină, nitrosamine, chinolone,

bioxidul de azot, formaldehida, arsenicul, bioxidul de sulf, cadmiul, benzpirenul etc., și sunt considerați **principalul biomarker** al consumului de tutun prin fumat activ și / sau prin expunere ambientală la tutun, nivelul salivar de cotinină fiind utilizat ca marker al fumatului recent. Cotinina are o durată de viață medie de 16-40 de ore, putând fi dozată în sânge, salivă, urină și materii fecale fiind metabolizată la nivelul ficatului.

Pentru o țigaretă fumată, cotinina atinge valori de până la 36 ng/mL, în funcție de vârstă, apartenență de rasă și de cantitatea de nicotină introdusă în organism (diminuată în afecțiuni cronice respiratorii), capacitatea organismului de a metaboliza nicotina (afectată în afecțiuni hepatice). Concentrații mai mari de cotinină și nicotină au fost identificate la persoanele fumătoare cu tentative de suicid, față de persoanele fumătoare fără tentative de suicidare. Aceste prime date privind filtrul de țigară consumat au făcut obiectul unui referat înregistrat la OSIM, sub denumirea de „Identificări Criminalistice după Fumat” [11].

În cadrul investigației, procesul de identificare a unei persoane începe în momentul în care aceasta lasă la locul faptei o urmă. Filtrul de țigară consumată este o urmă biologică care conține, pe lângă urmele de dinți, urmele de buze, fragmente de urmă digitală, urmă de miros, precum și material genetic (A.D.N). În salivă, secrețiile glandelor exocrine, celulele epiteliale impregnate pe suportul de hârtie al mucusului de țigară.

Având în vedere că psihologii moderni folosesc câteva abordări distincte în cercetarea științifică a proceselor mentale și a comportamentului, cum ar fi abordarea biologică, abordarea comportamentală, abordarea cognitivă și abordarea subiectivă, se poate contura și un profil psihologic al fumătorului, analizând și interpretând: – modul cum este stinsă țigara, respectiv prin presare simplă sau prin răsucire pe un suport dur, călcată cu piciorul, în salivă sau prin scuipare; – cum este aruncată țigara fără a fi stinsă; – cât este consumată țigara; – distanța unde a fost găsită față de locul comiterii faptei etc.

În susținerea afirmației că se poate identifica la aceeași persoană caracteristici care o pot individualiza, funcție de variabilele amintite, vine și clasificarea tipurilor de fumători propusă de Russell în 1974, în funcție de comportamentul dominant legat de fumat. Astfel, s-a observat că fumatul se împarte în șapte tipuri distincte. Acestea se regăsesc în proporții diferite în comportamentul fiecărui fumător, dar întotdeauna unul dintre ele este dominant. Tind să coexiste în special tipurile toxicomanic, automatic, stimulant și calmant, reprezentând un model de fumat chimico-toxicomanic general valabil. Totuși, s-a observat că de obicei, un fumător nu-și părăsește tipul de a fuma predominant.

3.2. Argumente științifice ale urmelor de miros relevate de pe filtrul de țigară consumat

Analizând o persoană fumătoare se poate constata și releva, în afara urmelor mai sus menționate și urma de miros specifică fiecărui individ, care se fixează pe filtrul de țigară consumat cu ajutorul degetelor și a buzelor fumătorului.

Ținând cont că formarea urmelor olfactive sau a urmelor de miros este practic inevitabilă, orice persoană lăsându-și moleculele de miros peste tot pe unde trece, pe fiecare dintre obiectele atinse, nici pantofii, îmbrăcămintea sau mânușile neputând să împiedice formarea acestui gen de „amprentă olfactivă”. Așa cum se afirmă în practică, orice măsură de precauție s-ar lua, este imposibil să se împiedice emisiile permanente de către corpul uman, a moleculelor de miros, care cad pe sol ori se fixează pe obiectele atinse [12].

Așa cum reiese din literatura de specialitate, cercetătorii au descoperit în transpirația subiecților mai multe substanțe perisabile decât în salivă sau urină, iar dintre acestea, 373 aveau

o distribuție tipică la fiecare individ în parte. În plus, oamenii de știință au constatat că există substanțe tipice bărbaților, respectiv femeilor, ceea ce confirmă teoria potrivit căreia fiecare individ își are mirosul său, cu rol în atragerea/respingerea partenerilor de sex opus. Specialiștii vienezi cred deja că toate bacteriile din zona axială joacă un rol important în formarea „amprentei mirositoare personale”, rezultatul final fiind probabil influențat de factorii genetici, unici pentru fiecare individ.

Expertizele criminalistice ale urmelor de buze și urmelor de dinți, precum și expertiza odontologică pot da răspunsuri cu privire la natura umană sau animală a urmelor, mecanismul de formare, vechimea urmei, vârsta, sexul, tipul antropologic aproximativ al individului, natura substanțelor existente în urmă.

Ideea acestui experiment a fost continuată în cadrul unui proiect de către drd. Ichim Costică Romică, care susținut de un grup de cercetători chimiști de la universitățile ieșene, a efectuat mai multe experimente pe filtrele de țigară din punct de vedere al identificării componentelor chimici organici și anorganici specifici mirosului uman cu ajutorul cromatografului GC-MS. Încercările de laborator au respectat procedurile analitice și de specialitate, și au constatat în următoarele:

a) au fost analizați componenții filtrului de țigară folosit ca și analiză primară, s-a supus examinării un filtru de țigară consumat relevat de pe o stradă intens circulată. În urma examinării s-au identificat 175 de substanțe organice și anorganice certe din cronologia listei de substanțe corespunzătoare probei de studiu și 474 de substanțe organice și anorganice din punct de vedere calitativ (s-a luat în calcul structura, detecția în funcție de lungimea de undă spectrală, timp de expunere nivel de distribuție și concentrație).

b) a doua etapă a experimentului a implicat participarea unui număr de 20 de persoane cu vârste cuprinse între 20 și 45 de ani (10 bărbați și 10 femei), de la care s-au ridicat mucusurile de țigară consumate de aceștia pe parcursul zilei (dimineața, prânz și seara, chestionați fiind: de ce au ales respectiva marcă de țigară, dacă au consumat alcool, dacă au mâncat înainte de a fuma și dacă mâncarea a fost condimentată) din locații diferite (domiciliu, locul de muncă, cluburi, răspunzând la un chestionar cu 13 itemi de evaluare).

c) analiza filtrelor de țigară prelevate pe parcursul (faza) zilei (dimineața, prânz și seara) în stare uscată. Substanțele identificate în cele trei faze ale zilei pe fiecare din subiecții participanți sunt în număr de 22, dintre care diferite sunt 3%, distribuite în mod egal pe faze.

d) analiza filtrului de țigară prelevat pe parcursul celor trei faze ale zilei (dimineața, prânz, seara) umectat cu 100 ml apă. Substanțele identificate sunt în număr de 128 pentru proba de dimineață, 135 de substanțe corespunzătoare probei de prânz și 142 de substanțe corespunzătoare probei în faza de seară. S-a constatat că este o diferență de distribuție a substanțelor care diferă cu aproximativ de 20% pe faze, (această diferență se datorează implicării persoanei în activitățile cotidiene, deplasarea în diferite medii, servirea mesei, apa consumată, băuturi etc.). O parte din compuși s-au format prin umectare. Chiar dacă vaporizarea s-a efectuat la temperatură înaltă, acești compuși erau deja formați datorită prezenței apei.

e) relevant în cadrul acestui experiment a fost analiza unui filtru de țigară consumat, ridicat dintr-un club, susceptibil a fi impregnant cu substanțe noi cu efecte psihoactive (etnobotanice). S-au identificat 8 substanțe/compuși de natură organică. Acestea sunt: Methanol(CAS)Carbinol -(metanol sau alcool metilic, carbinol, alcool de lemn); Ethanol(CAS)Ethyl alcool (etanol CAS Alcool etilic); Triacetyln, triglicerida 1,2,3-triacetoxyp propane-triacetat de glicerina; Phenol

(CAS)Izal; I-Menthol-Menthol ARE; Pitydine,3-(1-methyl-2-pyrrolidinyl)-, (S), DL-beta nicotina; Propylene Glycol-propilen glicol; Acetic acid-acid acetic sau etanoic acid. Substanțele identificate în stare umedă sunt de 118. Din numărul de substanțe în stare uscată doar 4 din ele sunt diferite (Methanol(CAS)Carbinol; Ethanol(CAS) alcool; Acetic acid; Propylene Glycol), restul regăsindu-se în faza umedă. Prezența substanțelor alcoolice identificate în mucusul de țigară (consumator de „etnobotanice”) este asemănătoare cu cea din industria parfumurilor, esențele extrase mai ales din diferite plante (care au flori și parte lemnoasă) se face în soluții alcoolice. Concentrațiile substanțelor respective sunt cunoscute de producători.

f) Un alt experiment a fost efectuat prin relevarea urmei de miros de la trei persoane prin strângerea în palmă a recoltorului steril respectiv: două persoane de sex masculin, unul fumător și unul nefumător, și o persoană de sex feminin fumătoare. În urma experimentului s-au identificat substanțe organice și anorganice: – la bărbat nefumător – 19 substanțe diferite; – la bărbat fumător – 29 de substanțe diferite; și la – femeie fumătoare – 28 de substanțe diferite. Restul de substanțe organice și anorganice în procente de 8% până la 12 % sunt comune.

Toate experimentele s-au efectuat pe același tip de analizor, aducerea în faza gazoasă în parametri identici și gaz purtător, timpul de expunere diferit pentru o evaluare corectă a caracteristicilor de separare în vederea obținerii maximului de informații (conturarea „picurilor de masă”). Identificările efectuate sunt determinări calitative [13].

4. Argumente care stau la baza extinderii cercetării experimentului în vederea descoperirii urmei energetice create de om

Acest experiment a fixat ca țintă finală descoperirea unor metode științifice de relevare a urmei energetice create de om. Am putea defini *urma energetică a omului* din punct de vedere criminalistic ca reprezentând „*istoricul activității noastre într-un anumit spațiu, la un moment dat, asupra unei persoane sau a unui obiect*”. Aceasta fiind formată din toate acțiunile noastre care ne caracterizează pe noi ca și indivizi, în mediul în care trăim.

După cum se știe câinii sunt sensibili la miros și când dorm, de multe ori ei se trezesc dacă simt un miros diferit, doar dacă sunt foarte obosiți ei renunță să mai reacționeze la orice miros care nu este prea puternic. În cazul în care mirosul crește și devine mai intens, cu siguranță, câinele va reacționa, deci el va deveni activ la apariția brusca a unui nou miros care nu îi este familiar.

De aici rezultă că mirosul „tatonează” primul câmpul infracțional, înainte ca făptuitorul să săvârșească fapta.

Șerpii au atât nări cât și cavitate nazală, dar acestea nu sunt folosite la miros. Șerpii miros fluturându-și limba prin aer, adunând particule olfactive, ajutând șarpele să identifice prada, prădătorul sau orice altceva ce are miros.

Oamenii de știință de la Sheffield Hallam University, care lucrează împreună cu poliția din West Yorkshire, analizează ce substanțe au fost pe degetul unei persoane care și-a lăsat undeva amprenta. Cu ajutorul unor măsurători speciale, echipa poate identifica urme, fie și firave, de proteine sau compuși farmaceutici, într-o amprentă. Semnătura chimică lăsată de degetele noastre este, apoi, deslușită cu ajutorul unor operațiuni specifice (ionizarea mostrei și accelerarea moleculelor într-un câmp magnetic).

La începutul anilor 1990, biofizicianul rus Vladimir Poponin a efectuat mai multe experimente prin care a dovedit că ADN-ul uman influențează lumea materială printr-un așa numit câmp nou și necunoscut până acum, numit de unii specialiști *Câmp de Torsiune*, un

câmp informațional foarte extins. Experimentul lui Poponin demonstrează că informația specifică propriului ADN, a propriei noastre ființe, în toată complexitatea ei, va rămâne pentru foarte mult timp în locul în care ai fost, pe obiectul cu care ai intrat în contact, și va crea o influență, cel mai adesea, insesizabilă în mod conștient, asupra celor care vor folosi cândva.

Fiecare dintre noi are aproximativ 60 000 de gânduri pe zi, fie că vrem aceasta sau nu. Iar toate aceste gânduri ale noastre produc consecințe, pentru că fiecare gând este de fapt o energie.

Temperatura unui corp este o măsură a vibrației atomilor. Atomii unui material interacționează între ei, cât și cu mediul înconjurător. Absorbția și cedarea energiei duce la modificarea intensității vibrațiilor, deci a temperaturii. Radiația termică emisă de un corp este amprenta temperaturii sale. Orice corp cu temperatura mai mare de zero absolut emite unde electromagnetice în toată gama lungimilor de undă, dar atinge un maxim (vârf de emisie) pentru o lungime de undă unică.

Sper ca în viitorul apropiat criminalistica să poată demonstra științific prezența acestor gânduri și să identifice autorul înainte de a săvârși infracțiunea.

Concluzii

Aspectul de noutate al acestei cercetări științifice a filtrului de țigară consumată, este să poată demonstra cu argumente științifice că această urmă biologică este o sursă complexă de informații, să poată fi folosit ca probă în procesul penal pentru identificarea infractorului.

Rezultatul acestei cercetări poate fi aplicat cu ușurință de specialiștii criminaliști prin analizarea filtrului de țigară găsit la fața locului și conturarea profilului psihologic al infractorului, analizând dispunerea depunerii de salivă, a urmelor de dinți, a modului de aprindere, a modului de stingere și extincție al țigării.

Perfecționarea continuă a metodelor din domeniul chimiei influențează în mod pozitiv activitățile de relevare și identificare criminalistică, fapt ce permite specialiștilor și experților din acest domeniu să depășească sfera clasică, prin preluarea și prelucrarea în mod continuu a noilor descoperiri și adaptarea acestora metodelor și mijloacelor specifice chimiei judiciare.

Prin această metodă se poate restrânge grupul de suspecți, diminuându-se timpul de reacție al organelor de cercetare penală.

Referințe bibliografice

- [1] G. Bengler, Rumänien, ein Land der Zukunft [Stuttgart, 1896].
- [2] Andre Tibal, La Roumanie, Rieder, Paris, 1931, p. 116.
- [3] Nu dispunem de o statistică riguroasă a populației din acea perioadă. În 1922, populația României era de 16.500.000 locuitori, după Buletinul statistic al României (ianuarie - februarie 1924, p. 32).
- [4] N. Popa, Teoria generală a dreptului, București, 2005, p. 42.
- [5] V. Berchesan, *Valorificarea științifică a urmelor infracțiunii. Curs de tehnică criminalistică*, vol. I, Ed. Little Star, București, 2002, p. 9
- [6] Constantin Țurui, *Enigmele unor amprente*.
- [7] Lazăr Cârjan, *Tratat de criminalistică*.

-
- [8] Emilian Stancu, *Criminalistica*, vol. 1 Ed. Actami București, 1999, p. 10.
- [9] Ilie Stoenescu și Savelly Zilberstein *Tratat de drept procesual civil*.
- [10] Emilian Stancu, *Tratat de criminalistică*, Ed. Universul Juridic, București, 2015.
- [11] Fiind prezentat și dezbătut public la cea de A Doua Conferință Internațională Perspective Psiho-Sociale în Tratatamentul Quasi-Coercitiv al Infractorului, SPECTO 2011, susținută la Timișoara.
- [12] Radu Constantin, Pompil Draghici, Mircea Ioniță, *op. cit.*, p. 203; Emilian Stancu, *op. cit.*, p. 206.
- [13] Costică Romică Ichim, Victor Moraru, *Expertiza urmelor olfactive de pe mukul de țigară*, Internațional Scientific Conference” Romanian Educational System Of Forensic Science”.

ROMÂNIA, SUPRAVIEȚUIRE ȘI AFIRMARE PRIN DREPT. UNELE ASPECTE ALE EVOLUȚIEI DREPTULUI ROMÂNESC DIN EPOCA MARI UNIRI ȘI PÂNĂ ASTĂZI, CU PRIVIRE SPECIALĂ ASUPRA DREPTULUI DE SORGINTE SOVIETICĂ DIN PERIOADA COMUNISTĂ

Lector univ. dr. Valentin-Stelian BĂDESCU

Universitatea Româno-Germană din Sibiu

Cercetător științific asociat la

Institutul de Cercetări Juridice, „Acad. Andrei Rădulescu”

din cadrul Academiei Române

Membru al Comitetului Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii

al Academiei Române

E-mail: valentinbadescu@yahoo.com

*„Neavând istorie, fiecare popor dușman ne-ar putea zice:
originea ta este necunoscută, numele tău nu-ți aparține,
mai puțin pământul pe care locuiești”.*

Mihail Kogălniceanu

Rezumat

Studiul de față a pornit de la o nevoie personală. Atunci când am început documentarea pentru Monografia comunei subsemnatului - Botenii Muscelului - am cunoscut foști deținuți politici, martiri ai satului nostru, precum Petre Țuța și Preotul Stanca Sisoe, și am aflat ororile pe care le-au trăit în închisorile comuniste și povesteau despre modul cum au ajuns acolo. Rezumau astfel: m-au arestat într-o noapte, m-au bătut, m-au torturat, m-au dus la închisoare. Despre procesul judiciar nu prea aveau ce povesti, spunând doar că a fost o înscenare. Și atunci a apărut întrebarea firească: cum s-a putut întâmpla, ce fel de justiție a fost înainte de 1989? Pentru istoricii trecutului dreptului nostru, studierea sistemului judiciar, adică a ansamblului instituțional și legal însărcinat cu împărțirea dreptății în societatea românească, a reprezentat o preocupare constantă.

Cuvinte-cheie: România; dreptul românesc; ordinea juridică a Uniunii Europene; constituție; comunism; identitate și suveranitate națională; dreptul în slujba puterii.

1. Cuvânt începător

Studiul de față a pornit de la o nevoie personală. Atunci când am început documentarea pentru Monografia comunei subsemnatului – Botenii Muscelului – am cunoscut foști deținuți politici, martiri ai satului nostru, precum Petre Țuța și Preotul Stanca Sisoe și am aflat ororile pe care le-au trăit în închisorile comuniste și povesteau despre modul cum au ajuns acolo. Rezumau astfel: m-au arestat într-o noapte, m-au bătut, m-au torturat, m-au dus la închisoare. Despre procesul judiciar nu prea aveau ce povesti, spunând doar că a fost o înscenare. Și atunci a apărut întrebarea firească: cum s-a putut întâmpla, ce fel de justiție a fost înainte de 1989? Pentru istoricii trecutului dreptului nostru, studierea sistemului judiciar, adică a

ansamblului instituțional și legal însărcinat cu împărțirea dreptății în societatea românească, a reprezentat o preocupare constantă. Și avem, aici, în vedere, un proiect științific național fundamental postmodern intitulat Enciclopedia Juridică Română. Este vorba despre un proiect major, lansat în Aula Academiei Române. Nevoia Enciclopediei Juridice postmoderne s-a ivit întrucât studii sistematice asupra acestei teme nu au fost încă realizate. Enciclopediile, în diversitatea sensurilor acordate și a formulelor practicate de-a lungul timpului, au jucat un rol important în dezvoltarea științei dreptului și a cunoașterii juridice în general¹. Deopotrivă, disciplină de studiu, domeniu de cercetare ori instrument de informare generală, după o istorie în care perioadele de glorie au fost urmate de unele de eclipsă, până la decretarea „morții” interesului pentru asemenea demersuri în care însăși rolul în societate și, cu atât mai mult, cel al științei sale, se cer regândite și reformate major.

Reflecția asupra subiectului presupune însă, în mod necesar și mai întâi, cu scop nu numai justificativ, perspectiva istorică. „Enciclopedia și metodologia juridică trebuie să se afle în centrul științei juridice”, pentru a constitui garanție a „cunoașterii veritabile a celei mai intime și adevărate naturi a dreptului și spre a atinge „natura lucrurilor și adevărul”². Ei bine, scopul acestui material nu este acela de a edifica o Enciclopedie Juridică Română, o fac alții mult mai bine și mai documentat. Noi vom supune atenției doar o secvență din tumultuoasa istorie a justiției noastre. Este vorba de justiția din România comunistă aflată între nicovalele controlului politic și ciocanul autonomiei. Și aceasta întrucât doar relativ recent au apărut primele cercetări semnificative asupra sistemului judiciar, însă studii sistematice asupra acestei teme nu au fost încă realizate³. Aici se cuvine o precizare de ordin terminologic asupra conceptului de sistem judiciar, care nu are o definiție unanim acceptată, iar pentru temeinicia și acuratețea demersului nostru de cercetare științifică este necesară definirea termenilor. Astfel, potrivit unei definiții legale⁴ „sistemul de justiție reprezintă pilonul de bază al statului de drept și, implicit, al unei societăți democratice stabile și responsabile”. Fără un sistem de justiție modern, adaptat cerințelor societății contemporane (reducerea duratei proceselor, jurisprudență unitară, integritate, transparență etc.), și capabil să răspundă provocărilor viitorului, nu se poate asigura fundamentul dezvoltării economice și sociale a societății românești. Crearea unui sistem judiciar modern, eficient și transparent implică, atât îmbunătățirea cadrului normativ și instituțional aferent, cât și implementarea unor standarde de management la nivelul instituțiilor sistemului judiciar, care să confere calitate actului de justiție. Procesul de modernizare a sistemului judiciar din ultimii ani, reprezentat în principal de adoptarea a patru noi coduri, a înregistrat progrese incontestabile, recunoscute ca atare și în cadrul Mecanismului de Cooperare și Verificare (MCV) cu toate că, menținerea României sub

¹ Mircea Duțu, *Academia Română (1866-2016) temeuri, tradiții și valori juridice*, Ed. Academiei Române, București, 2016.

² *Ibidem*.

³ Avem, aici în vedere lucrarea *Sistemul judiciar din România* a autorilor Sorin Popescu, Dan Lupașcu, publicată la Editura Universul Juridic, București, 2015, care prezintă istoria legislativă a instituțiilor sistemului judiciar român, de la Unirea Principatelor până la evenimentele din decembrie 1989. Ea se constituie într-un demers util deopotrivă teoreticienilor dreptului, slujitorilor justiției și istoricilor care prezintă legislația în sensibila etapă istorică marcată de instituirea regimului comunist în 1945 când prin Legea privind organizarea judecătorească din 1947 și Constituția din 1948 s-a început opera de elaborare a unei legislații aservite noii puteri „democrat-populare”, înlăturându-se unele instituții și reglementari, adaptându-se cele ce puteau fi adaptate și creându-se unele cu totul noi.

⁴ Avem în vedere H.G. nr. 1.155/2014 pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a sistemului judiciar 2015-2020 publicată în M. Of. nr. 19 din 12 ianuarie 2015.

controlul MCV al Comisiei Europene a complicat, în loc să simplifice, preocupările de descifrare a cauzelor reale care determină situația de criză a justiției.

„Focalizarea obsesivă a Rapoartelor MCV asupra justiției penale, confuziile de necrezut între puterea judecătorească și activitatea Ministerului Public, abundența caracterizărilor aproximative privind relațiile interinstituționale, așezarea pe seama justiției a unor „derapaje” din spectrul raporturilor actorilor vieții politice, ne fac să ne îndoim de capacitatea de analiză a autorilor MCV, ca și de calitatea surselor de inspirație a acestora⁵. Cu toate acestea, provocările care stau în fața sistemului judiciar pe calea eficientizării și funcționării la parametri optimi, sunt în continuare numeroase, sistemul trebuind să facă față noilor provocări generate de schimbările la nivel legislativ și de asigurarea resurselor necesare aplicării acestuia. Totodată, prin investirea în capacitatea instituțională a sistemului judiciar se va asigura și atingerea obiectivului general, de creare a unei administrații publice mai eficiente, prin îmbunătățirea capacității de formulare și implementare a politicilor publice în domeniu, sporirea transparenței activității judiciare, precum și prin creșterea calității serviciilor publice furnizate cetățenilor”.

Sistemul judiciar, reprezintă în orice stat democratic o componentă esențială a civilizației și progresului social, constituie o importantă disciplină juridică care se studiază azi în majoritatea facultăților de drept din țările democratice. Conceptul de jurisdicție are multiple accepțiuni, două dintre acestea sunt relevante în procesul de înfăptuire a justiției și prezintă interes pentru studiul organizării judiciare din orice stat democratic. Într-o primă accepțiune, termenul de jurisdicție desemnează „puterea de a decide asupra conflictelor ivite între subiecte de drept – persoane fizice sau juridice – prin aplicarea legii”. Termenul provine din limba latină, de la *jurisdictio*, cuvânt compus din *jus* (drept și dicere – a spune, a pronunța) care înseamnă a pronunța dreptul. Într-o a doua accepțiune, jurisdicția desemnează totalitatea organelor prin care statul distribuie justiția. Constituția și legea de organizare a sistemului judiciar se referă uneori la „instanțe” și „tribunale”, tocmai în această accepțiune. Această accepțiune a conceptului de jurisdicție prezintă interes teoretic și practic din punct de vedere al studiului organizării sistemului judiciar. Principiile, structura și modul de organizare a sistemului judiciar român sunt consacrate în Constituția României și Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată. Justiția se înfăptuiește în numele legii și se realizează prin următoarele instanțe judecătorești: Înalta Curte de Casație și Justiție, curți de apel, tribunale, tribunale specializate, instanțe militare și judecătoria. Sistemul judiciar din România este structurat sub forma unei piramide, având în vârful ei Înalta Curte de Casație și Justiție, apoi urmează Curțile de Apel și Curțile Militare de Apel, Tribunalele, tribunalele specializate, Tribunalele Militare și la baza piramidei, Judecătoria. Așadar, „*Sistemul judiciar*” este sintagma care desemnează ansamblul instanțelor judecătorești și al parchetelor de pe lângă acestea. Se diferențiază de „*sistemul juridic*” sau „*sistemul de justiție*”, care include și celelalte autorități, instituții și profesii care contribuie la realizarea justiției: avocați, consilieri juridici, mediatori, grefieri, asistenți judiciari, magistrați-asistenți, notari publici, executori judecătorești, lucrători de poliție judiciară, inspecți de integritate, experți, interpreți, consilieri de probațiune, funcționari cu statul special din sistemul administrației penitenciarelor.

Și, întrucât sunt adeptul precizunii termenilor, se cuvine să mai fac niște nuanțări privitoare la autoritatea judecătorească, astfel cum a fost amenajată prin textul constituțional, la revizuirea Legii fundamentale din anul 2003, care, prin consacrarea principiului separației

⁵ Nicolae Popa, *E încă timp de ascultare*, în Legal Point, Ed. Universul Juridic, București, 2018, pp. 64-71.

puterilor în stat, în art. 1 alin. (4)⁶, a confirmat interpretarea legislativă dată noțiunii de *autoritate judecătorească*, care figurează chiar în titlul Capitolului VI al Titlului III (Autoritățile publice) din Constituția României. Prin modificarea substanțială din anul 1997 a legii de organizare judecătorească, s-a precizat că această noțiune nu se confundă cu noțiunea de putere judecătorească.⁷ Cu acea ocazie au fost identificate sensurile acestor două noțiuni, sensuri care rezultă chiar din Constituție: *puterea judecătorească* este organizată instituțional în sistemul instanțelor judecătorești, având pe cea mai înaltă treaptă Înalta Curte de Casație și Justiție, în timp ce *autoritatea judecătorească* are o sferă mai largă, incluzând pe lângă aceste instanțe, și Ministerul Public. Au fost înlăturate astfel confuziile, reale sau potențiale, privind apartenența Ministerului Public la puterea judecătorească. Din anul 1997 și până în prezent, distincția dintre Ministerul Public și puterea judecătorească este foarte clară, chiar dacă ambele structuri instituționale alcătuiesc împreună o structură mai largă, respectiv autoritatea judecătorească. Structurarea Consiliului Superior al Magistraturii în două secții, una pentru judecători și alta pentru procurori, este tocmai expresia acestei distincții clare dintre puterea judecătorească și Ministerul Public. Dar, în ansamblul său, CSM „este garantul independenței justiției”, conform art. 133 alin. (1) din Constituție. Distincția dintre Ministerul Public și puterea judecătorească este marcată și de alte câteva texte din Legea fundamentală: astfel, în timp ce „judecătorii sunt independenți și se supun numai legii” (art. 124 alin. (3)) și „sunt inamovibili, în condițiile legii” (art. 125 alin. (1)), Ministerul Public „își desfășoară activitatea potrivit principiului legalității, al imparțialității și controlului ierarhic, sub autoritatea ministrului justiției” (art. 132 alin. (1)).

Aceste prevederi constituționale, nuanțate în legile organice ale justiției și ale Ministerului Public, pun în lumină nu numai statutul clar al puterii judecătorești - separată, dar aflată în raporturi de echilibru cu puterea legislativă și cu puterea executivă, ci și statutul special al Ministerului Public, ca parte componentă a autorității judecătorești. Chiar dacă este distinct de puterea judecătorească, Ministerul Public nu face parte pur și simplu din puterea executivă. Legea fundamentală nu a optat în favoarea unui statut de funcționari publici și pentru procurori, ci le-a acordat acestora statutul de magistrați, ca și judecătorilor. Dar, legătura Ministerului Public cu puterea executivă este păstrată prin „umbrela” ministrului justiției.

În locul unei propuneri de lege ferenda, revin asupra unei sugestii care a fost avansată în mod repetat în ultimii ani: o regândire a statutului procurorului ar fi necesară pentru a-l pune la adăpost de suspiciunile de partizanat politic care s-au manifestat în spațiul public, din zone diferite, nu numai în legătură cu Direcția Națională Anticorupție (DNA), ci și cu altele precum „statul paralel”. Iar pentru procurorii militari, nici mai mult nici mai puțin, propunem desființarea parchetelor militare, moștenire a regimurilor totalitare din trecutul României.

Numai că, sistemul despre care am oferit aceste succinte precizări, nu a fost din totdeauna așa cum arată el în zilele noastre, în mod fatal, s-a aflat în slujba puterii, a totalitarismului comunist de sorginte sovietică, influențând malefic dezvoltarea normală a patriei noastre, atunci când justiția s-a aflat în slujba comunismului, într-un context cu totul aparte.

2. Contextul intern și extern al instaurării comunismului în România

2.1. Premize și precizări. Instaurarea comunismului în România nu a însemnat doar exercitarea violentă a voinței politice a „proletariatului”, ci și constituirea unei arhitecturi

⁶ „Statul se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor - legislativă, executivă și judecătorească - în cadrul democrației constituționale”.

⁷ Valeriu Stoica, *Principiul împărțirii puterii*, în Legal Point nr. 1/2018, pp. 6-7.

constituționale pentru a menține și dezvolta noua ordine socială. Statul devenea instrumentul esențial al acțiunii politice comuniste, având misiunea „istorică” de a transforma societatea capitalistă într-una comunistă, de a elimina „vechea clasă dominantă” (capitaliști, burghezi, cei care slujeau instituțiile politice, juridice și de siguranță națională sau din domeniul învățământului și culturii etc.). Această acțiune „revoluționară” a însemnat distrugerea elitelor politice, economice și culturale românești, ce se cristalizaseră în perioada dintre cele două războaie mondiale. Pe acest loc viran, curățat de „neghina claselor burgheze și a servitorilor ei”, se pregătea înființarea și asezonarea unei noi clase dominante, „cu adevărat democrate, cu iubire de țară”. Noua clasă politică provenea din muncitori și țărani, reprezentanți autentici ai „întregului popor”. În această reconstrucție socială un rol deosebit revenea noului stat reformat, înnoit în fundamentele sale ideologice și ale cărui alveole erau populate cu noi reprezentanți ai puterii populare. Reforma statului și a societății comuniste viza structura și funcțiile statului, zona administrativă, judiciară, a organelor de ordine, de siguranță națională (armata, serviciile de informații), precum și construirea unor complicate instituții cu funcțiuni economice și sociale. Această transformare instituțională era orientată atât către structurile organismelor statale, cât și asupra politicii de „cadre”, de selecție și fixare a noilor conducători și birocrați în structurile puterii. Noua conducere societală se regăsea în structura organizațiilor a căror eficiență era determinată de calitatea celor selecționați să ocupe diversele funcții ale puterii⁸.

Funcționarea statului comunist, performanța sau deficiența sa, depindeau de aceste două componente. Sub raport funcțional, noua structură a instituțiilor depindea de raționalizarea și ierarhizarea competențelor, de conexiunea sistemului de control și decizie, dar și de capacitatea funcționarilor și activiștilor de partid, directori, miniștri etc., de a face față exigențelor normative ale noului colos birocratic. Fundamentele ideologice ale statului constituiau premisa de fond a spectacolului pragmatic comunist. Se pornea de la credința în telosul marxist-leninist al construirii societății comuniste, ca o legendară Arcadie construită conștient de către Om, corect spus, de către proletariat. Această reformă radicală trebuia să înceapă printr-o represiune nemiloasă a fostelor „clase exploatare”. Pentru noii reformatori sociali momentul represiv era esențial, iar consecințele negative se vor resimți mult timp. Așa încât, pentru România, comunismul a fost o tragedie internațională, care a urmărit distrugerea țării și anihilarea conștiinței naționale. Tragedia a început imediat după revoluția bolșevică din Rusia, pe care au făcut-o evreii⁹. Pe 12 aprilie 1919, M. Cohan scria în ziarul *Le Comuniste*, din Harkov: „Putem fără ezitare să afirmăm că Marea Revoluție Rusă a fost înfăptuită de mâinile evreiești. Noi am fost și numai noi cei ce am condus proletariatul rus spre aurora internațională și chiar astăzi cauza bolșevismului stă în mâinile noastre tari. Simbolul iudaismului, steaua cu cinci raze, este acum adoptată de bolșevism și în acest semn va fi exterminată burghezimea”. Politica exterminării totale a clasei conducătoare a început în Rusia, cu Revoluția din 1917, iar în România tragedia și-a manifestat din plin brutalitatea prin

⁸ A se vedea, pentru detalii, Octavian Opreș: *Statul de drept și justiția înainte și după 1989*, preluat de pe site-ul: <http://www.punctulcritic.ro/octavian-opris-statul-de-drept-si-justitia-inainte-si-dupa-1989.html>.

⁹ În Consiliul Comisarilor erau 17 evrei, din 22 membri (77%), la Comisariatul Războiului 33 evrei, din 43 membri (77%), la Afaceri Străine 13 evrei, din 16 membri (81%), la Justiție 20 evrei, din 21 membri (95%), la Instrucție Publică 6 evrei, din 6 membri (100%), la Muncă 7 evrei, din 8 membri (87%), la Ministerul Provinciilor 21 evrei, din 23 membri (91%), la Presă 4 evrei, din 4 membri (100%), în misiunile Crucii Roșii, de fapt misiunea propagandei în țările străine 8 evrei, din 8 membri (100%). În total 129 evrei, din 151 de conducători ai Rusiei bolșevice.

invadarea Basarabiei și Bucovinei, și prin ocuparea întregii țări în 1944. La procesul de distrugere au participat numeroși membri ai unor minorități care nu s-au identificat cu țara, dar și unele elemente din rândurile etnicilor români. Comunismul a creat astfel un climat moral în care oamenii de valoare au fost distruși sau marginalizați, în timp ce oportuniștii au fost promovați în funcții de conducere. În patria noastră, s-au aflat la putere, în acea perioadă, dar se pare că nici astăzi nu suntem prea departe, *mancurții*¹⁰ care au fost manipulați de Moscova, care s-au caracterizat prin incultură, ignoranță și prejudecăți. Totodată, slăbiciunea mintală, psihologică și morală a liderilor de la București, a fost speculată cu dibăcie de Kremlin, pentru a impune de fapt, de-a lungul acelor decenii, o administrație colonială mascată. În acele condiții, sufletele multor persoane au fost pervertite și unii români au luat calea exilului. Exodul continuă chiar și acum când scriu aceste rânduri! România pierde anual un oraș cu o populație medie de 150.000 de locuitori!

În 1918 poporul român și-a reîntregit țara, constituindu-și statul național unitar român, iar astăzi, la mai bine de un secol, am sărbătorit *Anul Omagial al unității de credință și de neam*, și *Anul comemorativ al făuritorilor Marii Uniri din 1918*. Ulterior, la foarte puțin timp, în 1921, în România s-a înființat Partidul Comunist din România, numit și Partidul Comunist Român (PCR) care, din 1921, până în timpul celui de al doilea război mondial, număra aproximativ 1000 (o mie) de comuniști, în mare majoritate alogeni, conducerea aparținând evreilor. Acesta (PCR) a acționat împotriva integrității teritoriale a României, dintr-un motiv cât se poate de clar, pentru că România se opunea cu succes avansării bolșevismului pe teritoriul său. Bolșevicii avuseseră un deosebit succes în Germania, dar și în Ungaria, unde, în 1919, preiau puterea. Guvernul Sovietelor din Ungaria a fost răsturnat de armata română, în 1919, care, după ce a intrat în Budapesta, s-a retras, revenind în interiorul granițelor României. Comuniștii din România hotărâsc să împartă Ungariei, Bulgariei și Rusiei Sovietice, o mare parte din România, încât România să nu mai poată despărți Uniunea Sovietică de Ungaria și nici de Bulgaria. În felul acesta Uniunea Sovietică ar fi urmat să debardeze în Balcani, Mediterana și în întreaga Europă Occidentală. Acest plan de expansiune teritorială imperială a Rusiei bolșevice a fost dejucat de România în toți anii de după Revoluția din 1917, până spre sfârșitul celui de al doilea război mondial. În 1939 și 1940, Partidul Comunist din România continuă să susțină cu fermitate desființarea României „imperialiste”, prin dislocarea din trupul ei a Basarabiei, Bucovinei, Dobrogei, Transilvaniei și a Banatului.

În 1940, conform Pactului Ribbentrop-Molotov, URSS anexează partea de răsărit a României (Basarabia, Ținutul Herța, nordul Bucovinei). Cei ce au hotărât și au executat genocidul (holocaustul) împotriva românilor de aici, au fost evreii, ca voință politică decizională comunistă. Genocidul a fost îndreptat atât împotriva clasei conducătoare, cât și a poporului de rând, fiind vorba și de o epurare etnică, de aducere în locul românilor, a unor cetățeni sovietici, din alte părți ale URSS. Ca să nu existe nicio îndoială și nicio posibilitate de sustragere a evreilor comuniști, ca făptuitori ai holocaustului împotriva românilor, iată-i, în 1940, pe fiecare după numele său¹¹. De altfel, singura forță politică decizională, în România,

¹⁰ Mancurți: oameni care au uitat trecutul lor, care s-au dezis de tradițiile și obiceiurile naționale, care și-au uitat trecutul lor, care s-au dezis de obiceiurile și tradițiile naționale, care și-au pierdut orientarea lor morală și valorile naționale.

¹¹ Datele au fost extrase din *The Plot Against the Church*, de Maurice Pinay, pp. 73-77 (Cf. Traian Golea, *Cum se regizează condamnarea unui popor*, *Romanian Historical Studies*, 1996, ed. II, p. 7-9). Evrei în Guvernul României:

o formau comuniștii. Secretariatul Comitetului Central al PCR din anul 1948: Gheorghe Gheorghiu-Dej – secretar general, Ana Pauker – secretar, evreică, Vasile Luca – secretar, evreu, Teohari Georgescu – secretar, evreu, Lothar Rădăceanu – secretar, evreu. Se impune precizarea că ministrul de interne al noii orânduiri comuniste din România a fost tot evreu, Teohari Georgescu. Și alții, șefi ai securității. În acest context, se poate înțelege mai bine, de ce colonelul Alexandru Nicolski, evreu, este exemplul tipic de ofițer de securitate vinovat de genocid împotriva românilor. Apare un fenomen demn de reținut. În viața publică, evreii din Comitetul Central al PCR, după preluarea puterii, apar cu nume românești - cu o excepție, sau două. Evreii comuniști din 1940 au numele lor evreiesc. Fenomenul românizării numelor, după război și în timpul comunismului, se răspândește și în rândul altor categorii de evrei, încât, în aparență, după nume, o parte din evrei au dispărut. Nu înseamnă că nu au mai existat

1. Ana Pauker, alias Anna Rabinsohn, Ministru de Externe și agenta nr.1 a Moscovei la București.
2. Ilka Wassermann, reala directoare a Ministerului de Externe.
3. Iosif Chișinevski, alias Jakob Broitman membru al Comitetului Central.
4. Teohari Georgescu, alias Burah Tescovich, Ministru de Interne.
5. Avram Bunaciu, alias Abraham Gutman, Secretar General al Marii Adunări Naționale,
6. Lothar Rădăceanu, alias Lothar Wuertzel, ministru.
7. Miron Constantinescu, alias Mehr Kohn, Ministru al Naționalităților, evreu din Ungaria.
8. Moises Haupt, general, comandant militar al Capitalei.
9. Laurian Zamfir, alias Laurian Rechler, general, șef al Securității, originar din Brăila.
10. Heinz Gutman, șef al Serviciului Secret Civil.
11. William Suder, alias Wilman Suder, șef al Contra Spionajului.
12. Roman Walter, tatăl lui Petre Roman, șef al Serviciului de Educație, Cultură și Propagandă al Armatei.
13. Alexander Moghioroș, Ministru al Naționalităților, evreu din Ungaria.
14. Alexandru Badan, alias Alexander Braunstein, șef al Comisiei de Control al Străinilor.
15. Maior Lewin, evreu, fost ofițer în Armata Roșie, șef al Cenzurei pentru presă.
16. Colonel Holban, alias Moscovich, șef al Securității pe București.
17. George Silviu, alias Gersch Gollinger, secretar general în Ministerul de Interne.
18. Erwin Voiculescu, alias Erwin Weinberg, șef al Departamentului pentru pașapoarte în Ministerul de Externe.
19. Gheorghe Apostol, alias Gerschwin, președinte al Sindicatului Muncitoresc.
20. Stupineanu, alias Stappnau, șef al Spionajului Economic.
21. Emmerick Stoffel, evreu din Ungaria, ambasador al României în Elveția.
22. Harry Fainaru, alias Hersch Feiner, șef de legăție în Ambasada din Statele Unite.
23. Ida Szillagy, evreică, prietenă a Anei Pauker. Reală conducătoare a Ambasadei din Londra.
24. N. Lăzărescu, alias Burach Lazarovich, însărcinat de afaceri a României la Paris.
25. Simon Oieru, alias Schaeffer, subsecretar de stat.
26. Aurel Baranga, alias Ariel Leibovich, inspector general în Departamentul Artelor.
27. Liuba Chișinevski, alias Liuba Broitman, președintă a Femeilor Române Antifasciste.
28. Lew Zeiger, evreu, director general în Ministerul Economiei.
29. Doctor Zeider, jurisconsult al Ministerului de Externe.
30. Marcel Breslașu, alias Mark Breslau, director general al Departamentului Artelor.
31. Silviu Brucan, alias Saul Bruckner redactor șef al Scânteii,
32. Samoila, alias Samuel Rubenstein, director al Scânteii.
33. Horea Liman, alias Lehman, redactor secund al Scânteii.
34. Inginerul Schnapp, evreu, director al ziarului România Liberă.
35. Jehan Mihai, alias Jakob Michael, șef al industriei cinematografice române.
36. Alexandru Graur, alias Alter Brauer, director general al Societății Radiofonice Române.
37. Mihai Roller, evreu, din Uniunea Sovietică, Președinte al Academiei Române, autorul istoriei falsificate a Românilor.
38. Profesorul Weigel, tiranul Universității din București, conducea operația de epurare a studenților.
39. Profesorul Lewin Bercovich, tiran al Universității din București, care controla corpul profesoral.
40. Silviu Iosifescu, alias Samson Iosifovich, cel care i-a cenzurat pe Eminescu, Alecsandri, Vlahuță, de conținutul care nu se armoniza cu comunismul.
41. Joan Vinter, alias Jakob Winter, al doilea critic literar marxist al României.

și evrei cu nume evreiești. N-au avut niciun fel de dificultăți pentru afirmare socială, politică, profesională, nici unii, nici alții. Dimpotrivă, evreilor, majorității zdrobitoare, li s-a asigurat, în viața României, locuri de șefi. Am arătat în cele ce preced o listă de evrei care au format conducerea României în primii ani de domnie a comunismului. Extremiștii de stânga, pentru atrocitățile comise, nu pot scăpa de verdictul: holocaust, genocid. O patrie nimicită de exterminările și deportările în masă, este cea mai odioasă crimă de genocid!

Dar în România, ce s-a întâmplat între 1944-1964? După lovitură de stat din 23 august 1944, regimul comunist a fost instaurat în România sub presiunea directă a forțelor sovietice de ocupație, împotriva voinței poporului român, în conjunctura geopolitică apărută după terminarea celui de al doilea război mondial. Acest proces a parcurs, între anii 1945-1947, o perioadă de tranziție tulbură, care s-a încheiat prin actul de abdicare forțată a regelui Mihai, la 30 decembrie 1947, și prin adoptarea noii Constituții din aprilie 1948, care a anulat pluralismul politic, a consacrat acapararea completă a puterii de către forțele comuniste și instaurarea regimului de „democrație populară”¹². Prin ce mijloace și metode? Tocmai cu instrumentul preferat al ocupantului, înlocuind, *forța dreptului*, cu *dreptul forței*, prin punerea dreptului în slujba puterii. Mai clar, prin Legea nr. 363/30 decembrie 1947¹³, Adunarea Deputaților declara, în primul rând, că ia act de abdicarea regelui Mihai I, pentru el și urmașii săi. În al doilea rând, legea abroga Constituția din 1866 cu modificările din 29 martie 1923, cele din 1 septembrie 1944 și următoarele. Abroga, implicit, toate actele normative care aduceau modificări Constituției precum Decretul nr. 1869/11 octombrie 1946 sau Decretul pentru reorganizarea Reprezentanței naționale din 15 iulie 1946. Astfel, la 15 iulie 1946 a fost adoptat Decretul-Lege nr. 2218 privind exercitarea puterii legislative care stipula, în art. 1, faptul că puterea legislativă se exercita colectiv de Rege și Reprezentanța națională. Aceasta din urmă funcționa însă ca un Parlament unicameral, fiind organizată într-un singur corp: Adunarea Deputaților. Perioada de viață a celei din urmă reprezentanțe naționale a fost una extrem de scurtă, așa încât după actul de abdicare forțată a Regelui Mihai de la 30 decembrie 1947, în aceeași zi, în urma unei regii premeditate și bine orchestrate de elementele comuniste din România, sprijinite de fosta URSS, s-a proclamat noua formă de guvernământ a României: *Republica*. Ulterior, prin Legea nr. 32 din 25 februarie 1948, s-a consfințit dizolvarea Adunării Deputaților și convocarea Marelui Adunări Naționale, care avea drept principală țință elaborarea Constituției Republicii Populare România. Până la constituirea noii puteri legislative aceasta va fi reprezentată de Guvern, actele legislative ale Guvernului urmând a fi ratificate de către Marea Adunare Națională. Au urmat 42 de ani de dictatură comunistă, în timpul căreia a fost suprimată viața parlamentară, așa cum era ea cunoscută, cu bune, cu rele, de la 1866. În acest răstimp au fost adoptate trei constituții în anii 1948, 1952, 1965. Toate acestea au consacrat faptul că Marea Adunare Națională era unicul organ legislativ al Republicii Populare România, reinstaurându-se astfel unicameralismul, dar pe cu totul alte căi decât cele democratice, în fapt un organ de stat aservit în totalitate intereselor înguste ale partidului comunist român și puterii executive, emanație a acestei structuri politice¹⁴.

România devenea republică. Art. 4 al Legii nr. 363/30 decembrie 1947 prevedea că „puterea legislativă va fi exercitată de Adunarea Deputaților până la dizolvarea ei și până la

¹² A se vedea, pentru detalii, Grigore Georgiu, *Istoria culturii române moderne*, Ed. Comunicare.ro, București, 2002.

¹³ Publicat în M. Of. nr. 300 bis/30 decembrie 1947.

¹⁴ A se vedea pentru detalii, Tudor Oniga *Scurt istoric al parlamentarismului românesc*, preluat de pe site-ul: <http://oaji.net/articles/2015/2064-1432805721.pdf>.

constituirea unei adunări legislative constituante, care se va face la data ce se va fixa de Adunarea Deputaților”. Puterea executivă urma a fi exercitată de un prezidium format din 5 membri aleși, cu majoritate, de Adunarea Deputaților, dintre personalitățile vieții publice, științifice și culturale ale Republicii Populare România (RPR) care, în aceeași zi, a numit un nou Consiliu de Miniștri” (art. 6). Instituția Prezidiului RPR nu a ținut mult, ea a dispărut la 25 februarie 1948, când, prin Legea nr. 32¹⁵, odată cu dizolvarea Adunării Deputaților s-a prevăzut că, până la constituirea Marii Adunări Naționale (MAN), puterea legislativă va fi exercitată de Guvern, actele legislative ale acestuia urmând a fi ratificate de MAN. Deși legea nu mai pomenea nimic de Prezidiu el va fi reînființat ulterior.

Așadar, în 1948 comuniștii preluaseră întreaga putere politică în România. Are loc lichidarea totală a clasei conducătoare, a tuturor elitelor și a multor alți români, din poporul de rând. Din 1948 până în 1964, în România au fost întemnițați peste două milioane de români, și peste două sute de mii au fost lichidați în pușcării și lagăre. Considerăm că poporului român trebuie să i se ofere, din partea organismelor internaționale evreiești și din partea statului Israel, pentru Holocaustul săvârșit de evreii comuniști împotriva românilor, o sumă cu multe zerouri în dolari sau euro. În timpul regimului comunist din România, în mod special în epoca stalinismului din perioada lui Gheorghe Gheorghiu-Dej (1948-1965), noul regim, instaurat sub influența și pornind de la directivele Moscovei, a căutat să redefinească caracteristicile societății, în vederea impunerii unui nou model de putere politică, economică și socială, dar și cu scopul de a controla eficient populația. Suferind de o acută criză de legitimitate, fapt evident pentru întreaga perioadă comunistă, PCR/PMR a căutat să găsească și să implementeze politici prin care să-și asigure eliminarea oricărei forme de opoziție politică. Pentru cazul represiunii, care a îmbrăcat numeroase forme și manifestări, și care a evoluat în funcție de contextul extern, dar și intern, legislația a reprezentat, în primul rând, un instrument politic prin care categorii întregi de persoane, de foarte multe ori în mod arbitrar, erau definite ca adversari ai regimului și supuși detenției politice. Dacă, la nivel declarativ, regimul de „democrație și legalitate populară” se (auto)definea ca un regim care atinge noi culmi în respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, practica demonstrează faptul că regimul, prin instituțiile sale de forță (Securitate și Miliție) a utilizat legislația penală ca justificare a numeroase abuzuri.¹⁶ Pentru a da o formă legală acestei atrocități, după eliminarea ultimului obstacol – lichidarea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române – a fost fabricat și adoptat un nou Cod penal. Legea penală în statul socialist „exprimă voința clasei dominante în societate; ea este o armă ascuțită de apărare a intereselor acestei clase; ea consacră acea politică penală care este în interesul clasei dominante”¹⁷. Vom analiza dreptul penal ca instrument represiv într-o secțiune distinctă a studiului.

Comunismul, ca sistem politic, s-a bazat pe principiul luptei de clasă, principiu politic conform căruia „cine nu-i cu noi este împotriva noastră” și, deci, trebuie lichidat. În România, comunismul a fost un fenomen izolat, fără priză la mase, fiind îmbrățișat mai ales de o parte a minorităților naționale. De aceea, el nu s-a putut impune și n-a fost acceptat de marea masă a românilor, după importarea lui din Uniunea Sovietică. Pentru a se impune și a supraviețui

¹⁵ Legea nr. 32 din 25 februarie 1948 pentru dizolvarea Adunării Deputaților, reglementarea convocării Marii Adunări Naționale și trecerea puterii legislative asupra Guvernului, publicată în M. Of. nr. 46 din 25 februarie 1948.

¹⁶ A se vedea <https://www.historia.cum-a-fost-utilizata-legislatia-ca-instrument-al-represiunii-in-romania-comunista>.

¹⁷ A se vedea Vasile Pop, *Justiția ca armă politică – 1944-1960*: <http://astra.iasi.roedu.net/pdf/nr5>.

pretutindeni unde a fost exportat, comunismul s-a folosit de crimă, violență și teroare. Convenția de Armistițiu, semnată de România la Moscova, pe 12 septembrie 1944, a fost folosită de Armata Roșie și consilierii sovietici drept bază juridică pentru un supraguvern sovietic, care, sub pretextul defascizării țării, a impus o serie de legi, „iar atunci când nu reușea, organiza mișcări ale așa-numitelor Formațiuni de Luptă Patriotică”, menite să destabilizeze țara, să impună miniștri și prefecți comuniști, români ori veniți odată cu trupele de ocupație. Pe această cale au fost impuse o serie de legi, decrete și alte măsuri antidemocratice, cum ar fi cele de epurare a armatei, jandarmeriei, administrației de stat, a justiției, a corpului avocaților, a deportării în Uniunea Sovietică a inginerilor și maistrilor germani din România, armeni și chiar români, basarabeni, pentru reconstrucția U.R.S.S. În perioada 23 august 1944 – decembrie 1989, au fost condamnați, torturați, omorâți, schingiuiți ori internați în lagăre, închisori, colonii de muncă, mii, sute de mii de cetățeni români, pentru simplul motiv că erau anticomuniști activi ori pasivi. Cutremurător este faptul că toate aceste atrocități au fost comise de către noul stat, cu ajutorul noului drept, de sorginte comunistă. Instrumentul principal al represiunii comuniste a fost justiția, ca expresie a noului „stat de drept comunist”¹⁸, pentru care suprimarea elitei intelectuale a României era un obiectiv important, în scopul acaparării puterii. Elita intelectuală constituia un obstacol dificil pentru analfabeții noii orânduiri.

2.2. Suprimarea elitei intelectuale a României. Așa cum îndeobște se cunoaște, regimurile comuniste din țările central și est europene, în momentul când au preluat complet puterea, au distrus elita intelectuală, procedând cu violență la reprimarea și exterminarea fizică, în închisori și lagăre, a unui mare număr de membri ai vechii clase politice. Totodată, au desfigurat cultura națională a țărilor respective și au impus, printr-o directivă ideologică dogmatică, o „nouă cultură”, sub deviza „internaționalismului proletar”, redenumit astăzi globalizare. În România, anul 1948 este unul de răscruce, întrucât atunci s-a trecut la o politică sistematică de comunizare a societății, sub aparenta legitimitate a noului for legislativ și a legilor de esență comunistă. Din acest moment, regimul comunist a declanșat acțiunea de naționalizare a întreprinderilor economice și de colectivizare a agriculturii, iar în plan politic și cultural a început o represiune sălbatică față de reprezentanții elitei politice și intelectuale, în paralel cu un program de sovietizare a culturii. Noua lege a învățământului, din 1948, a modificat radical structura, conținutul și sensul educației. Marxism-leninismul a devenit ideologia oficială a statului și, deci, toate disciplinele trebuiau adaptate la noua „concepție revoluționară” despre lume. De asemenea, în 1948 a fost înființată securitatea, sub directă supraveghere a agenților sovietici, principal instrument de represiune al regimului. Ea a fost direcționată spre controlul total al populației și al potențialilor adversari, mai ales din rândurile intelectualilor. Sub deviza „ascuțirii luptei de clasă”, acest climat de teroare a continuat până spre sfârșitul deceniului șase, când trupele sovietice staționate pe teritoriul României au fost retrase (1958).

În același an 1948, cenzura ideologică s-a instituționalizat, cu efecte asupra tuturor domeniilor de creație sau de activitate culturală. Au fost stabilite liste cu publicații, opere sau autori care pot vedea lumina tiparului, și liste cu publicații și opere care trebuiau interzise, cu autori care trebuiau scoși din circuitul public. Bibliotecile publice au fost epurate de lucrările interzise, dar au fost invadate de traduceri din literatura rusă, editurile și ziarele au fost trecute

¹⁸ A se vedea, pentru detalii, Octavian Opreș: *Statul de drept și justiția înainte și după 1989*, preluat de pe site-ul: <http://www.punctulcritic.ro/octavian-opres-statul-de-drept-si-justitia-inainte-si-dupa-1989.html>.

sub un sever control ideologic, filmele rusești au invadat ecranele. Operele lui Marx, Engels, Lenin și Stalin au fost traduse și difuzate până la saturație¹⁹.

Este o perioadă de dislocare treptată a culturii române, sub aspect instituțional și ideologic, și de înlocuire a valorilor naționale cu lucrări, manuale, idei, teme și structuri transplantate de la Moscova, cu modele sovietice. În 1947 apare o lucrare de istorie a lui Mihai Roller, în care formarea poporului român și alte momente istorice semnificative sunt deformate grosolan în spiritul istoriografiei sovietice²⁰. După 1946 încep atacurile agresive împotriva scriitorilor care reprezentau reperele de vârf ale literaturii române: Arghezi, Blaga, Călinescu, Voiculescu; un moment semnificativ pentru noua orientare este articolul lui Sorin Toma, publicat în „Scânteia”, îndreptat împotriva lui Arghezi, cu titlul *Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei*, din 1948.

Elita intelectuală și politică românească, pentru a nu putea opune rezistență, a fost efectiv decapitată; scriitori, artiști, preoți, savanți, intelectuali care nu au aderat la regim sau care erau bănuiați ca potențiali adversari ai regimului, au fost închiși sub diverse pretexte, ținuti ani de zile în închisori sau trimiși să lucreze la Canalul Dunărea-Marea Neagră, unii fără să fie judecați, alții condamnați la ani grei (15-20 de ani) de închisoare. Lucrețiu Pătrășcanu, lider comunist, a fost și el arestat în 1948, sub acuzația de complot și că „a renunțat la politica luptei de clasă”, datorită afirmației făcute de acesta: „*în primul rând sunt român, apoi comunist*”, cu prilejul unui discurs ținut la Cluj. A fost ucis în închisoare în 1954. Alături de fruntașii partidelor tradiționale și demnitarii politici din perioada anterioară care au pierit în închisori (Iuliu Maniu, C-tin C.I. Brătianu, Ion Mihalache ș. a.), o serie de intelectuali de primă valoare au avut aceeași tragică soartă (menționăm doar filosoful Mircea Vulcănescu, economistul Mihail Manoilescu, istoricul Gh. Brătianu). Unii dintre intelectuali care au fost închiși

¹⁹ *Ibidem*, p. 375.

²⁰ Portivit Wikipedia, Mihail Roller (1908 - 1958) a fost un istoric comunist român, de origine evreu. A fost deputat în Marea Adunare Națională. Mihail Roller s-a născut la Buhuși, a urmat liceul la Bacău, apoi a studiat la Berlin, Paris și Moscova. Pe 2 noiembrie 1948, Mihai Roller a devenit academician și vicepreședinte al Academiei Române. A deținut un număr de funcții în structurile partidului comunist de guvernământ: director-adjunct al Institutului de Istorie a Partidului, șeful Secției de știință a Comitetului Central (CC) al PCR/PMR. Prin activitatea sa ideologică, Mihail Roller a influențat în mod sensibil istoriografia comunistă. Biografia oficială publicată de Academia Română îl prezintă astfel: *Fără a avea studii de specialitate, a semnat manuale de liceu și cursuri universitare. A publicat studii și culegeri de documente, folosind munca altora*. După moartea lui Stalin în 1953, prestigioși istorici români l-au criticat pe Roller prin acuzații de plagiere și lipsă de profesionalism. Mihail Roller a condus grupul de istorici care a redactat manualul școlar sovieto-român *Istoria României; manual unic pentru clasa a VIII-a secundară*, publicat la București, Editura de Stat, 1947. În 1956 a apărut în Editura de Stat Didactică și Pedagogică, *Istoria RPR*, manual pentru învățământul mediu, sub redacția lui Mihail Roller. Aceste manuale au fost formulate conform noțiunilor marxist-leniniste de periodizare și evoluție socială, fiind astfel o modalitate de indoctrinare și de propagandă comunistă a PMR-ului. Roller a pus accentul pe influența predominantă slavă în formarea etnică a românilor. Mihai Roller a fost stalinistul perfect, pursânge. Un habotnic al comunismului. Un fanatic. A fost academicianul fără operă, zbirul istoriei falsificate, jdanovistul vigilant. A fost sacrificat chiar de către cei pe care i-a slujit. La propriu, și-a dat viața pentru partid. Mihai Roller a murit la 21 iunie 1958. Aceasta este cronică sfârșitului său. Lui Mihai Roller, destinul i-a jucat cea mai cinică farsă. A fost controlorul de partid al istoriei României, a călcat în picioare valorile naționale sau profesionale și a rescris trecutul țării cu ușurința și angajamentul cu care și-ar fi scris autobiografia. A amputat istoria și a predat-o așa, prin oglinda deformată a marxism-leninismului. În lucrările semnate de Roller sau în cele care aveau girul său, toate realizările românilor erau așezate sub influența discreționară a vecinilor din Răsărit: nașterea limbii române, adoptarea creștinismului, nașterea statelor medievale românești, tot. Roller a fost specialistul autoconvins de capacitățile sale. Scriitorul băcăuan Eugen Șendrea, în „Istoria necunoscută a Bacăului, volumul 2” (Ed. Vicovia, Bacău), îl consideră pe Roller – „marele falsificator al istoriei românești”, iar publicistul Vladimir Tismăneanu – „un posedat ideologic”.

(Nichifor Crainic, Petre Țuțea, Vasile Băncilă, Vasile Voiculescu, Ernest Bernea, Radu Gyr, Constantin Noica, Edgar Papu, Anton Dumitriu, Ion Petrovici, Vladimir Streinu) au reușit să supraviețuiască acestei dramatice experiențe (în 1964 au fost eliberați deținuții politici). Alți scriitori și gânditori au fost marginalizați, scoși din universități, urmăriți de securitate, având domiciliul forțat, cu interdicția de a publica. În astfel de condiții de marginalizare s-au aflat Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Liviu Rusu, Mircea Florian, Constantin Rădulescu-Motru și George Călinescu (scos de la universitate în 1949, deși a condus o vreme Institutul de istorie și teorie literară și a fost prezent în publicistică). Intuind represiunea ce avea să urmeze, mulți scriitori și intelectuali s-au stabilit în Occident după al doilea război mondial. Ei au continuat să scrie și să creeze, în românește sau în alte limbi, afirmându-se în exil ca exponenți ai spiritului românesc. Alături de figurile proeminente ale lui Mircea Eliade, Emil Cioran și Eugen Ionescu, trebuie amintiți Aron Cotruș, Ștefan Baciuc, Vintilă Horia (care obține Premiul Goncourt în 1960 pentru romanul *Dumnezeu s-a născut în exil*), Horia Stamatu, Alexandru Busuioceanu, George Uscătescu, Al. Ciorănescu.

O persecuție la fel de puternică a fost instrumentată de regimul comunist, mai ales în primul deceniu de la instaurare, și împotriva bisericilor și instituțiilor religioase (preoți și înalți prelați ortodocși au fost întemnițați, au fost interzise școlile organizate de biserici, activitățile de caritate, toate activitățile care depășeau lăcașurile de cult). Tot sub presiunea Moscovei, în 1948 a fost desființată Biserica greco-catolică, iar conducătorii ei au fost întemnițați, printre care Iuliu Hossu și Alexandru Todea. Propaganda ateist-științifică avea sarcina de a „emancipa” oamenii de credință religioasă. În consecință, la începutul anilor ‘50, regimul comunist reușise, prin teroare, suprimarea opoziției (cu excepția rezistenței armate a unor grupuri retrase în munți), intelectualii de referință fiind întemnițați sau marginalizați. Învățământul, editurile, publicațiile, radioul (mai târziu și televiziunea) erau controlate riguros, iar întreaga cultură era subordonată ideologic directivelor comuniste²¹.

Ne aflăm în plină perioadă a proletcultismului și a dogmatismului stalinist cea care acoperă, cu unele nuanțe puțin semnificative, intervalul 1948-1964. Studiarea mării terori staliniste arată fără dubiu că abuzurile și crimele regimului erau aplaudate de marea majoritate a populației, că nu numai cei înhățați, dar și copiii lor erau priviți cu ură de ceilalți ruși. De ce? Foarte simplu. Rușii erau convinși că există un pericol mortal pentru țara lor, pentru viața lor cotidiană: Dușmanul de clasă. La fel s-a întâmplat și în România. Este intervalul în care s-a consumat, după epoca fanariotă, cea mai teribilă tragedie națională, este perioada unui „holocaust” al culturii naționale, în care elita culturală anterioară a fost decapitată fizic sau marginalizată, perioada în care România a trăit sub agresiunea unui model cultural de ocupație, vizând distrugerea memoriei istorice și rusificarea instituțiilor, a învățământului și a culturii în ansamblul ei. Spațiul gândirii sociale și filosofice a fost acaparat complet de ideologia marxistă, în varianta ei stalinistă, iar gândirea românească modernă, în expresiile ei de vârf, a fost considerată „idealistă”, conservatoare și reacționară. În creația artistică s-a impus canonul „realismului socialist”, prin care se înțelegea „redarea” cât mai directă a „realității”, potrivit „viziunii partidului”, într-un limbaj „pe înțelesul maselor”, o artă aservită total propagandei. Este perioada numită și „proletcultistă”, pornind de la teza lui Lenin după care, odată cu instaurarea regimului comunist, noua „cultură proletară” ar trebui să elimine „cultura burgheză”, reacționară, pentru a asigura omogenitatea spirituală a noii societăți. Sub această deviză, marii scriitori români au fost eliminați din programele de învățământ, cei mai

²¹ *Idem*, p. 376.

semnificativi gânditori români au fost calificați „reacționari”; unele discipline științifice, precum cibernetica, sociologia și geopolitica, au fost considerate „științe burgheze”, întrucât s-au dezvoltat în afara marxismului. Filosofia occidentală modernă, cu toate curente și școlile ei de gândire, era etichetată „filosofie burgheză”, incapabilă să acceadă la cunoașterea „adevărului”, datorită faptului că această filosofie era limitată de „interesele de clasă” pe care le exprima, astfel că „adevărul” rămânea monopolul gândirii marxiste. Istoria națională a fost desfigurată prin interpretări marxiste aberante. În acest climat sufocant, de ideologizare abuzivă, au fost eliminate marile valori și repere ale conștiinței naționale din circuitul public, pe motiv că ar fi creații „burgheze”, retrograde. Au fost înlocuite cu o ideologie schematică și cu o cultură de ocupație, o cultură de substituție, internaționalistă, „proletară”, în fapt cu elemente ale culturii ruse, de mâna a doua. În acest context, apar însă și traduceri din marii clasici ai literaturii ruse (Gogol, Turgheniev, Tolstoi, Cehov, mai târziu și Dostoievski).

Scriitorii români moderni nu sunt publicați însă decât fragmentar, după o severă triere și cu amputări ale unor capitole, paragrafe sau versuri. Eminescu era redus la poezia de protest social, *Împărat și proletar*, Coșbuc la *Noi vrem pământ*; interpretarea operelor se făcea exclusiv prin prisma ideologiei „luptei de clasă”. Lucrările care ilustrează așa-zisul „realism socialist” sunt penibile sub raport artistic, prin schematism și didacticism, prin ideologizarea abuzivă a oricărei teme, prin caracterul rudimentar al limbajului. Mulți autori fără nicio vocație artistică, la care se adaugă și unii cu înzestrări notabile, precum și scriitori cu o operă remarcabilă înainte de instaurarea regimului comunist, au practicat în epocă o literatură scrisă în acest cod ideologizant; lucrările de acest fel nu pot fi incluse decât la capitolul propagandă stalinistă și comunistă. Au excelat în această nefericită direcție Dan Deșliu, A. Toma, Nina Cassian, I. Ludo, Veronica Porumbacu, Victor Tulbure, Maria Banuș, Eugen Jebeleanu, Mihai Beniuc ș.a. În sectorul noii „teorii literare”, al criticii culturale, ideologice și de „direcție” (domeniu foarte important pentru că avea menirea de a traduce indicațiile partidului în norme de creație, de a „îndruma” creația și de a stabili criteriile de apreciere), numele de referință erau atunci - pe lângă ideologii partidului, Iosif Chișinevski și Leonte Răutu - Mihai Novicov, Ion Vitner, Nestor Ignat, Silviu Brucan, N. Doreanu, Vicu Mândra, Pavel Apostol, C.I. Gulian, Z. Ornea, Ov.S. Crohmălniceanu, Ileana Vrancea, Paul Georgescu, Savin Bratu²².

Evident, după ce valul sovietizării și al dogmatismului stalinist a trecut, mulți scriitori și ideologi menționați mai sus s-au „convertit” estetic și politic, devenind, după 1965, critici fervenți ai dogmatismului pe care l-au susținut înainte. Unii au ajuns chiar opozanți și disidenți în regimul ceaușist (Dan Deșliu, Silviu Brucan). Perioada „proletcultismului” și a stalinismului oferă mărturii dramatice – și caricaturale totodată – ale deculturalizării mediului social și ale impunerii acestui tip de „cultură oficială”, total subordonată criteriilor ideologice și politice. Față de acest tip de înregimentare ideologică, mediile intelectuale autohtone au adoptat diverse strategii de opoziție, de adaptare sau de disimulare, refugiindu-se în zone neutre sub raport ideologic sau mai puțin atinse de „comandamentele” partidului unic²³. Pe cale de consecință, prin tot ceea ce s-a întâmplat în decursul „obsedantului deceniu”, a fost întrerupt firul continuității istorice în plan cultural, printr-o acțiune politică violentă. În cultură este important să clădești temeinic prin continuitate. România a trăit o epocă de „demolare” efectivă a culturii naționale, sub deviza internaționalismului proletar. Pornirea demolatoare a epocii este ilustrată și de intenția unor „culturnici”, activiști zeloși ai partidului comunist, de a

²² Vezi Mihai Ungheanu, *Holocaustul culturii române*, București, Ed. D.B.H., 1999.

²³ G. Georgiu, *op. cit.*, p. 377.

demola fizic *Coloana fără sfârșit*, ridicată de Brâncuși la Târgu Jiu. De ce oare? Deoarece comuniștii au schimbat adevăratele nume ale operelor lui Brâncuși și anume. Coloana fără Sfârșit, așa cum a fost botezată Coloana Infinitului, este una dintre cele mai cunoscute opere de artă realizate în România. Aceasta se află în Parcul Coloanei, o zonă verde situată chiar la intrare în Târgu Jiu, pe drumul ce duce către Râmnicu Vâlcea. Coloana este parte a trilogiei Ansamblului Monumental din Târgu Jiu, compus din Coloana Infinită, Poarta sărutului și Masa tăcerii. Inaugurată la 27 octombrie 1938, coloana are o înălțime de 29,35 metri și este compusă din 16 moduli octaedrici suprapuși, respectiv având la extremitățile inferioară și superioară câte o jumătate de modul. Modulii erau numiți „mărgele” de către autorul lor, Brâncuși. Sculptura este o stilizare a coloanelor funerare specifice sudului României. Denumirea originală era „Coloana recunoștinței fără sfârșit” și a fost dedicată soldaților români din Primul Război Mondial, căzuți în 1916 în luptele de pe malul Jiului. Pe de altă parte, dacă numărați modulele din care este alcătuită coloana, veți observa un număr care reprezintă anul când a început Primul Război Mondial pentru România și se termină cu o jumătate de modul, adică reprezintă jumătatea anului respectiv. Coloana Infinitului era la un pas să fie distrusă de comuniști, pentru că aceștia o considerau lipsită de importanță. În urmă cu 60 de ani, comuniștii i-au dat ordin lui Tănase Lolescu să dărâme Coloana Infinitului, pentru a o vinde la fier vechi. Lolescu era originar din Hobița, satul marelui sculptor Constantin Brâncuși, dar atunci făcea parte din UTC. Avea doar 24 de ani și era entuziasmat de idealurile comuniste. În primăvară, prim-secretarul Constantin Babalîc i-a dat ordin să demoleze Coloana Infinitului. A plecat la Coloană împreună cu tractoristul Milotin și când au ajuns în Parcul Central din Târgu-Jiu, Lolescu și Milotin au legat lanțul tractorului de primul modul al Coloanei. Au tras cu tractorul cu care veniseră, dar lanțul s-a rupt. Au legat din nou lanțul, dar de mai multe ori în jurul Coloanei, și au tras din nou. Tractorul s-a ridicat pe două roți, dar Coloana nu s-a clintit. Așa povestea Tănase Lolescu că a decurs încercarea de a dărâma coloana. Al doilea monument, așa cum l-a conceput Brâncuși, este o masă înconjurată de 12 scaune. Deci nu „Masa tăcerii”, ci „Masa apostolilor neamului”, iar în mijloc s-ar afla Isus Cristos! Al treilea monument arată ca o poartă, dar nici pe departe nu este, ci „Monumentul întregirii neamului”, deoarece fiecare stâlp este alcătuit din 4 stâlpi uniți sus cu o grindă. Sărutul mai înseamnă și unitate. Deci, acestea reprezintă 8 regiuni, care trebuiau să se alipească la patria mamă, România! Trebuie să știe lumea că Brâncuși a fost un sculptor simbolist. Comuniștilor nu le-au plăcut numele date de Brâncuși operelor lui. De atunci au rămas așa, iar românii parcă sunt drogați, nu vor să schimbe nimic! Este epoca în care marii autori erau puși la „index”, interziși pentru lectură, astfel că unii studenți de la facultățile umaniste au fost condamnați la închisoare pentru că l-au citit pe Kant sau pe alți autori „idealiști”. Cum de a reușit asemenea „performanță” ocupantul sovietic împreună cu elementul „nou” autohton?! Fără Dumnezeu și fără morală. Caracterul antireligios și profund imoral al modelului sovietic s-a manifestat din plin, nu numai în România, ci și în întregul imperiu bolșevic. Nimeni, în afară de Stalin, poate Mao, în China comunistă, nu și-a masacrat propriul popor!

2.3. Caracterul antireligios al modelului sovietic. În Manifestul Partidului Comunist Karl Marx și Friedrich Engels proclamau deschis: comuniștii nu-și pot atinge scopurile decât prin răsturnarea violentă a oricărei ordini sociale tradiționale. Această idee, după Lenin, trebuie să fie insuflată „sistematic” în mase, dat fiind că ea stă la baza întregii doctrine a lui Marx și Engels. „Fără revoluție violentă nu este cu putință ca Statul burghez să fie înlocuit cu

Statul proletar”. De aici fidelitatea față de principiul „ineluctabil” al violenței, căci „fără o baie de sânge” și „fără cea mai nemiloasă teroare”, revoluționarii nu vor ieși învingători în lupta împotriva „capitaliștilor” exploatare: „Cu cât numărul reprezentanților burgheziei și al clericilor reacționari pe care îi vom putea împușca va fi mai mare, cu atât va fi mai bine”. Necesitatea primordială a marxism-leninismului este aceea de a combate religia. Să urmărim raționamentul fondatorului Statului sovietic: „Marxismul este materialismul. El este tot atât de nemilos față de religie ca și materialismul enciclopediștilor din secolul al XVIII-lea sau al lui Feuerbach. Dar materialismul dialectic al lui Marx și Engels merge mai departe, căci el se aplică istoriei și științelor sociale. Trebuie să combatem religia, acesta este a.b.c.-ul oricărui materialism și, ca urmare, al marxismului. Dar marxismul nu rămâne la acest a.b.c. El merge mai departe și spune că trebuie să luptăm împotriva religiei și, pentru asta, trebuie să explicăm poporului, ca niște materialişti, izvoarele credinței și ale religiei. Lupta antireligioasă nu poate să se mărginească la niște predici abstracte, ea trebuie să fie legată de practica concretă a mișcării de clasă care tinde să suprimă rădăcinile sociale ale religiei. Cerem ca religia să fie afacere „privată” față de Stat; nu putem însă, în niciun fel, să considerăm că religia este o problemă ce nu interesează partidul nostru. Pentru partidul proletariatului socialist, religia nu este o afacere privată. El nu poate și nu trebuie să rămână indiferent față de inconștiența, ignoranța sau obscurantismul ce îmbracă forma credinței religioase”. Aleksandr Soljenițan, autorul celebrei cărți *Arhipelagul Gulag*, este unul din cei mai înverșunați denunțatori ai „imperialismului comunist care – prin nebunia sa – a supt viața popoarelor” ca un vampir, „le-a corupt spiritul și le-a ucis sufletul prin minciunile sale obligatorii”. Pentru el „educația religioasă a copiilor este proscrisă cu severitate. Toate religiile resimt apăsarea ștreangului care le gâtuie. În privința lipsei de omenie, comunismul n-a avut precedent”. Alături de soțul ei, Natalia Soljenițan a denunțat sistemul sovietic care „luptă împotriva lui Dumnezeu”, subliniind că însușirea de bază a acestui sistem poate fi redată printr-un singur cuvânt: „inuman”. „Legea ne interzice să ne întrunim pentru a discuta vreo problemă religioasă. Dacă zece persoane se adună să discute asemenea probleme, acțiunea lor este socotită ilegală”²⁴. Pentru a prezenta adevărul cu privire la adevărata față a anticreștinismului comunist din România vom vă invităm să faceți apel, atât la diferitele documente oferite de publicațiile clandestine ale Samizdatului religios cât și la bogata literatură de specialitate aflată în biblioteca Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului.

Un lucru caracteristic este că dușmanii cei mai înverșunați ai deschiderii bisericilor sunt tocmai reprezentanții locali ai partidului comunist, adică secretarii pe regiune și pe raion ai Partidului”. „Religia noastră este o religie a iubirii. Dar de fiecare dată când iubirea față de aproapele nostru ar putea să se traducă într-o activitate concretă, ea se izbește de bariera unei legislații represive. Fără îndoială că nu i se poate lua unei persoane dreptul de a-și iubi aproapele, dar prin ce sofism s-ar putea justifica faptul că acest drept îi este refuzat oricărei comunități ecleziale sau Bisericii ca instituție? Bisericii îi este interzisă orice exprimare concretă a milosteniei, indiferent că este vorba de deschiderea unor sanatorii, spitale, azile, stabilimente pentru handicapați, de crearea unor case de ajutor reciproc menite să dea un sprijin material membrilor comunității religioase”.

„Libertatea - spunea Montesquieu - este dreptul de a face ceea ce îți permit legile”. Dar creștinii din URSS și din toate țările staliniste, n-au avut niciodată acest drept, în ciuda

²⁴ Sergiu Grosu, *Comunismul și lupta sa contra religiei*, <http://www.revistamemoria.ro/comunismul-si-lupta-sa-contra-religiei-2/>.

minciunilor din Constituția sovietică și a marilor principii proclamate de actul final de la Helsinki. Și totuși, cum ne-au fost ocrotite interesele spirituale de către regimurile comuniste totalitare și ateiste? Această „protecție” a Statului comunist se putea constata prin închiderea sau distrugerea masivă a bisericilor, prin transformarea lor în muzee antireligioase; prin interdicția săvârșirii îndatoririlor religioase în afara bisericii; prin piedicile foarte mari pe care le întâmpinau creștinii în împlinirea obligațiilor religioase, deoarece legile sovietice nu le permiteau decât să tacă și să-și trăiască viața de credință în clandestinitate. „În timp ce ateii au dreptul să acționeze liber prin presă și radio, să organizeze grupuri pentru diferite activități, să deschidă biblioteci, noi suntem tratați ca niște rude sărace, căci legea garantează tot felul de drepturi pentru ateii, în vreme ce noi, precum sclavii negri, nu avem decât datorii”. Iată cum arăta chipul religios al acestei Biserici „eliberate de marea revoluție”: „Partidocrația comunistă are nevoie nu numai de o Biserică docilă, dar și ignară. La o recepție care a avut loc la Kremlin, Gorbaciov i-a propus Bisericii ortodoxe să ajute partidul să ridice nivelul moral al poporului. Dacă această dorință a sa ar fi sinceră, de ce să nu permită să se deschidă mai multe biserici și să se reconstruiască societatea tolerantă care exista înainte de Revoluție? Dar ea nu-i sinceră, căci oligarhia Partidului a susținut întotdeauna dogma ateistă”.

Dacă ne întrebăm ce ne-a ținut pe noi aici, pe pământul ăsta, o oază de latinitate între slavi, două lucruri sunt de netăgăduit: limba și biserica”, iar valorile morale și creștine nu pot fi transmise decât prin ora de religie, amintind că, în trecut, școlile erau numai teologice și s-au dezvoltat pe lângă biserici și mănăstiri. Nu ai cum să înveți normele de comportament acasă mai bine decât la școală. Am încercat să aduc în discuție acest set de valori morale pe care orice om trebuie să îl aibă în viață, și nu am primit un răspuns negativ, dimpotrivă. Acesta trebuie transferat prin orele de religie. Cele 10 porunci... ce sunt ele? Nu cred că este cineva, cu capacitățile complete, să nu înțeleagă că acele 10 porunci sunt foarte importante pentru orice om din viața lui. „Noi trebuie să avem respect mult față de istorie. Dacă ne uităm și ne întrebăm ce ne-a ținut pe noi aici, pe pământul ăsta, o oază de latinitate între slavi, și dacă încercăm să răspundem la această întrebare, două lucruri sunt de netăgăduit: limba și biserica. Unde s-au dezvoltat primele școli? Prima școală menționată în documente a apărut în 1020 în Banat. Era o școală teologică. Multă vreme școlile au fost numai teologice și s-au dezvoltat pe lângă biserici și mănăstiri. Chiar și școlile laice au apărut pe lângă biserici. Nu putem să nu respectăm chiar instituțiile care au însemnat ceva în istoria noastră. Sigur, dacă reușim ca din această disciplină să o ameliorăm, să o facem mai bună, lucrul acesta trebuie să îl facem. Mai mult, absența lui Dumnezeu din societatea comunistă a fost cumulativ coroborată cu imoralitatea specifică regimurilor totalitare, așa cum vom vedea mai departe, în scurte afirmații care nu pot acoperi nici pe departe vasta problematică a moralei comuniste.

2.4. Dimensiunea morală a societății totalitare. Între 1944 și 1989, țesutul moral al societății tradiționale românești a fost sfâșiat în urma instaurării brutale a unei morale comuniste, alterată fundamental de principiul luptei de clasă. Această morală, elaborată de partidul bolșevic a sfârșit prin a coincide cu sfera oficială a vieții politice. Ea și-a găsit o expresie canonică în așa numitul *Codul eticii și echității socialiste*. Conținutul „decalogului comunist” pentru care au optat ideologii partidului bolșevic necesită astăzi anumite explicații pentru cei care nu au trăit în epoca comunistă. Este vorba, în primul rând despre un cod moral, adică despre o convenție umană, lipsită de orice legătură cu transcendența vreunei revelații. Totodată, este interesantă asocierea, aparent supraabundență inutilă a expresiilor, între noțiunea de etică

și cea de echitate. În mod normal, echitatea este o valoare etică ce rezultă din experiența morală, care „este o comportare fondată pe respectarea riguroasă și reciprocă a intereselor, drepturilor și obligațiilor acestora, precum și satisfacerea, în mod egal a acestora”²⁵. În același timp, echitatea este un principiu ce reglementează relațiile dintre oameni în ceea ce privește repartizarea valorilor sociale, care sunt concepute în cel mai larg sens – libertate, posibilități benefice, semne ale prestigiului și respectului etc. În cazul acestui cod, echitatea funcționa ca interfață între nomenclatura comunistă și restul societății. Astfel, morala îi privea numai pe membrii partidului comunist, în timp ce echitatea definea relația acestora cu „masa celor neinițiați”. Premisa raționamentului oficial al moralei comuniste este următoarea: numai un comunist poate avea un comportament etic, deoarece el a beneficiat de „iluminarea marxistă”, înțeleasă ca emanație a „adevărului obiectiv”. Tocmai pentru că ți-a depășit semenii rămași în bezna unor concepții retrograde, comunistul avea datoria de a-și proclama superioritatea în mod echitabil. Astfel a fost constituită imaginea eroică a așa numitului „comunist de omenie”. Portretul lui implica dozajul optim între curaj și demnitate, fermitate ideologică și putere de persuasiune, exemplu personal și spirit de sacrificiu, competență multilaterală și modestie. Este evident, uneori astfel de oameni se întâlnesc și în viața reală. Dar comuniștii, educați în spiritul principiului de clasă, nu puteau să întrunească astfel de facultăți morale autentice. Pe lângă dezamorsarea morală, procesul de transformare în om de tip nou se funda pe reacția de supunere în fața autorității, pe nevoia de apartenență și pe frică. Sistemul totalitar comunist a utilizat teroarea, memoria terorii și potențialul terorii ca instrumente de control asupra societății și oamenilor. *Codul eticii și echității socialiste*, al constructorului comunismului a beneficiat de o difuziune școlară și mediatică invers proporțională cu creditul său real. Dar oricât ar fi fost de discreditat la nivel psihologic sau intelectual, acest cod a funcționat ca un instrument represiv de contraselecție. Acesta a reprezentat „litera legii” de care se conduceau reprezentanții nomenclaturii comuniste sau cei care aspirau să intre în rândurile ei²⁶.

O a doua sferă a moralei, din această perioadă, a cuprins tradiția civilă a societății. Este vorba despre acele valori și norme de conduită de origine aristocrată care s-au implementat în societatea românească și au avut o incidență semnificativă începând cu a doua jumătate a secolului XIX. Din punct de vedere etic acest set de valori coincidea cu sfera bunului simț. Practic, românul de familie bună purta cu sine o cultură a convivialității, adică o artă a dialogului și o tehnică a ospitalității fondată pe sinteza umanistă dintre moștenirea bizantină și iluminismul apusean. Un exemplu elocvent în această ordine de idei, o constituie tradiția ospitalității care a apărut în epoca primitivă în calitate de mecanism al depășirii izolării dintre triburi, de largire a contactelor dintre ele. Ospitalitatea presupune mărinimie, prietenie, dorință de a acorda ajutor omului străin căzut la nevoie, care a ajuns într-un mediu necunoscut. Ulterior, în condițiile societății bazate pe antagonisme dintre diferite grupuri sociale, această tradiție a dobândit un caracter „comercial”, de servicii careia puteau beneficia numai oamenii cunoscuți. Dar, în același timp, s-a păstrat și ospitalitatea maselor populare, care a acumulat în ea cele mai umane trăsături ale tradiției ospitalității. A găzdui un străin, oferindu-i toate onorurile casei, a respecta bunele maniere, a-ți supraveghea cu un strop de pedanterie ținuta exterioară, a nu leza sensibilitatea celorlalți - iată tot atâtea atitudini care au persistat și

²⁵ Valeriu Capcelea, *Etica și conduita umană: manual pentru instituțiile de învățământ superior*, Ed. Arc, Chișinău, 2010.

²⁶ Valeriu Capcelea, *Tranziția moldovenească: fazele, elementele structurale, dimensiunile, paradoxurile și avatarurile ei*, Ed. Arc, Chișinău, 2012.

după eliberarea sovietică din 1958, fiind însă obligate să se restrângă în spațiul privat al raporturilor umane²⁷. Sub aspect social, adepții acestei morale a „omului civilizat!” erau reprezentanții elitelor pe care partidul comunist a încercat și, în mare parte, a reușit să le distrugă; aristocrații din vechile familii autohtone, burghezii cu profesii liberale, o parte a clerului, pe scurt, victimele obiective și adversarii „naturalii” ai noului sistem politic totalitarist. Cei mai mulți dintre acești așa-numiți dușmani ai poporului au putut fi întemnițați, marginalizați profesional, privați de propriile bunuri sau deportați. Teroarea istoriei nu i-a împiedicat totuși să pledeze pentru o filosofie a meritului, ajutându-i să opună moralei proletare un cult al onoarei de a fi liber, care a salvat, pe calea educației familiale, esențialul tradițiilor naționale românești²⁸.

Cea de-a treia sferă a moralei, în perioada de jumătate de secol de dictatură totalitaristă, aparține doctrinei creștine, însă discursul creștin a suferit și el o dedublare specifică impusă de această dictatură. În această ordine de idei, se poate vorbi despre un discurs nesistematizat, privat, bazat pe trăirea autentică a învățăturilor morale creștine fondate pe *Decalogul lui Moise și Predica de pe munte a lui Isus Cristos*, în cadrul unor comunități restrânse. Trebuie să constatăm, că primul tip de discurs moral, susținut de o parte însemnată a clerului, contribuia în mod voluntar sau inconștient la legitimarea regimului comunist. În aceste condiții îndemnurile morale erau toate, suspuse unei instrumentalizări ideologice menite să justifice următoarele teze: comunismul reprezintă regimul perfect și încoronarea unei evoluții istorice unanim profitabile; învățătura moral-creștină poate fi armonizată cu obiectivele sistemului totalitarist; creștinii sunt cetățeni loiali, care construiesc comunismul alături de compatrioții lor comuniști. Toate aceste deziderate se fundamentau pe următorul silogism: de-a lungul timpului, Biserica a fost întotdeauna de partea poporului; poporul este de partea partidului comunist, care este „forța conducătoare” a întregii națiuni; prin urmare, Biserica se situează, în chip firesc, de partea partidului comunist.

Există însă și un alt tip de religiozitate aproape clandestină care se manifesta în câteva mănăstiri ortodoxe, rămase după dezmățul ateismului militant din perioada totalitarismului comunist, în anumite cercuri parohiale și familiale, în cadrul Bisericii. Toți creștinii, care nu și-au tranzacționat crezul, au întreținut, cu prețul unor mari suferințe și renunțări personale, fascinația faptului religios. Influența lor morală asupra organismului social nu a fost desigur enormă, dar eficiența ei calitativă este incontestabilă. Totodată, chiar activiștii mergeau uneori, în secret, la biserică, mai ales, pentru a-și boteza copii sau a-și înmormânta părinții. În cadrul acestor tipare încărcate de ideologia comunistă impregnată de ateism și amoralitate, dreptul românesc părase vocația tradițională și intra pe făgașul impus de ocupantul sovietic. Chiar dacă, noua legislație penală din patria noastră, prelucrată în malaxoarele puterii de către ateii și imoralii acelor vremuri, și-a urmat destinul între continuitate și discontinuitate așa cum ne spunea Confucius că noul trebuie să apară din trecut, că idealurile trebuie obținute din trecutul ce a existat și nu din viitorul posibil și problematic. De aceea, putem conchide că temelia legiuirilor noastre a fost puternic afectată prin acest nefericit transplant juridic, care iată se repetă, ca un arc de timp peste vremuri, astăzi, când, în calitate de membri ai Uniunii Europene, nu numai că trebuie să ne integrăm în ordinea sa juridică, dar trebuie să calchiem și dreptul nostru altei Uniuni, altor comisari, fiind în pericol să ne pierdem, din nou, identitatea abia regăsită! Numai în acest mod, ocupanții României, veniți odată cu armata eliberatoare

²⁷ *Idem*, p. 88.

²⁸ *Ibidem*.

sovietică, în august 1944, au putut instaura o nouă ordine juridică, capabilă să creeze o legislație în slujba puterii străine neamului prin intermediul căreia justiția a fost pusă în slujba regimului comunist din patria noastră.

3. Dreptul în slujba puterii regimului comunist din România

3.1. Chestiuni introductive. Normele statornicite prin legile penale au avut rolul de „arme în lupta contra elementelor reacționare, care, încurajate și sprijinite de cercurile reacționare imperialiste, mai încearcă să dea lovituri statului nostru”²⁹. Procesul de supunere a justiției de către regimul stalinist din România începe imediat după 23 August 1944. Astfel, prin Legea nr. 50 din 21 ianuarie 1945 privind judecarea criminalilor de război³⁰, se stabilea că în componența unui complet de judecată vor intra doi judecători profesioniști și doi reprezentanți ai poporului. Ulterior, prin Legea de organizare judecătorească nr. 341 din 1947³¹, se extindea acest mod de formare a completului de judecată și către alte tipuri de instanțe, începea procesul de anulare a independenței justiției din România. De altfel, în textul legii din 1947 se menționa explicit că: „judecătorii trebuie să apere interesele clasei muncitoare, să protejeze nouă democrație și să pedepsească inamicii poporului”. Mai mult decât atât, în anul 1948, toți avocații au fost excluși din barouri, fiind reprimiți doar cei care au obținut aprobarea din partea unor comisii dominate de comuniști, lucru care a dus la epurarea a 20 la sută dintre avocați³².

După ce, prin aceste legi, au fost exterminați fruntea vieții politice, ulterior, au fost naționalizate principalele mijloace de producție, la 11 iunie 1948, a fost lichidată marea proprietate funciară, în 1945, au fost naționalizate băncile, sistemul de sănătate etc. În 1948, la 15 iulie, a fost emis un ordin al Ministerului afacerilor interne, prin care foștii ofițeri de poliție au fost arestați. Tot în 1948, urmare a scoaterii în afara legii a religiei greco-catolice, preoții care au refuzat trecerea la ortodoxie au fost arestați și înțemnițați. În perioada 1950-1954, după ce, prin măsurile anterioare, se reușise tăierea rădăcinilor regimului burghezomoșieresc, au fost emise o serie de H.C.M.-uri, cum ar fi H.C.M. nr. 2 din 3 ianuarie 1950, H.C.M. nr. 104 din 22 august 1952, H.C.M. nr. 337 din 11 martie 1954 ș.a., prin care au fost arestați toți cei care „primejduiesc sau încearcă să primejduiască regimul de democrație populară și construirea socialismului „dacă faptele lor nu constituie infracțiuni”. În baza acestor acte justificative, au fost arestate sute de mii de persoane și internate administrativ, din care mare parte au murit în Canalul Dunăre – Marea Neagră, în minele de uraniu, la muncile agricole din Bărăgan ș.a. Din păcate, numărul și numele acestora nu vor putea fi niciodată cunoscute, și datorită faptului că arhiva Canalului Dunăre – Marea Neagră a stat ani de zile nelucrată. Lichidarea fizică a fost o constantă a politicii partidului comunist din România împotriva foștilor proprietari, mari industriași, meseriașilor, a membrilor partidelor istorice, a intelectualilor, a micilor proprietari rurali – chiaburii etc.

Represiunea a avut o serie de evoluții, în funcție de evenimentele politice interne și internaționale³³. Între anii 1949 și 1953, acțiunile represive dirijate de Securitate au atins

²⁹ Grigore Râpeanu, *Manual de drept penal al R.P.R.*, partea specială, vol. I, București, 1960, p. 9.

³⁰ Publicată în M. Of. nr. 17 din 21 ianuarie 1945.

³¹ Promulgată prin Decretul nr. 2179 din 1947 și publicată în M. Of. nr. 282 din 5.12.1947.

³² Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrințu, Cristian Vasile (edit.), *Raport final*, Ed. Humanitas, București 2007.

³³ Pentru periodizarea acelei epoci a se vedea, Iuliu Crăcană, *Dreptul în slujba puteii: justiția în regimul comunist din România 1944-1958*, Ed. Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2015.

paroxismul. Consolidarea puterii PCR se putea face doar prin eliminarea opoziției politice și timorarea populației. Între anii 1954 și 1955 s-a înregistrat un reflux al represiunii. Moartea lui Stalin, dar și dorința României de a deveni membră a ONU explică această relaxare. Din 1956 începe a doua perioadă a represiunii, care se încheie aproximativ în 1960. În toamna anului 1956, în Ungaria, „datorită slăbirii vigilenței organelor conducătoare, reacțiunea maghiară și fasciștii hortiști – cu ajutorul puterilor imperialiste apusene – s-au organizat în bande înarmate și au desfășurat o ticăloasă acțiune împotriva orânduirii sociale și de stat, încercând să nimicească regimul de democrație populară și exterminând, după metodele bestiale, hitleriste, mulți dintre cei mai buni fii ai poporului maghiar”³⁴.

Aceste evenimente, ca și altele, au determinat în România un nou val de teroare, care a atins apogeul în 1958-1961. Întrucât „organele” nu puteau dovedi fapte care să ducă la arestarea și condamnarea „rămășițelor reacționare”, la solicitarea securității a fost emis decretul 89/17 februarie 1958, care prevedea că „Pot fi stabilite, în locuri anume destinate, persoanele care prin faptele sau manifestările lor primejduiesc ori încearcă să primejduiască ordinea în Stat, dacă acestea nu constituie infracțiuni”. Or, dacă nu constituie infracțiuni, deci nu încalcă nici o lege, de ce să-i osândești? Pentru că „până la 23 august 1944 au desfășurat o activitate antidemocratică, reacționară, potrivnică intereselor poporului, acei care au militat și au avut un rol activ în introducerea dictaturii militare-fasciste și acei care manifestă atitudine dușmănoasă față de regimul democrat popular”, prevede art. 59 din Decretul nr. 292/1959. Prin acest decret, le-a fost anulat dreptul la viață, la mii, poate zeci de mii de persoane, care n-au avut altă vină decât faptul că au trăit, au muncit și unii dintre ei au fost mai gospodari decât alții și, în loc să-și irosească agoniseala în excursii, aventuri etc., și-au investit veniturile într-o casă, o moară, un atelier, o velniță ori pur și simplu au fost salariații unor instituții cum ar fi poliția, jandarmeria ș.a. Preocuparea pentru pedepsirea infracțiunilor „contrarevoluționare” a constituit o constantă a conducerii partidului comunist. Astfel, prin Legea nr. 5 din 19 ianuarie 1948, au fost modificate articolele 187, 191 și 192, cu privire la infracțiunea de trădare de patrie, art. 194, cu privire la infracțiunea de spionaj, și art. 209, cu privire la infracțiunea de uneltire contra ordinii sociale.

Prin Decretul nr. 212 din 25 august 1948, pentru completarea pedepselor privind unele infracțiuni ce interesează siguranța interioară a R.P.R., s-a introdus, pentru infracțiunile contrarevoluționare mai grave, pedeapsa confiscării averii, care a fost apoi generalizată la toate infracțiunile contrarevoluționare prin Decretul nr. 192 din 5 august 1950. Mai mult, prin Legea 16 din 15 ianuarie 1949 a fost introdusă pedeapsa cu moartea pentru unele infracțiuni contra securității statului. În 1950, prin Decretul 199, a fost republicată cu modificările intervenite, iar prin Decretul nr. 318/1958 au fost introduse în Codul penal. Pe aceeași linie se înscrie și Decretul nr. 202 din 14 mai 1953, prin care se dă o nouă interpretare infracțiunii de spionaj. Tot prin acest act juridic sunt introduse în codul penal infracțiunile de subminare a economiei naționale, de act diversionist și de sabotaj contrarevoluționar.

Revoluția din Ungaria nu putea să nu avertizeze organele P.M.R. de posibile manifestări. Astfel, prin Decretul nr. 469 din 30 septembrie 1957, s-a adus o mai clară reglementare a infracțiunii de uneltire contra ordinii sociale. În 1958, ca urmare a Plenarei Comitetului Central al PMR din 9-13 iunie, a fost elaborat Decretul nr. 318 din 21 iulie, prin care s-au adus îmbunătățiri conținutului unor infracțiuni și au fost introduse în Codul penal prevederile

³⁴ V. Râpeanu, *op. cit.*, p. 29.

Decretului nr. 199/1950. Prin Decretul nr. 469/1957 se încredințează „faptul de a iniția sau constitui, în țară sau în străinătate, organizații sau asociații care au drept scop schimbarea ordinii publice existente în stat sau a formei de guvernământ democratice, ori de a activa în cadrul unei asemenea organizații sau asociații, ori de a adera la acestea”.³⁵

Teama de evenimente, atât în cazul Decretului nr. 469/1957, cât și a Decretului nr. 318/1958, ce viza în mod special infracțiunea de constituire în bande în scop terorist sau de sabotaj, o demonstrează pedeapsa fixată: „moartea și confiscarea averii”. Pentru a încuraja delatiunea, prin Decretul 1/1959 este exonerat de pedeapsă cel care, făcând parte dintr-un complot, îl denunță autorităților mai înainte de a fi descoperit și de a se fi început săvârșirea faptei proiectate, astfel ca să fie împiedicată consumarea ea. Dacă în presă, propaganda scrisă și verbală, precum și în Constituția R.P.R., omul, cu toate atributele sale – viață, sănătate, libertate personală, demnitate personală – era declarat drept scop suprem al societății, în fapt aceste valori, pentru anumite categorii sociale, constituiau simple cuvinte fără nici o acoperire juridică. Ba din contra, așa cum am văzut, și așa cum rezultă din documentele următoare, cu toate că au cotizat, cât au lucrat în instituții ale statului român, pentru faptul că această muncă a fost prestată înainte de 23 august 1944, li s-a anulat dreptul la pensie, fiind lăsați muritori de foame.

Retragerea trupelor sovietice, în 1958, a avut un efect neașteptat. Gheorghiu-Dej relua campania de măsuri represive. Începând cu anul 1960, acțiunile represive au scăzut în intensitate. Decretele de grațiere și amnistie: 79/24 februarie 1960 (820 grațieri), 454/1961, 295/21 aprilie 1962 (773 grațieri), 772/27 septembrie 1962 (1.462 grațieri), 5/3 ianuarie 1963 (2.543 grațieri), 176/9 aprilie 1964, 310/16 iunie 1964 și 411/24 iulie 1964, au dus la eliberarea deținuților politici³⁶. Discursul constituțional comunist, încă de la debuturile sale sovietice, se prezintă pe sine ca unicul în măsură să ofere poporului muncitor accesul direct și total la decizia politică. Ficțiunea democrației populare, sau socialiste, se menține pe întreaga durată a regimului comunist din România. Pe întreaga perioadă, RPR/RSR s-a autocaracterizat ca stat ce respectă libertățile individuale și adâncește principiile democratice, până la consecințele ultime ale acestora. Precizarea esențială ce este necesar a fi făcută ține de finalitatea exercitării drepturilor cetățenești. Ele nu pot intra, conform viziunii staliniste, în conflict cu interesele populare, reprezentate de partidul unic, și nu pot periclita ordinea în stat. Prin urmare, drepturile fundamentale sunt golate de substanță, prin eliminarea garanțiilor ce aveau menirea de a acorda credibilitate existenței lor legale. Legislația comunistă nu a fost una care să ignore, la nivel formal, protecția unor drepturi fundamentale ale persoanei. Prin faptul că nu au existat garanții reale ale acestora însă protecția drepturilor fundamentale a rămas un simplu deziderat, o ficțiune. Există, în plus, și drepturi fundamentale care nu sunt nici măcar prevăzute la nivel formal. De exemplu, dreptul la un proces echitabil nu este menționat de niciun act normativ din perioada comunistă³⁷ și nici nu figurează printre caracteristicile legislației represive.

³⁵ A se vedea, pentru detalii, colecția *Revista română* și în special, Vasile Pop, *Justiția ca armă politică, 1944-1960*, publicat în *Revista* nr. 4 (58)/ 2009, preluată de pe site-ul: <http://astra.iasi.roedu.net/revistaromana>.

³⁶ Cristina Roman, *Represiune și regim concentraționar în România comunistă (1945-1967)*, în Andrei Muraru (coord.), Clara Mareș, Dumitru Lăcătușu, Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucera, *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, Ed. Polirom, Iași 2008, p. 20.

³⁷ *Ibidem*, pp. 207-208.

3.2. Caracteristicile legislației represive

3.2.1. Caracterul de clasă și discriminatoriu al legislației represive. Printre trăsăturile importante ale legislației din perioada comunistă figurează caracterul de clasă al acesteia. Întreaga legislație din prima perioadă a regimului comunist din România a fost construită pornind de la ideea luptei de clasă, astfel încât normele juridice erau îndreptate, mai mult sau mai puțin fățiș, împotriva unor întregi grupuri sociale. Se pot identifica numeroase exemple de norme juridice, majoritatea cu caracter represiv, care stabilesc diverse sancțiuni ori impun diverse interdicții unor categorii determinate de persoane: chiaburii, foștii proprietari de întreprinderi etc.³⁸ Caracterul complet discriminatoriu al legislației represive poate fi ușor ilustrat prin numeroase exemple concrete. Ordinul nr. 100 al Direcției Cabinet din 3 aprilie 1950 din Securitatea Poporului arată că „dușmanul de clasă din țara noastră, fabricanții și moșieri expropiați, bancherii și marii negustori, elemente deblocate și epurate din aparatul de stat și chiaburii, slugi ale imperialismului, caută prin orice fel de mijloace: zvonuri alarmiste, injurii, manifestări rasiale și șovine, instigări, misticism religios, mergând până la acte de teroare, sabotaj, diversiune, să creeze agitație, să alarmeze populația, să îndemne la nesupunere, să împiedice construirea socialismului”. Intrau în atenția organelor de represiune toți cei care „lansează sau răspândesc zvonuri alarmiste tendențioase, dușmănoase, ascultă și difuzează propaganda deșănțată a posturilor de radio imperialiste, toți cei care aduc injurii PMR, conducătorilor săi”. De asemenea, erau pasibili de internarea în lagăr cei care frecventau „bibliotecile, concertele și în general manifestările propagandistice ale legațiilor imperialiste”³⁹.

Suprapunând definiția termenului de „*legislație represivă*” peste cazul comunismului românesc postbelic, observăm că aceasta se potrivește perfect. *Legislația represivă* este un tip de legislație care are drept obiectiv marginalizarea sau eliminarea unui grup social, a unei categorii de indivizi catalogați negativ de către regim. Ea poate apărea fie ca formă deschisă, când regimul își asumă pe față dreptul represiv, ca mijloc necesar pentru atingerea scopurilor politice ale regimului, sau poate apărea ca formă ascunsă, prin infiltrarea legislației cu o viziune ideologică⁴⁰. Caracterul ideologic al legislației din perioada regimului comunist este evident în privința analizei constituțiilor comuniste. Acestea conțin numeroase articole care nu reprezintă norme juridice, ci declarații de natură politică. Articolul 7 al Constituției din 1948 prevedea că „Bunurile comune ale poporului constituie temelia materială a propășirii economice și a independenței naționale a Republicii Populare Române”, iar articolul 12: „Munca este factorul de bază al vieții economice a Statului. Ea este o datorie a fiecărui cetățean. Statul acordă sprijin tuturor celor ce muncesc, pentru a-i apăra împotriva exploatării și a ridica nivelul de trai”. Articolul 3 din Constituția din 1952 demonstrează subordonarea RPR față de URSS: „Republica Populară Română s-a născut și s-a întărit ca rezultat al eliberării țării de către forțele armate ale Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste de sub jugul fascismului și de sub dominația imperialistă, ca rezultat al dobândirii puterii moșierilor și capitaliștilor de către masele de la orașe și sate în frunte cu clasa muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Român”⁴¹. În plus, legislația din perioada comunistă ignoră, explicit sau implicit, o parte a principiilor fundamentale de drept. Exemplul cel mai complet

³⁸ *Ibidem*, p. 202.

³⁹ Vasile Pop, *op. cit.*, 4.

⁴⁰ Corneliu Pintilescu, *Gulag și Holocaust: legislație discriminatorie și represivă*, articol preluat de pe site-ul: http://phantasma.lett.ubbcluj.ro/?p=1502&lang=en#_edn.

⁴¹ Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile, *Raport Final*, pp. 203-204.

este cel al legalității în materie penală, potrivit căruia nimeni nu poate fi condamnat decât în baza unei legi scrise și decât pentru fapte calificate ca fiind infracțiuni la momentul comiterii. Acest principiu a fost contrazis prin dispozițiile Decretului-Lege nr. 187/1949, care permitea sancționarea persoanelor prin analogie, chiar dacă fapta lor nu este infracțiune. Dispoziția este reluată de mai multe acte normative, permițând efectiv sancționarea oricărei fapte, indiferent dacă legea o permitea sau o interzicea, deschizând astfel ușor calea către numeroase abuzuri⁴².

Chiar plecând de la garantarea incompletă și formală a drepturilor fundamentale, regimul comunist și-a încălcat frecvent propria legislație. Astfel, articolul 30 din Constituția din 1948 prevedea că nimeni nu poate executa o pedeapsă decât în urma unei condamnări pronunțate de către o instanță judecătorească. Totuși, prin HCM nr. 1554/1954, nepublicată, se dispunea trimiterea în coloniile de muncă a „elementelor dușmănoase” pe baza unor decizii emise de către o comisie din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, în urma propunerilor Direcției Generale a Securității și a Direcției Generale a Miliției. De asemenea, articolul 8 din Constituția din 1948 prevedea că „Proprietatea particulară și dreptul de moștenire sunt recunoscute și garantate prin lege”, prin Decretul nr. 256 din 1 martie 1949 au fost trecute „în proprietatea statului, ca bunuri ale întregului popor exploatarea agricole moșierești (...) cu întreg inventarul viu, mort și clădirile”. După o singură zi, Decretul nr. 83 stabilea pedepse drastice pentru proprietarii care se opuneau acestor confiscări, anume pedeapsa cu închisoarea între 5 și 15 ani. Cu închisoarea între 3 și 12 ani și amendă între 25.000 și 200.00 de lei erau pedepsiți funcționarii publici care „nu vor executa sau vor împiedica exercitarea însărcinărilor ce le revin”⁴³.

Potrivit unui studiu făcut de Procuratura Generală, în anul 1953, au fost descoperite în toate coloniile de muncă deținuți numai pe bază de adrese, însoțite de tabele nominale. În martie 1953, 2.293 de persoane se aflau în lagărul Peninsula de la Canal, numai în baza unor astfel de documente sumare, iar în iulie aceluiași an 1.500 de persoane. Procuratura Generală a constatat că aceste persoane erau „deținute în mod ilegal”⁴⁴. Opoziția Securității a făcut să nu se poată dispune eliberarea acestora, iar investigațiile au încetat ca urmare a presiunilor făcute de reprezentanții poliției politice. Abuzurile erau numeroase și în cazurile în care deținuții nu erau eliberați la data la care se încheia pedeapsa. La 20 iulie 1953, în această situație se aflau 402 deținuți din coloniile de muncă de pe tot cuprinsul României⁴⁵.

Instituția care coordona activitățile de represiune politică era, în primul rând, Securitatea. Prin Decretul nr. 221 din 30 august 1948 s-a înființat Direcția Generală a Securității Popoului (DGSP), care a funcționat formal ca departament al Ministerului Afacerilor Interne. Principala sa atribuție, prevăzută de articolul 2, era: „Apărarea cuceririlor democratice și asigurarea securității RPR contra uneltirilor dușmanului din interior și exterior”. Ofițerii de Securitate erau singurii care aveau competența de a instrumenta cazurile de infracțiune ce primejduiau „regimul democratic și securitatea popoului”. Securitatea era condusă de Gheorghe Pintilie, care deținea și funcția de ministru adjunct de Interne, avându-i directori adjuncți pe generalii Alexandru Nicolschi și Vladimir Mazuru, toți trei agenți ai serviciilor secrete

⁴² *Ibidem*, pp. 204-205.

⁴³ Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc, 1948-1965*, traducere de Lucian Leuștean, cu o prefață a autorului pentru ediția în limba română, Ed. Polirom, Iași 2001, p. 96.

⁴⁴ *15 ani de la înființarea procuraturii Republicii Socialiste România*, în „Procuratura R.S.R.”, Buletin nr. 2, 1967.

⁴⁵ *Ibidem*.

sovietice⁴⁶. Și fiindcă vorbim de servicii secrete să vedem și caracteristica specifică a legislației represive, caracterul secret al acesteia, nu înainte de a menționa faptul că, paradoxal, nici măcar legislația represivă, oricât de discriminatorie era, nu a fost respectată de către regimul comunist. Astfel, dacă, conform propriilor prevederi, legislația represivă era îndreptată împotriva chiaburilor și a clasei capitaliste, în realitate, Securitatea pare să fi purtat un război efectiv împotriva muncitorilor și țăranilor. De exemplu, dintre cele 3.658 persoane trimise între 1958 și 1964 la muncă obligatorie, 1.899 erau țărani, 436 erau muncitori, 207 erau profesori și învățători, 241 erau funcționari etc. Dintre aceștia, 634 nu aveau niciun motiv la dosar pentru a suporta pedeapsa decisă de autoritățile comuniste⁴⁷.

În concluzie, relativ la caracterul de clasă și discriminatoriu discriminatoriu al legislației represive subliniem că, în fapt, după 23 august 1944, în viziunea conducerii de partid și de stat, societatea română a fost împărțită în două – proletariatul în alianță cu țărănimea săracă, ai căror reprezentanți erau „ORGANELE” de partid și de stat, și opozanții pasivi ai comunismului (pentru că cei activi fie au fost lichidați, fie se aflau închiși în închisori sau imobilizați în colonii de muncă la canal, în mine ori în Bărăgan. Dacă, pentru organele de partid și de stat, conducerea PCR a asigurat o imunitate totală, astfel ca „nici un activist cu muncă de răspundere să nu poată fi anchetat sau arestat fără aprobarea organului de partid competent”⁴⁸, pentru opozanții comunismului, reali sau închipuiți, în februarie 1955, prin Decretul nr. 62, a fost introdus în Codul penal art. 193. Acest articol, contrar principiilor de drept, putea fi aplicat pentru fapte retroactive și condamna pe toți cei care „s-au pus în slujba regimului burghezo-moșieresc” cu două pedepse: de la 2 la 8 ani închisoare, erau condamnate persoanele cu „activitate contra clasei muncitoare”, și cu până la 25 ani de închisoare, pentru „activitate intensă” contra clasei muncitoare. Aici au fost încadrați foștii prefecți, deputați și senatori, polițiști, jandarmi, gardieni publici, gardieni de închisori, membri ai partidelor istorice, magistrați, avocați, funcționari administrativi etc.

3.2.1. Caracterul „secret” al legislației represive. Caracterul secret al legislației represive este o altă caracteristică a legislației din perioada comunistă. Legislația penală cu caracter public, cuprinsă în Codul Penal și în decretule care l-au modificat, apărute în Buletinul Oficial, a fost completată de o serie de decrete și hotărâri ale Consiliului de Miniștri sau ale Marii Adunări Naționale, care au consolidat cadrul legal al represiunii. Pornind de la acestea, Ministerul de Interne a emis măsurile administrative care vizau categorii de persoane considerate indezirabile de regim. Sute de mii de oameni au fost internați în lagăre și colonii de muncă, li s-a stabilit domiciliu obligatoriu sau au fost deportați, fără a exista o decizie judecătorească în acest sens.

În lipsa posibilității de a cunoaște legislația represivă, persoanele au fost condamnate ori sancționate cu măsuri privative de libertate, fiind astfel deschisă calea abuzurilor. Un exemplu este Decretul nr. 62 din februarie 1955 prin care a fost completat Codul Penal. Acesta incrimina „activitatea intensă contra clasei muncitoare sau a mișcării revoluționare, desfășurată într-un post de răspundere în aparatul de stat sau într-un serviciu secret, pe timpul regimului burghezo-moșieresc”, pedeapsa fiind temniță grea, pe viață, și confiscarea totală a averii. Tot cu caracter secret a fost și HCM nr. 1154/1954 privind „domicilierea în centrele

⁴⁶ D. Deletant, *op. cit.*, 97.

⁴⁷ Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile, *Raport Final*, p. 210.

⁴⁸ Vasile Pop, *op. cit.*, 11.

aglomerate”. Articolul 2 al HCM stipula că se pot stabili în orașe „angajații organelor și instituțiilor statului, ai întreprinderilor și organizațiilor obștești, militarii mutați în interes de serviciu și descendenții acestora, numai în baza obținerii unei repartii de locuință și a unei vize de mutare eliberată de Miliție”. Această hotărâre a fost completată ulterior printr-un act normativ ceva mai elaborat, care cuprindea 20 de articole, structurate pe cinci capitole. Având mențiunea „nepublicată”, acest text de lege secret a constituit baza măsurilor administrative de stabilire a domiciliului forțat și de internare în lagărele și coloniile de muncă, până la abrogarea sa⁴⁹.

Conform notei de studiu nr. 00880015 din 14 decembrie 1967, întocmită de Serviciul C al Consiliului Securității Statului, începând cu anul 1949 s-au stabilit măsuri de dislocare și fixare de domiciliu obligatoriu, internare în colonii și unități de muncă, și acordare de loc de muncă obligatoriu, unor categorii de persoane care, fără a putea fi condamnate penal, făceau obiectul acestor măsuri represive ale regimului comunist⁵⁰. Aceste acte normative aveau un caracter secret. Dacă ar fi fost date publicității, regimul de democrației populare de la București ar fi dezvăluit întregii lumi mijloacele represive utilizate pentru controlul populației. Un alt motiv al secretizării ține de faptul că acestea încălcau chiar prevederile constituționale ale RPR, oricât de formale erau acestea, referitoare la drepturile și libertățile individuale: „Inviolabilitatea persoanei și a domiciliului, libertatea cuvântului și dreptul de asociere”⁵¹.

Decretul nr. 6 din 1950 relativ la înființarea unităților de muncă, rezolva două probleme ale regimului: nevoia acută de forță de muncă, dar și necesitatea de a decongestiona sistemul penitenciarelor. Acest decret a fost completat prin Ordinul nr. 100 al MAI din 3 aprilie 1950, prin care se stabileau categoriile de persoane care putea face obiectul internării: „Cei ce lansau sau răspândeau zvonuri alarmiste, cetățenii români care întrețineau legături de prietenie cu membrii familiilor ambasadelor imperialiste, cei care aduceau injurii Partidului Comunist”. Termenele internărilor puteau varia între 6 luni și 2 ani. Prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1554 din 22 august 1952, unitățile de muncă au fost transformate în colonii de muncă, adăugându-se noi categorii de persoane care puteau fi internate: „foștii polițiști, foștii condamnați, începând din 1945, pentru trecerea frauduloasă a frontierei, cei ce duceau acțiuni dușmănoase atât la sat, cât și la oraș, elemente cu un trecut reacționar cunoscut, cadre active ale fostelor grupări și partide fasciste și burghezo-moșierești”. Prin aceeași hotărâre erau înființate și batalioanele de muncă, destinate „bărbaților fără o ocupație permanentă, speculanților”⁵².

HCM nr. 1554 din 1952 prevedea: „Art. 1. Având în vedere rezistența tot mai activă a elementelor dușmănoase și faptul că acestea încearcă încontinuu să saboteze în mod organizat măsurile Guvernului și Partidului, îndreptate spre întărirea dictaturii proletariatului și construirea cu succes a socialismului; pentru a ușura supravegherea activității elementelor dușmănoase și străine de clasa muncitoare, pentru a le atrage la muncă de utilitate socială și pentru a curăța cele mai importante centre vitale ale societății de elementele dușmănoase, se va admite ca măsură excepțională, provizorie, internarea administrativă pentru efectuarea muncii obligatorii. În acest scop se organizează colonii și batalioane de muncă și domiciliu

⁴⁹ Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile, *Raport Final*, pp. 202-203.

⁵⁰ Marius Oprea, *Addenda la Cartea neagră a comunismului*, în Stéphane Courtois (coord.), *Cartea neagră a comunismului*, Ed. Humanitas, București 1998, p. 754.

⁵¹ Eleodor Focșeneanu, *Istoria constituțională a României, 1859-1991*, Ed. Humanitas, București, 1992, pp. 114-115.

⁵² Cristina Roman, *op. cit.*, pp. 24-25.

obligatoriu”. Regimul domiciliului obligatoriu se aplica pentru „toți exploataorii”, fie că vorbim despre moșieri, bancheri, mari funcționari, foști proprietari de fabrici și îndreptări, rudele celor fugiți din țară etc. Stabilirea domiciliului obligatoriu se făcea la nivel regional, cu avizul Comisiei Centrale. Părăsirea domiciliului obligatoriu și a locului de muncă obligatoriu se pedepseau cu închisoare de la 3 la 5 ani⁵³. Din cercetarea celor aproximativ 70.000 de fișe matricole penale, s-a constatat că au fost emise numeroase decizii de internare în unități sau colonii de muncă care cuprindeau, fiecare, câteva sute de nume. O parte dintre acestea prelungeau termenul de internare, altele stabileau acest regim după expirarea termenelor pedepselor pronunțate de justiție, altele acționau retroactiv asupra unor deținuți ce fuseseră reținuți abuziv, cu ani în urmă, de organele de Securitate sau de Miliție. Arestările și internările în lagărele și coloniile de muncă au atins cel mai înalt nivel în anul 1952. În acest an, au fost operate 24.826 de arestări și 11.913 internări în unitățile de muncă⁵⁴.

3.3. Dreptul penal, instrument represiv în slujba puterii. Originile sistemului de drept penal totalitar se află evident în constituțiile din perioada comunistă, ce reduc gestul de rezervă intelectuală sau de credință religioasă la nivelul unui act de subminare a ordinii publice. Acordarea cu generozitate a drepturilor de natură socială (dreptul la odihnă, dreptul la pensie și ocrotirea familiei) face parte din modalitățile prin care noul regim din România și-a imaginat un pact social sui generis. În schimbul asigurării cadrului material de viață, în condiții de planificare, comunitatea de cetățeni renunța la exercitarea critică a libertăților individuale. Represiunea este astfel gândită să-i sancționeze pe cei care nu subscriu la clauzele întemeietoare ale noii societăți totalitare.

În căutare de legitimitate politică, noua putere comunistă și-a creat propriile ei legi, care au oferit suport juridic măsurilor represive adoptate împotriva oricărei forme de opoziție. Legislația care a stat la baza represiunii din România comunistă, a cunoscut fluctuații de la o etapă la alta, funcție de contextul intern și extern. Întotdeauna, în perioadele premergătoare declanșării represiunii, erau operate modificări asupra prevederilor Codului penal⁵⁵. Astfel, la alineatul 1 al articolului 1 din „Dispozițiile generale” ale Codului penal modificat, publicat în *Buletinul Oficial din 27 februarie 1948*, era prevăzut principiul neaplicării retroactive a prevederilor penale: „Nimeni nu poate fi pedepsit pentru o faptă care, în timpul când a fost săvârșită, nu era prevăzută de lege ca infracțiune și nici condamnat la alte pedepse sau supus la alte măsuri de siguranță decât acelea pe care le prevede legea. Faptele socialmente periculoase, care au o vădită asemănare cu vreuna din faptele prevăzute de legea penală, se socotesc ca fiind implicit prevăzute și pedepsite prin dispozițiunea de lege care prevede și pedepsește fapta asemuitoare.

Socialmente periculoase, în înțelesul alineatului precedent, sunt acele fapte cari prin natura lor, sau prin felul comiterii aduc atingere sau pun în primejdie siguranța Statului sau ordinea socială. În cazul prevăzut de al. 2 și 3, acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare decât de procurorul general”.

Aplicarea retroactivă era dispusă în Codul penal numai în cazul unor măsuri de siguranță sau putea însoți sau înlocui pedepsele penale. Articolul 4 prevedea că „Legile care prevăd

⁵³ A se vedea, pentru detalii, Ioan Ciupea, Stăncuța Todea, *Represiunea, sistem și regim penitenciar în România. 1945-1964*, în Ruxandra Cesereanu, *Comunism și represiune în România. Istoria tematica a unui fraticid național*, Ed. Polirom, Iași 2005.

⁵⁴ Cristian Troncotă, *Colonia de muncă*, în Arhivele Totalitarismului nr. 1/1993, p. 172.

⁵⁵ Cristina Roman, *op. cit.*, p. 20.

măsuri de siguranță se aplică și infracțiunilor comise anterior punerii lor în vigoare”. Această prevedere a permis emiterea decretelor, hotărârilor și ordinelor secrete ale Ministerului Afacerilor Interne, pe baza cărora s-au declanșat deportările, s-au înființat coloniile de muncă sau a fost stabilit domiciliu obligatoriu pentru anumite categorii de cetățeni. Prin Decretul nr. 187 din 30 aprilie 1949⁵⁶ era modificat conținutul articolul 1, precizându-se doar că: „*Legea penală are drept scop apărarea RPR și a ordinii sale de drept împotriva faptelor periculoase pentru societate, prin aplicarea măsurilor de apărare socială față de persoanele care săvârșesc asemenea fapte*”⁵⁷. Decretul nr. 187/1949 pentru modificarea și abrogarea unor dispozițiuni din Codul penal, prin modificarea art. 21, obliga instanța să țină seama la aplicarea pedepsei de „pericolul social pe care îl reprezintă infracțiunea, și infractorul”. Acest principiu nou de aplicare de către instanță însoțea o prevedere nouă care urma să se aplice doar pentru condamnații de drept comun în sensul reeducării și reintegrării lor în societate. Pentru ei se introducea obligația ca, în cazul liberării condiționate, „să muncească potrivit cu puterile și aptitudinile sale, respectiv să își continue studiile sau pregătirea profesională” în cazul în care acestea le fuseseră întrerupte în detenție. Această atitudine față de pedeapsă era, bineînțeles, discriminatorie, condamnații pentru infracțiuni politice nu beneficiau de un astfel de tratament⁵⁸.

Instrumentul principal utilizat de autoritățile comuniste ca justificare a actelor de reprimare a fost articolul 209 din Codul Penal. Acest articol incrimina „uneltirea contra ordinii sociale”. Modificările operate între 1953 și 1957 au transformat acest articol într-o adevărată unealtă aflată la îndemână Securității. Articolului 209 îi erau adăugate prevederi noi prin Decretul nr. 202 din 14 mai 1953, incluse în Secțiunea 1 bis, care condamnă „subminarea economiei naționale și sabotajul contrarevoluționar”. Prin articolul 209¹, aceste infracțiuni erau pedepsite cu muncă silnică între 5 și 25 de ani și confiscarea totală sau parțială a averii. Dacă pedeapsa era considerată gravă, se putea aplica pedeapsa capitală. În 1957 articolul 209 a suferit noi modificări. În prima variantă a acestuia, uneltirea era considerată delict. Pedeapsa era închisoarea corecțională de la 6 luni la 3 ani și interdicția corecțională de la 1 an la 3 ani, pentru delictul de „constituire de asociații secrete pentru răsturnarea violentă a ordinii de stat sau stabilirea de legături cu persoane din străinătate în scopul uneltirii”, pedeapsa era închisoarea corecțională de la 3 la 7 ani și interdicția corecțională de la 3 la 5 ani. Prin Decretul nr. 469 din 1958 uneltirea devenea infracțiune. Astfel, pedeapsa era mărită la muncă silnică de la 15 la 25 de ani și degradarea civică de la 5 la 10 ani, pentru infracțiunea de „inițiere sau participare la organizații ce urmăreau schimbarea ordinii sociale existente în stat”. Propaganda în favoarea unei asemenea organizații sau sprijinirea ei erau pedepsite cu închisoarea corecțională de la 3 la 10 ani.

Infracțiunile economice erau sancționate conform prevederilor articolul 268 Cod Penal, căruia, în 1958, i s-au adus o serie de modificări. Pentru infracțiunile minore, cum ar fi „producție de proastă calitate sau fără respectarea normelor”, „lipsa de grijă gospodărească”, „degradarea din nesocotință a tractoarelor”, erau prevăzute pedepse cu închisoarea de până la 5 ani, amenzi și confiscarea bunurilor. Aceleași pedepse erau aplicate și celor care se opuneau

⁵⁶ Decretul nr. 187/1949 pentru modificarea și abrogarea unor dispozițiuni din Codul penal, publicat în B. Of. nr. 25 din 30.04.1949.

⁵⁷ Cristina Roman, *op. cit.*, p. 21.

⁵⁸ A se vedea, pentru detalii, *Avram Bunaciu. Biografie, reflecții, corespondență*, ediție îngrijită de Liviu Țăranu, Ed. Enciclopedică, București, 2011.

colectivizării. Pentru condamnarea aderenților mișcărilor de rezistență armată, art. 207-218 din Codul penal au suferit modificări în sensul înăsprii pedepselor prin Decretul nr. 318 din 1958 și Decretul nr. 1 din 1959. Prin aplicarea Decretului nr. 318, „actele violente”, care erau incriminate de art. 207 Cod penal, deveneau „acte de teroare”, iar pedeapsa inițială, care era închisoarea de la 5 la 10 ani și degradarea civică între 3 și 12 ani, devenea pedeapsă cu moartea și confiscarea averii. Decretul nr. 1 aducea o nouă modificare art. 207 Cod penal, stipulând că: „Tentativa de săvârșire a actelor de teroare se pedepsește asemenea faptei consumate”. Campania împotriva elitei intelectuale, declanșată în 1958, a determinat noi modificări asupra legislației penale. Prin Decretul nr. 318 pentru „infrațiunile de crimă de trădare de patrie, colaborare cu dușmanul pe timp de pace sau de război, divulgarea de secrete privind capacitatea de apărare a țării”, specificate în art. 184-188 Cod penal, pedeapsa era majorată la pedeapsa cu moartea. O altă majorare la pedeapsa cu moartea era operată asupra articolul 194², care incrimina „transmiterea de secrete statelor străine, organizațiilor contrarevoluționare sau persoanelor particulare, când acestea sunt în serviciul unor puteri străine”⁵⁹.

Regimul încuraja colaboraționistii. Astfel, prin Decretul nr. 469 din 30 septembrie 1957 se adăugă la art. 228 Cod penal o prevedere care invită la colaborarea cu organele de anchetă deoarece erau „scoase de sub urmărirea penală persoanele care au înștiințat autoritățile competente sau care, chiar după ce culpabilii au fost descoperiți și s-a început urmărirea, au înlesnit arestarea acestora”. Articol 228 Cod penal sancționa omisiunea de denunț cu închisoarea corecțională de la 1 la 2 ani. Pedeapsa a fost mărită la închisoarea corecțională de la 3 la 10 ani prin Decretul nr. 318 din 1958.

3.4. Modelul sovietic: sursă și teme al dreptului penal român. Comunismul din România a fost impus de Partidul Comunist al Uniunii Sovietice (P.C.U.S.), motivația acestor acțiuni de lichidare a claselor suprapuse și a proprietății o găsim în operele celui ce a fost ideologul comunismului – V.I. Lenin. „Dictatura proletariului – spunea Lenin – nu înseamnă sfârșitul luptei de clasă, ci continuarea ei în forme noi. Dictatura proletariului este lupta de clasă a proletariului, care a învins și a luat în mâinile sale puterea politică, împotriva burgheziei învinse, dar care n-a fost nimicită, care nu a dispărut și nu a încetat să opună rezistență, care își întetește rezistența”⁶⁰. Tot sistemul juridic comunist a fost construit și a funcționat pe principiul luptei de clasă după modelul stalinist. I.V. Stalin, în cuvântarea sa din 4 mai 1935 privind problema cadrelor, spunea: „Trebuie înainte de toate să învățăm să prețuim oamenii, să prețuim cadrele, să prețuim fiecare activist care poate fi de folos cauzei noastre comune”⁶¹. Mai mult, presa scrisă și audiovizuală, cuvântările organelor de partid și de stat, manualele din învățământ abundă în fraze de genul: „Numai în societatea socialistă capătă, pentru prima dată, o adevărată valoare și se bucură de o reală ocrotire acele relații sociale care privesc atributele inerente persoanei, acele drepturi absolute în sensul cărora fiecare om se află în raporturi cu toți ceilalți membri ai societății, opunând tuturor dreptul său de a se bucura de viață, de sănătate, de libertate personală și de demnitate personală – fiecare membru al societății având obligația de a se abține de la orice act prin care ar încălca acel raport, prin atingerea obiectului acestuia, viața, sănătatea, libertatea, demnitatea omului”⁶².

⁵⁹ *Ibidem*, pp. 24-25.

⁶⁰ V.I. Lenin, *Opere*, vol. 28, p. 365.

⁶¹ I.V. Stalin, *Problemele leninismului*, ed. a III-a, Editura pentru Literatură Politică, București, 1952, p. 511.

⁶² V. Râpeanu, *op.cit.*, p. 69.

Fundamentele ideologice ale statului constituiau premisa de fond a spectacolului pragmatic comunist. Se pornea de la credința în telosul marxist-leninist al construirii societății comuniste ca o legendară Arcadie construită conștient de către Om, corect spus, de către proletariat. Această reformă radicală trebuia să înceapă printr-o represiune nemiloasă a fostelor „clase exploatare”. Pentru noii reformatori sociali momentul represiv era esențial, iar consecințele negative se vor resimți mult timp. Instrumentul principal al represiunii comuniste a fost justiția ca expresie a noului „stat de drept comunist”.⁶³ Funcționarea statului comunist, performanța sau deficiența sa depindeau sub raport funcțional de noua structură a instituțiilor, de raționalizarea și ierarhizarea competențelor, de conexiunea sistemului de control și decizie, dar și de capacitatea funcționarilor și activiștilor de partid, directori, miniștri etc., de a face față exigențelor normative ale noului colos birocratic al statului de drept comunist.

Fără a face un excurs istoric asupra statului de drept, trebuie să menționăm că, în doctrina de specialitate sau în gândirea comună, statul de drept evocă ideea unui stat rațional, limitat în puterile și prerogativele sale de către Drept, în contrast cu statul abuziv și discreționar al cărui prototip erau statul feudal absolutist sau statele despotice relevate de istorie. După Revoluția Franceză și dezvoltarea democrației burgheze, puterea statală a fost raționalizată și ordonată printr-o rețea complexă de norme juridice pentru a proteja societatea de abuzurile și capriciile suveranului sau ale puterii politice. Teoria autolimitării statului prin Drept este semnificativă pentru evoluția raționalității politicii. Dar complexitatea relației dintre Stat și Drept ne poate conduce la o contradicție greu de depășit. Statul este limitat de către Drept; dar însuși Dreptul este rezultatul procesului legislativ care se realizează prin organele statului (puterea legislativă, guvern, putere locală). Depășind controversele doctrinare și disputele politice se ajunge la un consens privind importanța dreptului pentru stabilitatea și dinamica politică, dar și pentru buna funcționare a statului. Cetățenii înțeleg că dreptul este garantul libertății și scut împotriva abuzurilor puterii politice. Problema rămâne deschisă, iar experiențele nefericite ale statului totalitar (fascist, nazist sau comunist) ne arată cum un stat opresiv, tiranic, nedemocratic, înlănțuind cetățenii în servitute și obediență funcționează într-un regim juridic instituit de către stat, în disprețul principiilor umaniste de libertate. Înțelegerea concretă a statului de drept, a interacțiunii statului cu regimul juridic ne poate edifica asupra dialecticii și opresiunii în societatea contemporană.

Asemenea, „Exploratorului care ar fi vrut să întrebe încă multe lucruri, dar în prezența osânditului nu mai întrebă decât: «Își cunoaște sentința?». «Nu», răspunse ofițerul (...). «Dar știe măcar că a fost, de fapt, condamnat?». «Nici asta», spuse ofițerul și-i zâmbi exploratorului, «Nu se poate, reluă exploratorul, trecându-și mâna peste frunte, atunci omul ăsta nu știe nici măcar acum ce ecou a avut apărarea lui?». «N-a avut ocazia să se apere», ripostă ofițerul privind într-o parte, ca și cum ar fi vorbit pentru sine, nevrând să-l jignească pe explorator prin relatarea unor lucruri de la sine înțelese”. Rândurile de mai sus, scrise de Franz Kafka în 1919, în *Colonia penitenciară*⁶⁴, par să prefăteze modul de înfăptuire a justiției în cazul regimurilor comuniste. Aproape simultan cu publicarea lucrării lui Kafka, Lenin, referindu-se la distrugerea justiției țariste, afirma nonșalant: „Lăsați să se strige că noi, fără a transforma vechea Justiție, am aruncat-o deodată la gunoi! Noi am curățat, prin aceasta, drumul adevăratei

⁶³ A se vedea, pentru detalii, Octavian Opreș: *Statul de drept și justiția înainte și după 1989*, preluat de pe site-ul: <http://www.punctulcritic.ro/octavian-opres-statul-de-drept-si-justitia-inainte-si-dupa-1989.html>.

⁶⁴ Franz Kafka, *Colonia penitenciară*, Ed. Humanitas Multimedia, București, 2015.

Justiții populare”. O astfel de justiție, represivă, avea să cunoască și România în a doua jumătate a secolului trecut⁶⁵.

Aparatul represiv a acționat pe tot parcursul regimului ca un tot unitar. Celelalte instituții au înțeles cel mai bine rolul care îi revenea aparatului judiciar. Adevărata utilitate a reformei justiției este expusă într-un raport al altei instituții represive, DGSP, imediat după înființare. „Noua justiție” avea sarcini noi pe care vechea justiție nu la putea îndeplini: „Justiția populară prin conținutul și sarcinile ei ocupă o poziție diametral opusă justiției burgheze. În urma reformei justiției din anul 1948 au luat ființă tribunalele populare care au rolul ca prin legile ce urmează să se aplice să lovească pe de o parte în interesele burgheziei, iar pe de altă parte să apere interesele poporului muncitor”⁶⁶. Astfel a fost recreat dreptul pentru ca acesta să poată face față noilor sarcini care îi reveneau. Teoriile sovietice în această materie se refereau la prima etapă a instaurării noului sistem de drept ca având următoarele obiective principale: cucerirea puterii și sfărâmarea vechiului aparat de stat și crearea celui nou, nimicirea regimului de clasă vechi, naționalizarea mijloacelor de producție și preluarea economiei naționale. În acest sens, un rol esențial l-a avut Ministerul Justiției, al cărui ministru din acea perioadă a fost Lucrețiu Pătrășcanu, a fost implicat în toate cele trei activități, punând în slujba noului regim expertiza sa în materie legislativă⁶⁷.

Tot după model sovietic, în domeniul dreptului penal, infracțiunea a căpătat caracter de clasă. Obiectul infracțiunii rezulta implicit din caracterul socialmente periculos al faptei. Dacă aducea atingere ordinii de drept, infracțiunea era, implicit, îndreptată împotriva regimului de democrație populară. Cât despre infracțiunile îndreptate direct împotriva regimului acestea erau socotite drept cele mai periculoase. Prin urmare, principala funcție a pedepsei penale a devenit anihilarea adversarului politic⁶⁸, iar istoriografia din ultimele două decenii a scos cu prisosință în evidență faptul că regimul comunist din România a calchiat practic regimul

⁶⁵ A se vedea, pentru detalii, Florian Banu, *Instrumentalizarea justiției de către regimul comunist (1945-1958)*, Caietele CNSAS, anul II, nr. 2, 2009, p. 121-146.

⁶⁶ I. Crăcană, op. cit., p. 157.

⁶⁷ Lucrețiu Pătrășcanu, comunistul-intelectual apreciat de intelectuali, urât de tovarășii de partid. Istoria contrafactuală încă îi face mari servicii și construiește în jurul său o altfel de Românie comunistă, mai puțin criminală. Acesta este Lucrețiu Pătrășcanu, primul ministru comunist în guvernele postbelice, care controlează justiția în perioada '44-'48 și nu ezită să trimită în închisoare liderii partidelor istorice. Pentru serviciile sale, nu este premiat, ci executat. „23 august 1944, mai spre seară. Lucrețiu Pătrășcanu, comunist de catifea, de salon, dar tot comunist, merge la Palatul Regal din Capitală. Mareșalul Antonescu fusese arestat, regele Mihai preluase, printr-o lovitură de stat, frăiele României și denunțase alianța cu Germania nazistă, iar acum se pregătea să fugă la Dobrița, în Oltenia. Palatul Regal, Bucureștiul, România fierbe, dar Lucrețiu Pătrășcanu se grăbește să fie primul la împărțirea supei puterii: vrea să fie ministru al Justiției în noul guvern. Regele e de acord. Dar monarhul „păstra o simpatie sinceră” pentru comunistul galant, după cum arată nota informativă nr. 60 din 29 ianuarie 1946, aflată în dosarele Siguranței Generale. Primul venit, primul servit: ceilalți lidei politici care pregătiseră lovitura de stat de la 23 august, Iuliu Maniu, Dinu Brătianu ori Constantin Titel-Petrescu, sunt nevăzuți în ziua complotului. Pătrășcanu simte momentul istoric, e acolo, lui nu-i e teamă de consecințele actului, este chiar autorul declarației, redactată împreună cu un alt comunist, prietenul său Belu Zilber (născut Herbert Zilber), se ocupă de înregistrarea și difuzarea declarației lui Mihai I care pune capăt dictaturii militare și anunță întoarcerea armelor. În paralel cu declarația, se ocupă și de problema lui Ion și Mihai Antonescu. Mircea Ioanițiu, secretarul regelui Mihai și martor al evenimentelor, aduce mai multe lămuriri în cartea sa „Amintiri și reflecții”. Din ilegalist comunist arestat la domiciliu, la Poiana Țapului, Pătrășcanu devine un important al zilei. Cum ajunge în această postură? Și mai ales cum a fost executat, în chip barbar, chiar de către tovarășii săi comuniști, aflăm explicații tocmai de la cumnatul său, Petre Pandrea, (Petre Pandrea este pseudonimul literar al lui Petre Marcu (1904-1968), avocat, scriitor, publicist, eseist român și membru post mortem al Academiei Române care în „Memoriile mandarinului valah”, Editura Vremea, București, 2011, ne dezvăluie adevărata față a lui Lucrețiu Pătrășcanu.

⁶⁸ I. Crăcană, op. cit., p. 157.

sovietic. Cu toate acestea, anumite aspecte ale organizării și funcționării regimului nu au fost aprofundate, cercetătorii mulțumindu-se, în numeroase cazuri, cu formularea unor enunțuri sentențioase, dar fără a se mai osteni cu „disecția” instituțiilor edificate de comuniști în scopul acaparării și păstrării puterii politice. Cazul Justiției ni se pare edificator din acest punct de vedere. Deși puterea judecătorească, alături de cea legislativă și executivă, reprezintă o componentă esențială a statului modern, prea puține din studiile consacrate istoriei României în cea de-a doua parte a secolului al XX-lea s-au ocupat de aspecte ținând de evoluția organizării și funcționării Justiției⁶⁹. Cu atât mai puțin cu privire la fenomenul continuității și discontinuității dreptului nostru penal.

3.5. Continuitate și discontinuitate în dreptul penal român

3.5.1. La vremuri noi, tot noi! Această aserțiune din titlul de mai sus ar putea surprinde, numai că preluarea puterii politice de către comuniști nu a însemnat distrugerea vechiului stat capitalist, ci transformarea acestuia în sensul noii ideologii. Mai importantă decât structura organizatorică, transformarea o sesizăm pregnant în sfera finalităților, a scopurilor ce trebuiau realizate de noua structură statală. Construirea noii societăți avea o componentă teleologică vizând o societate a bunăstării comuniste, dar și metode și tehnici specifice pentru a realiza acest ideal. Momentul pragmatic îl constituia eliminarea fostelor clase dominante și în acest scop practicile statale au fost represiunea, coerciția, teroarea și injustiția. Partea constructivă, economică și socială va urma după „curățirea societății de elemente reacționare, ostile noii societăți”.

Știm că dreptul este ligamentul esențial care menține soliditatea edificiului statal. Structura instituțională, delimitarea competențelor și răspunderilor, statutul conducătorilor, șefilor și subordonaților, a oamenilor politici și tehnocraților, birocrăția sunt disciplinate și reglementate de către normele juridice. Astfel, dreptul și slujitorii săi au avut un rol important în edificarea și transformarea societății comuniste. Unul dintre primele obiective ale conducerii politice a fost schimbarea sistemului judiciar. În consecință, au fost modificate modul de organizare și funcționare a instanțelor de judecată, a procuraturii și organizarea și funcționarea Ministerului de Interne și a serviciilor secrete. Aceste modificări de structură și funcționare au drept consecință restructurări, eliminări din serviciile publice a celor nedoriți, cadre calificate din sistemul judiciar (magistrați, procurori etc.), ofițeri, funcționari etc. Schimbarea „cadrelor” din justiție a însemnat o contra-selecție ce va afecta pe termen lung calitatea

⁶⁹ Petrache Zidaru, *Tribunalele militare – un secol și jumătate de jurisprudență* (1852-2000), București, Editura Universul Juridic, 2006 (pentru numeroasele minusuri ale lucrării, vezi recenzia realizată de Iuliu Crăcană în „Caietele C.N.S.A.S.”, anul 1, nr. 1/2008, p. 239-251); Cezar Măță, „Justiția populară”: între represiune și coerciție (1948-1953), în „Studii și materiale de istorie contemporană”, serie nouă, vol. III, 2004, p. 109-116; Florin Șperlea, Cazul Pătrășcanu și procesele staliniste din „democrațiile populare”, în „Revista de Istorie Militară”, nr. 4-5/2004, p. 60-64; Oana Ilie, Tribunalul Poporului – instrument al justiției proletare, în „Muzeul Național”, 15, 2003, p. 425-443; Marius Oprea a inserat un subcapitol intitulat Justiția ca poliție politică în una din lucrările sale, dar, de fapt, respectivul capitol este consacrat legislației represive elaborată de regimul comunist în perioada 1948-1958, și nu organelor de justiție – Marius Oprea, *Bastionul cruzimii. O istorie a Securității (1948-1964)*, Iași, Ed. Polirom, 2008, p. 116-126. Surprinzătoare este și opțiunea autorilor Raportului final, care, în ciuda faptului că au inclus în partea a II-a a raportului un capitol intitulat Instituțiile juridice, au consacrat doar o singură pagină (p. 201) instituțiilor juridice ale regimului comunist, restul capitolului tratând legislația comunistă, constituțiile și „caracterul ilegal al regimului” – cf. Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, Raport final, editori Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile, București, Ed. Humanitas, 2007, p. 201-212.

actului de justiție, generând ilegalități, nedreptăți, intoleranță și agresivitate, realizată chiar de către cei de la care se aștepta protecție judiciară și legalitate. De altfel, legalitatea era o formă a nedreptății și violenței, realizată prin intermediul legilor, cu un scop precis conturat și apoi realizat. Noii anchetatori, judecători, ofițeri sau subofițeri erau „oameni din popor”, cu studii elementare sau absolvenți ai unor rapide școli juridice, de câteva luni, dar devotați „cauzei comuniste” care aveau menirea să elimine „vechii exploatatori” și „dușmanii de clasă”. Fără îndoială, din vechiul aparat au rămas mulți slujbași ai justiției, schimbând rapid conștiința morală și profesională, pentru a-și menține postul sau a nu fi supuși unei represiuni iraționale și nedrepte. Într-o altă cheie de abordare, vom surprinde din nou, dar adevărul trebuie spus, oricât de dureros ar fi. Mai folosim și acum vechiul limbaj de lemn și abordarea ideologică tributară doctrinei juridice din perioada comunistă⁷⁰, chiar dacă după anul 1989 s-a instaurat o nouă ordine politică care a afectat și sistemul judiciar și legislativ.

3.5.2. Unele considerații cu privire la juriștii comuniști

3.5.2.1. *Chestiuni precizatoare.* Efectele sociale și morale ale acestei justiții realizate de juriștii momentului s-au gravat adânc în conștiința oamenilor. Victimele acestei represiuni „legale”, la fel ca și majoritatea cetățenilor au încercat sentimentul disperat al pierderii libertății realizate de către așa-zii apărători legali ai ordinii constituționale. Procesele politice împotriva așa-zisilor „dușmani ai clasei muncitoare” se înmulțeau, tribunalele lucrau non-stop, iar ședințele de judecată se prelungeau toată noaptea. Lagărele și temnițele deveneau neîncăpătoare, iar arestările abuzive fără judecată legală erau o practică curentă. Tribunalele populare cu judecători improvizați și asesori populari au generat nedreptăți, ilegalități și abuzuri din ignoranță și resentiment, dar și dintr-o rea-credință alimentată ideologic. Dar vremea judecătorilor și procurorilor populari a trecut, deschizându-se calea noii generații de juriști profesioniști, școliți și educați în noua tehnică și ideologie juridică. După eliminarea profesorilor de drept din universități și filtrarea partinică a „corpului judiciar” (judecători, procurori, experți), facultățile juridice au fost revigorată cu noi improvizați și mediocri „specialiști” în „științe juridice” aseasonate cu adevărata știință socială - filosofia marxistă. Filosofia dreptului, sociologia juridică, criminologia, psihologia socială, psihologia juridică, logica și retorica au fost eliminate sau reduse la caricatural, marginalizate și etichetate drept „pseudoștiințe burgheze” menite a crea o falsă conștiință socială, îndoctrinând și îndobitocind oamenii pentru a facilita dominația burgheziei capitaliste. Devotații comuniști, cu un nivel modest de cultură generală și pregătire de specialitate juridică, mulți provenind din structurile represive ale „noii democrații”, unii eliminați prin surda luptă pentru putere, alții ineficienți sub raportul „simțului practic”, au invadat pozițiile comode și bine plătite ale învățământului universitar.

Nu doar cadrele didactice erau rezultatul unei „selecții” curioase, interesate, pătrunsă de partizanat politic, ci și învățăceii acestora, viitorii studenți. Criteriile de evaluare nu vizau inteligența, cultura, personalitatea, abilitățile necesare domeniului, ci „originea socială sănătoasă” (copii din oameni din popor, muncitori și țărani), fiind eliminați aprioric copiii din părinți catalogați drept burghezi, intelectuali, nemembri ai Partidului Comunist. O nouă scolastică comunistă domina învățământul juridic, încorsetat de principiile noii teologii marxiste. Această tehnică educativă inocula conștiința de clasă, stimula agresivitatea față de dușmanii

⁷⁰ Exempli gratia, Liviu P. Marcu, *Istoria dreptului românesc*, Ed. Lumina Lex, București, 1997 și destui alți autori de carte juridică, în ale căror lucrări nu regăsim decât vagi referiri la situația dreptului în perioada comunistă, unele chiar cu aprecieri laudative la adresa liderilor acelor vremuri, precum Ioan Gheorghe Maurer sub a cărui „mărețată domnie” mulți români au sfârșit în temnițe comuniste.

regimului, exercita o dresură administrativă și învenina conștiința personală cu idei și principii dogmatice marxiste (și acestea exagerate și răstălmăcite după mintea îngustă a noilor ideologi). Astfel, s-a instituit un spațiu conflictual între „noi și voi”, între comuniști și ceilalți, și a cărei finalitate era represiunea „celorlalți”, sau convertirea la doctrina noii „elite”, botezată „avangardă a clasei muncitoare”.

3.5.2.2. *„Noua” viziune antropologică a juristului communist.* Viziunea antropologică a juristului communist era simplă, dogmatică, de neclintit și totuși orientată de un ideal umanist al „omului nou” contrastând cu elementele negative (dușmanii poporului) ce trebuiau eliminați. Dincolo de criteriul „originii sănătoase”, selecția profesională și socială se făcea și după aptitudinile pentru turnătorii, fanatism ideologic (numita abnegație și devotament pentru cauza comunistă), resentiment (pentru dușmanii închipuiți ai societății comuniste). Astfel selecționați, noii juriști vor fi înveșmântați în hainele puterii, vor organiza și realiza marea dresură comunistă. Un rol central în această politică judiciară o avea omul resentimentar, ce se voia justițiar, cel care avusese un trecut cenușiu, o situație proastă sau modestă în vechiul regim. De aici au apărut mulți torționari, activiști, delatori, procurori și birocrați fanatizați, la fel ca și judecătorii inflexibili, executanți ideali ai dispozițiilor politice. Dar nu trebuie uitate nici excepțiile, oameni de probitate morală și profesională, care au menținut un minim de legalitate, moralitate și decență în acele vremuri tulburi, de „entuziasm și revoluție comunistă”. Dogmatica juridică a galvanizat mintea slujitorilor zeiței Themis, cu idei simple și ireconciliabile, cu o lipsă de înțelegere despre om și existența sa, despre valori, libertate și cultură. În același timp s-a creat o conștiință de castă, o aroganță birocratică, disprețuind pe cei din exterior, pe ceilalți. S-a constituit un ethos birocratic ce se va extinde cu rapiditate și la celelalte structuri administrative sau politice, săpând o prăpastie între funcționarul public și cetățean.

Din tradiționala diviziune a puterilor statului (legislativă, judiciară și executivă) a rămas un raport asimetric de forță și dominație în care puterea politică (puterea executivă) o exercită asupra legislativului și organelor judiciare. Justiția este instrumentul tehnic al puterii politice întruchipate de Partidul Communist care se considera singurul reprezentant adevărat al poporului. Sursa „teoretică”, de luminare doctrinară a funcției judiciare era celebrul dogmatic sovietic Vășinschi; un fel de Robespierre sovietic, fundamentând politic și juridic crimele odioase pe care conducerea politică sovietică le-a comis. Deciziile politice erau infailibile în sfera juridică, iar juriștii deveneau executanți fricoși și obedienți ai marilor și înțelepților „lideri politici”. Justiția comunistă realiza un bizar cuplu între represiune și idealul umanismului communist. Partidul, morala comunistă și brațul ferm al justiției populare realizau stabilitatea și „progresul” societății comuniste. Educarea, supravegherea și pedepsirea formau triada politicii comuniste. Organele vigilenței sociale (securitate, miliție, activiști de partid și turnătorii) asigurau evoluția justiției de la represiunea primitivă la disciplinarea juridică, conștientă a societății. Pentru a ne face o imagine reală a sistemului communist, va trebui să cercetăm enorma operă juridică expusă în nenumăratele dosare penale, ce stau mărturie a tehnicii de a suprima libertatea cu ajutorul dreptului.

Cu trecerea timpului, latura represiv politică s-a atenuat, iar justiția menținea doar sistemul printr-o birocratizare excesivă a actului de justiție, exercitând și funcția pedagogică a educării maselor, mai ales prin procesele „la fața locului”. De la furturi sau delapidări importante, afectând patrimoniul public, până la mici infracțiuni, instanțele de judecată se deplasau în întreprinderi, adunând salariații în hale de producție sau în sălile de cultură, judecând

proces și realizând astfel funcția represivă și preventivă. Efectul scontat al acestor dramatizări penale nu s-a realizat, iar statisticile penale nu au înregistrat diminuarea sau stoparea criminalității economice prin această intervenție educativă de „pedagogie penală”.

4. În loc de concluzii, cum trebuie afirmată identitatea dreptului național în contextul integrării acestuia în ordinea juridică a Uniunii Europene

Demersul nostru de cercetare științifică încercă să completeze un spațiu netratat suficient în istoria dreptului românesc, perioada instaurării și consolidării regimului comunist. Bazat în mare parte pe izvoare arhivistice, tratează schimbările instituționale și legislative care au urmat ideologiei comuniste și care au făcut posibile atât schimbarea sistemului social și economic cât și represiunea politică împotriva vechilor elite și a opoziției politice. În cadrul studiului am analizat, sumar, în limitele tehnoredacționale impuse, folosirea de comuniști în propriul interes politic a unor reglementări necesare pentru instaurarea unui sistem de drept și judiciar copiat după matriță sovietică. A fost perioada în care au fost epurate vechile cadre din justiție și aduse altele noi, cu o slabă pregătire profesională, dar cu origine socială sănătoasă și un ridicat grad de obediență, perioada în care instituțiile de drept și organizarea judecătorească au suferit schimbări fundamentale și în care mecanismele judiciare represive au putut da naștere unui lung șir de abuzuri, ale căror efecte frământă și astăzi societatea românească.

Desigur, o astfel de întreprindere este departe de a fi una facilă. În primul rând, trebuie avute în vedere dificultățile de documentare. Fonduri arhivistice esențiale pentru un demers de acest gen au fost inaccesibile până de curând, iar altele continuă și astăzi să fie cvasi-intangibile pentru cercetătorul de rând⁷¹. De asemenea, literatura de specialitate apărută până în 1989, abordează aceste aspecte dintr-o perspectivă profund politizată, tratând diversele aspecte ale organizării și funcționării justiției în funcție de comandamentele ideologice ale momentului. Memoriile unor magistrați și juriști ai vremii lipsesc aproape cu desăvârșire⁷², faptul fiind perfect explicabil, căci, în cazul schimbărilor de regim politic, situația acestora este deosebit de delicată. Slujitorii Justiției se văd expuși unor atacuri simultane, venite atât din partea noilor potenți, care îi percep ca pe un simbol al orânduiri revoluționale, cât și din partea criticilor și oponenților regimului, care văd în magistrați și juriști pe oportuniști care se adaptează la cerințele oricărei puteri⁷³. Eventualul discurs axat pe continuitatea ordinii juridice și a instituțiilor îl face suspect pe slujitorul Justiției în ochii tuturor⁷⁴. Consecințele imediate ale acestei stări de lucruri se concretizează într-o reticență sporită în fața unei eventuale analize a trecutului recent. Juriștii care au fost implicați direct în reinterpretarea dreptului și în adaptarea acestuia la canoanele ideologice ale vremii, nu vor dori o relevare a rolului pe care l-au jucat nu cu mult timp în urmă, transmițând acest dezinteres pentru trecut și discipolilor și adepților

⁷¹ Vezi cazul așa-numitelor „măpe profesionale” ale magistraților care nu pot fi consultate decât de aceștia sau situația arhivei istorice a Direcției de Informații Militare.

⁷² Există, totuși, câteva excepții notabile: Petre Pandrea, *Memoriile mandarinului valah*, Ed. Vreimea, București, 2011; Boris Deșliu, *Jurnal de avocat*, București, Ed. Vreimea, 2002; Lucian Belcea, *Un septuagenar își amintește: oameni, locuri, întâmplări*, vol. I-III, București, Ed. Teora, 2000-2007; *Idem, CV-ul meu: o jumătate de secol în slujba justiției*, București, Ed. Teora, 2008; George Pavel Vuza, *Însemnările unui procuror sau Procuratura văzută din interior*, Ed. Vreimea, București, 2008.

⁷³ Elocvente în acest sens sunt numeroasele analize, mai mult sau mai puțin profesionale, ale desfășurării procesului soților Ceaușescu, prezentate în mass-media.

⁷⁴ Marius Bălan, *Dreptul sub presiunea ideologiei – studiu introductiv la Bernd Rüthers, Dreptul degenerat. Teorii ale dreptului și juriști proeminenți în cel de-al Treilea Reich*, Iași, Ed. Universității „A.I. Cuza”, 2005, p. 15-17.

lor, mai ales dacă dețin posturi universitare.⁷⁵ Având în vedere aceste aspecte, pe parcursul demersului de față ne-am propus obiective limitate: schițarea cadrului legislativ și enumerarea succintă a modalităților prin care partidul comunist a reușit să-și aservească Justiția, transformând-o într-un instrument neprețuit în efortul său de a prelua și consolida controlul deplin asupra societății românești, dar și efectele acestora, resimțite din plin, în dinamica zilelor noastre.

Ce vrem să spunem? Vom fi cât se poate de critici și vom afirma, fără lipsă de echivoc, că după lovitura de stat din 1989, s-a instaurat o nouă ordine politică, afectând și sistemul judiciar și legislativ. Având în minte tratamentul pe care comuniștii l-au aplicat magistraților, procurorilor și organelor de poliție și de siguranță ale statului capitalist, după 1944, mulți dintre slujitorii justiției comuniste s-au temut că vor suporta retorsiunea unor măsuri coercitive asemănătoare. Cei care au instrumentat atâtea nedreptăți și abuzuri, acoperiți de legalitatea socialistă și ideologia marxistă, au depășit momentul schimbării de regim, rămânând pe funcții, și reluându-și puterea și autoritatea într-un nou context, printr-un cameleonism și fățărnicie necesare conservării și propășirii propriei ființe. Căderea comunismului nu a însemnat prăbușirea structurii instituționale a statului și nicio prigoană iacobină împotriva foștilor deținători ai puterii. Noua ordine „postrevoluționară” avea nevoie de juriști, conducători administrativi și directori (acum numiți „manager”), pentru a putea funcționa. Cu purtătorii de drapele naționale găurite sau oratorii improvizati ai manifestărilor stradale, nu se putea face administrație sau reforme, mai ales în justiție. De la început trebuia modificată legislația în articulațiile sale esențiale, începând cu elaborarea unei noi Constituții și reglementarea juridică a puterilor statului (legislativă, judecătorească și executivă); urma abrogarea reglementărilor administrative și economice, și instituirea unor noi dispoziții legale. Această transformare a sistemului juridic comunist avea nevoie de cei care au instrumentat și au realizat funcționarea fostului regim. Altfel spus, fosta birocrație trebuia menținută în viață, rebotezată, reorientată și motivată pentru a susține edificiul complicat al noii organizări sociale. Astfel, rolul justiției, al judecătorului, procurorului etc., ca și al tehnicienilor și experților din domeniul legislativ, a avut un rol important în „tânăra democrație de tip occidental” care se constituia în România. Continuitatea birocratică va domina discontinuitatea politică⁷⁶.

După șocul căderii regimului comunist justiția și-a revenit rapid, iar oamenii legii au privit cu optimism noua conjunctură ce oferea șanse pentru arivism și un statut social și economic mai generos și o libertate mai mare. Sub influența ideilor democrației occidentale, „statul de drept” devenea obiect de cult, iar justiția își manifesta forța, înțâietatea și independența. Restabilirea drepturilor de proprietate, privatizările și extinderea rapidă a litigiilor, au însemnat nu doar o creștere a procesualității civile și penale, ci și o supradimensionare a aparatului tehnic judiciar. După o scurtă perioadă de relaxare a represiei penale, creșterea criminalității și a infracționalității, în genere, a revigorat reacția instituțională, iar Parchetul și instanțele de judecată câștigă teren în competiția dominării instituționale. Primele revendicări ale oamenilor din justiție vizau creșterea salarizării, a drepturilor și facilităților acestei caste. Se aduceau argumente din reglementările altor state europene și se invocau importanța excepțională a funcției, eliminarea tentației de a fi corupți sau nevoile sporite, datorită condițiilor vieții moderne, a confortului și siguranței personale. Aceste pretenții exagerate au fost imediat satisfăcute de noii guvernanți. Creșterea excesivă a veniturilor magistraților și procurorilor generau un

⁷⁵ F. Banu, *op. cit.*, p. 123.

⁷⁶ O. Oprea, *op. cit.*, p.13.

dezechilibru inechitabil în sistemul de salarizare privind funcționarii publici și alte categorii bugetare. Cu tot stimulentele financiar și avantajele conferite personalului din justiție, calitatea profesională și soluțiile instanțelor de judecată, de multe ori erau greșite, părtinitoare, expresia incapacității profesionale sau a interesului. Se observa tot mai des că luptătorii împotriva corupției erau ei înșiși corupți. Procurori și judecători anchetați și condamnați de colegii lor pentru fapte de corupție erau doar vârful icebergului infracțional ce plutea în apa tulbure a justiției românești⁷⁷.

Lupta politică, corupția și conflictualitatea din lumea economică, extinderea litigiilor patrimoniale și inflația legislativă, amplificată de ignoranța tot mai accentuată a cetățenilor, a conducătorilor și conducșilor, a determinat și creșterea prestigiului, forței și autorității puterii judecătorești. La început, observator neutru, arbitru și paznic al legalității actului politic sau economic, justiția se va implica tot mai mult în politică, având un rol decisiv în urmărirea penală sau condamnarea unor oameni politici, devenind uneori părtinitoare și interesată în promovarea anumitor soluții judiciare. Vârfurile puterii judecătorești depindeau de puterea politică cu ocazia numirilor sau promovării, iar rolul președinției a fost esențial. Noile structuri ale conducerii justiției, Consiliul Superior al Magistraturii nu era doar organism profesional, ci exercita și presiune politică. Ministerul Justiției, expresie sintetică a politicului în justiție, avea un rol modest în raport cu numeroasele forțe informale și organizaționale care influențau actul juridic. Progresiv, justiția va domina realitatea politică și economică din cauza creșterii conflictualității și ilegalității, care impunea în mod firesc intervenția organelor judiciare. În același timp, o guvernare a judecătorilor, care pot lua decizii la comandă sau în interesul unor grupuri de oameni, reprezintă o temă de reflecție foarte actuală, mai ales în condițiile noastre, când judecătorii se folosesc de statutul asigurat de Constituție și legea organică, așa cum am spus în cele ce preced, lor fiindu-le asigurată inamovibilitatea.

Acutizarea luptei politice, din cauza motivațiilor economice tot mai puternice, ilegalitățile tot mai numeroase din sfera politică și economică, vor determina o intervenție sistematică a organelor judiciare. În acest context, justiția intră în jocul complicat al intereselor economice și politice, în acțiunile imprevizibile și fără sfârșit ale politicianismului românesc. Lupta politică nu se mai dă doar la tribună, în presă sau în controverse oratorice, înveninate de ură și dispreț pentru adversar, prin violență de limbaj, ci și prin conduite ilegale având caracter penal. În lupta politică se folosesc toate mijloacele pentru a învinge și umili adversarul, iar șantajul și devoalarea infracțiunilor și ilegalităților comise de adversar nu fac doar deliciul presei de scandal, ci implică și intervenția organelor judiciare. Nenumărate sesizări cu privire la săvârșirea unor fapte penale, deschiderea unor anchete judiciare în care sunt implicați oameni politici, intră în competența și puterea uneori discreționară a justiției. Astfel, procurorii pot da curs unor reclamații sau sesizări penale, le pot instrumenta cu celeritate sau cu viteza melcului, pot închide dosarele sau le pot bloca, ori le trimit cu mare repeziciune în judecată după o sumară și interesată anchetă, încătușând preventiv bănuții făptuitori. Spectacolul mediatic, oferit de organele de anchetă penală, cu intervențiile „în forță” ale „mascaților”, în care infractorul periculos era uneori o bătrână acuzată de corupția magistraților, oferind drept mită o găină și câteva ouă, și alte demonstrații de activism instituțional, de excese care frizează ridicolul.

Justiția devine o armă temută și eficace folosită în iraționalul politic românesc, iar cu timpul se va impune cu brutalitate în jocul politic. Uneori, vechea prezumție de nevinovăție

⁷⁷ *Ibidem*.

este ignorată, iar organele de anchetă exercită presiuni absurde pentru a găsi vinovați ce vor trebui condamnați. Apărați de secretul profesional și discreția totală a actelor de cercetare penală, ajutați de tehnica interceptărilor și a mărturiilor stoarse prin amenințare, violență sau grosolană persuasiune, anchetatorii întocmeau dosare care, erau în mod interesat furnizate presei, pentru a se putea exercita presiuni și șantaj, în diverse scopuri, pentru anumite persoane indezirabile. Blocarea dosarelor, sau rapida lor întocmire superficială și trimitere în judecată, creșterea infracționalității și înmulțirea dosarelor, devin o complicată operațiune contribuind la tezaurizarea acestui fond penal și folosirea lui în variate scopuri extrajudiciare. Trimiterea în judecată în mod selectiv, blocarea dosarului sau reînvierea anchetei, după ce fapta a fost prescristă, sunt doar câteva aspecte ale politicizării actului de justiție. Mariajul dintre politică și corupție, a facilitat intervenția și dominația structurilor judiciare. Sistemul de selecție, promovare și control din justiție, este în mare măsură răspunzător de situația în care se găsește corpul specialiștilor ce formează a treia putere în stat, dar care dorește să fie prima. Rapoartele de activitate anuale sunt puțin relevante pentru aspectele negative, ilegalități și abuzuri din sfera judiciară. Cetățenii află întâmplător, datorită „dezvăluirilor” media, o serie de ilegalități săvârșite în anchete și în judecata realizată de către instanțe.

Un spirit de corp bine organizat, solidarizează casta oamenilor legii, securizând-o față de controlul societății, pretinzând o superioară libertate și responsabilitate. Problema răspunderii, care este un corolar necesar al libertății, este, cu dibăcie și viclenie sofisticată, evitată sau înlăturată din dezbateri de către reprezentanții justiției. Erorile judiciare, abuzurile și nedreptățile din justiție, condamnările nedrepte și ilegale, despăgubirea victimelor și răspunderea celor vinovați, sunt lăsate în negura interpretărilor și a lătorii administrative, sau sunt transferate justiției curților europene. Ilegalități, abuzuri sau neglijențe, lipsa de reacție față de încălcarea legii, apar tot mai des în spațiul mediatic, iar organul specializat (CSM) reacționează stereotip, acuzând „atingerea și afectarea independenței justiției”. O analiză obiectivă a rapoartelor de control în justiție, vor releva doar o parte din zona protejată de privirea opiniei publice sau a celorlalte puteri în stat. Sistemul juridic nu înseamnă doar sistematica abstractă a normelor juridice. Realitatea efectivă a dreptului o găsim în actele de aplicare a legilor la situațiile concrete, în rezolvarea operativă și legală a stărilor sociale și individuale generatoare de conflict și dezorganizare socială. Statul de drept trebuie să fie elementul esențial al funcționării libertății și protector al valorilor. Când instituțiile statului sunt prost gestionate – din ignoranță sau meschine interese – cetățenii au sentimentul unei servituți cu aparență de legalitate, trăind într-un climat de nesiguranță și teamă, având conștiință că justiția este părtinitoare, nedreaptă sau dezinteresată de menirea ei. O justiție fără dreptate sau „un Drept nedrept” a fost practicat de regimul nazist sau comunist, aceste triste experiențe care pot fi reluate dacă cetățenii sunt inerti, pasivi, fără reacție în fața tendințelor absolutiste ce apar în activitatea instituțiilor puterii. În mod paradoxal, ilegalitățile și abuzurile comise de organele justiției, sunt soluționate tot de către membrii aceluiași corp profesional. O solidaritate de castă formează o densă țesătură protectivă, o imunitate subtilă, dar eficace, care va apăra membrii acestui grup privilegiat. Legile de organizare, regulamentele și instrucțiunile, formează un strat protector pentru membrii distinsei și puternicei „frății” instituționale.

Vechii profesioniști ai justiției comuniste, erau încadenați și subordonați în lanțul inflexibil al structurilor statale de partid, iar limitele puterii și competenței judiciare erau atent supravegheate de puterea politică.

După 1989, eliminarea monopolului politic al unui singur partid, schimbarea periodică după fiecare ciclu electoral a dominației unui partid sau a unei coaliții, a însemnat o

relativizare a forței politice a partidelor. Justiția, prin modul de organizare și funcționare, rămâne stabilă în contrast cu trecătorii deținători ai puterii politice. De aici, o anumită superioritate și dispreț față de efemerii „puternici ai zilei”, care, oricând puteau cădea în malaxorul judiciar, pierzându-și funcția, prestigiul și libertatea. Dacă nu exista o prețuire și afecțiune reciprocă, între lumea politică și oamenii legii, exista logica intereselor. Numirile și promovările din justiție depindeau de factori decizionali politici, iar politicienii aveau nevoie de toleranța și înțelegerea justiției, în numeroasele încurcături judiciare în care erau implicați. Un exemplu elocvent despre implicarea politicului în justiție îl constituie Curtea Constituțională, formată prin criterii politice, și care, prin decizii părtinitoare, are un rol important în jocul politic.

Calitatea actului de justiție e determinată nu doar de rigoarea, logica și raționalitatea sistemului normativ, ci și de valoarea profesională, culturală și morală a celor care aplică normele la faptele concrete sau judecă litigiile de natură juridică. O justiție autentică, competentă și eficace nu înseamnă doar o piramidă legislativă coerentă și rațională. Actorii marelui spectacol judiciar sunt părțile din procese (reclamanți, pârâți, intervenienți etc.), de altfel cetățenii statului și corpul de arbitraj al instanțelor și organelor judiciare, format din profesioniști pregătiți pentru asemenea funcții. Nu ne putem aștepta la minuni și o restaurare imediată a legalității și dreptății, doar prin intervenția miraculoasă a unei legislații bune, raționale etc., la fel cum un medicament vindecă un bolnav cronic. Actul de justiție nu este tratamentul ideal și perfect pentru însănătoșirea corpului social, al unui stat sau al unei națiuni. Dacă cetățenii care-și ajung a disputa și soluționa conflictele ar fi de o moralitate, probitate și inteligență exemplare, s-ar ajunge la o rezolvare amiabilă a divergențelor și conflictelor. Dar când viclenia, reaua-credință, cupiditatea, minciuna, zgârcenia, aroganța, invidia și alte „prea-omenești” defecte, conlucrează și configurează profilul justițiabilului, altă soluție nu e decât intervenția puterii judecătorești, pentru a arbitra și soluționa litigiile apărute.

O lectură sumară a dosarelor judiciare ne-ar surprinde de lipsa de obiectivitate, de probitate, la fel ca delirurile mincinoase ale reclamanților, pârâților, intervenienților, a martorilor, ca și de expertizele „pro-cauza” neadevărate, cu tot blindajul aparent științific al demonstrațiilor tehnice. Între rea-credință, adevăr și eroare, ignoranță și interese, judecătorii trebuie să discearnă și să dea un verdict, o soluție „temeinică și legală”, care va deveni executorie și va stinge litigiul, aducând un relativ calm zonei conflictuale a societății. Munca omului din justiție este grea, delicată și de o mare responsabilitate, iar pentru această îndeletnicire se cer calități înnăscute (inteligență, calm, intuiție etc.) și o bună pregătire profesională, completată de un larg orizont cultural. Nu este suficient să cunoști dreptul sub aspectul lui dogmatic, o simplă gramatică seacă a normelor și dispozițiilor legale, iar mintea să fie un cavou de date, legi și ordonanțe, ci este nevoie de o capacitate sintetică de a înțelege valorile, societatea și cultura, precum și complicata ființă umană, ca realitate antropologică și psihologică. Aceste calități profesionale, ale adevăratului magistrat sau om al legii, fără îndoială, au și o bază nativă, dar ele sunt efectul unei sistematice educații, a unei învățări intense, în care inteligența se combină fericit cu vocația. Dar aceste exigențe par ideale și oarecum utopice, căci fiecare societate își are „justiția pe care o merită”, parafrazând o veche înțelepciune.

Învățământul juridic, are responsabilitatea pregătirii profesionale și educarea viitorilor oameni ai justiției (judecători, procurori, notari, juriști, avocați etc.). Judecătorul mărginit, arogant, indiferent la problema oamenilor pe care îi judecă, suficient sieși (doar cu teama față de ierarhi și de zdruncinarea poziției sale sociale) nu poate realiza un adevărat act de justiție.

La fel și procurorii atotștiutori, zeflemitori, vicleni și duplicitari, violenți cu anchetații, versatili și cufundați tot mai mult în mentalitatea și habitatul lumii interlope și criminale, în care este familiarizat datorită profesiei, nu sunt terapeuții ideali pentru a salva lumea de patologia penală și ilegalitate. Dar și avocații, apărătorii tradiționali ai drepturilor și libertăților, stând alături de învinuiți, inculpați și condamnați, nu sunt întotdeauna bunul samaritean și medic dezinteresat și eficient al durerilor și necazurilor judiciare ale clienților. Avocații acoperă întreaga zonă juridică: penală, civilă sau administrativă, redactând reclamații și acțiuni, apărând inculpați, reclamanți, părți vătămate, pârâți, intervenienți, moștenitori legitimi și impostori, traficanți odioși și funcționari corupți etc. În această lume pestriță, de răufăcători și victime, avocatul trăiește, își alimentează veniturile și formulează în termeni juridici complicatele situații apărute, în această harababură socială. Ideal ar fi ca buna-credință, probitatea profesională și morală, cultul adevărului, așa cum sunt prezentate în legile de organizare profesională să le regăsim în practica curentă. Din păcate, contrariul acestor exigențe se extinde tot mai mult, înveninând climatul deja toxic al conflictualității umane. Triunghiul magic al justiției – Acuzare, Apărare și Judecată – trebuie realizat de către oameni având o calitate deosebită, atât moral, cât și profesional; altfel, actul de justiție nu-și atinge finalitatea, fiind doar un simulacru care poate degenera în nedreptate, ilegalitate și mizerie morală, iar societatea se îndreaptă către anomie și declin. Fără îndoială, calitatea și performanța oamenilor din justiție depind de personalitatea fiecăruia, dar un rol esențial revine învățământului juridic.

În timpul comunismului s-a trecut de la simplismul învățării dreptului, în improvizatele „școli juridice”, învățare care a furnizat „intransigenți” judecători și procurori ai represiunii comuniste, la învățământul superior juridic, realizat printr-un redus număr de Facultăți de Drept (București, Cluj și Iași). Cele trei facultăți de „științe juridice” (înlocuind burgheza denumire de facultăți de drept), puteau fi mai bine conduse, supravegheate și orientate politic, furnizând cadrele viitoare ale puterii judiciare și ale autorităților represive, la fel ca și funcțiile juridice din întreprinderi și administrație. Aceste facultăți aveau menirea de a furniza funcționari și docili birocrați (în care intrau și procurorii sau judecătorii), care nu aveau nevoie decât de învățătura mecanică a legilor și aplicarea lor, fără inutile complicații culturale, psihologice, sociologice sau drept comparat. Profesorii erau pe măsura studenților, selectați prin metode ridicole, în care criteriul „originii sănătoase” era fundamental. În rândul cadrelor didactice erau și profesori de bună calitate, cu „școală veche burgheză”, cunoscători ai dreptului, dar convertiți la comunism din teamă sau interes, dar având menirea de a vertebra noua școală juridică. Facultățile de Drept nu au format specialiști cu o deschidere profesională și culturală pe măsura titlaturii și a diplomelor de absolvire pe care le acordau. Nici nu era nevoie. Știința despre om și societate era oferită de materialismul dialectic și istoric, socialismul științific și economia politică socialistă. Învățătura dreptului era un exercițiu de memorizare scolastică a textelor legale ce trebuiau cunoscute pentru a fi aplicate de viitorii juriști. Cu trecerea timpului, s-a îmbunătățit și calitatea învățământului juridic, dar în fond a rămas aceeași dogmatică simplistă și lipsită de orizont axiologic și cultural. Nu este de mirare că absolenții acestor facultăți au fost principalii slujitori și paznici obtuși ai statului comunist.

După 1989, învățământul superior din România s-a extins cu repeziciune, iar apariția de noi universități și facultăți, era defularea unei comprimări și restricții pe care o suportase viața universitară în perioada comunistă. Zona juridică a reprezentat sectorul cel mai „dinamic”, apărând prin generații spontane Facultăți de Drept nu doar în capitală și în orașele mari de

tradiție universitară, ci și în modeste orașele de provincie. Privatizarea învățământului a însemnat dezvoltarea unei rețele de „buticuri universitare”, al căror scop, legal și la vedere, era culturalizarea, expansiunea științei și educarea tinerei generații, dezintoxicarea de comunism etc., dar în fond erau niște prăvălii comerciale, asigurând venitul corpului profesoral din taxele școlare plătite de studenți. Tinerimea era entuziasmată că va primi instrucție „europeană”, ce le va asigura un viitor fericit, dar vor fi dezamăgiți la finalul studiilor, când vor fi în posesia unor certificate de absolvire fără valoare, iar posesorii acestor simboluri ale științei vor înmulți masa șomerilor „licențiați”, sau vor migra spre alte facultăți sau specialități. Dintre toate specialitățile, cea juridică era foarte căutată, oferind multiple și iluzorii posibilități de angajare în variate specialități, de la judecători, procurori, notari, avocați, funcționari administrativi, specialiști în ministere, poliție sau servicii secrete, până la juriști, acoperind întreaga gamă a funcțiilor și serviciilor. Nicio facultate nu avea o paletă așa de largă de specializări și oportunități, ca facultățile de drept. Relativa ușurință de a învăța materiile juridice, în care memorizarea mecanică a textelor era metoda de bază, a acaparat fluxul de amatori pentru studii juridice, inundând facultățile de drept cu un număr excesiv de studenți. Facilitățile acordate pentru intrarea la facultate și lejeritatea cursurilor și examenelor, au determinat suprapopularea facultăților cu profil juridic. Reversul medaliei, a fost creșterea șomajului pentru tinerii absolvenți și vagabondarea acestora prin alte facultăți, până la epuizarea resurselor financiare ale părinților sau îi cuprindea lehamitea pentru studiu și carieră superioară. Profesorii, lectorii și asistenții, cadrele didactice ale acestor improvizate facultăți, erau de o mediocră pregătire științifică și didactică, și proveneau din foști birocrați, procurori, judecători, milițieni sau securiști; unii pensionari, alții dați afară din serviciu, mulți veleitari etc. Înmulțirea secțiilor, a catedrelor, a învățământului la distanță și fără frecvență, îi obliga pe improvizații universitari să absenteze de la cursuri și seminarii, să delege obligațiile profesionale asistenților sau să le ignore. Sistemul grilelor de examen, cursurile improvizate, înmuierea exigențelor profesionale prin cadouri și sume de bani oferite de studenți, a însemnat o progresivă degradare a calității și credibilității carierei universitare.

Cu astfel de absolvenți de drept, piața muncii juridice a crescut, dar calitatea profesională a scăzut. Aglomerația la examenele de admitere în magistratură și rezultatul concursurilor, sunt deplorabile. Doar câțiva candidați reușeau dintr-o mie, iar notele sunt rușinos de mici. Repetarea concursurilor nu modifică calitatea candidaților, iar locurile desemnate magistraturii rămâneau neacoperite, fiind nevoie de a chema pensionarii pentru a ocupa noile posturi disponibile. Fericii, care reușeau la examenul de admitere, erau nevoiți să reia învățământul juridic de la capăt, urmând cursurile școlii de magistratură. În final, un astfel de licențiat, școlit și „supra-dopat profesional” intra stagiar, dar după o scurtă perioadă putea prezida ca judecător deplin instanța de judecată, dispunând asupra destinului celor aflați în jurisdicția sa. Schimbările, repetate și nejustificate rațional și practic, a legii de organizare judecătorească, a permis ocuparea funcțiilor de judecător sau procuror de oameni fără experiență și de o îndoielnică pregătire profesională. Nu mai insistăm asupra mecanismului promovării, răspunderii și sancționării. Înmulțirea ramurilor de drept și a specializărilor, a creat noi probleme de instrucție și competență. De la distanță lucrurile par a merge bine, către „europenizare”, competență sporită și performanță. În realitate sfera justiției este afectată de o criză, al cărei efect îl suportă întreaga țară.

Poate sunt un eretic, prin îndepărtare de canoanele vremii, acum într-o Românie surpată din toate părțile de lăcomie și colaps economic continuu, trufie și criză politică perpetuă,

putere coruptă din exterior, impostură, nefericire, o populație aproape tribală, stat slab, sărac și înapoiat, corupție, mediu, sănătate, tineret eşuat, educație, analfabetism, emigrări la limita exodului, vasalitate externă, deprofesionalizare, hoți străini de pământuri agricole și resurse naturale, dictatura corporatocrației fără patrie, justiție privatizată, stat captiv al grupurilor mafioate, media clientelară, democrație eşuată, libertăți fără responsabilități, declinul abrupt al încrederii în Biserica Ortodoxă Română. La fel ca și mesajul lui Ioan către creștinii celor 7 biserici din Asia Mică, de a nu se lăsa asimilați în cultura Romei Imperiale, sortită pieirii, îi îndemn pe români să refuze neoliberalismul, să respingă asimilarea în pseudo-cultura globalistă și să promoveze națiunea, solidaritatea națională și Interesul Național. Și, de ce nu, despre **modelul divin al Statului Bizantin**.

Astăzi, când există atâtea teorii despre cum trebuie organizat și condus un stat, când se vorbește despre „cedare de suveranitate”, „dispariția națiunilor” și „Statele Unite ale Europei”, când „ieșirea din criză” contează mai mult decât „în ce intrăm după...”, când se izbește furibund la temelia creștină a Europei, astăzi, mai mult ca oricând e nevoie să ne amintim de marele Conducător și Vizionar care a fost Împăratul Constantin, de Bizanț, ca model de organizare și de durată, și de Credința care a reprezentat Cheagul ce a ținut laolaltă această formidabilă construcție vreme de 1100 de ani, în niște timpuri la fel de furtunoase ca azi. Împăratul Constantin, considerat, alături de mama sa, Elena, „întocmai cu apostolii”, stă la temelia civilizației creștine. Statul său creștin, Bizanțul, este excepțional și unic. Unic în ceea ce privește scopul, unic în ceea ce privește durata. Niciun stat de azi nu mai are idealurile pe care le-a avut Bizanțul, pentru că statele moderne de astăzi au drept unic scop, cel puțin la nivel declarativ, bunăstarea, un nivel de trai ridicat. Dar, dacă scopul omului nu este „să mâncăm și să bem, căci mâine vom muri” (Isaia 22, 13; I Corinteni 15, 32), cu atât mai mult scopul unui stat nu trebuie să fie material. Iar scopul statului bizantin nu a fost materia. Prosperitatea și dezvoltarea materială au fost privite doar ca mijloace pentru scopul suprem, de natură divină: punerea în practică a Evangheliei și răspândirea ei în toată lumea. Bizanțul a fost Centrul din care a iradiat credința creștină în Răsărit și în Apus. Dar, Imperiul Bizantin a fost unic și prin prisma duratei sale nemaîntâlnite. Spre deosebire de alte imperii, cei 1100 de ani cât a existat Bizanțul, reprezintă o veșnicie. Unsprezece veacuri care au permis nu doar crearea civilizației creștine, ci și înrădăcinarea adâncă a ei. Bizanțul a căzut pe 29 mai 1453. Însă, ideea unui stat guvernat după modelul Divin, nu a murit.

Revenind la speranțele și dezamăgirile noastre, opinez că doctrina românească din ultimii 30 de ani, deși cu mult mai vastă, nu a atins încă nivelul de profunzime al aceleia interbelice. Deși, incomparabile ca număr și ca titluri (în consecință și ca domenii și secțiuni ale dreptului abordate), aparițiile interbelice și chiar cele antebelice (dinainte de primul război), îmi par mai profunde și mai penetrante. Ne despart, totuși, 100 de ani, în care nu numai viața juridică, dar în special cea socială, au evoluat enorm. Nu și în domeniul juridic, cred eu. Poate atunci, autorii, fie ei profesori, avocați, judecători sau alți reprezentanți ai acestui sistem, aveau o scară de valori în care nu numai pregătirea dar și împărtășirea de idei, prin intermediul cărților și revistelor, se subsumau unor rigori de la sine înțelese, respectau niște standarde și precepte, de la care nu se abăteau marea majoritate.

Acum ani de zile, judecătorii trimiteau *Pandectelor Române* spețele pronunțate, ca o profesiune de credință, cu încrederea că soluțiile respectă și au în vedere principiile și normele cele mai importante, analizând și aprofundând DREPTUL din perspectiva pe care, nu numai

experiența, dar și pregătirea cea mai temeinică, ți-o pot da. Această glorioasă epocă a sistemului juridic românesc, a fost însă diluată și anihilată de 50 de ani de reducere la tăcere a vocilor celor mai penetrante, a interzicerii accesului la trecut, la liderii, școlile, curente, care reușeau să aducă elitismul juridic sau doar pregătirea cea mai înaltă, la rangul de profesiune de credință. Să fie oare doar patina timpului aceea care ne determină să privim cu nostalgie trecutul și să-i glorificăm pe înaintași? Să se fi cernut și diluat, în acești 100 de ani, toate acele „păcate” ale fiecărui jurist și ale fiecărei epoci, și să privesc eu cu subiectivism acea perioadă, fără să am de fapt argumente consistente? Să privesc spre acea perioadă, ca atunci când privim spre copilărie, când toate lucrurile sunt frumoase? E posibil să fie așa, e posibil ca lumina trecutului să fie mai puternică în prezent, dar cred că dincolo de aceasta, eram mai profunzi și cu siguranță mai dedicați, și mai conștienți de misia noastră în interiorul epocii și al vieții sociale. E adevărat, o viață socială mai așezată, mai puțin tumultuoasă, și care-ți oferea premisele să fii dedicat și profund ca jurist.

Și încă ceva, acum, când Academia Română onorează juriștii cu un loc mai degrabă secundar, și-i „evidențiază” prin includerea în interiorul unei alte secții, poate nu-ți dai seama de ce se întâmplă asta și de ce s-a ajuns aici. O scurtă retrospectivă a vieții juridice postrevoluționare, ne poate da unele răspunsuri. Astfel, afluența greu de stăvilit către facultățile de drept, care a început în 1990, a răspuns unei necesități. Era nevoie mare de juriști în interiorul vieții sociale, era nevoie de juriști care să rezolve problemele, era nevoie de juriști care să susțină noua economie de piață care se prefigura, era nevoie de juriști care să vegheze la bunul mers al acesteia, era nevoie de juriști care să construiască noile instituții libere, era nevoie de juriști pentru bunul mers al democrației. Dar cum și de ce era acum atâta nevoie și înainte de 1989, nu? Probabil pentru că atunci conflictele, cazurile care ajungeau în instanță nu erau încurajate să ajungă în acest stadiu, erau rezolvate pe linie de partid etc. Putem atunci reproșa cuiva că, organizarea și structura instituțională a Academiei Române, reflectă percepția juriștilor la nivelul mai degrabă antedecembrist decât postdecembrist? La cum se restructurează instituțiile românești și, mai ales, la nivelul la care ar putea fi restructurate unele lucruri în interiorul Academiei Române, prin crearea unei secții juridice de sine stătătoare, 30 de ani nu pare mult. Ce valoare are calitatea de membru al unui for atât de înalt? Este o recunoaștere. O recunoaștere care trebuie să fie unanim acceptată și promovată din interior. Din interiorul lumii juridice, în acest caz.

Este nedrept că prezența juriștilor în interiorul Academiei Române nu răspunde realităților vieții sociale de acum, când la 30 de ani de la evenimentele din 1989, statutul și percepția juriștilor au evoluat infinit, când juriștii și-au asumat și îndeplinit rolul pe care l-au avut în interiorul acesteia și au contribuit și contribuie zilnic la structurarea și consolidarea acesteia. Am avut șansa să unim aceste două lumi de istorie relativ recentă, pe care le-au trăit juriștii, dar am ratat-o, din păcate. Făcând o paralelă cu această epocă, există perpetuu un liant între aceste două lumi - lumea veche și lumea nouă. Pentru mine, acesta este cu adevărat specialistul care are darul de a te face să te simți firesc, natural, lejer și, mai ales, deloc apăsător în lumea dreptului. De fapt, profesioniștii (nu cei definiți de Codul civil) te fac să uiți în prezența cărei personalități ești. Sunt umani, sunt generoși și au un firesc în modul de a interacționa, care te dezarmează de orice păreri preconcepute cu privire la Ei. Nu simți că vor să te manipuleze mental sau comportamental. Nu simți că te strivesc cu greutatea numelui sau renumelui Lor. Nu vor să-I recunoști, proslăvești sau preamărești, prin modul de adresare, prin interacțiune sau măcar prin gesturi ori limbajul corpului când interacționezi cu Ei. Ei știu

cine sunt! Nu au nevoie să-și ia din interacțiunea cu tine recunoașterea, stima de sine sau respectul! Sunt astfel de oameni, care trăiesc în altă dimensiune, deși sunt aici - printre noi. Sunt oameni care n-au nevoie de nimic ca să fie „acolo”, deși „aici”. Sunt oameni care te schimbă, apărând în viața ta. Sunt oameni care, fiind firești, îți schimbă existența, modul de gândire, viața. Sunt oameni care vin din altă lume. Oameni care leagă cele două lumi - lumea ta cu lumea Lor, acea lume cu cea în care trăiești tu, cu care tu ești obișnuit.

Pentru mine, *Omul* este acest liant, iar grandoarea sau decadența instituțiilor juridice, depinde numai de oamenii care le creează, le populează sau le profesează. Cum sunt oamenii, așa sunt instituțiile. Restul e retorică. De aceea, spun că trebuie să revenim la valorile culturii naționale; trebuie să revenim – și observăm un lucru care este, din punctul meu de vedere, criticabil sub toate aspectele – faptul că istoria Dreptului, istoria Dreptului românesc și, în general, istoria, sunt materii care au devenit undeva la marginea culturii și științei. Fiindcă – și cu aceasta pot să conchid – cine nu știe istorie, va face în așa fel încât va repeta nenumărate greșeli. Este bine să știm, în primul rând, de unde venim, ca să înțelegem ce suntem, cine suntem, și să învățăm un lucru: către ce ne îndreptăm. Pentru că nu ne este indiferent, dacă ne îndreptăm către o direcție bună sau o direcție rea. De aceea, istoria trebuie să fie – și în special istoria națională – să nu fie falsificată, să fie reală, în așa fel încât să reușim să dăm tinerei generații toate valorile care au fost perene și care ne-au ajutat să ajungem aici.

Numai că învățământul românesc, unde a apărut clasa 0 – pentru că învățământul nostru este, din păcate, la acest nivel, zero, fiindcă trebuie să-l dezvoltăm. Și, în momentul în care învățământul românesc va ajunge la culmile pe care le-a avut în sistemul Spiru Haret de la 1900, vom face în așa fel încât noi o să ne regăsim, în acest circuit mondial al valorilor, locul pe care-l merităm. Pentru că pretutindeni, când vorbim, în istoria culturii și civilizației, vom găsi oameni de pe aceste meleaguri, care aici n-au putut să se dezvolte și, din păcate, s-au dezvoltat pe alte meleaguri, aducând altora gloria. Trebuie să se rețină un lucru: că acolo unde justiția are o activitate recunoscută, acolo drepturile și libertățile cetățenilor sunt salvagardate; acolo unde justiției i se pune pumnul în gură, așa cum am mai spus, apare dictatura, și dictatura distruge tot ceea ce este mai bun în om, iar prima coordonată se referă la ponderea juriștilor – să zicem că sunt intelectuali – în lumea intelectualității. A doua coordonată, este ponderea juriștilor în administrația statului și în conștiința publică. Cred că în ambele direcții strategice, juriștii reprezintă, atât cantitativ, dar mai ales calitativ, un factor esențial al intelectualității noastre. Dacă luăm în calcul faptul că proiectele de legi, că întreg ansamblul normativ, întreaga Constituție normativă a noastră, de la legea primară, de la Constituție ca legea fundamentală, legea primară cu elementele ei și apoi normele secundare, sunt creația juriștilor. Faptul că ele, ulterior, au niște accente sau niște modificări în parlament, unde există un conglomerat de profesii sau ne-profesii, atunci este o chestiune de alienare parțială, într-un fel. Așadar, este evident faptul că normele juridice au fost utilizate în mod abuziv de către regimul comunist din România postbelică. Prin încălcarea principiilor fundamentale de drept, cât și prin interpretarea în mod discreționar a legislației penale, aspecte coroborate cu faptul că Securitatea și Miliția operau arestări de foarte multe ori fără nicio acoperire legală, putem concluziona că regimul comunist din România a utilizat, în perioada 1944-1964, legislația ca un instrument al reprimării. Ce se poate face în așa fel încât acele vremuri tulburi, de tristă amintire să nu se mai repete? O soluție ar fi afirmarea identității dreptului național în contextul integrării acestuia în ordinea juridică a Uniunii Europene, despre care vom formula câteva aserțiuni în rândurile concluzive ale acestui demers de cercetare științifică.

Lumea contemporană trăiește cu intensitate raportul problematic dintre globalizare și identitate culturală. Procesul globalizării, în care sunt angajate astăzi toate statele, zonele, regiunile și națiunile, a relansat nu numai competiția economică dintre acestea, pentru resurse și piețe, ci a creat și o rețea comunicațională globală, prin sistemul mediatic. S-a creat astfel o arenă globală, în care se confruntă idei, modele culturale și diferite practici simbolice. Culturile, ca și societățile, economiile și statele, au intrat într-o competiție globală. Logica integrării, ce acționează astăzi la diverse niveluri regionale, inclusiv la cel global, pe temeiul performanțelor instrumentale din sfera civilizației, va reuși, oare, să învingă logica diferențierii, ce își are suportul în mecanismul simbolic diferențiat și identitar al culturilor? Răspunsurile se înscriu într-o gamă extrem de variată de atitudini politice și de viziuni filosofice și culturale. Integrarea europeană este văzută adesea în opoziție cu interesul pentru valorile naționale, apreciindu-se că acestea nu ar mai avea importanță și semnificație în epoca globalizării, când referința la național ar fi anacronică și ar trebui depășită. Teoreticienii postmodernității anticipează că intrăm într-o epocă nouă, ce are ca substrat civilizația postindustrială și societatea informațională, iar în plan spiritual va fi dominată de noile mijloace de comunicare și de „cultura media”, o cultură a imaginii și a consumului de masă. Tendința dominantă ar fi spre o cultură fragmentară, mozaică, amalgamată, pluralistă, ce încurajează diversitatea modurilor de viață și a stilurilor, în acord cu principiul și canonul multiculturalismului, dar fără criterii și ierarhii valorice. În perimetrul științelor sociale și antropologice, cu atât mai mult în știința dreptului, se prefigurează însă un alt tip de răspuns la aceste întrebări teoretice. Construind o piață unică a bunurilor și a informațiilor, globalizarea postmodernă a revitalizat într-un mod surprinzător forțele aparent adormite ale identității. Integrarea europeană, chiar dacă statele-națiuni vor fi articulate într-o structură federativă paneuropeană, nu va duce la anularea culturilor locale și naționale. Contextul globalizării este cel care a stimulat renașterea spiritului național, chiar în spațiul societăților dezvoltate, mai interesate ca oricând să-și promoveze valorile proprii, să-și gestioneze patrimoniul cultural specific, nicidecum să-l uite sau să-l abandoneze. Dreptul la diferență și la identitate e revendicat ca un drept fundamental.

Globalizarea și integrarea europeană constituie noul cadru în care se desfășoară raporturile dintre culturi, un cadru ce stimulează comunicarea interculturală și obligă culturile să dialogheze și să-și redefinească identitatea în alți termeni decât în secolul al XIX-lea. Dar aceste procese nu pot anula diversitatea tradițiilor, a modurilor de viață și a formelor de creație culturală, nici decalajele vizibile în ordine economică dintre societăți. Istoria contemporană, cu schimbările ei de anvergură și cu procesele ei atât de contradictorii, nu poate suprima raportul antropologic, constitutiv al condiției umane și al culturii, acela dintre unitate și diversitate. Nici Europa integrată, la diferite niveluri (economic, monetar, juridic, administrativ, instituțional și politic), nu va anula diferențele și identitățile sale culturale interioare. Această poziție de principiu se exprimă și în deviza Uniunii Europene: „unitate în diversitate”. Dar, în mod firesc, integrarea obligă culturile naționale să se redefinească într-o lume ce a devenit globală și policentrică, o lume în care specificitatea lor a devenit „o funcție a relațiilor dintre ele”, nu o consecință a izolării lor, după cum spunea Claude Levi-Strauss. Același antropolog a formulat și un avertisment pentru ideologii grăbiți să celebreze succesul globalizării și să consemneze moartea culturilor naționale: „Diversitatea culturilor umane se află înapoia noastră, în jurul nostru și în fața noastră”⁷⁸.

⁷⁸ Claude Levi-Strauss, *Rasă și istorie*, în vol. *Rasismul în fața științei*, București, Ed. Politică, 1982, p. 46.

Problema diversității culturale a dobândit relevanță în ultimii ani, când a fost tot mai frecvent pus în discuție raportul dintre „Europa economică și politică”, integrată la diverse paliere, și „Europa culturală”, profund diferențiată interior, în ordine lingvistică, mentală, simbolică și spirituală⁷⁹. Dacă integrarea a avansat considerabil sub raport economic și chiar politic, nu același lucru se poate spune despre dimensiunea culturală a integrării europene. Deși se reclamă mereu de la un sistem comun de valori politice, Uniunea Europeană se confruntă cu o problemă mai profundă, de ordin antropologic și istoric, ce angajează diferențele de substrat cultural și mental. Cum poate armoniza valorile ce conferă identitate distinctă națiunilor constitutive ale Europei? Aceste probleme, „uite” inițial în proiectul european sau puse în surdină, revin acum în forță. Întrebarea este dacă integrarea europeană va produce, cu timpul, o „identitate culturală europeană”, de natură transnațională? Și în ce raporturi se va afla această identitate culturală de nivel integrator cu identitățile naționale? Identitatea europeană va fi o adăugare sau o „integrare” a identităților naționale particulare sau va fi una emergentă și supranațională? Nucleul creator al culturilor rămâne unul specific și identitar, chiar în mediul globalizărilor actuale. Însă, toate culturile naționale sunt amenințate grav de pericolul uniformizării, reprezentat de industria atât de profitabilă a divertismentului mediatic, de cultura de consum, fără frontiere, și de „meniul” standard al televiziunilor, ce oferă pretutindeni un „bulion” pseudocultural. Culturile naționale nu-și pierd identitatea, ci rămân ancorate în cadre sociale diferite, iar nucleul lor creator se manifestă în forme specifice, alimentate subteran de matricea stilistică distinctă, de structurile interioare ale tradițiilor, de mentalități și atitudini particulare față de lume și viață.

În perioada postcomunistă, problema identității naționale și a raporturilor noastre culturale cu lumea europeană a cunoscut un nou episod, mai dramatic parcă, întrucât e vorba de a depăși handicapul atâtor decenii de izolare. Examenul comparativ a avut drept rezultat primar faptul că ne-am redescoperit decalajul istoric față de societățile occidentale dezvoltate, ne-am redescoperit „golurile istorice și psihologice”, cum spunea Cioran în perioada interbelică. Starea economică precară, insuccesele reformei și atâtea anomalii ale tranziției postcomuniste au alimentat sentimentul de frustrare și complexul de inferioritate. În aceste condiții, reacția cea mai frecventă a fost nu aceea de autoglorificare naționalistă, ci o recădere masivă într-o atitudine fatalistă, întreținută de un elan hipercriticist, ce a favorizat percepția identității noastre în termeni preponderent negativi. Prin reformele și standardele impuse de UE, integrarea a devenit astfel prilejul unui examen sever, ce pune cultura română în situația de a-și redeschide dosarul identității sale, în termeni mai radicali, și de a găsi răspunsuri la noile sfidări ale istoriei. Problema integrării europene are un autentic fond dramatic pentru români, pe care teoreticienii de azi nu-l pot ignora. Modul în care ne raportăm la trecut, la personalitățile politice și la creațiile noastre culturale, precum și problematica legată de integrarea europeană s-au aflat în centrul confruntărilor de idei din perioada postcomunistă, angajând poziții ideologice și politice dintre cele mai diverse. Sunt teme ce au aprins spiritele, au antagonizat adeseori grupurile culturale și spațiul mediatic de la noi. Raportul dintre identitate și integrare va rămâne un dosar problematic, deschis și disputat în mediile intelectuale românești. Cultura românească va fi obiectul unor dispute și interpretări divergente. Să reținem doar că identitățile naționale și cele ale grupurilor etnice, au elemente durabile, de permanență istorică, dar nu sunt structuri înghețate, ci configurații aflate în devenire, odată cu

⁷⁹ G. Georgiu, *op. cit.*, 19.

evoluția componentelor morfologice ale societăților. Identitatea este un concept pertinent, cu planuri multiple de semnificație, ce trebuie protejat de abordările substanțialiste și tradiționaliste, care îl fac atât de vulnerabil sub raport teoretic.

Numai că dincolo de fapte, pe lume sunt identitățile; astăzi, în epoca globalizării, trăim emergența identităților; indiferent de societate, atenuarea sau anihilarea identităților nu dau rezultate; identitățile individuală, instituțională și națională se presupun una pe alta, istoric și factual; reafirmarea identităților naționale va marca lumea anilor ce vin; reafirmarea actuală a identității, care este un fenomen nou pe fondul globalizării, nu echivalează cu recăderea în naționalism; reafirmarea identităților naționale are de partea ei numeroase argumente factuale, dar și cele oferite de cercetări relevante din istorie și științele sociale; realitățile – indivizilor, instituțiilor, comunităților – sunt ineluctabile în societatea modernă; asumarea de sine, astăzi, la nivel individual, instituțional și național, nu are alternativă mai bună, nici pe palierul socialului, politicului sau moralului; despre identități se poate vorbi precis dacă sunt lămurite, în prealabil, chestiunile de logică; identitatea o purtăm cu noi, dar ea devine completă atunci când este asumată explicit; societatea modernă afectează identitățile individuale și colective pe canalul prestațiilor pe care le favorizează; Constelația postnațională nu este ultimul cuvânt al globalizării; statele naționale și națiunile au evoluții ce nu converg automat, astfel națiunea trebuie redefinită; identificarea etică a românilor se poate privi astăzi cu noi perspective ce încorporează experiența modernizării; în ce constă identitatea națională a românilor?; reafirmarea identităților în condițiile modernizării nu ne întoarce la trecut revolut, ci permite o rezolvare mai bună a problemelor actuale, iar pe de altă parte reduce nesiguranța și poate reactualiza valorile etice pierdute. La posibila întrebare cu privire la nesiguranța persoanei, vă pot răspunde că nici mersul pe stradă nu este sigur. Așa cum le spuneam și studenților mei, avem foarte puține lucruri sută la sută sigure în viața aceasta. Unul dintre ele ar fi acela că trebuie să plătim taxe și impozite statului român. Al doilea ar fi că la un moment dat aventura fiecăruia dintre noi pe acest pământ va înceta. Ar fi de preferat să fie mai târziu și fără chinuri nenesesare. În rest, nu putem oferi prea multe garanții. În ceea ce privește conceptul identitate națională, nu are un caracter de absolută noutate, acesta apărând și dezvoltându-se în societate încă de la începutul existenței națiunilor, determinat fiind de o regândire a sistemului social pe baza schimbării mentalităților.

Și ar mai fi ceva extrem de important. Recent, Președintele Academiei Române, Domnul Profesor univ. dr. Ioan Aurel Pop, a făcut o analiză amănunțită a situației din România, afirmând că „Românii au devenit, din fire, ascultători, după atâția stăpâni care le-au dictat mereu, secole la rând, ce să facă și ce să zică. Trendul european și chiar mondial era, până nu demult, „discriminarea pozitivă”, integrarea euro-atlantică, globalizarea, internaționalizarea etc. Pe acest fond, noi, românii, am fost atât de des acuzați de naționalism, antisemitism, xenofobie, încât unii puteau avea impresia că fuseserăm în stare, cândva, să aducem Europa la pierzanie, prin nimicnicia noastră. Așa că am ajuns să ne punem cenușă în cap și când nu trebuia, cu speranța că doar-doar vom fi iertați pentru toate, pentru cele făcute și pentru cele nefăcute.” Și atunci, în mod firesc, „românii au nevoie de conducători buni pentru a-și păstra dăinuirea. Oare de ce ne iubim mama? O iubim pentru că ne-a adus, chinuindu-se, pe lume, dar și neamul ne-a adus pe lume ca grup, ne-a făcut cunoscuți ca ființă colectivă. Eminescu, acela care este chintesența sufletului nostru românesc, a scris că „rămâne stânca, deși moare valul”. „Valul” suntem noi, trecătorii prin viață, iar „stânca” este națiunea aceasta. Ca să fie „stâncă”, neamul are nevoie de demnitate și de onoare, de adevăr și de dreptate și peste toate,

de bunătate și înțelegere. Nu am griji prea mari pentru poporul român, cu o condiție: să aibă conducători buni! Dacă liderii vor fi buni, poporul nu se va rătăci!”⁸⁰

Bibliografie

Lucrări de factură generală

Indicațiile bibliografice care urmează nu au alt scop decât acela de a oferi o orientare generală cititorului care ar vrea să aprofundeze vreuna dintre temele cercetate. Ca sursă pentru studiul comunismului din România va trebui să recurgă la colecția Revistei „*Arhivele Totalitarismului*”, Editura Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București.

Cu referire la tema noastră apreciem că tratatele și lucrările de mai jos sunt acoperitoare.

1. G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ed. Minerva, 1982;
2. *Cultură și societate; studii privitoare la trecutul românesc*, volum îngrijit de Al. Zub, București, Ed. Științifică, 1991;
3. Grigore Georgiu, *Istoria culturii române moderne*, București, Ed. Comunicare.ro, 2002;
4. Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român*, București, Editura Univers, 1998; *Privind înapoi, modernitatea*, București, Ed. Univers, 1999;
5. Iordan Chimet, *Dreptul la memorie*, Selecție și antologie Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1992;
6. Mircea Eliade, *Profetism românesc*, vol. 1 și 2, București, Ed. „Roza Vânturilor”, 1990;
7. Mircea Eliade, *Mitul eternei reîntoarceri*, în *Eseuri*, București, Ed. Științifică, 1991;
8. Nicolae Iorga, *Locul românilor în istoria universală*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1985
9. *Istoria filosofiei românești*, vol. I și II, ediția a II-a, București, Ed. Academiei RSR, 1985;
10. Eugen Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, București, Ed. Minerva, 1997;
11. Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, vol. I, Ed. Minerva, 1990;
12. Constantin Noica, *Pagini despre sufletul românesc*, București, Ed. Humanitas, 1993
13. Constantin Schifirneț, *Geneza modernă a ideii naționale*, București, Ed. Albatros, 2001;
14. Adrian Marino, *Pentru Europa, Integrarea României*, Ed. Polirom, Iași, 2005;
15. Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, Ed. Minerva, 1981;
16. Victor Papacostea, *Civilizație românească și civilizație balcanică*, București, Ed. Eminescu, 1983.
17. Mihail Kogălniceanu, *Cuvânt introductiv la cursul de istoria națională*;
18. Titu Maiorescu, *În contra direcției de astăzi în cultura română; Direcția nouă în poezia și proza română*, în *Opere*, vol. I, București, Ed. Minerva, 1978;
19. Mihai Eminescu, *Icoane vechi și icoane nouă*, București, Ed. Academiei RSR, 1989;
20. Ilie Bădescu, *Sociologia eminesciană*, Galați, Ed. Porto-Franco, 1994;
21. B. P. Hașdeu, *Istoria critică a românilor*, București, Ed. Minerva, 1984;
22. A.D. Xenopol, *Teoria istoriei*, București, Ed. Fundației Culturale Române, 1997;
23. Aurel C. Popovici, *Naționalism sau democrație*, București, Ed. Albatros, 1998;
24. Constantin Rădulescu-Motru, *Etnicul românesc; Naționalismul*, București, Ed. Albatros, 1996;

⁸⁰ <https://www.activenews.ro/cultura-istorie/DIALOG-cu-sufletul-deschis.-Prof.-Ioan-Aurel-Pop-Da-impregurările-de-nesiguranta-de-marasm-de-impunere-a-dreptului-forței-din-acest-moment-seamana-cu-cele-din-1938-1940- Eu-cred-inca-in-forța-ratiunii-acestui-popor-care-trebuie-sa-se-trezeasca-141147>.

25. D. D. Roșca, *Existența tragică*, București, Ed. Științifică, 1968;
26. Lucian Blaga, *Ființa istorică*, în *Opere*, vol. 11, București, Ed. Minerva, 1988;
27. Eugen Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, București, Ed. Minerva, 1997;
28. Nae Ionescu, *Roza vânturilor*, București, Ed. Roza Vânturilor, 1990;
29. Emil Cioran, *Schimbarea la față a României*, București, Ed. Humanitas, 1990;
30. Nichifor Crainic, *Ortodoxie și etnocrație*, București, Ed. Albatros, 1998;
31. Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, București, Ed. Eminescu, 1978; *Modelul cultural european*, București, Editura Humanitas, 1993;
32. Mihai Ungheanu, *Holocaustul culturii române*, București, Ed. D.B.H., 1999;
33. Gabriel Andreescu, *Naționalisti, antinaționalisti...*, Iași, Ed. Polirom, 1996;
34. Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile, *Raport final*, Ed. Humanitas, București 2007.
35. Valeriu Capcelea, *Tranziția moldovenească: fazele, elementele structurale, dimensiunile, paradoxurile și avatarurile ei*, Ed. Arc, Chișinău, 2012.

Bibliografie tematică

1. Iuliu Crăcană, *Dreptul în slujba puterii. Justiția în regimul comunist din România, 1944-1958*, Editura Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2015;
2. Mircea Dușu, *Academia Română (1866-2016) temeuri, tradiții și valori juridice*, Ed. Academiei Române, București, 2016;
3. Sorin Popescu, Dan Lupașcu *Sistemul judiciar din România*, Ed. Universul Juridic, București, 2015;
4. Cristina Roman, „*Represiune și regim concentraționar în România comunistă (1945-1967)*” în Andrei Muraru (coord.), Clara Mareș, Dumitru Lăcătușu, Marius Stan, Constantin Petre, Sorin Cucerai;
5. *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, Ed. Polirom, Iași 2008;
6. Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc, 1948-1965*, traducere de Lucian Leuștean, cu o prefață a autorului pentru ediția în limba română, Ed. Polirom, Iași 2001;
7. *15 ani de la înființarea procuraturii Republicii Socialiste România*, în „Procuratura R.S.R”, Buletin nr. 2, 1967;
8. Marius Oprea, „*Addenda la Cartea neagră a comunismului*” în Stéphane Courtois (coord.), *Cartea neagră a comunismului*, Ed. Humanitas, București 1998,
9. Eleodor Focșeneanu, *Istoria constituțională a României, 1859-1991*, Ed. Humanitas, București 1992;
10. Ioan Ciupea, Stăncuța Todea, „*Represiunea, sistem și regim penitenciar în România. 1945-1964*” în Ruxandra Cesereanu, *Comunism și represiune în România*, Ed. Polirom, Iași 2005;
11. Cristian Troncotă, „*Colonia de muncă*” în Arhivele Totalitarismului, nr. 1/1993;
12. Florian Banu, *Instrumentalizarea justiției de către regimul comunist (1945-1958)*, „Caietele CNSAS, anul II, nr. 2, 2009;
13. Marius Oprea, *Bastionul cruzimii. O istorie a Securității (1948-1964)*, Iași, Ed. Polirom, 2008;
14. Valeriu Capcelea, *Etica și conduita umană: manual pentru instituțiile de învățământ superior*, Ed. Arc, Chișinău, 2010;

15. Boris Deșliu, *Jurnal de avocat*, București, Ed. Vremea, 2002; Lucian Belcea, *Un septuagenar își amintește: oameni, locuri, întâmplări*, vol. I-III, București, Ed. Teora, 2000-2007;
16. Boris Deșliu, *CV-ul meu: o jumătate de secol în slujba justiției*, București, Ed. Teora, 2008;
17. Marius Bălan, *Dreptul sub presiunea ideologiei – studiu introductiv la Bernd Rüthers, Dreptul degenerat. Teorii ale dreptului și juriști proeminenți în cel de-al Treilea Reich*, Iași, Ed. Universității „A.I. Cuza”, 2005,
18. Octavian Opriș: *Statul de drept și justiția înainte și după 1989*, preluat de pe site-ul: <http://www.punctulcritic.ro/octavian-opris-statul-de-drept-si-justitia-inainte-si-dupa-1989.html>;
19. Vasile Pop, *Justiția ca armă politică – 1944-1960*: <http://astra.iasi.roedu.net/pdf/nr5>,
20. Corneliu Pintilescu, *Gulag și Holocaust: legislație discriminatorie și represivă*, articol preluat de pe site-ul: http://phantasma.lett.ubbcluj.ro/?p=1502&lang=en#_edn;
21. Sergiu Grosu, *Comunismul și lupta sa contra religiei*, <http://www.revistamemoria.ro/comunismul-si-lupta-sa-contra-religiei>.

DIMENSIUNILE ACTUALE ALE TERORISMULUI ISLAMIST ȘI AFECTAREA LIBERTĂȚII DE MIȘCARE ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Student Radu Adrian VASILIU

Universitatea George Bacovia din Bacău
Facultatea de Științe Economice, Juridice și Administrative
Programul de studii universitare de licență Drept
E-mail: vasiliu.radu.1990@gmail.com

Conf. univ. dr. Nelu NIȚĂ

Universitatea George Bacovia din Bacău
E-mail: nita_nelu@yahoo.com

Rezumat

Această lucrare reprezintă o tentativă de a înțelege dimensiunile actuale ale terorismului islamist în interiorul Uniunii Europene și consecințele politice și sociale ale acestuia. Abordarea noastră trebuie privită ca fiind doar o picătură în ocean, dată fiind complexitatea subiectului în sine. Fiind o comunicare în cadrul Conferinței naționale „Devianță și Criminalitate. Evoluție, Tendințe și Perspective” - DECRET, ediția a IV-a, 2018, al cărei scop este reprezentat de identificarea de noi metode prin care fenomenul infracțional poate fi ameliorat sau, preferabil, eradicat, lucrarea de față include o serie de termeni care se pot înscrie cu ușurință în sfera infracționalului. Materialul bibliografic își găsește originea atât în surse tradiționale, cât și în sfera virtualului, dată fiind vastitatea informațiilor prezente pe Internet. Validitatea surselor rămâne o prioritate în redactarea lucrării de față. Considerăm că această lucrare se detașează de alte intrări prezente în conferință datorită elementului religios. Vorbim despre terorism islamist, prin urmare, o introducere furtivă în doctrina Islamului este, credem noi, necesară. Este necesar să clarificăm că ne vom concentra pe o arie temporală restrânsă în ceea ce privește noțiunea de „dimensiuni actuale ale terorismului islamist”. Justificarea este una duală: se poate argumenta că actele de terorism islamist au devenit o constantă în istoria recentă a Europei, prin urmare, o analiză amplă a tuturor actelor de acest gen ar depăși granițele lucrării de față; ascensiunea neașteptată a Statului Islamic a dus la o creștere a numărului de tentative de terorism pe teritoriul Uniunii Europene. Conform materialelor studiate, anul 2015 reprezintă începutul unei perioade de tensiune între Uniunea Europeană și Statul Islamic, rezultatul fiind sporirea numărului de atentate. Datele și statisticile cu privire la actele de terorism islamist sunt preluate din raporturi întocmite de Europol. Cititorul se va întreba de ce anul 2018 lipsește din lista de materiale destinate construirii lucrării de față. La momentul redactării ei, raportul pentru anul 2018 nu era prezent pe site-ul instituției. Deși nu dorim să pășim în mlaștinile speculației, având în vedere situația geopolitică actuală, absența unor incidente legate de terorism pe teritoriul Uniunii Europene nu se arată la orizont.

Cuvinte-cheie: Uniunea Europeană; fenomen imigraționist; terorism; terorism islamism; libertate de mișcare.

1. Aspecte introductive privind Uniunea Europeană

Uniunea Europeană reprezintă pentru noi, în interesul lucrării de față, spațiul în care vom efectua cercetările necesare studiului nostru. Un organism politico-economic format din 28 de state, Uniunea Europeană este un proiect de unificare a națiunilor europene într-un singur stat, cu instituții și norme proprii, care să reprezinte interesele tuturor statelor-membre. Aceste state sunt unite sub un singur drapel, care „prezintă un cerc format din douăsprezece stele aurii pe fond albastru. Stelele simbolizează idealurile de unitate, solidaritate și armonie între popoarele Europei”¹. Imnul Uniunii este un extras din Simfonia a IX-a de Ludwig van Beethoven, o adaptare muzicală a poemului „Odă bucuriei”, scris de Friedrich Schiller, în timp ce motto-ul Uniunii este reprezentat de cuvintele „Uniți în diversitate”². Vom constata mai târziu că, în istoria actuală a Uniunii Europene, aceste două cuvinte, bucurie și diversitate, vor deveni antagonice.

Originile Uniunii Europene pot fi identificate în ruinele celei de-a doua conflagrații mondiale. În încercarea de a elimina consecințele negative ale naționalismului, statele europene vor iniția un proces de unificare. Primul pas către această unificare este formarea Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO), membrii ei fiind compuși din Belgia, Franța, Germania, Italia, Luxemburg și Țările de Jos³.

Acest prim organism politico-economic va fi urmat de alte etape, care vor duce la formarea Uniunii Europene de astăzi. Comunitatea Economică Europeană⁴ (CEE), formată prin Tratatul de la Roma în 1957, pune bazele unei piețe comune. În anii care vor urma, statele membre vor înceta să mai aplice taxe vamale în cadrul schimburilor comerciale reciproce.

Caracterul economic al acestui organism este subliniat prin semnarea de către statele membre, în 1986, a Actului Unic European⁵. Acest tratat va duce la crearea „pieței unice”, căreia i se vor adăuga, în 1993, cele „patru libertăți”: *libera circulație a mărfurilor, a serviciilor, a persoanelor și a capitalurilor*.

Alte elemente importante ale Uniunii includ Tratatul de la Maastricht privind Uniunea Europeană (1993) și Tratatul de la Amsterdam (1999). O serie de acorduri vor duce la apariția Spațiului Schengen. În cadrul acestui spațiu, cetățenii Uniunii Europene au dreptul și libertatea să călătorească în interiorul Uniunii fără necesitatea verificării pașapoartelor la granițe.

După o asemenea descriere putem deduce că, prin elementele ei caracteristice, Uniunea Europeană se dorește a fi un model exemplar de putere democratică și economică. Mai mult, în 2012 ea primește Premiul Nobel pentru Pace⁶. Și totuși, apariția unor personalități politice eurosceptice în cadrul Uniunii, cum ar fi Nigel Farage, fostul lider al partidului conservator UKIP (UK Independence Party), reliefează o serie de crăpături în marmura europeană.

2. Considerente generale privind fenomenul imigraționist musulman

Pe măsură ce spațiul european se dezvoltă, libertățile și oportunitățile economice încep să atragă atenția altor populații din spații geografice și culturale diferite. Referindu-ne strict la

¹ https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols_ro.

² *Idem*.

³ https://europa.eu/european-union/about-eu/history_ro#1945-1959.

⁴ *Idem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

imigrația musulmană, „dacă în anul 1950 trăiau aproximativ 800.000 de musulmani în Europa Occidentală, în anul 2000 numărul lor se ridica la 15 milioane, pentru ca în anul 2006 să ajungă la 20 de milioane”⁷.

Pentru a înțelege aceste cifre este necesar să explicăm doctrina islamică a migrației Hijrah⁸. Potrivit Coranului (4:100), „cei care s-au pribegit pe calea lui Dumnezeu vor afla pe pământ multe adăposturi și mult loc. Răsplata celui ce iese din casă să plece în pribegie către Dumnezeu și trimisul Său și pe care moartea l-a ajuns, el este în seama lui Dumnezeu. Dumnezeu este Iertător, Milostiv”⁹. Prin urmare, creșterea continuă a prezenței musulmane în Europa Occidentală are și un fundament religios. Datorită tendințelor europene democratice, musulmanii consideră acest spațiu Dar al-Amn¹⁰, sau „Casa Siguranței”, unde își pot practica liber religia.

Mărturisim că nu împărtășim opinia unei asimilări lipsite de divergențe. Într-o analiză publicată online, având ca subiect fenomenul migraționist musulman, autorul ridică această problemă: „În context, s-a ridicat problema integrării și adaptării migranților sau refugiaților și a urmașilor acestora în mediul occidental, concluzionându-se că numărul celor integrați este extrem de redus, întrucât integrarea funcționează doar când conduita, aspirațiile, principiile și stilul de viață, atitudinea față de muncă, educație, comunitate sau mediul înconjurător ale imigrantului și/sau nativului, sunt compatibile cu valorile societății occidentale”¹¹.

Răspunsul la această problemă se află în aceeași analiză: „Incluziunea socială nu poate funcționa ca o consecință a liberalismului democratic, iar autohtonul european nu se simte obligat a accepta un imigrant pe care nu îl dorește și nu îl agreează. La rândul său, nici imigrantul nu se poate transforma și plia rapid stilului de viață occidental. În consecință, rezultă enclave de indivizi frustrați și violenți, care trăiesc precar la periferia marilor metropole, și ale căror rânduri sunt îngroșate de noi imigranți”¹². Ca o completare, astfel de imagini se pot găsi cu ușurință pe Internet, prezentând străzi în Paris ticsite cu corturi și pline de mizerie.

Printre acești imigranți se vor găsi persoane care vor auzi chemarea propagandistică a unor grupări precum Statul Islamic sau al-Qaeda. Și o vor asculta, datorită inabilității lor de a se integra în societatea europeană, devenind adepți ai terorismului.

3. Aspecte importante cu privire la terorism

Suntem de părere că un element care caracterizează orice organism format din mai multe entități, fie că vorbim despre un partid politic sau despre o națiune, este ordinea. Această ordine este asigurată prin apariția și respectarea unor norme.

Apariția unei societăți aduce cu sine apariția fenomenului infracțional care, de-a lungul timpului, s-a dezvoltat pe mai multe planuri. Un exemplu recent este infracțiunea cibernetică, favorizată de apariția Internetului. De la furtul de bani și informații, la influențarea proceselor electorale, aceste infracțiuni reprezintă doar o altă ramură a unui fenomen vechi de mii de ani.

Asupra faptului că terorismul reprezintă un act infracțional grav putem cădea de acord cu ușurință. În schimb, întâmpinăm dificultăți în ceea ce privește definirea termenului de

⁷ https://www.intellnews.ro/analiza-terorismul-si-migratia-ilegala/#_ftn1.

⁸ *Idem*.

⁹ Grigore, George, *Coranul*, Ed. Herald, București, 2018, p. 71.

¹⁰ https://www.intellnews.ro/analiza-terorismul-si-migratia-ilegala/#_ftn1.

¹¹ *Idem*.

¹² *Ibidem*.

terorism, deoarece nu există o definiție clară a acestuia¹³. O aproximare ar fi exercitarea unor acțiuni cu scopul de a crea o stare de nesiguranță.

În limbaj juridic, subiecții activi ai infracțiunii se află, adesea, într-un raport de putere în care nu dețin superioritate numerică sau tehnologică. Pentru ei, terorismul este o armă în principal psihologică. Adepții diverselor grupări teroriste practică o formă de război asimetric¹⁴, în lupta cu adversarii lor.

Pentru lucrarea de față vom analiza două tipuri de manifestare a acestui fenomen: terorismul politic și terorismul religios, ambele forme fiind necesare pentru studiul nostru.

Terorismul politic are ca scop principal modificarea sau înlăturarea unui regim politic, a cărui ideologie se află în conflict cu interesele grupării implicate. Asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand poate fi tratată ca un exemplu de terorism timpuriu, având în vedere că asasinul, Gavrilo Princip, avea legături cu grupări sârbești care nu tolerau atitudinea imperialistă manifestată de către Imperiul Austro-Ungar. Data de 11 septembrie 2001, însă, devine sinonimă cu „războiul împotriva terorii”¹⁵ Odată cu prăbușirea Turnurilor Gemene, Statele Unite se angajau într-un conflict care avea să asocieze terorismul cu Orientul Mijlociu.

Terorismul religios. În anumite situații, adepții unei grupări teroriste ajung să confere unui obiectiv de natură politică trăsături religioase. Considerăm că influența religioasă ajunge să le întărească adepților convingerea că acțiunile lor se află sub egida divinității, oricât de reprobabile ar fi ele. Creștinismul însuși a servit drept armă în mâna Bisericii pentru a comite acte care astăzi ar ridica o serie de întrebări serioase legate de drepturile omului.

Statul Islamic, sau Daesh, reprezintă cea mai recentă manifestare politico-religioasă în Orientul Mijlociu. Folosindu-se de doctrina islamică pentru a obține legitimitate, această grupare reușește să cucerească un număr de teritorii în Siria și în Irak, proclamând în vara anului 2014 apariția unui nou Califat.

Statul Islamic are atât pretenții politice, cât și pretenții religioase. Dorește supremație politică, teritorială și religioasă în Orientul Mijlociu, aflându-se în conflict cu organizații precum al-Qaeda. Deși ambele grupări au obiective similare, împărțășind un dispreț față de Vest, găsim ironică sfada lor, care își are originea în detalii nesemnificative.

Conform studiului prezentat mai sus, este posibilă preluarea de către Statul Islamic a fluxului imigraționist pentru a introduce adepți în Uniunea Europeană: „În luna februarie 2015, o sursă a Statului Islamic, din Siria, a confirmat, sub protecția anonimatului, faptul că Statul Islamic intenționează să se folosească de criza refugiaților, pentru a constitui cel de-al cincilea pilon de luptători musulmani, chiar pe teritoriul statelor occidentale”¹⁶.

4. Analiză TE-SAT 2015, 2016, 2017

În EU Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT), o analiză anuală întocmită de Europol cu privire la activitățile teroriste desfășurate pe teritoriul european, dar și în afara lui, se ajungea la concluzia că anul 2015 a cunoscut o creștere considerabilă a numărului de victime ca urmare a actelor teroriste.¹⁷ La data de 25 ianuarie 2016 își începe activitatea

¹³ <https://en.wikipedia.org/wiki/Terrorism#Etymology>.

¹⁴ *Idem*.

¹⁵ https://europa.eu/european-union/about-eu/history_ro#2000-%E2%80%932009.

¹⁶ https://www.intellnews.ro/analiza-terorismul-si-migratia-ilegala/#_ftn1.

¹⁷ Europol, TE-SAT 2016, p. 5.

European Counter Terrorism Center (ECTC)¹⁸, o ramură a Europol înființată pentru a combate terorismul pe spațiul european.

Conform raportului pentru anul 2015, pe teritoriul Uniunii Europene au fost săvârșite 17 atentate teroriste islamiste¹⁹, care s-au soldat cu un număr de 150 de victime decedate²⁰. Două atentate ies în evidență: cel de la *Charlie Hebdo*, culminând cu 12 victime decedate și 8 răniți și o serie de atacuri grave susținute în ziua de 13 noiembrie în diverse locații din Paris, printre care și la teatrul Bataclan. Ultimul atentat a lăsat în urmă 130 de victime decedate și 368 de răniți, fiind considerat cel mai sângeros din ultimii ani²¹.

Majoritatea atentatelor din 2015 au fost săvârșite în numele Statului Islamic²².

Numărul de arestări pentru activități legate de terorism islamist, s-a ridicat de la 395 în 2014, la 687 în 2015²³.

Anul 2016 aduce o scădere în numărul de atentate săvârșite pe teritoriul european, la un total de 13²⁴. Deși numărul victimelor scade la 135²⁵, numărul persoanelor arestate pentru tentative de terorism islamist îl depășește pe cel din anul precedent, urcând la 718.

Pe data de 22 martie, cinci persoane asociate cu grupul care a săvârșit atentatele de la Paris la data de 13 noiembrie 2015, au săvârșit la rândul lor două atentate la Bruxelles: unul la aeroportul Zaventem, celălalt la stația de metrou Maelbeek. Ambele atentate au presupus folosirea de materiale explozibile improvizate și s-au soldat cu 32 de victime și 340 de răniți.

La un târg de Crăciun din Berlin, la data de 19 decembrie, un tânăr de 24 de ani conduce un camion în mijlocul mulțimii, ucigând 12 oameni și rănind alți 56. Statul Islamic își va asuma acest eveniment, numind făptuitorul un „soldat” al grupării.

Raportul pentru 2017 indică mai mult decât o dublare a atentatelor prezente pe spațiul european, la numărul de 33²⁶, scăzând numărul de arestări pentru tentative la 705²⁷ față de anul precedent. De reținut însă că cifrele rămân constante și nu scad. Numărul de victime decedate prezentat este de 62, în timp ce numărul de răniți este de 819²⁸.

Un incident notabil a avut loc la data de 22 martie, când un bărbat în vârstă de 52 de ani a lovit civili cu mașina pe Podul Westminster, în Londra. Lăsând în urmă 5 victime și cel puțin 50 de răniți, făptuitorul a fost ucis de către un polițist. Statul Islamic va prelua acest eveniment în campania lui de propagandă²⁹.

Exemplele de mai sus servesc drept prezentare de ansamblu pentru situația Uniunii Europene la ora actuală. În rapoartele întocmite de către Europol, cititorul lucrării noastre poate observa mai multe evenimente precum cele descrise mai devreme, la o scară mai mică sau mai mare.

Un aspect interesant al majorității atentatelor săvârșite pe teritoriul Uniunii Europene, este faptul că majoritatea făptuitorilor sunt cetățeni europeni musulmani. Nu dorim să formăm

¹⁸ *Idem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 44.

²⁰ *Ibidem*, p. 22.

²¹ *Ibidem*, p. 22.

²² Europol, TE-SAT 2016, p. 6.

²³ *Idem*, p. 22.

²⁴ Europol, TE-SAT 2017, p. 49.

²⁵ *Idem*, p. 22.

²⁶ Europol, TE-SAT 2017, p. 54.

²⁷ *Idem*, p. 22.

²⁸ *Ibidem*, p. 23.

²⁹ *Ibidem*, p. 23.

prin această informație o impresie greșită. Rapoartele Europol precizează că, printre posibili atentatori se află și persoane de altă rasă sau religie, care se convertesc la Islam ca urmare a promisiunilor făcute de către rețelele de racolare deținute de grupări precum Statul Islamic.

Astfel, o mare parte din celulele teroriste prezente în spațiul european sunt locale, membrii lor fiind recrutați de la distanță, prin posibilitățile oferite de către Internet. Europol precizează că, spre deosebire de grupări teroriste mai vechi, Statul Islamic se folosește cu abilitate de tehnologia actuală pentru a-și transmite propaganda la un nivel mult mai avansat.

Având potențiali recruți la nivel european, Statul Islamic deține un monopol al fricii care paralizează libera circulație în interiorul Uniunii, cetățenii statelor-membre realizând că pot fi oricând martori sau chiar victime la un atentat terorist. Stârnirea imaginației nu necesită kilograme de explozibili improvizați: atacuri cu cuțite sau chiar acid în orașe precum Londra sau Paris, ne arată că atmosfera de nesiguranță se poate instala cu cele mai banale arme.

Concluzii

Prin această lucrare am încercat să oferim o vedere de ansamblu asupra situației Uniunii Europene, în raport cu fenomenul migraționist și cu amenințarea reprezentată de către Statul Islamic și politica lui referitoare la spațiul european. Mărturisim că acest proiect nu are un caracter exhaustiv.

Dorim să expunem un paradox: deși s-a arătat, pe parcursul acestei lucrări, că riscul apariției atentatelor teroriste este dependent și de fenomenul migraționist, Uniunea Europeană manifestă, prin conducerea ei, dorința de a nu-și tăia rădăcinile democratice și, prin urmare, este dispusă, prin politica ei externă, să primească în continuare imigranți în sânul ei.

Pe de altă parte, Statul Islamic nu va cunoaște o restructurare morală și politică în viitorul apropiat. Având în vedere conflictul dintre această grupare și forțele coaliției, printre care și unele state-membre, condusă de Statele Unite, Daesh va continua să trimită militanți în Europa, ca răspuns la agresiunile suferite.

Apariția unor ideologii conservatoare de dreapta în spațiul european, susținute de politicieni eurosceptici, ca răspuns la lipsa tot mai crescută a siguranței pe străzile marilor orașe europene, reprezintă un răspuns, credem noi, natural la situația ultimilor ani. Deși, Uniunea Europeană se dezice și nu aprobă aceste ideologii, va fi nevoită eventual să realizeze că se află într-un conflict cu o cultură care nu respectă idealurile europene.

Momentan, europenii nu găsesc bucurie în diversitate...

Referințe bibliografice

1. Christopher Hitchens, *god is not Great: How Religion Poisons Everything*, Atlantic Books, London, 2008
2. George Grigore, *Coranul*, Ed. Herald, București, 2018
3. https://europa.eu/european-union/about-eu/history_ro#1945-1959
4. <https://www.intellnews.ro/analiza-terorismul-si-migratia-ilegala/>
5. Europol, TE-SAT 2016
6. Europol, TE-SAT 2017
7. Europol, TE-SAT 2018

DIMENSIUNILE ACTUALE ALE CORUPȚIEI DIN ROMÂNIA ȘI IMPACTURILE ACESTEIA CU PRIVIRE LA SUSTENABILITATEA INTEGRĂRII ÎN STRUCTURILE UNIUNII EUROPENE

Conf. univ. dr. Nelu NIȚĂ

Universitatea George Bacovia din Bacău

E-mail: nita_nelu@yahoo.com

Student Vasile GRĂJDEANU

Universitatea George Bacovia din Bacău

Facultatea de Științe Economice, Juridice și Administrative

Programul de studii universitare de licență Drept

E-mail: bertiaiv@yahoo.com

Rezumat

Prin realizarea acestui articol ne dorim să aducem în atenție, încă o dată, dacă mai era nevoie, faptul că în România corupția a atins un nivel foarte ridicat. Totodată, vom avea în vedere, pe de o parte, apariția corupției, dimensiunile actuale, impacturile cu privire la integrarea în structurile Uniunii Europene, iar pe de altă parte, prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție de către instituțiile special create în acest sens cu ajutorul instrumentelor juridice de care dispun, iar în final vom face referire la câteva posibile soluții care fiind puse în practică ar putea ajuta în lupta împotriva corupției.

Cuvinte-cheie: corupție; prevenire; descoperire; sancționare; impacturi.

Introducere

Din punct de vedere etimologic, cuvântul corupție provine din latinescul *corruptio*, *-onis* și din limba franceză *corruption*, însemnând comportamentul unui funcționar care, în schimbul banilor sau al altor foloase necuvenite, tranzacționează, își vinde efectiv atribuțiile funcției pe care o deține¹. Etimologia acestui termen relevă faptul că exista corupție încă din antichitate. În literatura de specialitate sunt unele opinii care susțin faptul că fenomenul corupției a apărut încă din cele mai vechi timpuri, odată cu primele forme incipiente de organizare a societății².

La începutul secolului al XIX-lea, un nobil francez angajat ca ofițer în armata țarului, pe parcursul războiului ruso-turc, pe numele său Louis Langeron, a încercat să facă o descriere a situației din țările române de la acea vreme în ceea ce privește corupția din administrație, din clasa politică și până la simplii funcționari. Contele constata încă de la acea vreme faptul că, în Țările române, „cuvinte ca: ordine, dreptate, cinste și onoare erau adesea uitate, slujbele se cumpărau și, de asemenea, se putea „cumpăra” dreptul de a săvârși orice crimă fără a fi pedepsit”. Din descrierile acelei perioade de început de secol, rezultă că la acea vreme deja: „exista un cerc vicios, în care cei ce cumpărau slujbele nu puteau sta mai mult de un an în funcție, pentru că acea funcție trebuia vândută celor ce doreau să se îmbogățească fără efort; cei scoși din funcție mergeau în capitală, unde erau dedați unui dezgust de prost-gust,

¹ <http://htcp.eu/coruptia-cauze-efecte-si-remedii/>.

² Ioan Gârbuleț, *Infracțiuni de corupție*, Ed. Universul Juridic, București 2010.

cheltuind astfel toată averea obținută prin jaf, după care căutau să mai cumpere o slujbă pentru a se îmbogăți". Jurnalul contelui a fost citat de istoricul Neagu Djuvara în lucrarea „Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne”³. La acea vreme, Langeron se prezenta ca fiind complet bulversat de această lume (n.a.: din Țările române) pe care aprecia că n-o înțelege, așa cum nici occidentalii nu reușesc să înțeleagă în prezent ce se întâmplă în România⁴. Citind și înțelegând descrierea făcută cu privire la acele vremuri și la oamenii de atunci, și având în minte realitățile actuale, putem constata fără să greșim în vreun fel, că Louis Langeron lasă impresia ca și cum ar fi trecut ieri prin România. În aceste condiții, ne punem și întrebări care pot părea retorice „Oare în România nu se pot schimba asemenea practici? Acesta să fie destinul perpetuu al oamenilor cinstiți din România? Și totuși, poate schimba sau ajuta în vreun fel Uniunea Europeană, în structurile căreia România cu greu încearcă să se integreze? Personal, credem că numai ISTORIA va putea dovedi ceva!

Istoric vorbind, în țara noastră, prima incriminare a faptelor de corupție a avut loc în perioada domniilor fanariote⁵. De atunci, țara a trecut prin complexe schimbări ale sistemelor politice, culminând cu revoluția din decembrie 1989, toate schimbările determinând multiple consecințe economice, sociale și culturale.

Prin schimbarea de sistem postdecembristă s-a trecut de la un sistem totalitar, în care predominant era sectorul public (sectorul privat fiind aproape inexistent), la un sistem democratic, în care sectorul privat este predominant, creându-se astfel o permanentă intersecție a acestor două sectoare. În urma permanentelor intersecții ce au loc între cele două sectoare, cei din sectorul privat - fie că sunt persoane fizice, fie că sunt persoane juridice - au nevoie de diverse acte/servicii pentru a-și desfășura activitățile în legalitate și în bune condiții, care trebuie eliberate/prestate de funcționarii publici din administrația publică centrală sau locală. Acest fapt lasă loc și unor abordări nu tocmai legale, din partea atât a funcționarilor publici cât și a cetățenilor. Sunt situații în care funcționarul este cel care pretinde sau lasă să se înțeleagă că acceptă mită, sub formă de bani sau alte foloase, „forțând” cetățeanul să recurgă la această practică ilegală și imorală, dar și situații în care cetățeanul este cel care îi promite sau chiar îi oferă nemijlocit mită funcționarului, din dorința de a-și rezolva problemele într-un timp cât mai scurt, cu nerespectarea regulilor general valabile și, de multe ori, din dorința de a demonstra că „se descurcă”.

Cel mai mare pericol pe care îl generează corupția de acest fel este răsturnarea ierarhiei valorilor, pe de o parte, iar pe de altă parte, se dă naștere la evaziune fiscală, la spălare de bani, la constituirea de grupuri infracționale organizate etc. Astfel, în mod evident, la momentul actual „există corupție-evaziune mare la nivel înalt și corupție-evaziune mică la nivel local, întinsă pe tot teritoriul României”⁶.

1. Cauzele care facilitează apariția corupției

Având în vedere complexitatea fenomenului corupției, cauzele acestuia sunt multiple, complexe și în continuă schimbare, de la o perioadă la alta sau de la un regim politic la altul.

³ Neagu Djuvara, *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne (1800-1848)*, ed. a VII-a, Ed. Humanitas, București, 2009.

⁴ A se vedea și: <https://www.historia.ro/ocaratoarea-mita-in-istoria-romanilor>.

⁵ În țara noastră, Domniile fanariote au avut loc între anii 1711-1821.

⁶ George Coca, Niște gânduri despre corupție, *Lucrările conferinței naționale cu participare internațională „Devianță și criminalitate. Evoluție, tendințe și perspective”*, 24-25 noiembrie 2016, Vol. II, ed. a II-a Ed. Universul Juridic, București 2017.

Fiind întâlnită în diverse sectoare, mai ales acolo unde sectorul public se intersectează cu sectorul privat, indiferent de nivelul de dezvoltare socială, economică și ideologică, cauzele, combaterea și prevenirea acestui fenomen a preocupat comunitatea internațională în acest domeniu, care apoi au determinat statele să adopte măsuri ferme pentru eliminarea acestui fenomen.

Sunt de amintit câteva cauze ale apariției și perpetuării corupției în România, care sunt considerate mai importante și sunt menționate frecvent în studiile de specialitate, cum ar fi: *lipsa educației în spiritual incoruptibilității, legislația permissivă și neclară, lipsa de stabilitate legislativă, organizarea necorespunzătoare a instituțiilor statului, lipsa de transparență, factori economici*⁷, *capitalismul, parteneriatul public-privat, sărăcia, banii, interesele particulare și de grup, democrația și libertatea prost înțelese, achizițiile publice, privatizarea, retrocedările și restituirile, statul și politica sa, administrația publică centrală și locală etc.*⁸

2. Dimensiunile actuale ale corupției din România

Din păcate, există corupție în orice stat al lumii, indiferent de continent, de nivelul de dezvoltare socială, economică, culturală, de nivelul de civilizație etc., oricum nivelul corupției fiind mai ridicat în statele subdezvoltate, cu un grad de sărăcie extremă. În funcție de diferiți factori cauzali de perpetuare, corupția este percepută diferit, de la stat la stat și de la o categorie socială la alta.

La nivel mondial se fac anual măsurători cu privire la indicele de percepție a corupției, în diferite state ale lumii, cu grade diferite de dezvoltare economică și socială. Cu astfel de măsurători se ocupă, de exemplu, și **Transparency International**, organizație ce are ca scop prevenirea și combaterea fenomenului corupției la nivel național și internațional, în special prin activități de cercetare, documentare, informare, educare și sensibilizare a opiniei publice⁹. Această organizație are sedii în peste o sută de țări, printre care și în România, la București.

Acest ONG analizează corupția din sectorul public, așa cum este percepută de mediul de afaceri și de experți independenți din 180 de țări monitorizate. Din măsurătorile efectuate în ultimii ani, în ceea ce privește indicele de percepție a corupției, rezultă faptul că România se afla pe locul 61 în anul 2018, din 180 de țări monitorizate, cu scor de 47 din 100. Scorul este unul de la 0 (zero) la 100 pentru fiecare țară, cu 0 fiind perceput ca „foarte corupt” iar cu 100 „foarte curat”. În ultimii ani țara noastră a ocupat locurile 57, 58, 60 în lume, observându-se astfel o tendință relativă de stagnare a nivelului corupției. Din măsurătorile efectuate la nivelul Uniunii Europene de către Transparency International cu privire la indicele de percepție a corupției rezultă faptul că România, în anul 2018, ocupa locul 24 din cele 28 țări membre, devansând Grecia, Bulgaria și Ungaria¹⁰.

Transparency International România a realizat o statistică pe o perioadă cuprinsă între anii 2012-2018, în ceea ce privește indicele de percepție a corupției din țara noastră, din care se observă faptul că în anii 2012-2014 corupția se situa, pe o scală de la 0 la 50, undeva la scorul de 43-44 de puncte, pentru ca în anii 2016-2018 scorul să crească până la 47-48 de puncte, spre maximum.

⁷ <http://htcp.eu/coruptia-cauze-efecte-si-remedii/>.

⁸ George Coca, Niște gânduri despre corupție, Lucrările conferinței naționale cu participare internațională „Devianță și criminalitate. Evoluție, tendințe și perspective”, 24-25 noiembrie 2016, vol. II, ed. a II-a, Ed. Universul Juridic, București 2017.

⁹ <https://www.transparency.org/glossary>.

¹⁰ <https://newsweek.ro/politica/indicele-de-perceptie-al-coruptiei-romania-pe-locul-24-din-28-in-ue>.

Suntem de acord cu faptul că aceste scoruri, cifre sau locuri pe care țara noastră le obține/ocupă în aceste clasamente mondiale sau europene, sunt relevante și ne oferă, celor interesați, o imagine de ansamblu a acestui fenomen prezent în viața de zi cu zi, referitoare la îngreunarea sau scurtarea drumului în rezolvarea unor probleme curente pe căi nu tocmai legale sau morale. Dar, cu toate acestea, sunt dificil de cuantificat toate efectele și consecințele produse de acest flagel în rândul cetățenilor de bună-credință, atunci când se lovesc de refuzul nejustificat al unui funcționar care avea obligația legală de a răspunde solicitării venite din partea lor. Deși există instituții și instrumente juridice pentru a preveni, descoperi și sancționa faptele de corupție, ținând cont de ceea ce se întâmplă în prezent cu JUSTIȚIA, considerăm că sunt necesare măsuri urgente de revigorare a instituțiilor din justiție, pe de o parte, dar și pentru o nouă adaptare a legislației privind faptele de corupție la realitățile actuale, pe de altă parte, având la bază și tratatele, convențiile și acordurile europene la care România este parte, aceasta având și rolul de îndeplinire a angajamentelor asumate.

3. Instrumente juridice în sprijinul luptei împotriva corupției

La începutul anului 1993 România a semnat Acordul European ce instituie o asocierie între țara noastră, pe de o parte, și Comunitățile Europene, pe de altă parte, iar în anul 1995 România a depus cererea de aderare la Uniunea Europeană. Pe toată perioada în care au avut loc negocierile cu privire la condițiile ce trebuia să le îndeplinească țara noastră pentru a adera la UE, negocieri ce s-au încheiat în anul 2004, reprezentanții Comisiei Europene au cerut, iar echipa de negociatori din partea României și-a dat acordul, pentru înființarea unei instituții și a unor instrumente cu scopul de a elimina/diminua corupția din România, aceasta fiind una dintre condițiile esențiale pentru aderare¹¹.

La nivel european există o organizație în cadrul Consiliului Europei, formată din 49 de state ce au semnat o convenție prin care își asumă lupta împotriva corupției, două dintre aceste state nu fac parte din Consiliul Europei, respectiv Statele Unite ale Americii și Belarus. Această organizație se numește Grupul Statelor împotriva Corupției, abreviat (GRECO). România este membră a GRECO încă de la înființarea sa din anul 1999¹².

Prin Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene au fost stabilite norme minime, cu privire la definirea infracțiunilor și a sancțiunilor în domenii ale criminalității de o gravitate deosebită, de dimensiune transfrontalieră, ce rezultă din natura sau impactul acestor infracțiuni ori din nevoia specială de a le combate pornind de la o bază comună. În enumerarea acestor domenii ale criminalității a fost inclusă și corupția. Fiecare stat membru al Uniunii Europene trebuie să respecte normele stabilite în legislația europeană și să adapteze legislația internă la exigențele comunitare.

Sunt organizații internaționale, unele cu caracter universal, iar altele cu caracter regional, ce au organizat în timp diferite summit-uri, în urma cărora au fost adoptate unele convenții cu privire la corupție. În respectarea angajamentelor asumate, statele care ratifică aceste convenții trebuie să depună eforturi sustenabile, indiferent de culoarea politică a puterii, în a găsi soluții legale și eficiente în vederea prevenirii și combaterii fenomenului corupției (atât a corupției mari, a corupției mici, cât și a corupției politice de orice fel), astfel încât gradul de percepție și tendințele acestui fenomen să fie constant pozitive.

¹¹ https://ec.europa.eu/romania/about-us/eu_romania_ro.

¹² <https://www.mae.ro>.

În țara noastră, în anul 2002, în cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție a fost înființată o structură specializată în combaterea corupției la nivel înalt și mediu, la început având denumirea de Parchetul Național Anticorupție (PNA), pentru ca mai apoi să îi fie schimbată denumirea în Direcția Națională Anticorupție.

Direcția Națională Anticorupție, în continuare (DNA), este o structură de parchet specializată în combaterea corupției mari și medii. Este creată ca un instrument oportun, necesar și util (față de amploarea recunoscută a fenomenului corupției din România), în descoperirea, investigarea și aducerea în fața instanței a marilor cazuri de corupție cu care se confrunta țara noastră, într-un melanj neînțeles de realități permissive postdecembriste.

*Prin activitatea sa, DNA ar trebui să contribuie la reducerea corupției, în sprijinul unei societăți democratice apropiate de valorile europene*¹³.

În dreptul intern faptele de corupție sunt incriminate în Legea nr. 286/2009 privind Codul penal, intrată în vigoare la 1 februarie 2014, dar și în Legea nr. 78/2000 privind prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție; aceasta din urmă, constituind lege specială în materie, constituie și principalul instrument al DNA.

În Codul penal sunt incriminate infracțiuni precum „luarea de mită” art. 289, „darea de mită” art. 290, „traficul de influență” art. 291, „cumpărarea de influență” art. 292¹⁴. Infracțiunea de „luare de mită” are ca obiect juridic special relațiile sociale referitoare la buna desfășurare a activității de serviciu a unităților publice, a liber profesioniștilor ori a altor persoane juridice, relații care implică îndeplinirea cu probitate, cu cinste și corectitudine de către funcționarii publici și de către alți funcționari, a îndatoririlor de serviciu¹⁵. În cazul infracțiunii de „dare de mită” obiectul juridic special îl constituie relațiile sociale privitoare la activitatea de serviciu, activitate a cărei bună desfășurare este incompatibilă cu săvârșirea actelor de corupere asupra funcționarilor publici sau a altor persoane care exercită însărcinări în serviciul unui funcționar public asimilat ori în cadrul unei persoane juridice. Prin activitatea ilicită a persoanelor rău intenționate, care caută să-și rezolve în mod fraudulos interesele, se pune în pericol bunul mers al altor persoane juridice private sau publice¹⁶.

În Legea nr. 78/2000 sunt incriminate infracțiunile de corupție, infracțiunile asimilate infracțiunilor de corupție, infracțiunile în legătură cu infracțiunile de corupție și infracțiunile împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene.

Aceste două legi sunt principalele instrumente folosite în lupta anticorupție din țara noastră.

Pe lângă instituțiile și instrumentele special create în sprijinul luptei anticorupție, mai sunt și alte organizații care și-au luat angajamentul în elaborarea unor soluții eficiente în vederea combaterii corupției.

De asemenea, unul dintre instrumentele importante anticorupție, care vizează toate cele trei puteri în stat – *legislativă, executivă și judecătorească* – și care, totodată, solicită maximă implicare în implementarea la nivelul întregii țări este Strategia Națională Anticorupție (SNA), adoptată prin H.G. nr. 583/2016, pentru perioada 2016-2020¹⁷.

¹³ <http://www.pna.ro>.

¹⁴ Legea nr. 286/2009 privind Codul penal, intrată în vigoare la 1 februarie 2014.

¹⁵ Vasile Dobrinou și colectivul, *Noul Cod penal comentat, Partea specială*, ed. a III-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2016.

¹⁶ Vasile Dobrinou, Norel Neagu, *Drept penal. Partea specială, Teorie și practică judiciară*, Ed. Universul Juridic, București 2011.

¹⁷ <http://sna.just.ro>.

SNA 2016-2020, a fost elaborată în urma unui îndelungat proces de consultare și a avut în vedere concluziile auditului extern independent al Strategiei Naționale Anticorupție pentru perioada 2012-2015. Scopul principal al acesteia este promovarea integrității, prin aplicarea riguroasă a cadrului normativ și instituțional de prevenire și combatere a corupției în România, adresându-se tuturor instituțiilor publice centrale și locale, mediului de afaceri și societății civile¹⁸, în același timp.

În anii de după revoluție și până la aderarea României la Uniunea Europeană, întreaga națiune, de la simpli cetățeni și până la cei mai înalți demnitari, își dorea să fie primită în familia europeană, fiind de acord cu îndeplinirea condițiilor cerute pentru acest demers, printre care și crearea unor instituții și a unor instrumente juridice, strategii, planuri, măsuri etc., în vederea combaterii cu eficiență și eficacitate a corupției la toate nivelurile.

Este adevărat faptul că, în primă fază, aceste angajamente au fost respectate, însă, lipsește partea cea mai importantă referitoare la modul sustenabil de implementare, în ceea ce privește eficiența punere în aplicare a acestor instrumente, eficiența în ceea ce privește unele dintre instituțiile abilitate să aplice aceste măsuri, lipsa de interes a puterii politice, conjugate, după caz, cu reaua-credință, mentalitățile învechite, incompetența și lipsa de profesionalism, a unora dintre organele de urmărire penală și judecată care, astfel, ajung să compromită adevăratul sens al luptei anticorupție din România. Ca urmare, în prezent, pare a fi compromisă ținta de reducere a corupției, precum și construirea unei societăți democratice apropiate de valorile europene, spre care tind toți românii, în special cei care, cu curaj, au părăsit și părăsesc în continuare țara. De fapt, din actualele discursuri ale oamenilor politici și de stat din România nu se mai poate înțelege care sunt cu adevărat valorile europene recunoscute în țara noastră, și spre care tindem, în același timp. Însă, în aceste condiții, un lucru pare că este cert, recomandarea primită de către români, de la cel mai înalt nivel în stat, „dacă nu vă convine plecați afară”, deoarece oricum noi nu putem să facem o țară ca afară.

Păstrându-ne optimismul, totodată, apreciem că este cert și faptul că toate aceste măsuri pot deveni eficiente și cu concursul larg al cetățenilor. În acest sens, considerăm că nu se poate ajunge la un rezultat pozitiv în lupta anticorupție, dacă nu există și o contribuție reală și consistentă din partea tuturor categoriilor sociale și din partea ambelor sectoare, public și privat. Credem, de asemenea, că pentru a obține rezultate pozitive, pe lângă necesitatea de a schimba clasa politică sau o parte a acesteia, accentul ar trebui pus pe performanță și meritorietate, promovând persoane bine pregătite, care ar trebui să realizeze câteva schimbări benefice la nivelul societății, în ceea ce privește educația, cultura și dezvoltarea spiritului civic al fiecărui cetățean, având la bază empatia.

4. Impacturile cu privire la sustenabilitatea integrării în structurile Uniunii Europene

Abordarea europeană privind combaterea crimei organizate, a corupției și a spălării banilor, se bazează pe cele mai complete evaluări ale amenințărilor și pe consolidarea cooperării polițienești și judiciare, inclusiv cu țările terțe, pe o definiție comună a faptelor penale, precum infracțiunea de asociere de tip mafiot sau de autospălare de bani, incriminarea tuturor formelor de corupție, armonizarea legislațiilor statelor membre privind anumite mecanisme de importanță procedurală¹⁹.

¹⁸ http://dpaps.gov.ro/docs/strategia_nationala_anticoruptie_2016-2020.

¹⁹ Costel Ceoceca, Virginia Sofian, *Lucrările conferinței naționale cu participare internațională „Devianță și criminalitate. Evoluție, tendințe și perspective”*, 24-25 noiembrie 2016, Bacău, vol. II, ed. a II-a, Ed. Universul Juridic, București 2017.

Fenomenul corupției are un impact negativ, atât în ceea ce privește aderarea unui stat la Uniunea Europeană, cât și cu privire la sustenabilitatea integrării depline în structurile acesteia, mai ales în cazul statelor care nu reușesc să implementeze strategii eficiente împotriva corupției și care nu își aliniază legislația internă cu legislația comunitară, așa cum este și cazul României. Încă din perioada de pre-aderare trebuie rezolvate aceste probleme, pentru a putea negocia integrarea în structurile comunitare, și a deveni membru cu drepturi depline. Fiind cunoscute și evaluate gravele probleme ale României în domeniul corupției, aderarea la Uniunea Europeană s-a realizat numai în condițiile instituirii unui mecanism de control al acesteia, acesta fiind Mecanismul de Cooperare și Verificare (MCV)²⁰. Prin acest mecanism, Uniunea Europeană a urmărit, totodată, să protejeze politicile și instituțiile europene.

Pentru a putea adera la Uniunea Europeană, un stat trebuie mai întâi să îndeplinească condițiile prevăzute în Tratatul Uniunii Europene, în care sunt prevăzute regulile, valorile și idealurile europene. După ce primește calitatea de stat candidat la aderare, înaintează o cerere formală Consiliului Uniunii Europene. Consiliul notifică Parlamentul European, Comisia Europeană și parlamentele naționale, cu privire la această cerere. Statutul de țară candidată este acordat de Consiliul European, în urma unui aviz favorabil din partea Comisiei Europene, și sub rezerva adoptării de către Comisie. Negocierile privind aderarea au loc în cadrul unor conferințe inter-guvernamentale, între țările UE și guvernul țării candidate.

Acquis-ul comunitar este împărțit pe domenii politice, fiecare dintre acestea fiind negociat individual. În prezent există 35 de domenii sau capitole care trebuie negociate și închise, pentru a putea deveni stat cu drepturi depline al Uniunii Europene²¹.

Uniunea Europeană se confruntă cu provocarea de a reacționa pe măsură la fenomenele de corupție și criminalitate organizată tot mai sofisticate, specifice fiecărei țări membre, astfel încât integrarea deplină a noilor state în Uniune să fie sustenabilă, pe termen lung. În acest scop, în anul 2012, a fost înființată Comisia Specială pentru Crimă Organizată, Corupție și Spălare de bani, prin decizie a Parlamentului European (CRIM).

Această comisie a fost înființată în scopul de a mai reduce pagubele produse prin fapte de corupție. Într-o perioadă de austeritate, se estimează că fraudele fiscale costă statele membre ale Uniunii Europene 1000 de miliarde de euro pe an, ceea ce reprezintă un cost anual de aproximativ 2000 de euro pentru fiecare cetățean al Uniunii²².

5. Acțiuni necesare combaterii și prevenirii corupției

Din nefericire, pe cât de sigură este vechimea corupției, pe atât de certă este și imposibilitatea eliminării totale a acesteia din societățile umane contemporane²³. Acesta este și motivul pentru care, în ultima perioadă, nu se mai vorbește despre eliminarea totală a fenomenului corupției, ci se vorbește doar despre diminuarea corupției în limite acceptabile și suportabile de către societatea umană. Din moment ce încă mai sunt funcționari publici care solicită și primesc mită sub diverse forme, și cetățeni care oferă sau li se cere mită pentru serviciile de

²⁰ Mecanismul de cooperare și verificare (MCV) este o măsură de salvagardare, invocată de Comisia Europeană, atunci când ea consideră că un nou stat membru sau un stat care este în curs de aderare la Uniunea Europeană, nu și-a îndeplinit angajamentele asumate în contextul negocierilor de aderare în domeniile ariei de libertate, securitate și justiție sau de politică a pieței interne (https://ro.wikipedia.org/wiki/Mecanismul_de_Cooperare_%C8%99i_Verificare).

²¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal>.

²² *Idem*.

²³ <http://htcp.eu/coruptia-cauze-efecte-si-remedii/>.

care au nevoie de la autoritățile/instituțiile publice, eradicarea corupției rămâne un deziderat imposibil de atins.

Unii autori români, care s-au aplecat mai profund asupra fenomenului corupției, au lansat în literatura de specialitate unele posibile acțiuni, programe, căi de urmat cu efect de remediu, în vederea diminuării corupției din România și nu numai. În opinia unuia dintre acești autori, un prim remediu și cel mai important, ar fi **Educația în spiritul incoruptibilității**, începând de la preșcolari, elevi și studenți²⁴, care să conducă la construirea timpurie a integrității și consolidarea rezistenței în timp la tentații de orice fel a tuturor persoanelor.

Fără o enumerare limitativă, alte remedii ar putea fi:

- un cadru legislativ omogen și coerent;
- o politică mai responsabilă;
- o administrație publică eficientă și incoruptibilă;
- un mediu de afaceri mai sănătos;
- o justiție penală corectă și credibilă;
- consolidarea cooperării judiciare și polițienești la nivel european și internațional;
- combaterea și prevenirea activităților crimei organizate și a corupției prin confiscarea veniturilor și a patrimoniului obținut din acestea;
- eliminarea din viața politică și din instituțiile sau autoritățile publice a persoanelor dovedite ca fiind corupte;
- stabilitatea, claritatea, predictibilitatea, aplicarea promptă și egală a legilor;
- transparența organizării, funcționării și luării deciziilor instituțiilor/autorităților publice;
- simplificarea procedurilor și eliminarea posibilităților de subiectivism sau arbitrar din autoritățile și instituțiile publice etc.²⁵;

La nivelul Uniunii Europene au fost elaborate Convenții, o Decizie-cadru și Directive privind combaterea corupției.

În ceea ce privește corupția din România, ținând cont de legislația europeană și de direcțiile trasate de către aceasta, Guvernul României a elaborat Strategia Națională Anticorupție ce are ca scop promovarea integrității, prin aplicarea riguroasă a cadrului normativ și instituțional în vederea prevenirii corupției, parte a unui plan de integritate dezvoltat pe bază de risc și standarde de control managerial intern.

Strategia Națională Anticorupție se adresează instituțiilor și autorităților publice centrale și locale, inclusiv celor subordonate și coordonate, aflate sub autoritate, inclusiv întreprinderile publice²⁶.

Concluzii

Plecând de la premisa că fenomenul corupției este prezent în toate statele lumii, nu le rămâne autorităților publice decât să încerce o diminuare a acestuia în limite suportabile pentru întreaga societate. Din moment ce există legislație și instrumente juridice împotriva corupției, atât la nivel european cât și la nivel național, singura soluție este ca acestea să fie puse în practică cu fermitate, pentru a putea deveni eficiente. Toate aceste instrumente vor fi

²⁴ *Idem*.

²⁵ Costel Ceoceă, Virginia Sofian, *Lucrările conferinței naționale cu participare internațională „Devianță și criminalitate. Evoluție, tendințe și perspective”*, 24-25 noiembrie 2016, Bacău, vol. II, ed. a II-a, Ed. Universul Juridic, București 2017.

²⁶ http://dpaps.gov.ro/docs/strategia_nationala_anticoruptie_2016-2020.

eficiente doar dacă vor fi respectate regulile, atât de către funcționarii publici cât și de către cetățeni. Trebuie să sperăm că, într-un viitor nu prea îndepărtat, vom avea o societate mai curată din punctul de vedere al corupției și că, odată cu schimbarea generațiilor, se vor schimba și mentalitățile oamenilor, în sens proactiv, de susținere a luptei împotriva corupției.

Referințe bibliografice

1. Costel Ceoce, Virginia Sofian, *Lucrările conferinței naționale cu participare internațională „Devianță și criminalitate. Evoluție, tendințe și perspective”*, 24-25 noiembrie 2016, Bașcu, vol. II, ed. a II-a, Ed. Universul Juridic, București 2017.
2. George Coca, *Niște gânduri despre corupție*, *Lucrările conferinței naționale cu participare internațională „Devianță și criminalitate. Evoluție, tendințe și perspective”*, 24-25 noiembrie 2016, Vol. II, ed. a II-a, Ed. Universul Juridic, București 2017.
3. Neagu Djuvara, *„Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne (1800-1848)”*, ed. a VII-a, Ed. Humanitas, București, 2009.
4. Vasile Dobrinioiu și colectivul, *Noul Cod penal comentat, Partea specială*, ed. a III-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București 2016.
5. Vasile Dobrinioiu, Norel Neagu, *Drept penal. Partea specială, Teorie și practică judiciară*, Ed. Universul Juridic, București 2011.
6. Ioan Gârbuleț, *Infrațiuni de corupție*, Ed. Universul Juridic, București 2010.
7. Legea 286/2009 privind Codul penal, intrată în vigoare la 1 februarie 2014.
8. <http://htcp.eu/coruptia-cauze-efecte-si-remedii/>
9. http://dpaps.gov.ro/docs/strategia_nationala_anticoruptie_2016-2020.
10. <https://www.historia.ro/ocaratoarea-mita-in-istoria-romanilor>
11. <http://htcp.eu/coruptia-cauze-efecte-si-remedii/>
12. <https://www.transparency.org/glossary>
13. <https://newsweek.ro/politica/indicele-de-perceptie-al-coruptiei-romania-pe-locul-24-din-28-in-ue>
14. https://ec.europa.eu/romania/about-us/eu_romania_ro
15. <https://www.mae.ro>
16. <http://www.pna.ro>
17. <http://sna.just.ro>
18. http://dpaps.gov.ro/docs/strategia_nationala_anticoruptie_2016-2020
19. <https://eur-lex.europa.eu/legal>
20. <http://htcp.eu/coruptia-cauze-efecte-si-remedii/>

CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA METODELE UTILIZATE DE CRIMINALISTICĂ PENTRU IDENTIFICAREA INFRAȚIUNILOR ȘI INFRACTORILOR

Conf. univ. dr. Nelu NIȚĂ

Universitatea George Bacovia din Bacău

E-mail: nita_nelu@yahoo.com

Rezumat

Este cunoscut și recunoscut, Criminalistica este una dintre principalele științe ale aflării adevărului în procesul judiciar de descoperire și cercetare a infracțiunilor și infractorilor. Astfel, specialiștii¹, aflându-se în consens, apreciază: „Criminalistica, prin cele trei părți componente ale sale, tehnică, tactică și metodologie criminalistică, servește la determinarea materialității faptelor de natură penală, precum și la dovedirea existenței infracțiunii și a vinovăției suspectului/inculpatului, identificat prin procedeele acesteia”. În acest scop, este important ca organele de urmărire penală să cunoască în cât mai mare măsură posibilitățile și oportunitățile oferite de diferite științe, și să fie conștiente de limitele cercetării analitice a urmelor descoperite în legătură cu fapta cercetată, pentru a stabili expertizele ce pot fi dispuse, precum și formularea corectă și variată, în consecință, a celor mai adecvate întrebări care să conducă la aflarea adevărului. Metodele utilizate în Criminalistică, ca metode proprii sau aparținând altor științe, sunt subordonate aceluiași scop social „fundamentarea științifică, mai presus de orice îndoială, a actului de justiție”.

Cuvinte-cheie: metode criminalistice; inducția și deducția; metode biologice; metoda ADN; metoda nanotehnologiei, sistem IMAGETRAK; sistem AFIS.

Introducere

Importanța cercetării metodice și sistematice a fost pusă în evidență de către astronomi, care au demonstrat primii interacțiunea dintre știință și lege, ca urmare a observațiilor efectuate asupra structurii universului astronomic ce au constituit momentul nașterii ideii de ordine bazată pe lege², în consecință a legii și ordinii. Fiind transmisă generațiilor următoare, ideea a fost preluată și de marii savanți Copernicus, Newton, Galilei etc., care au modificat procesele de gândire cu privire la metodele cele mai potrivite pentru aflarea adevărului, prin luarea în considerare a interacțiunii dintre lege și știință, în vederea creșterii gradului de probabilitate a adevărului, și nu pentru certitudinea lui. Astfel, căutarea adevărului absolut, care s-a dovedit a fi imposibil de obținut, a fost înlocuită cu ipoteze probabilistice în evaluarea probelor pentru a se obține adevărul relativ, dincolo de orice suspiciune³. Pe măsură ce știința a progresat, aceasta a avut un rol determinant în creșterea importanței specialiștilor criminaliști

¹ V. Bercheșan, *Cercetarea penală (Criminalistica - teorie și practică). Îndrumar complet de cercetare penală*, Ed. Icar, București, 2001, p. 17.

² C. H. Wecht, J.T. Rago, *Forensic sciences and law. Investigative application in criminal, civil and family justice*, Ed. Boca Raton, CRC Press, 2006, p. 3

³ B.J. Shapiro, Law and sciences in seventeenth-century England, Stanford Law Review vol. 21, nr. 4, 1969, pp.727-730.

și a experților chemați să furnizeze „informații care să răspundă la întrebări importante pentru anchetatori și instanțele de judecată”⁴.

În ultimii ani, ca urmare a exploziei tehnologice, a avut loc și o explozie a aplicării cuce-
ririlor tehnice care au revoluționat societatea modernă actuală. Ca urmare, cercetarea
criminalistică a infracțiunilor a devenit o adevărată artă, iar criminalistica, în general, a
devenit „știința legată de arta și tehnica investigațiilor penale”, așa cum rezultă și din opinia
unor importanți specialiști în domeniu⁵.

Pentru realizarea caracterului său de știință judiciară, autonomă, unitară și pluridiscipli-
nară, *Criminalistica utilizează metode specifice de cunoaștere*, unele dintre ele tipice științei
respective, altele comune mai multor științe, dar aplicate în mod particular, potrivit obiectului
de activitate propriu criminalisticii.

În criminalistică, *metoda reprezintă procesul de formare a cunoștințelor în domeniul
criminalisticii, precum și ansamblul de operațiuni și procedee tehnice și tactice, inerente
activităților de rezolvare a problemelor privind descoperirea și cercetarea infracțiunilor, în
vederea aflării adevărului și prevenirii erorilor judiciare*.

Metodele criminalisticii au în vedere și faptul că, la rezolvarea oricărei probleme
determinate, de descoperire și cercetare a unei infracțiuni, oricât de simplă sau de complexă ar
fi aceasta, trebuie să se asigure abordarea obiectivă a problemelor de lămurit, prin luarea în
considerare a tuturor raporturilor și legăturilor de cauzalitate dintre ele. În acest sens, evoluția
și perfecționarea metodelor științei criminalisticii este impulsionată, în mare măsură, de dina-
mica și structura criminalității actuale, aflată mereu în schimbare, ca rezultat al globalizării și
al schimbărilor în societate. Ca urmare, la perfecționarea metodelor sale, criminalistica
trebuie să ia în calcul și faptul că a sporit mult profesionalismul și gradul de informare al
infractorilor, în ceea ce privește activitatea, procedeele și metodele folosite de organele de
urmărire penală, precum și metodele operative de investigație desfășurate de acestea.

Principalele metode utilizate de criminalistică în investigarea cauzelor penale, în scopul
aflării adevărului, sunt: *metode generale de cunoaștere, metode proprii criminalisticii și
metode adaptate la specificul criminalisticii*.

1. Metodele generale de cunoaștere

La baza cercetării criminalistice se situează, în primul rând, metodele generale ale
cunoașterii, care sunt utilizate și de alte științe, cum sunt: – *metoda observației*; – *metoda
descrierii*; – *metoda analizei și sintezei*; – *metoda deducției și inducției*; – *metoda analogiei*;
– *metoda formulării de ipoteze*; – *metoda abstractizării*; – *metoda generalizării*; – *metoda
măsurării*; – *metoda comparării*; – *metoda experimentului*; – *metoda modelării* etc., fiecare
dintre acestea fiind adaptate la specificul obiectului criminalisticii.

Metoda observației, este cea mai veche metodă de cercetare și constă în observarea și per-
ceperea intenționată, nemijlocită și metodică, a unui obiect, proces sau fenomen. Ca metodă de
identificare criminalistică, observarea este utilizată în scopul surprinderii caracteristicilor

⁴ Jackson G., Jones S., Booth G., Champod C., Evett I.W., The nature of forensic sciences opinion - a possible framework to guide thinking and practice in investigation and court proceeding, Sciences & Justice Journal, vol. 46, nr. 1, 2006, p. 34.

⁵ E. Locard, *Traité de la criminalistique*, Edition J. Desvigne, Lyon, 1931, p. 78; M. Le Clere, *Manuel de police technique*, Edition Police Revue, Paris, 1974, p. 11; Charles E. O'Hara, *Fundamentals of Criminal Investigation*, 4th Edition, Ch. C. Thomas, Springfield, Illinois, S.U.A., 1976; Jean Nepote, *Situation actuelle et tendance d'évolution de la criminalistique*, în R.I.P.C., nr. 384/1983, p. 2.

generale și specifice ale fenomenelor, obiectelor, ființelor etc., precum și pentru surprinderea reflectării acestor caracteristici în fenomenul, obiectul sau ființa de identificat într-o cauză penală. Astfel, în practica criminalistică sunt supuse observației urmele infracțiunii, probele și mijloacele de probă, caracteristicile statice și dinamice ale persoanelor cu care organele de urmărire vin în contact în procesul urmăririi penale (victime, martori, infractori etc.), activitățile infracționale cercetate sau alte evenimente percepute indirect, prin mijlocirea altor persoane etc. Ca urmare, în calitatea sa de observație științifică, din punct de vedere criminalistic observația ajută organele de urmărire penală să cerceteze, să identifice, să analizeze și să înțeleagă urmele infracțiunilor cercetate, corespunzător cauzelor și scopurilor urmărite de autorii și victimele infracțiunii în câmpul infracțional, precum și în mediile din care acestea fac parte.

Metoda descrierii, este o metodă de cunoaștere realizată prin atribuirea de proprietăți referitoare la formă, dimensiuni, culoare, stări de spirit, contexte relaționale etc., și constă în specificarea unor caracteristici ale persoanelor, obiectelor și fenomenelor, obținute în urma observațiilor și a măsurărilor efectuate. Manifestându-se ca mijloc de fixare a informației, această metodă, pe lângă *descrierea verbală* include și *descrierea în scris*, în diverse procese-verbale ale actelor de urmărire penală, în rapoarte de expertiză sau de constatare, precum și în cadrul schițelor, desenelor, planșelor foto și al înregistrărilor video etc., efectuate în cadrul activităților de urmărire penală, cu respectarea prevederilor legale procesual penale. De asemenea, metoda descrierii este utilizată frecvent în procesul de audiere a persoanelor în cauzele penale, în special cu ocazia audierii martorilor cu scopul identificării obiectelor, autorilor, victimelor și altor ființe ce interesează în acele cauze, situație în care persoanelor audiate li se acordă posibilitatea să redea, verbal, aspecte referitoare la imaginea și caracteristicile obiectelor și ființelor, a faptelor, fenomenelor și împrejurărilor pe care le cunosc și țin de realitatea faptelor cercetate, aspecte care ulterior sunt menționate în scris, în documente care se constituie în mijloace de probă.

Metoda analizei și sintezei are un rol extrem de important în procesul aflării adevărului în cauzele penale instrumentate și este frecvent utilizată. **Analiza**, având întotdeauna la bază relațiile cauză-efect, reprezintă o cercetare și interpretare temeinică, bazată pe studiul logic, sistematic, tehnic și științific al fiecărui aspect și element identificat ca ipoteză și problemă de lămurit într-o cauză penală, constând în descompunerea sau desfacerea fiecărui obiect sau fenomen cercetat, până la nivelul celor mai mici elemente posibile, pentru a asigura, astfel, atât plenitudinea cât și caracterul multilateral și științific al cercetărilor. Ca metodă utilizată în identificarea criminalistică, din punct de vedere tehnic și științific, diversele analize care se impun a fi efectuate, pot fi realizate: cu diferite instrumente optice (lupă, microscop), pe cale chimică (cromatografie, sinteză, precipitare etc.), prin tehnici biologice (analiza urmelor de sânge), prin examinări traseologice etc. Analiza se realizează și prin interpretarea sistemică a tuturor datelor și informațiilor cunoscute, la diferite momente în care aceasta se desfășoară. De asemenea, prin descompunerea aspectelor ce țin de infracțiunea comisă, în elementele sale componente, analiza este utilizată pentru identificarea factorilor, cauzelor și condițiilor care au favorizat comiterea acelei infracțiuni, analiză care stă la baza studierii și cunoașterii fenomenului criminal. Complexitatea studierii relațiilor cauză-efect în analiza infracțiunilor și a fenomenelor criminale, este amplificată ca urmare a caracterului deosebit de complex a acestora⁶. **Sinteza**, în antiteză cu analiza, înseamnă îmbinarea unor elemente separate, care pot

⁶ Caracterul complex al analizei cauzale derivă din: – același efect poate fi produs de una sau de mai multe cauze diferite; – efecte diferite se pot combina dând de fiecare dată o altă rezultantă a complexului de activități sau forțe; – complexitatea și intensitatea cauzei pot determina nu numai intensitatea fenomenului dat, ci și calitatea lui;

constitui un întreg al elementelor dispersate prin analiză, astfel încât să se poată obține noi cunoștințe despre legăturile și interdependențele lor. Din punct de vedere criminalistic, prin sinteză sunt obținute noi expresii cantitative și calitative care conduc la generalizarea unor aspecte particulare ale infracțiunii și ale fenomenului criminal, care stau la baza formulării de concluzii ale constatărilor și expertizelor, ale hotărârilor instanțelor, precum și ale formulării de soluții practice, concrete, în vederea prevenirii infracțiunilor și a limitării fenomenelor infracționale, din punct de vedere criminologic.

Metoda inducției și deducției, este utilizată, în corelație cu analiza și sinteza, la formularea diferitelor raționamente. **Inducția**, este utilizată ca formă importantă de raționament, prin care se realizează trecerea de la particular la general, trăgându-se concluzii generale din analiza unor fapte izolate, denumite premise. În acest caz, premisele sunt privite ca furnizoare de dovezi puternice pentru adevărul concluziei. Practic, la baza inducției sunt argumente bazate pe probabilități, considerate ca fiind adevărate, dar care nu sunt capabile să garanteze corectitudinea concluziilor. Ca metodă științifică, argumentul inductiv conduce la concluzii strâns legate de fiabilitatea și precizia observațiilor particulare și a generalizărilor, care depind în mare măsură de calitatea și experiența umană⁷. O problemă importantă a inducției constă în aceea, dacă din premise particulare se poate trage cu un minimum de certitudine o concluzie generală și astfel, dacă trecerea de la particular la general, poate conduce și la concluzii total eronate. **Deducția**, în cadrul analizei, face trecerea de la general la particular. Cu ajutorul deducției, premisele adevărate conduc la concluzii adevărate, independent de experiența organelor de urmărire penală. Problema deducției constă în aceea dacă permite să se tragă concluzii adevărate din premise false. În toate cazurile, problema valabilității concluziilor ce țin de raționamente inductive și deductive, depinde de existența experienței și a specializării cognitive a persoanei care apelează la aceste metode.

Metoda analogiei, ca formă de raționament în criminalistică, realizează activitatea de cunoaștere de la particular la particular. Această metodă, pune în evidență asemănarea parțială între două sau mai multe lucruri, împrejurări, situații, fapte, idei etc.⁸, și constă în concluzii, verosimile, de asemănare a unor însușiri și caracteristici prezente la două obiecte sau fenomene care sunt comparate, concluzii făcute în baza asemănărilor stabilite prin analiza diferitelor tipuri de însușiri și caracteristici ale acelor obiecte sau fenomene⁹.

Metoda formulării de ipoteze, are un rol extrem de important în criminalistică pentru soluționarea problemelor de lămurit în cauzele penale care, în mod obligatoriu, trebuie verificate complet, prin toate mijloacele legale posibile, până la epuizarea celor mai mici dubii, în vederea confirmării sau eliminării lor, după caz. Din punct de vedere criminalistic, **ipoteza** reprezintă o presupunere cu caracter provizoriu, referitoare la un anumit aspect constatat într-o cauză penală, esențial sau, aparent, mai puțin esențial, fiind formulată pe baza

– în fenomenul analizat pot apărea însușiri pe care nu le mai avusese anterior nici un element al fenomenului așa cum era cunoscut; – în realitatea obiectivă, însușirile esențiale se amestecă cu cele neesențiale, secundare sau întâmplătoare, fiecareia dintre acestea trebuind să îi fie acordată aceeași atenție.

⁷ Jackson G., Jones S., Booth G., Champod C., Evett I.W., The nature of forensic sciences opinion - a possible framework to guide thinking and practice in investigation and court proceeding, Sciences & Justice Journal, vol. 46, nr. 1, 2006, pp. 34-35.

⁸ A se vedea Dex online: <https://dexonline.ro/definitie/analogie>.

⁹ De exemplu, după comiterea uneia sau mai multor infracțiuni, de către un autor care a fost identificat și este cercetat, dacă se descoperă o altă infracțiune săvârșită prin același mod de operare, prin analogie, acest fapt constituie temei pentru a se formula o concluzie de probabilitate, conform căreia și aceasta din urmă a fost comisă de același infractor, autorul fiind unic sau nu, după caz, fapt rezultat numai în urma cercetărilor efectuate.

datelor și informațiilor de primă sesizare, pe baza urmelor găsite la locul infracțiunii cu ocazia cercetării la fața locului, pe baza unor fapte cunoscute sau aspecte relevante constatate cu ocazia cercetărilor și investigațiilor efectuate, a unor date experimentale obținute sau pe baza experienței profesionale și a intuiției proprii a anchetatorului etc. Metoda formulării ipotezelor, are în vedere aspecte legate de cunoașterea faptelor, fenomenelor, a legăturilor cauzale dintre acestea și consecințele derivate din ele, rezultate prin utilizarea diferitelor metode criminalistice, cum sunt: observația, analiza și sinteza, inducția și deducția, analogia etc. Importanța formulării și reformulării neconținute a ipotezelor, până la soluționarea definitivă și irevocabilă a unei cauze penale, constă în aceea că fiecare dintre ipotezele formulate reprezintă o adevărată punte de legătură între ceea ce este cunoscut și necunoscut într-o cauză penală, dar care trebuie să fie cunoscut în scopul aflării adevărului și evitării erorilor judiciare.

Metoda măsurării, constă în redarea caracteristicilor măsurabile ale unei persoane, a unui obiect sau fenomen și a urmelor lăsate de acestea, precum și a locului infracțiunii, prin parametrii lor cantitativi, confrunțați cu mărimile etalon (ruletă, greutate de cântar etc.). În investigarea criminalistică, sunt supuse frecvent măsurării următoarele: diverse caracteristici fizice ale obiectelor, fenomenelor, proceselor (ex.: numărul lor, mărimea, greutatea, temperatura etc.), distanțele dintre obiecte, frecvența și durata unor procese/fenomene, viteza de deplasare etc. Prin folosirea măsurătorilor, după caz: – *cu ocazia cercetării la fața locului*, sunt determinate forma și dimensiunile urmelor create de obiecte și ființe, ale instrumentelor de spargere, ale urmelor create de corpul uman, cum sunt urmele de mâini de picioare etc.; de asemenea, prin măsurători la fața locului sunt determinate distanțele dintre diferite urme între ele, dar și între acestea și alte repere fixe din teren pentru localizarea precisă a locului în vederea eventualei reluări a cercetării la fața locului, precum și în vederea efectuării eventualelor reconstituiri și experimente, toate aceste măsurători stând la baza întocmirii schiței locului faptei la o anumită scară, anexă la procesul verbal de cercetare la fața locului; – *cu ocazia experimentelor criminalistice*, sunt efectuate măsurători cu privire la distanțele dintre diferite repere de la locul faptei, așa cum rezultă din relatările și arătarea expresă de către martori, victime și suspecti, inclusiv cu privire la distanța de la care pot fi văzute sau nu diferite obiecte mai mari sau mai mici, menționate ca fiind văzute de persoane cu probleme sau nu de vedere, precum și distanța de la care pot fi auzite sau nu zgomote, discuții între persoane etc., de persoane cu probleme de auz sau nu etc.; – *cu ocazia constatărilor și expertizelor*, sunt utilizate măsurători ale urmelor de frânare și calcule matematice pentru determinarea vitezei de deplasare a vehiculelor implicate în accidente rutiere; cu ocazia expertizelor traseologice și dactiloscopice efectuate în laboratoare sunt realizate măsurători de mare precizie ale urmelor microscopice ridicate de la fața locului etc. Instrumentarul utilizat pentru efectuarea măsurătorilor la fața locului se găsește în trusele criminalistice, acesta fiind compus din riglă, echer, ruletă, metru, panglică metrică, șubler, micrometru, dispozitive electrice de măsurare etc., iar în laboratoare, pe lângă acestea, sunt și alte accesorii ale microscopelor optice, instrumente de mare precizie care efectuează măsurători până la nivel molecular etc.

Metoda comparației, este fundamentală în procesul de identificare criminalistică a persoanelor și obiectelor, deoarece constituie baza metodologică a activității de expertiză criminalistică, expertiză dispusă atunci când este necesar pentru constatarea, clarificarea sau evaluarea unor fapte sau împrejurări ce prezintă importanță pentru aflarea adevărului în cauză. Această metodă constă în examinarea simultană și aprecierea corelativă a două sau mai multor obiecte prin confruntare, juxtapunere sau suprapunere. Important de reținut este faptul

că, metoda comparației este o operație logică¹⁰, în cadrul căreia se folosesc o serie de procedee logice dintre cele de care am făcut vorbire, precum: analiza, sinteza și analogia. De asemenea, comparația este utilizată în criminalistică cu ocazia percheziției, a prezentării pentru recunoaștere etc.

Metoda experimentului, constă în reproducerea artificială a unui fenomen sau proces, în anumite condiții, în scopul studierii și stabilirii legăturii lui cu alte fenomene sau procese. În investigarea criminalistică a infracțiunilor, experimentul este utilizat pentru a verifica, preciza sau a obține noi date relevante pentru cauza penală aflată în lucru, în legătură cu faptele cercetate. Prin intermediul experimentului judiciar, organele de urmărire penală verifică și interpretează posibilitatea reală de realizare a unor acțiuni de către suspecți (ex.: *posibilitatea de a pătrunde* prin anumite orificii de dimensiuni mici, *posibilitatea de a transporta* singur bunuri furate cu volum sau greutate foarte mare, după caz, din care se pot trage concluzii dacă a fost ajutat sau nu, în mod obligatoriu, de alte persoane, situație în care se impune desfășurarea de noi activități de urmărire penală în vederea identificării eventualilor coautori sau complici prin extinderea cercetărilor etc., *posibilitatea de a auzi sau de a vedea*, de la anumite distanțe foarte mari menționate în declarații, ceea ce creează suspiciunea unor declarații mincinoase etc.

Metoda modelării, constă în înlocuirea obiectului sau fenomenului original ce trebuie studiat, cu un model, adică cu un obiect sau fenomen analog corespunzător, în care sunt reproduse trăsăturile esențiale ale obiectului sau fenomenului autentic. În investigarea criminalistică se folosesc pe larg modele materiale, dar și modele ideale, logice sau bazate pe memorie, modele care permit obținerea de informații despre obiectul sau fenomenul cercetat în lipsa lui. În criminalistică, *modelele materiale*, sunt reprezentate de diverse mulaje de ghips, portrete-robot, impresiunile digitale ale persoanelor implicate în cauză, reconstruirea stărilor de fapt de la fața locului, reconstruirea figurii umane după craniu etc. *Modelele ideale*, joacă un rol important în investigarea criminalistică și sunt reprezentate de ipotezele și versiunile de lucru în cauzele penale, preponderent în cele rămase cu autori necunoscuți. Oricum, trebuie reținut că toate aceste modele-copii ale obiectelor și fenomenelor studiate, reflectă doar parțial însușirile și calitățile lor și, în acest sens, rămân totdeauna limitate.

2. Metodele proprii criminalisticii

Sunt metode elaborate de știința criminalisticii însăși, care țin de particularitățile obiectului său de cercetare, acestea fiind:

a. **metode destinate descoperirii, fixării, ridicării și păstrării urmelor sau mijloacelor de probă**, respectiv: metode de relevare a diferite categorii și tipuri de urme; metode de fixare a urmelor; metode de ridicare a urmelor; metode de păstrare specifice diferitelor tipuri de urme și mijloace de probă, în vederea prevenirii degradării, contaminării și pierderii lor; metode de obținere a modelelor de comparație. În această categorie se încadrează și metodele de interpretare a urmelor la fața locului, metode de interpretare specifice fiecărei categorii de urme descoperite, precum și metode de interpretare a urmelor în ansamblul lor;

¹⁰ Comparația, utilizată în special în domeniile psihologiei și logicii, este definită ca fiind acea operație mentală, cu ajutorul căreia se stabilesc asemănările și deosebirile dintre persoane, animale, obiecte, fenomene, sau idei. A se vedea în acest sens: Dicționar enciclopedic român, vol. I (A-C), Ed. Politică, București, 1962, p. 72. Ca urmare, în criminalistică, comparația ca metodă, se constituie într-un procedeu important pentru desprinderea însușirilor esențiale și generale ale obiectelor și fenomenelor, aceasta nefiind doar o simplă activitate contemplativă, ci una strâns legată de practică.

b. *metode destinate examinării urmelor și a mijloacelor de probă*, respectiv: metode de examinare și cercetare a urmelor în condiții de teren (la locul faptei), și metode de examinare a urmelor și probelor în condiții de laborator. Specificul acestor metode este determinat de instrumentarul utilizat, respectiv trusele criminalistice universale și specializate în cazul cercetării urmelor la fața locului¹¹, și tehnologii dintre cele mai moderne, în cadrul laboratoarelor unde se efectuează expertizarea urmelor ridicate de la fața locului. Dintre aceste metode menționăm: metode de cercetare a urmelor infracțiunii specifice traseologiei judiciare; metode pentru realizarea portretului robot al suspectului unei infracțiuni în vederea identificării acestuia; metode de identificarea a suspectului unei infracțiuni pe baza semnalmentelor furnizate de către victime și martori; metode tehnico-științifice de identificare a persoanelor în sistemul de recunoaștere facială IMAGETRAK, metode tehnico-științifice de identificare a persoanelor pe baza urmelor papilare în sistemul AFIS PRINTRAK 2000¹², metode de identificare a suspectului unei infracțiuni pe baza vocii și a vorbirii; metode referitoare la prezentarea pentru recunoaștere a persoanelor, cadavrelor, obiectelor și animalelor, în vederea identificării celor care au legătură cu fapta penală cercetată; metode pentru efectuarea reconstituirilor și experimentelor criminalistice; metode pentru codificarea și clasificarea digitală a impresiunilor digitale; metode pentru codificarea scrisului de mână și pentru identificarea grafică a scriptorului; metode pentru realizarea marcărilor criminalistice și utilizarea acestora în vederea organizării activităților de prindere în flagrant; metode privind fotografia judiciară operativă și de examinare; metode privind planificarea urmăririi penale; metode privind elaborarea problemelor de lămurit, a ipotezelor și versiunilor de lucru specifice cauzelor penale (referitoare la suspecti și contribuția fiecăruia la comiterea faptei, la formele participației penale în cauză, la modul de operare utilizat, la instrumentele utilizate la săvârșirea infracțiunii, la activitatea ilicită desfășurată, la condițiile de loc și timp în care a fost săvârșită infracțiunea, la mobilul și scopul urmărit de făptuitori, la forma de vinovăție cu care a fost săvârșită fapta penală cercetată, la încadrarea juridică a faptei penale cercetate etc.), precum și de verificare completă și certă a acestora în scopul eliminării versiunilor care nu au nicio legătură cu fapta cercetată și a menținerii celor care au orice legătură cu cauza penală, inclusiv a celor care la prima vedere par a nu fi esențiale.

c. *metode de identificare a cadavrelor*, cum sunt: metoda supraproiecției, metoda reconstituirii fizionomiei după craniu, metoda identificării cadavrului după resturi osoase, metoda identificării după sistemul dentar și lucrările stomatologice, metoda identificării prin expertiza fotografiei portret;

d. *metode de cercetare a înscrisurilor*, și după caz, a diverselor valori falsificate sau contrafăcute etc. Aceste metode sunt elaborate de criminalistică pentru soluționarea diverselor probleme și pot fi: *metode tehnico-criminalistice* (fotografice, traseologice etc.) și *metode tactico-criminalistice*, bazate pe logică, psihologie, organizarea științifică a muncii etc.

¹¹ Nelu Niță, Eugen Goldan, *Elemente de tehnică criminalistică*, Ed. Tehnopress, Iași, 2015, p. 310.

¹² Utilizarea sistemului AFIS PRINTRAK 2000, este de un real ajutor specialiștilor criminaliști și experților, deoarece acesta asigură importante facilități în identificarea persoanelor, a dispăruților, a persoanelor și cadavrelor cu identitate necunoscută, privind: îmbunătățirea posibilităților de examinare comparativă a urmelor și impresiunilor digitale și palmare, informatizarea evidenței dactiloscopice decadactilare, sporirea operativității în examinarea comparativă a impresiunilor papilare, relaționarea prin interferențe cu alte tipuri de echipamente electronice de amprentare fixe sau mobile, dinamizarea timpului de răspuns al căutărilor și oferirea de multiple posibilități de analiză și de interpretare a imaginilor amprentelor, inclusiv prin analiză 3D.

3. Metodele preluate din alte științe și adaptate creativ la specificul Criminalisticii

Metodele din alte domenii științifice, cu titlu de exemplu, pot fi cele referitoare la:

a. **metode de analiză fizico-chimică** a urmelor și microurmelor, a compoziției, structurii și însușirilor diferitelor substanțe și materiale (microscopia, holografia, spectrografia, cromatografia, spectrofotometria în radiații ultraviolete și infraroșii, electroforeza, defectoscopia etc.);

b. **metode biologice**, de examinare și analiză a urmelor biologice de secreții și de țesuturi moi (analiza urmelor de sânge, de spermă, de salivă și fire de păr, de natură umană și animală, după caz, determinări cromozomiale, analiza particulelor provenite de la diverse plante etc.), precum și pentru analiza microurmelor biologice. Între aceste metode, foarte importante sunt metodele tehnico-științifice de identificare a persoanelor pe baza caracteristicilor genetice ale profilului ADN, al cărei fundament este reprezentat de informația genetică a fiecărui individ care este stocată în genom, definit ca un set complet de cromozomi, moștenit, ca o unitate, de la ambii părinți. Primii care au prezentat valențele infinite ale ADN-ului în identificarea unei persoane, prin studierea urmelor biologice de orice natură, lăsate de persoana respectivă la locul infracțiunii, au fost Alec Jeffreys și colegii săi de la Universitatea din Leicester, Anglia¹³. Prin prisma investigației judiciare, fiecare celulă nucleată din organismul unui individ conține ADN, și este o potențială sursă de identificare genetică a acestuia. Structura chimică a ADN înglobează codul genetic și se manifestă prin exprimarea caracterelor diferite ale fiecărei persoane, cum ar fi: sexul, înălțimea, culoarea părului, culoarea ochilor etc. Acizii nucleici reprezintă moleculele care păstrează, transportă și manipulează informația în orice celulă vie. Codul de scriere a acestei informații este universal valabil, iar mecanismele biochimice implicate sunt pe de o parte complexe și pe de altă parte foarte precise. Ca urmare, amprenta genetică și-a câștigat un loc important între mijloacele de probă, fiind considerată în prezent „proba perfectă” și o adevărată „regină a probelor”, deoarece, dacă în anii '90, analizele serologice efectuate ofereau doar anumite indicii asupra provenienței unei urme biologice, în prezent, testele ADN permit excluderea cu certitudine a unor suspecți, precum și indicarea, cu o rată foarte înaltă de probabilitate, a persoanei culpabile. Practic, din anul 1990 și până astăzi, metodele de genotipare și individualizare a persoanelor pe baza informațiilor stocate în genomul uman au evoluat, astfel încât, în prezent, este posibilă identificarea unei persoane după câteva celule pe care le poate lăsa pe un obiect-suport oarecare¹⁴. În acest sens, specialiștii în domeniu menționează faptul că, în mod obișnuit, urmele lăsate de mână pot fi valorificate prin sistemul AFIS, dar, totodată, ele pot constitui și materialul biologic necesar pentru a se obține profilul genetic al persoanei creatoare. Chiar și amprente digitale, cu un număr insuficient de elemente pentru valorificare, pot conține suficiente celule pentru

¹³ A se vedea, în acest sens: D. J. Kevles, L. Hood, *The code of codes*, Scientific and social Issues in the human genome project, Harvard University Press, Cambridge, England, p. 39; I. Enescu, *Amprenta genetică - tehnică de vârf în identificarea medico-legală și biocriminalistică*, în Revista Probleme de criminalistică și criminologie, nr. 1-2/1989, p. 76.

¹⁴ Din punct de vedere al valorii de identificare a moleculelor ADN, specialiștii geneticieni clasifică urmele biologice în trei categorii, astfel: 1. **urme cu înalt grad de precizie în identificarea profilului ADN**, care cuprind: sângele, lichidul seminal și saliva, aceasta din urmă indiferent de pe ce obiecte este recoltată: mucuri de țigară, periute de dinți, măști, veselă, gumă de mestecat, timbre, plicuri poștale etc.; 2. **urme cu potențial în definirea profilului ADN**, cum sunt: fluidul vaginal, secrețiile nazale, părul (numai părul smuls are valoare pentru analizele ADN, deoarece ADN-ul este cuprins numai în celulele ce înconjoară rădăcina firului de păr), bucăți de carne, celule ale pielii, urină, părți de corp, oase, cu mențiunea că măduva osoasă poate fi supusă analizei ADN chiar și în cazuri de descompunere avansată; 3. **urme cu potențial în analizele ADN mitocondrial** (ADNm), la care se pretează orice urmă biologică ridicată de la locul faptei, dar care nu are potențial în definirea profilului ADN nuclear.

genotipare. Alte studii, au demonstrat și posibilitatea de genotipare a microurmelor biologice remanente, în stratul interstițial al hârtiei, pe care au fost efectuate înscrisuri, cu vechime de până la aproape 26 ani. Astfel, aceste rezultate au relevat și faptul că analizele genetice pot sprijini, în anumite condiții, determinările grafoscopice, fie la identificarea falsurilor, fie al persoanei creatoare. Și în domeniul balisticii, genetica judiciară poate furniza o serie de informații care să ducă la identificarea proprietarului unei arme de foc, și/sau ale altei persoane care a utilizat-o, deoarece, de pe suprafața oricărei arme și a componentelor acesteia (corpul armei, manșon, țeavă, încărcător, cartușe și tuburi ale acestora etc.), este posibil să fie prelevate microurme biologice, sub formă de celule epiteliale, din care se pot obține profile genetice ale persoanelor care au avut contact cu acea armă.

c. **metode antropologice** (de ex.: pentru identificarea victimelor după rămășițele osoase);

d. **metode de examinare optică**, în radiații vizibile sau invizibile;

e. **metode matematice**, metode care aplicate în cercetările criminalistice pun în evidență maturizarea și modernizarea acestei științe. Astfel, practica criminalistică este astăzi de neînchipuit, fără aplicarea metodelor matematice în diversele expertize judiciare, în modelarea și reconstituirea computerizată a unor anumite stări de fapt (catastrofe, explozii, incendii), precum și fără aplicarea unor simple calcule: stabilirea vitezei mijlocului de transport după urmele de frânare, determinarea înălțimii autorului unei infracțiuni după urmele de încălțăminte de la fața locului, distanța de la care s-a tras cu arma de vânătoare după diametrul dispersării alicelor etc. Dintre metodele matematice utilizate în criminalistică putem menționa: calculul probabilităților, teoria mulțimilor vagi, programarea lineară și logica matematică pentru studierea și dezvăluirea unor legități noi ce țin de obiectul de studiu al criminalisticii etc.;

f. **metode sociologice**, utilizate pentru colectarea datelor despre caracteristica fenomenelor și obiectelor cercetate (pentru audierea persoanelor, pentru analiza științifică a modurilor de operare a infractorilor, pentru stabilirea cauzelor și condițiilor care au determinat, înlesnit sau favorizat săvârșirea infracțiunii etc.);

g. **metode psihologice**, pentru audierea persoanelor și studierea comportamentului diverșilor subiecți ai procesului penal, pentru identificarea din timp a tendințelor de comportament simulat și mincinos, pentru a lua cele mai bune măsuri de tactică criminalistică în vederea realizării de audieri eficace și eficiente, cu maxim de rezultat în privința aflării adevărului, strict necesar pentru soluționarea justă, temeinică și legală a unei cauze penale;

h. **metode cibernetice**, care sunt metode ce se implementează din ce în ce mai intens în criminalistică¹⁵, prin utilizarea computerelor cu configurații hardware și software dintre cele

¹⁵ În acest sens, menționăm că, printre cele mai recente metode criminalistice investigative se numără: – *metoda reconstrucției faciale în modelaj 3D sculptural* (această metodă este utilizată pentru identificarea persoanelor cu identitate necunoscută, prin realizarea computerizată a portretului robot 3D sculptural, pe baza elementelor faciale digitale de referință, și, după caza, pe baza declarațiilor părții vătămate sau a martorilor), – *metoda îmbătrânirii faciale computerizate* (această metodă evidențiază evoluția în timp a fizionomiei persoanelor dispărute, îndeosebi a minorilor), – *metoda portretului robot sculptural* (această metodă pornește de la metoda portretului grafic sau digital, deja utilizate, și ajunge la realizarea profilului suspectului în portret 3D), – *metoda portretului postmortem* (pornește de la realizarea unei măști pe baza vizionării unei fotografii a persoanei decedate, urmată de fotografierea măștii și apoi prelucrarea fotografiei prin programul Photoshop), – *metoda portretului rezultat din exploatarea imaginilor de supraveghere*, – *metoda identificării unor suspecți prin mijloace lingvistice* (pe baza vocabularului străin, a regionalismelor și argoului etc.), – *metoda identificării unor suspecți prin noile tipuri de tatuare*, – *metoda identificării persoanei după semnătura electronică*, – *metoda modelării digitale a impactului* (este o metodă bazată pe un program avansat de simulare pe calculator a accidentelor rutiere) etc. A se vedea, spre exemplu, în acest sens și: Aurelian Bădulescu, *Tehnica modelajului 3D sculpturală, o metodă a artei*

mai performante, având în vedere că volumul sporit de date și informații acumulat în practica criminalistică de cercetare a tuturor categoriilor de infracțiuni, necesită în prezent forme adecvate de stocare, procesare și utilizare eficace și eficientă a acestora, prin aplicații complexe pe computer (sisteme automatizate de căutare și identificare a persoanelor, reconstituirea unor stări de fapt); Și aceasta nu este totul, viitorul apropiat în criminalistică va trebui să țină cont și de metode ale nanotehnologiei¹⁶.

i. **metodele nanotehnologiei**, sunt metode ce aparțin apogeei științei, ce vor putea fi utilizate într-o gamă foarte largă de aplicații, în general, de la utilizarea lor ca fire moleculare pentru aparatura electronică nano, la puterea mare și greutatea scăzută a cablurilor necesare unui lift spațial, până la crearea de nanoroboți în medicină pentru diagnosticarea și tratarea afecțiunilor umane, pentru executarea unor operații complexe de micro-chirurgie în scopul reparării vaselor de sânge, pentru transplantări de țesut, ori pentru reatașarea membrilor secționate etc. În particular, inclusiv în criminalistică, nanotehnologia poate fi utilizată pentru realizarea și folosirea unor super-computere care să permită configurarea unor mega-baze de date ce ar putea fi prelucrate cu viteze de neimaginat¹⁷, pentru construirea unor nanosenzori minusculi pentru detecția metalelor, substanțelor chimice, gazelor toxice, drogurilor, substanțelor explozive, substanțelor biologice radioactive, substanțelor nucleare etc., pentru marcarea, urmărirea și trasabilitatea componentelor care stau la baza fabricării diferitelor substanțe periculoase, pentru realizarea de nanodetectori utilizați în detecția chimică pe suprafețe mari

criminalistice care poate contribui la identificarea persoanei după semnalmente, în Revista Română de Criminalistică, vol. XI, nr. 2, aprilie/2012, p. 983; Florin Lazău, *Tehnica bidimensională a reconstrucției faciale. Reconstituirea grafică*, în Revista Română de Criminalistică, vol. XI, nr. 2, aprilie/2012, p. 988; Elena Vlădulescu, *Identificarea persoanei după semnătura electronică*, în Revista Română de Criminalistică, vol. XIII, nr. 4, august/2012, p. 1093; Ion Aurelian Bădulescu, *Artă criminalistică sculpturală*, în Revista Română de Criminalistică, vol. XIV, nr. 1, februarie/2013, p. 1251; Florin Lazău, *Tehnica reconstrucției faciale digitale*, în Revista Română de Criminalistică, vol. XIV, nr. 3, iulie/2013, p. 1351; Mircea Fierbințeanu, *Modelarea digitală a impactului*, în Revista Română de Criminalistică, vol. XIV, nr. 4, august/2013, p. 1414; Adrian Cristian Moise, *Identificarea persoanei în sistemul de recunoaștere facială*, în Revista Română de Criminalistică, vol. XV, nr. 4, august/2014, p. 1699; Dogaru Mugurel, Petcu Cristina, *Identificarea persoanei prin sisteme de recunoaștere facială*, în Revista Română de Criminalistică, vol. XV, nr. 6, decembrie/2014, p. 1826; Horațiu Dinu-Drăgănescu, Alexandra Comșa, Ionel Necul, Aurelian Bădulescu, *Reconstrucția facială postmortem, o nouă abordare*, în Revista Română de Criminalistică, vol. XVI, nr. 3, iunie/2015, p. 1982.

¹⁶ „Nanotehnologia” reprezintă un termen pentru dezvoltările tehnologice la scară nanometrică. În sens larg, nanotehnologia reprezintă orice tehnologie al cărei produs finit e de ordin nanometric, cum sunt: particule fine, sinteza chimică, microlitografie avansată etc. În sens restrâns, nanotehnologia este orice tehnologie care se bazează pe abilitatea de a construi structuri complexe, respectând specificații la nivel atomic și folosind sinteza mecanică. Astfel, structurile nanometrice nu numai că sunt foarte mici, ajungându-se chiar până la scară atomică în proiectarea lor, dar ele posedă unele proprietăți total deosebite și neașteptate, în comparație cu trăsăturile aceleiași substanțe luată la nivel microscopic. Datorită raportului mare suprafață/masă, materialele de dimensiuni nano au proprietăți energetice speciale, proprietăți care pot fi utilizate pentru o multitudine de efecte imposibil de atins cu produse convenționale. A se vedea în acest sens: Pavel A., *Tendințe moderne în știința și tehnologia noilor materiale. Nanotehnologiile, miracolul mileniului*. Știință și Inginerie, vol. 18, Ed. AGIR, București 2010, p. 411-418; Harris, P.J.F., Carbon Nanotube Science, Cambridge University Press, 2009; Mircea Bejan, *Nanotehnologia - Tehnologia viitorului apropiat*, comunicare științifică la a XIII-a Conferință Națională Multidisciplinară - cu participare internațională „Profesor Dorin Pavel - fondatorul hidroenergeticii românești, Sebeș, 2013; <http://stiintasiinginerie.ro/wp-content/uploads/2013/12/23-22-NANOTEHNOLOGIA-TEHNOLOGIA.pdf>.

¹⁷ Rezultatele semnificative din domeniul electronicii, încurajate de nanotehnologii, pot conduce la realizarea de computere mai mici dar mult mai puternice, la senzori de dimensiuni foarte mici și la alte dispozitive care își pot găsi numeroase aplicații în domeniul criminalisticii. Ca urmare, datele și informațiile vor putea fi stocate și analizate mult mai eficient, iar nanosenzorii vor fi de natură să îmbunătățească performanțele sistemelor de supraveghere și urmărire.

(textile, pereți, polimeri) și detecția mecanică la nivel atomic, pentru scanarea de la distanță, pentru identificarea contrafacerilor, pentru scanarea și observarea prin pereți și metale, pentru evaluarea și conștientizarea situațiilor periculoase etc., îmbunătățind radical eficacitatea și eficiența metodelor clasice utilizate, fiind astfel folositoare în probleme de ordine publică și siguranță națională. Pentru a fi și mai sugestivi, menționăm că nanomaterialele au dimensiuni cuprinse între 0,1 și 100 de nanometri. Aceasta este o dimensiune greu de imaginat, deoarece este dificil să simți și să vezi cât de mic este un nanometru. Practic un nanometru este un metru împărțit la un miliard. Dacă ar fi mărit nanometrul până ce s-ar face cât un vârf de ac, atunci un metru ar deveni o mie de kilometri. În acest sens, făcându-se și alte comparații, aprecierile sunt de genul: 1. o moleculă ADN are doi nanometri diametru; 2. atomii au între 0,1 și 0,2 nanometri; 3. o celulă roșie din sânge are un diametru de 7.000 de nanometri. Dar, în ceea ce ne privește, considerăm că provocările nanotehnologiei fiind oarecum la început, sunt de natură a crea provocări pe măsură în domeniul științei și tehnicii criminalisticii, provocări care trebuie să țină cont și de eventualul impact al acestor tehnologii la dezvoltarea unor forme și metode noi în domeniul criminalității, care țin de profesionalizarea și perfecționarea mult mai rapidă a metodelor infractorilor pe baza noilor cuceriri ale științei și tehnologiei în domeniul nanotehnologiei.

j. **metode euristice**, metode bazate pe creativitatea organelor de urmărire penală, în efortul susținut pe care îl depun acestea pentru a afla adevărul și a descoperi fapte noi în situații de urmărire penală mai puțin obișnuite etc.

Literatura românească de specialitate susține că ansamblul metodelor criminalistice mai cuprinde: procedee de descoperire și cercetare a urmelor și mijloacelor materiale de probă, metode destinate analizei obiectelor de identificat, efectuarea de experimente, efectuarea de verificări sau de examene comparative pentru stabilirea împrejurărilor comiterii infracțiunii ori pentru identificarea obiectelor folosite în săvârșirea infracțiunii, inițierea de procedee tactice în scopul organizării judicioase a activității de urmărire penală¹⁸.

De asemenea, criminalistica are și metode tehnice de prevenire a infracțiunilor, cum sunt cele vizând prevenirea falsului, a furtului etc.

Concluzii

În procesul de probațiune și de aflare a adevărului, metodele științei criminalisticii utilizate pentru cercetarea infracțiunilor și infractorilor sunt numeroase și beneficiază de aportul tehnologic propriu altor științe. În aplicarea acestor metode, cu ocazia instrumentării cauzelor penale, trebuie să fie avută în vedere respectarea strictă a cerințelor legii procesual penale. Totodată, menționăm că utilizarea metodelor științei criminalisticii, mai cu seamă a metodelor preluate din alte științe și adaptate nevoilor actului de justiție, este posibilă numai după o verificare și validare științifică severă a eficacității și a inofensivității lor, pentru om și pentru mediul înconjurător, și numai în deplină concordanță cu normele etice și cu legislația în vigoare.

Așa cum susține Black B. și colab.¹⁹, apreciem că magistrații pot și trebuie să-și îmbunătățească continuu cunoștințele profesionale și științifice, învățând de la practicienii din

¹⁸ Emilian Stancu, *Criminalistica*, vol. II, ed. a III-a, Ed. Actami, București, 1999, p. 12; *Tratat de practică criminalistică*, vol. I, Editura Ministerului de Interne, București, 1976, p.16.

¹⁹ Black B., Ayala F.J., Saffran-Brinks C., *Sciences and the law in the wake of Daubert: A new search for scientific knowledge*. Texas Law Review, vol. 72, nr. 4, 1994, pp. 717.

domeniu, pentru a fi în măsură să solicite și să evalueze examinări meticuloase și active ale urmelor infracțiunii în vederea transformării acestora în probe relevante și pertinente pentru probarea faptelor penale cercetate și a evitării erorilor judiciare.

De asemenea, pentru realizarea scopului criminalisticii – aflarea adevărului – în activitatea practică desfășurată de specialiști (criminaliști, polițiști, procurori, judecători, avocați, experți etc.), în utilizarea tehnicilor, metodelor și tacticilor impuse de investigațiile efectuate, trebuie să se asigure și respectarea unor principii cu valabilitate generală, care să asigure caracterul profesionist și etic al organelor judiciare, și implicit creșterea încrederii în acestea și în actul de justiție.

Referințe bibliografice

1. Ion Aurelian Bădulescu, Arta criminalistică sculpturală, în *Revista Română de Criminalistică*, Vol. XIV, nr. 1, Februarie/2013.
2. Aurelian Bădulescu, Tehnica modelajului 3D sculpturală, o metodă a artei criminalistice care poate contribui la identificarea persoanei după semnalmente, în *Revista Română de Criminalistică*, Vol. XI, nr. 2, Aprilie/2012.
3. Mircea Bejan, Nanotehnologia - Tehnologia viitorului apropiat, comunicare științifică la a XIII-a Conferință Națională Multidisciplinară - cu participare internațională „Profesor Dorin Pavel - fondatorul hidroenergeticii românești, Sebeș, 2013.
4. V. Bercheșan, Cercetarea penală (Criminalistica - teorie și practică). Îndrumar complet de cercetare penală, Editura Icar, București, 2001.
5. Black B., Ayala F.J., Saffran-Brinks C., Sciences and the law in the wake of Daubert: A new search for scientific knowledge. *Texas Law Review*, vol. 72, nr. 4, 1994.
6. Charles E. O'Hara, Fundamentals of Criminal Investigation, 4th Edition, Ch. C. Thomas, Springfield, Illinois, S.U.A., 1976.
7. M. Le Clere, Manuel de police technique, Edition Police Revue, Paris, 1974.
8. Horațiu Dinu-Drăgănescu, Alexandra Comșa, Ionel Necul, Aurelian Bădulescu, Reconstrucția facială postmortem, o nouă abordare, în *Revista Română de Criminalistică*, Vol. XVI, nr. 3, Iunie/2015, p. 1982.
9. Dogaru Mugurel, Petcu Cristina, Identificarea persoanei prin sisteme de recunoaștere facială, în *Revista Română de Criminalistică*, Vol. XV, nr. 6, Decembrie/2014.
10. I. Enescu, Amprenta genetică - tehnică de vârf în identificarea medico-legală și biocriminalistică, în *Revista Probleme de criminalistică și criminologie*, nr. 1-2/1989.
11. Mircea Fierbințeanu, Modelarea digitală a impactului, în *Revista Română de Criminalistică*, Vol. XIV, nr. 4, August/2013.
12. Harris, P.J.F., Carbon Nanotube Science, Cambridge University Press, 2009.
13. Jackson G., Jones S., Booth G., Champod C., Evett I.W., The nature of forensic sciences opinion - a possible framework to guide thinking and practice in investigation and court proceeding, *Sciences & Justice Journal*, vol. 46, nr. 1, 2006.
14. Jean Nepote, Situation actuelle et tendance d'evolution de la criminalistique, în *R.I.P.C.*, nr. 384/1983.
15. D. J. Kevles, L. Hood, The code of codes, Scientific and social Issues in the human genome project, Harvard University Press, Cambridge, England.

16. Florin Lăzău, Tehnica reconstrucției faciale digitale, în *Revista Română de Criminalistică*, Vol. XIV, nr. 3, Iulie/2013.
17. Florin Lazău, Tehnica bidimensională a reconstrucției faciale. Reconstituirea grafică, în *Revista Română de Criminalistică*, Vol. XI, nr. 2, Aprilie/2012.
18. E. Locard, *Traité de la criminalistique*, Edition J. Desvigne, Lyon, 1931.
19. Adrian Cristian Moise, Identificarea persoanei în sistemul de recunoaștere facială, în *Revista Română de Criminalistică*, Vol. XV, nr. 4, August/2014.
20. V. Molnar, *Expertiza urmelor de sânge*, vol. II, p. 230; Astărăstoae V., Grigoriu C., Scripcaru C., *Ghid practic de medicină legală pentru juriști*, Iași, 1993.
21. Nelu Niță, Eugen Goldan, *Elemente de tehnică criminalistică*, Editura Tehnopress, Iași, 2015.
22. Pavel A., *Tendințe moderne în știința și tehnologia noilor materiale. Nanotehnologiile, miracolul mileniului. Știință și Inginerie*, Vol. 18, Editura AGIR, București 2010.
23. Romică Potorac, *Genetica judiciară, vârf de lance a criminalisticii*, în *Revista de criminologie, criminalistică și penologie*, nr. 4/2009.
24. Romică Potorac, *Interferența geneticii judiciare cu alte tehnici de investigare criminalistică*, în *Revista de criminologie, criminalistică și penologie*, nr. 4/2009.
25. Romică Potorac, *Strategii de interpretare a informațiilor furnizate de către profilele genetice*, în *Revista de criminologie, criminalistică și penologie*, nr. 4/2009.
26. G. Scripcaru, M. Terbancea, *Medicina legală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1979.
27. Camil Suciu, *Criminalistica*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972.
28. B.J. Shapiro, *Law and sciences in seventeenth-century England*, *Stanford Law Review* vol. 21, nr. 4, 1969.
29. Emilian Stancu, *Tratat de Criminalistică*, Ediția a IV-a, Editura Universul Juridic, București, 2007.
30. Emilian Stancu, *Criminalistica*, vol. II, ediția a III-a, Editura Actami, București, 1999, p. 12; *Tratat de practică criminalistică*, vol. I, Editura Ministerului de Interne, București, 1976.
31. Elena Vlădulescu, *Identificarea persoanei după semnătura electronică*, în *Revista Română de Criminalistică*, Vol. XIII, nr. 4, August/2012.
32. C. H. Wecht, J.T. Rago, *Forensic sciences and law. Investigative application in criminal, civil and family justice*, Editura Boca Raton, CRC Press, 2006.
33. <http://stiintasiinginerie.ro/wp-content/uploads/2013/12/23-22-NANOTEHNOLOGIA-TEHNOLOGIA.pdf>.
34. http://www.legmed.ro/doc/cursuladnpentruinm_sept2009.pdf; Ligia Barbarii, *Investigația ADN în slujba justiției, Suport de curs pentru auditorii de justiție*.

ASPECTE CRIMINOLOGICE ALE CONSUMULUI DE DROGURI

Prof. Ing. dr. Doina Speranța DASCĂLU,
Universitatea „Spiru Haret” din București

Student Robert APOSTOL,
Universitatea „Spiru Haret” din București,
Facultatea de Științe Juridice Politice și Administrative,
Specializarea POLITIE LOCALĂ

Rezumat

Printre numeroșii factori care fac parte din etiologia criminalității, dependența are un rol deosebit. Administrarea de sine, mai mult sau mai puțin prelungită de un medicament de către o persoană duce inevitabil la dependență. Primul rezultat frapant al dependenței de droguri este starea fizică și uneori mentală a persoanei consumatoare de drogul respectiv.

Cuvinte-cheie: *consum de droguri; dependență; drog; cauze; trafic de droguri.*

Introducere. Scurte considerații teoretice privind toxicomania

Printre numeroșii factori care se înscriu în etiologia criminalității, un rol deosebit îl are toxicomania. Criminologia studiază toxicomania, care include consumul de stupefiante și alcoolismul, din punct de vedere al rolului criminogen al acestui fenomen.

Studiind cauzele care duc la apariția toxicomaniei și modul în care consumul de droguri și alcoolismul îl afectează pe individ, împingându-l spre „trecerea la act”, criminologia își realizează funcțiile sale, descriptivă și explicativă, iar prin prevederea evoluției criminalității datorate toxicomaniei și prin propunerea unor măsuri de prevenire și control a criminalității, își îndeplinește și rolul său anticipativ și profilactic.

Autoadministrarea mai mult sau mai puțin îndelungată a unui drog de către o persoană duce, în mod inevitabil, la toxicomanie. Prima consecință marcantă a consumului de droguri o constituie starea de dependență, fizică și uneori și psihică, a persoanei consumatoare față de acel drog.

În literatura de specialitate se arată că termenul de toxicoman „nu definește o anumită stare provocată individului de consumul unui anumit drog și de lupta lui pentru a-l obține prin mijloace „frauduloase”. Dimpotrivă, se consideră că toxicomania este o consecință și simptom al unei serii întregi de deranjamente, tulburări nevrotice, psihiatrice sau psihopatice. Organizația Mondială a Sănătății definește toxicomania ca fiind o pasiune sau dependență de o stare de intoxicație periodică sau cronică, stare ce a fost provocată de consumul îndelungat al unui drog. Așa cum s-a subliniat în literatura de specialitate, în cazul toxicomanului înclinația de a consuma droguri conduce la o stare de subordonare a acestuia față de un drog care îi condiționează comportamentul, existența, relațiile familiale și sociale. Astfel, pentru mulți dintre consumatori, drogul devine singura rațiune a vieții și, pentru a-l procura, sunt capabili de orice.

După cum se cunoaște din practica medicală, toxicomania prezintă drept caracteristici principale necesitatea imperioasă de a continua consumul de droguri, tendința de a mări doza, o dependență fizică și câteodată psihică față de drog, efecte nocive pentru individ și societate.

Față de folosirea unui drog în mod repetat crește și toleranța organismului. Cu cât un drog este folosit mai mult cu atât crește și capacitatea de absorbție a organismului. Așa se ajunge la situația ca un toxicoman să-și administreze o cantitate de drog care, luată de o persoană neintoxicată, i-ar fi fatală. Întreruperea administrării drogului sau amânarea acesteia, peste limitele suportabile de către organism, duce la sindromul de sevraj, care are pentru organism consecințe extrem de neplăcute, iar pentru a fi înlăturate, toxicomanul trebuie să recurgă la o nouă administrare.

Nesatisfacerea obiceiului de a lua droguri se manifestă printr-o suferință fizică și mentală, printr-un complex de simptome caracteristice care constituie și elementele cele mai sigure de identificare a unui toxicoman.

Din punct de vedere juridic, în legislația noastră, *toxicomanul este persoana care se află în stare de dependență fizică și sau psihică cauzată de consumul de droguri*, constatată de una din unitățile sanitare abilitate în acest sens de Ministerul Sănătății.

Dependența psihică sau psihodependența, constă în starea mentală particulară a toxicomanului ce se manifestă printr-o dorință imperioasă și irezistibilă de a continua utilizarea drogului pentru a înlătura disconfortul psihic. Psihodependența se recunoaște după atitudinea subiecților toxicomani care continuă să folosească drogul deși sunt conștienți că le dăunează sănătății, situației lor familiale și sociale¹.

Deși, aparent, consumul de stupefiante sau alcool nu prezintă pericol decât pentru cel care apelează la asemenea practici, distrugându-i sănătatea fizică și mentală, trebuie avut în vedere faptul că toxicomanului i se modifică personalitatea, devenind un individ cu o agresivitate ieșită din comun, labil din punct de vedere psihic, gata oricând să săvârșească orice act abominabil numai pentru a-și dobândi porția de morfină sau de a aspira fumul de opiu sau marijuana.

Ca orice fenomen, toxicomania nu apare din senin. El are la bază cauze de ordin economico-social, cum ar fi accentuarea crizei sociale și morale din țările industrializate, cu tot ansamblul ei de consecințe grave, șomaj, inflație, nesiguranța zilei de mâine, înstrăinarea umană generată de inechitate, inegalitate și injustiție socială, goana febrilă după câștiguri fabuloase cu orice preț. Alte cauze complementare vizează propaganda violenței și tentațiilor necontrolate pe micul și marele ecran, stimularea instinctelor primare prin diferite moduri, atitudinea de multe ori îngăduitoare a autorităților unor state în privința traficului și consumului de droguri, neajunsurile și ineficiența metodelor folosite în educația copilului, a tineretului în general, existența unor puternice organizații criminale interesate în traficul de droguri.

O altă serie de cauze ale toxicomaniei țin de personalitatea individului, cum ar fi curiozitatea, carențele de educație, lipsa de voință, deficiențe de natură psihologică etc. Cercetarea indică motive multiple care pot duce la consumul de droguri, împărțite în trei grupe principale (așa zisul triunghi al dependenței): 1. *personalitatea celui afectat*; 2. *însușirile și posibilitățile de procurare a drogurilor*; 3. *mediul social* (familia, cercul de prieteni dar și societatea). Dependența de droguri se număra printre grupurile principale de risc SIDA, iar prostituția este văzută ca o posibilitate ușoară de procurare a banilor necesari pentru droguri.

Cunoașterea acestor cauze este necesară pentru realizarea ansamblului de măsuri menite să ducă la prevenirea și controlul acestui flagel social.

¹ Costică Voicu, Georgeta Ungureanu, *Introducere în criminologia aplicată*, Ed. Universul Juridic, București, 2004.

1. Cauzele consumului de droguri

Motivele pentru care oamenii se îndreaptă spre narcotice sunt dintre cele mai diverse. Uneori, începutul poate fi făcut prin prescrierea în scopuri terapeutice a unui somnifer sau a unei substanțe psihotrope. Dar pentru majoritatea toxicomanilor, la început a fost vorba de căutarea unei plăceri sau dorința de a se identifica cu un grup, în care drogul era ridicat la rang de zeu.

Presiunea grupului, curiozitatea, ignoranța, alienarea, modificarea structurilor sociale, cu urbanizarea și șomajul, sunt tot atâția factori care pot declanșa ireparabilul.

Ființa umană este fragilă. Pentru un individ care se simte izolat în familie, într-un grup sau în comunitate, drogul poate constitui un refugiu temporar sau tragic. Dacă se modifică structurile sociale care au constituit sprijinul unor membri ai societății, unii dintre ei pot fi incapabili să se adapteze și vor căuta un liman, fie și în droguri. Exodul către lumea orașelor, în căutarea unei vieți mai bune și mai ușoare, sfârșește uneori în fărâdeleaga drogurilor. Lipsa unui loc de muncă, lipsa unei educații adecvate, distrugerea celulei familiale sau diverse probleme personale, pot împinge o ființă slabă spre consumul de droguri.

Lumea interlopă, cu strălucirea ei înșelătoare (automobile luxoase, femei superbe, bijuterii, sfidarea autorităților și a legilor) constituie un exemplu. Cel incapabil să adapteze lumea reală la aspirațiile sale își creează, drogându-se, o lume de vis, în care speră să-și împlinească destinul. Euforia, efectul „agrabil” al drogurilor, corespund unei prime etape. Când drogul continuă să fie luat plăcerea scade, și individul va fi constrâns să consume doze din ce în ce mai mari, în speranța obținerii aceluiași efect. Este începutul toleranței. Administrarea regulată și repetată de droguri adaptează organismul atât de bine, încât privarea de drog devine suferință, cu simptome dureroase, grave și uneori mortale. A apărut, în cazul acesta, dependența de narcotice. Individul va decădea, va încerca să facă cu orice preț rost de dozele necesare, va fi capabil să săvârșească fărâdelegi de orice fel, devenind o jucărie în mâinile traficantilor și, sfârșind adesea, după degradarea totală, la morgă sau, într-un caz fericit, va fi primit s-au trimis într-un centru de tratament și reeducare, unde refacerea și desprinderea de droguri sunt nu numai costisitoare dar și extrem de îndelungate.

Fără îndoială, fenomenul nu a apărut peste noapte. Multe din drogurile care înspăimântă astăzi lumea sunt consumate de foarte multă vreme. Consumul lor era însă limitat la mici comunități, în cadrul unui anume perimetru geografic sau cultural. Odată cu dezvoltarea comerțului și a comunicațiilor, drogurile și utilizarea lor s-au răspândit, depășind lesne frontierele. Uneori s-au comis regretabile erori, din aceeași sete de profit care, în deceniile din urmă, a alimentat traficul cu stupefiante: la mijlocul secolului al XIX-lea „războaiele opiului” vizau să deschidă piețele chineze în fața opiului provenit din India stăpânită de englezi; flagelul s-a răspândit ca un incendiu într-o pădure uscată dar, decenii mai târziu, „răzbumarea” avea să fie mai cumplită.

2. Traficul de stupefiante

Traficul ilicit reprezintă factorul cel mai grav care favorizează toxicomania. Atât cererea cât și oferta ilicită de narcotice sunt încurajate de existența unor grupări criminale de traficanti, formate din elemente iresponsabile care nu sunt preocupate de răul ce îl provoacă, ci numai de obținerea de mari câștiguri cu orice preț. Este limpede că dacă aceste bande de criminali nu ar exista, consumul de droguri ar putea fi considerabil limitat.

Atât timp cât aceste grupări există, pericolul toxicomaniei se menține. Cu toate măsurile întreprinse pe plan regional, național sau internațional, situația nu a fost niciodată mai complexă și gravă ca în prezent.

Este lesne de înțeles că, dacă cererea ilicită de droguri nu va fi redusă, în același timp, în toată lumea, diminuarea ofertei într-o regiune sau alta nu va avea efectele scontate, deoarece consumatorii și traficanții de stupefiante se vor îndrepta imediat și inevitabil către alte surse de aprovizionare.

Traficul de droguri este foarte bine organizat și sofisticat. Rețelele drogurilor ilegale sunt adesea utilizate și pentru transportul armelor ilegale. Organizațiile implicate obțin mari sume de bani pe care îi folosesc pentru a corupe, intimida și destabiliza guverne.

Uriasele beneficii realizate cu ușurință de traficanți, miliardele de dolari obținuți din traficul de droguri și reciclați anual de organizațiile criminale din întreaga lume, continuă să servească pe mai departe la mărirea ratei profiturilor acestora, dar și la sprijinirea terorismului internațional, cauza morții multor victime nevinovate și producerea unor incalculabile pierderi materiale.

Comerțul ilicit cu droguri este, probabil, cea mai înfloritoare „industrie” din lume și, fără îndoială, cea mai profitabilă. Comerțul global cu droguri se ridică la 1000 miliarde de dolari pe an, ceea ce reprezintă mai mult decât toată valuta în circulație în Statele Unite ale Americii. Piața americană, care absoarbe cea mai mare parte a drogurilor, aduce traficantilor un venit anual de cel puțin 100 miliarde de dolari la vânzarea cu amănuntul, adică la vânzarea clandestină pe stradă. Comerțul cu droguri a creat o specie a miliardarilor din umbră care sunt la fel de vicleni în afaceri pe cât sunt de vicioși.

Cu toate eforturile naționale și internaționale traficul de stupefiante continuă. Mafia drogurilor nu este interesată de consecințele grave ale răspândirii și ale abuzului de droguri. Orice cale, chiar și cea a crimei, este folosită pentru continuarea traficului de droguri, pentru acumularea miliardelor de dolari smulse de la cei stăpâniți de viciu.

3. Mijloacele de informare în masă

Un rol stimulator deosebit în propagarea drogurilor revine mijloacelor de informare în masă (presă, radio, publicații etc.); onorarii substanțiale au determinat conducerile diferitelor organe de presă să declanșeze o campanie publicitară în legătură cu medicamentele ce conțineau heroină și cocaină.

Între anii 1890-1920, în numeroase state capitaliste reclamele pentru droguri dețineau supremația absolută în presa scrisă, uneori comercianții de stupefiante dispunând de mai mult de 1/3 din spațiul unor publicații pentru a-și insera anunțurile lor. Datorită acestor reclame deșănțate, firmele legate de producția de băuturi spirtoase și stupefiante au reușit să determine populația să facă o legătură directă între bunăstarea și sănătatea omului și consumul de droguri sau alcool. După ce medicii au incriminat tot mai mult abuzul de opiu, morfină, heroină, hașiș și cocaină, și au avertizat asupra pericolelor pe care această practică le degajă pentru om, tot mai numeroase asociații și grupări sociale, ca și cercuri influente ale opiniei publice, au cerut și obținut încetarea campaniei publicitare în favoarea acestor droguri. Concomitent, majoritatea statelor occidentale au limitat sau pe alocuri chiar interzis comerțul cu droguri la începutul deceniului al doilea al secolului nostru².

² Ion Suceavă, Petre Olaru, *Paradis iluzoriu*, Ed. Militară, București, 1989, p. 190.

Interzicerea vânzării de narcotice a reprezentat, totodată, și un succes al campaniei mondiale pentru prescrierea substanțelor euforice sau care determinau stări de dependență fizică ori psihică la toxicomani. Mult mai regretabil este faptul că imediat, în multe orașe ale lumii, s-au constituit grupuri de declasați, a căror principală preocupare o reprezenta satisfacerea cererilor ilegale de narcotice. Astfel, în SUA, criminalii notorii din bande locale s-au constituit într-un așa numit „sindicat federal” al crimei, care, în perioada „prohibiției” (anii 20), se ocupa intens de eludarea legii, asigurând satisfacerea ilegală a cererilor crescânde de alcool și narcotice.

Surprinde în mod neplăcut că se continuă și în prezent o campanie publicitară, mai puțin stridentă, este adevărat, dar cu nimic mai puțin periculoasă decât cea din trecut. Statele Unite ale Americii au fost confruntate o perioadă îndelungată cu o vastă acțiune, mediatizată în special în presa scrisă, care viza legalizarea consumului de marijuana. Partizanii acestei acțiuni pretind că marijuana nu este cu nimic mai dăunătoare decât tutunul sau alcoolul, și că legile americane sunt „discriminatorii și violează drepturile constituționale” ale consumatorilor de Cannabis. Chiar și clasificarea ce se face adesea substanțelor toxice de către presă, în special cea occidentală, în „droguri ușoare” sau „droguri tari” ori „dure”, este de natură să deruteze largi cercuri de neinițiați și să determine să „probeze” pe cele „ușoare” care ar fi, chipurile, nu foarte nocive, din moment ce sunt astfel categorisite.

4. Ignoranța autorităților

O altă cauză a consumului și traficului ilicit de stupefiante o reprezintă ușurința cu care autoritățile acordă găzduire și tolerează pe teritoriul statelor pe care au putere de decizie, tot soiul de „refugiați”, în majoritate nefiind altceva decât escroci, impostori, reprezentanți ai lumii interlope, care odată ajunși în noile „patrii” își reiau vechile îndeletniciri³.

Pe linia cauzelor abuzului și traficului de stupefiante, în anumite perioade, se înscrie și întârzierea cu care numeroase state ale lumii au elaborat acte normative conținând prevederi clare referitoare la măsurile de ordin punitiv, medical sau educațional, ce trebuie adoptate împotriva consumatorilor sau a contrabandiștilor de droguri. Legislațiile naționale nu au ținut pasul cu evoluția, în general pozitivă, a elaborării acordurilor internaționale în materie de droguri.

În Statele Unite ale Americii autoritățile nu au reușit întotdeauna să desfășoare acțiuni ferme, eficiente, pentru eradicarea flagelului drogurilor. Au fost perioade când produsele de cannabis, greșit considerate ca fiind lipsite de nocivitate, puteau fi consumate de oricine și oricând. În aceeași categorie intra obiceiul de a mastica sau fuma frunze sau pastă de frunze coca. Urmarea, potrivit statisticilor oficiale, în anul 1986 au fost recenzate în SUA 30 milioane de persoane consumatoare permanente de marijuana și alte 60 milioane care cu diverse ocazii au „gustat din ea”. Majoritatea zdrobitoare o reprezentau tinerii.

5. Organizațiile criminale

Una dintre cele mai importante cauze a cotelor extrem de ridicate la care s-a ajuns în privința toxicomaniei, o constituie existența grupărilor criminale ale traficantilor de stupefiante. Mărimea exorbitantă a câștigurilor realizate de aceste organizații din propagarea

³ Ion Suceavă, Petre Olaru, *Paradis iluzoriu*, Ed. Militară, București, 1989, p. 210.

„beției albe”, face ca eradicarea consumului și traficului de stupefiante să fie un proces lung și costisitor, datorită faptului că marii traficanți de pretutindeni, cei care organizează și conduc această adevărată „industrie a crimei”, cei care hotărăsc prețurile de achiziție și desfacere a „morții albe”, rămân aproape întotdeauna în umbră, de cele mai multe ori pozând în persoane onorabile, cu impresionante conturi în bănci, dirijând afacerile înregistrate „corect” în economie, comerț, finanțe. Ei reușesc să corupă persoane influente sau oficialități din unele țări.

Forma superioară de organizare a grupurilor de infractori se numește „**MAFIE**”. Acest termen a apărut în Italia și s-a extins în multe țări ale lumii.

Principalii beneficiari ai comerțului cu stupefiante sunt organizațiile criminale ale Mafiei italiene, ale Mafiei americane și alte grupări de tip mafiot sau de contrabandiști din SUA, Japonia, Franța, Germania, Marea Britanie, Australia, din Asia de sud-est, din Orientul apropiat și Mijlociu, iar mai recent și din Africa.

Principalele țări unde există grupuri de infractori sub denumirea de „MAFIE” sunt:

Italia: – *Cosa Nostra Siciliana*

- Camorra
- 'Ndrangheta
- Sfânta Coroană Unită

Franța: – *Mafia siciliană Camorra*

Anglia: – *Mafia italiană*

- Triada chineză
- Mafia Roșie (rusă)
- Grupurile criminale jamaicane

S.U.A.: – *Cosa Nostra*

- Mafia Siciliana
- Camorra Napolitană
- 'Ndrangheta Columbiană
- Sfânta Coroană Unită
- Triade chinezești
- Boryukudan din Japonia

Australia:

- 'Ndrangheta din Calabria
- Familiile cu bazele în Griffith (un district agricol la vest de Sidney)

Brazilia

- Escadroanele Morții
- Mafia italiană
- Bicheiros

Canada:

- Triada chineză
- Mafia italiană
- Cartelurile columbiene

Columbia:

- „La Costena” (de-a lungul Atlanticului)
- Antioquia și Cauca Valley (din zonele centrale și estice)
- Cartelul Medellin
- Cartelul Caii

- Coast Cartel
- Asse del Caffè
- Norte del Văile
- Ibaque
- Santander
- Orgota

Japonia:

- Yacuja (*joc* de cărți japonez)
- Boryokudan „familia”

Mexic:

- Cartelul din Golf
- Cartelul Pacificului
- Cartelul Tijuana

Rusia:

- Mafia cecenă
- Georgienii
- Armenii
- Mafia caucaziană

Mafia italiană este o organizație de inspirație calabreză-siciliană, care și-a semnalat existența încă de la începutul sec. al XX-lea, urmărind să obțină mari sume de bani prin jaf și amenințări, iar atunci când mijloacele de intimidare nu erau suficiente se recurgea cu ușurință la crimă. Tot mai mult, prostituția, jocurile de noroc, răpirile de persoane în scop de contrabandă cu alcool, țigări, și mai ales cu stupefiante, au devenit preocupări de prim ordin ale organizațiilor mafioate.

Pe măsură ce creștea cererea de narcotice pe piața ilicită, Mafia italiană se implica tot mai mult în această afacere certată cu legea. De la trafic de droguri Mafia a trecut curând la producerea lor în laboratoarele clandestine, situate pe teritoriul Siciliei, ca și în alte localități din Italia și Franța. În Sicilia, în anii 70, Mafia încasa din comerțul cu droguri 20.000 de miliarde de lire italiene, în timp ce, prin comparație, bugetul regiunii nu depășea 4.500 de miliarde de lire anual.

În mai 1982, s-a deschis la Palermo unul dintre cele mai mari procese intentate Mafiei, pe banca acuzării aflându-se 20 de persoane pentru contrabandă cu stupefiante și asasinarea unor magistrați și polițiști.

Mai târziu, în februarie 1986, tot la Palermo, a început „procesul secolului” împotriva a 474 de membrii ai diverselor „familii” ale Mafiei siciliene, ceea ce reprezintă cel mai de seamă succes în lupta dură și îndelungată a organelor statului italian împotriva acestui sindicat al crimei. Actul de acuzare este impresionant: 40 volume cu 1607 pagini, care dezvăluie cele mai sângeroase crime, traficuri de toate genurile, începând cu cel mai înfloritor dintre toate, cel de stupefiante care aducea anual Mafiei între 6 și 10 miliarde de dolari.

Un anumit rol în succesele organelor polițienestre italiene în lupta contra Mafiei l-a avut cooperarea cu alte state, îndeosebi cu SUA. Procurorul general al acestui stat, aflat într-o vizită oficială în Italia, pentru a coordona acțiunile celor două state în combaterea traficului de stupefiante, a declarat presei că Mafia siciliană este responsabilă de introducerea a aproximativ 80% din cantitatea totală de heroină în SUA.

Varianța americană a Mafiei italiene, așa numita „Cosa Nostra”, reprezintă un fenomen unic al crimei organizate, începutul datează din 1901, când mafiotul sicilian Don Vincenzo Cascioferro a descins la New York. El a organizat acolo un clan mafiot și a asigurat o legătură strânsă între filiera locală și ramura siciliană. Din rândul acestei puternice Organizații criminale a făcut parte sângerosul Al Capone, care a făcut carieră în perioada prohibiției și faimosul Charlie Lucky Luciano. Acesta din urmă, originar tot din Sicilia, a devenit cel mai puternic și mai temut „naș” pe care l-a avut „Cosa Nostra”. Trista reputație i se trage și din modul ingenios în care a reușit să organizeze traficul de stupefiante între bătrânul continent și America. El a ajuns să dirijeze personal întregul comerț clandestin cu stupefiante pe continentul nord american în perioada interbelică, realizând venituri considerabile în contul Mafiei americane.

În SUA acționează în contrabanda cu droguri și alte grupări de tip mafiot. „Capitala drogurilor” s-a mutat de la New York la Miami – renumita stațiune balneoclimaterică din Florida. Loc de odihnă și recreere pentru foarte mulți americani și numeroși turiști străini, Miami a devenit o oază a crimei, violenței și traficului de stupefiante, în statisticile organelor americane de poliție, acest oraș ocupând un loc fruntaș în SUA la capitolele care caracterizează starea infracțională: furturi, spargerii, jafuri, violuri, omucideri etc. Potrivit estimărilor poliției antidrog, beneficiul anual realizat de traficanții și plasatorii de narcotice numai la Miami se ridică la 12 miliarde de dolari. Se afirmă chiar că peste jumătate din fondurile centralizate de cele 250 de bănci din Miami provin din contrabanda cu cocaină.

În unele regiuni din SUA, din cauza concurenței apărute între distribuitorii de droguri ai Mafiei și bandele de gangsteri care au preluat asemenea activități pe cont propriu, se desfășoară adevărate bătălii care amintesc de cruntele confruntări dintre contrabandiștii anilor 30.

Afacerile excesiv de rentabile ale comerțului ilicit de narcotice determină în ultima perioadă de timp angrenarea în acest „sindicat de criminali”, nu numai a grupărilor mafioate dar și a noi și noi traficanți din rândurile diferitelor categorii sociale. Printre acești noi traficanți pot fi întâlniți șomeri albi și negri, femei în vârstă, bancheri, oameni de afaceri afectați de dificultăți financiare datorate crizei economice mondiale și tentați să procure foarte mulți bani în foarte scurt timp.

Grupările criminale de traficanți ce operează în SUA dispun de numeroase dotări (nave și aeronave grele de transport, aerodromuri secrete, fabrici și laboratoare clandestine, stații sofisticate de comunicare la distanță, armament ușor și greu ultraperfecționat), de sume fantastice manipulate prin intermediul unor bănci controlate de contrabandiști, de o armată de gangsteri înarmată până în dinți care ascultă orbește de căpetenii, gata oricând să ucidă cu sânge rece și de o întinsă rețea de distribuitori, recrutată adesea chiar din rândul consumatorilor de droguri, într-o proporție ce se apropie de 60%.

În Japonia, în jurul anilor 70 a izbucnit patima consumului de droguri, în principal prin abuzul de amfetamine și metaamfetamine în rândul tinerilor din așezările urbane și rurale. Responsabilitatea acestei stări de lucru o aveau gangsterii din Mafia japoneză, înregimentată în gruparea „YAKUZA”, puternic implicată în traficul de droguri din care obțineau profituri enorme.

Puternice, active, deosebit de periculoase sunt grupările de traficanți de droguri din **America Latină**. Explicația constă în veniturile fabuloase pe care le realizează acești criminali din traficul de narcotice, în principal cu cocaină și marijuana.

În anii 80 agențiile de presă au vorbit foarte mult despre „cartelele cocainei de la Medellín”, care ar asigura 80% din traficul ilicit de stupefiante spre SUA. Această organizație criminală controlează atât viața economică, cât și mai ales viața politică a orașului. Corupția și asasinatul sunt ceva obișnuit în orașul Medellín. Numai în 1987 au căzut victime bandelor de asasini profesioniști 360 de polițiști și 120 de judecători.

În afara cartelului de la Medellín alte 14 „familii” mafioate dețineau în anii 80 supremația și controlul asupra traficului de droguri din Columbia. Acest stat sud-american este un exemplu tipic de manifestare a violenței drogului la nivel social-politic⁴.

Și **Berlinul**, fosta capitală a defunctei Germanii socialiste se anunță deja ca un nou pol al crimei organizate din Europa, fiind, după cum arată un comunicat al Agenției France Presse, o placă turnantă pentru mafia din fosta URSS și țările din Est.

Așa cum reiese din unele dezvăluiri oficiale, astăzi, în Berlin, „noua mafie dispune de mai multe miliarde de mărci având ca sursă: prostituția, traficul de mașini furate, țigări și droguri”⁵.

Concluzii

Având în vedere cele menționate mai sus, se poate concluziona faptul că cererea și oferta aflându-se într-o interdependență, consumul de droguri poate fi diminuat odată cu aplicarea unor mai bune practici în vederea extirpării mai sus menționatele „mafii”.

Cu toate că există nenumărate cauze care conduc la toxicomanie, cauze care nu pot fi controlate decât de însăși cel ce este consumator, mijloacele de informare în masă (mass-media) pot fi cele ce împiedică multe posibile viitoare cazuri de dependență, prin campanii anti-consum bine puse la punct.

Așa cum a fost deja menționat, consumul poate conduce la dependență și la creșterea ratei infraționalității, chiar și în prezent putând fi considerată una dintre cele mai bine puse la punct „industrii”.

Referințe bibliografice

1. Legea 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate.
2. Legea nr. 143/2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri.
3. H.G. nr. 860/2005 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 143/2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri.
4. Costică Voicu, Georgeta Ungureanu, Introducere în criminologia aplicată, Editura Universul Juridic, București, 2004.
5. Miclea Damian, Cunoașterea crimei organizate, Ed. Pygmalion, 2000.
6. Jenică Drăgan, Aproape totul despre droguri, Ed. Militară, 1994.
7. Nicolae Drugescu, Medicină legală, Ed. Printech, 2001.
8. Ion Suceavă, Îndrumar privind controlul vamal antidrog, Direcția Generală a Vămilelor, Ministerul Finanțelor, 1995.
9. H. Ardelean ș.a., Droguri și toxicomani, Ed. Europrint, Oradea, 2001.

⁴ Ion Suceavă, Petre Olani, *Paradis iluzoriu*, Ed. Militară, București, 1989, p. 183.

⁵ Jenică Drăgan, *Aproape totul despre droguri*, Ed. Militară, București, 1994, p. 197.

CRIMINALITATEA FEMININĂ - TEORII CRIMINOLOGICE

Inspector de poliție Cosmin Constantin MOREGA,
Serviciul Criminalistică, I. P. J. Dolj

Student Alexandra Emilia RĂDOI,
Universitatea Spiru Haret, București,
Facultatea de Științe Juridice, Politice și Administrative,
Specializarea POLIȚIE LOCALĂ
E-mail: allexard96@gmail.com

Rezumat

De-a lungul anilor femeile nu au reprezentat subiect de interes în domeniul criminalității, numărul femeilor care au comis infracțiuni fiind considerat cu mult mai mic decât cel al bărbaților. Treptat, odată cu dezvoltarea ideii de "gender equality" și lărgirea spațiului de activitate a femeii, s-a dezvoltat și dorința de a studia fenomenul infracționalității în rândul femeilor. Specialiștii consideră că implicarea femeilor în activitățile din afara legii nu este una marginală, diferențele de procent dintre sexe fiind cu greu sesizabile în anumite domenii ale infracționalității. Astfel, pe lângă teoriile deja existente legate de criminalitate, s-au dezvoltat și teorii legate în mod explicit de femei.

Cuvinte-cheie: *profil psihologic; criminalitatea feminină; factori; investigații; teorii.*

Introducere

Actualitatea acestei teme se manifestă prin faptul că a luat amploare numărul de infracțiuni săvârșite de femei, ființe care pe parcursul a câtorva secole au fost considerate incapabile de a săvârși crime. Femeile criminale nu au fost considerate o problemă socială serioasă (cu excepția prostituției), și nu au pus probleme de violență în închisoare. De aceea criminalitatea feminină a fost rar studiată.

În ceea ce privește prezența femeilor în lumea criminalității, din anii '80, lucrurile nu mai stau ca pe vremuri. Potrivit sociologilor, în ton cu societatea, noua criminalitate este din ce în ce mai „deschisă”, oferind „oportunități” tot mai mari femeilor.

Infracțiuni tipice bărbaților în trecut, sunt de acum comise de tot mai multe femei, iar statisticile, elocvente, definesc amploarea fenomenului: într-o creștere exponențială.

Este importantă o abordare diferită atunci când se studiază criminalitatea feminină. În acest sens, au fost puse o serie de întrebări:

- sunt femeile și bărbații la fel de predispuși să comită infracțiuni?
- sunt infracțiunile comise de femei diferite, mai ascunse și mai greu de descoperit?
- își asumă femeile mai degrabă rolul de instigator decât pe cel de autor în comiterea infracțiunilor?
- este sistemul justiției penale mai îngăduitor cu femeile, sunt autoritățile mai puțin dispuse să le aresteze, să le sancționeze și să le priveze de libertate?
- este delincvența în rândul femeilor o problemă a societății moldave de astăzi?
- care sunt formele de manifestare ale criminalității feminine?
- care sunt metodele de prevenire ale acestui fenomen?

Studiile și cercetările privind diverse aspecte etiologice și predictive ale criminalității în România, până în anul 1989, au fost destul de rare¹, caracteristicile regimului totalitar nepermițând realizarea cercetărilor științifice privind etiologia delincvenței în societatea românească. Preocupările pentru analiza delincvenței feminine au fost și mai puține, atât înainte, cât și după decembrie 1989², fapt ce a contribuit la alegerea acestui subiect.

1. Criminalitatea feminină – considerații generale

Prăbușirea sistemului comunist a determinat o explozie a mijloacelor de informare în masă. Prin intermediul acestora, un public vast a avut posibilitatea să afle aspecte legate de criminalitate, care au fost prezentate până la acel moment în mod denaturat.

Dacă în stradă am pune o întrebare trecătorilor cu referire la criminalitatea feminină, probabil, majoritatea vor menționa prostituția și escrocheria. Însă, o întrebare referitoare la femeile criminale ar fi și mai dificilă. Doar persoane cu o cultură generală dezvoltată vor menționa pe Regina Maria (The Bloody Mary) sau Elisabeta Bathory (Contesa Dracula). Nu numai simpli oameni nu își dau un răspuns referitor la criminalitatea feminină, ci și teoriile criminologice tradiționale nu au găsit un răspuns la întrebarea legată de cauzele criminalității feminine. Explicația dată este că numărul infracțiunilor comise de femei este mult prea mic pentru a îngrijora pe cineva.

1.1. Probleme în legătură cu cercetarea criminalității feminine. La momentul actual există cel puțin două probleme în legătură cu cercetarea criminalității feminine:

– *problema generalității*, pentru a explica dacă teoriile care descriu bărbații criminali pot fi aplicate și femeilor;

– *problema ratei de gen*, pentru a explica de ce femeile comit mai puține infracțiuni decât bărbații;

Oamenii de știință au lansat ipoteze referitoare la *sferile separate*. *Sferele separate* cuprind un set de idei despre locul bărbaților și al femeilor în ordinea socială existentă în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Această ideologie plasa *bărbații în sfera publică* (muncă plătită, politică, organe ale statului) și *femeile în sfera privată* (casnică, viața de familie). Conform opiniei societății, femeia reprezenta gardianul moral al căminului familial, iar bărbatul – era creator și arbitru formal al moralității și culturii.

1.2. Factorii care contribuie la apariția criminalității feminine. În literatura de specialitate³ este subliniat faptul că demersul științific criminologic privind factorii care favorizează comportamentul delicvent vizează atât factorii individuali, cât și factorii sociali⁴.

a. **Factorii interni** (endogeni). Rolul eredității în formarea personalității criminale a făcut obiectul a numeroase teorii criminologice. Odată cu dezvoltarea științei au apărut și încercări

¹ R.M. Stănoiu, *Introducere în criminologie*, București, Ed. Academiei, 1981; D. Banciu, S.M. Rădulescu, M. Voicu, *Introducere în sociologia devianței*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1995.

² Printre cei care au realizat lucrări referitoare la criminalitatea feminină menționăm: T. Pop, *Curs de criminologie*, Ed. Ardealul Cluj, 1928; R.M. Stănoiu, O. Brezeanu și T. Dianu, *Tranziția și criminalitatea*, Ed. Oscar Print, 1994; A. Dincu, *Bazele criminologiei*, Ed. Proarcadia, 1993; I. Vintileanu și M. Roman, *Femeia în criminalitate*, 2000.

³ R.M. Stănoiu, *Introducere în criminologie*, Ed. Academiei, București, 1989, p. 143.

⁴ *Ibidem*, p. 50.

de a răspunde la întrebarea dacă există o determinare ereditară a conduitei criminale de la ascendenți la descendenți. În acest sens, au fost elaborate teorii, ca: *teoria arborelui genealogic*; *teoria gemenilor* etc.

b. **Factorii externi** (exogeni). Teoriile criminologice care au pus accentul pe factorii individuali în explicarea genezei delictului au ignorat sau au minimalizat influența factorilor externi, ai mediului social. Influența factorilor de mediu asupra comportamentului delictiv al femeilor poate fi explicată prin examinarea tipurilor de mediu, respectiv:

– **Mediul familial**, este mediul în care copilul își începe activitatea de socializare, iar dezvoltarea sa este puternic influențată de relațiile pe care le stabilește cu ceilalți membri ai familiei. Astfel, tinerele care au avut nenorocul să locuiască în imobile colective, în condiții mizere, în cartiere rău famate, sunt mai predispuse să comită acte infracționale.

– **Mediul exterior ocazional**, reprezintă primele contacte sociale pe care le are o persoană, în care copilul este obligat să se adapteze unor reguli de conduită. Pentru orice copil, școala este primul mediu exterior, iar dacă mediul școlar nu este capabil să integreze tinerele, acestea se vor confrunta cu o marginalizare ce va conduce spre delictivitate.

– **Mediul ales** sau acceptat, este definit ca **mediul personal** care include locuința, căminul și viața de cuplu, locul de muncă, activitățile extraprofesionale etc. Mediul personal cuprinde scopurile și acțiunile oamenilor, diferite modele de comportament, scheme de valori și norme. Acest mediu personal influențează decisiv conduita infracțională. Datele statistice demonstrează că victimele sunt, de regulă, persoane care provin din mediul personal al infractorilor. De asemenea și mediul profesional poate influența comportamentul delictiv, mai ales în cazul prostituției, determinat și de influența pe care o au locurile frecventate de tinere în orele libere, cum sunt: discotecile, barurile, sălile de jocuri.

c. **Factori ce țin de condițiile economice, sociale și politice.** Femeile continuă să fie victime ale tabu-urilor religioase sau culturale și ale discriminării, atât în țări dezvoltate (de exemplu în Japonia, unde descendentul de sex feminin nu poate accede la tron), cât și în țări slab dezvoltate (de exemplu în Iran, unde femeile nu au dreptul să participe, nici în calitate de spectatori, la jocurile sportive). Femeile europene au mai puțin timp liber, mai puține oportunități de angajare, salarii mai mici și reprezentare politică mai redusă, chiar și în ciuda longevității și a nivelului superior de educație. Locurile mai bine plătite, în poziții cheie, aparțin în mare parte bărbaților. Condițiile economice influențează în mod direct și în mod indirect. Influența indirectă se produce prin intermediul celorlalți factori, care în mod diferit sunt influențați de condițiile economice.

d. **Factori care țin de violența împotriva femeilor.** „*Violența împotriva femeilor este un obstacol pentru atingerea egalității, a dezvoltării și a păcii, ea încalcă și aduce atingere drepturilor omului și libertăților fundamentale*”⁵.

Violența împotriva femeilor este un aspect căruia criminologii îi acordă un loc important. În prezent devine tot mai evidentă legătura dintre victimizare și criminalitate. În acest sens în Codul Penal al RM a fost introdus un articol intitulat „Violența în familie” (art. 201/1 Cod Penal RM).

⁵ ONU, Conferința Mondială asupra Condiției Femeii, Beijing, 1995.

Indiferent însă de cauzele care o determină, violența împotriva femeilor înfăptuită pe bază de sex, și care provoacă sau poate provoca daune fizice și psihologice, este una din cele mai grave probleme ale societății, un fenomen universal, prezent în toate țările.

Conform statisticilor, femeile care au fost victimele unor abuzuri fizice, sexuale sau afective, comit de cinci ori mai multe tentative de sinucidere, iar 62% dintre crimele comise de femei se datorează maltratării lor de către bărbați.

2. Teorii criminologice privind criminalitatea feminină

Prin teorie se înțelege un ansamblu sistematic de idei sau cunoștințe⁶ sau, așa cum arată Karl Popper⁷, „*teoriile sunt plasele pe care le aruncăm pentru a prinde ceea ce numim lumea, pentru a o raționaliza, a o explica și a o stăpâni. Ne străduim să facem ochiurile plasei tot mai înguste*”.

În ultimele decenii, criminologii acordă o atenție tot mai mare explicării diferențelor dintre criminalitatea feminină și cea masculină luând în considerare **teoriile tradiționale** și încercând să găsească răspuns la două întrebări care prezintă un interes general:

– de ce există „diferență de gender” în criminalitate? De ce indicii criminalității feminine sunt mai mici decât cei ai criminalității masculine, mai ales ce ține de infracțiunile deosebit de grave, în orice perioadă a istoriei?

– de ce acest decalaj se menține pe parcursul a mai multor secole?

Marea majoritate a teoriilor tradiționale care se referă la criminalitate, au fost create de criminologi-bărbați pentru a explica cauzele criminalității masculine, și nicidecum a celei feminine, ceea ce a generat diferite discuții în jurul ideii, dacă aceste teorii pot fi aplicate studierii criminalității feminine, sau este necesar de explicat fenomenul prin prisma poziției de „diferență de gender”, așa-numita teorie „gendered theory”. Conform opiniei unor criminologi, teoriile tradiționale reprezintă specificul criminalității masculine, prin urmare nu pot da răspunsuri la unele întrebări ce țin de criminalitatea feminină, cu toate că rolul lor nu poate fi legat întru-totul, mai ales, referindu-ne la teoriile social-structurale, ce denotă un caracter, cât de cât, neutru.

În continuare, ne vom referi la teoria oportunității, a controlului social și asociațiilor diferențiate.

2.1. Teoria oportunității. Conform acestei teorii, diferența între tipul de infracțiuni săvârșite de femei și indicele acestora diferă de cel al bărbaților, în baza ideii de oportunitate, adică de circumstanțele ce favorizează săvârșirea unei infracțiuni de către femei. Astfel, conform opiniei sociologului *Rita Simon*⁸, rata criminalității feminine a crescut numai în anumite infracțiuni, aceasta datorându-se încadrării femeilor în câmpul muncii, angajarea la servicii variate, ceea ce a condus la oportunități mai mari de a comite câteva infracțiuni tipice femeilor, infracțiuni economice, care implică mai puțină violență. Simon observă, de asemenea, că posibilitățile fizice ale femeilor nu vor fi niciodată egale cu cele ale bărbaților, iar infracțiuni precum jaful, vor fi, probabil, mai puțin preferate de femei: „*Jaful ilustrează cel mai bine marele avantaj natural pe care îl au bărbații față de femei*”, nota autoarea.

⁶ Larousse, *Dictionnaire de Philosophie*, Paris, Librairie Larousse, 1964, p. 300.

⁷ K.R. Popper, *Logica cercetării*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 97, citat de R.M. Stănoiu, în *Criminologie*, Ed. Oscar Print, București, 2002, p. 128.

⁸ Pentru detalii, a se vedea R.J. Simon, *Woman and crime*, DC Heath, Lexington, MA, 1975.

Reieșind din cele expuse mai sus, se poate afirma faptul că femeile, în dependență de anumite circumstanțe favorabile lor, comit anumite genuri de infracțiuni, care se reduc la furturi și înșelăciune, reflectând, astfel, tradiționalul rol sexual al femeii, care încă mai funcționează pe piața ilegală (*Joseph G. Weis*). Prin urmare, femeile comit un număr mai mic de crime, datorită faptului că au acces mai redus la acele categorii de servicii care ar putea declanșa conflicte sau violență.

2.2. Teoria controlului social. Esența acestei teorii constă în faptul că indicele criminalității masculine este mai mare decât al criminalității feminine, deoarece legăturile sociale, care reprezintă miezul acestei teorii, a bărbaților, sunt mult mai slabe decât cele a femeilor (mame, surori, soții – care sunt mai atașate de unele persoane, manifestând grijă și atenție), ceea ce provoacă ruptura dintre potențialii criminali și societate.

Considerând că cea mai mare parte a oamenilor are tendințe antisociale, Hirschi a propus o teorie a controlului⁹, care analizează modul în care indivizii sunt legați de grupurile sociale (familie, școală). De obicei, se au în vedere persoanele din familiile cu probleme, din medii sociale problematice, care sunt mai predispuse la un comportament neadecvat, atât femei, cât și bărbați. Referitor la categoriile de femei predispuse la un comportament criminal, conform teoriei controlului social, sunt: mamele minoritare care trăiesc în relații imorale cu bărbații, fiind limitate în resurse educaționale și abilități profesionale, femei ce aparțin unui mediu social cu venituri mici, educație de proastă calitate.

Totuși, asupra nivelului criminalității feminine, cât și a celei masculine, influențează aceiași factori sociali, care determina creșterea și micșorarea indicilor de criminalitate în dependență de regiune și timp, diferența manifestându-se în tipurile de crime și modul de comitere.

2.3. Teoria asociațiilor diferențiate. Teoria asociațiilor diferențiate este una din cele mai cunoscute teorii derivată din curentul culturalist, elaborată de criminologul american *Edwin Sutherland*. Ideea de bază a acestei teorii constă în ceea că un act criminal se produce atunci când există o situație propice pentru o anumită persoană de acționa. Prin urmare comportamentul criminal nu este înăscut, ci se învață, ca și oricare altă meserie. Totodată, prin intermediul acestei teorii se încearcă a se explica fenomenul criminalității din punct de vedere al posibilităților diferite pentru achiziționarea de „valori” și aptitudini criminale, sau de pe poziția că etichetele afișate pe personalitatea individului prin procesele de control social folosite, influențează puternic asupra unei reprezentări individuale despre propria personalitate. De aceea, în baza acestei teorii s-ar putea afirma că criminalitatea feminină este inferioară numeric celei masculine, deoarece femeile au acces redus la posibilitățile criminale (adică la anumite grupări criminale pentru a însuși careva abilități criminale, fiind supuse unui control social mult mai sever atât în familie, cât și la școală); asupra criminalității masculine, fiind deja stabilite anumite stereotipuri, bărbații fiind predispuși de a „absoarbe” abilitățile criminale – prin „teoria proastei companii” (găștile de puști la școală transformate ulterior în grupuri criminale).

În concluzie, putem afirma că teoriile social – structurale confirmă, încă o dată, faptul că cauzele criminalității masculine și feminine adesea se suprapun. Astfel, femeile care au avut probleme cu justiția, asemenea bărbaților, au provenit din medii sociale cu probleme de ordin

⁹ T. Hirschi, *Causes of Delinquency*, op. cit., citat de T. Amza, op. cit., p. 264.

economic, educațional, moral. De asemenea, asupra indicilor crimelor comise atât de femei, cât și de bărbați, influențează aceiași factori sociali, astfel încât nivelul criminalității feminine crește și se micșorează odată cu cel al criminalității masculine, singura diferență constând în unele cauze de ordin psihologic și fizic.

3. Teorii criminologice elaborate pentru a explica criminalitatea feminină

Teoriile prezentate anterior au fost elaborate pentru bărbați, încercările de a le adapta femeilor au venit ulterior.

Totuși, au fost elaborate și o serie de teorii care au avut ca obiect principal explicarea criminalității feminine, între acestea fiind:

3.1. Teoria masculinizării forțate. Parson¹⁰ a prezentat o teorie psihologică în care a definit rolul de gen, ca fiind cauza principală a diferențelor constatate între crimele comise de bărbați și femei. Conform acestei teorii, criminalitatea mai redusă în rândul femeilor se datorează unei figuri feminine de care adolescentele sunt atașate și după care se modelează; băieții frustrați de un astfel de model, se angajează în delincvență ca o reacție la o prezență feminină autoritară existentă în viața lor. Parson a menționat că femeile sunt în mare măsură responsabile pentru socializarea generației următoare, inclusiv în socializarea comportamentului, și băieții văd „bunătatea” mamei ca pe o slăbiciune și, drept urmare, acționează cu rebeliune împotriva acesteia. Această teorie duce la predicția conform căreia *femeile sunt mult mai înclinate spre delicvență dacă provin dintr-o familie dezorganizată, fără o mamă care să constituie un model pozitiv*.

3.2. Teoriile rolului de gen. Aceste teorii susțin că socializarea diferită dintre bărbați și femei este motivul participării mai reduse a femeilor la delicvență. Diferențele biologice sau psihologice care există între bărbați și femei nu sunt înăscute, ele fiind mai degrabă rezultatul unui proces de învățare, rolul de gen fiind considerat unul din factorii fundamentali ai identității. Între anii 1960-1970, când teoria rolului de gen a fost aplicată în criminologie, rolurile considerate caracteristice au inclus funcții și trăsături de personalitate care au fost mult exagerate față de cele de astăzi: bărbații erau cei care asigurau pâinea în casă, iar femeile erau casnice. Adepții teoriei vedeau în socializarea conform rolului de gen singurul factor care explică rata diferită a criminalității feminine¹¹.

Conform opiniei unor criminologi (T. Hartnagel, M. Mizanuddin ș.a.), la explicarea variațiilor cu privire la indicele criminalității feminine în raport cu cel al celei masculine, ar fi util de utilizat divergențele dintre femei și bărbați, decât convergența dintre aceste două sexe. Însă ceea ce ne poate lărgi câmpul informațional atât cu privire la criminalitatea feminină, cât și masculină, este *teoria gender* (gendered theory), care propune o abordare de cauzalitate în raport cu criminalitatea feminină. Analizând diferența dintre criminalitatea feminină și cea masculină prin intermediul „gendered theory”, vom deduce faptul că nu diferența dintre sexe de ordin anatomic sau fiziologic este punctul de plecare a celor expuse mai sus, ci modul diferit de viață a acestor două sexe determină specificul criminalității. Astfel, putem explica

¹⁰ Pentru detalii, a se vedea T. Parson, *Essays in Sociological Theory*, Free Press, New York, 1949/1954.

¹¹ N. Naffine, *Theorizing About Female Crime*, in S. K. Mukherejee and J.A. Scutt, *Woman and Crime*, George Allen and Unwin, Winchester, MA, 1981, p. 70-72.

diferența prin intermediul a patru elemente care frânează criminalitatea feminină și provoacă cea masculină, totodată redând câteva caracteristici celei feminine:

a. stereotipurile - rolul femeii în societate pune o altfel de amprentă asupra activității criminale a acesteia. Astfel stereotipurile: femeie-mamă, femeie-fiică, femeie-soție, grijă, afecțiune, reprezintă frâna criminalității feminine, datorită faptului că femeile sunt legate mai strâns de unele valori morale. Stereotipurile legate de femei nu corespund trăsăturilor care sunt apreciate în lumea criminalității, de cele mai multe ori femeile apărând în calitate de victime a actelor infracționale, săvârșirea unor infracțiuni de către acestea influențând negativ viața spirituală, cât și socială a acestora. Astfel, apare o prăpastie, între ceea ce se consideră feminin și ceea ce se consideră criminal, iar infracțiunile cauzează femeilor răni.

Interesantă este opinia lui Lombroso, care afirma că FEMEIA criminal este diferită de bărbatul criminal: „Am văzut de asemenea că femeile au multe lucruri în comun cu copii, că simțul lor moral e diferit; sunt răzbunătoare, geloase, cu înclinație spre o răzbunare de o cruzime aparte... Când o activitate morbidă a centrelor psihice intensifică calitățile rele dintr-o femeie... este clar că trăsăturile semicriminale ale unei femei normale o pot transforma într-o femeie criminală mai teribilă decât orice bărbat. Femeia criminală este consecvent un monstru. Cealaltă parte a ei este ținută în limitele virtuților, din cauze diferite, precum maternitatea, credința, slăbiciunile, și când aceste influențe contrare dau greș și o femeie comite o crimă, putem concluziona că răutățile dintr-o femeie trebuie să fi fost enorme până când să triumfe asupra atât de multor obstacole”.

b. controlul social - posibilitatea femeii de a comite o faptă infracțională este stopată de un control social, anume în perioada formării personalității, din partea familiei, ulterior a soțului și a întregii societăți, iar oricare abatere se soldează cu o pedeapsă. Astfel, fetele riscă mai puțin ca băieții, asupra cărora se exercită un control mai redus.

Un studiu care a examinat criminalitatea feminină în cazul prostituției și a formei rare de crimă printre femei (uciderea altor femei), deși bazat pe un eșantion mic (15 femei arestate pentru uciderea de femei în orașul Michigan; și 25 de femei închise pentru prostituție), a conchis că acestea sunt caracterizate, în principal, prin izolarea socială de cultura principală. În cazul crimei, a rezultat că majoritatea delincventelor sunt mame minoritare care, în cea mai mare parte, trăiesc în relații imorale cu bărbații și nu sunt pregătite și educate să învingă în lupta pentru supraviețuire. Ele sunt drastic limitate în resurse educaționale și profesionale și în abilități sociale. La fel se întâmplă și în cazul prostituției, în care cele mai însemnate cauze care generează acest fenomen se referă la educația prea liberă, exemplele rele, alcoolul, contactul cu lumea depravată, mizeria etc.

c. constituția femeii și agresivitatea – în lumea criminală prioritate are puterea fizică și agresiunea, astfel încât mușchii puternici sunt necesari nu doar pentru săvârșirea unei infracțiuni, ci și pentru apărare, ceea ce nu se referă la femei ce dețin o constituție fizică mai puțin robustă (cu unele excepții). Prin urmare femeile săvârșesc infracțiuni mai puțin grave, fără agresiune (furt, înșelăciune), evitând a provoca victima. De cele mai multe ori femeile acționează de unele singure, sau în calitate de complice sau instigator, aflându-se după un paravan. Totuși, în unele cazuri, unele femei criminale sunt caracterizate prin impulsivitate înaltă, precum și prin anomalii psihice și depresii, cauzate uneori și de vârsta critică, factori ce determină un comportament neadecvat, o înțelegere neadecvată a situației și a acțiunilor sale.

d. sexualitatea – stereotipul dat se prezintă sub două aspecte: a) sexualitatea pare a fi un imbold pentru femei de a intra în sfera criminală - prostituția; b) totuși în interiorul grupului

criminal, acest element apare în calitate de frână, deoarece apariția unei femei în acest grup poate să cauzeze conflicte în interior, astfel încât, de cele mai multe ori, „femeia este nevoită a se alia unui singur bărbat în scopul de a se apăra”. Antonean I. expune ideea precum că, de cele mai multe ori, comportamentul criminal al femeii poate fi influențat și de tendința acesteia de a se autoafirma în societate, solicitând apreciere din partea acesteia, astfel încât această tendință apare în calitate de stimul pentru a comite fapte infracționale în scopul de a obține „nota dorită”.

De asemenea, D. Hoffman-Bustamante menționa: *„Femeile sunt învățate să se conformeze unor standarde mult mai rigide și sunt recompensate pentru acest comportament; bărbaților, deși li se spune să se conformeze regulilor, de multe ori sunt recompensați atunci când nu țin cont de ele sau le tratează cu dispreț”*¹². Autoarea a identificat un număr de factori care contribuie la ratele diferite ale criminalității feminine, astfel:

- diferențele de sex în termenii accesului la subculturile criminale. Fetele sunt mai puțin predispuse să se alăture unor bande ori altor organizații criminale;
- modele de socializare și așteptări de rol diferite (de la fete se așteaptă să aibă nevoie de protecție și să aibă mai multe responsabilități legate de casă);
- oportunități diferite pentru a comite anumite infracțiuni;

Concluzii

Cele expuse mai sus pot susține ideea conform căreia femeile sunt implicate mai rar în săvârșirea infracțiunilor datorită divergenței gender, și nu a celei dintre sexe (anatomic, fiziologic).

Indicele criminalității feminine va oscila în dependență de starea societății, fiind întotdeauna, în co-raport cu indicele criminalității masculine, care îl va depăși numeric pe cel dintâi, datorită anumitor factori ce rămân stabili pe parcursul istoriei criminalității.

Referințe bibliografice

1. Antoniu G., Studii de drept românesc, Ed. Academiei Române, București, 1991.
2. Bobbio N., L'età de diritti, Einaudi, Turin, 1992.
3. Freud S., Introducere în psihanaliză, București, E.D.P., 1980.
4. Hoffman-Bustamante, The nature of Female Criminality, 1973.
5. R.M. Stănoiu, Introducere în criminologie, Ed. Academiei, București, 1989.
6. Simon R.J. Woman and Crime, Lexington, MA: DC Heath, 1975.
7. Voicu M., Introducere în sociologia deviației, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1995.
8. Zamfir C., Situația femeii în România, Ed. „Expert”, 2001.
9. Institutul Național de Statistică, Anuarul statistic al României 1997-2002.
10. Consiliul Europei, Declarații, convenții, rapoarte, rezoluții.
11. Organizația Națiunilor Unite, Declarații, convenții, rapoarte, rezoluții.

¹² D. Hoffman- Bustamante, *The nature of Female Criminality*, Issues in Criminology, 1973, p. 117-130.

JERTFA ROMÂNILOR ARDELENI PE ALTARUL ROMÂNIEI MARI

Conf. univ. dr. Alexandru AMITITELOAIE

Universitatea „George Bacovia” din Bacău

E-mail: amititeloai@yahoo.com

Rezumat

Se spune că în 2018 România sărbătorește centenarul Marii Uniri. Ar fi într-adevăr un motiv de sărbătoare dacă România de azi ar fi o țară înfloritoare, dezvoltată pe temelia realizată acum o sută de ani, prin jertfa tuturor generațiilor de români de la începutul începuturilor și până în acest moment astral. Din păcate, nu ne putem învrednici de suprema jertfă a înaintașilor noștri. România de azi este ciuntită geografic și golită din interior, golită economic, cultural, demografic, spiritual și chiar din punct de vedere al credinței. Deci ce să sărbătorim?! Neputința noastră și înstrăinarea de valorile identitare ale neamului românesc? Ceea ce am mai putea face este să ne gândim la sacrificiul pe care înaintașii noștri l-au dat pentru țară, să-i omagiem, să le evocăm și să le prețuim jertfa în speranța că poate spiritul lor va dezmoști conștiința generației de azi.

Cuvinte-cheie: unire; putere; sacrificiu; identitate; valoare; național; jertfă; patriotism.

Introducere

Către sfârșitul primului război mondial sau, mai exact spus, a războiului cel mare, pentru că atunci nu se știa că va urma un altul și mai devastator, imperiile au intrat într-un proces de disoluție. E vorba de Imperiul German, Austro-Ungar, Țarist și Otoman. Porțile ferecate ale acestor uriașe închisori au început să cedeze, iar popoarele, osândite atâtea secole, au început să respire aerul libertății. Însă structurile de putere imperiale, nefiind dispuse să cedeze statutul privilegiat de până atunci, au încercat o repliere. Începuse să agonizeze și odiosul dualism austro-ungar creat în 1867, o adevărată închisoare a popoarelor, cum a fost denumit și în epocă, și care, timp de mai bine de jumătate de secol, i-a lipsit pe românii ardeleni, precum și pe cehi, slovaci, croați, de orice drept, exploatându-i ca pe niște sclavi. Mincinoasa propagandă de care s-a folosit până atunci pentru a-și cosmetiza imaginea sa hâdă n-a mai funcționat.

În aceste împrejurări oligarhia maghiară, stăpânită de un egoism strâmt și mărginit, dar și de o culpă imensă pentru lunga perioadă de asuprire prin crimă, persecuții și dispreț, în mod deosebit a românilor ardeleni, a recurs la tot felul de strategii, care de care mai perverse și mai brutale, pentru a-și conserva condiția de stăpân absolut asupra teritoriului pe care l-a administrat până atunci.

A sosit însă momentul ca popoarele să se trezească, să capete conștiința demnității naționale, conștiință care a dinamitat voința de a dispune în mod liber de destinul lor, adică să-și hotărască singure soarta.

Când a avut certitudinea că imperiul nu va supraviețui marelui război, puterea de la Budapesta și-a fixat două obiective fundamentale pentru a constitui ceea ce ei au numit o Ungarie Mare, Ungaria Sfântului Ștefan. Pentru aceasta o primă direcție de acțiune a constat în suprimarea celorlalte naționalități, pe care le dominase și le exploatase până atunci, pentru ca astfel să sporească ponderea națiunii maghiare și să pună bazele unui stat unitar maghiar în

teritoriul pe care-l administrase în cadrul imperiului. Cel de-al doilea obiectiv, la fel de important, a fost realizarea unei separări față de Austria, astfel încât ponoasele postbelice să revină acesteia, iar ea, Ungaria, să poată trage maximum de foloase.

Pentru că puterea și administrația se aflau complet în mâna elitei maghiare, celelalte naționalități neavând practic nici un drept în această privință, măsurile adoptate de Ungaria în scopul realizării acestor obiective n-au întâmpinat practic nicio opoziție. Reprezentarea parlamentară era insignifiantă, deputații de altă etnie erau împiedicați să ia cuvântul, presa nu exista, instituțiile culturale erau puse sub control, orice adunare publică era interzisă și împrăștiată prin violență etc.

Cea mai eficientă cale de epurare etnică, folosită de conducerea statului maghiar, a fost mobilizarea și trimiterea pe fronturi cât mai îndepărtate a tinerilor de altă etnie. Peste 600 000 de români s-au aflat în această situație, mulți dintre ei pierzându-și viața pentru cauze străine de neamul lor. În același timp, unitățile alcătuite din ostași unguri au fost ținute acasă și folosite pentru întărirea controlului și autorității, în mod deosebit în Transilvania. Serviciile din administrație, poștă, căi ferate, pază internă etc., au fost militarizate cu efective exclusiv de etnie maghiară. În aceste condiții, era aproape imposibil să se închege vreo mișcare de emancipare națională, de răzvrătire sau altă formă de opoziție față de politica statului maghiar.

Nici posibilitatea de a fi eliberați de către frații lor din regat, în care ardelenii își puneau mari speranțe, pe moment nu se putea realiza, fiind considerată o hazardare primejdioasă, dat fiind configurația forțelor europene pe teatrele de război aflate în desfășurare. Neexistând nicio altă cale de eliberare, românii rămași acasă au trebuit să îndure în continuare robia întunericului în care-i țineau aparatul polițienesc maghiar, creat și controlat de o oligarhie despotică. Se prelungea situația existentă pe tot timpul stăpânirii maghiare asupra Transilvaniei, când românii n-au avut decât o singură clasă, clasa plugarilor și a proletarilor, exploatată și ținută în stare de incultură, fără acces la învățătură, fără dreptul de a-și afirma identitatea națională și folosită exclusiv pentru huzurul unei oligarhii criminale, precum și pentru întreținerea unui aparat administrativ care să înfrângă orice încercare de răzvrătire, garantând astfel liniștea și tihna stăpânilor.

Se apropia însă momentul când acești neștiuți, obscuri inexistenți, un fel de paria ai strălucitei împărății, cum erau socotiți de clasa conducătoare austro-ungară, aveau să rupă zăbrelele întunericului și să-și facă o impunătoare intrare în istorie, silind pe secularii lor opresori să îngenuncheze în fața dreptății.

1. Autonomia milenară a Transilvaniei – o realitate incomodă pentru iredentismul maghiar

Ungurii, după ce s-au stabilit în câmpia Panonică, în 896, au încercat să se extindă spre apus. Însă, în 955 în bătălia de pe râul Lech, au fost zdrobiți de Otto cel Mare, regele germanilor, care a fost încoronat apoi Împărat al Sfântului Imperiu Roman. Tăindu-li-se calea spre apus, și-au căutat altă direcție de expansiune, năvălind și asupra cnezatelor și voievodatelor românești din Transilvania. Poate dacă ungurii ar fi fost mai norocoși în confruntarea cu germanii, românii ar fi avut parte de liniște și n-ar mai fi plătit cu atâta jertfă dorința de a-și păstra nealterată românitatea. Ceea ce s-a dovedit în această îndelungată confruntare, este faptul că ungurii nu reprezintă un pericol prin forța lor, ci prin perversitate, perfidie și lașitate.

Cu toată dorința agresivă a nobilimii maghiare de a încorpora Transilvania în regatul Sfântului Ștefan, o himeră care sălășluiește și astăzi în mințile liderilor de la Budapesta, timp

de un mileniu, respectiv până în 1867, acest plan nu le-a reușit, Transilvania păstrându-și statutul de provincie autonomă.

Chiar și în timpul cât Ungaria a fost transformată în pașalâc turcesc, Transilvania a avut statut de principat independent, fiind obligată să plătească doar un tribut Porții. Aceasta s-a întâmplat în urma bătăliei de la Mohacs, din 1526, în care armata ungară a fost zdrobită de cea turcească, mult mai numeroasă.

Acest statut, de principat autonom, aflat sub suzeranitatea Porții, Transilvania și l-a păstrat până în 1688, când a intrat sub dominația Habsburgilor. Regimul impus de Coroana imperială habsburgică s-a dovedit a fi unul mult mai opresiv decât cel turcesc, cronicile consemnând că Transilvania a schimbat jugul de lemn al turcilor cu cel de fier al Habsburgilor. [1]

Cu toate acestea, statutul de principat autonom a fost menținut. În 1790, împăratul Austriei a ținut chiar să reconfirme independența Transilvaniei și separația ei completă de Ungaria. El a afirmat atunci că „Transilvania este un principat de sine stătător și neatârnat de altă țară, conducându-se după Constituția și legile lui” [2]. Este de subliniat acest lucru pentru că pretențiile maghiare de a stăpâni acest teritoriu, au fost justificate în decursul timpului cu fel de fel de terorii, una mai falsă decât alta, printre care și cea a mileniului maghiar, respectiv faptul că Transilvania a fi făcut parte din regatul maghiar timp de peste un mileniu, de când s-au așezat ei în câmpia Panonică și până în 1918.

Situația de neatârnat a Transilvaniei s-a datorat în primul rând tradiției sale milenare de provincie de sine stătătoare a Daciei romane, devenită, după prăbușirea Romei, voievodatul de dincolo de munții acoperiți de păduri, dar și raportului de forțe dintre marile puteri ce și-au disputat interesele expansioniste în această zonă.

2. Instinctul dominator și parazit ar nobilimii maghiare și nefericita sa vecinătate

În realizarea planurilor lor de a-și extinde stăpânirea asupra Transilvaniei, obiectiv urmărit de-a lungul întregii lor existențe în Câmpia Panonică, ungurii s-au confruntat cu două obstacole, pe care n-au reușit să le înlăture nici până astăzi, și anume, întâietatea românilor în acest teritoriu, de fapt vatra lor etnică, și ponderea superioară pe care ei au avut-o dintotdeauna față de alte etnii. De aceea, oligarhia maghiară a pus în aplicare fel de fel de strategii, pe de o parte să le reducă numărul, iar pe de altă parte să măsluiască datele istorice pentru a arăta lumii că ei, adică ungurii, au ajuns primii în Ardeal, sau dacă nu primii măcar odată cu românii. Un uriaș aparat de propagandă și un arsenal demn de scopuri mai înalte a fost alocat pentru a intoxica opinia publică cu acest fals grotesc.

Desigur, planurile nu le-au reușit, însă pe tot timpul acestei ingrate vecinătăți, românii au avut de îndurat privațiuni, persecuții, fel de fel de nedreptăți, umilințe și violențe, toate acestea înăsprindu-se pe timpul dualismului austro-ungar și căpătând aspecte apocaliptice către sfârșitul primului război mondial.

Propaganda maghiară, permanent a întreținut în rândul acestei etnii teza superiorității sale față de celelalte popoare și, în numele aceste superiorități, să-și aroge și să-și justifice dreptul de a le stăpâni și exploata. Scrieri maghiare, mai vechi sau mai noi, merg până acolo încât susțin că celelalte etnii, chiar dacă au o pondere mai mare decât cea maghiară, ca valoare ele nu reprezintă nimic. De aceea, spune această propagandă, nobilimea maghiară este mult mai numeroasă decât cea de altă etnie. Deci, în viziunea acestei propagande, comportamentul parazit ar, crima, violența, disprețul față de ființa umană, ar defini această valoare, pe care, desigur, alte popoare n-ar avea-o și de aceea ele trebuie stăpânite de alții.

Această teză a fost împărtășită de toate curente politice maghiare, fiind prezentă chiar și astăzi, în forme mai mult sau mai puțin voalate, în programele, dezbaterile publice și chiar discursurile politice.

De exemplu, românii își puseseră mari speranțe în mișcarea liberală a revoluționarului Lajos Kossuth de la 1848, crezând că și acesta ar împărtăși aceleași idealuri de dreptate socială și națională precum revoluționarii români. Aveau însă să constate că și acesta era dominat de același instinct disprețuitor față de români, de aceeași ură seculară împotriva elementului etnic românesc din Ardeal, precum toți predecesorii săi, indiferent de ideologia împărtășită. De aceea, el s-a pronunțat categoric împotriva oricărei idei de emancipare a românilor. Punând mai presus de orice unitatea statului ungar, „revoluționarul” a respins, ca irealizabilă, dorința românilor de a se bucura de o existență politică națională. Singura condiție de a se bucura de drepturi, considera acesta, este ca românii să renunțe la identitate. „De va fi nevoie – spunea atunci – sabia va tranșa chestiunea” [3] și, într-adevăr, aici s-a ajuns, bilanțul fiind înfiorător, 230 de sate șterse de pe suprafața pământului, 40 000 de români uciși, 30 de milioane florini aur pagube materiale.

Programul revoluției maghiare, adoptat la data de 15 martie 1848, prevedea, concomitent cu eliberarea de sub dominația austriacă, și alipirea forțată a Transilvaniei la Ungaria. Așa s-a ajuns la acest bestial genocid.

3. Reprimarea românilor din Transilvania – obiectiv prioritar al oligarhiei maghiare

Principiile și procedurile democratice, ce au început să se afirme în viața publică după 1848, s-au oprit la granițele Ungariei. Chiar dacă ele au fost afirmate în discursuri și documente programatice, în actul de guvernare n-au fost acceptate. Prin fel de fel de măsuri, românii și celelalte etnii nemaghiare au fost împiedicate să participe la viața publică, să ocupe funcții în administrație, să poată decide asupra problemelor ce-i priveau nemijlocit.

În Ungaria acelor timpuri, singurul element de identitate atribuit oamenilor era cel de cetățean maghiar. Alte grupuri sociale, și în mod deosebit comunitățile etnice, nu erau recunoscute. Funcțiile administrative nu puteau fi ocupate decât de acele persoane care cunoșteau la perfecție limba maghiară. Se înțelege că acest criteriu înlătura din viața publică reprezentanții celorlalte etnii.

Prin legea electorală a lui István Tisza (prim-ministru al Regatului Ungariei între 1875 și 1890), dreptul de vot a fost, pentru români, considerabil restrâns, astfel încât o pondere însemnată din rândul lor nu și l-au mai putut exercita. Este vorba de censul intelectual, censul de avere ridicat, limita de vârstă de 30 de ani pentru țărani și condiția pentru alegător de a ști să scrie și să citească. Având în vedere situația populației românești din Transilvania este ușor de constatat că toate aceste restricții au vizat-o nemijlocit, respectiv să reducă numărul celor cu drept de vot, iar prin aceasta și reprezentarea în parlamentul ungar. Românii, având în vedere lipsa școlilor și restricțiile de a învăța în limba maternă, situația lor materială precară, datorată exploatarei și jefuirii muncii lor de către grozii maghiari și depozitării abuzive de proprietăți, precum și faptul că marea majoritate trăiau în mediul rural, se înțelege că aceste restricții electorale au redus substanțial numărul celor care puteau vota. Tot în scopul restrângerii dreptului de reprezentare parlamentară, în zonele cu populație românească majoritară au fost alocate un număr redus de mandate, în comparație cu cele locuite de maghiari sau chiar sași. Astfel s-a ajuns ca o populație de 3 până la 5 milioane de români, să aibă 17 mandate, iar 200 de mii de sași 14 mandate [4].

În scopul contracarării oricăror forme de opoziție din partea românilor și zădărnirii încercărilor de coagulare a unor mișcări naționale de răzvrătire împotriva acestor nedreptăți, în 1912 s-a adoptat legea măsurilor excepționale în caz de război. În temeiul acestei legi, guvernul Tisza a putut emite în mod discreționar ordonanțe care, prin conținutul lor, au accentuat politica de maghiarizare. Astfel, a fost suprimată libertatea presei românești, au fost interzise întrunirile publice, a fost suprimată autonomia bisericească, jurisdicția civilă a fost înlocuită cu cea a curților marțiale etc.

O lege și mai draconică îndreptată împotriva românilor a fost și cea despre răspunderea materială a trădătorilor de patrie, adoptată în 1915. În viziunea autorităților maghiare, românii erau considerați trădători doar prin simpla apartenență la această etnie. „Probatoriul” era și el foarte simplu și lesne de realizat, fiind vorba doar de un denunț din partea cuiva. Temnițele din Brașov, Făgăraș, Sibiu, Seghedin gemeau de astfel de „trădători”, după ce, în prealabil, li se pusese și averea sub sechestru. Prigoana a devenit și mai aspră după ce România a declarat război monarhiei austro-ungare. Aproape toți românii, de la o anumită vârstă, au fost ridicați în masă de la vetrele lor și au fost închiși într-un lagăr de la granița austriacă. Acasă n-au mai rămas decât „renegații”, adică acei români care, din diferite motive, s-au pus în slujba administrației maghiare, a asupritorului cu alte cuvinte, trădându-și neamul.[5] Din păcate, au existat și dintre aceștia.

O tactică utilizată excesiv de poliția maghiară a fost și cea a provocărilor. Agenți deghizați sau recrutați din rândul românilor labili, mergeau prin sate și-i provocau pe români la discuții. Indiferent de ceea ce spuneau aceștia, rapoartele îi incriminau de trădare. Urmau arestările, torturile și apoi judecata în fața curții marțiale care pronunța sentințe de condamnare de tip medieval. De exemplu, prin sentința Curții Marțiale Cluj nr. 486 din 7 martie 1917, un număr de 9 intelectuali români (preoți, avocați, învățători) au fost condamnați la moarte prin spânzurătoare, iar alți 11 la ani grei de temniță. Intervenția fermă și foarte bine argumentată a deputatului bucovinean Isopescul-Grecul, în parlamentul austriac, a făcut ca sentința de condamnare la moarte să fie comutată în pedeapsa cu închisoare [6].

După eșecul ofensivei armatei române pentru eliberarea Ardealului, din vara anului 1916, și retragerea ei dincoace de Carpați, românii ardeleni au trecut printr-un alt calvar apocaliptic. Prin temnițele Clujului, supuși la torturi și procese umilitoare, au trecut peste 26 000 de români. La acest tratament barbar au fost supuse și multe tinere femei, care ieșiseră să întâmpine cu flori intrarea armatei române în Ardeal. După cum arestările erau urmate și de sechestrarea și confiscarea averilor, aceasta s-a dovedit a fi o altă cale prin care românii să fie deposezați de proprietăți.

În planurile lor de exterminare culturală, spirituală și biologică a românilor ardeleni, autoritățile maghiare au acordat o atenție deosebită preoților, pe un motiv cât se poate de obiectiv, pentru ei, și anume, faptul că ei, preoții, reprezentau țaria românismului în satele ardeleni, focarul de spiritualitate și de speranță în izbăvire și libertate pentru românii osândiți. De aceea, prigonirea preoților a constituit de multă vreme un obiectiv prioritar în planurile oligarhiei maghiare de a-și întări și asigura stăpânirea asupra Ardealului. În ianuarie 1601, de exemplu, când Mihai Viteazul se afla în pibegie la Viena, Dieta transilvană a aluat o decizie prin care s-a interzis intrarea în „țară” de peste munți a vreunui „călugăr valah”. „Niciodată un călugăr valah din țările valahe de peste munți – se preciza în respectiva decizie – să nu mai intre în această țară, căci opera tiranului Mihai s-a făcut și prin tainica lucrare a preoților săi care se numesc călugări. Niciodată să nu mai fie condusă decât de principii, funcționari și strângători de biruri unguri, ca valahii să învețe să fie supuși” [7].

Acest tratament, la care au fost supuși tot timpul preoții români, s-a înăsprit în timpul războiului și mai ales către sfârșitul său, când Ardealul clocotea de dorința de libertate și de izbăvire de sub stăpânirea barbară a regimului de la Budapesta. Este de constatat și de subliniat că, din mai multe motive, această prigoană a ocolit o parte din elita clerului român. În primul rând martirajul la care ar fi fost supuși conducătorii bisericii ar fi avut un mai mare răsunet internațional decât în cazul preoților din satele și comunele ardeleni. În al doilea rând, contactul direct cu enoriașii îl aveau preoții, deci ei aveau cea mai mare influență asupra românilor. În al treilea rând, în lipsa preoților, consistoarele și mitropolii puteau fi aduși mai ușor la tăcere și la supunere.

În această campanie, îndreptată împotriva preoților, au fost răpiți de la vetrele lor 132 de preoți și 11 preotese, și au fost depuși în lagăre sau temnițe. Mulți dintre aceștia și-au găsit sfârșitul în urma torturilor și a regimului de detenție la care au fost supuși [8]. Din cercetarea datelor de stare civilă rezultă că o bună parte dintre ei au decedat în luna noiembrie 1918. Cunoscând că în acest timp s-au intensificat acțiunile și manifestările publice de eliberare, conturându-se tot mai clar un viitor pentru Transilvania, separat de Ungaria, furia autorităților maghiare a atins forme de o sălbăcie fără margini. Prin eliminarea preoților și, într-o oarecare măsură, și a învățătorilor, oligarhia maghiară a sperat într-o distrugere a focarelor de românism, iar poporul, dezorientat și incult, după cum tot s-au străduit să-l facă, să devină ascultător și supus, acceptând ideea „statului național maghiar”, pe care puterea de la Budapesta intenționa să-l creeze la sfârșitul războiului.

În același scop, respectiv înfrângerea definitivă a elementului românesc din Ardeal, pentru ca încorporarea lui în „statul național unitar maghiar” să nu întâmpine rezistență, s-au adoptat mai multe măsuri pentru încurajarea colonizării în acest teritoriu a unor populații neromânești. În plan se prevedea aducerea în Ardeal, cu prioritate, a ungarilor din Moldova. De asemenea, în această aventură erau vizați și nemții din Rusia și Dobrogea, care urmau să fie așezați de-a lungul Carpaților de miazăzi. O bancă săsească din Sibiu, inclusă în acest proiect, avea în plan să cumpere ținuturi românești în această zonă, pe care să le parceleze, pentru a fi colonizate cu nemți. La Cluj s-a înființat un puternic centru de maghiarizare a Ardealului, un centru de șovinism exacerbă, în care activau nume celebre în epocă prin ura manifestată față de români. De aici pulsa și iradia cel mai feroce șovinism, ca ideologie pentru exterminarea valahilor.

4. Toamna anului 1918 - o altă apocalipsă pentru românii ardeleni

Sfârșitul primului război mondial a generat schimbări majore, atât în raportul de forțe, cât și în geografia bătrânului continent. SUA, prin vocea președintelui Woodrow Wilson, a influențat decisiv acest proces. Wilson formulează clar 14 principii, într-un discurs rostit în Congresul american, în ziua de 8 ianuarie 1918, principii menite să constituie o bază juridică pentru emanciparea națiunilor oprimate în imperiile aflate atunci în disoluție.

Aspirațiile românilor ardeleni se regăsesc în următoarele principii:

10. Popoarele Austro-Ungariei, cărora noi dorim să le garantăm și asigurăm un loc printre națiuni, trebuie să li se acorde cea mai mare latitudine a dezvoltării lor autonome;

11. România, Serbia și Muntenegrul trebuie să fie evacuate, teritoriile ocupate trebuie să fie restaurate; Serbiei i se va asigura liber acces la mare; relațiile mutuale ale diverselor state balcanice trebuie să fie determinate de un amical schimb de vederi ținând seama de legăturile de interese și diferențele de naționalitate pe care le-a creat istoria; garanții

internaționale de independență politică și economică și de integritate teritorială vor fi instituite în favoarea acestor state;

14. Trebuie să se constituie o asociație generală între națiuni în virtutea convențiilor formulate, cu scopul ca să se procure tuturor națiunilor, mari și mici în mod egal, garanții mutuale de independență politică și integritate teritorială [9].

Puterile centrale, văzând în aceste principii pericolul iminent pentru pozițiile lor imperiale, au încercat să le conteste viabilitatea și, totodată, să convingă lumea diplomatică și opinia publică internațională de necesitatea conservării structurii politice a Europei de până atunci. Oferta de pace a Germaniei și Austro-Ungariei din 4 și 7 octombrie 1918, când armatele lor se aflau încă pe teritoriile unde popoarele își revendicau autonomia, s-a înscris și ea în această stratagemă. S-au confruntat însă cu propaganda tot mai intensă în străinătate a românilor, croaților, cehilor și slovenilor, care au reușit să convingă lumea civilizată de calvarul pe care-l îndurau în acea închisoare a popoarelor, cum s-a numit Imperiul Austro-Ungar.

În discursul din data de 11 februarie președintele american Woodrow Wilson s-a manifestat și mai ferm în susținerea dreptului națiunilor la emancipare. „Nu mai poate fi vorba de a transfera popoarele de la o putere la alta – a spus Wilson – printr-o simplă conferință internațională sau printr-un acord între rivali și antagoniști. Aspirațiunile naționale trebuie să fie respectate; în viitor popoarele nu trebuie să mai fie dominate și guvernate decât cu propriul lor asentiment. Autodeterminarea (self - determination) nu este o simplă frază. Ea este un principiu imperativ de acțiune, pe care, în viitor, oamenii de stat nu-l vor ignora decât în detrimentul lor” [10].

Acest principiu al autodeterminării a impulsionat, pe de o parte, lupta de eliberare a popoarelor oprite, iar pe de altă parte, a provocat o furie sălbatică din partea puterilor centrale, văzând că pozițiile privilegiate de stăpâni de până atunci încep să se clatine. Au angajat în luptă toate rezervele de care dispuneau, iar cruzimile și devastările au luat proporții apocaliptice. În aceste condiții, Wilson devine și mai categoric, pronunțându-se pentru desființarea monarhiei dualiste și neregnoașterea autorității guvernelor de la Viena și Budapesta asupra popoarelor pe care le-au oprit până atunci. Diplomațiile austriacă și maghiară au încercat mai multe strategii pentru salvarea situației, însă liderul american a rămas ferm pe poziție. S-au arătat dispuse la orice concesii numai să-și salveze unitatea. Aceasta însă nu se mai putea susține, pentru că și spiritul revoluționar de emancipare națională devenise mult prea incandescent pentru a mai putea fi stins.

Convingându-se că nicio concesie nu mai este acceptată și nicio altă soluție de salvare nu mai este posibilă, guvernul maghiar și aparatul său polițienesc a fost cuprins de o furie sălbatică, dând frâu liber instinctelor primitive de răzbunare. „Este posibil să ne prăbușim – spunea atunci contele maghiar Ștefan Tisza, ministru în guvernul ungar – însă înainte de a ne prăbuși, vă vom nimici pe voi”. Ce a urmat și prin ce au trecut românii ardeleni întreține orice închipuire, dovedind încă odată că umanitatea, în parcursul ei civilizator, conservă oaze de sălbăcie, care trebuie tratate cu multă precauție de popoarele aflate în vecinătatea lor.

Guvernul budapestan a organizat trupe militare, bande de soldați, cete de jandarmi, a trimis pe mai multe linii trenuri blindate să-i „înfricoșeze pe valahi”, să-i facă să se astâmpere și să renunțe la manifestările lor pentru libertatea Ardealului. Bine plătiți și stimulați și prin alte mijloace militarii maghiari au fost transformați în bestii inumane.

Exemplele ce urmează, selectate nu numai datorită ferocității și cruzimii manifestate de autoritățile maghiare, dar și pentru probatoriul incontestabil pe care se bazează, consider că se

impun a fi receptate și ca un avertisment pentru românii ardeleni și nu numai, în sensul că ele ar putea fi reeditate, dacă li se vor crea condiții favorabile.

În toamna anului 1918, românii ardeleni, simțind că se apropie și pentru ei ziua libertății, au început să se organizeze sub conducerea unor lideri, să se manifeste, să-și exprime și ei dorința de a scăpa de jugul asupririi. Însă, nu era de acceptat așa ceva de către autoritatea maghiară, care vedea în valahi o masă supusă, incultă, incapabilă să acceadă la un alt statut social. De aceea, asemenea manifestări, numite în epocă acte revoluționare, au iritat la maximum aparatul polițienesc maghiar.

În județul Caraș-Severin, sub pretextul potolirii revoluției, au fost omorâți, în noiembrie 1918, 180 de etnici români. Este de subliniat, după documentele vremii și mărturiile celor implicați în aceste acțiuni, că românii, chiar dacă au avut motive serioase să dea frâu liber unor acte de răzbunare, având în vedere nedreptățile seculare suferite din partea ungarilor, n-au făcut-o, devenind tot ei victime ale represaliilor. Gărzile românești, care se constituiau pentru a menține ordinea, n-au permis manifestări anarhice care ar fi pus în pericol obiectivul emancipării naționale.

În data de 8 noiembrie, Consiliul Național Român, organ reprezentativ al românilor ardeleni care și-a asumat misiunea să organizeze și să conducă lupta de eliberare și de constituire a unor noi autorități care să decidă în mod democratic viitorul acestei provincii, a atras atenția asupra actelor samavolnice care se puteau întâmpla în acele vremuri tulburi. „Să luați aminte – se spunea în comunicatul consiliului – că jafurile și omorurile compromit cauza sfântă a democrației noi, care este chemată a încheia întreaga lume într-o societate unde vor domni cele mai curate idei: a libertății, frățietății și egalității... Fiecare român are datoria să contribuie la susținerea ordinei. Jefuitorii sunt cei mai mari dușmani, chiar ai poporului românesc. Dați-ne mână de ajutor, ca să putem prezenta înaintea lumii tânăra și frumoasa națiune română în deplina ei curătenie, nepătată, în întreaga ei splendoare” [11].

Chiar dacă și unii români au prădat, ori au devastat proprietăți ungurești, agonisite, în definitiv, tot din munca lor, n-au făcut-o ca act de răzbunare și nici nu și-au pătat mâinile și conștiința de sânge unguresc. Astfel, în județul Arad unde conflictele interetnice deveniseră extrem de acute, din noiembrie 1918 și până în februarie 1919 s-au săvârșit 301 omoruri, victime fiind 300 de români și un singur ungar, acesta fiind ucis tot de un ungar.

Oriunde românii încercau vreun gest de nesupunere, interveneau trupe de jandarmi ori bande înarmate de unguri, care procedau la arestări și execuții. Satele ardeleni au dat un nejustificat tribut de sânge doar pentru dorința de libertate și dreptul de a fi tratați ca oameni, pe care românii și-au exprimat-o în acele zile.

Cazul petrecut în satul Beliș (Iosikafalva), azi comuna Beliș, jud. Cluj, dat fiind ferocitatea și cruzimea cu care ungurii i-au atacat pe români, se impune a fi menționat distinct. Din procesul verbal încheiat la data de 14 noiembrie 1918 asupra acestui eveniment, în urma cercetărilor efectuate de către o comisie formată din reprezentanți ai Consiliului național român și Consiliul național maghiar, rezultă că la intervenția unui deputat ungar, ce-și avea în această localitate o fabrică de cherestea și un Castel ce fuseseră incendiate, au fost împușcați 20 de români, iar cadavrele lor au fost arse pe rug [12].

Un caz asemănător s-a petrecut în localitatea Sighetel, jud. Bihor. În 2 martie 1919 un incident constând în detonarea din neatenția unui militar ungar a unei grenade, incident soldat cu moartea a trei camarazi, a declanșat împotriva sătenilor represalii de o ferocitate ieșită din comun. Satul a fost înconjurat de jandarmi, nu s-a mai permis ieșirea din localitate, au fost

incendiate casele trăgându-se la întâmplare cu mitralierele. Au ars 15 case, 16 grajduri și 8 săteni de vii. Alți 9 au fost împușcați [13].

Este de menționat, tot ca exemplu de cruzime, și asasinatele săvârșite la Oradea la începutul lunii aprilie 1919, pe lista asasinilor, acum făcând parte din garda lui Béla Kun, figurând peste 60 de români. Avocatul Ioan Ciordaș, numit de către Consiliul Dirigent prefect al județului Bihor și avocatul Nicolae Bolcaș, au fost ridicați noaptea de acasă, au fost duși undeva la 20 de km de oraș, unde au fost bătuți, torturați, străpunși cu baionetele și puși să-și sape singuri gropile, unde au fost îngropați încă de vii.

Atrocitățile au continuat și după actul unirii din 01 decembrie 1918. În Arad, de exemplu, intrau frecvent bande înarmate, venite din alte garnizoane, purtând niște chipie pe care scria „Erdélyért” (Pentru Ardeal). Acestea trăgeau la întâmplare în localnici, pe care îi auzeau vorbind românește, provocând adevărate băi de sânge. În data de 29 decembrie 1918, sosește în Arad generalul Berthelot, șeful misiunii militare franceze în România. A fost întâmpinat de episcopul Aradului, Ioan I. Pap, președintele Consiliului Național Român, dr. Iustin Marșieu, comandantul Gărzii Naționale, lt.col. Șerb, și un numeros public românesc. A fost condus la hotelul Crucea Albă unde a avut loc recepția. În timpul recepției o bandă de unguri înarmați, purtând steaguri ungurești, au pătruns în mulțime și au provocat un vacarm infernal, dorind să atragă atenția delegației franceze că în oraș comunitatea maghiară este numeroasă. După plecarea generalului Berthelot și a celor care-l însoțeau, ungurii au tras cu arme automate în mulțime, ucigând și rănind un număr mare de bărbați și femei. A urmat apoi o vânătoare de oameni din rândul românilor, pe străzile orașului.

O altă metodă de intimidare și înfricoșare a românilor au fost trenurile blindate. Acestea au fost întâlnite pe liniile Murăș – Zam, Arad – Brad, Timișoara – Făget. Din ele se trăgea cu mitraliere în țărani, oriunde îi întâlneau, pe câmp, pe drumuri, în gări etc.

S-au efectuat cercetări judiciare asupra tuturor acestor cazuri, s-au întocmit statistici care, pur și simplu, îngrozesc pe cei care mai au vreun sentiment de umanitate, însă împotriva uci-gașilor nu s-au putut dispune măsuri, pentru că ei au acționat sub autoritatea statului maghiar, iar legile maghiare de atunci i-au apărat, pentru că aceasta era politica regimului de la Buda-pesta, respectiv să înfrângă orice încercare de eliberare a Ardealului de sub stăpânirea lor. Dosarele și documentele zac în arhive, martorii s-au trecut din viață și, odată cu trecerea timpului, își face loc, treptat, uitarea, fără ca lumea să conștientizeze că dramele respective se pot repeta. Și, într-adevăr, ele s-au repetat la o cotă și mai înaltă de sălbăticie, respectiv în septembrie 1940.

Concluzii. Idealul național și spiritul umanist în fața barbariei maghiare

După mai bine de jumătate de secol de despotism primitiv, practicat de oligarhia maghiară asupra populației românești din Ardeal, de politici inumane de deznaționalizare, de umilințe și dispreț față de tot ceea ce era de esență românească, sau valahă, neamul românesc a ieșit la lumină, uimindu-i nu numai pe asupritori dar și opinia publică internațională prin spiritul său luminat, prin caracterul său tolerant, profund uman [14], prin înțelepciunea și spiritul organizatoric dovedite de lideri în acele vremuri tulburi și în jurul cărora s-a adunat întreaga suflare românească.

Toate metodele și strategiile de disipare a spiritului de unitate națională manifestat de românii ardeleni în acel timp, toate încercările de ademenire a liderilor pentru a produce breșe și a le slăbi capacitatea de acțiune au dat greș. Românii s-au dovedit capabili să treacă peste

toate diferențele de orice natură și să se unească în jurul unui ideal, respectiv cel de eliberarea de sub stăpânirea maghiară. Nici măcar orientările și concepțiile politice n-au mai contat în fața acestui ideal. Peste toate s-a trecut și asta dovedește înțelepciune și spirit progresist, ceea ce nu era de așteptat de la o populație considerată incultă, needucată și lipsită de spirit civic, după cum clama propaganda maghiară, pentru a etala, comparativ, superioritatea lor și, drept consecință, „legitimitatea” de a fi stăpâni peste valahi.

Sub regimul unor constrângeri marcate de un șovinism diabolic, a unor restricții aproape de netrecut în ceea ce privește accesul la cultură și învățământ laic și confesional în limba maternă, este aproape de necrezut cum de s-a putut ridica, din rândul unei astfel de populații, o elită de înaltă clasă intelectuală, absolvenți emeriți ai unor universități de prestigiu european, cu studii doctorale de nivel academic, oameni respectabili în lumea științifică. Această elită nu s-a îndepărtat însă de neamul din care a provenit, a trăit în mijlocul lui, i-a cunoscut durerile și aspirațiile, l-a îndrumat și l-a luminat asupra modului cum să și le îplinească, iar când momentul a devenit prielnic pentru a se trece la acțiune, și-a asumat rolul de conducător.

Referințe bibliografice

- [1] Milton G. Lehrer, *Ardealul pământ românesc*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 115
- [2] Al. Papiu-Ilarian, *Independența constituțională a Transilvaniei*, Iași, 1961, p. 18
- [3] Gheorghe Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, II, Sibiu, 1890-1891, p. 755-797, *apud* Milton G. Lehrer, *Op. cit.*, p. 113
- [4] Ion Clopoțel, *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*, Ed. revistei „Societatea de mâine”, Cluj, 1926, p. 11
- [5] Ion Clopoțel, *op. cit.*, 12.
- [6] Ion Clopoțel, *op. cit.*, pp. 145-146.
- [7] Mihai Șomănescu, *Rectorul UBB, Ioan Aurel Pop, discurs APLAUDAT minute în șir despre existența conștiinței de neam la români, pe vremea lui Mihai Viteazul. Ce au făcut ungurii ca „să se înspăimânte acești valahi și să nu se mai unească niciodată cu cei de peste munți”*, articol publicat pe <https://www.activenews.ro>, la data de 09 septembrie 2016 și actualizat la data de 16 noiembrie 2016; consultat la data de 20 ianuarie 2017
- [8] Ion Clopoțel, *op. cit.*, p. 18
- [9] Président W. Wilson, *Messages, discours, documents diplomatiques relatifs à la guerre mondiale*, Editions Bossard, Paris, 1919, vol. II, p. 239-242, *apud* Ion Clopoțel, *Op. cit.*, p. 29
- [10] *Idem*, p. 249
- [11] Ion Clopoțel, *op. cit.*, p. 148
- [12] *Idem*
- [13] Arhiva Consiliului Național Român din Oradea, nr. 735/1919, sursă citată de Ion Clopoțel în *op. cit.*, p. 156
- [14] Cuvântul „omenie”, deși derivat dintr-o rădăcină latinească, nu se găsește în nicio altă limbă latină, fiind nu numai proprie, dar în același timp și caracteristică firii românilor (Milton G. Lehrer, *Ardealul pământ românesc*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 131)

INFLUENȚA ADICȚIILOR ASUPRA PERFORMANȚEI ÎN MUNCĂ. PROVOCĂRI ȘI PERSPECTIVE

Drd. Ramona Valentina NECULA
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
Instituția Prefectului - Județul Bacău
E-mail: ramona.necula@yahoo.com

Rezumat

Societatea actuală ne-a schimbat foarte mult viețile fiecăruia dintre noi. Dacă anterior, viața era mult mai simplă, în prezent, aceasta s-a transformat într-un univers al tentațiilor, născând multiple dependențe, patimi, comportamente obsesiv-compulsive, ș.a.m.d. Adicțiile sunt cunoscute ca fiind modele comportamentale alterate, deviante, sancționabile, dobândite prin învățare socială și prin atașament psihologic, care în mod obligatoriu sunt controlabile social, la nivel legislativ și instituțional. Comportamentele adictive sunt interzise și pedepsite, dar interdicția nu a eliminat niciodată definitiv existența acestora. În mediul socio-cultural actual, orice persoană, indiferent de sex, vârstă sau statut social, poate manifesta o adicție. Indubitabil, adicțiile aduc atingere și performanței în muncă. Prin prezenta lucrare, intenționăm să subliniem, atât aspectele care țin de modul în care se realizează această influență, precum și modalitățile prin care persoanele din conducerea unei instituții/organizații gestionează această problemă, astfel încât performanța în muncă să fie afectată cât mai puțin posibil, iar angajații respectivi să poată beneficia de sprijin, în vederea depășirii vulnerabilităților.

Cuvinte-cheie: adicție; vulnerabilitate; comportament; performanță muncă.

Introducere

În ultimii ani, țara noastră este atinsă semnificativ de fenomenul adictiv, mass media tratând adeseori subiecte clasate în categoria „România adicțiilor” și anume: dependența de substanțe interzise, alcoolismul, dependența de jocuri de noroc și de rețele de socializare sau chiar workaholism-ul.

Acest fenomen adictiv, în ansamblul său, poate să devină riscant, în contextul în care instituțiile și autoritățile implicate întâmpină dificultăți în gestionarea situației, datorită lipsei fondurilor necesare și a insuficienței resurselor umane competente să aplice terapii specializate și campanii de prevenție.

Adicția este o formă de dependență dominatoare, care otrăvește individul, generând numeroase probleme și suferințe. Specialiștii tratează fenomenul, atât ca sindrom al bolii bio-psiho-sociale, încadrând-o în patologic, cât și ca latură deviantă. Indiferent de forma în care se exprimă, categoric, aceasta influențează nu numai performanța la locul de muncă, cât și bunăstarea individuală, toată existența, în ansamblul ei.

1. Adicția, un ritual compulsiv

Adicția este o tulburare caracterizată, de obicei, prin consumul unui anumit tip de substanță sau prin antrenarea într-un anumit tip de conduită repetitivă și lipsită de control, prin vicierea voinței, în ciuda instinctului de conservare și a eventualelor consecințe negative asociate.

Din păcate, depășirea situației adictive nu depinde doar de voință, determinarea persoanei în cauză sau caracterul, principalitatea și moralitatea persoanei, factorii implicați în fenomen fiind multipli. „Dependența se fundamentează pe o anumită vulnerabilitate psihologică, ce este rezultatul complex al felului în care au interacționat în cursul istoriei de viață mai multe variabile: atașamentul față de persoanele importante din copilărie, construcția identității și siguranței de sine, evenimentele traumatice timpurii și consecințele lor. Persoana care apelează la un drog, caută un sprijin din afară, deoarece capacitatea internă de a conține și gestiona tensiunile interioare este depășită, iar utilizarea drogului maschează de fapt alte probleme psihologice”¹.

Societatea actuală, bazată pe consum, antrenează multiple dependențe, sugerând subliminal faptul că fericirea este exterioară individului, îndemnându-l pe acesta să cumpere tot fel de produse, cumpărând de fapt speranță, emoții, senzații. Acesta este motivul pentru care, actualmente, adicțiile clasice cunoscute, de tipul: alcool, tutun, alimentație, sex, droguri sau medicamente prescrise, sunt completate de alte dependențe, precum: de rețele de socializare, de calculator, telefon, tabletă, jocuri video sau jocuri de noroc, pornografie sau chiar dependența de muncă sau cumpărături (workaholism, *shopping addiction*).

Conform unor autori, dependențele reprezintă, de fapt, vulnerabilități ale structurilor dizarmonice de personalitate, iar factorii genetici dictează predispoziția spre anumite tipuri de comportamente, care, mai devreme sau mai târziu, antrenează un anumit tip de dependență (sau chiar mai multe).

Stevensin Jane Ellen precizează faptul că adicția nu ar trebui să fie numită „dependență”, ar trebui să fie numită „căutare comportamentală ritualizată compulsivă” (ritualized compulsive comfort-seeking). Aceasta susține faptul că ritualizarea compulsivă a căutării de confort (ceea ce tradiționaliștii numesc dependență), este un răspuns normal la adversitățile cu care se confruntă persoanele încă din copilărie, la fel cum sângerarea este răspunsul firesc la introducerea unui pumnal într-o anumită zonă a corpului. Cercetările arată că, fie că discutăm despre obezitate, fumat, alcool sau alte substanțe, cauza generatoare a acestor tipuri de adicții este o experiență tristă, o traumă din copilărie, care cauzează transformări neurobiologice.

Același autor precizează faptul că, uneori, dependența de medicamente prescrise este mult mai periculoasă decât dependența de substanțe interzise, cronicizându-se foarte ușor, persoana care folosește medicamentele respective fiind convinsă că ceea ce face este corect, urmând un tratament indicat de un specialist. Acesta este și motivul pentru care numărul dependențelor de medicamente prescrise este îngrijorător de mare și în continuă creștere.

Practica fumatului este foarte veche, fiind privită inițial ca o vulgaritate, mai apoi ca un obicei sofisticat, ajungându-se ca, în prezent, fumatul să fie perceput ca o adicție care afectează grav sănătatea persoanei, chiar punându-i în pericol viața. Prezenta abordare este susținută de statisticile îngrijorătoare (zilnic, la nivel mondial, se vând aproximativ 15 miliarde de țigări; în Marea Britanie au decedat din cauza fumatului de 12 ori mai multe persoane decât în cel de-al Doilea Război Mondial; la fiecare opt secunde, o persoană moare din cauza fumatului; 1/3 din bărbații adulți sunt fumători²), care au condus la ample măsuri antifumat: taxele mari pentru produsele de tutun, campanii de conștientizare anti-fumat, interzicerea fumatului în locurile publice, ș.a.m.d. În societatea actuală, fumatul este o problemă de

¹ Nourescu Roxana, *Adicția din perspectiva psihologiei analitice*, 2016, <https://www.roxananourescu.ro/articole/56-adictia-din-perspectiva-psihologiei-analitice.html>, ultima accesare 10.01.2019.

² Conform <https://www.medliffe.ro/dependenta-de-nicotina-si-pericolele-fumatului.html>, ultima accesare 31.12.2018.

sănătate publică, unii specialiști tratând dependența de fumat ca pe o boală cronică, renunțarea la fumat reprezentând un câștig calculat în ani de viață. Dependența de fumat este atât o dependență biologică (nicotina antrenând transformări chimice și biologice la nivelul creierului uman), cât și una de ordin psihologic (cu implicații motivaționale dintre cele mai diverse).

Dependența de droguri sau de alcool (clasificat și el ca fiind un drog puternic), intră în categoria dependențelor de substanțe, al căror nucleu central este constituit dintr-o serie de simptome cognitive, comportamentale sau fiziologice și dintr-un un pattern de administrare repetată, asociat cu nevoia de creștere treptată a cantităților experimentate, pentru a se obține efectul dorit de consumator. Acesta din urmă are o stimă de sine scăzută, se luptă cu stări depresive, anxietate, sentimente de furie și auto-învinovățire, sfârșind prin a se autoizola social. Specialiștii sunt ferm convinși de faptul că aceste tipuri de dependențe trebuie tratate de psihoterapeuți cu experiență, printre cele mai cunoscute și eficiente forme de consiliere de ordin psihologic fiind terapia sistematică și terapia de familie. Susținerea familiei este deosebit de importantă, în contextul în care, pe termen mediu și lung, tulburările psiho-emoționale, de comportament, dificultățile de relaționare, problemele sociale și, nu în ultimul rând, cele de ordin medical ale consumatorului ajungând să se agraveze, indubitabil.

În ceea ce privește adicțiile, cercetătorii în domeniu susțin ipoteza existenței unui așa numit sindrom de deficiență a sistemului de recompense a creierului. „Rezultatul acestui dezechilibru este o nevoie continuă de emoții pozitive, care îi determină pe indivizi să caute surse de plăcere, cum ar fi drogurile, alcoolul sau jocurile de noroc, comportament ce, la nivel biologic, corespunde nevoii de reglare a cantității insuficiente de dopamină, substanța cunoscută ca și molecula plăcerii”³.

Obsesia contagioasă a utilizării excesive a rețelelor sociale concurează astăzi cu dependențele de fumat sau alcool, mai ales că accesibilitatea la acestea este mult mai ridicată, dacă este să ne raportăm la costuri. Astfel, un studiu întreprins de cercetătorii americani din cadrul Universității Chicago a relevat faptul că acest viciu este unul veritabil. Rezultatele cercetării au arătat că nevoia de conectare la rețelele sociale și la conturile de e-mail este cea mai importantă, după somn și recreere.

Astfel, există situații în care socializarea s-a mutat exclusiv în mediul virtual, tineretul, mai ales, devenind generația virtuală și care se consideră superioară, de tip intelligence. În acest sens, relațiile sociale sunt viciate, iar alarmant este faptul că lucrurile progresează și nu se vor opri aici. Internetul ne relaxează, ne ușurează munca astăzi, însă această formă de adicție, aparent inofensivă, poate crea tulburări psihice serioase. Studiile arată faptul că individul deja dependent de mediul online, atunci când este ținut la distanță de acesta, devine iritabil, frustrat, furios, trăind o stare asemănătoare cu aceea de sevraj la anumite substanțe, ceea ce este foarte grav. Din această perspectivă, menționăm și pericolul la care sunt supuși gamerii, care joacă obsesiv-compulsiv, în detrimentul altor activități firești și experiențe reale pe care ar trebui să le aibă la vârsta lor.

Retrospectiva studiilor în domeniul adicțiilor scoate în evidență faptul că este imposibil să tratezi un fenomen atât de complex, precum sfera adicției, fără o abordare multidisciplinară, pentru explicarea și stăpânirea fenomenului fiind categoric nevoie de o perspectivă integratoare,

³ Marinescu Elena, *România adicțiilor: Tot mai mulți oameni sunt dependenți de droguri, jocuri de noroc și alcool*, România Liberă, 2017, <https://romanalibera.ro/societate/sanatare/romania-adictiilor--tot-mai-multi-oameni-sunt-dependenti-de-droguri--jocuri-de-noroc-si-alcool---radiografie-449266>, ultima accesare 29.12.2018.

abordând ființa umană în toată complexitatea ei (pentru a identifica adevăratele cauze generatoare ale comportamentului adictiv și, mai ales, pentru a putea decide un tratament adecvat).

Astfel, adicțiile sunt, în prezent, un subiect sensibil, care se situează la granița dintre devianță (fiind implicate sociologia, antropologia și criminologia) și patologie (discutând despre domeniul medical, psihologic și psihiatric).

2. Dependența de muncă și cariera profesională

„Dependența de muncă este un simptom psihologic patologic, considerat de mulți psihologi ca fiind o problemă destul de serioasă și, din nefericire, sancționată din punct de vedere social. Prin definiție, dependența de muncă este recunoscută drept nevoia obsesivă de a munci sau obsesia asupra serviciului, cu tendința de tulburare obsesiv-compulsivă - un tip de obsesie mai amplu, legat de ordine, perfecțiune și control, în detrimentul flexibilității, deschiderii și eficienței”⁴.

În acest sens, dependența de muncă este una dintre principalele provocări care afectează atât viața profesională, cât și pe cea personală a adulților. „Termenul de workaholism a fost utilizat pentru prima dată de către psihologul american Wayne E. Oates, într-o carte publicată în anul 1971 (*Confessions of a Workaholic: The Facts About Work Addiction*. New York: World). În cartea sa, Oates consideră că *persoanele dependente de muncă simt nevoia exagerată de a munci, fiind în pericol de a dezvolta probleme de sănătate, de a experimenta stările de nefericire, de a întâmpina dificultăți în relațiile interpersonale și în funcționarea socială, în general*”⁵.

Dependența de muncă are atât conotații pozitive (angajații dependenți de muncă, de regulă, se simt satisfăcuți de propriul stil de viață; unul dintre elementele care îl caracterizează pe workaholic este creativitatea), cât și consecințe negative (care decurg din gradul irațional de implicare al unui angajat în munca profesională, care dă naștere unor tulburări obsesiv-compulsive, respectiva persoană eliminând din viața sa, treptat, celelalte activități menite să îi asigure echilibrul emoțional și armonizarea vieții profesionale cu viața de familie).

În prezent, workaholismul face obiectul multiplelor studii efectuate de cercetători și practicieni din domeniul psihologiei organizaționale, managementului resurselor umane, dreptului muncii și inspecției muncii (din perspectiva sănătății și securității în muncă). Astfel, studiile recente demonstrează faptul că dependența de muncă nu dă naștere neapărat performanței în muncă, sau dacă acest lucru se întâmplă, intervalul de timp este unul de dimensiuni reduse, respectivele persoane ajungând să experimenteze dezechilibre emoționale cauzate de înstrăinarea de familie, dar și numeroase probleme de sănătate.

În ciuda timpului îndelungat pe care un dependent de muncă îl petrece lucrând, sacrificându-și propria sănătate și familie, este dovedit științific că workaholicii nu se simt confortabil să lucreze în echipă și nici să delege sarcini altor persoane. Depășirea cu regularitate a pragului cantitativ optim de ore de lucru pe săptămână și perfecționismul, nu înseamnă neapărat o muncă intensă, eficientă și performantă.

Dacă este să ne raportăm la alte tipuri de dependențe, workaholismul este o dependență, la prima vedere, lipsită de nocivitate, existând unele situații în care este integrată, acceptată și

⁴ *Workaholism-ul sau dependența de muncă* în <http://www.e-psiho.ro/articole/workaholism-ul-sau-dependenta-de-munca>, ultima accesare 31.12.2018.

⁵ Ardeleanu Alina, *Workaholismul ca simptom al patologiei organizaționale*, Psihologie, revistă științifico-practică, nr. 3-4, 2014, p. 71.

încurajată social de anumite companii, care urmăresc să își maximizeze profitul, în detrimentul sănătății și securității resursei umane, care poate ajunge să fie atinsă de „burnout” (sindrom de epuizare fizică și psihică).

Actualmente, problematicile expuse anterior se regăsesc printre principalele preocupări ale Comisiei Europene, care a scos în evidență, în nenumărate rânduri, relevanța echilibrului dintre viața profesională și viața de familie, conceptul *work-life balance* fiind accentuat foarte des.

3. Influența adicțiilor asupra performanței în muncă

Potrivit Dicționarului Explicativ al Limbii Române, performanța reprezintă o realizare deosebită într-un anumit domeniu de activitate, un rezultat excepțional, un succes deosebit, definiție care susține argumentația „*performanța nu este o constatare, ea se construiește*” (A. Bourguignon, 1995)⁶.

Literatura de specialitate tratează conceptul de performanță din două perspective: individuală și organizațională, sens în care se pun în discuție numeroase aspecte care țin de capacitatea individului de a progresa, făcând eforturi constante considerabile, precum și aspecte care sunt menite să sublinieze competitivitatea organizațională de ansamblu și succesul/reușita organizației în domeniul de activitate specific.

Specialiștii în managementul performanței au scos în evidență faptul că un manager inteligent și un lider modern va aprecia întotdeauna adevăratele valori și va recompensa performanțele individuale, astfel încât să obțină performanța globală. Aceasta se axează pe o serie de repere precum: competitivitate, conformitate din punct de vedere legislativ, competență, satisfacție pentru personal, progres profesional, îmbunătățire a calității muncii și a vieții.

Din această perspectivă, se constată faptul că performanța personalului reprezintă o componentă deosebit de importantă, fără de care performanța globală ar fi imposibil de obținut. Provocările nu sunt puține, în momentul actual, organizațiile trebuind să se adapteze continuu la piața muncii care include multiple categorii, respectiv: tineri entuziaști dar fără experiență, persoane de vârstă mai înaintată care manifestă rezistență la schimbare, persoane cu dizabilități care trebuie integrate, minorități etnice și imigranți, care imprimă diversitate și multiculturalitate ș.a.m.d.

În spațiul organizațional, resursele umane sunt confruntate cu ambele fețe ale monedei performanței: succesul și eșecul organizațional. Nu de puține ori, managerii constată faptul că există o mare discrepanță între potențialul angajaților și rezultatele muncii întreprinse de aceștia, și că presupușii angajații de calitate, proaspăt recrutați au un randament scăzut, luptându-se cu diferite adicții.

Dependența de rețelele de socializare, spre exemplu, afectează programul de lucru al angajaților, care „se pierd” socializând pe internet, motiv pentru care mulți manageri au restricționat sau blocat (după caz) accesul la rețelele de socializare. Chiar dacă dependența de social media nu este recunoscută ca o tulburare oficială, subiectul continuă să fie unul de interes și controversat.

Unii specialiști consideră, inclusiv, că s-a născut o nouă patologie de tip „selfy”, o tulburare narcisistă a personalității, marcată de postarea obsesiv-compulsivă a fotografiilor de tip autoportret pe rețelele de socializare, menite să contrabalanseze absența stimei de sine.

⁶https://www.academia.edu/32903147/Performanta_Managementul_calitatii_si_performantei_in_administrati_a_publica, ultima accesare 20.01.2019.

Totodată, s-a constatat faptul că unii angajați sunt extrem de obosiți, sacrificându-și ore importante de somn, pentru jocurile online. Tot cu privire la jocuri, s-a descoperit că unii angajați sunt dependenți de jocurile de noroc, în ciuda faptului că persoanele implicate sunt pe deplin conștiente de toate consecințele negative care vin la pachet cu plăcerea de a juca. Totuși, aceste persoane nu reușesc să se stăpânească și să reziste impulsului de a reveni în sala de joc. Categorie, acești indivizi, vor alterna stările de plăcere trăite jucând, cu sentimentele de vinovăție și izolare, atunci când jucătorii își propun să renunțe la viciu, motiv pentru care, cel mai probabil, aceștia nu pot fi colegi buni de echipă, șefi sau subalterni dezirabili (din punct de vedere psihologic, frustrările, tensiunile, stările anxioase, putându-i însoți pe tot parcursul zilei de muncă).

Indubitabil, dependența de alcool și dependența de droguri, afectează în cea mai mare măsură performanțele individuale ale angajaților și, pe cale de consecință, performanțele organizaționale de ansamblu. Din păcate însă, aceste adicții sunt de multe ori ignorate inițial, ajungându-se ca acestea să schimbe în mod dramatic comportamentul unor persoane, iar aceste schimbări negative de personalitate să afecteze climatul organizațional.

Drogurile și alcoolul pot schimba în mod dramatic comportamentul și atitudinea, persoanele respective fiind somnolente, agitate, agresive, iritate, sau total absente (neglijându-și inclusiv igiena personală). Aceste persoane pot fi stresate, atât datorită consecințelor medicale asociate adicțiilor cât și din cauza problemelor financiare, sau pot fi tot timpul nemulțumite, învinuindu-și colegii pentru propriile greșeli și eșecuri.

Dependența de drog și de alcool, inevitabil, va duce la absenteism sau întreruperi temporare în muncă datorate terapierilor necesare, spitalizărilor, ș.a.m.d., situații care afectează atât cariera profesională a persoanelor în cauză, cât și compartimentul/departamentul organizației, sarcinile persoanei respective trebuind distribuite și executate de alți colegi.

Concluzii

Societatea actuală încurajează consumul de orice natură, folosind mijloace de popularizare mediatice, astfel încât să manipuleze consumatorii. Totuși, dincolo de acest aspect, consumul este o decizie de ordin personal, influențat de anumiți factori precum: preferințele personale, educația și mediul familial de proveniență, nivelul de cultură și pregătire, personalitatea individului. Chiar și în aceste condiții, adicțiile, patimile, comportamentele obsesiv-compulsive, se vor manifesta doar la o anumită parte din consumatori. Aceștia din urmă reprezintă o categorie predispusă la dependențe, un anumit tip de personalitate, o vulnerabilitate genetică.

În contemporaneitate, comportamentele adictive aduc atingere performanței în muncă, gestionarea acestora reprezentând una dintre cele mai mari provocări cu care se confruntă specialiștii în managementul resurselor umane, încercând să minimizeze pe cât posibil influența negativă a acestora asupra climatului organizațional și a performanței globale.

Referințe bibliografice

1. Ardeleanu Alina, *Workaholismul ca simptom al patologiei organizaționale*, Psihologie, Revistă științifico-practică, nr. 3-4, 2014;
2. Cicu Gabriel, Georgescu Daniela, Moldovan Ana Maria, *Concepte de bază privind tulburările datorate consumului de substanțe*, Agenția Națională Antidrog, București, 2007;

3. Dispenza Joe, *Antrenează-ți creierul! Strategii și tehnici de transformare mentală*, Ed. Curtea Veche, 2012;
4. Marinescu Elena, *România adicțiilor: Tot mai mulți oameni sunt dependenți de droguri, jocuri de noroc și alcool*, România Liberă, 2017 (<https://romanalibera.ro/societate/sanatate/romania-adictiilor--tot-mai-multi-oameni-sunt-dependenti-de-droguri--jocuri-de-noroc-si-alcool---radiografie-449266>), ultima accesare 29.12.2018;
5. Nourescu Roxana, *Adicția din perspectiva psihologiei analitice*, 2016, (<https://www.roxananourescu.ro/articole/56-adictia-din-perspectiva-psihologiei-analitice.html>), ultima accesare 10.01.2019;
6. Schwartz Jeffrey M., *Brain lock. Free yourself from obsessive-compulsive behavior*, ReganBooks, 1996;
7. Stevensin Jane Ellen, „*It's not the drugs. It's the ACEs...adverse childhood experiences*”, ACE Study, 2017, (https://acestoohigh.com/2017/05/02/addiction-doc-says-stop-chasing-the-drug-focus-on-aces-people-can-recover/?fbclid=IwAR2ix43sVjVnF2dt91K_PwumQR6CBvVScy3p_fqwsP7cNeMHB2V4lY66Yfo), ultima accesare 10.01.2019;
8. https://www.academia.edu/32903147/Performanta_Managementul_calitatii_si_performantei_in_administratia_publica, ultima accesare 20.01.2019;
9. <https://www.healthline.com/health/addiction>, ultima accesare 10.01.2019;
10. <http://www.e-psiho.ro/articole/workaholism-ul-sau-dependenta-de-munca>, ultima accesare 31.12.2018;
11. <https://www.medlife.ro/dependenta-de-nicotina-si-pericolele-fumatului.html>, ultima accesare 31.12.2018.

PROVOCĂRI ALE (RE)INSERTIEI PROFESIONALE A PERSOANELOR PRIVATE DE LIBERTATE

Cercetător științific I, doctor în sociologie Simona Maria STĂNESCU,
Academia Română, Institutul de Cercetare a Calității Vieții
E-mail: simona_vonica@yahoo.com

Rezumat

Dezideratul Comisiei Europene „locuri de muncă mai multe și mai bune” a intensificat eforturile pentru elaborarea și implementarea unor politici pentru susținerea ocupării în contextul promovării formelor nonstandard sau atipice de ocupare și al creșterii numărului celor care se confruntă cu ocupare precară. Conform Strategiei naționale de reintegrare socială a persoanelor private de libertate 2015-2019, pregătirea efectivă începe în faza execuțional-penală, prin organizarea și desfășurarea activităților educaționale, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și asistență socială, instruire școlară și formare profesională. Parteneriatul public-privat, implicarea comunității și a familiei, dezvoltarea activității antreprenoriale mici și mijlocii dar și legături pozitive cu angajatorii și furnizorii de instruire într-un context legislativ și o practică antidiscriminatorie, sunt factori cheie în acest proces. Conform raportului de activitate al Administrației Naționale a Penitenciarelor cu privire la numărul de persoane custodiate, implicate în activități lucrative în perioada 2013-2017, aceștia sunt implicați atât în activități lucrative în regim prestări servicii, cât și în activități gospodărești necesare locului de deținere. Totodată, veniturile realizate din prestarea serviciilor lucrative a crescut în 2017 comparative cu 2013. Prin această lucrare ne-am propus să analizăm provocările reinserției profesionale a persoanelor deprivat de libertate, atât din perspectiva configurației pieței muncii din România, cât și a deschiderii angajatorilor către astfel de potențiali angajați. În acest sens, sunt explorați factorii obiectivi și subiectivi ai ocupării, dar și caracteristicile mediului economic din România din perspectiva managerilor întreprinderilor mici și mijlocii. În mod particular este analizat potențialul economiei sociale pentru (re)integrarea profesională a foștilor deținuți.

Cuvinte-cheie: reinserție profesională; persoane private de libertate; întreprinderi mici și mijlocii; antreprenoriat; economie socială.

Descrierea problemei

Ca urmare a dezideratului Comisiei Europene referitor la „locuri de muncă mai multe și mai bune” au fost intensificate eforturile statelor membre pentru elaborarea și implementarea unor politici naționale orientate pe susținerea ocupării forței de muncă. Prezenta lucrare analizează provocările reinserției profesionale a persoanelor deprivat de libertate, prin trecerea în revistă a măsurilor de politică socială adoptate, configurația pieței muncii și a penitenciarelor din România. Din punct de vedere metodologic, s-a optat pentru analiza de birou a literaturii de specialitate naționale și internaționale și a cadrului legislativ din România, și pentru analiza secundară a datelor statistice disponibile. Datele folosite provin atât de la organizații internaționale (Organizația Mondială a Sănătății, *Council of Europe Annual Penal Statistics*), cât și a celor naționale precum Administrația Națională a Penitenciarelor.

Prima parte a lucrării analizează măsurile de politică publică adoptate cu referire la această categorie de populație. A doua parte a lucrării trece în revistă elemente care țin de

situația penitenciarelor din România. Ultima parte este dedicată problemelor legate de (re)inserția profesională a persoanelor private de libertate.

1. Măsuri de politică publică

În lipsa unei definiții unanim acceptată privind vulnerabilitatea socială, identificarea grupurilor vulnerabile din România se bazează, atât pe analiza literaturii de specialitate, cât și pe analiza cadrului juridic din punct de vedere al măsurilor de politică socială adoptate pentru protecția acestora.

Trecerea de la economia planificată la economia de piață în România a avut impact asupra dinamicii veniturilor și a configurației de beneficii și servicii sociale. Unele dintre primele categorii de populație afectate au fost familiile cu mai mulți copii, care nu au mai avut acces la diferite gratuități oferite în perioada comunistă. Liberalizarea avorturilor după 1989 și menținerea polarizării demografice între segmentele socio-economice cu nivel ridicat și mediu, față de segmentul socio-economic cu nivel scăzut, a determinat o polarizare socială după numărul de copii (Zamfir, 1999, p. 171). Alte categorii de populație afectate, în special de lipsa unor măsuri de protecție socială dedicate lor, au fost: „familiile monoparentale, tinerii care au fost instituționalizați și la 18 ani părăsesc instituțiile, familiile fără locuință, persoanele fără acte (în special copii de romi), familiile fără venituri sau cu venituri infime, care din diverse motive nu beneficiază de ajutor social” (Preda, 1999, p. 308).

Din perspectiva acoperirii sistemului de protecție socială, unele dintre cele mai vulnerabile grupuri din România care nu sunt protejate adecvat sunt: fermierii săraci și familiile cu mulți copii (Mete, Pop, 2008, p. 2). Alte grupuri vulnerabile pe piața muncii din România sunt: tinerii și vârstnicii (Preoteasa, 2008, p. 57). Acestora li se adaugă populația de etnie roma, persoane cu dizabilități, tinerii care părăsesc instituțiile de protecție, foștii deținuți datorită faptului că „vulnerabilității legate de nivelul redus de calificare i se adaugă probleme locative, de integrare socială sau discriminarea, care blochează pe mai departe formarea și integrarea profesională” (Ilie, Preoteasa, 2017, p. 257).

O altă clasificare a grupurilor vulnerabile a fost utilizată în proiectele cu finanțare europeană din fondurile structurale: romii, familiile cu mulți copii, tinerii care părăsesc centrele de plasament, persoanele cu handicap, șomerii sau persoanele fără un loc de muncă (Arpinte, 2017, p. 30).

Deși categoria persoanelor private de libertate face parte din grupurile vulnerabile din punct de vedere social, referirile din documentele de politică socială sunt relativ recente. Astfel, prima menționare s-a realizat abia în a treia formă adoptată a legii privind sistemul național de asistență socială. Nici Legea nr. 705/2001 privind sistemul național de asistență socială, nici Legea nr. 47/2006 privind sistemul național de asistență socială, nu fac referire la această categorie vulnerabilă social. Conform art. 56 (1) din Legea nr. 292 din 20 decembrie 2011 a asistenței sociale, persoanele private de libertate fac parte din categoria beneficiarilor de servicii sociale, având drept scop prevenirea și combaterea sărăciei și riscului de excluziune socială. Alături de acestea se regăsește și categoria „persoanelor sancționate cu măsură educativă sau pedeapsă neprivativă de libertate, aflate în supravegherea serviciilor de probațiune”. Totodată, conform art. 22 (6 e) în definirea termenului de persoană singură se ia în considerare și situația persoanei „al cărei soț/soție este arestat/arestată preventiv pe o perioadă mai mare de 30 de zile sau execută o pedeapsă privativă de libertate și nu participă la întreținerea copiilor”.

Din perspectiva angajatorului, nu există facilități fiscale acordate expres persoanelor private de libertate sau celor eliberate din detenție. Conform art. 5, IV. 3, litera e din Legea șomajului singura excepție este cazul tinerilor cu risc de marginalizare socială „persoana cu vârsta cuprinsă între 16-26 de ani (...) care a executat una sau mai multe pedepse private de libertate”. Totuși, angajatorii beneficiază de facilități financiare la încadrarea în muncă a foștilor deținuți, în măsura în care aceștia intră sub incidența altor grupuri vulnerabile stipulate de lege: șomer neînregistrat, șomer de lungă durată, tânăr NEET, șomeri în vârstă de peste 45 de ani, șomeri care sunt părinți unici susținători ai familiilor monoparentale sau persoane cu handicap (Stoica, 2014, Legea șomajului 2019).

În anul 2018 a fost lansat un proiect de ordonanță de urgență pentru modificarea și completarea unor acte normative din domeniul forței de muncă. În concordanță cu majorarea salariului de bază minim brut pe țară la data de 1 ianuarie 2018, acest proiect are în vedere majorarea sprijinului financiar acordat angajatorilor pentru persoanele aparținând grupurilor vulnerabile, contractele de ucenicie și contractele de stagiu (Secretariatul General al Guvernului, 2018).

Printre cele mai recente reglementări legale adoptate cu privire la persoanele private de libertate menționăm Legea nr. 169/2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 245/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal. Potrivit modificărilor din articolul 55 „pentru fiecare perioadă de 30 de zile executate în condiții necorespunzătoare, chiar dacă acestea nu sunt consecutive, se consideră, suplimentar, 6 zile din pedeapsa aplicată”. Cu alte cuvinte, se reduc pedepsele și cei condamnați ies din închisoare mai devreme. Reacțiile publice nu au întârziat să apară în mass media, majoritatea blamând măsura adoptată și atrăgând atenția, atât asupra nesiguranței populației datorită numărului mare de infractori eliberați înainte de termenul inițial stabilit, cât și a pericolului recidivei acestora. „România a devenit raiul infractorilor și nimeni nu se mai simte în siguranță” (Hotnws, 2019). Menționăm în acest context solicitarea deputatului Florin-Claudiu Roman cu privire la „infracțiuni comise de cei care au fost eliberați în urma prevederilor Legii regimului compensatoriu, Legea 169/2017”. Conform comunicatului de răspuns din partea Ministerului Justiției, „în perioada 19.10.2017-23.11.2018, au fost puse în libertate un număr de 13.267 persoane private de libertate (...) un număr de 649 persoane au revenit în unitățile subordonate Administrației Naționale a Penitenciarelor (...) un număr de 188 de persoane au comis noi infracțiuni, au comis fapte cu violențe, tâlhării, violuri, crime sau tentativă de crimă” (Ministerul Justiției, 2018, pp. 2-3).

2. Penitenciarele din România

Principala problemă a analizei situației sociale din penitenciarele din România o reprezintă lipsa datelor continue după 1989 și a unor cercetări sociologice desfășurate regulat la nivel național. Deși s-au făcut progrese notabile în ultimii ani în direcția unui acces transparent la date, constatăm că acestea au mai degrabă caracter administrativ și nu permit construirea imaginii de ansamblu. Unul dintre primele studii privind prevenirea și criminalitatea în România, sublinia „absența unor concluzii rezultate din cercetări și studii de profunzime, privind starea și mai ales dinamica criminalității în România (...) și absența în țara noastră a unei instituții specializate de cercetare a cauzelor criminalității și fundamentare a măsurilor de prevenire și combatere a acesteia” (Abraham, 1999, p. 513). Este salutară înființarea Institutului de Cercetare și Prevenire a Criminalității în cadrul Inspectoratului General al Poliției

Române, în 1998. Totuși, studiile instituției nu sunt disponibile electronic publicului larg, și nu ating problema penitenciarelor. Lipsa datelor socio-demografice ale deținuților din cadrul rapoartelor anuale emise de Administrația Națională a Penitenciarelor, inclusiv din punct de vedere al naționalității, pune serioase probleme în identificarea trendurilor și profilurilor care ar putea fundamenta adoptarea unor măsuri de politică socială adaptate nevoilor.

O analiză comparativă, realizată în 2016, a evidențiat faptul că „România este statul european cu cel mai mare număr de emigranți aflați în închisorile din UE, în timp ce țara ce cel mai mare număr de deținuți în interiorul blocului comunitar este Maroc” (Hotnews, 2016). Conform datelor disponibile la *Council of Europe Annual Penal Statistics*¹ pentru intervalul 2005-2015, cu privire la deținuții străini din închisorile din România, se constată două tendințe contrare: procentul acestora a crescut dar rămâne semnificativ redus: de la 0,7% în 2005 la 0,9% în 2015, în timp ce numărul total al străinilor a scăzut (Aebi, 2018, p. 79). O posibilă explicație ar fi proporția în scădere a deținuților români, tendință constată în ultimii ani și în alte închisori din statele membre. Cu referire la statele din Europa de Est factorii explicativi ar fi: introducerea serviciilor de probațiune, schimbări din politica de acordare a sentințelor și scheme de eliberare anticipată (Dunkel, 2016, pp. 2-3). Totuși, cauzele reducerii ratelor de încarcerare, atât în statele vestice cât și în cele din estul Europei, nu sunt neapărat rezultatul unor politici strategice, ci mai degrabă al scăderii ratelor de criminalitate și schimbărilor demografice (Dunkel, 2017, pp. 629, 645). Dacă la nivelul țărilor din Europa Centrală și de Est procentul deținuților străini în 2015 era sub 5%, în țările din Vestul Europei numărul deținuților străini îl depășește pe cel al naționalilor (Aebi, 2018, p. 1).

Aglomerarea din închisori și slaba nutriție ridică semnale de alertă și asupra stării de sănătate a deținuților și, implicit, a capacității acestora de muncă în perioada detenției și post-detenție. Conform datelor Organizației Mondiale a Sănătății, „40% dintre deținuți suferă de probleme de sănătate mentală, multe persoane care intră în închisoare au severe probleme cu drogurile (...) ratele de tuberculoză sunt de 84 de ori mai mari față de populația generală, (...) ratele de infectare cu HIV și hepatita C sunt mari, (...) riscul de a comite suicid este de șapte ori mare decât restul populației, (...) între 64% și 90% fumează față de media europeană de 28%” (Organizația Mondială a Sănătății)².

Dacă în trecut alimentația era folosită ca metodă punitivă (ex. Regatul Unit al Marii Britanii, România comunistă), această tendință a dispărut în prezent din majoritatea țărilor europene datorită în special modificărilor legislative. Au fost înregistrate progrese în ceea ce privește hrănirea deținuților datorită „schimbării mentalității în ceea ce privește rolul hranei în procesul general de aplicare a pedepsei privative de libertate”, dar „acestea țin mai mult de dezideratul asigurării unor condiții rezonabile și rentabile de detenție și mai puțin de legile nutriției”. (Stanciu, Mihăilescu, 2016, p. 36). Printre principalele probleme curente ale alimentației în penitenciarele românești menționăm: lipsa sălilor de mese, slaba prezență a fructelor și legumelor proaspete și disponibilitatea unui meniu standard unic în locul mai multor opțiuni zilnice de meniu (*idem*, pp. 36-38).

Cu referire la instituția penitenciară și misiunea socială pe care și-a asumat *vis-a-vis* de persoanele încarcerate „paradoxul (...) constă în faptul că își propune să-i pregătească pe oameni pentru viața în libertate prin privarea de libertate”, având ca instrument de lucru regimul progresiv de executare a pedepsei cu închisoarea, înțeles ca „progresivitate a sociabilității, cu

¹ <https://wp.unil.ch/space/publications/publications-related-to-space/>.

² http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0020/250283/Fact-Sheet-Prison-and-Health-Eng.pdf?ua=1.

sensul de redobândire treptată de către deținut a capacității de a trăi în societate”, având drept concurent „dobândirea treptată a capacității de a trăi în lumea deținuților” (Dobrică, 2010, p. 37).

3. (Re)inserția profesională a persoanelor private de libertate

O cercetare sociologică reprezentativă statistic, la nivel național, privind condițiile (re)inserției profesionale a foștilor deținuți, nu s-a desfășurat până acum la noi în țară. Puținele rezultate științifice disponibile (calitative sau nereprezentative statistic) oferă totuși informații relevante. Totodată, datele administrative publicate anual de Administrația Națională a Penitenciarelor privind activitățile lucrative și obținerea veniturilor, permit conturarea unei imagini asupra potențialului de muncă al deținuților. Capitolul trece în revistă elemente privind configurația pieței muncii din România și a angajării foștilor deținuți, precum și a factorilor care ar contribui la ameliorarea situației actuale.

Conform Strategiei naționale de reintegrare socială a persoanelor private de libertate 2015-2019, pregătirea efectivă pentru reintegrarea în societate începe încă din faza execuțional-penală, prin organizarea și desfășurarea activităților educaționale, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și de asistență socială, de instruire școlară și de formare profesională. Parteneriatul public-privat, implicarea comunității și a familiei, dezvoltarea activității antreprenoriale mici și mijlocii, dar și legăturile pozitive cu angajatorii și furnizorii de instruire, într-un context legislativ și o practică antidiscriminatorie, sunt factori cheie în cadrul acestui proces complex (H.G. nr. 389/2015). Totodată, Agenția Națională Antidrog urmărește integrarea socială a consumatorilor de droguri eliberați din penitenciar (Agenția Națională Antidrog, 2017, p. 161).

Una dintre măsurile organizatorice necesare pentru prevenirea criminalității o reprezintă „inițierea unor programe (...) pentru reinserția socială a persoanelor care au suferit condamnări” (Abraham 1999, p. 543). Un rol cheie îl joacă asistentul social din penitenciar, ale cărui principale atribuții sunt legate de „dezvoltarea capacității individuale și a oportunităților comunitare, de natură să faciliteze reintegrarea socială a persoanelor condamnate” (Brîncoveanu, 2010, p. 9). Participarea comunității este de asemenea esențială (Ungureanu, R., Tomiță, M. A., 2018, pp. 235, 239).

Piața muncii din România a evoluat în perioada post-comunistă similar altor țări aflate în tranziție: „o pondere ridicată a șomajului în rândul tinerilor (sub 25 de ani), o creștere a șomajului de lungă durată și diferențieri ale ratei șomajului pe regiuni. Cea mai mică rată a șomajului se înregistrează în jurul capitalei sau în vecinătatea granițelor” (Stroe, 1999, p. 423). În prezent, „specificul ocupării românești plasează populația ocupată în cel mai mare risc de sărăcie și excluziune socială” (Ilie, Preoteasa, 2017, p. 257). Afilierea la forme de ocupare nonstandard în România „este motivată de imposibilitatea găsirii unei alternative standard/salariale” (Ilie, Preoteasa, 2017, p. 251). Conform studiului ICCV privind calitatea vieții, în anul 2006, posibilitatea de a obține un loc de muncă este scăzută și foarte scăzută pentru 70% din populație. Singurele segmente de populație mai optimiste sunt reprezentate de tinerii cu vârste între 18 și 20 de ani, și persoanele cu calificare mai înaltă (Preoteasa, 2008, p. 58-59).

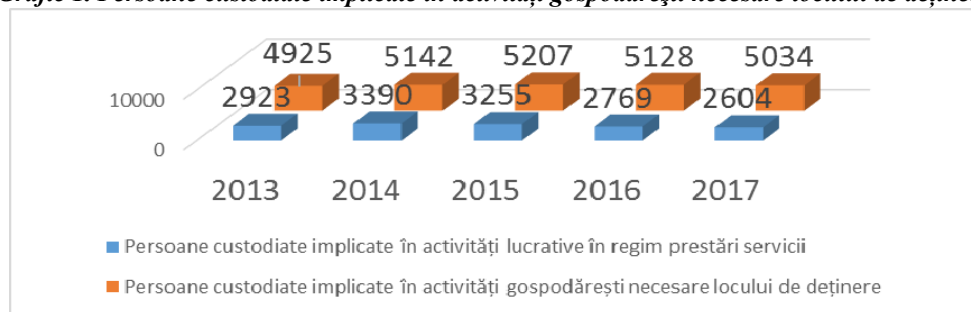
Conform comunicatului oficial al Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, rata șomajului la sfârșitul lunii decembrie 2018 era de 3,31%. Din punct de vedere al nivelului de instruire, predomină cei fără studii sau cu studii primare, reprezentând 30,5%, în timp ce cei cu studii superioare reprezintă 4,81% (ANOFM, 2019, p.1)³. În anul 2018,

³ http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0020/250283/Fact-Sheet-Prison-and-Health-Eng.pdf?ua=1

locurile de muncă disponibile la stat ofereau în proporție de 23% salarii cu valori mai mici sau egale cu salariul minim pe economie (1.900 lei), în timp de la privat acestea reprezentau 54% (Monitorul Social, 2018).

Conform raportului de activitate al Administrației Naționale a Penitenciarelor persoanele custodiate sunt implicate atât în activități lucrative în regim prestări servicii, cât și în activități gospodărești necesare locului de deținere.

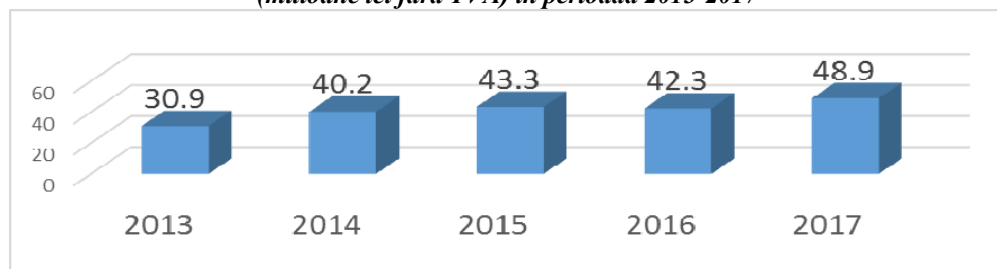
Grafic 1. Persoane custodiate implicate în activități gospodărești necesare locului de deținere

Sursa: Administrația Națională a Penitenciarelor, 2017, Raport anual de activitate, p.12

Veniturile realizate din prestarea serviciilor lucrative au crescut în 2017 comparative cu 2013.

Grafic 2. Situația veniturilor realizate din prestarea serviciilor lucrative (milioane lei fără TVA) în perioada 2013-2017

Sursa: Administrația Națională a Penitenciarelor, 2017, Raport anual de activitate, p.12

Practic posibilitățile de angajare ale unui fost deținut sunt, fie în munca standard, fie deschiderea unei afaceri proprii, fie în munca informală. De asemenea, pot accesa programe de formare profesională puse la dispoziție de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă sau beneficii sociale. În acest caz sunt identificabile două probleme: nivelul de protecție oferit de beneficiile sociale și apelul la programele publice. Una dintre consecințele sociale ale crizei economice pe care a confruntat-o România, a fost scăderea importanței priorităților de pe agenda socială prin scăderea cheltuielilor dedicate luptei pentru combaterea excluziunii sociale în favoarea capitalului multinațional (Anghel, 2016, pp. 241-242). Pe de altă parte, un studiu calitativ evidențiază faptul că deținuții nu apelează la stat în perioada post-detenție (Durnescu, Istrate, 2015, p. 83).

Printre provocările confruntate de persoanele private de libertate în perioada post-detenție se numără: lipsa programelor de supraveghere și asistență socială post-detenție, accesul la o locuință și la un loc de muncă, discriminarea și stigmatizarea din partea societății

(Băluță, 2012, p. 133). O cercetare calitativă dedicată inserției sociale a foștilor deținuți, a evidențiat adaptarea la lumea din afară, din primele două săptămâni, similară cu stresul post-traumatic urmată de o perioadă de interes pentru a deveni activ economic și a petrece timp cu familia. Primele probleme cu care se confruntă sunt legate de birocrăția specifică pentru refacerea documentelor personale expirate (buletin, pașaport), probleme legate de locuință (reamenajarea ca simbol al noului drum sau chiar mutarea într-o altă zonă neviciată), și tentațiile vechilor metehne inclusiv vechiul anturaj sau obiceiuri. Oferte de muncă sunt pentru locuri de muncă marginale, inconsistente sau la negru. Pesimismul, lipsa unui sprijin din partea statului și dificultățile confruntate, îi fac să regrete timpul petrecut în închisoare unde cel puțin masa și patul erau asigurate (Durnescu, Istrate, 2015, p. 71-75).

Un studiu dedicat atitudinii angajatorilor din mediul privat, cu privire la angajarea foștilor deținuți, dar nereprezentativă statistic național, a concluzionat că ei sunt „mulțumiți cu prestația acestora. Angajatorii (...) reprezintă o firmă mică (între 1-10 angajați), din sectoarele construcții, industrie sau tehnic. Angajatorul „ostil” își desfășoară activitatea în sectoare precum: comerț, publicitate, pază și protecție”. Favorizarea angajării s-ar baza pe supravegherea „de către un serviciu specializat (ex. serviciul de probațiune și „preluarea de către stat a riscurilor asociate angajării (...), prin asigurări sau despăgubiri” (Durnescu, 2010, p. 70).

Printre elementele cheie care ar conduce la o mai bună (re)inserție socială, opinia publică joacă un rol important. În ceea ce privește percepția populației pentru susținerea grupurilor dezavantajate, se evidențiază preferința pentru „categoriile care nu au mijloace proprii pentru o viață independentă, așa cum sunt copiii din centrele de plasament (...), copiii din familiile cu mulți copii sau monoparentale și cei din familiile sărace” (Arpinte, 2017, p. 37).

Nu în ultimul rând, angajarea foștilor deținuți, ca grup vulnerabil, în entități de economie socială, reprezintă o soluție sustenabilă pe termen lung datorită principiilor valorice pe care acești actori economici le împărtășesc (Constantinescu, 2013, p. 79, Stănescu. S, pp. 20-22).

Concluzii

Concluzionând, (re)inserția profesională a foștilor deținuți este un obiectiv realizabil, în măsura în care toți actorii implicați (Administrația Națională a Penitenciarelor, angajatorii, comunitatea, publicul larg), dar mai ales foștii deținuți, colaborează responsabil.

Referințe bibliografice

1. Abraham, P. 1999, *Politica socială în domeniul prevenirii și combaterii criminalității*, în Cătălin Zamfir (coordonator), *Politici sociale în România 1990-1998*, Expert, București, pp. 513-554.
2. Agenția Națională a Penitenciarelor, 2017, *Raport anual de activitate*.
3. Aebi, M.F., Berger-Kolopp, L., Burkhardt, C., Chopin, J., Hashimoto, Y.Z. & Tiago, M.M. (2018). *Foreign offenders in prison and probation in Europe: Trends from 2005 to 2015 (inmates) and situation in 2015 (inmates and probationers)*. Strasbourg: Council of Europe.
4. http://wp.unil.ch/space/files/2018/12/181203_Foreigners-in-Prison-and-Probation-in-Europe_Final-report.pdf
5. Agenția Națională Antidrog, 2017, Raport național privind situația drogurilor 2017, România noi evoluții și tendințe.

6. Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, 2019, Comunicat de presă, Ministerul Muncii și Justiției Sociale, 22 ianuarie 2019.
7. https://www.anofm.ro/upload/4694/Comunicat_de_presa_rata_somajului_DECEMBRIE_2018.pdf
8. Arpinte D., 2017, Percepția populației cu privire la grupurile sociale dezavantajate și formele de intervenție pentru incluziunea socială finanțate din fondurile europene, *Revista Calitatea Vieții*, XXVIII, nr. 1, 2017, pp. 26-38.
9. Anghel, I.-M., 2016, Changes in social policies since the economic crisis. What is left of welfare after the austerity measures? *Revista Calitatea Vieții*, XXVII, nr. 3, 2016, pp. 234-251.
10. Băluță, C., 2012, Revenirea foștilor deținuți pe piața muncii și integrarea lor în societate, *Revista de Economie Socială*, vol. II, nr. 4/ 2012, pp. 133-142.
11. Brîncoveanu, I. (coordonator), 2010, *Ghid de bune practici pentru asistentul social care lucrează în sistemul penitenciar*, Administrația Națională a Penitenciarelor, Giurgiu.
12. Constantinescu, Ș., 2013, *Economia socială și ocuparea forței de muncă, Integrarea grupurilor vulnerabile pe piața muncii*, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Deschise.
13. Dobrică P. 2010, „Progresivitatea sociabilității” în două sisteme penale. Instituția regimului progresiv de executare a regimului progresiv de executare a pedepsei cu închisoarea, *Sociologie Românească*, volumul VIII, nr. 1, 2010, pp. 27-39.
14. Dunkel, F., 2016, The Rise and Fall of prison population rates in Europe, *Criminology in Europe*, newsletter of the European Society of Criminology, 2016/ 2/ vol. 15.
15. Dunkel, F., 2017, European penology: The rise and fall of prison population rates in Europe in times of migrant crises and terrorism, *European Journal of Criminology*, vol. 14(6) 629-653, Sage.
16. Durnescu, I., 2010, Atitudinea agenților economici din sectorul privat cu privire la angajarea foștilor deținuți în Reforma Justiției Penale, *Pachet informativ Reintegrarea social a persoanelor condamnate penal și care aparțin unor grupuri vulnerabile*, pp. 69-84.
17. Durnescu, I., Istrate, A. 2015, Prisoner’s Transitions: Roma and Romanian Prisoners Finding Their Way Back into Society, în Ozyaruk, Deniz (coordonator) *International 10th Anniversary Symposium of Turkish Probation Proceedings „International Approaches”*, pp. 68-75.
18. Hotărârea de Guvern nr. 389/2015 privind aprobarea Strategiei naționale de reintegrare socială a persoanelor private de libertate 2015-2019.
19. Hotnews, 2016, Studiu: România, statul European cu cel mai mare număr de emigranți aflați în închisorile din UE.
20. <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-21391068-studiu-romania-statul-european-cel-mai-mare-numar-emigranti-aflati-inchisorile-din.htm>
21. Hotnews, 2019, Ministerul Justiției: 188 dintre deținuții ieșiți din pușcărie în baza legii recursului compensatoriu au comis tâlhării, violuri, crime după eliberare/ Roman (PNL): România a devenit raiul infractorilor.
22. <https://www.hotnews.ro/stiri-politic-22907158-ministerul-justitiei-188-dintre-detinutii-eliberati-baza-legii-recursului-compensatoriu-comis-talharii-violuri-crime-roman-pnl-romania-devenit-raiul-infractorilor.htm>
23. Ilie, S., Preoteasa A. M., 2017, O perspectivă asupra ocupării atipice: România în comparație europeană, *Revista Calitatea Vieții*, XXVIII, nr. 3, 2017, pp. 243-266.

24. Legea nr. 292 din 20 decembrie 2011 a asistenței sociale, M. Of. nr. 905/ 20.12.2011
25. <http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Legislatie/LEGI/L292-2011.pdf>
26. Legea șomajului 2019, Legea nr. 76/2002 actualizată 2019.
27. https://legislatiamuncii.manager.ro/a/24229/legea-somajului-2017-legea-nr-76_2002.html
28. Mete, C.; Pop, L. B. 2008, Romania Poverty Monitoring Analytical and Advisory Assistance Program, Are the Most Vulnerable Protected? Report no. 47490-Ro, World Bank, Human Development Sector Unit, Europe and Central Asia Region.
29. Ministerul Justiției, 2018, Domnului Florin-Claudiu Roman, referitor la întrebarea dumneavoastră prin care solicitați „precizări privind infracțiuni comise de cer care au fost eliberați din penitenciare în urma prevederilor Legii regimului compensatoriu (Legea nr. 169/2017).
30. https://media.hotnews.ro/media_server1/document-2019-01-11-22907147-0-raspuns-ministerul-justitie.pdf
31. Monitorul Social, 2018, Contracte de muncă: întreprinderi de stat versus întreprinderi private.
32. <https://monitorsocial.ro/indicator/contracte-de-munca-intreprinderi-de-stat-vs-intreprinderi-private/>
33. Preda, M., 1999, Grupurile sociale ignorate/ excluse de politicile sociale în România, în Cătălin Zamfir (coordonator), *Politici sociale în România 1990-1998*, Expert, București, pp. 301-340.
34. Preoteasa, A. M., Fenomenul ocupării în România și dezvoltarea durabilă, *Revista Calitatea Vieții*, XIX, nr. 1-2, 2008, pp. 53-69.
35. Secretariatul General al Guvernului, 2018, proiect ordonanță de urgență pentru modificarea și completarea unor acte normative din domeniul forței de muncă.
36. <https://sgg.gov.ro/new/wp-content/uploads/2018/07/OUG.pdf>
37. Stanciu M, Mihăilescu, A., 2016, Alimentația în penitenciare, *Revista Calitatea Vieții*, XXVII, nr. 1, 2016, pp. 20-41.
38. Stănescu, S. M. (coord.), 2013, *Raport de recomandări al economiei sociale România 2013*, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare.
39. Stoica I., 2014, Facilitățile angajatorului la încadrarea foștilor deținuți.
40. <http://www.foinstituti.ro/articole/contabilitate-fiscalitate-3/facilitatile-angajatorului-la-incadrarea-fostilor-detinuti-259.html>
41. Stroe, S., 1999, Politici de suport pentru șomeri, în Cătălin Zamfir (coordonator), *Politici sociale în România 1990-1998*, Editura Expert, București, pp. 417-446.
42. Ungureanu, R., Tomiță. M. A., 2018, Barriers and Possibilities to Community Participation and Involvement in Juveniles' Life, pp. 235-239 în Tomiță, M. A. (coord.), *SPECTO, International conference multidisciplinary perspectives in the quasi-coercive treatment of offenders*, Filodiritto.
43. Zamfir, C., 1999, Tranziția demografică și probleme sociale asociate, în Cătălin Zamfir (coordonator), *Politici sociale în România 1990-1998*, Editura Expert, București, pp. 149-180.
44. World Health Organization, Fact Sheet Prison and Health.
45. http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0020/250283/Fact-Sheet-Prison-and-Health-Eng.pdf?ua=1

ÎNTRE DEVIANȚĂ ȘI DELINCVENȚĂ – TEORII ALE CAUZALITĂȚII COMPORTAMENTULUI DEVIANT ȘI DELINCVENT

Drd. Nicoleta Mădălina AILINCĂI,
Universitatea București,
Școala Doctorală de Științe Politice
E-mail: ailincai_nicoleta@yahoo.com

Abstract

Prezenta lucrare vizează diferențele dintre devianță și delincvență, precum și teoriile existente la baza producerii faptelor și ale comportamentelor deviante și/ sau delincvente. Interesul pentru acest subiect, vine ca urmare a cercetării doctorale pe care am ales să o urmez la Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București, și anume, „Mediul penitenciar românesc și politicile de reintegrare socială ale deținuților”. În calitate de cercetător al mediului penitenciar românesc, în cadrul elaborării acestui studiu, am acordat o mare atenție teoriilor legate de devianță și delincvență, cât și diferențelor dintre aceste două fenomene ce se regăsesc în rândul persoanelor deținute. De asemenea, am încercat să identific motivele sau cauzele cele mai des întâlnite, ce pot apărea la nivelul comportamentelor oamenilor (cu precădere ale deținuților) care se abat sau încalcă normele sociale.

Cuvinte-cheie: teorii; devianță; delincvență; deținuți; norme sociale.

Introducere

Devianța și delincvența sunt două fenomene complexe ce se întâlnesc în fiecare societate, indiferent de cultura, principiile, valorile, legislația sau sistemul politic al acelei țări, și necesită o analiză sporită, atât din punct de vedere teoretic, cât și practic.

La fel ca delincvența, devianța prezintă o serie de particularități despre care vom afla pe parcursul lecturării acestui studiu, însă cea mai semnificativă diferență dintre aceste două concepte este dată de faptul că delincvența reprezintă cea mai gravă formă pe care o poate avea o persoană cu un comportament deviant.

În momentul în care abaterea de la normele sociale depășește regulamentar un cod de conduită, încălcându-se legislația în vigoare prin comiterea unor infracțiuni sau a unor fapte de ordin penal, autorii acestor fapte devin, deseori, persoane delincvente, condamnate pentru o pedeapsă a cărei recuperare, va întârzia să apară în marea majoritate a cazurilor.

„Persoana delincventă se află în atenția cercetătorilor interdisciplinari din sociologia devianței, criminologie, sociologie juridică, medicină socială, psihologie socială, psihologie medicală, psihoterapie, strategii de consiliere și rezolvarea conflictelor, psihologie judiciară, studiile în materie, relevând teorii explicative cu diverse grade de generalitate care au drept scop diferențierea delincvențelor de non-delincvenți.”¹

1. Teorii ale devianței

Societatea este formată din oameni, oameni diferiți, cu diferite conduite. Unele dintre aceste conduite se pot regăsi sub formă de gesturi atipice, acțiuni imorale, urmate de dezordine

¹ Oana CIUCHI, *Devianță și criminalitate într-o societate în tranziție*, Lumen, 2011, p. 155.

comportamentale, lipsă de disciplină și fapte de ordin denaturat, disfuncțional, delincvent și total incorect.

Totalitatea acestor tipuri de ieșiri și de comportamente conduc, de cele mai multe ori, la devierea ordinii sociale și fac parte dintr-un fenomen din ce în ce mai răspândit numit devianță.

Acest concept a început să devină cunoscut pe teritoriul Americii, la sfârșitul anilor 1950, sub forma abaterii de la anumite valori și norme sociale, individul fiind exclus dintr-un grup social sau chiar din societate. „*Devianța desemnează caracteristicile anumitor comportamente de a se abate de la normele acceptate în interiorul unui grup sau al unei societăți, putând conduce la conflicte între individul deviant și grupul/societatea respectivă*”².

Devianța este un fenomen atât de răspândit, încât a fost și continuă să fie studiată din mai multe puncte de vedere, în numeroase domenii de studiu, cum ar fi psihologie, sociologie, criminologie, drept civil sau penal, precum și în alte discipline. Ea se identifică în comportamente deviante, ca de exemplu, în infracțiuni și delikte, consum de droguri, sinucideri, devianțe religioase (vrăjitoria), politice (terorismul), transgresiuni sexuale (violuri, prostituție), boli mintale și handicapuri fizice³.

„Semnificația sociologică a termenului este relativ similar, orice act de devianță fiind o abatere sau o deviere de la așteptările grupului sau colectivității, un act neobișnuit, irațional ori anormal, determinat de circumstanțe, condiții și stări particulare care creează o situație de ilegitimitate ce stârnește diferite reacții din partea publicului”⁴.

Devianța a apărut ca o problemă socială, iar de-a lungul timpului, mai mulți cercetători, precum Emile Durkheim (sociolog francez) sau Robert King Merton și Talcott Parsons (sociologi americani) au fost preocupați de acest fenomen, încercând să identifice cauzele ce stau la demararea comportamentului deviant și efectele produse de către acesta la nivelul societății. „În calitatea ei de disciplină sociologică particulară, sociologia devianței s-a născut din preocupările acelor sociologi interesați de explicarea cauzelor și evaluarea semnificațiilor abaterilor de la normele scrise sau nescrise, prescriptive sau neprescriptive, care au valabilitate într-o anumită societate”⁵.

Pentru Emile Durkheim, în volumele sale, „La division du travail social” sau „Le suicide”, conceptul de devianță este raportat la **dezorganizarea societății**. Devianța nu reprezintă o încălcare sau o abatere de la normele sociale, ci mai degrabă autorul consideră că, de fapt, lipsa organizării unui stat conduce la modificările deviante de comportament ale unui individ. Această teorie a lui Durkheim prezintă devianța ca un rezultat al **anomie sociale**, anomia fiind „o regularitate ce semnalează o stare morbidă ce amenință sănătatea societății. Ea constituie o deviere de la ordinea obișnuită a lucrurilor, iar individul nu se poate adapta acestor schimbări bruște, se simte frustrat, înșelat în așteptările sale”⁶.

Robert King Merton, consideră, pe de altă parte, că individul ajunge să aibă un **comportament deviant din cauza societății**, care are prea multe așteptări de la acesta, el nefiind capabil să le atingă din lipsa mijloacelor. Pentru acest autor, comportamentul deviant devine

² Modalități de diminuare a comportamentelor deviante, <https://www.scribd.com/document/335229089/Devianta-scolara>, consultat la 30.10.2018

³ Maurice CUSSON, *Devianța în Tratat de sociologie*, coord. Raymond Boudon, Humanitas, București, 1997, p.439

⁴ Sorin RĂDULESCU, *Devianță, criminalitate și patologie socială*, Lumina Lex, București, 1999, p.3

⁵ Idem

⁶ *Teoria anomiei în concepția lui Emile Durkheim*, <http://documents.tips/documents/teoria-anomieii-in-conceptia-lui-emile-durkheim.html>, consultat la 02.11.2018

„o conduită care se abate în mod semnificativ de la normele stabilite pentru statusurile sociale ale oamenilor. Comportamentul deviant, nu poate fi descris în mod abstract, ci trebuie legat de normele care sunt, din punct de vedere social, definite ca fiind adecvate și obligatorii moral pentru oamenii care ocupă diferite statusuri”⁷.

Totodată, Talcott Parsons consideră că devianța nu reprezintă o realitate ce poate fi văzută în practică, ci mai degrabă o **stare de conformitate**, întrucât: „societatea se bazează pe o ordine unanim acceptată datorită consensului valoric stabilit între membrii societății. Omul este, astfel, un individ conformist, suprasocializat, care se supune atât presiunilor externe ale mecanismelor instituționalizate, cât și presiunilor interne datorate socializării. Aceste presiuni determină conformitatea indivizilor la normele și mijloacele instituționalizate, așa încât devianța apare doar ca o stare potențială și nu ca o realitate efectivă”⁸.

În completarea cercetărilor despre devianță, avem și viziunea lui Allen E. Liska, sociolog și profesor în cadrul unei universități din New York, care clasifică teoriile devianței în *teorii normative, teorii relativiste și teorii ideologice*⁹.

Prin intermediul **teoriilor normative**, devianța reprezintă practic încălcarea normelor sociale, fie că vorbim de întreaga societate sau numai de un grup social. În acest context, se disting, conform sociologului, *teoriile structurale și cele procesuale*. În cazul *teoriilor structurale*, devianța apare ca urmare a unor schimbări legate de sistemul social, trecerea de la o perioadă la alta, producând anumite mecanisme sociale ce acționează la nivel individual; despre aceste teorii am amintit și mai sus, vezi Emile Durkheim și Robert Merton - teoria anomiei. *Teoriile procesuale* indică apartenența devianței la nivel de grup. Cum? În primă instanță, individul ce încalcă normele sociale, intră într-un grup care face aceleași lucruri. Odată acaparat, el va continua să acționeze asemeni celorlalți, dobândind, într-un final, statutul de delincent.

Cea de-a doua categorie, **teoriile relativiste**, atestă faptul că la baza producerii devianței stă de fapt inegalitatea economică, întrucât cei bogați pot cataloga orice fel de conduită ca fiind deviantă, atâta timp cât le este periclitată poziția socială. Prin aceste teorii, se susține și faptul că devianța poate pleca de la gesturi inofensive sau de la o simplă etichetare, individul ajungând să se îndepărteze de familie și de grupul social din care făcea partea, abordând un comportament deviant, paranoic.

Prin intermediul **teoriilor ideologice**, devianța devine un simbol care conduce la instabilitatea societății și a ordinii sociale. Printre aceste tipuri de teorii, se regăsește și teoria lui Talcott Parsons, *teoria structural-funcțională*, care consideră că „devianța este o ieșire din rolurile sociale atribuite individului, o stare de alienare, activă sau pasivă, pe care societatea are capacitatea de a o evita și înlătura prin intermediul mecanismelor de control social”¹⁰.

Devianța întâlnită la deținuți poate fi identificată și prin intermediul **teoriei etichetării sociale**, formulată de sociologul american Howard Saul Becker¹¹. La baza acestei teorii se află etichetele pe care oamenii le pun în general celorlalți, astfel încât anumite comportamente ajung să fie privite ca fiind deviante doar din cauza impresiilor împărtășite; ea poate fi

⁷ Robert King MERTON, Robert Alexander NISBET, *Contemporary Social Problems*, New York, Harcourt, Brace and World, 196, pp.697-737

⁸ Ibidem, p.43

⁹ Allen E. Liska, *Perspectives on deviance*, Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1987, pp. 12-13

¹⁰ Sorin RĂDULESCU, *Devianță, criminalitate și patologie socială*, Lumina Lex, București, 1999, p. 62

¹¹ *Teoria etichetării*, <https://www.scribd.com/document/186005673/Teoria-Etichetarii>, consultat la 05.11.2018

regăsită deseori în criminologie, dar și în alte infracțiuni, și contribuie la înțelegerea transmiterii devianței de la o persoană la un grup social.

Existența acestor definiții și teorii asupra fenomenului de devianță, ne ajută să conștientizăm că toți suntem responsabili de comportamentele deviante din cadrul societății din care facem parte.

„Devianța este un concept echivoc, care are o multitudine de semnificații conceptuale în raport cu criteriul luat ca bază de referință. Devianța, în ansamblul ei, este un termen generic care acoperă o mulțime de acte, conduite sau manifestări, de la cele mai inofensive, la cele care frizează grotescul sau patologicul, și până la cele care au un pronunțat caracter antisocial, atentând chiar la ordinea sistemului social”¹².

Analizând aceste teorii și definiții ale sociologilor și cercetătorilor, putem spune că un comportament deviant, se poate întâlni la orice individ al societății, cu atât mai mult în rândul oamenilor care au fost pedepsiți pentru încălcarea acestor norme, mai exact deținuții.

Printre obiectivele acestui articol, așa cum am precizat la începutul acestuia, se numără, dincolo de teoriile legate de devianță și delincvență și diferențele dintre acestea, și cauzele care duc la comportamentul delincent, cauze despre care vom scrie în cele ce urmează.

După cum am putut observa, comportamentul deviant, poate fi identificat la fiecare individ în parte, însă ca cercetător al mediului penitenciar, sunt preocupată de acțiunile indivizilor care ajung în spatele gratiilor, mai exact de cauzele care au condus la închiderea acelor persoane; drept urmare, în următoarele pagini veți regăsi teorii ale conceptului de delincvență, comparat cu devianța, precum și teorii care stau la baza comportamentului celor două fenomene.

2. Delincvența

La fel ca devianța, delincvența este prezentată sub egida mai multor teorii și dimensiuni, care să ajute la identificarea și găsirea unor răspunsuri cu privire la săvârșirea actelor delincvente pe care unii oameni le comit.

Acest concept este un determinant al devianței și se regăsește în cazul conduitelor delincvente, precum furturile, fraudele, incendierea, violența, agresiunile sexuale etc.

Între delincvență și devianță există o mare diferență la nivel individual; dacă prin *devianță*, individul se abate de la anumite norme și valori sociale, prezentând tulburări de comportament, conduite rebele sau imprudente, tolerate de către societate, fără a fi neapărat pedepsit sau reținut, în cazul *delincvenței*, acesta prezintă și un comportament de ordin penal, ce poate fi înlăturat prin diferite mijloace, cum ar fi aplicarea de sancțiuni negative, în funcție de fapta comisă și cu ajutorul mecanismelor și ale instituțiilor specializate, cum ar fi poliția, justiția etc.

„În ansamblul formelor de devianță socială, se include și delincvența (infracționalitatea sau criminalitatea), care afectează cele mai importante valori și relații sociale protejate de normele juridice cu caracter penal. Aceasta reprezintă ansamblul actelor și faptelor care, încălcând regulile juridice penale, impun adoptarea unor sancțiuni negative, organizate, din partea agenților specializați ai controlului social (poliție, justiție etc). Chiar dacă delincvența apare ca un fenomen juridic, reglementat prin normele dreptului penal, ea este primordial un fenomen social, având consecințe negative și distructive pentru securitatea indivizilor și grupurilor”¹³.

¹² Ibidem, p. 29

¹³ *Devianță socială și delincvență*, <http://www.cognia.ro/articole/citeste/22/devianta-sociala-si-delicventa>, consultat la 12.11.2018

În cazul persoanelor delincvente, comportamentul acestora și modul de acțiune al faptelor, trebuie analizat în mai multe domenii de activitate, fie că vorbim din punct de vedere legal, medical, psihologic, sociologic etc.

De-a lungul timpului, profilul delincventului, a prezentat și continuă să prezinte interes la nivelul mai multor domenii, fapt pentru care consider că este important să vedem și noi câteva trăsături care să ne ajute la identificarea acestuia.

3. Comportamentul deviant și delincvent între teorie și practică

Conduita deviantă, este caracteristica fundamentală de la care se declanșează delinvența, apariția ei fiind o urmare a neacceptării regulilor și normelor regăsite la nivelul unui grup social, ba chiar mai mult de atât, la nivelul unui întreg sistem. „Conduitele deviante pot fi explicate, în unele cazuri, prin manifestarea unei relative contradicții între sistemul de norme și sistemul de valori promovate de către o comunitate sau o societate specifică”¹⁴.

Această neacceptare se poate datora și faptului că acele norme nu prezintă claritate pentru corespondenți: „încalinarea delincvenților sau a grupurilor sociale spre crimă și, în general, spre fapte deviante, depinde nu atât de opoziția individului față de norme, cât de ambiguitatea acestora. Delincvenții se recrutează, cu o mare probabilitate, dintre marginalizați, adică dintre indivizii care aparțin de diferite orientări, nu dispun de o referință legitimă, explicită și echivocă”¹⁵.

Marginalizarea de către ceilalți, dezorganizarea familiei și a mediului social din care provine un individ, lipsa educației, neatingerea obiectivelor din cauza anumitor structuri din societate și a nivelului de trai existent în cadrul acesteia, tipologia grupului social din care face parte, dorința de a-și schimba statusul social, indiferent de natura faptelor comise și de a scăpa de etichetarea oamenilor, sunt factori predominanți care conduc la declanșarea faptelor de ordin infracțional, fapte ce denotă comportamentul delincvent.

Comportamentul de natură deviantă poate apărea de la o vârstă foarte fragedă și, dacă continuă să se dezvolte în perioada adolescenței, atunci individul este predispus să recidiveze, reabilitarea lui devenind din ce în ce mai grea.

„Tulburările de comportament au cea mai mare frecvență între 14 și 16 ani, ca apoi să se atenueze. Deprinderile și atitudinile sociale se restructurează, crește spiritul civic și autocritic, se dezvoltă abrupt maturizarea sexuală și caracterul seismic al aprecierii de sine și al conștiinței de sine. La adolescenți și tineri, la vârste de trecere și formare, pot debuta psihoze infantile, sentimente de persecuție, gelozie, depresie melancolică, izolare excesivă, introversie și nevrotism”¹⁶.

Comportamentul deviant nu poate fi asociat cu conceptul de anormalitate, întrucât cel dintâi se dobândește în timp, în funcție de mediul în care trăiește, statusul social din care provine, familie, experiențe, activități etc. Înțelegerea comportamentului deviant apare „fie ca produs al incapacității funcționale a individului, datorată unor deviații fiziologice sau anormalității psihice, fie ca rezultat al unui comportament perfect normal, dar incompatibil cu standardele de normalitate de grupuri”¹⁷.

Tipologia comportamentului delincvent este expusă la mai mulți factori patologici, sociologici, psihologici etc., și a fost explicată pe baza mai multor teorii în literatura de specialitate.

¹⁴ Ibidem, p.19

¹⁵ Raymond BOUDON, François BOURRICAUD, *Dictionnaire critique de Sociologie*, Press Universitaires de France, Paris, 1986, p.102

¹⁶ Oana CIUCHI, *Devianță și criminalitate într-o societate în tranziție*, Lumen, 2011, p.157

¹⁷ *Comportamentul deviant*, <http://www.e-psiho.ro/articole/comportament-deviant>, consultat la 12.11.2018

În contextul acestei analize, avem teoria dezvoltării comportamentului delincent, prin care vom vedea tipul de conduite pe care le prezintă un astfel de comportament, teoria ecologică a factorilor de risc, în care sunt identificați factorii primordiali ai producerii delincvenței, teoria alegerii raționale a unui mod de viață delincent, teoria activităților de rutină, a asocierilor diferențiale și a subculturilor delincvente¹⁸.

Teoria dezvoltării comportamentului delincent aparține criminologului canadian Marc Le Blanc, care prezintă anumiți indicatori ai acestui tip de comportament, făcând diferența între comportament deviant și cel delincent. Așadar, într-unul din volumele sale, întâlnim o tipologie a *conduitelor deviante*, respectiv, tulburări de comportament: unde avem conduite imprudente (conducerea fără permis), activități sexuale (relații homosexuale, prostituție), consum de alcool și alte substanțe interzise, tulburarea ordinii publice, conduite rebele (în genere, la adolescenți), și *conduite delincvente*, precum cele clandestine (furturi, fraude, minciuni etc.) și cele manifeste (vandalism, incendiere, agresiuni sexuale)¹⁹.

Tot în viziunea sa, delincvența poate apărea de la vârste fragede, iar perpetuarea comiterii faptelor depinde de felul primei infracțiuni. Dacă la comiterea primei infracțiuni, persoana în cauză are o vârstă mai mică, cel mai probabil, el va repeta acțiunea, însă asta nu garantează faptul că va continua toată viața să facă asta. În schimb, Matt DeLisi²⁰, consideră că este foarte important momentul producerii primei acțiuni infracționale, asta pentru că, odată cu înaintarea în vârstă și cu etapa maturizării, tendința spre delincvență se va diminua. „Tinerii care debutează devreme în cariera infracțională prezintă un risc ridicat de a fi implicați în mai multe fapte delincvente de-a lungul vieții, în timp ce tinerii care își marchează activitatea criminală prin infracțiuni comise mai târziu, prezintă un risc scăzut de a mai comite și alte fapte delincvente”²¹.

Factorii de risc ai delincvenței se rezumă, conform teoriilor, la raporturile dintre indivizi și societate, mediu, familie, prieteni, comunitate, școală etc. Unul dintre factorii predominanți ai producerii delincvenței este reprezentat de practicarea violenței, întrucât „violența este rezultatul influențelor exercitate asupra comportamentului de către factori care se manifestă la nivelul individului, al relațiilor interpersonale, al comunității și al societății”²².

Despre teoria alegerii de a fi face parte din grupul de delincvenți, Maurice Cusson, într-una din lucrările sale „La délinquance, une vie choisie. Entre plaisir et crime”, susține că persoana delincentă își alege propriul destin, iar delincvența reprezintă doar o simplă alegere a modului în care acesta vrea să-și trăiască viața, motivele pentru care alege să facă acest lucru, fiind în corelație cu studiile și locul de muncă, situația economică a societății, cu nivelul de educație sau viața familială; individul cu un mod de viață delincent: „este expus atracției față de bande, scapă controlului parental, actele delincvente îi sunt rareori sancționate, este înconjurat de multe ținte vulnerabile, este lipsit de capital școlar, social și profesional, trebuie să facă față unei piețe a locurilor de muncă deprimantă”²³.

¹⁸ Ioan DURNESCU, *Probațiunea. Teorii, legislație și practică*, Polirom, Iași, 2011, p.64

¹⁹ Marc, LE BLANC, „La conduite déviante des adolescents: son développement et ses causes” în Marc LE BLANC, Marc Ouimet, Denis Szabo (eds.), *Traité de criminologie empirique*, Les Presses de l'Université de Montréal, 2003, p.374

²⁰ Matt DELISI, *Career criminals in Society*, Sage Publications, 2005

²¹ Ioan DURNESCU, *Probațiunea. Teorii, legislație și practică*, Polirom, Iași, 2011, p.67

²² Etienne KRUG, Linda DAHLBERG, James MERCY, Anthony ZWI, Raphael LOZANO – ASCENIO, *Rapport Mondiale sur la violence et la santé*, Organisation Mondiale de la Santé, Geneva, 2002, pp. 12-13.

²³ Maurice CUSSON, *La délinquance, une vie choisie. Entre plaisir et crime*, Hurtubise inc., Montréal, 2005, p.185

Așadar, ca urmare a acestei teorii, putem spune că delincventul ia decizii nu numai în funcție de ceea ce-l definește pe el, de propria personalitate, ci și în funcție de mediul social în care a crescut și s-a dezvoltat. „Delincventul este o ființă capabilă de a face alegeri adaptate circumstanțelor în care este aruncat”²⁴.

Interesantă de urmărit și înțeles este și *teoria asocierilor diferențiale* care îi aparține lui Edwin Sutherland, a cărui opinie se rezumă la faptul că un comportament delincvent se poate învăța prin intermediul asocierii la alte grupuri delincvente. Învățarea comportamentului delincvent se poate face prin tehnici de reproducere a unor acte de ordin infracțional, văzute la alte persoane, prin aducerea și împărtășirea de argumente negative a tot ceea ce înseamnă legislație și coduri legale, prin asocierea cu modele delincvente și prin adoptarea unor conduite sau valori ce se regăsesc la grupul al cărui membru este²⁵.

Comportamentul delincvent poate fi observat și în cadrul *teoriei subculturilor delincvente*. Prin intermediul acestor teorii, persoanele ajung să comită acte infracționale ca urmare a nereușirii și a frustrărilor apărute de-a lungul timpului, pe parcursul vieții. Subculturile delincvente pot fi de trei tipuri, respectiv *subculturi conflictuale și violente* regăsite la tinerii care vor cu orice preț să se afirme într-un grup, *subculturile evazioniste* în care indivizii preferă să se drogheze, ca urmare a eșecului lor, și *subculturile criminale*, prin intermediul cărora persoanele aleg să se aventureze în lumea delincvenței, cu scopul de a obține în mod rapid și eficient bunurile dorite și de a-și îndeplini unele dorințe²⁶.

Concluzii

Ca urmare a celor menționate, vedem că atât devianța cât și delincvența, sunt două concepte ce produc numeroase acțiuni, atât la nivel micro, cât și macro, și pun în pericol atât statusul și modul de viață ale unui individ, cât și modul de funcționare al unei societăți.

Cauzele delincvenței și ale comportamentului delincvent sunt niște indicii clare a lipsei unei bune colaborări între individ și societate, iar pentru diminuarea abaterii de la normele sociale, un rol esențial îl pot avea și instituțiile specializate și agenții oficiali, care ar putea interveni în acest sens.

„Actul delincvent, ca atare, reprezintă expresia unui șir de acțiuni de acțiuni și conduite care contrastează puternic cu normele de conviețuire existente în cadrul familiei, instituțiilor și ale societății”²⁷.

Referințe bibliografice

1. BOUDON, Raymon, BOURRICAUD François, *Dictionnaire critique de Sociologie*, Press Universitaires de France, Paris, 1986;
2. CIUCHI, Oana, *Devianță și criminalitate într-o societate în tranziție*, Lumen, 2011;

²⁴ Ibidem, p.175

²⁵ *Differential Association Theory*, <https://www.boundless.com/sociology/textbooks/boundless-sociology-textbook/deviance-social-control-and-crime-7/the-symbolic-interactionalist-perspective-on-deviance-64/differential-association-theory-381-8939/>, consultat la 14.11.2018

²⁶ *Teoria subculturilor deviante*, <https://www.scribd.com/doc/54965573/Teoria-subculturilor-delincvente>, consultat la 19.11.2018.

²⁷ Sorin RĂDULESCU, Dan BANCUI, *Sociologia crimei și criminalității*, Casa de Editură și Presă ”Șansa”, București, 1996, p.77

3. CUSSON, Maurice, *Devianța în Tratat de sociologie*, coord. Raymond Boudon, Humanitas, București, 1997;
4. DURNESCU, Ioan, *Probațiunea. Teorii, legislație și practică*, Polirom, Iași, 2011;
5. E. LISKA, Allen, *Perspectives on deviance*, Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1987;
6. DELISI, Matt, *Career criminals in Society*, Sage Publications, 2005;
7. KRUG, Etienne, DAHLBERG, Linda, MERCY, James, ZWI, Anthony, LOZANO – ASCENIO, Raphael, *Rapport Mondiale sur la violence et la santé*, Organisation Mondiale de la Santé, Geneva, 2002;
8. LE BLANC, Marc, "La conduite déviante des adolescents: son développement et ses causes" în Marc LE BLANC, Marc Ouimet, Denis Szabo (eds.), *Traité de criminologie empirique*, Les Presses de l'Université de Montréal, 2003;
9. MERTON, Robert King, NISBET, Robert Alexander, *Contemporary Social Problems*, New York, Harcourt, Brace and World, 196;
10. RĂDULESCU, Sorin, *Devianță, criminalitate și patologie socială*, Lumina Lex, București, 1999;
11. RĂDULESCU, Sorin, BANCIU, Dan, *Sociologia crimei și criminalității*, Casa de Editură și Presă "Șansa", București, 1996.
12. Modalități de diminuare a comportamentelor deviante, <https://www.scribd.com/document/335229089/Devianta-scolara>, consultat la 30.10.2018;
13. *Teoria anomiei în concepția lui Emile Durkheim*, <http://documents.tips/documents/teoria-anomiei-in-conceptia-lui-emile-durkheim.html>, consultat la 02.11.2018;
14. *Teoria etichetării*, <https://www.scribd.com/document/186005673/Teoria-Etichetarii>, consultat la 05.11.2018
15. *Devianță socială și delincvență*, <http://www.cognia.ro/articole/citeste/22/devianta-sociala-si-delicventa>, consultat la 12.11.2018;
16. *Comportamentul deviant*, <http://www.e-psiho.ro/articole/comportament-deviant>, consultat la 12.11.2018
17. *Differential Association Theory*, <https://www.boundless.com/sociology/textbooks/boundless-sociology-textbook/deviance-social-control-and-crime-7/the-symbolic-interactionalist-perspective-on-deviance-64/differential-association-theory-381-8939/>, consultat la 14.11.2018;
18. *Teoria subculturilor deviante*, <https://www.scribd.com/doc/54965573/Teoria-subculturilor-delincvente>, consultat la 19.11.2018.

ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE PRIVIND INFRAȚIUNEA DE SPĂLĂRE A BANILOR ÎN LUMINA NOILOR DECIZII ALE ÎNALTEI CURȚI DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE ȘI CURȚII CONSTITUȚIONALE DIN ROMÂNIA

Judecător, Asist. univ. drd. Adrian-Petre SAVA-GĂINĂ

Judecătoria Moinești, Jud. Bacău
Universitatea „George Bacovia” din Bacău
E-mail: sgap1978@yahoo.com

Procuror Marius-Petrișor IONICĂ

D.I.I.C.O.T. - S.T. Bacău
E-mail: mariuspetrisorionică@yahoo.com

Rezumat

Pornind de la cadrul legislativ în vigoare în România, și anume, Legea nr. 656/2002 pentru prevenirea și combaterea spălării banilor, precum și a deciziilor de interpretare a Înaltei Curți de Casație și Justiție și respectiv a Curții Constituționale din România, practica judiciară urmează în mod firesc un proces de uniformizare, de predictibilitate pentru justițiabili, astfel încât pe viitor hotărârile judecătorești în acest domeniu să nu mai suscite atâtea controverse. Este cu atât mai important acest proces întrucât aspectele vizate, cum ar fi cele privind subiectul activ al infracțiunii, modalitățile alternative ale acesteia, caracterul autonom, măsurile de siguranță care pot fi dispuse sunt determinante mai ales prin prisma efectelor pe care le produc asupra patrimoniilor persoanelor vizate, suspectate sau chiar condamnate pentru săvârșirea infracțiunii de spălare a banilor. Firește că, dincolo de controversele ivite în doctrină și jurisprudență cu privire la multe dintre temele juridice aflate pe agendă, spălarea banilor, modul de prevenire și combatere a acestui fenomen, urmată de modalitățile de recuperare ale produsului infracțional, reprezintă la acest moment o provocare continuă pentru toate statele lumii în contextul în care grupările de criminalitate organizată își dezvoltă continuu și își rafinează, atât modul și metodele de comitere a infracțiunilor generatoare de mari venituri ilicite, cât și cele care privesc ascunderea produsului infracțional de ochii autorităților, concomitent cu găsirea unor alternative pentru spălarea acestora.

Cuvinte-cheie: spălarea banilor; subiect activ; infracțiune autonomă; modalități alternative; confiscare specială.

Introducere

În cadrul actului normativ cu relevanță în domeniu, respectiv Legea nr. 656/2002 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, precum și pentru instituirea unor măsuri de prevenire și combatere a finanțării terorismului, în cuprinsul art. 29 alin. 1 lit. a-c, este definită infracțiunea de spălare a banilor și, totodată, este prevăzută pedeapsa cu închisoare de la 3-10 ani pentru:

a. schimbarea sau transferul de bunuri, cunoscând că provin din săvârșirea de infracțiuni, în scopul ascunderii sau disimulării originii ilicite a acestor bunuri ori în scopul de a ajuta persoana care a săvârșit infracțiunea din care provin bunurile să se sustragă de la urmărire, judecată sau executarea pedepsei;

b. ascunderea ori disimularea adevăratei naturi a provenienței, a situării, a dispoziției, a circulației sau a proprietății bunurilor ori a drepturilor asupra acestora, cunoscând că bunurile provin din săvârșirea de infracțiuni;

c. dobândirea, deținerea sau folosirea de bunuri, cunoscând că acestea provin din săvârșirea de infracțiuni;

Încă de la începutul adoptării primei reglementări în domeniu, și ne referim aici la Legea nr. 21/1999 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, au existat dispute în doctrină privitor la modul de interpretare a normei juridice. Mai întâi de toate s-a adus în discuție necesitatea existenței unei condamnări definitive pentru infracțiunea premisă generatoare de „bani murdari”, astfel încât produsul infracțional dobândit să facă obiectul operațiunilor specifice de spălare a banilor. Unele opinii, în special dintre practicieni, sugerau chiar necesitatea demonstrării faptului că banii care făceau obiectul tranzacțiilor suspecte și care urmau a fi investigate, să reprezinte în fapt chiar produsul primar al infracțiunii premisă.

Ulterior, prin adoptarea Legii nr. 656/2002, act normativ adoptat în special ca urmare a intensificării la nivel internațional al luptei împotriva finanțării terorismului după evenimentele din 11 septembrie 2001, s-au pus bazele unor mecanisme mai complexe de prevenire și investigare a fenomenului infracțional specific spălării banilor. Cu această ocazie, deși s-au păstrat în continuare diferențele de opinii, cadrul normativ adoptat a oferit practicienilor în domeniu un instrument util, și mai puțin supus interpretărilor subiective de realizare a scopului urmărit.

Deși s-a observat conturarea unei anumite jurisprudențe în domeniu, trebuie totuși punctat faptul că încă au existat diferențe de abordare, atât la nivel teoretic cât și practic, cu privire la anumite probleme identificate în modul de interpretare a cadrului sancționator. Ne referim aici, în special, la clarificarea caracterului autonom al infracțiunii de spălare a banilor, a subiectului activ al acesteia și la modul de dispunere a măsurii de siguranță a confiscării speciale, în cazul unor sume de bani care au făcut obiectul infracțiunii premisă, precum și a operațiunilor de spălare.

Decizii ale Înaltei Curți de Casație și Justiție privind infracțiunea de spălare a banilor

La data de 8 iunie 2016, reunită în completul pentru dezlegarea de principiu a unor chestiuni de drept în materie penală, Înalta Curte de Casație și Justiție din România a examinat sesizarea formulată de către Curtea de Apel Alba-Iulia - Secția Penală prin intermediul căreia s-a solicitat a fi date dezlegări de principiu următoarelor chestiuni de drept, [1]:

- dacă acțiunile enumerate în cuprinsul art. 29 alin. 1 lit. a, b, c din Legea 656/2002, republicată, cu modificările ulterioare (schimbarea sau transferul, respectiv ascunderea ori disimularea și respectiv, dobândirea, deținerea ori folosirea) reprezintă modalități alternative distincte de săvârșire a infracțiunii de spălare a banilor sau reprezintă variante alternative ale elementului material al laturii obiective a infracțiunii de spălare a banilor?;

- dacă subiectul activ al infracțiunii de spălare a banilor poate fi același cu subiectul activ al infracțiunii din care provin bunurile sau trebuie să fie diferit de acesta?;

- dacă infracțiunea de spălare a banilor este o infracțiune autonomă sau este o infracțiune subsecventă aceleia din care provin bunurile?

În vederea soluționării problemelor de drept deduse judecății, Înalta Curte de Casație și Justiție din România a solicitat puncte de vedere curților de apel, Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție din România, Direcției legislație, studii și documentare și

informatică juridică din cadrul Înaltei Curți de Casație și Justiție din România, precum și facultăților de drept.

Cu privire la unele din aceste aspecte în doctrină s-au exprimat mai multe puncte de vedere. De altfel, unii dintre practicienii și totodată teoreticienii din țara noastră [2], și-au exprimat opinia în sensul în care, potrivit interpretărilor corelate a prevederilor Convențiilor Consiliului Europei, țara noastră are facultatea și nu obligația să prevadă că infracțiunile de spălare a banilor se aplică și persoanelor care au săvârșit infracțiunile premisă. Potrivit unor opinii mai radicale [3], se poate afirma cu toată tăria că autorul sau participantul la infracțiunea principală (predicat generatoare de produs infracțional), nu poate fi subiect activ al infracțiunii de spălare de bani. S-a precizat de către autor că expresia „cunoscând că bunurile provin din săvârșirea de infracțiuni”, a fost folosită de către legiuitor tocmai în ideea de a delimita sfera subiecților activi ai infracțiunii de spălare de bani, și de a exclude evident persoanele care au participat în orice calitate la comiterea infracțiunii de bază.

În ceea ce privește ***prima chestiune de drept*** adusă în discuție, și anume „dacă acțiunile enumerate în cuprinsul art. 29 alin. 1 lit. a, b, c din Legea 656/2002, republicată, cu modificările ulterioare (schimbarea sau transferul, respectiv ascunderea ori disimularea și respectiv, dobândirea, deținerea ori folosirea), reprezintă modalități alternative distincte de săvârșire a infracțiunii de spălare a banilor sau reprezintă variante alternative ale elementului material al laturii obiective a infracțiunii de spălare a banilor?”, opiniile instanțelor judecătorești din România au fost împărțite, în sensul în care, pe de o parte, s-a susținut ideea că acțiunile cuprinse în norma de incriminare ar putea fi considerate modalități normative distincte de săvârșire a infracțiunii și, implicit, în cazul comiterii unora dintre acestea am fi în situația unui concurs de infracțiuni (C.A. Constanța, C.A. Tg-Mureș, C.A. Bacău, în parte C.A. București, C.A. Pitești, C.A. Iași, C.A. Timișoara, C. A Cluj), iar pe de altă parte, în cazul succesiunii unor activități ce pot fi circumscrise uneia sau mai multor dintre respectivele acțiuni, ne-am situa în cazul comiterii unei singure infracțiuni de spălare de bani în formă continuată, acțiunile în discuție reprezentând doar variante alternative ale elementului material al laturii obiective a infracțiunii (C.A. Galați, C.A. Oradea, C.A. București în parte, C.A. Alba-Iulia, C.A. Craiova). Și în ceea ce privește această chestiune, în opinia unor autori [2], în concordanță cu obligațiile asumate prin ratificarea Convențiilor Consiliului Europei, am fost obligați să introducem ca infracțiuni și elementele de achiziționare, deținere și folosire a produsului infracțional în măsura compatibilității cu principiile constituționale.

Pentru cea de ***a doua chestiune de drept*** pusă în discuție, și asupra căreia îi revenea îndatorirea de a se pronunța, și anume „dacă subiectul activ al infracțiunii de spălare a banilor poate fi același cu subiectul activ al infracțiunii din care provin bunurile sau trebuie să fie diferit de acesta?”, opinia cvasimajoritară a instanțelor judecătorești a fost aceea că, potrivit legislației și interpretărilor date de jurisprudență și opiniile unor specialiști în domeniu, subiectul activ al infracțiunii de spălare a banilor poate fi același cu subiectul activ al infracțiunii prediat din care provin bunurile ce sunt supuse procesului de spălare, fără a deosebi între modalitățile de săvârșire a infracțiunii. În ceea ce privește această chestiune, se poate observa că nu au existat nuanțări de interpretare pe fiecare variantă sau modalitate alternativă de săvârșire a infracțiunii. Practic nu a fost o opinie separată care să trateze în special modalitatea în care incriminarea activității unui participant la infracțiunea prediat, și care ulterior ar fi fost implicat și în comiterea uneia dintre acțiunile enumerate în cuprinsul art. 29 alin. 1 lit. c, nu ar intra în conflict de natură juridică cu *principiul ne bis in idem*, având în

vedere tocmai faptul că o urmare firească a unei infracțiuni predicat generatoare de produs infracțional ar fi dată de o împosedere, deținere și eventual folosire a respectivului bun sau produs.

În final, *ultima problemă supusă dezbaterei instanței supreme*, s-a referit la modalitatea în care poate fi privită infracțiunea de spălare a banilor în interpretarea jurisprudenței din România, și mai exact „dacă infracțiunea de spălare a banilor este o infracțiune autonomă sau este o infracțiune subsecventă aceleia din care provin bunurile?”. Referitor la această problemă supusă atenției, s-au conturat de asemenea două opinii, în sensul în care, pe de o parte, infracțiunea de spălare a banilor a fost considerată o infracțiune autonomă care poate fi dedusă judecății chiar și în lipsa unei soluții de condamnare, de amânare a aplicării pedepsei, de renunțare la aplicarea pedepsei și chiar de achitare pe alte temeiuri decât cele care fac referire la lipsa faptei sau neprevăderea ei în zona penală (C.A. Constanța, C.A. Brașov, C.A. Oradea, C.A. Tg-Mureș, C.A. Ploiești, C.A. București și C.A. Craiova), iar pe de altă parte, s-a susținut necesitatea existenței unei condamnări pentru infracțiunea premisă din care provin bunurile sau banii ce fac obiectul procesului de spălare (C.A. Galați, C.A. Timișoara).

Procedând la analizarea tuturor aspectelor, cu luarea în considerare a opiniilor exprimate, jurisprudența și a punctelor de vedere solicitate în scris, ce au stat la baza întocmirii raportului de către judecătorul raportor, *Înalta Curte de Casație și Justiție din România a reținut că*: infracțiunea de spălare de bani are trei variante, și anume: cele prevăzute la literele a, b, c din cadrul alineatului 1 al articolului 29 din Legea 565/2002. Elementul material al infracțiunii se poate săvârși în una dintre cele șapte modalități alternative. De aici, concluzia că, odată realizată una din acțiunile specifice elementului material se va produce consumarea infracțiunii, iar o eventuală altă faptă, ce s-ar circumscrie aceluiași element material și realizată în baza aceleași rezoluții infracționale, nu ar face decât să fim în prezența unei singure infracțiuni de spălare de bani, practic o unitate infracțională.

Prin aderarea la Convenția de la Varșovia, statul român nu a exprimat rezerve în ceea ce privește problema subiectului activ al infracțiunii de spălare de bani, așa cum de altfel avea posibilitatea recunoscută de documentul susmenționat și, astfel, din punct de vedere teoretic nu există vreun impediment ca o anumită persoană să poată fi acuzată de săvârșirea unui concurs de infracțiuni, adică a unei infracțiuni predicat, urmată de o infracțiune de spălare de bani. De altfel, în susținerea interpretării date de către Înalta Curte de Casație și Justiție din România a fost prezentată și Decizia nr. 73/2011 a Curții Constituționale a României, care fiind sesizată cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 23 din Legea nr. 656/2002 republicată, cu modificările ulterioare, pe considerentul că s-ar încălca principiul ne bis in idem, deoarece persoana considerată vinovată de săvârșirea infracțiunii din care provin bunurile ce constituie obiect material al infracțiunii de spălare de bani este cercetată și urmărită încă o dată pentru însușirea aceluiași bunuri, a concluzionat că dispozițiile legale criticate sub aspectul lipsei de previzibilitate sunt constituționale, deoarece acestea stabilesc criterii obiective de apreciere a caracterului penal al operațiunilor săvârșite în legătură cu bunul sau sumele rezultate dintr-o anumită infracțiune. În opinia unor autori [3], considerentele Curții Constituționale a României trebuie interpretate din perspectivă strict procesuală, însă având în vedere principiul de drept substanțial, potrivit căruia nimeni nu poate fi tras la răspundere penală de două ori pentru aceeași faptă, nu se poate concluziona, pe cale de consecință, că se pot reține în concurs ideal infracțiunea din care rezultă banii sau produsele ce fac obiectul

spălării și infracțiunea de spălare de bani. În sprijinul afirmației au fost aduse în discuție elemente de drept comparat. Astfel, se exemplifică modalitatea de incriminare din alte state: Statele Unite ale Americii nu sancționează persoana care a comis fapta principală, nici legislația germană nu incriminează fapta celui care a comis sau a determinat săvârșirea infracțiunii principale, cu excepția complicei care poate fi sancționat, dacă pentru fapta primară este sancționat mai aspru [4]. Totuși, trebuie precizat și faptul că, în interpretarea dată de Curtea Constituțională a României se subliniază aspectul că infracțiunea de spălare de bani nu trebuie reținută în oricare din situațiile în care autorul infracțiunii predicat realizează și o acțiune ce s-ar circumscrie elementului material al incriminării susmenționate, și că revine organelor judiciare sarcina de a decide, în situații concrete, dacă este sau nu cazul să se rețină concursul de infracțiuni.

Pentru cea de **a treia problemă de drept** pusă în discuție, formularea răspunsului a fost mai facilă, și acest lucru deoarece, atât în Convenția de la Varșovia, cât și, de altfel, din conținutul art. 29 alin. 4 din Legea 656/2002, republicată, cu modificările ulterioare, se prevăd dispoziții care o clarifică destul de limpede și anume: „fiecare parte se va asigura că o condamnare anterioară sau simultană pentru o infracțiune predicat, nu este o condiție pentru o condamnare pentru infracțiunea de spălare de bani” (art. 9 paragraful 5 Convenția de la Varșovia); „cunoașterea provenienței bunurilor sau scopul urmărit poate fi dedusă/dedus din circumstanțele faptice obiective” (art. 29 alin. 4 din Legea 656/2002 republicată).

A reieșit astfel aproape evident aspectul că, infracțiunea de spălare a banilor este o infracțiune autonomă, necondiționată de existența unei soluții de condamnare (amânare a aplicării pedepsei sau renunțare la aplicarea pedepsei) pentru infracțiunea din care provin bunurile.

Concluzionând, **Înalta Curte de Casație și Justiție din România a decis să admită sesizarea formulată de Curtea de Apel Alba-Iulia privind pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept** și a stabilit cu titlu obligatoriu următoarele:

a. acțiunile enumerate în cuprinsul art. 29 alin. 1 lit. a, b, c din Legea 656/2002, republicată, cu modificările ulterioare, respectiv schimbarea sau transferul, ascunderea ori disimularea, dobândirea, deținerea ori folosirea, sunt modalități alternative ale elementului material al infracțiunii unice de spălare a banilor;

b. subiectul activ al infracțiunii de spălare a banilor poate fi și subiect activ al infracțiunii din care provin bunurile;

c. infracțiunea de spălare a banilor este o infracțiune autonomă, nefiind condiționată de existența unei soluții de condamnare pentru infracțiunea din care provin bunurile.

Odată cu publicarea Deciziei nr. 16 din 8 iunie 2016 a Înaltei Curți de Casație și Justiție pentru dezlegarea unor chestiuni în materie penală, părea a fi fost tranșate în mod definitiv problemele de drept în discuție și că pe viitor nu vor mai avea loc discuții privind modul de interpretare a dispozițiilor legale și pe cale de consecință și hotărârile judecătorești în cazul infracțiunilor de spălare a banilor nu vor mai fi susceptibile de a fi criticate pe aceste considerente. Trebuie precizat totuși că, până la momentul adoptării acestei decizii, au existat hotărâri judecătorești ale Înaltei Curți de Casație și Justiție din România care erau complet opuse pe acest subiect. Pentru exemplificare putem cita din Decizia nr. 147/2011: „infracțiunea de spălare a banilor, asemenea infracțiunilor de tăinuire și favorizare a infractorului sunt infracțiuni distincte de infracțiunile prin care s-a obținut produsul infracțiunii. Caracterul

subsecvent al infracțiunii de spălarea banilor reiese din împrejurarea că ea derivă dintr-o infracțiune care este situația premisă. Deci subiectul activ al celor două infracțiuni nu poate fi una și aceeași persoană”. Pe de altă parte prin Decizia nr. 836/2013, s-a considerat că: „infracțiunea de spălare a banilor poate fi imputată oricărei persoane, iar subiectul activ al infracțiunii nu este calificat, putând avea această calitate orice persoană fizică care îndeplinește condițiile generale ale subiectului activ al infracțiunii și, în consecință, participantul la infracțiunea principală poate fi subiect activ al infracțiunii”.

O altă chestiune ce a suscitât pentru foarte multă vreme discuții aprinse în doctrină, și pentru care au fost pronunțate soluții diametral opuse de către instanțele de judecată din România, se referă la impunerea luării măsurii de siguranță a confiscării speciale a sumelor de bani ce au făcut obiectul infracțiunii de spălare de bani și care provin din săvârșirea infracțiunii de evaziune fiscală, concomitent cu obligarea inculpaților la plata sumelor de bani reprezentând obligații fiscale, în cazul reținerii în concurs a infracțiunilor de evaziune fiscală și spălare de bani.

Trebuie precizat faptul că anterior pronunțării Deciziei cu nr. 23 din 19 septembrie 2017 de către Înalta Curte de Casație și Justiție din România, practica judiciară în acest domeniu cunoștea mai multe opinii [5]:

a. confiscarea specială, în temeiul art. 33 din Legea nr. 656/2002, nu se impune concomitent cu obligarea la plata sumelor reprezentând obligații fiscale datorate statului ca urmare a săvârșirii infracțiunii de evaziune fiscală;

b. confiscarea specială, în temeiul art. 33 din Legea 656/2002, se poate dispune, dar numai asupra bunurilor care provin din comiterea infracțiunii premisă (evaziunea fiscală);

d. confiscare specială, în temeiul art. 33 din Legea 656/2002, se dispune asupra diferenței dintre valoarea bunurilor reciclate și valoarea bunurilor care constituie obiect al infracțiunii de evaziune fiscală;

e. confiscarea specială, în temeiul art. 33 din Legea 656/2002, se dispune asupra valorii bunurilor reciclate, indiferent dacă subiectul activ a fost sau nu obligat să plătească sau chiar a plătit sume reprezentând contravaloarea bunurilor care au format obiect al infracțiunii de evaziune fiscală.

Pentru aceste motive se impunea cu necesitate, clarificarea modului în care problema de drept pusă în discuție necesita să fie interpretată, în mod unitar, de către instanțele de judecată, de o manieră care să asigure predictibilitate și uniformitate în hotărâri.

Curtea de Apel București, pe rolul căreia s-a aflat dosarul penal nr. 27910/3/2015 a solicitat pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unei chestiunii de drept și anume dacă: „în interpretarea dispozițiilor art. 33 din Legea 656/2002 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, și art. 9 din Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, în ipoteza concursului de infracțiuni, dintre infracțiunea de evaziune fiscală și infracțiunea de spălare a banilor, se impune luarea măsurii de siguranță a confiscării speciale a sumelor de bani ce au făcut obiectul infracțiunii de spălare a banilor și care provin din săvârșirea infracțiunii de evaziune fiscală, concomitent cu obligarea inculpaților la plata sumelor reprezentând obligații fiscale datorate statului, ca urmare a săvârșirii infracțiunii de evaziune fiscală și, în caz afirmativ, suma ce face obiectul confiscării este reprezentată de valoarea totală a cheltuielilor care nu au avut la bază operațiuni reale sau de valoarea prejudiciului cauzat bugetului de stat ca urmare a săvârșirii infracțiunii de evaziune fiscală prevăzută de art. 9 alin. 1 lit. c) din Legea 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale?”

În vederea pronunțării cu privire la problema de drept supusă atenției, Înalta Curte de Casație și Justiție a cerut puncte de vedere de la curțile de apel din țară, Parchetului Înaltei Curți de Casație și Justiție, Direcției legislație, studii și documentare și informatică juridică din cadrul Înaltei Curți de Casație și Justiție, specialiștilor din cadrul facultăților de drept ai universităților din România.

Așa cum s-a precizat în chiar considerentele deciziei [6], opinia majoritară exprimată a fost exprimată în sensul că: „în ipoteza concursului de infracțiuni, dintre infracțiunea de evaziune fiscală și infracțiunea de spălare a banilor, se impune luarea măsurii confiscării speciale a sumelor de bani ce au făcut obiectul infracțiunii de spălare a banilor și care provin din săvârșirea infracțiunii de evaziune fiscală, concomitent cu obligarea inculpaților la plata sumelor reprezentând obligații fiscale datorate statului, ca urmare a săvârșirii infracțiunii de evaziune fiscală”, și că valoarea totală a cheltuielilor care nu au avut la bază operațiuni reale pot face obiectul confiscării. Într-o altă opinie, ce este drept minoritară, s-a susținut contrariul, în sensul că nu poate fi dispusă măsura de siguranță a confiscării speciale pentru sumele de bani care au făcut obiectul infracțiunii de spălare de bani și în același timp să fie obligați inculpații la plata sumelor de bani reprezentând obligații fiscale. Argumentul care a stat la baza respectivei opinii a fost exprimat în sensul că, în măsura în care produsul infracțiunii de evaziune fiscală este în același timp și obiectul infracțiunii de spălare de bani, iar suma de bani nu se mai află în posesia inculpaților, fiind obligați la despăgubiri în favoarea părții civile, confiscarea specială rămâne fără temei legal, întrucât s-a înlăturat starea de pericol prin depozitarea inculpatului de respectivul folos.

Având în vedere opiniile exprimate și de către judecătorul raportor, în privința fondului chestiunii de drept care a făcut obiectul sesizării, Înalta Curte de Casație și Justiție a reținut în considerente între altele, următoarele:

a. „potrivit dispozițiilor art. 107 alin. 1 din Codul penal, măsurile de siguranță au ca scop înlăturarea unei stări de pericol și preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală”;

b. „în cazul infracțiunilor de spălare a banilor și de finanțare a terorismului, se aplică dispozițiilor art. 112 alin. 1, lit. e) din Codul Penal privind confiscarea specială a bunurilor, articol care arată în mod expres că sunt supuse confiscării speciale bunurile dobândite prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, dacă nu sunt restituite persoanei vătămate și în măsura în care nu servesc la despăgubirea acesteia”;

c. „în cazul infracțiunii de evaziune fiscală, indiferent dacă această infracțiune intră sau nu în concurs cu infracțiunea de spălare a banilor, sumele de bani reprezentând obligațiile fiscale datorate statului nu pot face concomitent obiect al obligației de plată a inculpatului, atât ca efect al confiscării speciale, cât și ca efect al obligării inculpatului la plata despăgubirilor”.

Totodată, instanța supremă a lăsat la aprecierea instanțelor de judecată de fond, posibilitatea de a verifica, în baza probelor administrate în respectivele cauze, dacă întreaga sumă de bani obținută a avut la bază sau nu operațiuni legale și dacă acestea au fost supuse procesului de „albire” și, bineînțeles, posibilitatea ca aceste sume să poată face obiectul măsurii de siguranță a confiscării speciale.

În final, Înalta Curte de Casație și Justiție din România a stabilit că: „în interpretarea dispozițiilor art. 33 din Legea nr. 656/2002 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, și art. 9 din Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, în ipoteza concursului de infracțiuni dintre infracțiunea de evaziune fiscală și infracțiunea de spălare a banilor, nu se impune luarea măsurii de siguranță a confiscării sumelor de bani ce au făcut

obiectul infracțiunii de spălare a banilor și care provin din săvârșirea infracțiunii de evaziune fiscală, concomitent cu obligarea inculpaților la plata sumelor reprezentând obligații fiscale datorate statului ca urmare a săvârșirii infracțiunii de evaziune fiscală”.

Astfel, se poate spune că, în interpretarea dată de instanța supremă, confiscarea specială în temeiul art. 33 din Legea nr. 656/2002, este exclusă în cazul în care instanța de judecată de fond a dispus plata de către inculpat a sumelor reprezentând obligații fiscale datorate statului.

Decizia Curții Constituționale din România

În momentul în care, lucrurile în acest domeniu intrau într-o oarecare logică juridică, și diferențele de opinii atât în mediul universitar cât și în cazul profesioniștilor care aveau sarcina să aplice prevederile Legii nr. 656/2002, păreau a fi estompate, determinând astfel ca eforturile persoanelor implicate în domeniu să se concentreze mai mult pe aspecte legate de întărirea cadrului legislativ și instituțional în privința prevenirii și descoperirii din stadii incipiente a încercărilor de efectuare a unor astfel de operațiuni, Curtea Constituțională a României [7] a fost sesizată cu soluționarea unei excepții de neconstituționalitate, excepție ridicată din oficiu de către Tribunalul Mureș - Secția Penală, cu privire la dispozițiile art. 29 alin. 1 lit. c din legea mai sus-menționată în interpretarea dată prin Decizia nr. 16 din 8 iunie 2016 a Înaltei Curți de Casație și Justiție pentru dezlegarea unor chestiuni în materie penală referitoare la infracțiunea de spălare a banilor.

În motivarea excepției de neconstituționalitate, așa cum este prezentată în preambulul hotărârii, se susține că „norma penală de la art. 29 alin. 1 lit. c din Legea nr. 656/2002 are un caracter general și ambiguu, neindicând în mod clar și de o manieră concretă, în ce constă conduita incriminată, respectiv care este sfera de cuprindere a sintagmei „*dobândirea, deținerea sau folosirea de bunuri, cunoscând că provin din săvârșirea de infracțiuni*”, și că, pentru aceste motive, textul criticat este lipsit de previzibilitate, având ca rezultat ducerea în derizoriu a infracțiunii analizate, întrucât orice deținere sau folosire, a oricăror bunuri, cunoscând că provin din săvârșirea unor infracțiuni, ar putea forma conținutul constitutiv al acesteia”. Mai mult decât atât, se argumentează și faptul că infracțiunea de spălare de bani ar trebui să aibă o componentă dolosivă, de deghizare, de încercare de pierdere a urmei, a provenienței ilicite a bunurilor și că, de altfel, în actuala reglementare și interpretare, infracțiunea de spălare de bani este greu de diferențiat de infracțiunea de tănuire prevăzută de art. 270 alin. 1 din Codul Penal.

Concluzii

În urma analizării tuturor argumentelor aduse în discuție, Curtea Constituțională a României a concluzionat faptul că, *participantul la infracțiunea principală nu poate fi subiect activ al infracțiunii de spălare a banilor în varianta dobândirii, deținerii sau folosirii*, deoarece el a devenit deținător al bunului prin comiterea faptei principale și, evident, în virtutea acestui fapt el poate folosi implicit bunul dobândit.

Referințe bibliografice

- [1] Decizia nr. 16 din 8 iunie 2016 a Înaltei Curți de Casație și Justiție pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală.

- [2] Dan Lupașcu, Mihai Mareș, „Infrațiunea de spălare a banilor în legislația românească și cea a Republicii Moldova”, *Revista Română de Drept Penal*, ed. 2, pag. 8 și pe www.juridice.ro, accesat la 13.08.2018.
- [3] Mihai Adrian Hotca, „Spălarea Banilor - subiectul activ al infracțiunii”, publicat pe www.juridice.ro, accesat la 13.08.2018.
- [4] W. Jeandidier, „Droit penal des affaires”, *Precis Dalloz*, 2003, nr. 21, apud Mihai Adrian Hotca, „Spălarea Banilor - subiectul activ al infracțiunii”, pag. 6, publicat pe www.juridice.ro accesat la 13.08.2018.
- [5] Mihai Adrian Hotca, „Confiscarea specială în cazul infracțiunii de spălare a banilor proveniți din evaziune fiscală”, pag. 1 publicat pe www.juridice.ro la data de 12.11.2017, accesat la 25.09.2018.
- [6] Decizia ICCJ nr. 23/2017, Concurs de infracțiuni. Evaziune fiscală și spălarea banilor. Confiscarea specială a sumelor de bani ce au făcut obiectul infracțiunii, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 878 din 08 noiembrie 2017.
- [7] Decizia nr. 418 din 19 iunie 2018 a Curții Constituționale a României referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.29 alin. 1 lit.c din legea nr. 656/2002.

IMPORTANȚA ÎNCADRĂRII JURIDICE A FAPTEI DIN PERSPECTIVĂ PROCESUAL PENALĂ

Procuror, Asist. univ. dr. Mihai-Alexandru STANCIU

D.I.I.C.O.T. - S.T. Constanța

Universitatea „Ovidius” din Constanța

E-mail: mihaistanciu1987@yahoo.com

Rezumat

Procesul penal are rolul de a crea cadrul procesual, cu drepturi și obligații pentru toți participanții, în care organele judiciare să stabilească dacă o anumită faptă constituie infracțiune și, astfel, să procedeze la tragerea la răspundere penală a celor care se fac vinovați de comiterea acesteia. Un rol deosebit de important în economia unui proces echitabil îl reprezintă informarea acuzatului despre cauza și natura acuzației, cu implicații directe asupra legalității și loialității administrării probatoriului.

Cuvinte-cheie: încadrare juridică a faptei; natura acuzației; informare acuzat; proces echitabil.

Considerații introductive

Procesul penal are rolul de a crea cadrul procesual în care organele judiciare să stabilească dacă o anumită faptă se încadrează în sfera ilicitului penal, întrunind elementele constitutive ale unei infracțiuni și, pe cale de consecință, să procedeze la tragerea la răspundere penală a celor care se fac vinovați de comiterea acesteia.

Un rol deosebit de important în economia procesului penal îl joacă încadrarea juridică a faptei, aceasta fiind cea care determină competența materială a organelor judiciare care să efectueze urmărirea penală și apoi pe cele care să desfășoare judecata.

Totodată, în vederea asigurării unui proces echitabil, dispozițiile art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului¹ impun, printre altele, informarea acuzatului despre cauza și natura acuzației aduse, cu implicații directe asupra legalității și loialității administrării probatoriului.

În concret, dispozițiile art. 6 alin. 3 lit. a din CEDO prevăd că orice acuzat are, în special, dreptul „să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege, și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa”.

Rezultă că informarea asupra acuzației privește două aspecte, de o importanță egală, și anume fapta de care persoana este acuzată, ce desemnează *cauza acuzației*, respectiv încadrarea juridică a faptei, ce privește *natura acuzației*.

În continuare vom analiza importanța încadrării juridice a faptei din perspectivă procesual penală, cu accente pe respectarea dreptului la un proces echitabil.

1. Semnificația încadrării juridice a faptei

Legea penală nu oferă o definiție a ceea ce înseamnă încadrarea juridică a faptei, însă literatura și practica juridică sunt constante în a aprecia că aceasta desemnează, *corespondența dintre fapta materială dedusă cercetării sau judecății și norma legală ce o incriminează*.

¹ Convenția din 1950 pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, amendată prin Protocolele nr. 3, 5 și 8, și completată prin Protocolul nr. 2, semnată la Roma, în vigoare din 04 noiembrie 1950.

Deși, în aparență lucrurile par tranșate, cu toate acestea există opinii divergente în legătură cu întinderea noțiunii de încadrare juridică a faptei, unii autori fiind de părere că aceasta nu se referă numai la corespondența dintre fapta și norma cuprinsă în textul de lege care incriminează infracțiunea respectivă, ci se referă la corespondența dintre faptă și *totalitatea normelor care-i determină caracterizarea juridică*², în timp ce alți autori consideră că prin încadrarea juridică a faptei se înțelege stabilirea denumirii infracțiunii și a dispoziției penale care o prevede, *fără luarea în considerare a circumstanțelor atenuante ori agravante*³.

Dintre cele două orientări, considerăm că prima este mai întemeiată, în special prin prisma rolului încadrării juridice a faptei, de a contribui, alături de descrierea faptei, la informarea acuzatului în legătură cu ceea ce i se impută. Ori, în aceste condiții, considerăm că este important ca acuzatului să îi fie aduse la cunoștință eventualele circumstanțe atenuante incidente, precum comiterea faptei în stare de provocare, de depășire a limitelor legitimei apărări sau a stării de necesitate ori, din contră, sau eventualele circumstanțe agravante, precum comiterea săvârșirea infracțiunii profitând de starea de vădită vulnerabilitate a persoanei vătămate, datorată vârstei, stării de sănătate, infirmității sau altor cauze, săvârșirea infracțiunii de către o persoană care a profitat de situația prilejuită de o calamitate, de starea de asediu sau de starea de urgență ori săvârșirea infracțiunii pentru motive legate de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală etc.⁴. Aceeași este situația din punctul nostru de vedere și în privința cauzelor de atenuare sau de agravare a răspunderii penale.

Apreciem că, atât timp cât anumite împrejurări pot conduce, potrivit legii, la atenuarea sau agravarea situației juridice a unui inculpat, acesta trebuie să fie informat asupra acestora, lucru posibil, cel mai eficient, prin includerea lor în încadrarea juridică a faptei.

2. Rolul încadrării juridice a faptei

Încadrarea juridică a faptei are o importanță deosebită în economia unui proces penal, aceasta fiind cea care stabilește în primul rând competența materială a organelor judiciare, pentru ca apoi să contribuie alături de descrierea faptei la informarea acuzatului asupra ceea ce i se impută, dar și la fixarea obiectului și limitelor judecății.

În ceea ce privește **competența organelor judiciare**, dispozițiile procesual penale stabilesc abilitarea organelor judiciare de a cerceta sau judeca o anumită faptă, în funcție de încadrarea juridică dată acesteia, ceea ce desemnează în fapt competența materială a organelor judiciare. Imediat după înregistrarea actului de sesizare și după analiza îndeplinirii condițiilor de formă și fond ale acestuia, conform dispozițiilor art. 294 din C.proc.pen., organul judiciar este obligat să își verifice competența prin încadrarea juridică a faptei indicate în actul de sesizare, operațiune ce presupune identificarea normei legale celei mai apropiate care incriminează fapta reclamată. În situația în care infracțiunea stabilită este dată de lege în competența sa, iar celelalte forme de competență (personală, teritorială) nu stabilesc alt organ competent, organul judiciar începe urmărirea penală cu privire la faptă și demarează cercetările penale. În caz contrar, organul de urmărire penală își declină competența de soluționare a cauzei în favoarea organului prevăzut de lege ca fiind competent.

² M. Udrioiu, *Procedură penală. Partea Specială*, ed. 4, editura C.H. Beck, p. 75; G. Marcov, *Despre încadrarea juridică*, în R.R.D. nr. 2/1967, p. 106.

³ N. Volonciu, A.S. Uzlău, ș.a., *Noul Cod de procedură penală comentat*, editura Hamangiu 2014, p. 784; I.C.C.J., s.pen., dec. nr. 3679/2003, în *Pro Lege* nr. 1/2005, p. 193, *apud Gr.Gr. Theodoru*, op. cit., p. 593;

⁴ Art. 75 și urm. din C.pen.

Organul judiciar ce primește cauza poate aprecia la rândul său că nu este competent material să cerceteze o anumită faptă și astfel să o decline mai departe organului pe care îl consideră competent, inclusiv organului judiciar de la care a primit dosarul, situație ce va da naștere însă unui conflict de competență.

Situația expusă se poate ivi nu numai în faza de debut a cercetărilor, ci pe tot parcursul procesului penal, atât în faza de urmărire penală, cât și în cea de judecată, în funcție de probe administrate în cauză și care pot conduce la o altă situație de fapt decât cea descrisă în actul de sesizare.

Necesitatea de a schimba încadrarea juridică a faptei poate fi determinată fie de greșita apreciere inițială a încadrării, fie de descoperirea sau intervenirea ulterioară a unor împrejurări care conduc la reținerea unei încadrări juridice diferite față de cea inițială. Schimbarea încadrării juridice poate avea consecințe inclusiv asupra obligativității asigurării asistenței juridice.

În cazul în care se impune ca încadrarea juridică să fie schimbată în cursul urmăririi penale într-o infracțiune ce determină competența altui organ de urmărire penală, inferior sau superior, trebuie să se dispună declinarea cauzei penale în favoarea organului competent. Doar pentru D.I.I.C.O.T. și D.N.A. s-a prevăzut posibilitatea de a continua urmărirea penală într-o cauză disjunctă, și care nu este dată de lege în competența lor materială, în timp ce restul parchetelor pot dispune, după declinare, preluarea cauzelor pentru a efectua urmărirea penală, dar doar atunci când sunt parchete ierarhic superioare celui competent potrivit legii. În schimb, dacă schimbarea încadrării juridice intervine în cursul judecății, dispozițiile art. 49 alin. 1 din C.proc.pen. prevăd că instanța sesizată cu judecarea unei infracțiuni rămâne competentă a o judeca, chiar dacă, după schimbarea încadrării juridice, infracțiunea este de competența instanței inferioare. Prin urmare, declinarea se dispune doar dacă infracțiunea este de competența instanței superioare.

Importanța încadrării juridice corecte a faptei rezultă din împrejurarea că, legiuitorul a înțeles să sancționeze cu nulitatea absolută încălcarea normelor privind competența materială a instanțelor judecătorești, atunci când judecata a fost efectuată de o instanță *inferioară* celei legal competente, astfel cum dispune art. 281 din C.proc.pen., și cu nulitatea relativă, condiționată de dovedirea unei vătămări, atunci când judecata a fost efectuată de o instanță *superioară*, celei legal competente.

În forma inițială a dispozițiilor procedurale, încălcarea competenței materiale a organelor de urmărire penală, atunci când urmărirea penală a fost efectuată de organe inferioare celor legal competente, a fost sancționată doar cu nulitatea relativă, având loc o schimbare de viziune față de reglementarea vechiului Cod de procedură penală. Cu toate acestea, prin Decizia nr. 302/2017, Curtea Constituțională a stabilit că soluția legislativă cuprinsă în dispozițiile art. 281 alin. 1 lit. b din C.proc.pen.⁵, care nu reglementează în categoria nulităților absolute încălcarea dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală, contravine dispozițiilor art. 1 alin. 3 și 5 și art. 21 alin. 3 din Constituție referitoare la statul de drept ce impune respectarea obligatorie a Constituției, a supremației sale și a legilor și la dreptul părților la un proces echitabil.

Pentru a decide astfel, Curtea a procedat la compararea dispozițiilor procesual penale din vechiul și actualul cod de procedură penală și a stabilit că, deși există modificări ale normelor

⁵ Art. 281 (Nulitățile absolute): (1) Determină întotdeauna aplicarea nulității încălcarea dispozițiilor privind: (...); b) competența materială și competența personală a instanțelor judecătorești, atunci când judecata a fost efectuată de o instanță inferioară celei legal competente; (...);

ce guvernează urmărirea penală și implicit a competenței de realizare a acesteia, acestea nu au condus la diminuarea importanței primei faze procesuale și nici a rolului organelor de urmărire penală, astfel încât să se desprindă o justificare rezonabilă pentru eliminarea din categoria nulităților absolute a nerespectării dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală. Curtea a considerat că buna desfășurare a activității organelor judiciare impune respectarea fermă a competenței lor materiale și după calitatea persoanei, iar nerespectarea acestora produce o vătămare ce constă în dereglarea mecanismului prin care este administrată justiția, acesta fiind motivul pentru care dispozițiile legale anterioare sancționau încălcarea normelor de competență materială și personală cu nulitatea absolută. Ori, modificările adoptate de noul Cod de procedură penală în această problemă permit aplicarea în procesul penal a unui criteriu subiectiv de apreciere din partea organului de urmărire penală, iar prin nereglementarea unei sancțiuni adecvate legiuitorul a creat premisa aplicării aleatorii a normelor de competență pe care le-a adoptat. Curtea a arătat că un argument în plus pentru care codul anterior a prevăzut sancțiunea absolută a fost acela de a nu pune partea în situația de a dovedi o vătămare a drepturilor sale, exclusiv prin nerespectarea de către organul de urmărire penală a dispozițiilor referitoare la competența după materie și după persoană, ceea ce se transformă într-o probă greu de realizat și care echivalează în fapt cu o veritabilă *probatio diabolica* și, implicit, determină încălcarea dreptului fundamental la un proces echitabil. Având în vedere aceste aspecte, Curtea a constatat că prin eliminarea din categoria nulităților absolute a nerespectării dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală, legiuitorul nu și-a îndeplinit obligația ce decurge din respectarea principiului legalității.

Decizia a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 566 din data de 17.07.2017, însă până la data redactării prezentului articol, legiuitorul nu a procedat la punerea în concordanță a dispozițiilor declarate neconstituționale cu legea fundamentală.

În ceea ce privește **informarea acuzatului**, componentă a dreptului la un proces echitabil, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, în special, și cea națională, dar nu în mod unitar, au stabilit că acuzatul trebuie fie informat nu doar cu privire la faptele ce i se impută, dar și cu privire la încadrarea juridică dată acestora, repere necesare pentru ca acesta să înțeleagă ce i se reproșează și care este pedeapsa de care este pasibil și, astfel, să își poată realiza într-un mod cât mai adecvat apărarea. Informarea trebuie să intervină atât înainte de prima audiere, cât și ulterior, pe parcursul procedurii, ori de câte ori apar modificări în legătură cu acuzația.

Astfel, instanța europeană a arătat că dispozițiile art. 6 alin. 3 lit. a din Convenție impun ca organele judiciare naționale să depună o diligență maximă cu privire la modul în care realizează notificarea "acuzației" către persoana interesată, deoarece începând cu acest moment, aceasta este oficial avizată despre o bază factuală și juridică a învinuirii ce i se aduce. Dispozițiile menționate recunosc acuzatului nu numai dreptul de a fi informat în legătură cu cauza acuzației, adică despre faptele materiale ce i se reproșează, ci și cu privire la calificarea juridică dată acestor fapte, în ambele situații, informarea urmând a fi făcută în mod detaliat, fără a se impune însă o modalitate anume de a realiza acest lucru.

Mergând mai departe pe același raționament, instanța europeană a decis că modificarea acuzației aduse unei persoane, indiferent că este vorba despre componenta factuală sau despre calificarea juridică a faptelor, trebuie adusă la cunoștință în aceleași condiții de promptitudine, pentru ca aceasta să poate decide în cunoștință de cauză despre maniera în care să se apere.

Practic, Curtea a pornit de la faptul că terminologia de ”acuzatie penală” reprezintă o noțiune autonomă, și a stabilit astfel că reprezintă o acuzație nu numai notificarea oficială a reproșului de a fi comis o infracțiune, dar și orice altă măsură ce poate avea urmări importante asupra situației celui suspectat⁶. Principiul statuat de Curte vine în susținerea punctului de vedere potrivit căreia încadrarea juridică nu trebuie să se limiteze doar la fapta concret comisă, ci și la orice alte împrejurări legate de aceasta.

Dispozițiile procesual penale din noul cod au preluat soluția legislativă din vechiul cod și, în concordanță cu standardele europene, au garantat dreptul acuzatului de a fi informat cu privire la faptele ce i se rețin în sarcină și cu privire la încadrarea juridică a acestora. În legătură cu aducerea la cunoștință a încadrării juridice se impune precizarea că atât vechiul cod, cât și cel actual, în forma în vigoare la data adoptării, nu au prevăzut obligația organelor de urmărire penală de a aduce la cunoștință persoanei interesate, în cursul urmăririi penale, a schimbării de încadrare juridică dată faptelor, ci doar obligația de a o informa cu privire la extinderea cercetărilor cu privire la fapte noi⁷. În schimb, pentru faza de judecată, s-a stipulat obligația instanței de judecată de a pune în discuție noua încadrare juridică și de a permite acuzatului să ceară lăsarea cauzei mai la urmă sau amânarea judecății, pentru a-și pregăti apărarea.

În lipsa unor dispoziții legale obligatorii, în practică, unele organe de urmărire penală nu aduceau deloc la cunoștință eventualele schimbări de încadrare juridică a faptelor sau le aduceau la cunoștință doar pe cele care creau o situație mai grea pentru acuzat, cu încălcarea standardelor europene, pentru ca alte organe să aducă la cunoștință orice schimbare de încadrare juridică, chiar și pe cele care aduceau o ameliorare a situației juridice a acuzatului.

A revenit Curții Constituționale rolul de a declara dispozițiile legale menționate ca fiind în contradicție cu legea fundamentală, prin încălcarea art. 21 alin. 3 referitor la dreptul la un proces echitabil și art. 24 referitor la dreptul la apărare, dar și prin încălcarea dispozițiilor art. 6 parag. 3 lit. a din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, referitor la dreptul acuzatului de a fi informat, în termenul cel mai scurt, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa.

În concret, prin Decizia nr. 90/2017, publicată în M.Of. nr. 291 din 25.04.2017, Curtea a decis că dispozițiile art. 311 alin. 3 din C.proc.pen. sunt neconstituționale în măsura în care exclud obligația informării suspectului/inculpatului despre schimbarea încadrării juridice.

În cuprinsul motivării se arată că spre deosebire de dispozițiile actualului Cod de procedură penală, vechiul cod consacră aceeași facultate a organelor de urmărire penală de a aduce la cunoștință învinutului sau inculpatului schimbarea încadrării juridice, dar prevedea suplimentar obligația organului de urmărire penală de a proceda în cazul adoptării unei soluții de trimitere în judecată la prezentarea materialului de urmărire penală, ocazie cu care inculpatul lua la cunoștință de toate actele din dosar, inclusiv de schimbarea încadrării juridice. Ori, dispozițiile actuale îl pun pe inculpat în situația ca după momentul punerii în mișcare a acțiunii penale și când ia la cunoștință de încadrarea juridică dată faptelor ce i se rețin în acuzare, să afle ulterior, cu ocazia comunicării rechizitoriului, deci după trimiterea sa în judecată, că încadrarea juridică s-a schimbat, fără a avea posibilitatea de a contesta măsura sau de a formula apărări, fiind practic menținut în eroare cu privire la natura acuzației.

⁶ Cauza *Mattoccia c/Italie*, Recueil 2000-IX, parag. 59 și cauza *Padin Gestoso c/Espagne*, Recueil 1999-II, p. 368, în C.Bârsan, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Comentariu pe articole, ed. 2, Ed. C.H.Beck, p. 544-546.

⁷ Art. 311 alin. 3 din C.proc.pen.: Organul judiciar care a dispus extinderea urmăririi penale sau schimbarea încadrării juridice este obligat să îl informeze pe suspect despre faptele noi cu privire la care s-a dispus extinderea.

Curtea Constituțională a făcut trimitere, printre altele, la cauza *Mattochia c. Italiei* unde instanța europeană a statuat că modificarea acuzației aduse unei persoane, indiferent că este vorba despre natura faptelor imputate sau despre calificarea lor juridică, trebuie adusă la cunoștința ei în aceleași condiții de promptitudine arătate de art. 6 parag. 3 lit. a, pentru a fi în măsură să dispună de facilitățile necesare organizării apărării în noile condiții apărute.

În ceea ce privește **stabilirea obiectului și limitelor judecății**, se impune ca rechizitoriul să fie apt să sesizeze în mod legal instanța de judecată și să cuprindă, pe lângă mențiunile obligatorii prevăzute de lege, o descriere detaliată a faptei ce se reține în sarcina acuzatului care, împreună cu corecta încadrarea juridică a acesteia, descrisă în mod satisfăcător, să fie de natură să permită instanței să fixeze obiectul judecății, adică o anumită faptă penală clar determinată, încadrată din punct de vedere juridic într-un text de lege ce îi atrage competența.

3. Sancționarea neregulilor privind încadrarea juridică a faptei

Pentru a stabili care este sancțiunea ce decurge din neregulile procesuale legate de încadrarea juridică a faptei, trebuie să stabilim în primul rând care sunt dispozițiile legale încălcate, iar apoi care este faza procesuală în care a intervenit încălcarea.

Poate fi vorba, după cum am arătat, despre încălcarea normelor de competență materială, de încălcarea dreptului la apărare sau de imposibilitatea de a se fixa obiectul și limitele judecății. Primele două pot interveni atât în cursul urmăririi penale, cât și în cursul judecății, pe când cea de-a treia situație poate interveni doar la finalizarea urmăririi penale deoarece doar atunci putem vorbi despre sesizarea instanței pentru a judeca o anumită faptă și pe persoanele bănuite de comiterea ei.

Încălcarea competenței materiale a organelor judiciare, atunci când urmărirea sau judecata s-a realizat de un organ *inferior*, determină nulitatea absolută a tuturor actelor efectuate de organul incompetent. Întrucât este posibil ca încadrarea juridică corectă să fie stabilită de abia după administrarea unor probe, legiuitorul a prevăzut o excepție de la nulitatea absolută a tuturor actelor efectuate de un organ inferior, incompetent material, stipulând la art. 50 din C.proc.pen. că instanța căreia i s-a trimis cauza poate menține, motivat, probele administrate, actele îndeplinite și măsurile dispuse de instanța care și-a declinat competența materială.

Excepția necompetenței materiale a organului judiciar inferior poate fi invocată oricând până la pronunțarea hotărârii definitive, în timp ce cea a organului judiciar superior poate fi invocată cel mai târziu în cursul procedurii de cameră preliminară, pentru necompetența organului de urmărire penală sau a judecătorului de cameră preliminară, sau până la începerea cercetării judecătorești, pentru necompetența instanței.

În ceea ce privește încălcarea dreptului la apărare, determinată de lipsa informării acuzatului în conformitate cu standardele europene, aceasta poate fi sancționată în cursul procedurii de cameră preliminară pentru încălcări intervenite în cursul urmăririi penale, ori în cursul judecății, pentru încălcări intervenite în această fază. Lipsa informării acuzatului poate conduce la anularea probelor administrate și a măsurilor dispuse după momentul la care se impunea informarea sa. Fiind vorba despre o nulitate relativă, trebuie dovedită vătămarea cauzată și faptul că aceasta nu poate fi înlăturată decât prin refacerea actului.

Cu privire la imposibilitatea de stabilirea a obiectului și limitelor judecății, revine judecătorului de cameră preliminară rolul de a dispune regularizarea rechizitoriului, iar apoi, dacă procurorul nu se conformează în termenul stabilit sau deși se conformează, în continuare nu se pot stabili obiectul și limitele judecății, să dispună restituirea cauzei la parchet.

Este de menționat că unele instanțe naționale au considerat că eventualele critici ale inculpaților legate de greșita încadrare juridică a faptelor, exprimate în faza camerei preliminare, trebuie tranșate cu ocazia judecării cauzei pe fond, acestea fiind aspecte ce trebuie apreciate de instanță în urma probatoriului administrat în mod nemijlocit. În acord cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, alte instanțe au considerat că din contră, criticile legate de greșita încadrarea juridică, pot fi tranșate în faza camerei preliminare, cât timp nu se pune în discuție temeinicia acuzației, ce va fi discutată într-o eventuală fază ulterioară.

Exemplificăm prin încheierea nr. 4495/2/2016/a1 din 20.02.2017 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, judecătorul de cameră preliminară, prin care s-a constatat neregularitatea rechizitoriului și s-a reținut că ”subliniind importanța informării adecvate și detaliate a acuzatului cu privire la natura acuzațiilor și calificarea juridică a faptelor, *instanța de contencios european a statuat mutatis mutandis că „art. 6 paragraful 3 lit. a din convenție îi recunoaște acuzatului dreptul de a fi informat nu doar cu privire la cauza acuzației, adică la faptele materiale de care este acuzat, dar și la încadrarea juridică a faptelor și aceasta în mod detaliat.* Sfera de aplicare a acestei dispoziții trebuie apreciată, în special, în lumina celui mai general drept la un proces echitabil garantat de art. 6 paragraful 1 din Convenție. *În materie penală, o informare completă și precisă cu privire la acuzațiile aduse unei persoane, și deci cu privire la încadrarea juridică pe care instanța o poate reține împotriva sa, este o condiție esențială a echității procedurii” (cauza Adrian Constantin contra României, cauza Pelissier și Sassi împotriva Franței).*”

Concluzii

În concluzie, încadrarea juridică a faptei joacă un rol deosebit de important în economia procesului penal, aceasta fiind cea care determină competența materială a organelor judiciare, sancționată cu nulitatea absolută, și care contribuie alături de descrierea faptei la informarea acuzatului asupra învinuirii penale, conferindu-i acestuia posibilitatea să înțeleagă de ce este acuzat și astfel să își poată formula o apărare concretă și efectivă.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală;
2. Codul de procedură penală din 1968;
3. Codul penal;
4. Convenția din 1950 pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale;
5. Decizia Curții Constituționale nr. 90/2017, publicată în M.Of. nr. 291 din 25.04.2017;
6. Decizia Curții Constituționale nr. 302/2017, publicată în Monitorul Oficial nr. 566 din data de 17.07.2017;
7. Cauza CEDO Mattoccia c/Italia;
8. Cauza CEDO Padin Gestoso c/Espagne;
9. C. Bârsan, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Comentariu pe articole, ed. 2, Editura C.H. Beck;
10. M. Udriou, Procedură penală. Partea Specială, ed. 4, Editura C.H. Beck;
11. N. Volonciu, A.S. Uzlău, ș.a., Noul Cod de procedură penală comentat, Editura Hamangiu, 2014;
12. G. Theodoru, Tratat de Drept procesual penal, Editura Hamangiu, 2007.

PROTECȚIA MARTORILOR AMENINȚAȚI. VALOAREA PROBATORIE A DECLARAȚIILOR DATE DE PERSOANELE PROTEJATE ÎN PROCESUL PENAL

Procuror, Lector univ. dr. Gheorghe Daniel ȘTEFAN
Prim-procuror Parchetul de pe lângă Tribunalul Bacău
Universitatea „George Bacovia” din Bacău
E-mail: danielstefann@yahoo.com

Procuror, Dr. Alexandru POROF
Parchetul de pe lângă Judecătoria Bacău
E-mail: alexporof18@yahoo.co.uk

Abstract

Prezentul articol își propune să analizeze, din perspectiva dreptului procesual penal și a jurisprudenței organelor judiciare, statutul martorului amenințat și a măsurilor speciale de protecție a acestei categorii de persoane în procesul penal. Au fost analizate și detaliate cazurile în care unei persoane îi poate fi acordat statul de martor amenințat, măsurile de protecție ce pot fi luate în aceste situații, modalitățile de audiere precum și valoarea probatorie a acestui tip de mijloc de probă în procesul penal, atât din perspectiva jurisprudenței organelor judiciare din România, cât și din perspectiva principiilor CEDO.

Cuvinte-cheie: martor amenințat; măsuri de protecție; valoare probatorie; jurisprudență CEDO; organe judiciare.

1. Noțiuni

Problematica protecției martorilor amenințați, precum și a valorii probatorii a declarațiilor date de persoanele în privința cărora a fost acordat acest statut special, au reprezentat de-a lungul timpului un subiect de interes ridicat în practica organelor judiciare.

Sediul materiei acestei instituții este reprezentat de dispozițiile art. 125-129 din Codul de procedură penală, existând numeroase diferențe față de noțiunea de martor vulnerabil.

În ceea ce privește cazurile în care unei persoane îi poate fi acordat statul de martor amenințat, din interpretarea prevederilor art. 125 Codul de procedură penală, reiese că, în situația în care există o suspiciune rezonabilă că viața, integritatea corporală, libertatea, bunurile sau activitatea profesională a martorului ori a unui membru de familie al acestuia, ar putea fi puse în pericol, ca urmare a datelor pe care le furnizează organelor judiciare sau a declarațiilor sale, organul judiciar competent acordă acestuia statutul de martor amenințat și dispune una ori mai multe dintre măsurile de protecție prevăzute la art. 126 sau 127, după caz. Prin urmare, *prima condiție* se referă la **existența unei suspiciuni rezonabile, având ca obiect existența unui pericol pentru martorul ce urmează a fi audiat**, iar cea de *a doua condiție* se referă la **legătura de cauzalitate între starea de pericol și datele sau declarațiile furnizate de acesta organelor judiciare**.

Codul de procedură penală nu condiționează acordarea statutului de martor amenințat, de natura și tipul infracțiunii ce formează obiectul cauzei în care martorul urmează a fi audiat și nici de cuantumul pedepsei prevăzută de lege pentru fapta comisă de persoana cercetată în concret, aceste elemente putând fi avute în vedere la alegerea măsurilor de protecție ce se impun a fi luate.

Cu toate acestea, este necesar ca pericolul existent să vizeze una din valorile sociale indicate în textul legal menționat, respectiv viața, integritatea corporală, libertatea, bunurile sau activitatea profesională, iar titularul acestora să fie martorul ori un membru al familiei sale.

Acordarea statutului de martor amenințat este de competența organului judiciar care are cauza în instrumentare, respectiv procuror în cursul urmăririi penale, judecătorul de cameră preliminară în această etapă procesuală, sau instanța de judecată în faza judecătii. În acest sens, consider că judecătorul de drepturi și libertăți nu are competența de a dispune sau, mai mult, de a verifica oportunitatea acordării statutului de martor protejat.

2. Măsuri speciale de protecție

Odată cu acordarea statutului de martor amenințat, organul judiciar competent are obligația dispunerii a cel puțin uneia din măsurile de protecție speciale prevăzute de dispozițiile art. 126 alin. 1 sau art. 127 din Codul de procedură penală.

În cursul urmăririi penale, procurorul dispune prin ordonanță motivată, care se păstrează în condiții de confidențialitate, din oficiu sau la cererea martorului, a uneia dintre părți sau a unui subiect procesual principal, aplicarea uneia din următoarele măsuri de protecție (extra-procesuale sau procesuale):

- a) supravegherea și paza locuinței martorului sau asigurarea unei locuințe temporare;
- b) însoțirea și asigurarea protecției martorului sau a membrilor de familie ai acestuia în cursul deplasărilor;
- c) protecția datelor de identitate, prin acordarea unui pseudonim cu care martorul va semna declarația sa;

d) audierea martorului fără ca acesta să fie prezent, prin intermediul mijloacelor audiovideo de transmitere, cu vocea și imaginea distorsionate, atunci când celelalte măsuri nu sunt suficiente. În cazul aplicării măsurilor de protecție prevăzute la lit. c) și d), declarația martorului nu va cuprinde adresa reală sau datele sale de identitate, acestea fiind consemnate într-un registru special la care vor avea acces doar organul de urmărire penală, judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau instanța, în condiții de confidențialitate.

Procurorul verifică, la intervale de timp rezonabile, dacă se mențin condițiile care au determinat luarea măsurilor de protecție, iar în caz contrar dispune, prin ordonanță motivată, încetarea acestora. Măsurile de protecție se mențin pe tot parcursul procesului penal dacă starea de pericol nu a încetat.

Dacă starea de pericol a apărut în cursul procedurii de cameră preliminară, judecătorul de cameră preliminară, din oficiu sau la sesizarea procurorului, dispune măsurile de protecție prevăzute la art. 127 din Codul de procedură penală, respectiv acele măsuri care pot fi aplicate de către instanță în cursul judecătii.

În acest sens, în conformitate cu prevederile legale invocate mai sus, în cursul judecătii, din oficiu, la cererea procurorului, a martorului, a părților sau a persoanei vătămate, instanța odată cu acordarea statutului de martor amenințat, instanța dispune aplicarea uneia sau a mai multora dintre următoarele măsuri:

- a) supravegherea și paza locuinței martorului sau asigurarea unei locuințe temporare;
- b) însoțirea și asigurarea protecției martorului sau a membrilor de familie ai acestuia în cursul deplasărilor;
- c) nepublicitatea ședinței de judecată pe durata ascultării martorului;

d) ascultarea martorului fără ca acesta să fie prezent în sala de judecată, prin intermediul mijloacelor audiovideo de transmitere, cu vocea și imaginea distorsionate, atunci când celelalte măsuri nu sunt suficiente;

e) protecția datelor de identitate ale martorului și acordarea unui pseudonim sub care acesta va depune mărturie.

În cazul în care propunerea este formulată de procuror aceasta va cuprinde numele martorului care urmează a fi ascultat în faza de judecată și față de care se dorește dispunerea măsurii de protecție precum și motivarea concretă a gravității pericolului și a necesității măsurii. Atunci când cererea este formulată de celelalte persoane menționate, instanța poate dispune ca procurorul să efectueze de urgență verificări cu privire la temeinicia cererii de protecție. Cererea se soluționează în camera de consiliu, prin încheiere motivată, care nu este supusă căilor de atac, fără participarea persoanei care a formulat cererea și cu participarea procurorului în mod obligatoriu. Încheierea prin care se dispune măsura de protecție se păstrează în condiții de confidențialitate iar dacă protecția martorului este necesară și după rămânerea definitivă a hotărârii, sunt aplicabile dispozițiile legii speciale.

Există reglementări speciale și în ceea ce privește procedura de desfășurare a audierii martorului în privința căruia s-a acordat statutul de martor amenințat. În acest sens, în situațiile prevăzute la art. 126 alin. 1 lit. d și art. 127 lit. d din Codul de procedură penală, audierea martorului se poate efectua prin intermediul mijloacelor audiovideo, fără ca martorul să fie prezent fizic în locul unde se află organul judiciar. Subiecții procesuali principali, părțile și avocații acestora pot adresa întrebări martorului audiat în condițiile de mai sus iar organul judiciar va respinge întrebările care ar putea conduce la identificarea martorului.

Declarația martorului protejat se înregistrează prin mijloace tehnice video și audio și se redă integral în formă scrisă. În cursul urmăririi penale declarația se semnează de organul de urmărire penală ori, după caz, de judecătorul de drepturi și libertăți și de procurorul care a fost prezent la audierea martorului și se depune la dosarul cauzei. Declarația martorului, transcrisă, va fi semnată și de acesta și va fi păstrată în dosarul depus la parchet, într-un loc special, în condiții de confidențialitate. În cursul judecății, declarația martorului se semnează de președintele completului de judecată. Suportul pe care a fost înregistrată declarația martorului, în original, sigilat cu sigiliul parchetului sau, după caz, al instanței de judecată în fața căreia s-a făcut declarația, se păstrează în condiții de confidențialitate. Suportul care conține înregistrările efectuate în cursul urmăririi penale este înaintat la terminarea urmăririi penale instanței competente, împreună cu dosarul cauzei, și este păstrat în aceleași condiții privind confidențialitatea.

3. Valorificarea declarațiilor martorilor amenințați

În ceea ce privește valoarea probatorie a acestui tip de mijloc de probă în procesul penal, atât din perspectiva jurisprudenței organelor judiciare din România, cât și din perspectiva principiilor CEDO, aspect care de altfel constituie ideea centrală a prezentei analize, se impun a fi făcute mai multe precizări.

În primul rând, *declarația martorului amenințat dată în fața organelor judiciare în cadrul procesului penal are caracter divizibil*, urmând a fi acceptată în tot sau în parte, în funcție de aspectele care prezintă interes în lămurirea situației de fapt și aflarea adevărului, însă nu este retractabilă. În același sens, a se vedea Mihail Udriș, *Procedură penală. Partea Generală*. Ed. 4. „declarația martorului amenințat sau vulnerabil este divizibilă... însă nu este retractabilă”.

Aceasta înseamnă că, din punct de vedere penal, poate fi atrasă răspunderea martorului amenințat pentru săvârșirea infracțiunii de mărturie mincinoasă, în situația în care acesta revine asupra depoziției făcute și solicită retractarea acesteia.

În al doilea rând, prin excepție de la principiul liberei aprecieri a probelor administrate în cursul procesului penal, în situația în care martorul a beneficiat de măsuri speciale de protecție, fiindu-i atribuit statutul de martor amenințat, aspect care a condus la restrângerea principiului egalității de arme între acuzare și apărare, precum și la limitarea dreptului la apărare a persoanei cercetate prin eliminarea posibilității contestării veridicității aspectelor relatate, *declarația oferită de martorul amenințat poate fi luată în calcul la stabilirea situației de fapt reale numai în măsura în care se coroborează cu alte fapte sau împrejurări ce rezultă din materialul probator administrat în cauză*. Această concluzie este susținută de dispozițiile art. 103 alin. 3 din Codul de procedură penală, din care reiese că hotărârea de condamnare, de renunțare la aplicarea pedepsei sau de amânare a aplicării pedepsei, nu se poate întemeia în măsură determinantă pe declarațiile investigatorului, ale colaboratorilor ori ale martorilor protejați.

În al treilea rând, în situația în care martorul a beneficiat de statutul de persoană amenințată, dar în privința acestuia au fost dispuse exclusiv măsuri de protecție extraprocesuale, cum ar fi supravegherea și paza locuinței acestuia sau asigurarea unei locuințe temporare, respectiv însoțirea și asigurarea protecției martorului sau a membrilor de familie ai acestuia în cursul deplasărilor, consider că *depoziția acestuia este guvernată de regula de drept comun privind libera apreciere a probelor*, putând avea caracter determinant și fără coroborarea cu alte mijloace de probă administrate în cursul procesului penal. Aceasta deoarece, în această ipoteză, a fost respectat principiul egalității de arme, precum și dreptul la apărare a persoanei cercetate, aceasta având posibilitatea contestării veridicității aspectelor relatate de martorul în privința căruia a fost acordat acest statut special.

În susținerea punctelor de vedere exprimate mai sus, invocăm jurisprudența CEDO, sau a instanțelor naționale în această materie, după cum urmează.

În cauza Taal c. Estoniei din 22 noiembrie 2005, CEDO a constatat încălcarea dreptului la un proces echitabil, având în vedere că acuzatul nu a avut posibilitatea examinării martorilor anonimi în niciun stadiu al procedurii și că niciunul dintre ei nu a fost niciodată examinat de instanțele judecătorești, aspect incompatibil cu garanțiile cuprinse în art. 6 din Convenție.

În cauza Van Mechelen și alții c. Olandei din 30 octombrie 1997, CEDO a stabilit că echilibrarea intereselor apărării cu argumentele care susțin menținerea anonimatului martorilor ridică probleme deosebite, dacă respectivii martori aparțin forțelor polițienești ale statului. Dacă interesele acestora din urmă, ca și cele ale familiilor lor, sunt protejate de Convenție, trebuie recunoscut însă că situația lor diferă, într-o anumită măsură, de cea a unui martor dezinteresat sau a unei victime, întrucât ei au o obligație generală de a respecta dispozițiile autorităților executive ale statului și au, în general, legături cu Ministerul Public. Chiar și numai pentru motivele menționate, aceste persoane nu ar trebui folosite ca martori anonimi, decât în situații excepționale. În plus, este în firea lucrurilor ca printre îndatoririle lor, îndeosebi în cazul ofițerilor de poliție investiți cu efectuarea de arestări, să se numere și aceea de a depune mărturie în cadrul unei audieri publice.

În cazurile în care martorii audiați au calitatea de denunțatori, organele judiciare trebuie să evalueze cu precauție valoarea probantă a acestora, având în vedere și jurisprudența Curții de la Strasbourg.

O mărturie anonimă este admisibilă ca mijloc de proba în proces, dacă acuzatul a avut o oportunitate adecvată de a interoga martorii acuzării și de a testa credibilitatea acestora într-o anumită fază a procesului penal. Aceste considerente au fost reținute, pentru prima dată, în cauza *Unterpertinger v. Austria*. În speță, reclamantul a fost condamnat pentru provocarea de vătămări corporale fostei soții și fiicei sale vitrege, numai pe baza declarațiilor date de acestea în fața organelor jandarmeriei. Cele două persoane nu s-au prezentat în fața instanței, invocând un text din legislația austriacă care permitea membrilor de familie ai acuzatului să refuze să dea declarații. Curtea a arătat că lecturarea în ședință publică a declarațiilor date în fața organelor jandarmeriei nu poate fi considerată drept incompatibilă cu dispozițiile cuprinse în art. 6 parag. 3 lit. d) din Convenție. Totuși, prin utilizarea unor asemenea declarații se încalcă dreptul la apărare al acuzatului, dacă acesta nu a avut, în niciun stadiu al procedurii anterioare, posibilitatea de a pune întrebări persoanelor a căror declarații au fost citite în fața instanței de judecată.

În mod similar, în cauza *Delta v. Franța*, Curtea a constatat încălcarea dreptului la apărare al reclamantului, instanța franceză pronunțând condamnarea reclamantului pentru săvârșirea infracțiunii de tâlhărie, fără să fi procedat la audierea unei părți și a unui martor, ale căror declarații au fost consemnate numai de un agent de poliție, cele două persoane nefiind audiate de judecătorul de instrucție. Procedând astfel, chiar dacă reclamantul nu solicitase administrarea de probe în apărare în fața primei instanțe (audierea celor două persoane fiind solicitată de acuzat abia în fața instanței de apel, care a respins cererea acestuia), instanțele naționale au privat pe reclamant de posibilitatea de a interoga martorii acuzării, în vederea verificării credibilității acestora, declarațiile lor fiind determinante pentru pronunțarea hotărârii de condamnare a reclamantului.

În cauza *Mayali v. Franța*, în ciuda cererilor formulate de către reclamant, nu a fost efectuată o confruntare între acesta și partea civilă care, precizând că nu ar putea suporta o asemenea confruntare, nu s-a prezentat nici în fața primei instanțe și nici în fața instanței de apel. Curtea a recunoscut că în aprecierea modalității de administrare a probelor trebuie luate în considerare aspectele specifice ale acțiunilor în materie penală, având ca obiect infracțiuni privitoare la viața sexuală. În consecință, Curtea admite că, în cadrul procedurilor care privesc abuzuri sexuale, trebuie să fie luate anumite măsuri în scopul protejării victimelor, cu condiția ca aceste măsuri să fie compatibile cu exercitarea adecvată și efectivă a dreptului la apărare. În speță, deși martorul, care trebuia să fie audiat în cauză, nu s-a prezentat, instanța de apel s-a pronunțat pe fond. Astfel, Curtea de la Strasbourg a apreciat că imposibilitatea de a interoga martorul acuzării trebuie considerată ca fiind imputabilă autorităților naționale, întrucât, pe de o parte, parchetul ar fi putut să solicite unui agent de poliție să o caute în mod activ pe victimă, iar, pe de alta parte, încă din prima instanță tribunalul respinsese cererea de audiere a martorului, formulată de către reclamant, considerând că această audiere este inutilă.

Într-un mod oarecum similar, în cauza *Dănilă v. România*, hotărârea de condamnare a reclamantului se întemeia într-o măsură determinantă pe declarația martorului denunțător, dată în faza de urmărire penală, coroborată cu declarațiile altor martori, iar autoritățile române nu au făcut niciun demers pentru a verifica dacă denunțătoarea părăsise țara înainte de începerea procesului (după cum afirmase concubinul acesteia) și nici nu au încercat să găsească noua adresă a acesteia din Germania. Curtea a apreciat că instanța de recurs trebuia să procedeze la administrarea directă a probelor în cauză și să audieze din nou atât pe inculpat, cât și pe anumiți martori – fiind necesară citarea denunțătoarei în calitate de martor și, dacă era cazul,

audierea sa prin intermediul unei comisii rogatorii – ținând cont de faptul că aceasta s-a pronunțat asupra fondului cauzei întemeindu-se pe dosarul din prima instanță, același dosar în baza căruia reclamantul fusese achitat în prima instanță și în apel. Curtea de la Strasbourg a subliniat în mod constant că în situația în care hotărârea de condamnare se întemeiază în mod exclusiv ori într-o măsură determinantă pe depoziții făcute de către o persoană a cărei credibilitate nu putea fi verificată de către acuzat, drepturile apărării sunt limitate într-o măsura care este incompatibilă cu garanțiile înscrise în art. 6 din Convenție.

Jurisprudența Curții ne pune la dispoziție o întreagă avalanșă de hotărâri în care condamnarea acuzatului se întemeia în mod exclusiv pe măturii anonime. De asemenea, analizând practica instanței de la Strasbourg, putem identifica o serie de cauze în care declarațiile anonime au avut un rol determinant în pronunțarea hotărârii de condamnare a acuzatului.

În cauza *Kok v. Olanda*, Curtea a constatat că, în afară de declarațiile date de martorul anonim, instanțele naționale au dispus și de alte probe care îl incriminau pe reclamant: procese-verbale redactate de poliție cu prilejul arestării reclamantului și cu ocazia efectuării unei percheziții domiciliare care a condus la găsirea unei mari cantități de droguri, arme, documente falsificate și sume mari de bani lichizi nejustificate; procesul-verbal de constatare a existenței amprentelor reclamantului pe armele găsite în depozitul clandestin. Toate aceste probe au fost coroborate cu declarația martorului anonim. Astfel, Curtea a ajuns la concluzia că mărturia anonimă nu a stat la baza condamnării reclamantului, în consecință, dezechilibrul produs prin imposibilitatea interogării directe a martorului de către reclamant, nu a fost unul decisiv.

În cauza *Ferrantelli și Santangelo v. Italia*, Curtea de la Strasbourg a considerat ca instanțele italiene și-au întemeiat în mod justificat hotărârea de condamnare a reclamanților pe declarațiile scrise ale unui complice la săvârșirea infracțiunii, date în faza de urmărire penală a procesului, în condițiile în care acesta a decedat înainte de audierea sa în fața instanței, coroborându-le cu declarațiile date într-o primă fază de reclamații, în care aceștia au recunoscut săvârșirea infracțiunii (asupra cărora au revenit ulterior), precum și cu alte mijloace de probă administrate în cauză.

În cauza *Calabro v. Italia și Germania*, Curtea a apreciat că imposibilitatea audierii martorului în ședință publică nu a fost de natură să aducă atingere drepturilor apărării, deoarece autoritățile italiene au depus toate diligențele necesare pentru audierea martorului acuzării, iar declarația acestuia, dată în fața organelor de poliție germane, nu a fost singurul mijloc de probă pe baza căruia instanța italiană l-a condamnat pe reclamant. Într-o altă cauză, fiind vorba de o revoltă în penitenciar, Curtea a constatat că în ceea ce îi privește pe primii doi reclamanți, condamnarea acestora s-a bazat pe lângă depozițiile a 17, respectiv 19 martori anonimi și pe alte probe, despre care nu s-a stabilit că reclamanții nu le-ar fi putut contesta. Prin urmare, condamnarea primilor doi reclamanți nu s-a bazat în exclusivitate sau în mod decisiv pe măturii anonime. Totuși, numărul acestor mărturii, luate în considerare de către instanță, demonstrează faptul că respectivele depoziții au fost incluse între temeiurile condamnării.

Având în vedere cele prezentate în rândurile de mai sus, se poate trage concluzia că pentru a determina măsura în care a fost respectat dreptul la apărare, Curtea de la Strasbourg examinează în primul rând „greutatea” declarațiilor administrate fără respectarea exigențelor impuse de art. 6 parag. 3 lit. d) din Convenție. Această modalitate de abordare a Curții a fost criticată în literatura de specialitate, deoarece permite utilizarea unor mărturii, a căror fiabilitate nu putea fi testată de către apărare, în situațiile în care acestea nu influențează în mod determinant condamnarea acuzatului.

Astfel, în cauza *Artner v. Austria*, în ciuda faptului că martorul nu s-a prezentat în fața instanței de judecată pentru a fi confruntat cu persoana acuzată, declarația acestuia, dată în faza instrucțiunii preparatorii, a fost utilizată de către judecătorul național pentru pronunțarea unei hotărâri de condamnare. Având în vedere că condamnarea reclamantului nu se întemeia în mod exclusiv sau într-o măsură determinantă pe declarația martorului anonim, Curtea a ajuns la concluzia că dispozițiile prevăzute de art. 6 parag. 3 lit. d) din Convenție nu au fost încălcate, în ciuda faptului că apărarea nu a avut posibilitatea de a verifica credibilitatea martorului în niciun stadiu al procesului penal. Se pare că considerentele reținute în cauza *Artner* sunt în contradicție cu jurisprudența anterioară a Curții, potrivit căreia rolul instanței de la Strasbourg nu este acela de a determina probele care pot fi admise de către instanța națională sau de a aprecia importanța fiecărui mijloc de probă, luat în mod individual, Curtea fiind abilitată să verifice dacă procedura judiciară în ansamblul său, incluzând modalitatea de administrare a probelor, a fost echitabilă.

Concluzii

În concluzie, considerăm că organele judiciare trebuie să asigure un just echilibru între necesitatea protecției martorilor amenințați și valorificarea declarațiilor acestora în cursul procesului penal, pe de o parte, și respectarea principiului egalității de arme și al dreptului efectiv la apărare. Pentru a asigura echitabilitatea procedurii în ansamblu se impune ca persoana cercetată să aibă posibilitatea contracarării într-un mod direct a susținerilor făcute de persoanele aflate sub imperiul unor măsuri speciale de protecție iar în final probele relevate să fie coroborate cu alte mijloace aflate la dosarul cauzei.

Referințe bibliografice

- [1] Codul de procedură penală.
- [2] Ion Neagu Mircea Damaschin, „Tratat de procedură penală”, Editura Universul Juridic, București, 2015;
- [3] Dobrinoiu, N. Neagu și alții, „Drept Penal. Partea Specială”, Editura Universul Juridic, București, 2014;
- [4] Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, Cauzele *Taal c. Estoniei*, *Van Mechelen și alții c. Olandei*, *Unterpertinger v. Austria*, *Delta v. Franța*, *Mayali v. Franța*, *Danila v. România*, *Kok v. Olanda*, *Ferrantelli și Santangelo v. Italia*, *Calabro v. Italia și Germania*, *Artner v. Austria*;
- [5] Volonciu N., Uzlaş A., „Noul Cod de procedură penală comentat”, Editura Hamangiu, București;
- [6] Udroi M. (coordonator), „Cod de procedură penală. Comentariu pe articole. art. 1-603, Editura C.H. Beck, București, 2015;

COMUNITĂȚI TERAPEUTICE PENTRU TRATAREA ADICȚIEI DE DROGURI ÎN EUROPA ȘI ROMÂNIA. IPOTEZE VALIDATE ÎN CADRUL COMUNITĂȚII TERAPEUTICE DIN PENITENCIARUL BUCUREȘTI-JILAVA

Drd. Antoanela Cristina TEOROC

Universitatea din București

E-mail: cristina.teoroc@gmail.com

Rezumat

Comunitatea terapeutică este una dintre cele mai îndelungate modalități de a trata adicția de droguri, prima comunitate, Synanon, luând naștere în anul 1958, în USA. Modelul s-a răspândit pe întreg continentul Americii de Nord, a trecut oceanul și a fost adoptat de cultura europeană, dezvoltându-se rapid în mai multe țări occidentale și, mai apoi, în țări fost comuniste. De la începutul anilor 2000, metoda face parte din sistemul național de tratare a adicțiilor din mai multe țări, inclusiv România, iar programul de comunitate terapeutică din Penitenciarul București-Jilava a înregistrat rezultate care au confirmat eficiența acestei abordări terapeutice non-medicamentoase. Ameliorarea relațiilor rezidenților programului cu ceilalți deținuți, cu personalul de penitenciar și, în primul rând, cu familia, creșterea toleranței față de rutină și a sentimentului de grijă responsabilă față de cei din jur, sunt doar câteva din realizările programului.

Cuvinte-cheie: comunitate terapeutică; adicție; deținuți; tratament non-medicamentos; terapie.

Introducere

În istoria comunităților terapeutice nu există date certe cu privire la evoluția acestora, însă istoricul iudeu Iosif Flaviu și filozoful grec Philo Judeaus, atrag atenția asupra ideii de comunitate terapeutică încă din antichitate, referindu-se la esenieni, membrii unei secte religioase sau fraternitate de lângă Marea Moartă din secolul al II-lea î.e.n., respectiv la Therapeutae, secta înființată lângă Alexandria, în secolul I î.e.n.

Iosif Flaviu spunea că esenienii respectau Legea lui Moise, Tora, sabatul, puritatea rituală, credeau în nemurire și pedeapsa divină pentru păcat, îndemnau la iubirea semenilor, blândețe și supunere, și dedicau timp studiului comun al moralei și problemelor religioase¹. Structura unei zile obișnuite era simplă, bazată pe muncă și rugăciune, iar comunitatea esenienilor era una ierarhică, structurată pe mai multe nivele conduse de preoți și intendenți laici. Două dintre caracteristicile fundamentale ale comunității esenienilor sunt, *existența unei structuri de conducere piramidale*, bazate pe o disciplină strictă, și *etapizarea procesului de admitere a celor ce urmau a face parte din comunitate*.² Membrii Therapeutae se asemănau cu esenienii, stilul de viață era unul foarte sever, întreaga zi era dedicată rugăciunii și studiului, de necesitățile corporale ocupându-se doar după lăsarea întinericului. Studiau Legea, Profeții, Psalmii și alte scrieri de acest gen, care promovau pietatea, căința, credința într-un singur

¹ Tofana Stelian (2012), „Esenienii”, CreștinOrtodox.ro

² Pogor Constantin (2007), „Ierarhia și doctrina sectei eseniene”, Bărganul Ortodox.

Dumnezeu. Unii mâncau o dată la două zile, alții o dată pe săptămână. Șase zile studiau și se rugau individual, iar în ziua Sabatului se întâlneau cu toții, ascultau un discurs al unui membru marcant, cântau imnuri și aplaudau, luau o masă simplă, doar pâine și beau apă.

Philo Judeus a descris această comunitate ca fiind de vindecători ai incurabilelor boli ale sufletului care „mărturiseau o artă a medicinei pentru excese în plăceri și apetit, pasiuni și vicii”³. Dar și medicina de azi vorbește despre tulburări ale sufletului ca și cauze pentru bolile corpului sau minții și chiar sunt abordate într-o manieră spirituală.

De remarcat este că, atât în variantele antice, cât și în cele moderne ale comunității terapeutice pentru adicții, se întâlnesc aceleași două elemente: tulburarea sufletului este manifestată ca o tulburare a întregii personalități, caracterizată prin particularități comportamentale sau emoționale, și vindecarea tulburărilor sufletului are loc prin diferite forme de implicare a comunității, de natură filozofică, religioasă sau medicală⁴.

Câteva studii au subliniat *rădăcinile istorice ale comunității terapeutice* și au identificat trei generații distincte:

Prima generație, la începutul anilor '50. Poate fi descrisă ca perioada comunităților terapeutice democratice, care au fost inspirate de gândirea psihoanalitică (de exemplu experimentele Northfield) și învățarea socială - socioterapie (de exemplu Jones, 1953). Haigh și Leeds (2008, p. 353), au identificat acest model care mai este numit uneori și Tradiția Britanică, ca fiind în primul rând legat de formatul terapiei - în grupuri, cu o anumită particularitate a naturii relațiilor și cu proceduri democratice - mai degrabă decât o orientare teoretică specifică.

A doua generație, sfârșitul anilor '50 - începutul anilor '60. A implicat tradiția USA, care a început cu Synanon în 1958, fondată de un alcoolic recuperat, Charles Chuck Dederich. A fost setată ca o micro-societate idealist utopică, care recupera dependenții ce locuiau și munceau împreună, aveau la valori ca adevărul, onestitatea, creativitatea, dezvăluirea și încrederea de sine (Broekaert, 2000; Janzen, 2001). Dederich a fost inspirat de scrierile lui R.W. Emerson, valorile timpurii ale creștinismului, filosofia estică, reînarmarea morală a grupului Oxford, AA și a lor metodă - 12 pași. Cea de a doua generație a fost esențialmente comportamentală, încă înrădăcinată în tradiția umanistică a Americii. În cele din urmă, mișcarea comunităților terapeutice s-a rupt de Synanon, din câteva motive: angajamentul pe viață cu comunitatea care a evoluat într-un cult al lui Dederich ca și lider, utilizarea uneori a unei învățări dure și a unor tehnici disciplinare, rezistența față de a introduce specialiști pregătiți (O. Brien, 1993).

A treia generație să spunem de la sfârșitul anilor '60 până în anii '80. A început în perioada în care a crescut fenomenul consumului de heroină în câteva țări europene, și a fost marcată de dezvoltarea comunităților terapeutice din aceste țări, în special din anii '60 și începutul anilor '70. În acea perioadă s-au fondat comunități terapeutice în Marea Britanie, Italia, Germania, Elveția, Olanda, Suedia, Irlanda, Belgia, Finlanda. Mai târziu, în anii '80, s-au fondat comunități terapeutice în Spania, Norvegia, Grecia, Polonia, Cehia (după căderea cortinei de fier). În anii '90, în timp ce cele mai multe țări europene (inclusiv Belgia, Germania, Grecia, Franța și țările scandinave) aplicau abstenența ca tratament al consumului de droguri, Olanda, Elveția și Marea Britanie au îmbrățișat abordarea „harm reduction”, pentru reducerea consecințelor negative în plan social și medical (Hedrich, 2008).

³ Slater, M. R., „An Historical Perspective of Therapeutic Communities”, Thesis Proposal to the M. S. S. Program, University of Colorado at Denver.

⁴ De Leon George (2000), „The Therapeutic Community - Theory, Model and Method”, pag. 14, Springer Publishing Company.

În aceste condiții, comunitățile terapeutice au început să piardă poziția lor dominantă în tratarea dependenților de droguri și s-au confruntat cu multe provocări: reduceri de personal ca rezultat al crizei economice, creșteri ale numărului de renunțări și recăderi, schimbarea politicilor privind drogurile, în primul rând a celor care vizau reducerea efectelor nocive ale consumului de droguri. Probleme cu conducerea în unele comunități terapeutice și schimbarea modului de finanțare a acestora, din organizații independente, în servicii de masă, finanțate și controlate de guvern, au condus la închiderea unora și înlocuirea cu comunități mai mici, conduse de specialiști în loc de ex-dependenți.

Mai recent, viziunea schimbată a dependenței, ca o tulburare cronică și creșterea criticilor asupra beneficiilor episoadelor de lungă durată în incinta închisă, setate de oamenii de știință, avocați și utilizatorii de servicii, au redus în continuare dezvoltarea comunităților terapeutice în multe țări, iar aceste schimbări și evoluții au contribuit la scăderea numărului lor în multe țări europene, ca Olanda, Suedia, Elveția, Marea Britanie și Norvegia.

În România, conform Agenției Naționale Antidrog, sunt funcționale, atât pentru femei cât și pentru bărbați, două centre în Bacău, unul de zi („Izvorul Tămăduirii”, din cadrul Fundației „Episcop Melchisedec”) și unul rezidențial (Centrul pentru Sănătate Oxigen, înființat de Asociațiile „Sprijin în dezalcoolizare” și „Stop Drog!”), un centru în satul Ozd, județul Mureș (susținut de Fundația Bonus Pastor) și o clinică particulară rezidențială în București (Exclusiv Center).

Asociația Umanitară Crucea Albastră din România susține două centre de tratament în județul Sibiu, pentru bărbați în satul Șura Mică (Nazaret) și pentru femei în comuna Șelimbăr (Insula Speranței). Asociația Teen Challenge România a dezvoltat un centru pentru femei în comuna Balotești, județul Ilfov și trei centre pentru bărbați în Jimbolia, județul Timiș, Baia Mare și Grădiștea, județul Ilfov.

Programele oferă posibilitatea de reabilitare prin terapie de grup, terapie cognitiv comportamentală, terapii pentru îmbunătățirea motivației, psihoterapie individuală și de grup, Programul Minnesota sau al celor 12 pași, ergoterapie, consiliere psihologică și pastorală, sport etc.

1. Prezentarea Comunității Terapeutice Phoenix Jilava

În anul 2009, în baza cererii de finanțare depusă de Agenția Națională Antidrog, în parteneriat cu Administrația Națională a Penitenciarelor și Direcția de Probațiune din Ministerul Justiției, împreună cu Ministerul Justiției și al Poliției, Ministerul Sănătății și al Serviciilor Sociale și organizația Phoenix Haga, din Norvegia, s-a aprobat finanțarea proiectului RO-0034, „Crearea a trei Comunități terapeutice în Penitenciarele Rahova, Jilava și Târgșor”, pentru o durată inițială de 24 de luni, care a fost extinsă cu 12 luni, până la data de 30 aprilie 2012, pentru a se asigura condițiile necesare îndeplinirii obiectivelor și indicatorilor de proiect.

Proiectul a avut ca scop înființarea a trei comunități terapeutice (CT) în Penitenciarele Rahova, Jilava și Târgșor, urmărind, prin obiectivele sale, dezvoltarea resurselor umane din justiție și afaceri interne cu atribuții în domeniul reducerii cererii de droguri și care sunt implicate în furnizarea de servicii de sprijin și de reintegrare socială pentru consumatorii de droguri care au săvârșit infracțiuni.

Dacă ar fi să încercăm o definiție a comunității terapeutice, ar trebui să avem în vedere specificul dat de perspectivele de abordare a tratamentului acordat și anume:

- dependența de drog afectează persoana în integralitatea ei, aceasta fiind nevoită să învețe să se confrunte cu propriile probleme de ordin psihologic și social care au dus la consumul de droguri;

- persoana dependentă de droguri trebuie să își asume responsabilitatea recuperării, ajutorul reciproc fiind promovat între membrii comunității;

- rezidentul are oportunitatea de a internaliza o scală nouă de valori care să-i permită dezvoltarea morală și etică și să-i faciliteze reintegrarea în societate;
- setul de reguli și norme care guvernează interacțiunea rezidenților creează un efect de disciplină și ordine, dar și scopuri comune și efort colectiv.

La intrarea în CT rezidenții sunt repartizați într-un departament de muncă iar, ulterior, în urma evaluării aptitudinilor și intereselor personale, vor fi distribuiți în alte locuri. În Penitenciarul București-Jilava, sunt 5 departamente și un punct de lucru exterior, la care rezidenții muncesc pe bază de contract, și sunt selecționați după ce au trecut de faza de adaptare la program și au manifestat un comportament disciplinat și interes pentru procesul terapeutic.

Departamentul „de început” este cel de întreținere, care asigură curățenia în spațiile comunității și este perceput cel mai puțin atractiv de către rezidenți, însă, în mod obligatoriu, fiecare își începe șederea cu munca de curățenie. În felul acesta se învață sau se reamintesc câteva reguli sau principii de bază ca respectul față de muncă și disciplină, egalitate între toți membrii comunității.

Departamentul de bucătărie asigură preluarea mesei gata preparate în bucătăria unității și pregătirea sălii de mese (singura de altfel din tot penitenciarul), pentru servirea meselor principale ale zilei. Desigur, se prepară în bucătăria proprie dulciuri sau produse de patiserie (deținuții au dreptul să efectueze cumpărături de la magazinul unității), și se încurajează în acest mod dobândirea unor abilități necesare unei vieți independente sau însușirea unor valori, ca lucrul în echipă sau respectul față de munca celui alt.

Departamentul de creație este unul special, întrucât presupune valorificarea unor abilități artistice sau practice, rezidenții talentați fiind modele pentru cei care nu posedă un talent real, însă manifestă răbdare, conștiinciozitate și interes pentru o muncă de rutină, însă creativă în același timp. În acest departament se confecționează obiecte din lemn, hârtie sau alte materiale sau se pictează și desenează, produsele realizate fiind expuse în penitenciar sau la diverse evenimente organizate în comunitate sau dăruite vizitatorilor. Sentimentul de mândrie pentru lucrul bine făcut și pentru munca ce îi este răsplătită determină o schimbare în comportamentul rezidentului.

Adăpostul de animale este un departament special în care muncesc rezidenții care doresc să interacționeze cu câini, să deprindă câteva tehnici de dresaj canin și să muncească în aer liber. Adăpostul are în jur de 30 de câini abandonati și, dincolo de activitățile care presupun îngrijirea și dresajul lor, doi psihologi derulează un program de terapie asistată de animale care se adresează tuturor deținuților custodiați.

Cel mai râvnit, poate, departament este recepția, care este responsabil de întocmirea unor materiale necesare comunității (informări, analize, procese-verbale ale întrunirilor, registre etc.), de organizarea celor 3 întâlniri ale zilei și de gestionarea materialelor afișate din cadrul comunității (panoul cu rezidenți, orarul etc.). În cadrul acestui departament, rezidenții își exersează abilitățile de comunicare și de organizare, fiind în permanent contact, atât cu ceilalți rezidenți, cât și cu cadrele, delegațiile sau diferiți vizitatori.

Fiecare departament are o structură ierarhică organizată pe trei niveluri: șef, șef adjunct și muncitori. La început rezidenții vor ocupa pozițiile de la baza ierarhiei (muncitori), și au posibilitatea de a avansa după o anumită perioadă, în cadrul aceluiași departament sau în altul, dacă demonstrează că au dobândit pe parcurs competențe suplimentare, comunică eficient cu personalul și ceilalți rezidenți sau au aptitudinile necesare într-un anumit loc de muncă. În acest mod, ei devin gradual membri integrați în comunitate, prin implicarea efectivă în diferite tipuri de activități, prin asumarea unor roluri diverse și prin contribuția la viața zilnică armonioasă din CT.

Personalul este cel care poate dispune trecerea rezidenților dintr-un departament în altul sau de la un nivel la altul, urmărindu-se, pe cât posibil, ca fiecare „muncitor” să avanseze măcar la următorul nivel, să primească constant sarcini variate dar și atribuții mai complexe, schimbările producând nu de puține ori conflicte sau situații inedite pentru rezident, însă în acest fel se exersează capacitatea de adaptare la nou și se dă posibilitatea intervenției terapeutice.

2. Eșantionul cercetării

În prezenta cercetare au fost implicați un număr de 110 participanți, rezidenți ai programului de comunitate terapeutică. Aceștia sunt persoane de gen masculin, ce își execută pedeapsa privativă de libertate în regim semideschis și deschis. Vârstele lor sunt cuprinse între 21 și 50 de ani, conform figurii nr. 1:

- vârsta între 21 și 30 de ani = 59 rezidenți
- vârsta între 31 și 40 de ani = 49 rezidenți
- vârsta între 41 și 50 de ani = 2 rezidenți

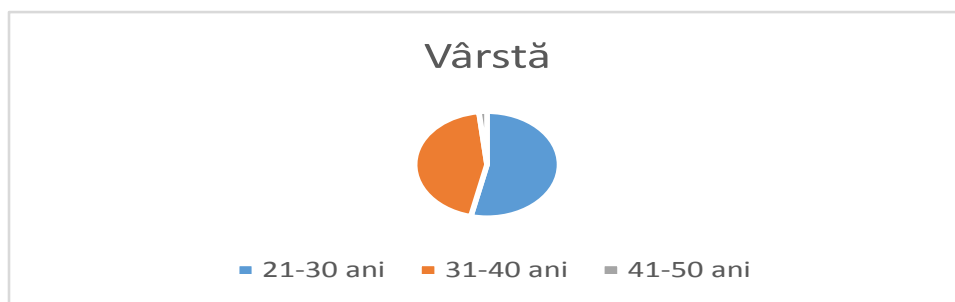

Fig. nr. 1

În penitenciar, nivelul de educație nu este omogen, lucru reliefat și în cadrul cercetării, deoarece 37 dintre ei au între 1-8 ani de studiu, majoritatea (63 de persoane) au între 9 și 12 ani, iar 10 au absolvit o formă de studii superioare.

Deși programul de comunitate terapeutică este destinat persoanelor consumatoare de droguri, doar 47 dintre aceștia sunt condamnați pentru infracțiuni ce au legătură cu traficul de droguri, iar restul de 63 execută pedepse privative de libertate pentru fapte precum furt, tâlhărie etc.

În ceea ce privește durata participării la program, se evidențiază, conform figurii nr. 2:

- Între 6 și 12 luni = 86 rezidenți
- Între 13 și 19 luni = 22 rezidenți
- Între 20 și 28 luni = 2 rezidenți

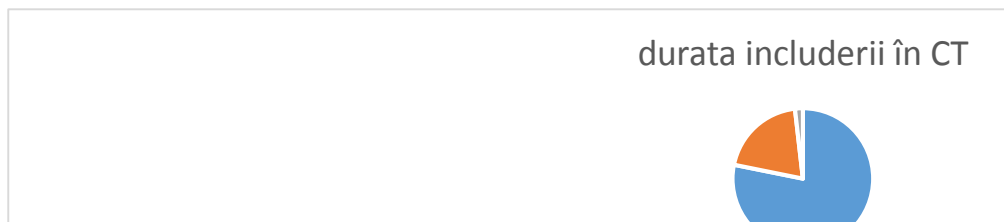

Fig. nr. 2

3. Descrierea instrumentelor utilizate în cercetare

Baza de date a fost realizată în cadrul programului statistic SPSS, informațiile fiind obținute din trei surse: din aplicația informatizată din sistemul penitenciar, din aplicarea chestionarelor și a interviurilor.

Pentru a surprinde modificările în relația cu membrii familiei, dar și percepția acestora cu privire la calitatea relației, s-au susținut interviuri semistructurate cu aceștia, vizând aspecte precum: informațiile pe care familia le deține despre programul de tip Comunitate Terapeutică și sursa acestora, care este modul de relaționare cu rezidenții în momentul actual, și cum era acesta anterior includerii în program, dacă au observat schimbări în ceea ce privește strategia de rezolvare a problemelor după includerea în program, ce ar dori să schimbe în relația cu rezidentul, dar și cum îl văd pe acesta la momentul respectiv.

De asemenea, s-a aplicat chestionar pentru surprinderea percepției personalului despre comportamentul și atitudinea rezidenților. Scalele măsurate au fost următoarele: nivel de agreabilitate, atitudine provocatoare, hărnicie, atitudine prietenoasă și simțul datoriei.

Pentru a afla părerea rezidenților din programul de tip Comunitate Terapeutică despre relația lor cu familia, s-a construit un chestionar ce vizează modificările apărute în urma participării la program, modul în care este privit sprijinul din partea familiei, dar și dacă sunt lucruri pe care aceștia le regretă.

Cel de-al treilea chestionar a vizat nivelul la care se plasează la acest moment rezidenții, scalele măsurate fiind: capacitate de conștientizare, simțul datoriei, anxietate, autocontrol, responsabilitate, putere și prudență.

Ambele chestionarele au fost preluate din baza de date research.central.ro.

4. Desfășurarea cercetării

Obiectivul nr. 1. Evidențierea impactului programului de comunitate terapeutică asupra relației rezidenților cu familia.

Ipoteza 1 Programul de tip Comunitate Terapeutică determină o mai bună relație a rezidenților cu membrii familiei, a rezidenților cu ceilalți deținuți, dar și cu membrii staff-ului.

Erorile standard și scorurile maxime și minime pentru fiecare dimensiune a variabilelor sunt următoarele: sancțiuni disciplinare înainte (0.87); (0;4), sancțiuni disciplinare după (0.16); (0;1), vizite înainte (13.35); (0;61), vizite după (18.20); (0;98), convorbiri telefonice înainte (389.34); (0;1547), convorbiri telefonice după (460.18); (0;2000;), vizite intime înainte (0.57), (0;5), vizite intime după (0.85); (0;5), corespondență înainte (6.53); (0;32), corespondență după (14.14); (0;142).

Includerea în programul de tip Comunitate Terapeutică aduce cu sine numeroase beneficii în ceea ce privește procesul de vindecare al rezidenților, astfel relațiile dintre aceștia sunt mult îmbunătățite.

Îmbunătățirea relațiilor cu ceilalți deținuți se poate observa foarte ușor, prin respectarea întocmai a regulilor impuse, conflictele între aceștia încep să cunoască o rată de apariție din ce în ce mai mică, membrii staff-ului cuantificând o medie de 3-4 incidente pe săptămână de acest fel în perioada de început, realizându-se mai apoi o diminuare de aproximativ 50 %.

Relația cu membrii familiei, se definește clar prin creșterea considerabilă a numărului de vizite, vizite intime, apeluri telefonice și corespondență.

Identitatea sexuală exprimată prin relații intime se remarcă printr-o creștere a vizitelor intime cu 157% pe parcursul programului de tip Comunitate Terapeutică, fapt care dovedește nu doar un grad mai mare de implicare a rezidenților în menținerea relațiilor familiale soț-soție, concubin-concubină, dar și o asumare a responsabilității unei relații, mai mult chiar oficializarea acesteia.

Același lucru se poate constata și din situația corespondenței, înregistrându-se o creștere de aproximativ 20%, dar și din situația apelurilor telefonice 48%.

Relația cu membrii personalului se poate observa în urma chestionarelor realizate la nivelul unității, peste 3 sferturi din personalul ce interacționează în mod direct cu aceștia completând chestionare cu privire la percepția rezidenților din programul de tip CT. Rezultatele obținute au identificat cele mai mari scoruri la scalele privind Simțul Datoriei și Atitudine Prietenoasă.

Obiectiv nr. 2. Relevarea impactului programului de comunitate terapeutică asupra nivelului de toleranță.

Ipoteza 2 Programul de tip CT determină o creștere a nivelului de toleranță la activitățile rutiniere, existența regulilor determinând conștientizarea și dezvoltarea abilității de a respecta un program structurat. Mai mult, întâlnirile de dimineață, de seară și cele săptămânale respectă un program clar, pe care rezidenții și-l internalizează de-a lungul timpului. Concepte precum „aici și acum”, „a te comporta ca și cum”, conduc la reechilibrarea emoțională și fixarea focusului pe prezent și nu pe trecutul marcat de vicii și infraționalitate, dar nici pe viitorul incert și anxios.

Correlations			
		durata program	recompnse_dupa
durata program	Pearson Correlation	1	,670**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	110	110
recompnse_dupa	Pearson Correlation	,670**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	110	110

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Fig. nr. 3

De asemenea se poate observa în figura nr. 3 o relație de corelație semnificativă între durata programului și recompensele obținute ($r = 0,67$, $p > 0,05$), demonstrându-se astfel starea de echilibru psihoemoțional dar și un nivel crescut de toleranță la activitățile rutiniere, acest comportament fiind recompensat.

Obiectiv nr. 3. Evidențierea rolului comunității terapeutice asupra sentimentului de grijă responsabilă față de cei din jur.

Ipoteza 3 Prin existența conceptului „little-big brother”, se formează creșterea sentimentului de grijă responsabilă față de cei din jur; de asemenea, procesele de învățare cele mai importante în programul de comunitate terapeutică constă în însușirea valorilor precum ajutorul reciproc, voluntariat, altruism, spirit de echipă etc.

Ipoteza privind creșterea sentimentului de grija responsabilă față de ceilalți se poate observa și din figura nr. 4, în care s-a obținut o corelație semnificativă din punct de vedere

statistic între durata de program și numărul de apeluri telefonice din partea rezidenților către membrii familiei, ($r = 0,29$, $p < 0,05$).

Correlations			
		durata program	conv_telf_dupa
durata program	Pearson Correlation	1	,296**
	Sig. (2-tailed)		,002
	N	110	110
conv_telf_dupa	Pearson Correlation	,296**	1
	Sig. (2-tailed)	,002	
	N	110	110
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			

Fig. nr. 4

Concluzii

Comunitatea terapeutică reproduce modelul unei familii și societăți funcționale, având o structură ierarhică, formată din membri cu vârste și experiențe diferite, care se găsesc în faze diferite de tratament. Fiecare membru are un rol definit și responsabilități pentru susținerea funcționării adecvate a comunității. Sunt stabilite reguli pe care membrii comunității se angajează să le respecte cu strictețe după ce intră în comunitate, este un sistem de tratament cu structură rezidențială destinat persoanelor dependente de droguri. Structura ierarhică de tip familial presupune ca rezidenții să aibă diferite responsabilități, de la cele mai simple până la unele complexe, în funcție de evoluția lor în procesul terapeutic.

Cele trei ipoteze au fost validate, evidențiind astfel faptul că programul de comunitate terapeutică oferă un mediu protejat, structurat, propice schimbării benefice a rezidenților. Limitele cercetării sunt date de specificul lotului, respondenții fiind doar deținuți din cadrul unui singur penitenciar și de fluctuația participanților, odată liberat rezidentul având opțiunea să renunțe la participarea la acest demers științific.

Referințe bibliografice

1. Bale, R.N.; Zarcone, V.P.; Van Stone, W.W.; Kuldau, J.M.; Engelsing, T.M.J.; and Elashoff, R.M. *Three therapeutic communities: A prospective controlled study of narcotic addiction treatment: Process and two year follow-up results*. Arch Gen Psychiatry 41: 185–191, 1984;
2. Barr, W. (2010). *Quantitative findings from a mixed methods of once weekly community therapeutic community day services for people with personality disorder*. Journal of mental Health;
3. Baumeister, R. (2005). *Belongingness and temporal bracketing in personal accounts of changes in self-esteem*. Journal of Research in Personality;
4. Bell, M.D. *Three therapeutic communities for drug abusers: Differences in treatment environments*. Int J Addict 20:1523–1531, 1985;
5. Bourgeois, K., & Leary, M. (2001). *Coping with rejection: Derogating those who choose us last*. Motivation and Emotion;
6. DeWall, C. (2008). *Satiated with belongingness? Effect of acceptance, rejection, and task framing on self-regulatory performance*. Journal of Personality and Social Psychology;

7. Finney, J.W., and Moos, R.H. *Environmental assessment and evaluation research: Examples from mental health and substance abuse programs*. Eval Program Plann 7:151–167, 1984;
8. Gerstein, D.R. Policy-relevant research on drug treatment. In: Cartwright, W.S., and Kaple, J.M., eds. *Economic Costs, Cost-Effectiveness, Financing, and Community-Based Drug Treatment*. Research Monograph No. 113. Rockville, MD: National Institute on Drug Abuse, 1991. pp. 129–147;
9. Kasarabada, N.D.; Hser, Y.-I.; Parker, L.; Hall, E.; Anglin, M.D.; and Chang, E. *A self administered instrument for assessing therapeutic approaches of drug-user treatment counselors*. Subst Use Misuse 36:273–299, 2001;
10. Manning, N. (2010). *Therapeutic communities: A problem solution for psychiatry? A sociological view*. British Journal of Psychotherapy;
11. Pearce, S., & Pickard, H. (2010). *Philosophical perspectives on agency and the sick role*. Journal of Medical Ethics;
12. Rutter, D., & Tyrer, P. (2003). *The value of therapeutic communities in the treatment of personality disorder: A suitable place for treatment?* Journal of Psychiatric Practice;
13. Timko, C. *The Quality of Psychiatric Treatment Programs*. Palo Alto, CA: Center for Health Care Evaluation, Department of Veterans Affairs Medical Center, 1994;
14. Timko, C. Policies and services in residential substance abuse programs: Comparisons with psychiatric programs. *J Subst Abuse* 7:43–59, 1995;
15. Timko, C. Physical characteristics of residential psychiatric and substance abuse programs: Organizational determinants and patients outcomes. *Am J Community Psychol* 24(1): 173–192, 1996;
16. Wouter Vanderplasschen, Stijn Vandavelde and Eric Broekaert (2014). Therapeutic communities in Europe: recent developments and future challenges. *Therapeutic communities for treating addictions in Europe. Evidence, current practices and future challenges.*, doi:10.2810/25291.

NECONSTITUȚIONALITATEA PREVEDERILOR ART. 592 ALIN. 1 ȘI ART. 589 ALIN. 1 DIN LEGEA NR. 135/2010

Av. Radu-Gabriel PATRICHE

Baroul Bacău

E-mail: av.radupatriche@gmail.com

Av. Alexandra RĂILEANU

Baroul Bacău

Rezumat

*Dinamismul care a caracterizat procesul legislativ în ultimi ani, mai ales de la momentul intrării în vigoare al Legii nr. 286/2009, a creat situații juridice de multe ori contradictorii, inechitabile, sau chiar a dus la reformarea totală a unor instituții de drept material, sau de drept procesual. De această reformare, cel puțin parțială, nu este străină nici **instituția întreruperii executării pedepsei**. Legiuitorul român a preluat dintre cazurile prevăzute în vechea reglementare, doar două situații din cele trei reglementate și sedimentate în cultura și practica judiciară de aproximativ cinci decenii. Iar lipsa unor norme tranzitorii, care să reglementeze situația în care o persoană este condamnată anterior intrării în vigoare a Legii nr. 135/2010, iar o alta este condamnată în baza aceleiași legi penale materiale, dar în procedura nouă, aplicată după intrarea în vigoare a Legii nr. 135/2010, a dus la supunerea celor din urmă la regimuri juridice diferite, fiind creată astfel o inechitate față de persoana condamnată, aflată în cel de al doilea caz. Această inechitate duce la existența caracterului neconstituțional al prevederilor art. 592 alin. 1 și art. 589 alin. 1 din Legea nr. 135/2010.*

Cuvinte-cheie: pedeapsă; executarea pedepsei; întreruperea executării pedepsei; neconstituționalitate; discriminare.

Introducere

Pentru asigurarea scopului procesului penal și a scopului pedepsei aplicate, punerea de îndată în executare a hotărârilor definitive de condamnare și începerea executării pedepsei sunt condiții obligatorii.

În ceea ce privește natura juridică a instituției întreruperii executării pedepsei, se impune a se arata că, aceasta este o instituție cu o natură bivalentă, fiind o instituție procedurală, dar și o instituție de drept penal substanțial.

Această dublă valență, creează în practică situații unice, pe care le apreciem ca fiind în contradicție cu normele constituționale.

1. Evoluția instituției întreruperii executării pedepsei

Intrarea în vigoarea, la data de 01.02.2014, a Legii nr. 135/2010 privind Codul de Procedură Penală (publicat în M. Of. nr. 486 din 15 iulie 2010), a adus modificări în ceea ce privește cazurile în care se poate dispune întreruperea executării unei pedepse.

Astfel, în procesul execuțional al unei sancțiuni penale privative de libertate, întreruperea executării unei pedepse poate fi dispusă în aceleași cazuri în care se poate dispune și amânarea aplicării sau executării unei asemenea sancțiuni.

În dispozițiile art. 589 alin. 1 din Legea nr. 135/2010, regăsim două cazuri în care s-ar putea dispune întreruperea pedepsei, și anume:

a. când se constată, pe baza unei expertize medico-legale, că persoana condamnată suferă de o boală care nu poate fi tratată în rețeaua sanitară a Administrației Naționale a Penitenciarelor și care face imposibilă executarea imediată a pedepsei, dacă specificul bolii nu permite tratarea acesteia cu asigurarea pazei permanente în rețeaua sanitară a Ministerului Sănătății și dacă instanța apreciază că amânarea executării și lăsarea în libertate nu prezintă un pericol pentru ordinea publică. În această situație, executarea pedepsei se amână pentru o durată determinată;

b. când o condamnată este gravidă sau are un copil mai mic de un an. În aceste cazuri, executarea pedepsei se amână până la încetarea cauzei care a determinat amânarea.

Observăm astfel, o preluare parțială în Codul de Procedura Penală a situațiilor reglementate anterior de art. 455 raportat la art. 453, alin. 1 CPP din 1969, și anume:

a. când se constată, pe baza unei expertize medico-legale, că cel condamnat suferă de o boală gravă, care face imposibilă executarea pedepsei, iar instanța apreciază că amânarea executării și lăsarea în libertate nu prezintă un pericol concret pentru ordinea publică. În acest caz, executarea pedepsei se amână până când starea de sănătate a condamnatului se va ameliora, astfel încât pedeapsa să poată fi pusă în executare. Cererea de amânare a executării pedepsei nu poate fi admisă dacă se constată că tratamentul condamnatului se poate efectua sub pază permanentă, în condițiile prevăzute de art. 139¹, care se aplică în mod corespunzător;

b. când o condamnată este gravidă sau are un copil mai mic de un an. În aceste cazuri, executarea pedepsei se amână până la încetarea cauzei care a determinat amânarea;

c. când din cauza unor împrejurări speciale executarea imediată a pedepsei ar avea consecințe grave pentru condamnat, familie sau unitatea la care lucrează. În acest caz, executarea poate fi amânată cel mult 3 luni și numai o singură dată.

2. Analiza comparată între CPP din 1969 și noul CPP

Noua reglementare procesual penală a înlăturat al treilea caz de întrerupere, iar primul caz a fost reformulat.

Art. 589, alin. 1, lit. a din noul CPP prevede că amânarea/întreruperea se dispune pe o perioadă determinată, și nu până când starea de sănătate a condamnatului se va ameliora, astfel cum era prevăzut în vechiul text.

De asemenea, noua reglementare mai prevede că, în această situație, amânarea executării pedepsei nu poate fi dispusă dacă cel condamnat și-a provocat singur starea de boală, prin refuzul tratamentului medical, al intervenției chirurgicale, prin acțiuni de autoagresiune sau prin alte acțiuni vătămătoare, sau în situația în care se sustrage efectuării expertizei medico-legale.

Acest lucru apare ca firesc, în contextul în care motivele pentru care se dispune această măsură trebuie să fie obiective, extrinseci voinței condamnatului.

Un alt element de noutate îl reprezintă condiția, ca boala să nu poată fi tratată în rețeaua sanitară a penitenciarelor și să facă imposibilă executarea imediată a pedepsei.

Deși, este de necontestat că o lege procesual penală are un caracter de aplicabilitate imediată, cu excepția situațiilor tranzitorii expres reglementate, totuși acest caracter nu exclude

existența unei inechități între persoanele condamnate și aflate în executarea unor pedepse, aplicate pe baza CP din 1968 și care au fost puse în executare conform CPP din 1969.

Această modificare legislativă, creează situații juridice unice. Mai exact, în cazul celor care săvârșesc infracțiuni pentru care, de exemplu, li se aplică prevederile vechiului cod penal, ca și lege penală mai favorabilă, și care sunt judecați potrivit regulilor procedurale stabilite de Legea nr. 135/2010, consecința fiind că pentru o pedeapsă stabilită potrivit VCP, întreruperea sau amânarea poate avea loc doar pentru situațiile prevăzute de Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală.

Se creează astfel o discriminare, între persoanele care au fost condamnate pe dispozițiile Codului penal anterior și judecate conform dispozițiilor Codului de procedură penală anterior, și persoanele care au fost condamnate pe dispozițiile Codului penal anterior, dar judecate conform Codului de procedură penală actual.

3. Analiza caracterului neconstituțional

3.1. Scurtă introducere

Conform legii fundamentale, C.C.R. hotărăște asupra excepțiilor de neconstituționalitate privind legile și ordonanțele, ridicate în fața instanțelor judecătorești sau de arbitraj comercial. Din ratificarea Convenției Europene a Drepturilor Omului, decurg mai multe consecințe, inclusiv cea de garantare, implementare și aplicare efectivă a drepturilor resortisanților statelor semnate.

Jurisprudența instanței europene a pus în evidență mai multe caracteristici care țin de scopul și obiectul Convenției, și anume efectivitatea garanțiilor pe care le prevede și subsidiaritatea mecanismului de control instituit.

Curtea a statuat, în sensul că, obiectul și scopul Convenției impun înțelegerea și aplicarea dispozițiilor sale în așa fel încât exigențele pe care le proclamă, privitoare la drepturile reglementate, să fie respectate de toate statele contractante, orice interpretare a acestor drepturi și libertăți trebuie să se concilieze cu spiritul general al Convenției, destinat să apere și să promoveze idealurile și valorile unei societăți democratice (C.E.D.H. 7 iulie 1989, Soering c. Royaume-Uni; C.E.D.H. 27 septembrie 1995, McCann et autres c. Royaume-Uni; C.E.D.H. 23 martie 1995, Loizidou c. Turquie). Scopul Convenției constă în a proteja, nu drepturi teoretice și iluzorii, ci drepturi concrete și efective (C.E.D.H. 7 decembrie 1976, Handsyde c. Royaume-Uni; C.E.D.H. 15 noiembrie 1996, Ahmet Sadik c. Greece).

Convenția încredințează fiecăruia dintre statele contractante, îndatorirea de a asigura exercițiul drepturilor și libertăților, pe care ea le consacră, de către persoanele aflate sub jurisdicția lor. Convenția reglementează, în principiu, drepturi cu un conținut material substanțial, ce pot fi invocate direct în ordinea internă a statelor contractante. Suplimentar, convenția reglementează și drepturi procedurale, printre care și dreptul la un proces echitabil.

Dreptul la un proces echitabil, constituie una dintre componentele asigurării preeminenței dreptului într-o societate democratică. Măsurile impuse asigurării respectării acestui drept impune organizarea unei bune administrări a justiției, credibilă, sigură, imparțială și independentă.

Misiunea Curții, constă în a examina dacă soluțiile alese de state sunt compatibile cu dispozițiile Convenției, și asigură îndeplinirea obiectivelor sale (C.E.D.H. 21 februarie 1975, Golder c. Royaume Uni).

Referirea la practica C.E.D.O este dovadă a respectării celor expuse în prezentul articol a dispozițiilor art. 20 din Constituție (*Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte. Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile*).

3.2. Drepturi fundamentale încălcate. Analiză. Practică națională și C.E.D.O.

a. Norma procesual penală: Articolul 589. Cazurile de amânare. (1) Executarea pedepsei închisorii sau a detențiunii pe viață poate fi amânată în următoarele cazuri:

a) când se constată, pe baza unei expertize medico-legale, că persoana condamnată suferă de o boală care nu poate fi tratată în rețeaua sanitară a Administrației Naționale a Penitenciarelor și care face imposibilă executarea imediată a pedepsei, dacă specificul bolii nu permite tratarea acesteia cu asigurarea pazei permanente în rețeaua sanitară a Ministerului Sănătății și dacă instanța apreciază că amânarea executării și lăsarea în libertate nu prezintă un pericol pentru ordinea publică. În această situație, executarea pedepsei se amână pentru o durată determinată;

b) când o condamnată este gravidă sau are un copil mai mic de un an. În aceste cazuri, executarea pedepsei se amână până la încetarea cauzei care a determinat amânarea.

Articolul 592. Cazurile de întrerupere. (1) Executarea pedepsei închisorii sau a detențiunii pe viață poate fi întreruptă în cazurile și în condițiile prevăzute la art. 589, la cererea persoanelor arătate la alin. (3) al aceluiași articol, iar în cazul prevăzut la art. 589 alin. (1) lit. a), și la cererea administrației penitenciarului.

b. Norma constituțională încălcată: art. 16 alin. 1, art. 21 din Constituție.

Analiza conflictului constituțional: considerăm că o astfel de procedură încalcă egalitatea în fața legii, în sensul că sunt persoane condamnate în baza Codului Penal anterior, însă la momente diferite în timp.

Astfel, o persoană este condamnată anterior intrării în vigoare a NCPP (Legea nr. 135/2010), iar o altă persoană este condamnată în baza aceleiași legi penale materiale, dar în procedura nouă, aplicată după intrarea în vigoare a Legii nr. 135/2010. Cele două persoane sunt supuse unor regimuri juridice diferite, fiind creată o inechitate față de persoana condamnată, aflată în cel de al doilea caz.

Ca urmare, prima persoană condamnată a beneficiat de existența a trei cazuri pentru care poate solicita întreruperea executării pedepsei, pe când în cel de-al doilea caz, persoana condamnată beneficiază de existența doar a două cazuri pentru care poate solicita întreruperea executării pedepsei.

Conform art. 21 alin. 1 și 2 din Constituție, orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, iar nici o lege nu poate îngreuna exercitarea acestui drept. Ori, tocmai acest drept este flagrant încălcat pentru motivele indicate mai sus.

c. Practică națională și CEDO relevantă

c.1. Practica națională. Cazul de întrerupere/amânare a executării pedepsei, prevăzut de art. 589, alin.1, lit. b din NCPP, a fost apreciat ca fiind discriminatoriu.

Deși legiuitorul folosește termenul de condamnată, calificând titulari cererii de întrerupere, totuși în jurisprudența națională a fost reținută și opinia opusă, reținându-se că, în

conformitate cu art. 6 și art. 14 CEDO, și cu jurisprudența CEDO, în faza punerii în executare a pedepselor nu pot exista diferențieri în natura și conținutul drepturilor recunoscute condamnaților (inclusiv diferențieri bazate pe sex). Dreptul recunoscut condamnatei, de amânare sau întrerupere a executării pedepsei până când copilul împlinește vârsta de 1 an, trebuie recunoscut și condamnatului aflat în atare situație (CA București, Secția a II-a Penală, dec. nr. 1534 din 02 decembrie 2008, www.cab1864.eu).

c.2. Practica CEDO. Dreptul la un proces echitabil trebuie să fie efectiv (C.E.D.H. 12 iulie 2001, Prince Hans Adam II de Liechtenstein c/Allemagne).

Victima trebuie să aibă acces la tribunal, accesul la justiție trebuind să fie unul real (C.E.D.O. hot. Helemls, hot. Kaya, hot. Salman, hot. Akkoc).

Dreptul de acces la un tribunal este înțeles, în cadrul dreptului european, ca un drept de acces concret și efectiv, care presupune ca justițiabilul să beneficieze de o posibilitate clară și concretă de a contesta un act (C.E.D.H. Bellet c. Franța 4 decembrie 1995).

Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, în exercitarea dreptului său la un proces echitabil, accesul la justiție neputând fi îngrădit - art. 6 alin. 1 și 2 din legea nr. 304/2004 (*O. Predescu, Convenția Europeană a Drepturilor Omului și dreptul penal român, Editura Lumina Lex, București, 2006, p. 74*).

Referitor la dreptul la un tribunal, deși este o creație a practicii, C.E.D.O. a stabilit că pentru a vorbi de un proces echitabil, mai întâi trebuie să existe dreptul de a sesiza instanța de judecată, orice persoană având dreptul la judecarea cauzei sale (*C. Bîrsan, Convenția europeană a drepturilor omului - Comentariu pe articole, vol. I, Drepturi și libertăți, Editura All Beck, București, 2005, p. 457*).

Concluzii

Apreciem util, ca legiuitorul român, la momentul edictării unor acte normative, să emită și unele norme tranzitorii, care să permită verificarea și aplicarea în concret a drepturilor și libertăților fundamentale în mod egal tuturor cetățenilor vizați de un anumit text de lege, sau să dea dovadă de previzibilitate și claritate în momentul redactării unor acte normative.

Nu în ultimul rând, precizăm că dispozițiile menționate anterior, sunt în curs de analiză de către forul constituțional, cauza fiind înregistrată sub nr. 333D/2018, dosarul fiind încă în stare de raport.

Referințe bibliografice

1. R. Chiriță, *Convenția europeană a drepturilor omului - Comentarii și explicații*, Editura C.H. Beck, București, 2008.
2. C. Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului - Comentariu pe articole, vol. I, Drepturi și libertăți*, Editura All Beck, București, 2005.
3. O. Predescu - *Convenția Europeană a Drepturilor Omului și dreptul penal român*, Editura Lumina lex, București, 2006.
4. C. Voicu, A.S. Uzlău, G Tudor, V. Văduva, *Noul Cod de procedură penală - Ghid de aplicare pentru practicieni*, Editura Hamangiu, București, 2014.

-
5. I. Ciolca, S. Cretu, I. Dragnea, M. Jiganie-Șerban, A. Pichler, V. Stoica, G. Serban, D. Titian, A. Vasilache, I. Vasilache, Noul Cod de procedură penală - Note, Corelații, Explicații, Editura C.H. Beck, București, 2014.
 6. M. Udriou, Codul de procedură penală - Comentariu pe articole art. 1-703, Editura C.H. Beck, București, 2015.

MOMENTUL DOBÂNDIRII STATUTULUI DE PERSOANĂ JURIDICĂ ÎN CONTEXTUL CALITĂȚII SALE DE SUBIECT AL RĂSPUNDERII PENALE

Lector univ. dr. Grigore ARDELEAN

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

E-mail: ardeleangrigore@mail.ru

Drd. Marcel BOȘCANEANU

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

E-mail: marcel842002@mail.ru

Rezumat

Problema considerării existenței persoanei juridice, raportată la momentul dobândirii calității de subiect al răspunderii penale, actualmente, prezintă o complexitate aparte, care stârnește o dispută aprinsă între doctrinarii preocupați de ramura dreptului penal și cei ai domeniului privat, deopotrivă și între practicienii vizați de competența aplicării legii penale. De fapt, problema este complexă, deoarece are două necunoscute. Prima întrebare se referă la ce statut deține entitatea sau organizația, așa cum o numește legislația civilă, din momentul semnării, iar în unele situații și autentificării notariale a actului de constituire a persoanei juridice, formării patrimoniului ei distinct și până în momentul înregistrării ei de stat? Interesul de a căuta un răspuns este provocat mai mult de cea de-a doua întrebare, mai directă și mult mai apropiată materiei penale, și anume, după ce reguli va fi sancționată penal organizația (entitatea) care a săvârșit o infracțiune până la înregistrarea ei de stat - moment al dobândirii calității de persoană juridică?, altfel spus, care regim al răspunderii penale va fi aplicat: cel al răspunderii persoanei fizice sau cel al răspunderii penale a persoanei juridice? Prin urmare, studiul de față, constituie o preocupare a noastră de a oferi unele soluții rezonabile și pasibile de aplicare, obținute prin coroborarea normelor legislației penale cu cele ale legislației civile, în materia regimului de înființare și consolidare a statutului de persoană juridică din perspectiva responsabilizării lor penale.

Cuvinte-cheie: infracțiune; răspundere penală; statut; entitate; regim juridic.

Introducere

În general, răspunderea penală a persoanei juridice este cu greu acceptată de multe legislații din cauza complexității care o prezintă în plan aplicativ, cauzele fiind multiple, începând de la problematica învinovățirii, în cazul actorilor multipli, din teama de a nu încălca cumva principiul personalității răspunderii penale, și terminând cu formele de sancțiuni aplicabile care, de multe ori, se dovedesc a fi inefficiente. Pe lângă toate acestea, actualmente se mai identifică și alte probleme, mult mai complexe decât păreau a fi de la început, și anume, cele legate de momentul existenței persoanei juridice, respectiv, de momentul dobândirii statutului de subiect al răspunderii penale. Evident, o mare parte a problemei este generată de modul defectuos de reglementare a instituției persoanei juridice în legislația civilă, la formularea căreia nu s-a ținut cont de regulile răspunderii penale, dar poate chiar și invers, legiuitorul a evitat să concretizeze în textul legii penale unele chestiuni ce privesc identitatea persoanei juridice, regulile de aplicare a răspunderii penale față de entitățile ce activează și săvârșesc

infracțiuni, în aceleași împrejurări ca și persoanele juridice, însă de drept, nu dispun de personalitate juridică etc.

Oricum, indiferent cine se face vinovat de unele omisiuni, obiectivul nostru principal este de a cerceta sub aspect științific esența problemei, impactul ei asupra eficienței răspunderii penale, de a identifica posibile căi de soluționare, prin asigurarea coerenței normelor civile cu cele penale, adaptarea reciprocă a domeniilor de reglementare la necesitățile și aspirațiile lor comune - responsabilizarea cu orice preț a subiecților, indiferent de statutul lor juridic (persoană fizică sau persoană juridică) pentru nesocotirea normelor imperative prestabilite de lege penală.

1. Conceptul de răspundere penală a persoanelor juridice

Problema a fost invocată în unele state (România) încă din anul 1929, în cadrul Congresului Asociației Internaționale de Drept Penal desfășurat la București.

Cu câteva decenii mai târziu, în anul 1978, Comitetul european privind problemele infracționalității al CE a recomandat legiuitorului să recunoască persoanele juridice ca subiecte ale răspunderii penale [1]. Anume, aceste entități sunt tentate cel mai frecvent să neglijeze normele legislației penale în drumul lor spre obținerea unor avantaje financiare colosale, cu investiții minime. De menționat că necesitatea consacrării răspunderii penale aplicabilă persoanelor juridice, s-a născut și a luat amploare în condițiile în care, de veacuri, problema responsabilizării penale a acestor entități a constituit și, de fapt, mai constituie încă, o problemă cu multe necunoscute. Din această cauză, până în sec. al XIX-lea, ideea sancționării penale a persoanei juridice nu a fost susținută de codurile penale ale multor state, fiind evitată din teama de a nu încălca principiul personalității pedepsei penale, fapt care determină și astăzi ca unele din ele să se abțină de la asemenea reglementări (Italia, Germania).

Argumentele în acest sens au fost diverse. Unii considerau că pedepsele privative de libertate impuse persoanelor fizice sunt inaplicabile persoanei juridice, iar aplicarea lor către toți membrii ar lovi în persoane străine infracțiunii, fapt ce constituie o gravă încălcare a principiului personalității pedepsei, potrivit căruia pedeapsa trebuie aplicată doar față de cel ce a săvârșit infracțiunea [2]. În plus, s-a mai susținut că din punct de vedere juridic este de neconceput să învinovățești o persoană juridică, care este o abstracțiune, altfel spus, nu are o existență reală, voință, conștiință etc.

Abia în sec. al XX-lea, sub impactul realităților social-economice tot mai diverse și mai complexe, a început să fie acceptată ideea și consacrată juridic instituția răspunderii penale a persoanelor juridice [3]. În cele din urmă, s-a acceptat pe larg ca răspunderea penală să fie aplicată și față de persoanele juridice, cu excepția celor de drept public, iar sancțiunile să fie distincte de cele aplicate persoanei fizice. Adică persoana juridică nu poate fi pedepsită cu închisoare, ci i se poate aplica o pedeapsă principală – amendă, însoțită de una complementară, acestea din urmă fiind diferite de la stat la stat. Tot astfel, s-a acceptat în unanimitate că persoana juridică poate săvârși orice fel de infracțiune, evident cu excepția celor de viol sau dezertare, și că nimic nu o împiedică să-i fie atribuită calitatea de instigator sau complice la săvârșirea unei infracțiuni [4].

Dacă, inițial, nu era posibilă angajarea răspunderii penale a persoanei juridice pentru infracțiunea de omor sau pentru lovire și vătămare corporală, comise cu intenție ori pentru agresiuni sexuale, ulterior aceste fapte au fost aduse în sfera de incidență a răspunderii analizate [5].

De asemenea, și prin săvârșirea unei infracțiuni de poluarea apei de către o întreprindere poate fi cauzat decesul din imprudență a persoanei care a consumat apa poluată, fiind în acest caz trasă la răspundere penală pentru poluarea apei ce a dus la decesul persoanei din imprudență.

Cu toate acestea, în pofida diverselor modalități și forme de sancționare a persoanelor juridice pentru săvârșirea infracțiunilor, inclusiv celor contra mediului, un lucru este cert. La stabilirea regulilor de răspundere penală aplicabilă persoanei juridice cu scop lucrativ, legiuitorul trebuie să aleagă cu o deosebită și specială atenție tactica de legiferare, ținând cont de un spectru mult mai larg de particularități, distincte de cele considerate la responsabilizarea făptuitorului persoană fizică.

Pe de o parte, la stabilirea formelor de sancțiuni și a cuantumului acestora trebuie să se facă posibilă obținerea la maxim a efectelor și scopului pedepsei, iar pe de altă parte, să nu fie afectată funcționalitatea și productivitatea pe mai departe în parametri normali ai acestora, ținând cont de interesul pe care îl prezintă pentru economia unui stat. Or, prin aplicarea unor sancțiuni exagerat de mari se poate crea o stare de insolvabilitate a persoanei juridice sancționate financiar, de asemenea sancțiunea sub formă de lichidare a persoanei juridice poate avea un efect negativ, disproporțional, pe alocuri, cu scopul pedepsei penale.

Cu atât mai mult, după cum constată și distinsul autor R. Cojocaru, practica ultimului deceniu a demonstrat că nu mărirea exagerată a limitelor de pedeapsă este soluția eficientă pentru combaterea criminalității, iar pedepsele aspre nu pot justifica eficiența necesară activității de prevenire a criminalității [6].

2. Problema considerării persoanei juridice raportată la momentul dobândirii calității de subiect al răspunderii penale și asimilării cu ea a altor entități fără personalitate juridică

Această problemă începe a fi sesizată, credem noi, încă din „leagănul” doctrinei și legislației civile, deopotrivă cu a celei comerciale. Anume acestea sunt ramurile dreptului care s-au preocupat în mod constant de definirea entității respective, identificării trăsăturilor proprii, dar și de stabilire a „zilei ei de naștere”, altfel spus, a momentului în care dobândește personalitate juridică.

Așa s-a făcut că art. 55 din C.Civ. al RM să definească persoana juridică drept „*organizația care are un patrimoniu distinct și răspunde pentru obligațiile sale cu acest patrimoniu, poate să dobândească și să exercite în nume propriu drepturi patrimoniale și personale nepatrimoniale, să-și asume obligații, poate fi reclamant și pârât în instanță de judecată*”.

Interesându-ne mai departe despre momentul considerării ei, observăm că potrivit art. 63 C.Civ. al RM, persoana juridică se consideră constituită în momentul înregistrării ei de stat.

Iată aici apare și prima întrebare: ce statut deține entitatea respectivă sau organizația, așa cum o numește legislația civilă, din momentul semnării, iar în unele situații și autentificării notariale a actului de constituire, formării patrimoniului distinct etc. și până în momentul înregistrării ei de stat?

De fapt, interesul de a căuta un răspuns este provocat de cea de-a doua întrebare, mai directă și mult mai apropiată materiei penale: și anume, după ce reguli va fi sancționată penal organizația care a săvârșit o infracțiune, spre exemplu, de poluarea apei până a fi înmatriculată în registrul de stat. Or, nu se exclude faptul că cu ocazia concentrării și depozitării bunurilor ce reprezintă eventualul patrimoniu al persoanei juridice să fie comisă o infracțiune

de poluarea apei, spre exemplu. Doar aceste bunuri pot fi de orice gen (materiale de construcție, substanțe toxice în cazul desfășurării activităților agricole etc.) care pot dăuna mediului acvatic subteran sau de suprafață. Mai mult, până la înregistrarea de stat a persoanei juridice, membrii fondatori pot recurge la desfășurarea unor anumite activități agricole în comun, neinterzise de lege, ce ar implica irigarea terenurilor, aplicarea pesticidelor, iar prin urmare pot afecta calitatea apei.

După care norme penale vor fi sancționate atunci activitățile poluatorii ale acestora, având în vedere că fapta a fost săvârșită de o entitate alcătuită legal de două sau mai multe persoane, în baza contractului de constituire a persoanei juridice sau, așa cum actualmente prevede legea, a eventualei persoane juridice? În acest caz, ar fi absurd să considerăm că infracțiunea de poluarea apei a fost săvârșită de un grup criminal organizat, cu atât mai mult de către o organizație criminală, sau chiar prin participație. Or, fiecare din ei săvârșesc părți ale acțiunii infracționale și nu li se poate atribui calitatea de instigator, complice sau organizator.

Tot astfel nu poate fi pretinsă infracțiunea de practicare ilegală a activității de între-prinzător (art. 241 CP RM), atâta timp cât nu poate fi imputată obținerea de profit. De fapt, ne aflăm în aceeași situație în care, spre exemplu, un automobil există în natură, dar încă nu a fost înmatriculat. În acest caz, nu putem spune că acesta nu este automobil. Cu atât mai mult, el poate fi folosit în calitate de instrument (mijloc) la săvârșirea infracțiunii, chiar dacă nu a fost luat la evidență de către stat, iar fapta săvârșită cu implicarea acestuia (art. 264¹, 265, 266 CP RM) precum cea care atentează la el (268 CP RM) chiar de nu este înmatriculat, constituie infracțiune.

Pentru a beneficia de mai multă credibilitate odată cu identificarea și evidențierea problemei în discuție, am decis să amintim și unele poziții ale noastre, exprimate anterior și în conținutul altor lucrări în care ne preocupam de procedura înființării persoanei juridice [7].

Deci, spuneam atunci că, *de facto*, persoana juridică ia naștere din momentul încheierii contractului de constituire și nu din momentul înregistrării ei, așa cum actualmente prevede legislația, legiuitorul adoptând, în opinia noastră, o concepție greșită despre momentul considerării persoanei juridice drept înființată. Argumentăm aceasta prin faptul că, deși în temeiul art. 63 alin. (1) din C.Civ. al RM „*persoana juridică se consideră constituită din momentul înregistrării ei de stat*”, Legea nr. 220/2007 [8] operează cu o altfel de expresie „*Persoana juridică se consideră înregistrată la data adoptării deciziei de înregistrare*”, după părerea noastră fiind mai adecvată, deoarece se lasă a se înțelege că decizia de înregistrare a persoanei juridice este adoptată de membrii fondatori odată cu semnarea actului de constituire.

Printre altele, însăși legea în cauză se numește „cu privire la înregistrarea persoanei juridice”, ceea ce înseamnă că ea se numea (avea statut) persoană juridică și anterior înregistrării.

Prin urmare, entitatea formată prin voința membrilor fondatori, dobândește calitatea de persoană juridică din momentul semnării acordului (contractului de constituire) care constituie și actul ei de naștere, dar și temeiul formării capitalului social prin contribuția membrilor, a patrimoniului ei, care sunt semnele caracteristice și obligatorii ale identificării persoanei juridice.

Astfel, aceasta întrunește toate condițiile impuse de art. 55 C.Civ., obținând statut de *persoană juridică, însă fără capacitate deplină de exercițiu*”, sau „*persoană juridică neînmatriculată*”. Or, în calitatea pe care o atribuim noi entității în cauză (persoana juridică), aceasta dispune de un fel de capacitate de folosință, dar și de exercițiu, ultima fiind o capacitate de exercițiu restrânsă, asimilată celei a persoanei fizice în care poate încheia doar

anumite categorii de acte juridice (doar civile, nu și comerciale), în cazul de față, acte de liberalitate, împrumut necesare consolidării capacităților financiare care este indispensabilă maturizării sale (*art. 55 C.Civ., persoana juridică - este organizația care are un patrimoniu distinct...*), adică dobândirii capacității depline de exercițiu.

În literatura română de specialitate, drept confirmare a poziției noastre, se spune că momentul dobândirii capacității de exercițiu coincide cu cel al dobândirii capacității de folosință a subiectului de drept. Și persoanele juridice supuse înregistrării au capacitate de folosință de la data recunoașterii lor, dată ce coincide cu momentul semnării actului de constituire, adică din momentul dobândirii personalității juridice. Or, personalitatea juridică nu se poate dobândi fără desemnarea organelor de conducere al acestor subiecte de drept [9], iar aceasta se întâmplă în cadrul formulării și încheierii între membrii fondatori a contractului de constituire. Prin urmare, în perioada dintre primul act de înființare (contractul sau actul unilateral de constituire) și pretinsul moment al dobândirii personalității juridice (înregistrarea de stat), aptitudinea de a avea drepturi și obligații necesare pentru ca persoana juridică să ia ființă în mod valabil, privește și capacitatea de exercițiu, deși nu este una deplină, fără de care aceste drepturi și obligații nu le-ar avea viitorul subiect de drept.

Toate aceste discuții ne aduc în fața circumstanțelor în care trebuie să recunoaștem personalitatea juridică a entităților formate în scopul dobândirii acestora prin înregistrare de stat, încă din momentul semnării actului de constituire, pentru că acestea *de facto* o și dețin din acel moment prin calitatea lor de a fi titulari de drepturi, obligații și patrimoniu distinct, prin urmare, devin pasibile de a fi trase la răspundere penală pentru faptele sale.

Celelalte entități, care se formează cu scopul, altul decât cel de a constitui o persoană juridică (societățile civile, parteneriatele etc.), urmează a fi asimilate persoanelor juridice pentru a putea fi responsabilizate penal pentru infracțiuni, făcând cu această ocazie distincție între persoanele juridice și celelalte entități fără personalitate juridică.

Spunem aceasta, fiind în contradicție cu opiniile autorilor [10] care susțin fără nici o justificare că grupările care nu au personalitate juridică nu pot răspunde penal.

În aceste circumstanțe, suntem adepți ai poziției împărtășite și de alți autori [11], care susțin că legiuitorul a admis o lacună atunci când a omis să prevadă răspunderea penală a întreprinderii individuale pentru infracțiuni. Aceștia mai susțin că subiectele care nu posedă personalitate juridică, dar care participă la relații sociale, sunt totuși capabile de a întreprinde anumite acte și, respectiv, de a comite infracțiuni în aceeași măsură ca și persoanele juridice, numai că nu dispun de personalitate juridică, în ciuda faptului că entitățile juridice în cauză au de asemenea organe capabile a exprima voința criminală și a o reproduce în realitate.

O situație cu caracter legislativ ce vine să consolideze și mai mult poziția noastră este întâlnită în legislația statului Muntenegru, unde potrivit art. 4.1. din Legea privind răspunderea penală a entităților juridice, oferă o listă de entități (instituția publică, organizațiile neguvernamentale, fond de investiții, parteneriatele, partidele chiar etc., care dobândesc bunuri și dispun de ele în cadrul activităților lor) care sunt supuse răspunderii corporative. Unele din acestea, de fapt, coincid după structură și categorie cu persoanele juridice recunoscute și de legislația civilă a Republicii Moldova (asociația, fundația, instituția).

Cu toate acestea, se observă clar că în sensul legislației penale a Muntenegrului, termenul „entitate juridică” este mai larg decât conceptul general de „persoană juridică” [12].

Într-adevăr, subiecții ce acționează în cadrul parteneriatului privat [13], de asemenea constituie o entitate juridică, alcătuită din două persoane juridice, una de drept public, iar

cealaltă de drept privat care împreună desfășoară activități de interes public fără a constitui o persoană juridică. Și aici apare aceeași întrebare, cum va fi sancționată această entitate dacă în momentul activității sale a comis o infracțiune de poluarea apei?, ce sancțiune i se va aplica, dacă nu este persoană juridică?, iar art. 229 CP RM spune că *pentru poluarea apei persoanei juridice i se aplică amendă în mărime de la 2000 la 4000 unități convenționale*.

De asemenea, calitatea de entitate colectivă o are și societatea civilă, deși nu deține personalitate juridică. Potrivit art. 1339 C.Civ., prin contract de societate civilă, două sau mai multe persoane (asociați, participanți) se obligă reciproc să urmărească în comun scopuri economice ori alte scopuri, fără a constitui o persoană juridică, împărțind între ele foloasele și pierderile. În timpul activității economice comune se poate săvârși o infracțiune de poluarea apei fără a fi cunoscută partea din vinovăție a fiecărui membru. Or, nu poți sancționa liderul colectivității care a dat indicații, deoarece cei care au săvârșit fapta nu au acționat doar în interesul acestuia, dar și în interesul lor personal, sau al celorlalți membri care la acel moment nu au participat la acțiuni. În plus, entitatea respectivă este mult mai solvabilă decât fiecare membru privit individual, doar ea dispune de un patrimoniu distinct. Și în acest caz ar trebui să recurgem la responsabilizare după aceleași criterii aplicate și față de persoana juridică, deși legea expres prevede că acestea nu sunt persoane juridice.

Observăm, deci, că entitatea juridică cu statut intermediar între organizație și persoană juridică poate crea serioase probleme procesului de calificare și incriminare a răspunderii penale.

Din acest considerent, credem că legea penală trebuie să prevadă în calitate de subiect al infracțiunii orice entitate juridică ce dispune sau nu de personalitate juridică ori fizică (întreprinderea individuală și gospodăriile țărănești), noțiune ce depășește aria de cuprindere a înțelesului de persoană juridică.

În acest caz, considerăm că soluțiile ar fi două:

După o primă parte a soluției, legislația civilă în primul rând, iar mai apoi cea penală ar trebui să recurgă la reconsiderarea conceptului despre persoana juridică în calitate de subiect corporativ al răspunderii prin considerarea ei din momentul asocierii și nu din momentul înregistrării de stat.

O a doua soluție ar fi ca răspunderea penală să se extindă asupra altor entități (colectivități) ce nu dispun de personalitate juridică, operând cu termenul de răspundere a unei entități sau răspunderea penală corporativă.

Tot astfel, ar fi necesar ca această entitate să poarte răspundere de orice fel după principiile și regulile aplicabile față de persoana juridică, chiar dacă entitatea respectivă în momentul săvârșirii infracțiunii nu a fost înmatriculată, prin urmare, nu dispunea de personalitate juridică.

De aceea poate aria răspunderii corporative excede, de asemenea, aria persoanelor juridice în Letonia. Deși nu există o definiție de drept penal privind „entitatea juridică”, legea letonă prevede explicit că măsurile coercitive pot fi aplicate nu doar persoanelor juridice, dar și parteneriatelor, adică o entitate necorporativă fără personalitate juridică. Astfel de entități juridice sau asociații au capacitate juridică, chiar dacă le lipsește statutul oficial de persoană juridică.

Tot astfel, în CP al Belgiei sunt asimilate persoanelor juridice și unele entități care nu au personalitate juridică, dar desfășoară activități de natură economică [14].

Concluzii

În contextul cercetării realizate, considerăm cu titlu de concluzie generală, că cea mai optimă soluție a problemei discutate ar fi completarea art. 21 CP RM cu un nou alineat, 3²

care va avea următorul text: „*orice entitate formată din două sau mai multe persoane în scopul desfășurării activității economice sau de altă natură în comun și sub orice formă juridică de organizare, dar care nu dispun de personalitate juridică, sunt asimilate cu persoanele juridice și răspund penal după aceleași principii*”.

Cu toate acestea, problema nu poate fi pe deplin rezolvată dacă nu se va interveni și în conținutul legislației civile, comerciale, precum și celei ce prevede modul de înregistrare a persoanelor juridice, în scopul reconsiderării momentului dobândirii statutului de persoană juridică, prin atribuirea acestuia tuturor colectivelor ce intenționează a o crea din momentul semnării actului de constituire și nu din momentul înregistrării ei de stat. Prin urmare, această din urmă acțiune să nu constituie o condiție a dobândirii statutului juridic, ci doar o condiție de publicitate, în rest, toate celelalte probleme se rezolvă de la sine.

Referințe bibliografice

1. Borodac A. ș. a. Manual de drept penal. Partea generală. Chișinău: Tipografia centrală, 2005. p. 191.
2. Mestre A. Les personnes morales et le probleme de leur responsabilité pénale. Thèse de doctorat, Droit. Paris, 1899. p. 43.
3. Duțu M., Duțu A. Răspunderea în dreptul mediului. București: Academiei Române, 2015, p. 345.
4. Streteanu F., Chiriță R. Răspunderea penală a persoanei juridice. Ediția 2. București: C.H. Beck, 2007. p. 70-71.
5. Iacob M. Modelul francez și cel belgian al răspunderii persoanelor juridice pentru comiterea faptelor infracționale. În: Studia Universitatis Moldaviae, 2015, nr. 11, p. 90.
6. Cojocaru R. Politica penală a Republicii Moldova în domeniul criminalizării și decriminalizării: tendințe actuale și soluții de perspectivă. În: Criminalitatea în spațiul Uniunii Europene și al Comunității Statelor Independente: Evoluție, tendințe, probleme de prevenire și combatere. Materialele conferinței științifico-practice internaționale. Chișinău, 2012. p. 59.
7. Ardelean G., Drept comercial, Chișinău: Adriga-Vis, 2017. p. 49-50.
8. Legea Republicii Moldova privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali. Nr.220 din 19.10.2007. Publicat: 30.11.2007 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.184-187.
9. Lupan E., Pop I.S., Tratat de drept civil român, Vol. II. Persoanele. Editura C.H. Beck, București, 2007, p. 459.
10. Buruiană O., Botnaru S., Răspunderea penală a persoanei juridice. În: Studia Universitatis Moldaviae, 2015, nr.8(88), p. 77.
11. Botnaru S. ș. a. Drept penal. Partea generală. Volumul I. Chișinău: Cartier juridic, 2005. p. 190.
12. Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică. Răspunderea persoanei juridice pentru corupție în Europa de Est și Asia Centrală. OECD, 2015. 92 p.
13. Legea Republicii Moldova cu privire la parteneriatul public-privat. Nr.179 din 10.07.2008. Publicat: 02.09.2008 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.165-166.
14. Gorunescu M., Infracțiuni contra mediului înconjurător, București, Editura C.H. Beck, 2011. p. 280.

DEZVOLTAREA SOCIETĂȚII MODERNE PRIN CREȘTEREA GRADULUI DE INCLUZIUNE SOCIALĂ A GRUPURILOR VULNERABILE

Psiholog clinician, Drd. Diana Alina BUGANU

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, Republica Moldova

E-mail: diana.buganu@gmail.com

Rezumat

Incluziunea socială este un factor esențial de progres al oricărei societăți moderne. Preocuparea pentru abilitarea și reabilitarea grupurilor vulnerabile, constituie un obiectiv prioritar al instituțiilor, atât la nivel național, cât și internațional. O categorie de persoane cu risc crescut de excluziune socială este cea care cuprinde minori, tineri și adulți care au săvârșit fapte penale și care au primit pedepse privative de libertate. Reintegrarea lor socială și profesională reprezintă o mare provocare pentru instituțiile statului, și face obiectul unei strategii naționale care stabilește finalitățile, prioritățile, obiectivele și responsabilitățile asumate de acestea. Educația formală și nonformală acordată minorilor și adulților din centrele de reeducare și penitenciare, este una din cele mai importante modalități de reinserție socială adresate acestei categorii de persoane.

Cuvinte-cheie: grupuri vulnerabile; incluziune socială; penitenciar; educație formală și nonformală; formare profesională.

Introducere

O societate normală și modernă este o societate bazată pe respectarea normelor, coeziune socială și implicare a tuturor membrilor acesteia. În contextul internațional actual, dominat de o dinamică socială și economică cu pasaje de criză, de nevoia realocării resurselor, se impune cu necesitate o nouă abordare a gestionării resurselor umane, financiare, legislative și metodologice de către fiecare țară în parte. Acest aspect a impus identificarea, la nivel individual, a unor instrumente/mecanisme de gestiune, de către fiecare ramură responsabilă în cadrul activității de asistență socială.

Țara noastră s-a confruntat, de asemenea, cu momente de recesiune economică, coroborată cu oferta slabă de locuri de muncă și cu ofertele educaționale și de formare profesională insuficient adaptate nevoilor grupurilor vulnerabile. Aceste fenomene au creat o presiune suplimentară asupra societății, asupra deciziilor de ordin strategic care se impun a fi asumate și, în consecință, implementate la nivel sistemic. Această presiune creează și oportunitatea identificării și dezvoltării unor instrumente și mecanisme de gestiune execuțională și postexecuțională, care să asigure posibilitatea creșterii șanselor de (re)integrare socială a persoanelor din cadrul grupurilor vulnerabile.

Asumarea implementării noului concept de „*incluziune socială*” reprezintă una dintre direcțiile de acțiune prioritară, care impune, la rândul său, o re poziționare a strategiilor emergente, dezvoltate de către principalii actori implicați în operaționalizarea acestui concept.

1. Cadrul teoretic și normativ al incluziunii sociale

Într-o accepțiune largă, prin integrare socială înțelegem accesul indivizilor la oportunitățile și resursele necesare, pentru a participa pe deplin la piața muncii, la viața economică,

socială și culturală, și pentru a se bucura de un standard de viață considerat normal/dezirabil în societatea în care trăiesc.

Pentru facilitarea integrării sociale sunt alocate resurse instituționale variate. Obiectivul Cadrului Național Strategic de Referință 2007-2013 pentru obiectivul „Convergență” a fost incluziunea socială, înțelesă ca și capacitate a societății de a aloca resursele necesare pentru a răspunde nevoilor individuale ale membrilor ei, astfel încât fiecare individ să se simtă parte din comunitate, valorizat și respectat.

Putem distinge mai multe **niveluri ale incluziunii sociale**:

- **Nivel de populație** - prin: politici coerente la nivel internațional; legislație acoperitoare; proceduri de intervenție integrate; resurse materiale și umane suficiente; instituții și colaborare interinstituțională; un nivel mare de toleranță al comunității/statului în care se integrează populația respectivă.

- **Nivel de grup** (persoane care au aceleași caracteristici) - prin: identificarea elementelor comune și a celor specifice; delimitarea grupului; identificarea problemei; stabilirea soluțiilor; stabilirea priorităților; constituirea echipei de profesioniști care asigură suportul necesar; alocarea resurselor materiale necesare; realizarea activităților specifice; monitorizarea grupului.

- **Nivel individual** (o persoană) - prin: identificarea corectă a problemei; identificarea soluției; distribuirea unui manager de caz care gestionează cazul; alocarea serviciilor și a resurselor necesare; realizarea acțiunilor specifice; monitorizarea cazului.

La polul opus întâlnim conceptul de **excluziune socială**, definită prin incapacitatea de integrare a unei persoane sau grup în sistemul democratic și legal (integrare civică), pe piața muncii (integrare economică), în sistemul statului bunăstării (integrare socială), în sistemul familiei și comunității (integrare interpersonală).

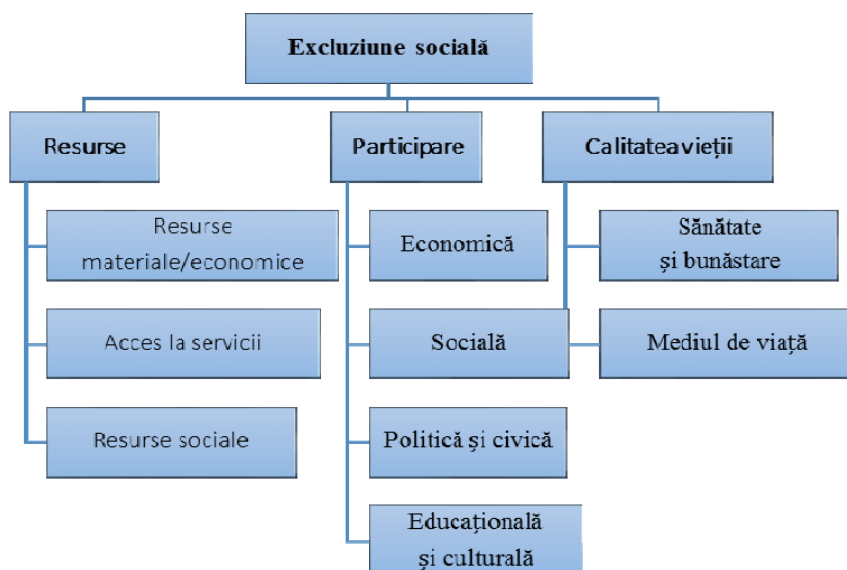

Figura nr. 1: Domenii de manifestare ale excluziunii sociale

La nivelul politicilor sociale au fost identificate **grupurile sociale** aflate în situații de dificultate sau risc, generatoare de marginalizare sau excluziune socială: copii (aflați în sistemul de protecție socială, cu părinții plecați în străinătate, victime ale abuzului, traficului,

exploatării etc.); persoane vârstnice; persoane cu handicap; persoane dependente de consumul de droguri, alcool sau alte substanțe toxice; persoane care au părăsit penitenciarele; familii monoparentale; persoane afectate de violență în familie; victime ale traficului de ființe umane; persoane fără venituri sau cu venituri mici; imigranți; persoane fără adăpost; persoane infectate sau bolnave de HIV/SIDA; bolnavi cronici; persoane care suferă de boli incurabile; alte persoane aflate în situații de nevoie socială.

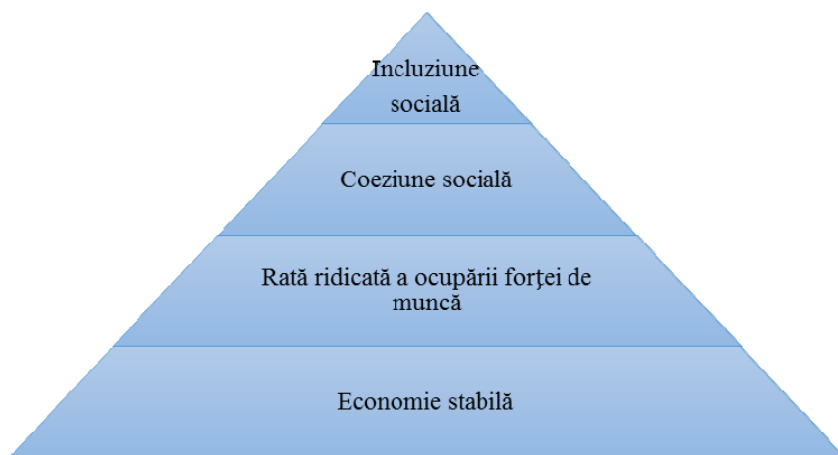

Figura nr. 2. Piramida incluziunii sociale

Acest ansamblu conceptual piramidal a fost reglementat prin documente cu caracter normativ, atât la nivel național, cât și internațional.

2. Reintegrarea socio-profesională a minorilor și adulților care săvârșesc o pedeapsă privativă de libertate

Din categoria persoanelor vulnerabile, cu risc crescut de excludere socială, ne vom referi la persoanele private de libertate. Acestea sunt definite, în Strategia Națională de reintegrare socială a persoanelor private de libertate ca „persoane sancționate cu măsura educativă a internării într-un centru educativ sau într-un centru de detenție, persoane condamnate la pedeapsa închisorii ori a detențiunii pe viață, persoane arestate preventiv din locurile de deținere din subordinea Administrației Naționale a Penitenciarelor”.

Pentru ca, la finalul perioadei de detenție, respectivele persoane să își poată relua cursul firesc al vieții, acestea intră într-un proces de reintegrare socială pe perioada ispășirii pedepsei privative de libertate. Acest proces cuprinde o succesiune de etape în asistența persoanelor private de libertate, ce are ca finalitate reintegrarea socială a acestora, după cum urmează (7):

1. **etapa instituțională** - debutează la încarcerare și se derulează pe perioada executării pedepsei, într-un interval temporal ce se finalizează cu aproximativ 90 de zile înainte de liberare;

2. **etapa de pregătire pentru liberare** - debutează cu 90 de zile înainte de liberare și durează până în ziua liberării sau, după caz, a liberării la termen;

3. **etapa post-detenție** - începe de la data liberării condiționate sau a liberării la termen. În primele 30 de zile prezintă elemente de relevanță factorii criminogeni de tipul: lipsa unui adăpost, lipsa unui loc de muncă, lipsa unui venit stabil, și se poate evalua de către instituțiile

cu atribuții în domeniu pe o perioadă de până la 2 ani după liberare sau până la data împlinirii duratei pedepsei.

În instituțiile de reeducare și/sau detenție, persoanele reținute beneficiază de mai multe tipuri de servicii adaptate nevoilor lor individuale: *servicii educaționale și de formare profesională, servicii medicale și de terapie specifică, servicii de asistență socială și consiliere.*

A. Educația formală/nonformală și formarea profesională. În conformitate cu prevederile art. 79 din Legea nr. 254/2013, dreptul la învățământ este asigurat tuturor condamnaților care pot să își completeze studiile în detenție, dacă nu au reușit în viața liberă și doresc să o facă pe parcursul executării pedepsei privative de libertate. Astfel, persoanele condamnate pot participa, în funcție de posibilitățile penitenciarului, la cursuri pentru toate nivelurile de învățământ, în condițiile protocolului de colaborare încheiat cu Ministerul Educației, ținându-se cont de nevoile prioritare de intervenție identificate, de starea de sănătate, de tipul regimului de executare și de măsurile de siguranță aplicate.

În sistemul penitenciar se organizează cursuri de școlarizare pentru formele de învățământ general obligatoriu și pot fi organizate cursuri și pentru alte forme de învățământ prevăzute de Legea educației naționale nr. 1/2011.

Școlarizarea persoanelor condamnate se organizează și se desfășoară în condițiile stabilite de Ministerul Educației Naționale, împreună cu Ministerul Justiției, cu personal didactic asigurat și salarizat de inspectoratul școlar, în condițiile legii, prin bugetele unităților administrativ-teritoriale în a căror rază teritorială este situat penitenciarul. Cheltuielile legate de instruirea școlară sunt suportate de către Ministerul Educației Naționale și Administrația Națională a Penitenciarelor. Cursurile se desfășoară în regim de zi și sunt considerate ca formă de învățământ special, beneficiind de planuri-cadru și programe școlare specifice. Odată cu reforma curriculară din învățământul special, educația din penitenciare beneficiază de planuri-cadru noi, aprobate prin OMEN nr. 3622/2018 pentru nivelul primar și gimnazial. Absolvenții nivelului liceal pot urma programe de studii universitare la distanță sau în forma frecvenței reduse. La programele de studii universitare în forma frecvenței reduse, pot participa numai persoanele condamnate care execută pedeapsa privativă de libertate în regimul deschis. Cheltuielile aferente accesului și participării la programele de studii universitare, sunt suportate de persoanele condamnate sau de alte persoane fizice ori juridice.

Formarea profesională a persoanelor condamnate se realizează, în funcție de opțiunile și aptitudinile lor, prin programe de inițiere, calificare, recalificare, perfecționare și specializare, stabilite de administrația penitenciarului, în colaborare cu personalul specializat al agențiilor pentru ocuparea forței de muncă, precum și cu alți furnizori de formare profesională acreditați. Cursurile se organizează în spații anume destinate din cadrul penitenciarelor sau ale furnizorilor de formare profesională acreditați, în condițiile stabilite prin acorduri încheiate între administrația penitenciarului și fiecare furnizor. Cheltuielile legate de formarea profesională sunt suportate de Ministerul Educației Naționale; Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice; Administrația Națională a Penitenciarelor sau de alte persoane fizice ori juridice.

Persoanele condamnate care execută pedeapsa privativă de libertate în regimul deschis pot participa, în exteriorul penitenciarului, la cerere, cu aprobarea directorului penitenciarului, și la alte tipuri de formare profesională decât cele de mai sus. Cheltuielile legate de formarea profesională în acest caz sunt suportate de persoana condamnată sau de alte persoane fizice ori juridice.

Persoanelor condamnate care prezintă dizabilități li se asigură condiții pentru participarea la activități educative, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și asistență socială, moral-religioase adecvate nevoilor și personalității lor, în funcție de opțiunile și aptitudinile lor.

În situația în care vârsta deținutului este cu cel puțin trei ani mai mare față de nivelul ultimei clase absolvite, acesta poate beneficia de școlarizare prin programele „A doua șansă”, organizate de către inspectoratele școlare județene.

Educația formală este completată cu diferite *forme de educație nonformală*. Astfel, în locurile de deținere sunt organizate biblioteci pentru deținuți, cu un număr suficient de cărți, ținând seama de diversitatea nivelului cultural și de respectarea libertății de alegere, în raport de posibilități și de solicitările deținuților. Condamnații au posibilitatea să își procure, din resurse proprii, ziare, cărți, publicații, reviste, și pot participa la editarea de reviste. În afara lecturii, persoanele pot participa și la activități culturale, conferințe, spectacole, jocuri sportive, ateliere pe diferite teme etc.

În sistemul penitenciar românesc s-au implementat mai multe programe educaționale (11), astfel:

a) programe obligatorii: - adaptarea instituționalizată a persoanelor aflate în custodie penitenciară (INSTAD); - alfabetizarea deținuților (ALFAZ); - educația bunului cetățean (CEB); - inițierea, încurajarea, întreținerea, dezvoltarea legăturilor cu familia și comunitatea (DIFICIL); - educația pentru sănătate (EDUCUSAN); - educația juridică (EDUCOLEX); - pregătirea pentru liberare (PROLIB); - asistența specială, ajutor terapeutic și recuperator pentru deținutele vulnerabile (STRADAV); - diminuarea agresivității deținuților violente (VAAD); - diminuarea depresiei la deținuții expuși la risc înalt de suicid (DERIS);

b) programe opționale: - formarea și dezvoltarea profesională (PROFORD); - educația pentru viața de familie (EDUCOFAM); - menținerea tonusului fizic și psihic prin activități de educație fizică și sport (EDUCUSPORT); - completarea nivelului de școlarizare (CONIS); - educația în sprijinul muncii (SME); - educația religioasă și moral-creștină (EDUCOREL); - susținerea morală (SUM); - combaterea ideilor iraționale la deținuți (CIID);

c) programe facultative: - activități de club (ACTIV CLUB); - programul hobby.

Un factor deosebit de important este și implicarea voluntarilor în activități organizate în penitenciare. În acest sens, Ministerul Educației Naționale desfășoară de mulți ani un program de voluntariat intitulat Strategia Națională de Acțiune Comunitară adresat persoanelor aparținând grupurilor dezavantajate, inclusiv persoanelor aflate în regim de detenție. Programul presupune implicarea elevilor în activități centrate pe nevoile identificate ale beneficiarilor direcți, și constituie o modalitate deosebit de eficientă de reintegrare socială, mai ales din perspectiva schimbării mentalității comunității cu privire la persoanele care au săvârșit o faptă penală pedepsită cu o formă privativă de libertate.

Educația este un proces necesar, benefic, obligatoriu și complex, fără de care nu este posibilă reintegrarea socială și profesională a deținutului.

B. Consiliere și terapie specifică. Privarea de libertate, schimbarea mediului, a rutinei personale a individului și a preocupărilor acestuia, precum și adaptarea la rigorile penitenciarului, presupun transformări majore în viața sa psihică. De aceea, deținuții trebuie să beneficieze de consiliere psihologică și terapie, în completarea activităților educaționale.

„Comportamentul infracțional constituie un sindrom al unei perturbări (decompensări) a câmpului structurat al personalității. Perturbarea mecanismelor de structurare a personalității se produce prin convergența operațională a unor procese psihofiziologice determinate de o multitudine de factori” (David, D., Gheorghe, F., *Ghid de bune practici pentru psihologul care lucrează în sistemul penitenciar*, p. 96). În accepțiunea autorilor Ghidului de bune practici, procesele psihice sunt determinate de o multitudine de factori de ranguri diferite, cum ar fi: conflictualizarea intrapsihică și relațională, traumatizarea psiho-afectivă, deprivarea structurală și funcțională cognitiv-culturală și educativă, distorsionarea valorilor moral-sociale, patologie neuropsihică.

În ceea ce privește minorii și tinerii, aceștia pot prezenta, succesiv, carențele relaționale din grupul primar, diferite distorsiuni specifice personalității delincvente: distorsiuni din sfera afectivă, sentimentul abandonului, disfuncționalități cu referire la strategiile de rezolvare a stărilor conflictuale, distorsiuni în procesul de autovalorizare, reducerea pragului de rezistență la frustrare, perturbări în sfera relațiilor sexuale, distorsiuni în sfera cognitiv-intelectuală, perturbarea prizei de conștiință și a reprezentării realității.

Prin urmare, dacă persoana care a săvârșit o faptă penală este afectată psihic într-o anumită măsură dinaintea săvârșirii faptei, pentru adaptarea la mediul din penitenciar și pentru reintegrarea în comunitate după liberare, se impune cu necesitate să beneficieze de consiliere și chiar terapie psihologică. În acest fel se poate evita și recidiva făptuitorului și reîntoarcerea sa în detenție.

După executarea pedepsei, se urmărește reinserția socială a persoanei, dar și încadrarea într-o activitate socială utilă, dobândirea unui nou statut și îndeplinirea de noi roluri, precum și diminuarea stigmatului din viața socială. De asemenea, se are în vedere aplicarea regulilor însușite în penitenciar privind comportamentul în societate, în familie, la locul de muncă, atitudinea față prevederile legale, obișnuința de a se adresa civilizată și de a respecta regulile conduitei civilizate în orice context.

Concluzii

Persoanele care, dintr-un anumit motiv au săvârșit o faptă pedepsită cu o formă privativă de libertate și sunt reținute în centre de reeducare sau penitenciare, beneficiază de sprijin și asistență specializată pentru reintegrarea lor eficientă în comunitate. Acest sprijin este reglementat la nivel național și internațional și transpus în servicii complexe și complementare. Scopul tuturor acestora este de a reabilita persoanele, în sensul reintegrării lor sociale, familiale și profesionale, și de prevenire a recidivei, în vederea scăderii infracționalității și a creșterii indicelui de incluziune socială.

Referințe bibliografice

1. David, D., Gheorghe, F. (coord.), *Ghid de bune practici pentru psihologul care lucrează în sistemul penitenciar*, Proiect cofinanțat din Fondul Social European ”INVESTEȘTE ÎN OAMENI”, Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 - 2013, pag. 95-132.
2. Cebotari, St., Popa, V., *Programul de pregătire către liberare a minorului*, Chișinău, 2015
3. Săsărman, M., (coord.), *Programul de educație alternativă pentru minorii aflați în detenție*, 2003.

4. *Carta drepturilor și îndatoririlor minorilor care intră în contact cu serviciile*, realizată cu sprijinul financiar al Fondului European pentru integrarea cetățenilor din țările terțe 2007-2013 (FEI), în cadrul proiectului CO.S.MI - Comunicare socială și minori străini în sistemele de Justiție europeană.
5. Zaharia, V., Pistrinciuc, V., Tarasov, A., *Ghid juridic și de bune practici pentru personalul care lucrează cu copiii aflați în detenție*, în cadrul proiectului „Reforma Sistemului de Justiție Juvenilă în Moldova”, implementat de UNICEF cu sprijinul financiar al Agenției Suedeze pentru Dezvoltare Internațională (SIDA), 2010.
6. Crestenco, T., Tentiuc, T., Raport tematic *”Respectarea dreptului la învățătură a deținuților/condamnaților minori din instituțiile penitenciare”*, Chișinău, 2014.
7. *Strategia Națională de reintegrare socială a persoanelor private de libertate*, aprobată prin Hotărâre a Guvernului României în data de 27.05.2015.
8. OMEN nr. 3622/2018 privind aprobarea planurilor-cadru pentru învățământul special preșcolar, primar și gimnazial.
9. OMECTS nr. 3477/2012 privind dezvoltarea Strategiei Naționale de Acțiune Comunitară.
10. OMECTS nr. 5428/2011 privind aplicarea programului „A doua șansă”.
11. <https://legeaz.net/dictionar-juridic/activitati-penitenciar-reintegrare-sociala-condamnati>

Anexe

Anexa nr. 1. Cadrul legislativ intern și internațional, Recomandări internaționale

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite;
2. Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, ratificată prin Legea nr. 30/1994;
3. Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989, ratificată prin Legea nr. 18/1990;
4. Recomandarea nr. 5 a Comitetului de Miniștri ai Consiliului Europei privind drepturile copiilor instituționalizați (2005);
5. Recomandarea nr. 1286 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind o strategie europeană pentru copii (1996);
6. Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr. 182/1999 privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor și acțiunea imediată în vederea eliminării lor, adoptată la cea de-a 87-a sesiune a Conferinței Generale a Organizației Internaționale a Muncii, Geneva, ratificată prin Legea nr. 203/2000;
7. Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice și Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale (1974)
8. Convenția împotriva Torturii și a altor Pedepse ori Tratamente Crude, Inumane sau Degradante, aprobată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1984 (Rezoluția 39/46);
9. Recomandarea Consiliului Europei nr. (87) asupra Regulilor Europene privind Penitenciarele;
10. Regulile și Standardele Minime pentru Măsurile Neprivative de Libertate – Regulile de la Tokyo;
11. Ghidul Națiunilor Unite cu privire la prevenirea delincvenței juvenile – Ghidul de la Riyadh;

12. Regulile Europene cu privire la Sancțiunile și Măsurile Comunitare (2000);
13. Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare (1988);
14. Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing);
15. Recomandarea Consiliului Europei nr. R (89) cu privire la educația în penitenciare;
16. Recomandarea Comitetului de Miniștri ai statelor membre referitoare la Regulile Penitenciare Europene, Rec.(2006);
17. Recomandarea privind Regulile Europene în domeniul Probațiunii, Rec.(2010)

Anexa nr. 2. Principalele strategii sectoriale pentru perioada 2014-2020 la nivel național

a. În responsabilitatea MMFPSPV:

- Strategia privind promovarea incluziunii sociale și combaterea sărăciei 2014-2020
- Strategia Națională privind persoanele vârstnice și îmbătrânirea activă 2014-2020
- Strategia Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă 2013-2020
- Cadrul legal privind respectarea, promovarea și garantarea drepturilor copilului (Legea Nr.257/2013)
- Strategia Națională pentru prevenirea și combaterea fenomenului violenței în familie 2013-2018
- Strategia Națională Antidrog, România, 2013-2020 (H.G.784/2013)
- Strategia națională pentru egalitate de șanse 2014-2017

b. În responsabilitatea SGG (Secretariatul Gen. Al Guvernului) în cooperare cu MMFPSPV și ANR (Ag. Națională pentru Romi):

- Strategia Națională a Guvernului României de Incluziune a Cetățenilor Români Aparținând Minorității Rome pentru perioada 2012-2020 (HG 1221/2011)

c. În responsabilitatea Ministerului Sănătății:

- Strategia pentru sănătate 2014-2020

d. În responsabilitatea Ministerului Educației Naționale:

- Strategia pentru reducerea părăsirii timpurii a școlii (2015)
- Cadrul strategic pentru educația terțiară (2014-2020)
- Strategia națională pentru învățarea pe tot parcursul vieții (2015)
- Strategia pentru Dezvoltarea Infrastructurii Educaționale (2017-2023).

PROTECȚIA VICTIMELOR ÎN FAȚA CURȚII PENALE INTERNAȚIONALE

Av., Asist. univ. drd. Elena Tania NĂVODARIU

Baroul Bacău

Universitatea „George Bacovia” din Bacău

E-mail: tania.navodariu@yahoo.com

Rezumat

Curtea Penală Internațională a apărut ca necesitate a tragerii la răspundere penală a persoanelor fizice care au săvârșit crimele prevăzute în mod expres în Statutul Curții Penale Internaționale. Astfel, s-a urmărit lărgirea aplicării normelor procedurale pe care Curtea le va aplica, evoluând de la necesitatea pedepsirii vinovaților de săvârșirea infracțiunilor internaționale, în sensul prevăzut de Statutul de la Roma, la elaborarea unor norme care să ofere un regim de protecție victimelor și martorilor din procesele penale din fața Curții, în considerarea faptului că, participarea efectivă a acestora reprezintă un ajutor considerabil pentru stabilirea adevărului și pentru a se face dreptate. Voi analiza modul de participare, mijloacele de protecție și modalitățile de despăgubire a victimelor, ca urmare a desfășurării procesului în fața Curții Penale Internaționale, atât din prisma normelor prevăzute de legislația internațională cât și din punct de vedere jurisprudențial.

Cuvinte-cheie: Curtea Penală Internațională; victime; martori; crime; proces.

1. Considerații generale sub aspectul rolului Curții Penale Internaționale

Datorită efectelor dezastruoase ale războaielor în mai multe țări ale lumii, și ținând seama de gravitatea crimelor contra păcii, s-a relevat necesitatea instituirii unei jurisdicții internaționale, în vederea pedepsirii celor vinovați de săvârșirea acestor infracțiuni [1]. Astfel, încă din anii 1946-1947, Adunarea Generală ONU a invitat Comisia de Drept Internațional pentru a se discuta încercarea creării unui tribunal internațional autonom, dată fiind experiența tribunalelor militare internaționale care au judecat vinovații crimelor de război „ale căror crime sunt fără localizare geografică precisă” [2], acuzați fiind membrii sau participanții organizațiilor sau ai grupărilor care, în funcție de faptele concrete săvârșite, puteau fi judecați și în mod individual.

De la momentul înființării Curții Penale Internaționale [3] activitatea acesteia a cunoscut o continuă expansiune, prin semnarea și ratificarea Statutului de la Roma de către un număr mare de state [4], care s-au implicat continuu în implementarea programelor necesare unei funcționări eficiente, în scopul pentru care s-a format.

România a fost unul dintre statele care au contribuit direct la intrarea în vigoare a Statutului, a semnat Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale la 7 iulie 1999, și l-a ratificat prin Legea nr. 111 din 28 martie 2002, iar Guvernul României a sprijinit activ CPI și obiectivele sale încă din procesul de negociere asupra Statutului. În prezent, România se implică activ în activitățile politice și de gestionare a Curții care revin Statelor Părți [5]. De asemenea, Republica Moldova a semnat Statutul la 8 septembrie 2000, urmând a fi supus ulterior procedurii de ratificare, astfel că, Parlamentul Republicii Moldova a ratificat Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale prin Legea nr. 212 din 9 septembrie 2010, moment la care și-a

asumat prin acest act anumite obligații internaționale care, conform principiului general de drept internațional „*pacta sunt servanda*”, implică executarea cu bună credință de Republica Moldova a tratatelor internaționale la care este parte. Obligația privind respectarea și executarea tratatelor internaționale este reglementată de asemenea și de Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor (art. 26) [6], Constituția Republicii Moldova (art. 8) și Legea nr. 595-XIV din 24 septembrie 1999 privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova [7].

O lungă perioadă de timp, faptele ilicite din timpul conflictelor interne sau internaționale ale statelor nu au fost incriminate, neexistând o răspundere a persoanelor responsabile pentru săvârșirea crimelor de genocid, crimelor de război, crimelor împotriva umanității sau a crimelor de agresiune, fapte penale ce rămâneau nepedepsite, motiv pentru care s-a conturat necesitatea înființării unei jurisdicții care să răspundă nevoilor societății în ansamblu.

Înainte de înființarea Curții Penale Internaționale au existat și alte încercări pentru crearea unei jurisdicții internaționale penale, astfel că, s-a înființat primul tribunal internațional, Tribunalul Militar Internațional de la Nurnberg [8], urmat de primele tribunale internaționale ad-hoc, Tribunalul de la Tokio [9], Tribunalul Penal Internațional pentru Rwanda [10], Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie [11]. Aceste tribunale au avut rolul de a aduce în fața justiției, persoanele vinovate de săvârșirea crimelor de război și a crimelor contra păcii și umanității comise în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, decizie luată ca urmare a împrejurării că, faptele săvârșite de criminalii de război nu puteau fi localizate pe teritoriul unui singur stat. Un tribunal internațional similar a fost constituit la Tokyo, Tribunalul Militar Internațional pentru Estul îndepărtat de la Tokyo, pentru a fi judecați principalii criminali de război japonezi. Ulterior s-au mai înființat și Tribunalul Internațional pentru fosta Iugoslavie, Tribunalul Internațional pentru Ruanda, Curtea Specială pentru Sierra Leone și Tribunale internaționalizate sau hibride, toate acestea având competențe limitate și specifice [12]. Pe lângă tribunalele internaționale au fost constituite și tribunale naționale, care au adus în fața justiției criminali de război, potrivit dispozițiilor legale specifice țării în care s-au judecat faptele pentru care s-au constituit aceste tribunale, fiind îndeosebi cele de violare a legilor și obiceiurilor războiului.

Curtea Penală Internațională este complementară jurisdicțiilor penale naționale, important pentru Curte fiind tocmai acest principiu al complementarității [13], care stabilește că aceasta își poate exercita jurisdicția numai dacă sistemele naționale nu desfășoară proceduri sau nu doresc sau nu pot să o facă. Important de menționat este și faptul că, potrivit competenței *ratione temporis*, Curtea nu are competență decât în privința crimelor ce țin de competența sa după intrarea în vigoare a Statutului, aplicându-se numai statelor care au devenit parte la statut după intrarea sa în vigoare. Crimele săvârșite înainte de adoptarea statutului nu vor putea face obiectul cercetării instanței internaționale, rămânând a fi cercetate de către instanțele existente la momentul săvârșirii lor, în măsura în care legislația le-a incriminat.

Principalele programe ale Curții privesc: susținerea victimelor; promovarea drepturilor femeilor (inclusiv abordarea disparițiilor, a violențelor sexuale, a discriminărilor); refacerea demnității și promovarea păcii; sprijinirea drepturilor copiilor afectați de conflictele armate; reabilitarea foștilor copii soldați și a altor tineri afectați de război; dezvoltarea și punerea în aplicare a inițiativelor de comunicare și de informare pentru cultivarea relațiilor, creșterea vizibilității, mobilizarea comunităților, schimbarea atitudinilor, gestionarea crizelor, generarea de sprijin și încurajarea contribuțiilor financiare; facilitarea acțiunii de învățare prin abordarea participativă (planificare, cercetare, programare, monitorizare și evaluare) prin asigurarea

unui proces dinamic, interactiv și transformator între persoane, grupuri și instituții, care le permite victimelor atât individual cât și colectiv să își realizeze întregul potențial, precum și alte proiecte care ajută victimele să se integreze în societate și să fie despăgubite în mod rezonabil pentru suferințele la care au fost supuse [14].

2. Dispozițiile legale aplicabile în procesele penale care se desfășoară în fața Curții pentru protecția victimelor în sensul prevăzut de Statutul de la Roma

Faptele care constituie crime, în sensul prevăzut de Statutul de la Roma, sunt în mod expres enumerate în art. 5 din Statut și următoarele, competența Curții fiind limitată la crimele cele mai grave, care privesc ansamblul comunității internaționale, stabilind în mod expres condițiile în care săvârșirea anumitor fapte constituie crime. În baza Statutului, Curtea are competență în ceea ce privește crima de genocid, crimele împotriva umanității, crimele de război și crima de agresiune.

În ceea ce privește conținutul juridic al crimelor internaționale care intra sub incidența jurisdicției CPI, acesta poate fi analizat în același mod ca și infracțiunile din legislația națională, cu reținerea circumstanțelor sau cerințelor esențiale ale comiterii actului de conduită incriminat, care se referă la anumite calificări ale obiectului material al crimei, ale subiectului activ sau pasiv, care pot fi circumstanțe de fapt sau de drept. Circumstanțele faptei incriminate cuprind, în ceea ce privește crimele internaționale, o circumstanță contextuală specifică crimelor împotriva umanității, crimelor de război sau genocidului. În conținutul crimei internaționale este obligatoriu elementul ilicit de drept internațional cutumiar, cu valoare *jus cogens*, care constă în incriminarea conduitei interzise printr-o normă cutumiară de *jus cogens* [15].

Cu titlu exemplificativ arătăm că, în ceea ce privește definirea crimei de genocid, Statutul a prevăzut că, fapta săvârșită cu intenția de a distruge, în întregime sau în parte, un grup național, etnic, rasial sau religios, prin una dintre următoarele modalități de săvârșire a faptei: uciderea de membri ai grupului; vătămarea gravă a integrității fizice sau mintale privind membri ai grupului; supunerea cu intenție a grupului unor condiții de existență care să antreneze distrugerea sa fizică, totală sau parțială; măsuri vizând împiedicarea nașterilor în sânul grupului și transferarea forțată de copii aparținând unui grup în alt grup, reprezintă crimă de genocid.

În ceea ce privește dreptul aplicabil, Curtea Penală Internațională va aplica dispozițiile Statutului Curții, Regulamentul de procedură și de probe, Tratatul ce își fac aplicarea în acest domeniu, principiile și regulile de drept internațional, inclusiv principiile stabilite de dreptul internațional al conflictelor armate, precum și Principiile generale de drept aplicate în diverse sisteme juridice ale lumii.

3. Modul de participare și mijloacele de protecție a victimelor în fața CPI

Dacă, în istoria dreptului internațional, victima era văzută adesea ca martor, Curtea Penală Internațională a schimbat acest fapt și, pe lângă toate elementele de noutate aduse în sistemul judiciar internațional, a instituit posibilitatea victimei de a participa la procesul penal în nume propriu și de a obține despăgubiri, pentru suferințele și pierderile suferite.

Încă din anul 1985, prin Rezoluția 40/34 din 29.11.1985, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite a definit termenul de "victimele infracțiunii", în sensul că: „victimele înseamnă persoane cărora, în mod individual sau colectiv, le-a fost cauzat un prejudiciu fizic

sau moral, suferințe emoționale, pagube materiale sau încălcarea drepturilor lor fundamentale prin acțiuni sau inacțiuni, care încalcă legile penale ale statelor membre, inclusiv legile care interzic abuzul de putere”.

Articolul 68 din Statut, prevede măsurile corespunzătoare pentru protecția și participarea la proces a victimelor și martorilor, iar în articolul 75 din Statut, este prevăzută posibilitatea acordării de despăgubiri în favoarea victimelor.

În sensul prevăzut de Declarație, sunt prezumate a fi victime și, implicit, au dreptul la acordarea de despăgubiri, atât victima, care a suferit direct prejudiciul cauzat de infracțiune, rudele apropiate și persoanele aflate în întreținerea victimelor, cât și persoanele care au intervenit pentru a acorda ajutor victimelor aflate în situații critice sau pentru a preveni victimizarea.

Pentru a sprijini redresarea victimelor genocidului, a crimelor împotriva umanității, a crimelor de război și a crimei de agresiune a fost înființat **Fondul fiduciar pentru victime** [16], în temeiul art. 79 din Statutul de la Roma. Misiunea Fondului fiduciar pentru victime este de a răspunde daunelor rezultate din infracțiunile din jurisdicția CPI, prin asigurarea drepturilor victimelor și familiilor acestora, prin furnizarea de programe de reparații și asistență, pentru ca aceștia să se poată întoarce la o viață demnă și contributivă în cadrul comunităților.

Chiar dacă, repararea prejudiciului cauzat victimelor infracțiunilor prevăzute de Statutul de la Roma este în sarcina infractorului și a statului, Curtea a stabilit două mandate ale Fondului fiduciar pentru victime, prin care să pună în aplicare reparațiile ordonate de instanță și programe psihosociale sau de susținere materială a victimelor infracțiunilor care intră în competența Curții. Pentru a implementa servicii și programe, Fondul fiduciar pentru victime colaborează cu partenerii naționali și internaționali, iar procesul de selecție a partenerilor variază de la unicul aport la un proces de licitație competitiv, cu ajutorul unității de achiziții a CPI, și pe baza unui cadru programatic aprobat de Consiliu. Procesul de acordare a granturilor Fondului fiduciar pentru victime, subliniază următoarele principii-cheie: participarea victimelor la planificarea programelor, sustenabilitatea inițiativelor comunitare, acordarea de ajutoare transparente și orientate, accesul solicitanților care în mod tradițional nu aveau acces la finanțare, abordarea vulnerabilității speciale a fetelor și femeilor, capacitatea beneficiarilor de finanțare și coordonarea eforturilor pentru a se asigura că selecția și gestionarea granturilor sunt strategice și coerente [17].

Acest fond fiduciar pentru victime este administrat după principiile stabilite de Adunarea statelor părți, are un buget propriu cu sume provenite din amenzi, din bunurile confiscate prin dispoziția Curții de la persoanele vinovate de săvârșirea infracțiunilor prevăzute de Statut, din acordurile încheiate între CPI și state precum și din donări voluntare ale statelor membre și ale donatorilor individuali. Primul acord multianual pentru susținerea acestei cauze a fost încheiat de Finlanda pentru perioada 2012-2015, cu o sumă totală de 800.000 €, contribuind cu peste 2,9 milioane de euro începând cu 2004, Finlanda fiind unul dintre susținătorii de lungă durată ai Fondului fiduciar pentru victime și unul dintre donatorii cei mai consecvenți [18].

Mandatul de reparare a Fondului fiduciar este legat de proceduri judiciare specifice în fața Curții, în cazul în care procesul se finalizează printr-o soluție de condamnare. Astfel, mandatul de reparare începe să joace un rol mai important în activitatea Fondului fiduciar, deoarece încheie prima procedură penală a Curții. În anul 2016 sunt patru cazuri care au ajuns la etapa reparațiilor, aceasta reprezentând o ocazie interesantă și importantă pentru Fondul fiduciar, de a-și dezvolta și consolida parteneriatul instituțional cu CPI, pentru a asigura succesul regimului de reparare prevăzut în Statutul de la Roma. Fiecare dintre cele patru

cazuri, care au ajuns în etapa de reparare, implică diferite infracțiuni, care au dus la daune diverse și distincte victimelor și familiilor acestora. În parteneriat cu Curtea, misiunea Fondului fiduciar este să se asigure că desemnarea cuantumului sumelor alocate pentru despăgubiri este în acord prejudiciile specifice suferite de victime în fiecare caz, așa cum au constatat camerele de judecată respective și că, prin punerea în aplicare eficientă și la timp a despăgubirilor, promisiunea reparațiilor poate deveni o realitate concretă și semnificativă pentru victime, oferindu-le în acest mod posibilitatea de vindecare și reintegrare pozitivă în cadrul familiilor și comunităților lor [19].

Concluzii

Pe plan internațional observăm o evoluție, în ceea ce privește modul în care sunt văzute victimele în procesele penale pornite împotriva infracțiunilor care sunt de competența CPI, în sensul că, după adoptarea Statutului de la Roma, victimele au posibilitatea de a participa efectiv la procesul penal, au dreptul la despăgubiri și la programe de reabilitare pentru reintegrarea în comunitățile din care provin.

La inițiativa statelor s-a înființat Fondul Fiduciar, iar implicarea acestora în susținerea Fondului Fiduciar este esențială, de vreme ce numărul victimelor rezultate în urma crimelor comise este foarte mare, iar persoanele găsite vinovate în urma soluționării proceselor nu dețin mijloacele materiale necesare acoperirii prejudiciilor create. Aceasta a fost și rațiunea înființării Fondului Fiduciar, acțiune ce a fost susținută de statele partenere, concretizată prin contribuțiile importante acordate pentru diverse cauze, prin intermediul susținătorilor cheie ai activității Fondului, precum Guvernul Irlandei [20], Guvernul Norvegiei [21] sau Germania [22], state care și-au manifestat dorința de a pune în aplicare prevederile Statutului de la Roma, și de a crea condițiile pentru ca promisiunea de reparare a prejudiciilor aduse victimelor să poată fi dusă la îndeplinire. S-a făcut apel către toate statele membre de a sprijini activitatea Fondului, considerându-se că numai prin contribuții voluntare însemnate programele de asistență a victimelor reușește să-și atingă scopul pentru care a fost creat.

Din studiul efectuat observăm că, demersurile efectuate de statele membre până la acest moment au dus la rezultate vizibile, victimele celor mai grave infracțiuni au fost despăgubite cu sume de bani sau li s-a acordat posibilitatea de a participa la servicii de reintegrare socială, astfel că, procesele penale în fața Curții nu se mai limitează la tragerea la răspundere penală a persoanelor vinovate, ci au un rol esențial în repararea prejudiciilor suferite de victime.

Referințe bibliografice

- [1] A se vedea în acest sens Vespasian Pella, Draft of Statute Establishing a Criminal Chamber at the Permanent Court of International Justice, în *L'Association internationale de droit penal*, <http://pargaru.ro/2018/07/30/vespasian-pella-si-zorii-justitiei-internationale/>
- [2] Acordul de la Londra, semnat 8 august 1945 de Franța, S.U.A., Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și U.R.S.S.
- [3] Curtea Penală Internațională, cu sediul la Haga, Olanda, a fost înființată prin Statutul de la Roma, care a fost adoptat la 17 iulie 1998 și a intrat în vigoare în iulie 2002.
- [4] Toate statele membre UE au ratificat Statutul de la Roma.
- [5] <https://www.agerpres.ro/flux-documentare/2017/07/01/documentar-15-ani-de-la-intrarea-in-vigoare-a-statutului-de-la-roma-al-curtii-penale-internationale-03-41-12>

- [6] În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993.
- [7] Notă informativă la proiectul de Hotărâre a Guvernului privind completarea Hotărârii Guvernului nr. 454 din 24 martie 2008, www.justice.gov.md/file/.../Nota_informativa1.doc
- [8] La întâlnirile de la Teheran (1943), Ialta (1945) și Potsdam (1945), cele trei mari puteri din timpul războiului, Statele Unite, Uniunea Sovietică și Regatul Unit, au convenit asupra pedepselor care urmau să fie aplicate celor vinovați de crime de război și crime împotriva umanității în timpul celui de al doilea război mondial. Baza legală a Tribunalului de la Nürnberg a constituit-o Carta de la Londra, emisă la 8 august 1945, https://ro.wikipedia.org/wiki/Procesele_de_la_N%C3%BCnberg
- [9] Constituit prin Declarația Comandului Suprem al forțelor aliate, la 19 ianuarie 1946.
- [10] Înființat prin Rezoluția Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite 955 din 8 noiembrie 1994.
- [11] Înființat prin Rezoluția Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite 808 din 22 februarie 1993.
- [12] A se vedea Beatrice Onica Jarka, Drept internațional umanitar, Note de curs, Editura Universul Juridic, 2015, p. 155-175.
- [13] A se vedea în acest sens Apreotesei Ioana-Alina, The Victims of the Crimes under the Jurisdiction of the International Criminal Court – Some Aspects of Legal Responsibility, Miskolc Journal of International Law, Volume 4, 2007, no.1, p. 95-106.
- [14] A se vedea în acest sens <https://www.trustfundforvictims.org/en/what-we-do/programming-guiding-principles>
- [15] A se vedea Beatrice Onica Jarka, Drept internațional umanitar, Note de curs, Editura Universul Juridic, 2015, p. 163.
- [16] Art. 79 din Statutul din 17 iulie 1998 de la Roma al CPI „Un fond este creat, în baza hotărârii Adunării statelor părți, în profitul victimelor crimelor ce țin de competența Curții și al familiilor lor”.
- [17] <https://www.trustfundforvictims.org/en/what-we-do/projects>
- [18] <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=181214-tfv-pr-finland>
- [19] A se vedea în acest sens: <https://www.trustfundforvictims.org/en/what-we-do/reparation-orders>
- [20] La 5 decembrie 2018, guvernul Irlandei și un susținător important al Fondului fiduciar pentru victime (TFV), a anunțat o contribuție voluntară de 175 000 EUR. Această contribuție este alocată pentru refacerea rezervei de reparații a TFV (87.500 €) și a programului de asistență al TFV (87.500 €). <https://www.trustfundforvictims.org/en/news/press-release-ireland-contributes-%E2%82%AC175000-trust-fund-victims>
- [21] Guvernul Norvegiei a contribuit cu peste 1,6 milioane de euro la Fondul fiduciar pentru victime din 2004.
- [22] Până în prezent, Germania a contribuit cu peste 3,8 milioane EUR la Fondul fiduciar pentru victime din 2006, <https://www.trustfundforvictims.org/en/news/press-release-germany-contributes-%E2%82%AC300000-trust-fund-victims-earmarked-reparations>

PROCEDURA AUDIERII ANTICIPATE

Procuror, Drd. Camelia Mădălina HIRA

D.I.I.C.O.T. - S.T. Constanța

Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” din București

E-mail: madalinahira@yahoo.com

Rezumat

Legea nr. 135/2010 privind Codul de Procedură Penală, în Titlul III, instituie, în cadrul organelor judiciare, alături de organele de urmărire penală și instanțele de judecată, judecătorul de drepturi și libertăți și judecătorul de cameră preliminară. Astfel, potrivit art. 53 din Codul de procedură penală, judecătorul de drepturi și libertăți este judecătorul care, în cadrul instanței, potrivit competenței acesteia, soluționează, în cursul urmăririi penale, cererile, propunerile privind procedura audierii anticipate. În Partea Specială a Codului de Procedură Penală, Titlul I, Capitolul IV privind desfășurarea urmăririi penale, în articolul nr. 308 este reglementată procedura audierii anticipate a persoanei vătămate, a părții civile, a părții responsabile civilmente sau a unui martor. În esență, procedura audierii anticipate are ca scop audierea nemijlocită a persoanei vătămate, a părții civile, a părții responsabile civilmente sau a unui martor, de către judecătorul de drepturi și libertăți, atunci când există riscul ca aceștia să nu mai poată fi audiați în cursul judecății. Prin urmare, încă din cursul urmăririi penale, procurorul poate sesiza judecătorul de drepturi și libertăți, în vederea audierii anticipate a unora din părțile sau subiecții procesuali principali.

Cuvinte-cheie: *audiere anticipată; judecătorul de drepturi și libertăți; martor; urmărire penală; subiecți procesuali principali.*

I. Considerații introductive

Legea numărul 135/2010 privind Codul de Procedură Penală, în Titlul III instituie, în cadrul organelor judiciare, alături de organele de urmărire penală și instanțele de judecată, judecătorul de drepturi și libertăți și judecătorul de cameră preliminară.

Astfel, potrivit art. 53 din codul de procedură penală, judecătorul de drepturi și libertăți este judecătorul care, în cadrul instanței, potrivit competenței acesteia, soluționează, în cursul urmăririi penale, cererile, propunerile privind procedura audierii anticipate.

În Partea Specială a Codului de Procedură Penală, Titlul I, Capitolul IV privind desfășurarea urmăririi penale, în articolul nr. 308 este reglementată procedura audierii anticipate a persoanei vătămate, a părții civile, a părții responsabile civilmente sau a unui martor.

În esență, procedura audierii anticipate are ca scop audierea nemijlocită a persoanei vătămate, a părții civile, a părții responsabile civilmente sau a unui martor de către judecătorul de drepturi și libertăți, atunci când există riscul ca aceștia să nu mai poată fi audiați în cursul judecății.

Prin urmare, încă din cursul urmăririi penale, procurorul poate sesiza judecătorul de drepturi și libertăți, în vederea audierii anticipate a unora din părțile sau subiecții procesuali principali.

II. Condiții de aplicabilitate

Se impune următoarea distincție referitoare la părțile și subiecții procesuali principali care pot fi destinatarii procedurii audierii anticipate.

Astfel, potrivit art. 32 din Codul de procedură penală, *„părțile sunt subiecții procesuali care exercită sau împotriva cărora se exercită o acțiune judiciară. Părțile din procesul penal sunt inculpatul, partea civilă și partea responsabilă civilmente”*.

În conformitate cu art. 33 din Codul de procedură penală, *„subiecții procesuali principali sunt suspectul și persoana vătămată. Subiecții procesuali principali au aceleași drepturi și obligații ca și părțile, cu excepția celor pe care legea le acordă numai acestora”*.

De asemenea, art. 34 din Codul de procedură penală stabilește că martorul este subiect procesual.

Prin urmare, raportat la drepturile și obligațiile procesuale pe care le au, destinatarii procedurii audierii anticipate sunt doar persoana vătămată, partea civilă, partea responsabilă civilmente sau un martor.

De menționat este și faptul că, în textul de lege, nu sunt enumerate situațiile în care s-ar impune procedura audierii anticipate a persoanei vătămate, a părții civile, sau a părții responsabile civilmente.

Apreciez că, în principiu, motivele care impun procedura audierii anticipate ar trebui să se refere la existența unei boli grave, a vârstei înaintate, loc de muncă în altă țară, domiciliu ori reședință în altă țară etc.

În toate cazurile, motivele care impun audierea anticipată trebuie să fie serioase și obiective, procurorul fiind cel care apreciază temeinicia acestora.

În practică, în legislația penală anterioară (Codul de procedură penală din 1968), au existat cazuri în care victimele infracțiunilor au fost cetățeni străini, cu domiciliul în alte țări, și care s-au aflat temporar pe teritoriul României.

După audierea victimelor infracțiunilor - cetățeni străini - de către organele de poliție și procuror, acestea părăseau teritoriul României și, de regulă, nu se mai prezentau în fața instanței de judecată pentru a fi audiate nemijlocit.

Introducerea în noul Cod de Procedură Penală a articolului 308, referitor la procedura audierii anticipate, oferă o soluție pentru audierea victimelor infracțiunilor, care sunt cetățeni străini, ce se află temporar pe teritoriul României.

De asemenea, în contextul fenomenului imigrației ilegale, aplicarea procedurii audierii anticipate este esențială în ceea ce privește audierea tuturor persoanelor, ce au calitatea de martor, având în vedere că acestea stau pe teritoriul României o perioadă scurtă de timp.

Separat de aspectele practice, apreciez că procedura audierii anticipate are un dublu scop.

Astfel, pe de-o parte, procedura audierii anticipate permite ca instanța de judecată să audieze în mod nemijlocit persoana vătămată, partea civilă, partea responsabilă civilmente ori martorul.

Pe de altă parte, se asigură posibilitatea suspectului sau inculpatului să adreseze direct întrebări persoanei vătămate, părții civile, părții responsabile civilmente sau martorului.

III. Aspecte procedurale

Înainte de a solicita procedura audierii anticipate, procurorul trebuie să încuviințeze proba cu audierea martorilor.

De asemenea, numai după audierea martorului, a persoanei vătămate, a părții civile sau a părții responsabile civilmente, procurorul ori organele de poliție judiciară, pot constata existența unei cauze obiective care ar împiedica, ulterior, ca una din aceste persoane să se

prezintă în fața instanței de judecată pentru a fi audiată nemijlocit și în condiții de contradictorialitate.

Cu alte cuvinte, procurorul este cel care va aprecia dacă audierea unui martor este utilă, concludentă, pertinentă, și dacă, declarația acestuia poate servi la aflarea adevărului, situație care impune audierea anticipată a acestuia.

Apreciez că, procedura audierii anticipate se poate realiza atât în faza urmăririi penale *in rem*, cât și în faza urmăririi penale *in personam*, după dispunerea continuării acesteia față de suspect.

Pentru a solicita audierea anticipată, procurorul întocmește un referat motivat cu propunere de audiere anticipată a persoanei vătămate, a părții civile, a părții responsabile civilmente sau a martorului/martorilor, pe care îl adresează judecătorului de drepturi și libertăți.

În propunere, procurorul trebuie să arate motivele care explică cauzele pentru care martorul, persoana vătămată, partea civilă sau partea responsabilă civilmente nu se vor prezenta, ulterior, pentru a fi audiați de instanța competentă să judece cauza în fond.

În egală măsură, se impune să fie arătate și indicate dovezile care susțin imposibilitatea prezentării pentru audiere în fața instanței de fond.

În acest sens, apreciez că, împreună cu referatul cu propunere de audiere anticipată, trebuie trimis judecătorului de drepturi și libertăți, dosarul cauzei ori o copie certificată a acestuia.

După primirea cererii, judecătorul de drepturi și libertăți trebuie să aprecieze asupra temeiniciei acesteia.

Consider că, atunci când analizează justetea propunerii procurorului care supraveghează ori efectuează urmărirea penală, judecătorul de drepturi și libertăți trebuie să se raporteze doar la condițiile de admisibilitate, prevăzute de art. 308 alin. 1 din C.P.P.

Prin urmare, judecătorul de drepturi și libertăți nu poate aprecia asupra temeiniciei cererii de audiere anticipată prin referire la utilitatea probei ori obiectul probațiunii, acesta fiind atributul organului de urmărire penală.

De asemenea, după primirea cererii, judecătorul de drepturi și libertăți stabilește, de îndată, data și locul audierii și dispune, de asemenea, citarea părților și a subiecților procesuali principali.

Audierea anticipată a persoanei vătămate, a părții civile, a părții responsabile civilmente sau a martorului, are loc în camera de consiliu și nu în ședință publică.

Apreciez că, legiuitorul a avut în vedere ca audierea anticipată să aibă loc în camera de consiliu, întrucât faza de urmărire penală este o fază nepublică și, prin urmare, același principiu trebuie să se aplice și în cazul procedurii audierii anticipate de către judecătorul de drepturi și libertăți.

Participarea procurorului la procedura audierii anticipate este, întotdeauna, obligatorie.

În practică, judecătorul de drepturi și libertăți, primind referatul motivat al procurorului, stabilește termen foarte scurt (24 de ore), citează părțile și subiecții procesuali principali, iar ulterior, procedează la audierea anticipată a persoanei, astfel cum s-a solicitat.

Se impune precizarea că, procedura audierii anticipate, în ceea ce privește audierea martorilor, a persoanei vătămate, a părții civile sau a părții responsabile civilmente, se face cu respectarea dispozițiilor legale, ce reglementează audierea acestora, în faza de cercetare judecătorească.

De asemenea, legiuitorul a prevăzut în procedura audierii anticipate, posibilitatea audierii minorului martor sau parte civilă, ori audierea persoanei vătămate, dacă în raport cu persoana

acestora sau cu natura cauzei, procurorul apreciază că evitarea audierii repetate, pe parcursul procesului, este în interesul acestora.

Cu privire la această din urmă posibilitate, arăt că, în practică, s-au regăsit situații în care s-a considerat necesară audierea anticipată a persoanei vătămate, motivat de faptul că aceasta nu avea domiciliul pe teritoriul României ori urma să plece, în baza unui contract, o perioadă îndelungată din țară.

Concluzii

Consider că, procedura audierii anticipate este utilă în situațiile în care destinatarii acesteia, astfel cum sunt prevăzuți în articolul 308 alin. 1 C.P.P., din motive obiective, temeinice, nu ar putea fi audiați nemijlocit, în faza de cercetare judecătorească și, prin urmare, nu ar putea fi respectate garanțiile dreptului la apărare, care implică și dreptul inculpatului să chestioneze personal martorii acuzării.

Referințe bibliografice

1. Codul de Procedură Penală din 1968.
2. Noul Cod de Procedură Penală.
3. Legea nr. 255/2013, pentru punerea în aplicare a Legii nr. 135/2010, privind Codul de Procedură Penală.

ASPECTE RELEVANTE REFERITOARE LA MECANISMUL DE VERIFICARE ȘI COOPERARE PENTRU ROMÂNIA DIN 2018

Lector univ. dr. Crina-Mihaela VERGA

Universitatea „George Bacovia” din Bacău

E-mail: crina_verga2000@yahoo.com

Rezumat

Lucrarea are în vedere, mai întâi, explicarea noțiunii de „mecanism de verificare și cooperare”, ca modalitate tranzitorie de a asista România și Bulgaria în ceea ce privește reforma judiciară, corupția și crima organizată. Studiul vizează, apoi, prezentarea legislației corespunzătoare în domeniul supus analizei. În cele din urmă, vom face referire la câteva aspecte relevante, subliniate de Comisia Europeană, referitoare la Mecanismul de Cooperare și Verificare din 2018 privind România. Studiul realizat apare, astfel, ca fiind foarte util în ceea ce privește transpunerea adecvată și aplicarea efectivă a actelor normative în materie ale Uniunii Europene de către România și Bulgaria. Subiectul dezbătut este de mare actualitate, deoarece vizează progresele înregistrate de România cu privire la reforma justiției și eradicarea corupției în România.

Cuvinte-cheie: Mecanismul de Cooperare și Verificare, România, 2018.

Secțiunea I. Conceptul de „mecanism de verificare și cooperare” (MCV)

La momentul încheierii Tratatului de aderare a României și Bulgariei la Uniunea Europeană, existau, pentru România, o serie de deficiențe referitoare la reforma sistemului judiciar, prevenirea și combaterea corupției, la care s-a adăugat, pentru Bulgaria, și eradicarea crimei organizate. În domeniile menționate mai sus s-a instituit o măsură tranzitorie, care constă într-un mecanism de cooperare și verificare¹. Conform acestuia din urmă, Comisia prezintă, în mod regulat, rapoarte privind progresele înregistrate în domeniile vizate. Primul raport al Comisiei a fost prezentat la 27 iunie 2007. Aceste documente evaluează situația existentă și propun autorităților române recomandările necesare, în vederea atingerii obiectivelor de referință, care au fost enumerate, în mod expres, în Decizia Comisiei din 2006, pe care o vom analiza într-o secțiune ulterioară.

Rapoartele elaborate până în prezent s-au bazat pe contactele cu statele membre, societatea civilă, organizații internaționale, experți independenți, precum și pe alte surse.

Comisia sprijină eforturile depuse de România în vederea atingerii obiectivelor MCV, oferindu-le finanțare din cadrul fondurilor structurale și de investiții europene. În perioada 2007-2013, în România au existat deja câteva proiecte în domeniul luptei împotriva corupției și al reformei sistemului judiciar finanțate de Comisie. În perioada 2014-2020, programul „Capacitatea administrativă” (FSE) oferă finanțare în valoare de aproximativ 103 milioane EUR pentru proiectele de reformă judiciară din România, din care 35 de milioane EUR dedicate unor acțiuni de combatere a corupției și 35 de milioane EUR pentru îmbunătățirea procesului de achiziții publice. Fonduri în valoare de până la 15 milioane EUR din Fondul european de dezvoltare regională vor fi investite în consolidarea capacităților și asistența

¹ Pentru detalii, a se vedea și Severin Adrian, „Mecanismul de verificare și cooperare” (MCV): cadru juridic, abuzuri și remedii, publicat pe site-ul www.lumeajustitiei.ro

tehnică în domeniul achizițiilor publice, în sprijinirea autorităților de management în ceea ce privește prevenirea fraudelor și în Departamentul pentru Lupta Antifraudă.

Secțiunea a II-a. Cadrul juridic privind „mecanismul de verificare și cooperare”

§1. Tratatul de aderare a României și Bulgariei la Uniunea Europeană²

În Tratatul de aderare a României și Bulgariei la Uniunea Europeană (articolele 36, 37 și 38) au fost inserate prevederi speciale privind existența unor dificultăți semnificative în economie, sistemul judiciar și lupta împotriva corupției.

În acest sens, potrivit art. 36, în cazul în care, până la împlinirea unui termen de cel mult trei ani de la data aderării, survin dificultăți semnificative și susceptibile să persiste în orice sector al economiei sau care ar putea provoca deteriorarea serioasă a situației economice într-un anumit domeniu, Bulgaria și România pot solicita să fie autorizate să adopte măsuri de protecție în vederea remedierii situației și a adaptării sectorului în cauză la economia pieței interne.

În aceleași împrejurări, oricare actual stat membru poate solicita să fie autorizat să adopte măsuri de protecție în raport cu Bulgaria, cu România sau cu ambele state.

La cererea statului interesat, Comisia adoptă, în procedură de urgență, măsurile de protecție pe care le consideră necesare, arătând condițiile și modalitățile în care acestea trebuie puse în aplicare.

În caz de dificultăți economice serioase și la cererea expresă a statului membru interesat, Comisia hotărăște în termen de cinci zile lucrătoare de la primirea cererii însoțite de datele de fundamentare corespunzătoare. Măsurile astfel hotărâte sunt de imediată aplicare, țin seama de interesele tuturor părților interesate și nu pot determina efectuarea de controale la frontiere.

Măsurile autorizate menționate mai sus pot include derogări de la normele Tratatului CE și ale Tratatului de aderare, în măsura și pentru termenele strict necesare pentru atingerea obiectivelor menționate anterior. Se acordă prioritate măsurilor care afectează cel mai puțin funcționarea pieței interne.

Conform art. 37, în cazul în care Bulgaria sau România nu și-a îndeplinit angajamentele asumate în contextul negocierilor de aderare, determinând o perturbare semnificativă a bunei funcționări a pieței interne, inclusiv orice angajamente asumate în cadrul politicilor sectoriale care privesc activități economice cu efecte transfrontaliere, ori pericolul iminent al unei atari perturbări, Comisia poate să adopte măsurile corespunzătoare până la împlinirea unui termen de cel mult trei ani de la data aderării, la cererea motivată a unui stat membru sau din proprie inițiativă.

Măsurile sunt proporționale și se acordă prioritate aceloră dintre ele care perturbă cel mai puțin funcționarea pieței interne și, după caz, aplicării mecanismelor sectoriale de salvagardare în vigoare. Asemenea măsuri de salvagardare nu pot fi utilizate ca mijloace arbitrare de discriminare sau de restrângere disimulată a comerțului dintre statele membre. Clauza de salvagardare poate fi invocată chiar și înainte de aderare în temeiul concluziilor urmăririi îndeplinirii angajamentelor asumate în negocieri, iar măsurile adoptate intră în vigoare la data aderării, cu

² Actul privind condițiile de aderare a Republicii Bulgaria și a României și adaptările tratatelor pe care se întemeiază Uniunea Europeană, publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L157/203 din 21.06.2005, site-ul <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12005SA&from=FR>. Tratatul a fost ratificat prin Legea nr. 157/2005, publicată în Monitorul Oficial nr. 465/1.06.2005.

excepția cazului în care acestea prevăd o dată ulterioară. Măsurile nu pot fi menținute mai mult decât este strict necesar și, în orice caz, sunt revocate la data la care angajamentul corespunzător este îndeplinit. Măsurile pot fi, totuși, aplicate dincolo de termenul prevăzut la alineatul de mai sus atât timp cât angajamentele corespunzătoare nu au fost îndeplinite. Ca răspuns la progresele realizate de noul stat membru în cauză în îndeplinirea angajamentelor sale, Comisia poate adapta în mod corespunzător măsurile luate. Comisia informează Consiliul cu suficient timp înaintea revocării regulamentelor și deciziilor europene prin care sunt stabilite măsurile de salvagardare și ține seama întocmai de orice observații formulate, în acest sens, de către Consiliu.

Potrivit art. 38, în cazul în care, în Bulgaria sau în România, există deficiențe semnificative sau un risc iminent privind apariția unor asemenea deficiențe în transpunerea, stadiul aplicării sau asigurarea respectării deciziilor-cadru sau a oricăror altor angajamente, instrumente de cooperare și decizii privind recunoașterea reciprocă în domeniul dreptului penal în conformitate cu titlul VI al Tratatului UE, precum și a directivelor și regulamentelor privind recunoașterea reciprocă în domeniul dreptului civil în conformitate cu titlul IV din Tratatul CE, Comisia poate să adopte, până la împlinirea unui termen de cel mult trei ani de la data aderării, la cererea motivată a unui stat membru sau din proprie inițiativă și după consultarea statelor membre, măsurile corespunzătoare și să precizeze condițiile și modalitățile în care aceste măsuri intră în vigoare.

Măsurile pot lua forma suspendării provizorii a aplicării dispozițiilor și hotărârilor corespunzătoare în relațiile dintre Bulgaria sau România și oricare alt ori alte state membre, fără să aducă atingere continuării cooperării judiciare consolidate. Clauza de salvagardare poate fi invocată chiar înainte de aderare, în temeiul concluziilor privind urmărirea îndeplinirii angajamentelor asumate în negocieri, iar măsurile adoptate intră în vigoare la data aderării, cu excepția cazului în care acestea prevăd o dată ulterioară. Măsurile nu pot fi menținute mai mult decât este strict necesar și, în orice caz, sunt revocate la data la care deficiențele sunt remediate. Măsurile pot fi totuși aplicate dincolo de termenul menționat mai sus atât timp cât aceste deficiențe subzistă. Ca răspuns la progresele realizate de noul stat membru în cauză în remedierea deficiențelor identificate, Comisia poate adapta în mod corespunzător măsurile luate, după consultarea statelor membre. Comisia informează Consiliul cu suficient timp înaintea revocării măsurilor de salvagardare și ține seama întocmai de orice observații formulate în acest sens de către Consiliu.

§2. Decizia Comisiei Europene de stabilire a unui mecanism de cooperare și de verificare pentru România din 13 decembrie 2006³

În decizia sa din 2006, Comisia pornește de la premisa conform căreia, Uniunea Europeană este instituită pe principiul statului de drept, un principiu comun tuturor statelor membre.

În același sens, se consideră că spațiul de libertate, securitate și justiție, precum și piața internă, instituite prin Tratatul privind Uniunea Europeană și Tratatul de instituire a Comunității Europene, se bazează pe convingerea reciprocă în privința faptului că deciziile și practicile administrative și judiciare din toate statele membre respectă pe deplin statul de drept.

³ Decizia Comisiei 2006/928/CE din 13 decembrie 2006 de stabilire a unui mecanism de cooperare și de verificare a progresului realizat de România în vederea atingerii anumitor obiective de referință specifice în domeniul reformei sistemului judiciar și al luptei împotriva corupției [notificată cu numărul C(2006) 6569] (2006/928/CE), publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 354 din 14 decembrie 2006.

Această condiție implică existența, în toate statele membre, a unui sistem judiciar și administrativ imparțial, independent și eficient, înzestrat cu mijloace suficiente, între altele, pentru a lupta împotriva corupției.

În ceea ce privește România, Comisia apreciază eforturile considerabile făcute de aceasta pentru a finaliza pregătirile de aderare la Uniunea Europeană; însă, Comisia a identificat, în raportul său din 26 septembrie 2006, chestiuni rămase nerezolvate, în special în ceea ce privește responsabilizarea și eficiența sistemului judiciar și ale organelor de aplicare a legii, domenii în care sunt necesare progrese suplimentare pentru a garanta capacitatea acestor organe de a aplica măsurile adoptate pentru a institui piața internă și spațiul de libertate, securitate și justiție.

Toate problemele enunțate mai sus, justifică instituirea unui mecanism de cooperare și de verificare a progreselor realizate de România, în vederea atingerii anumitor obiective de referință, specifice în domeniul reformei sistemului judiciar și al luptei împotriva corupției.

În cazul în care România nu ar reuși să atingă obiectivele de referință în mod corespunzător, Comisia poate aplica clauzele de salvagardare, în temeiul articolelor 37 și 38 din Actul de aderare menționat anterior, în special suspendarea obligației statelor membre de a recunoaște și executa, în condițiile stabilite de legislația comunitară, hotărârile judecătorești și deciziile judiciare din România, precum mandatele de arestare europene.

Această decizie ar trebui modificată în cazul în care evaluarea Comisiei arată că este necesară o adnotare sau o schimbare a obiectivelor de referință.

Executivul Uniunii Europene menționează, în mod expres, că decizia din 2006 va fi abrogată atunci când au fost atinse toate obiectivele de referință.

Potrivit Deciziei la care ne raportăm, Mecanismul de Cooperare și Verificare se referă la faptul că, în fiecare an, până la 31 martie cel târziu, iar în primul an la 31 martie 2007, România prezintă Comisiei un raport privind progresele realizate în vederea atingerii fiecăruia dintre obiectivele de referință stabilite. Comisia poate, în orice moment, să ofere ajutor tehnic prin diverse mijloace sau să colecteze ori să facă schimb de informații privind obiectivele de referință. De asemenea, Comisia poate organiza, în orice moment, misiuni de experți, în acest sens, în România. Autoritățile române oferă Comisiei sprijinul necesar în acest context.

Comisia a transmis, pentru prima dată în iunie 2007, Parlamentului European și Consiliului, propriile comentarii și concluzii privind raportul prezentat de România.

Obiectivele de referință pe care România trebuie să le atingă, prevăzute de decizia în discuție sunt:

1. *garantarea unui proces judiciar mai transparent și mai eficient* totodată, în special prin consolidarea capacităților și a responsabilizării Consiliului Superior al Magistraturii; raportarea și evaluarea impactului noilor coduri de procedură civilă și administrativă;

2. *înființarea*, conform celor prevăzute, a *unei agenții pentru integritate*, cu responsabilități în domeniul verificării patrimoniului, al incompatibilităților și al conflictelor de interese potențiale, precum și cu capacitatea de a adopta decizii obligatorii, care să poată duce la aplicarea unor sancțiuni disuasive;

3. *continuarea*, în baza progreselor realizate deja, a *unor cercetări profesionale și imparțiale cu privire la acuzațiile de corupție la nivel înalt*;

4. *adoptarea unor măsuri suplimentare de prevenire și combatere a corupției, în special în cadrul administrației locale*.

Pe baza Deciziei comentate mai sus, Consiliul Uniunii Europene a adoptat, în același an, o serie de concluzii⁴, prin care felicită România și Bulgaria pentru reformele întreprinse, subliniind că este foarte important ca aceste două state să rămână animate de voința politică pentru reglementarea problemelor restante.

Consiliul susține mecanismul care trebuie creat în vederea cooperării și verificării progreselor realizate în domeniul reformei judiciare, luptei contra criminalității organizate și corupției, inclusiv posibilitatea de a impune măsuri de siguranță când este necesar, precum și alte măsuri definite de Comisie, pentru a sprijini procesul de aderare a României și Bulgariei la Uniunea Europeană. Aceste dispoziții vor viza garantarea bunei funcționări a politicilor și instituțiilor Uniunii Europene după aderare.

Secțiunea a III-a. Mecanismul de cooperare și verificare din 2018 privind România

În noiembrie 2018, Comisia Europeană a publicat raportul privind progresele înregistrate de România în cadrul mecanismului de cooperare și de verificare. Acesta din urmă vizează îndeplinirea angajamentelor asumate de România privind reforma judiciară și combaterea corupției.

Actualul raport are în vedere evoluția situației în domeniile enunțate mai sus, în decurs de un an, de la raportul elaborat de executivul european în noiembrie 2017.

E necesar a menționa faptul că, în raportul său din ianuarie 2017⁵, Comisia Europeană a stabilit un număr de *recomandări*, care au fost considerate suficiente pentru ca România să încheie Mecanismul de Cooperare și Verificare până la sfârșitul mandatului Comisiei conduse de Jean-Claude Juncker. Aceste recomandări aveau în vedere următoarele aspecte:

a. să se instituie unui sistem puternic și independent de numire a procurorilor de rang înalt, pe baza unor criterii clare și transparente, bazate pe sprijinul Comisiei de la Veneția;

b. asigurarea faptului că în Codul de conduită pentru parlamentari, care este în curs de elaborare în Parlament, sunt incluse prevederi clare cu privire la respectul reciproc între instituții, și se precizează clar, că parlamentarii și procesul parlamentar trebuie să respecte independența sistemului judiciar. Un cod de conduită similar ar putea fi adoptat pentru miniștri;

c. faza actuală a reformei Codului penal și a Codului de procedură penală ale României trebuie să fie încheiată, Parlamentul continuându-și planurile în ceea ce privește adoptarea amendamentelor depuse de Guvern în 2016, după consultarea autorităților judiciare; ministrul Justiției, Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) și Înalta Curte de Casație și Justiție ar trebui să finalizeze un plan de acțiune, pentru a se asigura că noul termen de implementare a dispozițiilor restante ale Codului de procedură civilă poate fi respectat;

d. pentru a îmbunătăți în continuare transparența și predictibilitatea procesului legislativ și pentru a consolida garanțiile interne în interesul ireversibilității rezultatelor, Guvernul și Parlamentul trebuie să asigure o transparență deplină și să țină seama, în mod corespunzător, de consultările cu autoritățile implicate și cu părțile interesate, în procesul de luare a deciziilor și în activitatea legislativă legată de Codul penal și de Codul de procedură penală, de legile anticorupție, de legile referitoare la integritate (incompatibilități, conflicte de interese, avere

⁴ Conclusions du Conseil des ministres du 17 octobre 2006 (13339/06), https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/fr/gena/91409.pdf

⁵ Progress Report Romania 2017 [COM (2017) 44], https://ec.europa.eu/info/files/progress-report-romania-2017-com-2017-44_ro

ilicită), de legile privind organizarea sistemului judiciar, precum și de Codul civil și Codul de procedură civilă, inspirându-se din transparența procesului decizional aplicată de Guvern în 2016;

e. Guvernul trebuie să pună în aplicare un plan adecvat de acțiune, pentru a remedia problema executării hotărârilor judecătorești și aplicarea jurisprudenței instanțelor judecătorești de către administrația publică, inclusiv un mecanism care să furnizeze statistici fiabile, pentru a permite urmărirea acestor probleme în viitor; de asemenea, el trebuie să elaboreze un sistem de monitorizare internă, care să implice Consiliul Superior al Magistraturii și Curtea de Conturi, pentru a se asigura aplicarea corectă a planului de acțiune;

f. conducerea strategică a sistemului judiciar, respectiv, Ministrul Justiției, Consiliul Superior al Magistraturii, Înalta Curte de Casație și Justiție și Procurorul General, trebuie să garanteze punerea în aplicare a planului de acțiune, astfel cum a fost adoptat, și să dea socoteală, în mod regulat, într-o manieră coordonată, publicului cu privire la aplicarea acestuia și la soluțiile referitoare la problemele legate de numărul redus de grefieri, volumul de muncă excesiv și întârzierea în redactarea motivării deciziilor;

g. noul Consiliu Superior al Magistraturii trebuie să elaboreze un program colectiv pentru mandatul său, care să includă măsuri de promovare a transparenței și responsabilizării; acest program trebuie să includă o strategie de informare, cu reuniuni deschise periodice, cu adunările judecătorilor și procurorilor la toate nivelurile, precum și cu societatea civilă și cu organizațiile profesionale, și să organizeze discutarea rapoartelor anuale în cadrul adunărilor generale ale instanțelor și ale parchetelor;

h. să se asigure punerea în aplicare a sistemului PREVENT; Agenția Națională de Integritate și Agenția Națională pentru Achiziții Publice, trebuie să furnizeze dări de seamă privind verificările *ex ante* ale procedurilor de semnare din achizițiile publice și urmarea lor, inclusiv verificările *ex post*, precum și cazurile de conflict de interese sau corupție actualizate și, de asemenea, să organizeze dezbateri publice, astfel încât Guvernul, autoritățile locale, sistemul judiciar și societatea civilă să își poată exprima opinia;

i. Parlamentul trebuie să fie transparent în procesul său decizional, cu privire la acțiunile întreprinse în urma hotărârilor definitive și irevocabile având ca obiect incompatibilități, conflicte de interese și averi ilicite, pronunțate împotriva membrilor săi;

j. să fie adoptate criterii obiective pentru luarea și motivarea deciziilor privind ridicarea imunității parlamentarilor, și să se ia măsuri de siguranță pentru ca imunitatea să nu fie folosită pentru a evita cercetările și urmărirea penală a infracțiunilor de corupție. Guvernul ar putea, de asemenea, să aibă în vedere modificarea legii pentru a limita imunitatea miniștrilor la perioada mandatului lor. El ar putea fi asistat, în acest scop, de către Comisia de la Veneția și GRECO (Grupul de state împotriva corupției, instituit în 1999 de către Consiliul Europei); Parlamentul trebuie să instituie un sistem de raportare periodică a deciziilor luate de Camerele sale privind solicitările de ridicare a imunității, și ar putea organiza o dezbatere publică, astfel încât Consiliul Superior al Magistraturii și societatea civilă să își poată afirma punctul de vedere;

k. să se continue punerea în aplicare a Strategiei naționale anticorupție, cu respectarea termenelor stabilite de Guvern în august 2016; ministrul justiției trebuie să instituie un sistem de raportare cu privire la punerea în aplicare efectivă a Strategiei naționale anticorupție (inclusiv cu privire la statisticile referitoare la cazurile de integritate din administrația publică, detaliile privind procedurile și sancțiunile disciplinare, precum și informațiile referitoare la măsurile structurale aplicate în domeniile vulnerabile);

1. se impune ca Agenția Națională de Administrare a Bunurilor Indisponibilizate să fie pe deplin și în mod efectiv operațională, astfel încât să poată publica un prim raport anual, care să conțină informații statistice fiabile privind confiscarea bunurilor ce rezultă din săvârșirea infracțiunilor; Agenția trebuie să instituie un sistem de raportare periodică cu privire la întărirea capacității sale administrative, precum și la rezultatele sale privind confiscarea și gestionarea bunurilor ce provin dintr-o activitate infracțională.

Totodată, Comisia a estimat că obiectivele MCV pot fi atinse dacă recomandările expuse mai sus sunt urmate de efecte.

Rapoartele privind MCV elaborate de Comisie în 2014, 2015, 2016 și ianuarie 2017 au subliniat o orientare pozitivă a României, în sensul realizării unor progrese importante privind caracterul ireversibil al reformei în domeniul judiciar, prevenirea și combaterea corupției. Însă, în comunicatul de presă din ianuarie 2017⁶ se evidențiază faptul că încheierea monitorizării în cadrul MCV în timpul mandatului actualei Comisii, în conformitate cu obiectivul stabilit de președintele Juncker, depinde de celeritatea cu care România poate îndeplini, într-un mod ireversibil, recomandările Comisiei și de evitarea măsurilor negative, care pun sub semnul întrebării progresele realizate până în prezent.

În raportul Comisiei din noiembrie 2017⁷, se prezintă progresele înregistrate în ceea ce privește respectarea recomandărilor menționate în raportul din ianuarie 2017. Comisia este pregătită să acorde asistență suplimentară, pentru a ajuta România să pună în aplicare recomandările restante, în vederea consolidării ireversibilității progreselor și pentru a pune, astfel, capăt mecanismului instituit.

În documentul elaborat de Comisie, se constată că adoptarea Ordonanței de urgență nr. 13/2017 de modificare a Codului penal și a Codului de procedură penală (care a fost ulterior abrogată) și existența unei propuneri de act normativ privind grațierea, au deteriorat situația politică din România, prin manifestările de amploare ale populației.

Executivul european a remarcat faptul că, un proces, în care independența sistemului judiciar și punctul de vedere al acestuia sunt apreciate și luate în considerare în mod corespunzător, și în care se ține seama de avizul Comisiei de la Veneția, reprezintă o condiție prealabilă pentru sustenabilitatea reformei, și este un element important în ceea ce privește îndeplinirea obiectivelor de referință stabilite prin MCV.

Pe baza analizei detaliate a recomandărilor 1-7 menționate anterior, Comisia a considerat că sunt necesare eforturi suplimentare pentru a îndeplini obiectivul de referință nr. 1 (independența sistemului judiciar și reforma sistemului judiciar). Au avut loc mai multe evoluții pozitive, în special în ceea ce privește codurile de conduită, Codul civil și Codul de procedură civilă, precum și măsurile luate pentru punerea în aplicare a Strategiei de dezvoltare a sistemului judiciar și în ceea ce privește activitățile Consiliului Superior al Magistraturii în noua sa componență. Cu toate acestea, situația politică și propunerile legislative, care riscă să aibă un impact negativ asupra reformei, au încetinit realizarea de progrese. Analiza recomandărilor evidențiază mai multe inițiative și procese care, dacă vor fi puse în aplicare, vor oferi posibilități promițătoare pentru România de a relua rapid progresele în cadrul primului obiectiv.

⁶ Comisia Europeană – Comunicat de presă, 25 ianuarie 2017, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-130_ro.htm

⁷ Raport al Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind progresele înregistrate în România în cadrul Mecanismului de cooperare și de verificare, Bruxelles, 15.11.2017 COM(2017) 751 final, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/comm-2017-751_ro.pdf

S-a mai subliniat că adoptarea unor decizii rapide, cu privire la toate cazurile nesoluționate referitoare la parlamentari care fac obiectul unei hotărâri definitive în materie de integritate, ar permite realizarea unor progrese rapide în ceea ce privește obiectivul de referință nr. 2 (cadrul de integritate și Agenția Națională de Integritate).

De asemenea, Comisia a concluzionat că o evaluare pozitivă a progreselor realizate în cadrul obiectivului de referință nr. 3 (combaterea corupției la nivel înalt) se bazează pe o Direcție Națională Anticorupție independentă, care să fie în măsură să își desfășoare activitățile cu toate instrumentele pe care le are la dispoziție și să continue să înregistreze rezultate. În rapoartele anterioare, faptul că Direcția Națională Anticorupție a continuat să înregistreze rezultate, în ciuda faptului că s-a confruntat cu o presiune puternică, a fost menționat drept un semn de sustenabilitate a reformelor. În cazul apariției unor presiuni cu efecte negative asupra luptei împotriva corupției, Comisia s-ar putea vedea obligată să reevalueze această concluzie.

În ceea ce privește respectarea obiectivului de referință nr. 4 (combaterea corupției la toate nivelurile), Comisia a constatat că ar trebui să se acorde o mai mare prioritate politică pentru a promova prevenirea corupției și a sprijini punerea în aplicare a Strategiei Naționale Anticorupție, și că sunt necesare indicii concrete cu privire la faptul că prevenirea corupției câștigă teren.

Provocările la adresa independenței sistemului judiciar și punerea acestuia sub semnul întrebării, au reprezentat un motiv persistent de îngrijorare.

Comisia a subliniat că, prin cooperarea loială între instituțiile statului, printr-o orientare politică ce menține cu fermitate realizările anterioare și prin respectarea independenței sistemului judiciar, România va fi în măsură, în viitorul apropiat, să pună în aplicare recomandările restante din cadrul MCV.

În *Raportul din noiembrie 2018 al Comisiei Europene privind Mecanismul de Cooperare și Verificare*⁸, s-a evidențiat că evoluțiile recente au însemnat un regres față de progresele de până acum, și au pus sub semnul întrebării evaluarea pozitivă din ianuarie 2017. Această constatare este valabilă în special în ceea ce privește independența sistemului judiciar, reforma justiției și combaterea corupției la nivel înalt.

În mod just, s-a constatat că intrarea în vigoare a legilor modificate ale justiției, presiunea la adresa independenței sistemului judiciar, în general, și a Direcției Naționale Anticorupție, în special, precum și o serie de alte măsuri care subminează eforturile de combatere a corupției, au avut drept efect anularea progreselor sau punerea sub semnul întrebării a caracterului lor ireversibil.

Prin urmare, în raportul supus analizei au fost formulate, de asemenea, o serie de *opt recomandări suplimentare*, care ar trebui puse în aplicare fără întârziere. Aceste recomandări se referă la:

1. suspendarea imediată a punerii în aplicare a legilor justiției și a ordonanțelor de urgență ulterioare;
2. revizuirea legilor justiției, ținând seama pe deplin de recomandările formulate în cadrul MCV, precum și de recomandările Comisiei de la Veneția și ale Grupului de state împotriva corupției (GRECO) din cadrul Consiliului Europei;

⁸ Raport al Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind progresele înregistrate de România în cadrul mecanismului de cooperare și de verificare, Strasbourg, 13.11.2018 COM(2018) 851 final, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/progress-report-romania-2018-com-2018-com-2018-851_ro.pdf

3. suspendarea imediată a tuturor procedurilor în curs de numire și revocare a procurorilor de rang înalt;

4. relansarea procesului de numire a unui procuror-șef al DNA care să aibă experiență dovedită în domeniul urmăririi penale a infracțiunilor de corupție și un mandat clar pentru ca DNA să continue efectuarea de anchete profesionale, independente și imparțiale în cazurile de corupție;

5. numirea imediată, de către Consiliul Superior al Magistraturii, a unei echipe interimare de conducere a Inspecției Judiciare (recomandare care nu s-a realizat) și numirea, în termen de trei luni, prin concurs, a unei noi conduceri a acestei instituții (au trecut deja mai mult de trei luni de la data acestui raport și nici nu s-a pus problema organizării unui concurs, în vederea determinării unei noi conduceri a Inspecției Judiciare);

6. respectarea avizelor negative ale Consiliului Superior al Magistraturii, referitoare la numirea sau revocarea unor procurori cu funcții de conducere până la intrarea în vigoare a unui nou cadru legislativ, în conformitate cu recomandarea 1 din ianuarie 2017;

7. înghețarea intrării în vigoare a modificărilor propuse a fi aduse Codului penal și Codului de procedură penală; nu s-a luat în considerare această recomandare, deoarece cele două Coduri au fost modificate permanent prin ordonanțe de urgență;

8. relansarea procesului de revizuire a Codului penal și a Codului de procedură penală, ținând seama pe deplin de necesitatea de a se asigura compatibilitatea acestor coduri cu dreptul Uniunii Europene și cu instrumentele internaționale în materie de combatere a corupției, precum și cu recomandările formulate în cadrul MCV și cu avizul Comisiei de la Veneția.

Comisia a ajuns la concluzia că punerea imediată în aplicare a măsurilor suplimentare, este esențială pentru a repune procesul de reformă pe calea cea bună și pentru a asigura revenirea la o traiectorie care să permită încheierea mecanismului de cooperare și verificare.

Concluzii

În urma celor prezentate anterior, raportul Comisiei Europene din ianuarie 2017 a identificat 12 recomandări specifice, care trebuiau puse în aplicare de România. Evaluarea din raportul Comisiei Europene din ianuarie 2017 a fost întotdeauna condiționată de evitarea măsurilor negative, care ar pune sub semnul întrebării progresele înregistrate în ultimii 10 ani. Intrarea în vigoare a legilor justiției revizuite, precum și presiunea exercitată asupra independenței sistemului judiciar, în general, și asupra Direcției Naționale Anticorupție, în particular, la fel ca și alte măsuri care subminează lupta împotriva corupției, au anulat progresele înregistrate sau au pus sub semnul întrebării ireversibilitatea și, în același timp, sustenabilitatea acestora, în special în ceea ce privește obiectivele de referință nr. 1 și nr. 3.

Potrivit Raportului din noiembrie 2018, cele 12 recomandări formulate în raportul anterior nu mai sunt suficiente pentru a închide MCV în cursul mandatului actualei Comisii Juncker. Prin urmare, s-au mai adăugat o serie de recomandări suplimentare, menite să readucă procesul de reformă pe traiectoria corectă.

Astfel, raportul enunțat mai sus subliniază regresul vădit pe care l-a înregistrat România în perioada ianuarie-noiembrie 2018, în ceea ce privește îndeplinirea obiectivelor de referință, stabilite în Decizia Comisiei Europene din 2006.

Referințe bibliografice

1. Actul privind condițiile de aderare a Republicii Bulgaria și a României și adaptările tratatelor pe care se întemeiază Uniunea Europeană, publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, L157/203 din 21.06.2005, site-ul <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12005SA&from=FR>. Tratatul a fost ratificat prin Legea nr. 157/2005, publicată în Monitorul Oficial nr. 465/1.06.2005.
2. Decizia Comisiei Europene 2006/928CE din 13 decembrie 2006 de stabilire a unui mecanism de cooperare și de verificare a progresului realizat de România în vederea atingerii anumitor obiective de referință specifice în domeniul reformei sistemului judiciar și al luptei împotriva corupției [notificată cu numărul C(2006) 6569] (2006/928/CE), publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 354 din 14 decembrie 2006.
3. Conclusions du Conseil des ministres du 17 octobre 2006 (13339/06), https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/fr/gena/91409.pdf
4. Progress Report Romania 2017 [COM (2017) 44], https://ec.europa.eu/info/files/progress-report-romania-2017-com-2017-44_ro
5. Raport al Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind progresele înregistrate în România în cadrul Mecanismului de cooperare și de verificare, Bruxelles, 15.11.2017 COM(2017) 751 final, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/comm-2017-751_ro.pdf
6. Raport al Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind progresele înregistrate de România în cadrul mecanismului de cooperare și de verificare, Strasbourg, 13.11.2018 COM(2018) 851 final, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/progress-report-romania-2018-com-2018-com-2018-851_ro.pdf
7. Comisia Europeană – Comunicat de presă, 25 ianuarie 2017, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-130_ro.htm
8. Eurobaromètre Flash 428: Les entreprises et la corruption dans l'UE, disponible à l'adresse <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2084/>
9. Eurobaromètre Flash n° 445: Le mécanisme de coopération et de vérification pour la Bulgarie et la Roumanie, publié le 25 janvier 2017, https://data.europa.eu/euodp/fr/data/dataset/S2128_445_FR
10. Severin Adrian, „Mecanismul de verificare și cooperare” (MCV): cadru juridic, abuzuri și remedii, publicat pe site-ul www.lumeajustitiei.ro

PARTICULARITĂȚI ALE CONSUMULUI DE DROGURI ÎN RÂNDUL ELEVILOR DIN CLASELE SUPERIOARE DE LICEU

dr. Radu NĂFORNIȚĂ

Agenția Națională Antidrog,

Centrul Regional de Prevenire, Evaluare și Consiliere Antidrog Bacău

E-mail: radunaforrita@gmail.com

Abstract

În domeniul drogurilor există o axiomă: utilizarea alcoolului și a drogurilor crește odată cu vârsta consumatorilor! Acest lucru se petrece însă diferit în funcție de substanțe. Pentru consumul de alcool, axioma e general valabilă, persoanele dependente de alcool au o experiență îndelungată de consum. „Cariera” alcoolicului este extinsă pe mai mulți ani, uneori chiar decade. Pentru consumul de droguri, axioma este adevărată mai ales pentru grupa de vârstă tânără: 15-34 de ani. Declinul fizic al persoanei consumatoare de droguri, datorat atât efectelor substanței, cât și condițiilor de consum, conduce de multe ori către finaluri tragice, uneori cu mult înainte de vârsta maturității. În anul 2016, a fost realizat un studiu privind prevalența consumului de tutun, alcool și droguri în rândul elevilor de liceu, datele fiind publicate pe paginile de internet ale fiecărui centru din rețeaua locală a Agenției Naționale Antidrog. Datele colectate susțin sistemul axiomatic al demonstrației anterioare: elevii din liceele din România consumă tutun, alcool și droguri. Între datele oferite de aceste studii, se remarcă diferențierile demografice în funcție nivelul de studii, ceea ce completează axioma prezentată: elevii din clasele superioare de liceu consumă mai mult decât elevii din clasele inferioare. De multe ori, debutul apare în jurul vârstei de 15-16 ani, ceea ce înseamnă finalul clasei a X-a, începutul clasei a XI-a, și se consolidează în clasele superioare de liceu (clasa a XI-a și clasa a XII-a). Este interesantă, din punct de vedere sociologic, și ca punct predictibil, în dezvoltarea strategiilor preventive viitoare, intersectarea datelor din aceste studii, cu cele ale ultimului studiu ESPAD, realizat în anul 2015, precum și cu date din studiul privind prevalența consumului de droguri în rândul elevilor, studiu realizat în anul 2013. Analiza datelor, corelate desigur și cu datele culese în studiile din Europa, ne conduce către configurarea unei tendințe în ceea ce privește consumul de droguri în rândul tinerilor, utilă mai ales la modelarea politicilor publice în domeniu.

Cuvinte-cheie: adolescenți; consum de alcool; consum de droguri; prevalență.

1. Introducere

Consumul de droguri apare ca fenomen vizibil în România, în a doua jumătate a anilor 90. Văzut inițial ca o problemă „occidentală”, importată după Revoluția din 1989, vizibilitatea în creștere a consumatorilor, corelată cu apariția unor situații extreme de tip delincent și crimi-nogen, determină apariția primelor analize și cercetări asupra fenomenului. Studiile privind consumul de droguri în populația generală a României nu au o istorie îndelungată. Primul studiu în populația generală (GPS- General Population Survey) a fost efectuat în anul 2004, până în prezent fiind realizate 5 astfel de studii: 2004, 2007, 2010, 2013 și 2016. De asemenea, nivelul consumului de droguri în rândul grupurilor specifice, cum ar fi adolescenții, a fost cercetat în acești ani tot de 5 ori, începând cu anul 1999 la o frecvență de 4 ani - 1999, 2003, 2007, 2011, 2015.

În perioada 2005 - 2018, studiile locale privind nivelul de utilizare a substanțelor psihoactive în rândul elevilor de liceu au fost efectuate ocazional, cu scopul de a măsura nivelul de consum, prea puține intervenții strategice și planuri locale de prevenire bazându-se pe datele culese.

Din acest motiv, studiul efectuat în anul 2016 privind nivelul tutunului, alcoolul și consumul ilicit de droguri în rândul elevilor de liceu este de o importanță majoră, deoarece se pot face importante analize care să ajute la atingerea obiectivelor strategice: *diminuarea consumului, cunoașterea efectelor consumului de către potențialii consumatori, întărirea factorilor de protecție față de comportamentul de consum.*

2. Analiza datelor

Studiul a fost efectuat pe baza unui chestionar autoaplicat, referitor la nivelul consumului de tutun, alcool și droguri ilicite, percepția disponibilității drogurilor, riscurile pe care le implică consumul lor asupra sănătății, factorilor de risc din familie și la toleranța părinților față de utilizarea substanței. La nivel național, studiul a fost aplicat unui număr de peste 30.000 de elevi din fiecare județ (40 județe și regiunea București - Ilfov), cu o medie de 750 elevi/județ. Datele au fost publicate în anul 2017, pe site-ul fiecărui centru județean din rețeaua Agenției Naționale Antidrog, dar fără nici o analiză la nivel național. Astfel, articolul pe care îl prezentăm se bazează pe analiza cantitativă a rezultatelor înregistrate, pe baza datelor publicate.

În cadrul analizei datelor, toate referirile statistice au în vedere media națională, care reprezintă raportul dintre suma tuturor valorilor înregistrate de un item și numărul de județe în care s-a efectuat studiul, acesta fiind de 41, inclusiv Regiunea București - Ilfov.

Studiile locale analizate arată că aproape jumătate (48%) dintre elevii de liceu au consumat tutun cel puțin o dată în viața lor, în timp ce 1 din 3 elevi de liceu raportează un consum actual de tutun, - au consumat tutun în ultimele 30 de zile. Majoritatea elevilor de liceu care au raportat ocazional consumul de tutun sunt în nivelurile superioare ale liceului (cu vârste cuprinse între 17-18 ani), proporția lor fiind mai mare de 50%. Elevii de liceu din clasele inferioare (15-16 ani) au raportat consumul ocazional de tutun cu 20% mai mic decât elevii din clasele superioare (aproximativ 40%).

Rata consumului ocazional de alcool este foarte mare, 8 din 10 elevi liceeni au admis că au experimentat consumul de băuturi alcoolice. Elevii de liceu mai mari (17-18 ani) au raportat un consum ocazional mai mare de alcool decât 15-16 de ani de școală, în unele județe fiind de 100% sau foarte aproape. Consumul actual de alcool (în ultima lună) este la nivel național în jur de 58%, de asemenea, cu procente mai mari de peste 68% în rândul elevilor de liceu în vârstă de 17-18 ani.

Un aspect important de reținut se referă la rata consumului excesiv de alcool, cu inducerea stării de ebrietate. Astfel, mai mult de 40% din elevii de liceu au experimentat cel puțin o dată în viața lor consumul excesiv de alcool cu inducerea stării de ebrietate, în timp ce un procent de 12% a experimentat consumul excesiv de alcool în ultima lună. Este, de asemenea, important faptul că elevii din clasele de liceu (17-18 ani) raportează un procent ridicat din consumul excesiv de alcool experimental, mai mult de 50%, dublu față de procentul de elevi din clasa a noua și a zecea.

În ceea ce privește consumul ilicit de droguri, 9,1% din elevii de liceu au consumat cel puțin o dată în viața droguri, iar 2,4% au consumat în ultima lună. Distribuția pe clase arată că elevii din clasele superioare XI-XII, care au vârste mai mare de 16 ani, au raportat un consum ilicit de droguri două ori mai mare decât elevii din partea clasele inferioare de liceu IX-X, cu

vârste egale sau mai mici de 16 ani. Canabisul este cel mai consumat drog ilicit printre elevii de liceu, 10% dintre elevii de liceu în vârstă de 17-18 ani au raportat consumul ocazional de canabis, comparativ cu 5% dintre elevii de liceu în vârstă de 15-16 ani.

Mai puțin de jumătate (44%) dintre elevii în vârstă de 17-18 ani, consideră că există riscuri dacă se consumă de 1-2 ori canabis, în timp ce 7 din 10 elevi în vârstă de 15-16 ani consideră că există riscuri. Elevii cu vârste cuprinse între 17-18 ani au raportat, de asemenea, o mai mare accesibilitate a drogurilor, decât elevii din clasele inferioare. Toleranța părinților pentru consumul excesiv de alcool este de 1,5 ori mai mare în rândul elevilor de liceu cu vârste de 17-18 de ani, decât în rândul elevilor de liceu cu vârste de 15-16 ani.

3. Discuții

În România, studiile liceale sunt structurate pe 4 nivele de studiu, de la clasa a noua până la clasa a douăsprezecea, care se completează cu examenul de bacalaureat, vârsta elevilor fiind cuprinsă între 14,5 ani (clasa a IX-a) și 18,5 ani (clasa a douăsprezecea).

Percepția socială a consumului de tutun și a alcool arată că de multe ori aceste substanțe nu sunt identificate de consumatori ca fiind în categoria drogurilor. Consumul de tutun și alcool în rândul adolescenților este perceput din perspectiva dorinței de a se emancipa, rebeliunea împotriva normelor sociale și de a ieși în evidență în grupul de prieteni (Avraam D, 2013). Cu toate acestea, consumul acestor două tipuri de substanțe psihoactive în rândul adolescenților are, de asemenea, o conotație socială negativă în lumina efectelor consumului de alcool asupra consumatorului, dar și a faptului că prezumtiv anticipează consumul de droguri ilicite. (Kirst M., 2014; Haug S., 2014).

Studiul realizat în rândul elevilor de liceu în anul 2016, confirmă într-o proporție mare datele raportate în studiul ESPAD desfășurat la nivel european și în România în 2015 referitoare la populația școlară în vârstă de 16 ani. Astfel, conform ESPAD 2015, 29% dintre elevii cu vârsta de 16 ani din România au fumat tutun în ultimele 30 de zile. Este de subliniat un aspect important și anume consumul actual de tutun (în ultimele 30 de zile) al elevilor români vârsta de 16 ani este mai mare decât media europeană (21%), Intersectarea datelor din ESPAD 2015, referitoare la elevii români, și datele obținute în Studiul din 2016 arată o apropiere a valorilor medii înregistrate: 29% - *ESDPAD 2015*, 24% - *Studiu 2016* (elevi cu vârste cuprinse între 15-16 ani în 2016). Conform datelor din 2016, elevii cu vârste cuprinse între 17-18 ani au raportat un consum curent de tutun în medie de 36%.

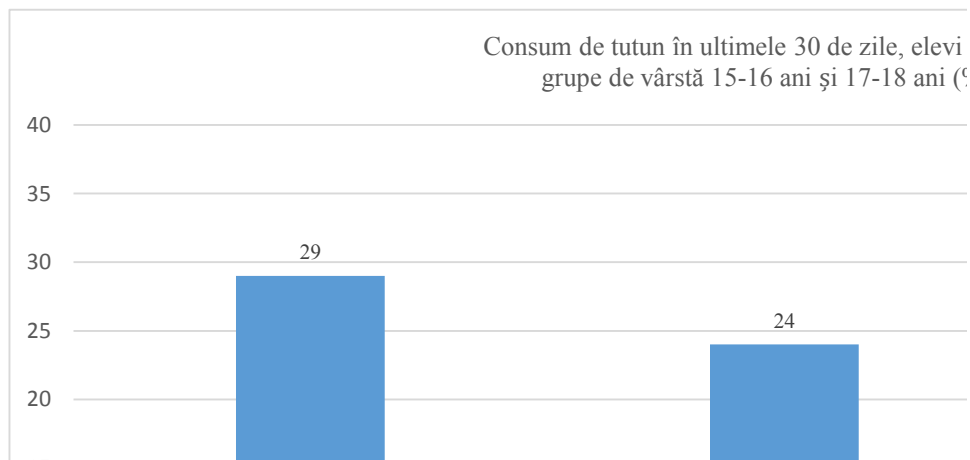

Figura 1 Procentul elevilor liceeni care au consumat tutun în ultimele 30 de zile

De asemenea, există corelații în ceea ce privește consumul actual de alcool al adolescenților. Pe de o parte, în studiul EPSAD, 47% dintre elevii cu vârste cuprinse de 16 ani au raportat consumul de alcool în ultimele 30 de zile, în timp ce în Studiul din anul 2016, 54% dintre elevii cu vârste cuprinse între 15-16 ani au raportat același tip de consum. 66% dintre elevii cu vârste cuprinse între 17-18 ani au raportat consumul de alcool în ultimele 30 de zile, conform studiului din anul 2016.

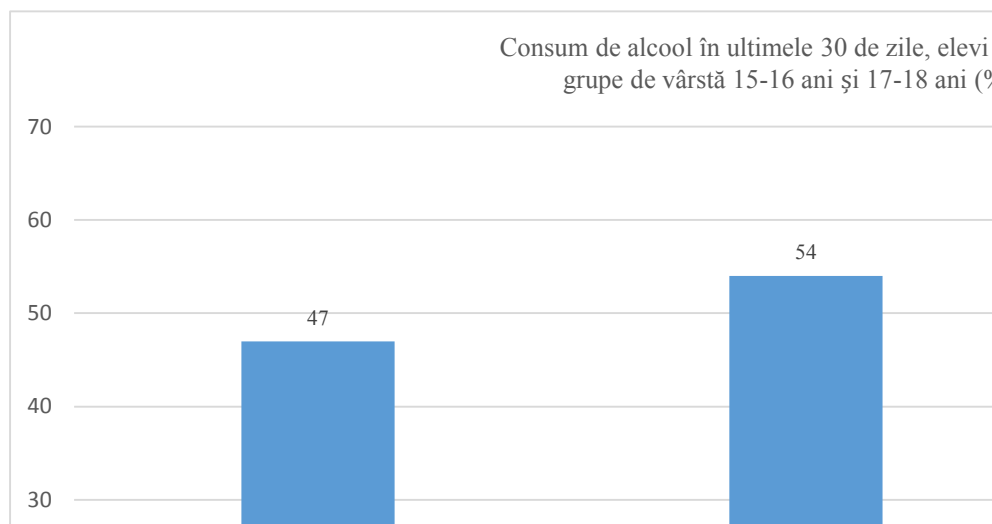

Figura 2 Procentul elevilor liceeni care au consumat alcool în ultimele 30 de zile

Datele relativ mici înregistrare raportate la consumul de tutun și alcool arată o percepție distorsionată a acestor tipuri de substanțe. Văzute în general mai mult ca modalități de socializare, consumul de tutun și alcool tinde să devină o normativă socială și în rândul copiilor și adolescenților. Pentru că tutunul și alcoolul sunt percepute ca făcând parte din viața socială normală, pentru adolescenți este mai ușor să recunoască acest consumul acestor substanțe, motiv pentru care atât în studiul european din 2015 cât și în cel național din 2016, valorile consumului de tutun sunt semnificativ mai mari decât cele înregistrate în rândul adolescenților europeni. În același context, etichetarea consumatorilor de droguri ilicite înregistrată la nivelul întregii societăți românești, precum și asocierea imaginii consumatorilor de droguri ilicite cu fapte reprobabile, determină o recunoaștere redusă a manifestării unui astfel de comportament. Adolescenții români, mai mult decât egalii lor de la nivel european, refuză recunoașterea chiar și a consumului ocazional de droguri ilicite pentru a nu fi etichetați, marginalizați sau supravegheați excesiv de aparținători.

Așa cum reiese din studiile realizate în domeniu, în România, cannabisul este cel mai consumat drog. O dovedesc datele înregistrate în studiile în populația generală – General Population Survey (GPS) sau European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD). Aceste cercetări arată o tendință de creștere a consumului de cannabis în rândul adolescenților și tinerilor, tendință care este vizibilă și în datele culese în anul 2016. Astfel, dacă la nivelul GPS, în populația tânără (cu vârste cuprinse între 15-34 de ani), se înregistrează un procent de 10% al prevalenței de-a lungul vieții a consumului de cannabis, 8,1% dintre elevii cu vârsta de 16 ani din România, au recunoscut un consum ocazional (de-a lungul vieții) de cannabis. Datele culese în rândul liceenilor români, în anul 2016, confirmă aceste date, 7,8%

dintre elevii de liceu au consumat cel puțin odată cannabis. În funcție de nivelul studiilor, elevii din ciclul superior de liceu, clasele XI-XII, au consumat cannabis de aproximativ 2 ori mai mult decât elevii din clasele IX-X.

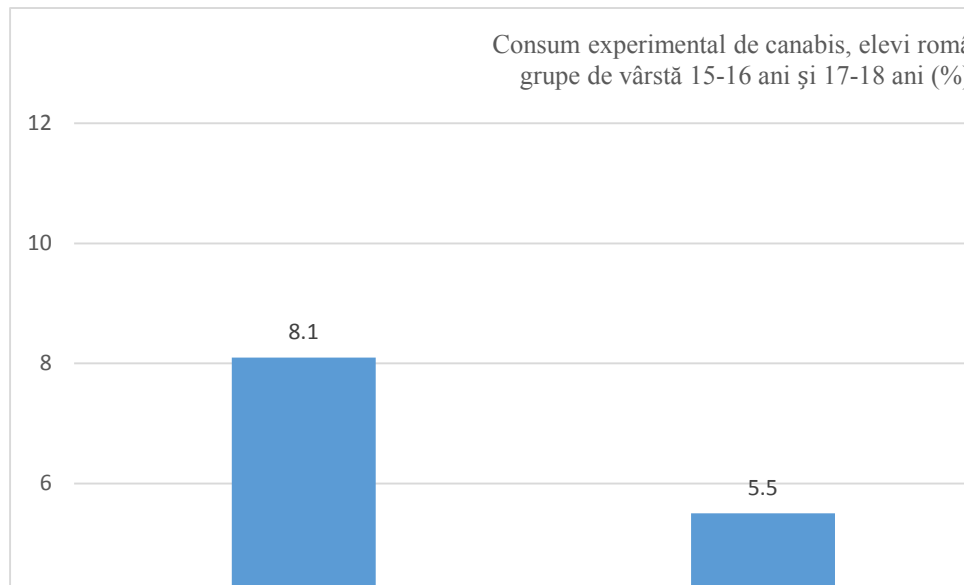

Figura 3 Procentul elevilor liceeni consumatori ocazionali de cannabis

O diferență semnificativă de valoare se înregistrează cu privire la consumul de noi substanțe psihoactive (NPS). Dacă în studiul ESPAD 2015, nivelul de prevalență a consumului de NSP pe tot parcursul vieții a fost de 5%, în studiul privind tutunul, alcoolul și drogurile ilicite din 2016, valoarea înregistrată este de 1,6%. Explicația poate rezulta din percepțiile sociale ale consumului acestor substanțe, percepții construite pe o mediatizare puternică a consecințelor negative înregistrate din cauza consumului de NSP. Elevii primesc o cantitate importantă de informații negative despre consumul de NSP prin intermediul mass-mediei și a campaniilor de informare naționale și locale. Nivelul de dezbatere privind efectele negative ale consumului de NSP este unul ridicat, ceea ce poate duce la o recunoaștere scăzută de către elevi a consumului acestor substanțe. De asemenea, percepția socială a consumatorilor NSP este una apropiată de percepția utilizatorilor de opioizi. În studiul privind nivelul tutunului, alcoolul și consumul de droguri în rândul elevilor de liceu din anul 2016, datele privind percepția riscurilor negative ale consumului de NSP, chiar și cu o frecvență de consum scăzută, sunt mai mult decât orientative, aproape 50% dintre elevi consideră că există un risc ridicat, chiar dacă se înregistrează un consum sporadic (o dată sau de 2 ori).

În același context, se observă că doar 28% dintre elevi consideră ca fiind riscant consumul a 1-2 băuturi alcoolice în fiecare zi, procentul fiind dublat pentru consumul a 4-5 băuturi alcoolice consumate în fiecare zi. Aceste diferențe explică nivelul ridicat de toleranță pe care consumul de băuturi alcoolice îl are în societatea românească și poate fi corelat cu un nivel ridicat de permisivitate a părinților adolescenților față de consumul de alcool al tinerilor. 1 din 4 părinți acceptă consumul excesiv de adolescenți, dar, de exemplu, 96% dintre părinți nu acceptă consumul de NSP conform datelor din studiul privind tutunul, alcoolul și utilizarea drogurilor în rândul elevilor de liceu, 2016.

Concluzii

Studiul realizat în anul 2016, în rândul elevilor de liceu, subliniază încă odată existența consumului de droguri în rândul adolescenților și confirmă datele înregistrate anterior. Cu toate acestea, acest studiu oferă o imagine mai clară a tendințelor consumatorilor înregistrate în funcție de vârsta adolescenților. Se observă că elevii din clasele superioare de liceu, cu vârste cuprinse între 17-18 ani, consumă mai mult alcool și droguri ilicite decât elevii din clasele inferioare, care au vârste de 15-16 ani.

Nivelul ridicat de consum în rândul adolescenților cu vârste cuprinse între 17-18 ani poate avea mai multe explicații. Pe de o parte, proximitatea față de vârsta majoratului și experiența dobândită în primii doi ani de liceu, explică cifrele mai mari înregistrate. Elevii care se apropie de vârsta majoratului sunt mai predispuși să caute experiențe de natură psihologică care le validează maturitatea fizică (Minianskiene D., 2014).

În același timp, există o serie de factori de risc care explică manifestarea evidentă a comportamentului consumatorului în rândul elevilor de 17-18 de ani. Între acești factori de risc, lipsa de informații parentale cu privire la grupul de prieteni pe care îl are adolescentul, la frecventarea și controlul slab pe care părinții îl manifestă față de adolescenți, joacă un rol important în declanșarea și menținerea comportamentului consumului în rândul adolescenți (Hang S., 2014)

Păstrând contextul, elevii de liceu cu vârste cuprinse între 17-18 ani sunt mai supuși presiunilor educaționale, cum ar fi finalizarea învățământului secundar și orientarea către o carieră academică universitară sau către piața muncii, ceea ce creează un stres care poate fi eliberat prin intermediul alcoolului și drogurilor (Ansari W., 2014).

Următoarele analize în domeniu s-ar putea concentra asupra modului în care este necesară intervenția preventivă, pentru menținerea la pragurile actuale ale prevalenței alcoolului și a consumului de tutun în rândul tinerilor. Aceste intervenții preventive ar putea lua în considerare variabilele care influențează apariția și întreținerea consumului de droguri, a variabilelor individuale, familiale, educaționale și comunitare.

Referințe bibliografice

1. Andersson B., Hibbel B., Beck F., Choquet M., Kokkevi A., Fotiou A., Molinaro S., Nociar A., Sieroslawski J., Trapencieris M., (2007). Alcohol and Drug Use Among European 17-18-Year-Old Students – Data from the ESPA Project, CAN, Council of Europe, Pompidou Group;
2. Frisher M., Crome I., Macleod J., Bloor R., Hickman M., (2007) Predictive factors for illicit drug use among young people: a literature review, Home Office Online Report 07/07
3. Haug S., Nunez C.L., Becker J., Gmel G., Scaub MP., (2014). Predictors of onset of cannabis and other drug use in male young adults: results from a longitudinal study, BMC Public Health, 12:1202, pp. 2-15;
4. Macarthur G., Harrison S., Caldwell D., Hickman M., (2015). Peer-led interventions to prevent tobacco, alcohol and/or drug use among young people aged 11-21 years: A systematic review and meta-analysis, Addiction 111, pp. 391-407;

5. Negru-Subtirica O., (2012) The time of your life. Emerging adulthood characteristics in a sample of Romanian high-school and university students, *Cognition, brain, Behavior. An Interdisciplinary Journal*, XVI(3), pp. 357-367;
6. http://www.ana.gov.ro/rapoarte%20nationale/RN_2017.pdf
7. <http://espad.org/country/romania>
8. http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2018/romania_en

ABORDAREA SOCIOLOGICĂ, PSIHOLOGICĂ ȘI MEDICALĂ ÎN PROBLEMATICA ALCOOLISMULUI

Drd. Mihaela Veronica MIRON

Agenția Națională Antidrog,
Centrul de Prevenire, Evaluare și Consiliere Antidrog Iași
Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași
E-mail: trulymisha@yahoo.com

Rezumat

Fenomenul alcoolismului rămâne un domeniu insuficient cercetat din punct de vedere sociologic. Discursurile științifice de bază sunt cel medical și cel psihologic. Cu toate acestea, în ultimele decenii, remarcăm o reunire a celor trei abordări (medicină, psihologie și sociologie) în studii dedicate alcoolismului și toxicomaniilor, fiecare cu meritele și limitele proprii. Specialiștii științelor sociale reclamă necesitatea dezvoltării cercetărilor sociologice, deoarece constatăm că la baza alcoolismului se regăsesc factori socio-culturali, factori medicali și psihologici interacționând individual și secvențial pentru fiecare individ în parte.

Cuvinte-cheie: alcoolism; abordare medicală; abordare psihologică; abordare sociologică.

Introducere

În timpurile pe care le trăim, în care mobilitatea și migrația socială, suicidul sau șomajul, sunt câteva dintre fenomenele sociale asupra cărora sociologia s-a aplecat prin nenumărate studii, alcoolismul reprezintă un domeniu neexploatat din punct de vedere sociologic, fiind „abandonat” științelor bio-psiho-medicale. Totuși, abordările medicală, psihologică și sociologică se regăsesc reunite în studiile relativ recente dedicate alcoolismului și toxicomaniilor, fiecare cu meritele și limitele lor.

1. Abordarea medicală a alcoolismului

Abordarea medicală predomină studiile alcoolismului. Majoritatea specialiștilor se bazează pe conceptul elaborat de Jellinek în 1960, conform căruia *alcoolismul este o boală progresivă și incurabilă, în cazul căreia doar abținerea totală poate asigura readaptarea*. Studiile lui Jellinek au făcut trecerea de la viziunea morală la recunoașterea socială și medicală a alcoolismului ca boală, și au stat la baza definițiilor Organizației Mondiale a Sănătății (Jellinek, 1960).

Studiile genetice, deși au mereu statutul de ipoteze, ocupă o parte importantă în cercetarea medicală. Unele studii au observat corespondențele dintre subiecți (gemeni sau frați adoptați de familii diferite) și rata alcoolismului (Ades; Rouillon, 1981). Alți cercetători au fost preocupați să descopere anomalii în funcționarea corpului uman, cum ar fi de exemplu producția anormală de morfină din creier, problemele cu privire la metabolismul etanolului sau depistarea alergiilor la alcool. Aceste cercetări au particularitatea de a căuta un singur element responsabil pentru alcoolism, scopul fiind acela de a putea preveni alcoolismul înainte ca acesta să survină, identificând persoanele cu predispoziție alcoolică cu ajutorul markerilor genetici (Vraisti, 2008).

În opoziție cu cercetările menționate în paragraful anterior, sunt studiile care ne incită să reconsiderăm problema alcoolismului plecând de la multidimensionalitatea sa. Această idee i-a condus pe unii cercetători să definească *alcoolismul ca un dezechilibru rezultat dintre interacțiunea vulnerabilității genetice și mediul înconjurător* (Radouco-Thomas, 1987). Astfel, este propus *modelul eco-farmacogenetic* care privește *alcoolismul ca un dezechilibru ce integrează trei răspunsuri farmacologice: toleranța, dependența fizică și dependența psihică dezvoltată gradual, conform efectului conjugat al alcoolului, factorilor genetici și factorilor de mediu* (Bredicean, 2014). Modelul eco-farmacogenetic distinge, după observațiile clinice, *două tipuri de alcoolism: alcoolismul primar*, caracterizat printr-un comportament compulsiv ce conduce la consumul de alcool fără a exista posibilitatea de oprire, și *alcoolismul secundar*, caracterizat printr-un comportament de băut continuu, cotidian, care se poate întinde pe parcursul mai multor ani, fără să intervină disfuncții. Alcoolismul primar este corelat cu deficiențele genetice, în timp ce alcoolismul secundar este corelat cu influența mediului psihosocial al individului.

Indiferent din ce punct de vedere am privi, conceptul de boală a făcut alcoolismul mai acceptabil pentru societate. Declarându-i „bolnavi” pe dependenții de alcool și dezvinovățindu-i, îi conducem spre deresponsabilizare. Aici intervin, de fapt, limitele abordării medicale. Pe termen scurt, conceptualizarea problemei în termeni de „boală” ajută la recunoașterea sa în plan social și umanitar. Totuși, pe termen lung, efectele ar putea fi ca persoanele să devină și mai dependente, dacă tratamentul nu este decât farmacologic sau să apară deresponsabilizarea acestora.

Mișcarea *Alcoolicii Anonimi* a apărut în 1952 în SUA, și vine în completarea abordării medicale, deși acțiunea sa vizează planul terapeutic. Filozofia acestei mișcări este bazată pe 12 etape/ 12 pași, plecând de la acceptarea neputinței persoanei în fața alcoolului și a pierderii controlului asupra propriei vieți, și continuând cu recunoașterea unei puteri superioare, care poate fi o forță divină sau chiar grupul de suport în sine (A.A., 1994/ 2000). Terapia constă în a mărturisi grupului evoluția și fricile bolii, și în a ajuta și pe alții să se alăture grupului, totul sub tutela anonimatului și fără distincție de clasă socială. Una dintre principalele critici aduse acestei mișcări terapeutice este aceea că întreține fatalismul alcoolismului (individul este alergic la alcool, alcoolismul există în interiorul acestuia etc.). În pofida rezervelor, forța participării la aceste grupuri de suport ne fac să considerăm că avantajele și beneficiile acestei forme de terapie surclasează inconvenientele.

Rezumând, aportul medical este esențial în ceea ce privește transformările biologice ale acțiunii alcoolului în organism, dar prezintă anumite lacune, mai ales cu privire la definirea problemei și la acțiunea terapeutică propusă. În plus, viziunea medicală nu oferă explicații clare despre originile problemei și ține prea puțin cont de factorii psihologici și socioculturali. Conform practicienilor, factorii socioculturali constituie baza alcoolismului, factorii biologici și psihologici interacționând în mod complex și unic pentru fiecare persoană în parte. Predispoziția biologică nu este determinantă pentru apariția alcoolismului, iar cercetările ar trebui să cuprindă mediul educațional, familial și social.

2. Abordarea psihologică a alcoolismului

Această abordare aduce în prim plan teoriile învățării sociale, bazate pe postulatul comportamentului învățat. Astfel, gestul de a bea alcool, utilizat ca recompensă sau plăcere este învățat în timp și constituie pentru tânăr un simbol al adeziunii la practicile adulților, la

integrarea în grup, la interacțiunile sociale. Alcoolul este un substitut care permite persoanei să joace într-un anumit rol dat. În acest caz, reabilitarea este bazată pe teoria comportamentului deviant, în sensul de reabilitare a individului mai ales prin disciplină. Problema toxicomaniei apare mai ales în adolescență, când tinerii trec printr-o perioadă de criză în care ar trebui să fie capabili să-și formeze competențele și să-și asume responsabilități specifice adulților. Uneori, adolescenții văd viața adultă ca fiind plictisitoare, rutinieră. Tot ce fac părinții lor este stereotip, determinat de anumite reguli. Toate aceste cerințe pot părea ca fiind prea greu de îndeplinit - să fii adult nu merită efortul. De aceea, pot să apeleze la consumul de alcool, ce le oferă posibilitatea de a experimenta ineditul. Însă, din păcate, acest drum nu le va aduce decât izolare de familie, de școală. Astfel, dorința de a fi original și curiozitatea nu aduc nimic constructiv pentru maturizarea adolescentului. Dorința de libertate este din ce în ce mai mare în perioada adolescenței. Tânărul trebuie să se obișnuiască cu un corp în schimbare, care îi va permite să accedă la sexualitate; apare și necesitatea de a se îndepărta de zona de influență a părinților pentru a-și realiza propriile idealuri. Fiecare dintre aceste deziderate pot să fie văzute ca experiențe pozitive care să ofere un câștig, dar constituie și o amenințare posibilă: obișnuirea cu un corp puber înseamnă descoperirea intimității sexuale cu riscurile care apar de aici, îndepărtarea de părinți oferă spectrul abandonului și al singurătății, implicarea în societate presupune pe lângă identificarea cu un grup de vârstă cu anumite particularități și norme și pericolul conformismului și al dependenței exclusive de grup. Astfel, adolescentul oscilează între dorința de experiențe noi, de cunoștințe noi și dorința de a fi autonom, de a nu avea nevoie de nimic. Un exemplu tipic în acest sens ar fi relația cu părinții: cum să se îndepărteze de persoanele cu care dorește să se identifice? Cum să-și formeze propria personalitate fără însușirea unor elemente din personalitatea părinților? Adolescentul, în relațiile pe care le stabilește cu ceilalți, implică dependența de dorințele celui alt și nu doar de propriile dorințe (Campbell, 2001; Constantinescu, Manea, Ene, 2001). Relația adolescentului cu alcoolul depinde doar de dorința sa. Când este singur și se plictisește îi este foarte la îndemână să recurgă la alcool. Pe de altă parte, relația cu semenii implică o imitare a celorlalți, importantă pentru integrarea socială ulterioară. De aici presiunea pe care prietenii o exercită asupra individului pentru a-l convinge să facă ce vor ei și consumul de alcool care este strâns legat de intensitatea relațiilor cu semenii (Richard și Senon, 2005).

Inițierea comportamentului de a consuma alcool se realizează prin **învățare socială**:

- **învățarea** acestui comportament se realizează prin observarea comportamentelor unor persoane importante pentru copil sau adolescent, cum ar fi membrii familiei, prieteni, celebrități;
- **învățarea socială** presupune și formarea unor atitudini pozitive față de efectele alcoolului; adolescenții învață că a consuma alcool face parte dintr-un proces natural în urma căruia devii mai „sociabil” și mai „matur”;
- **influența grupului**: în această etapă se consolidează comportamentul lor de consum de alcool.

Teoriile psihodinamice tind să coreleze problemele din copilărie cu apariția toxicomaniilor. Astfel, deprivarea afectivă maternă sau absența tatălui ar putea fi cauzele unei percepții negative asupra imaginii de sine, tradusă prin comportamente autodistructive. Alți practicieni au constatat că toxicomania nu este echivalentă cu depresia sau suicidul, dar totuși este necesar să fie măsurată și să îi fie verificate limitele. În timp, s-a încercat definirea *personalității alcoolice*, plecându-se de la o imagine de sine scăzută sau negativă, cu sentimente de

eșec, rușine, inferioritate sau culpabilitate. Manifestările clinice ale personalității alcoolice sunt imaturitatea, starea depresivă, instabilitatea afectivă, dependența, toleranța scăzută la frustrare, impulsivitatea, tendința de manipulare, dificultăți de relaționare și așteptări nerealiste. Mecanismele de apărare ale alcoolicului sunt negarea, minciuna, proiecția, refularea și izolarea. Psihoterapia propusă constă în explorarea trăsăturilor de personalitate, conștientizarea legăturilor dintre modurile de consum, dintre personalitate și experiențele trăite, întărirea imaginii de sine.

3. Abordarea sociologică a alcoolismului

Acest tip de abordare, atribuie evoluția alcoolismului și a toxicomaniilor unui număr de factori sociali. Studiile sociologice se bazează, în primul rând, pe *paradigmele sociologiei funcționaliste și comprehensive*.

Funcționaliștii consideră alcoolismul ca o reacție deviantă la o funcționare normativă (Roman, 1984). *Devianța este definită prin orice conduită care se îndepărtează în mod semnificativ de normele cărora se supun persoanele cu statut social*. Nici o conduită nu este deviantă prin ea însăși; pentru a o defini astfel, trebuie ca respectiva conduită să se îndeparteze de la normele recunoscute ca necesare de colectivitate. Societatea propune o serie de obiective legitime membrilor săi (sentimente, valori etc.) și un echilibru este posibil între aceste dimensiuni, atâta timp cât indivizii pot obține satisfacții prin realizarea acestor obiective cu ajutorul mijloacelor social acceptate. *Teoria devianței* propune postulatul conform căruia *complexitatea societății rezultă din apariția unei distanțări din ce în ce mai largi între scopurile propuse de societate și mijloacele legitime pe care le au indivizii la dispoziție pentru realizarea acestor scopuri*. Indivizii care nu sunt în echilibru cu acest sistem au tendința de a adopta comportamente deviante, cum ar fi alcoolismul și toxicomaniile. *Factorii de risc* relevați sunt următorii: *problemele de identitate, de acceptare socială (imaginea de sine într-un grup), de educație, de cultură. Ocaziile de a bea, vizibilitatea socială scăzută și stresul, sunt alți factori de risc proveniți din mediu* (Mugny, 1999).

Alcoolul are o funcție ajutătoare. El îi ajută pe indivizi să se conformeze unui anumit model social vehiculat la scară largă, printre alții, de publicitate: modelul persoanei sigure de ea însăși, voluntară, puternică, performantă, care iubește viața etc. Alcoolul, luat la ora aperitivului sau cocktailului, este asociat cu valori ca realizarea de sine, eficiența, autocontrolul. Totuși, pe măsură ce individul începe să resimtă efectele negative ale alcoolului, se vede rapid etichetat și respins. Îl admirăm pe cel care „suportă bine alcoolul” și îl detestăm pe acela a cărui conduită este deplasată. Paradoxul alcoolului constă în faptul că utilizăm alcoolul pentru anumite efecte, efecte pe care ulterior consumatorul trebuie să le combată. Această dualitate și tăcerea complice a anturajului, sunt responsabile în cea mai mare parte pentru ambivalența comportamentelor și pentru evitarea anturajului de a interveni. Un alt paradox caracterizează abordarea alcoolismului și a toxicomaniilor, și anume, acela care opune generațiile consumatoare de psihotrope celor consumatoare de alcool. În timp ce consumul de alcool este tolerat fără mare reprobare în societate, consumul de droguri suscită dimpotrivă un apel la sancționare. Drogurile sunt în mijlocul unui conflict moral și, în plus, în mijlocul unui conflict între generații. Adulții care consumă alcool, tutun, medicamente și cofeină, refuză celor mai tineri dreptul de a utiliza alte tipuri de substanțe psihotrope pentru a-și calma angoasele. Drogul nu are funcție socială legitimă: el este asociat cu absența voinței. În ceea ce îi privește pe tineri, aceștia pretind că apelează la droguri din aceleași motive pentru care cei mai în

vârstă consumă alcool. Aceste diferențe de percepție antrenează conflictele de valori iar absența normelor coerente provoacă o situație anomică. În cazul drogurilor, diferit față de alcool, nu există practic nici o susținere socială: dezaprobăm cu tărie folosirea lor și de cele mai multe ori nu avem deloc empatie pentru cei care au probleme din cauza acestora, ceea ce agravează sentimentul de singurătate resimțit de toxicomani. Toate aceste diferențe de percepție întăresc, de fapt, confuzia socială.

Sociologia comprehensivă susține că alcoolul are o valoare simbolică, drept element necesar pentru socializare, care permite indivizilor să trăiască intens lucruri dezordonate: puterea, violența, fraternitatea. Indivizii utilizează alcoolul ca un liant necesar. Alcoolul are o funcție de agregare, de confuzie. Din acest punct de vedere, ritualurile permit menținerea grupului social; alcoolul inițiază, pecetluiește secrete, acorduri, contracte etc. Gestul de a bea alcool reprezintă o conduită colectivă, cu reguli explicite și implicite în vederea comuniunii. Este un act de schimb, care servește la realizarea mult mai intimă a contactelor, cu scopul de a recrea „ființa” morală de care depindem, și anume, societatea. Astfel, societatea se reconstituie ca un întreg, la care participă toți indivizii. Ritualul comportă două aspecte esențiale, forma (periodicitatea) și materia, la care se adaugă sacralitatea celor care consumă.

Funcția simbolică și ritualică a alcoolului transpune problema sub un alt aspect: sărbătoarea și plăcerea. Alcoolul are, de asemenea, această funcție de integrare socială. În același timp, un număr important de victime sunt mărturia paradoxului creat, și anume, că alcoolul poate fi în aceeași măsură și o mare piedică.

Concluzii

Studiile realizate până în prezent sunt lipsite de obiectivitate, deoarece ele privesc alcoolicul ca o problemă în sine, nu văd problema în ansamblu, și sunt dominate de discursul medical, de boală. Cercetările de până acum au insistat asupra filosofiei programelor de acțiune și mișcărilor care au propria lor credință (AA), propriile nevoi, vocabularul lor, a priori propriu, politicile proprii - toate acestea nu rezolvă totuși problema. *Cea mai mare parte a studiilor sociologice se înscriu într-un curent pozitivist și au căutat corelații între diverse variabile și alcoolism (variabile cum ar fi gen, vârstă, condiție socială etc.), care nu au reușit să dea explicații satisfăcătoare, deoarece au căutat elemente de cauzalitate directă, uitând ansamblul problemei.*

Referințe bibliografice

1. Jellinek, E.M. (1960). *The disease concept of alcoholism*, College and University Press, New Haven & Hillhouse Press.
2. Ades, J., Rouillon, F. (1981). *Genetic aspects of the alcoholic behaviors. Journal of human genetics*, vol. 29, nr.5, pg.583-592.
3. Vraisti, R. (2008). *Alcoholism Treatment*, Chapter I- *Alcoholism, an heterogeneous clinical entity*, e -book, www.vraisti.org.
4. Radouco-Thomas, S., Garcin, F., Marquis, P.A., Chabot, F., Forest, J.C. (1987). *Biology of Alcoholism: nosological, therapeutical and etiopathogenic aspects. Biological psychiatry manual*, J. Mendlewicz, Masson.

5. Bredicean, A.C., Dehelean, L., Enatescu, V.R., Ienciu, M. (2014). *Course of general psychiatry*, chapter XIII- *Addictions*, Victor Babeș Publisher, Timișoara.
6. Alcoholics Anonymous World Services (1994). *The twelve steps and twelve traditions*, New York.
7. Alcoholics Anonymous World Services (2000). *Alcoholics Anonymous*, New York.
8. Campbell, R. (2001). *Our children and drugs*, Curtea Veche Publisher, București.
9. Constantinescu D., Manea M., Ene F. (2001). *Insights into the issue of the alcoholism*, Technical Publisher, București.
10. Richard D., Senon J-L. (2005). *Dictionary of drugs, addictions and dependencies*, Medical Sciences Publisher, București.
11. Valleur, M. (1987). *Euphoric behaviours among drug abusers*, Colloquium Young people, alcohol and drugs, Quebec Government, Montreal.
12. Belanger, H., Otis, G. (1987). *Practical approach of alcoholism. The medicin of Quebec*, vol. 22, nr.5, pg. 59- 69.
13. Roman, P. M. (1984). *The orientations of sociology toward alcohol and society. Journal of Drug Issues*, vol. 14, nr.1, pg.1-6.
14. Banciu, D.P., Rădulescu, S.M., Voicu, M. (1985). *Introduction in the sociology of deviance*, Scientific and Encyclopedic Publisher, București.
15. Mugny, G., Doise, W., Deschamps, J.C., (1999). *Experimental Social Psychology*, Polirom Publisher, Iași.
16. Maffesoli, M. (1982). *The shadow of Dionysus. Contribution to a sociology of the orgy*, Paris, Meridiens Anthropolos.
17. Clarisse, R. (1986). *The aperitif: a social ritual. International notebooks of sociology*, vol. 80, pg.53- 61, Paris, Presses Universitaire de France

CONTRIBUȚIA ROMÂNIEI LA DEZVOLTAREA COOPERĂRII JUDICIARE INTERNAȚIONALE ÎN MATERIE PENALĂ, ADUSĂ PRIN ADOPTAREA CONVENȚIILOR DE EXTRĂDARE DE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI TRECUT

Prof. univ. dr. Ion RUSU

Universitatea „DANUBIUS” din GALAȚI

Avocat - Baroul Vrancea

E-mail: av.ionrusu@yahoo.com

Asist. univ. dr. Ioana RUSU

Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” din București

E-mail: oanarusu_86@yahoo.com

Dr. Bogdan BÎRZU

Ofițer MAI

E-mail: birzu_bogdan@yahoo.com

Rezumat

În cadrul prezentului studiu am procedat la examinarea primelor Convenții bilaterale de extrădare încheiate de România la sfârșitul secolului al XIX-lea precum și a Convenției europene de extrădare. În cadrul examinării am avut în vedere evidențierea contribuției deosebite aduse de România la dezvoltarea instituției cooperării judiciare internaționale în materie penală, instituție care se impune tot mai pregnant ca o materie interdisciplinară în dreptul român și european. Au fost examinate succint Convențiile de extrădare pe care România le-a încheiat cu Italia, Belgia, Marea Britanie și Olanda. Pe lângă examinarea acestor convenții, în cadrul examenului comparativ am avut în vedere contribuția României la dezvoltarea acestei materii, contribuție ce se materializează concret în păstrarea unor dispoziții existente în cuprinsul acestor instrumente juridice internaționale în dispozițiile Convenției europene de extrădare, care a fost adoptată după trecerea unei perioade de aproximativ 60 de ani. Semnificativ din acest punct de vedere este faptul că unele dispoziții sunt menționate expres chiar în unele instrumente juridice internaționale adoptate în zilele noastre. Avem aici în vedere aplicarea principiului non bis in idem, neextrădarea pentru infracțiuni politice, prescrite etc. Studiul vine în completarea altor lucrări elaborate în această materie, care au drept scop cercetarea instituției cooperării judiciare internaționale în materie penală și implicit promovarea unor soluții legislative care să fie în acord cu necesitatea prevenirii criminalității în acest domeniu. Lucrarea poate fi utilă cercetătorilor în acest domeniu, precum și mediului universitar.

Cuvinte-cheie: infracțiune; stat solicitat; stat solicitant; convenție bilaterală.

Clasificare JEL: K14, K33

Introducere

Dezvoltarea societății umane în ansamblul ei, precum și a statelor, a fost posibilă și ca urmare a relațiilor de cooperare care s-au stabilit și sedimentat în decursul timpului¹.

¹ Al. Boroi (coordonator), I. Rusu, M.-i. Bălan-Rusu, *Tratat de cooperare judiciară internațională în materie penală*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 3.

În cadrul relațiilor internaționale bilaterale sau multilaterale, statele lumii au realizat activități de cooperare într-o varietate de domenii, cu accent pe cele economice, culturale, de mediu, politice, militare și juridice².

La baza cooperării internaționale a stat permanent principiul respectării independenței și suveranității statelor și implicit a dreptului lor intern, statuat în norme juridice naționale.

În decursul timpului, cooperarea statelor s-a realizat în temeiul unor instrumente juridice bilaterale sau multilaterale, concretizate în acorduri, convenții, tratate etc. Aceste instrumente juridice aveau un caracter zonal, regional sau mondial, raportat la interesele părților semnatare, la amplitudinea și importanța domeniului ce a constituit obiectul cooperării în sine³.

În contextul mai larg al cooperării dintre statele lumii, pe diverse domenii de activitate, cooperarea judiciară în materie penală apare ca fiind unu domeniu de cooperare, domeniu extrem de complex, cu multiple implicații în relațiile dintre statele lumii.

Dezvoltarea fără precedent a relațiilor internaționale în societatea contemporană a fost însoțită de o creștere de asemenea fără precedent a criminalității internaționale, prin proliferarea unor forme ale criminalității organizate pe teritoriul mai multor state⁴.

De asemenea, progresul tehnico-științific înregistrat, precum și lărgirea procesului de democratizare la nivelul mai multor state, a creat posibilitatea deplasării cu ușurință a persoanelor și mărfurilor, dintr-un stat în altul, de pe un continent pe altul, conducând implicit la dezvoltarea societății umane în ansamblul său. Efectul indiscutabil benefic pentru întreaga umanitate a avut și reacții negative în planul posibilităților largi de proliferare a fenomenului criminalității la nivel mondial⁵.

Pericolul tot mai accentuat determinat de creșterea criminalității transnaționale, necesitatea prevenirii și combaterii cu mai multă eficiență într-un cadru organizat la nivel mondial au determinat adoptarea unor instrumente internaționale zonale, regionale sau mondiale, care au avut rolul de a unifica eforturile statelor lumii⁶.

În acest context, în scopul prevenirii și combaterii cât mai eficiente a criminalității de toate genurile, cu accent pe pedepsirea infractorilor care au comis infracțiuni pe teritoriul unui stat și se sustrag de la urmărirea penală sau de la executarea unei sancțiuni de drept penal deplasându-se pe teritoriul unui alt stat, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, statele lumii au încheiat unele convenții bilaterale de extrădare.

Cel mai important impediment la încheierea unor astfel de instrumente bilaterale, mai ales când se pune problema extrădării propriilor cetățeni era legat de independența și suveranitatea statului, valori, care la acele momente, se crea că sunt afectate.

În aceste împrejurări unele state au depășit acest moment, încheind convenții sau tratate bilaterale, iar altele nu au depășit momentul, rămânând în stadiul inițial și nefiind de acord cu încheierea unor astfel de instrumente juridice internaționale.

Facem precizarea că în Europa, printre statele progresiste cu viziuni moderne în ceea ce privește necesitatea prevenirii și combaterii criminalității transnaționale, s-a numărat și România.

² Al. Boroș, I. Rusu, M.-I. Bălan-Rusu, *The Judicial Cooperation in Criminal Matters in the European Union, EU Judicial Cooperation*, LAP LAMBERT Academic Publishing, Danubius University, Saarbrücken, Germania, 2012, p. 15.

³ Al. Boroș (coordonator), I. Rusu, M.-I. Bălan-Rusu, *op. cit.*, p. 3.

⁴ C. Bulai, B. N. Bulai, *Manual de drept penal, Partea generală*, Ed. Universul juridic, București, 2007, p. 120.

⁵ Al. Boroș (coordonator), I. Rusu, M.-I. Bălan-Rusu, *op. cit.*, pp. 4 și 5.

⁶ Al. Boroș, I. Rusu, *Cooperarea judiciară internațională în materie penală, curs master*, Ed. C. H. Beck, București, 2008, pp. 1 și 2.

În acest sens, facem trimitere la convențiile încheiate de România la sfârșitul secolului al XIX-lea cu unele state europene, respectiv, Italia, Belgia, Marea Britanie și Olanda.

Examinarea conținutului acestor instrumente juridice internaționale încheiate de România, relevă profunzimea acestora, acuratețea și viziunea modernă a unor dispoziții, care, se regăsesc și în Convenția europeană de extrădare, adoptată după circa 60 de ani.

În cadrul prezentului studiu, în scopul evidențierii contribuției României la dezvoltarea cooperării judiciare internaționale în materie penală, vom proceda la examinarea celor trei convenții și a Convenției europene de extrădare.

De asemenea, vom insista în prezentarea unor elemente de asemănare dintre aceste trei convenții, pe de o parte, și, Convenția europeană de extrădare, pe de altă parte, tocmai pentru a evidenția contribuția importantă adusă de România la dezvoltarea cooperării judiciare internaționale în materie penală în Europa.

1. Convenția de extrădare între România și Italia⁷

În deplin acord cu principiile generale care guvernau cooperarea judiciară în Europa în acea perioadă și cu scopul vădit de a se asigura pedepsirea persoanelor care au săvârșit infracțiuni pe teritoriul unuia din cele două state, și se refugiau pentru a scăpa de urmărirea penală sau de executarea unei sancțiuni privative de libertate, pe teritoriul celuilalt stat, România a semnat la 5 (17) august 1880 la București, Convenția de extrădare cu Italia.

În urma examinării conținutului acestui instrument juridic bilateral, am constatat existența unor prevederi extrem de importante. Importanța acestora rezultă din constatarea că unele dintre acestea se regăsesc și în dispozițiile altor instrumente de acest gen, încheiate mult mai târziu, chiar și după circa 100 de ani.

Astfel, în ceea ce privește *categoriile de persoane supuse extrădării*, acestea sunt prevăzute expres chiar în art.1, respectiv: „*indivizii urmăriți puși în prevențiune sau în acuzațiune sau condamnați ca autori sau complici pentru una din crimele sau delictele indicate mai jos la art. 2, comise pe teritoriul uneia din cele două State contractante și care se vor fi refugiat pe teritoriul celuilalt*”.

În ipoteza în care crima sau delictul „*care dă loc la extradițiune se va fi comis afară din teritoriul Părții care cere, se va putea da urmare cererii când legislațiunea țarei, căreia se cere extradițiunea, autoriză urmărirea aceluiași infracțiuni comise afară din teritoriul său*”.

Examinarea prevederilor menționate mai sus, scoate în evidență faptul că persoanele supuse extrădării trebuie să aibă o anumită calitate, în sensul că acestea fie că sunt urmărite penal, fie sunt condamnate în calitate de autori sau complici. De asemenea în cazul în care unul dintre state solicită extrădarea unei persoane care a comis o infracțiune în afara teritoriului său, statul solicitat va da curs cererii numai dacă în legislația statului solicitant există prevederi care să permită urmărirea acelei persoane⁸.

În art. 2 din Convenție sunt prevăzute următoarele *crime și delict*e ce cad sub incidența dispozițiilor Convenției:

1. *Paricidul, infanticidul, asasinatul, otrăvirea, omorul;*

2. *Loviri date sau răniri făcute cu voință și cu premeditare, sau cari vor fi cauzat o boală cu aparență nevindecabilă, o incapacitate permanentă de a lucra personal, pierderea usagiului absolută unui organ, o mutilare gravă sau moartea fără intențiunea de a o da;*

⁷ M. I. Papadopolu, Codul legilor Penale Române, Adnotpate, Tipografiile Române Unite, București, VI, Rahovei, 42, 1932, pp. 489-492; publicată în Monitorul Oficial No. 44/1881.

⁸ Al. Boroi (coordonator), I. Rusu, M.-I. Bălan-Rusu, *op. cit.*, p. 156.

3. Bigamia, răpirea de minori, violul, avortarea, atentatul la pudoare comis cu violență, atentatul la pudoare comis fără violență asupra persoanei sau cu ajutorul persoanei unui copil de un sex sau de celălalt în etate mai mică de 14 ani; atentatul la moravuri, prin excitația, înlesnirea sau favorizarea obișnuită, pentru a satisface pasiunile altuia; a desfrânării sau a corupțiunii minorilor de un sex sau de celălalt;

4. Răpirea, tăinuirea, supresiunea, substituțiunea; expunerea sau părăsirea unui copil;

5. Incendiul;

6. Distrugerea de clădiri, mașini cu vaporii sau aparate telegrafice;

7. Distrugerea de documente sau alte hârtii publice;

8. Asociațiunea de făcători de rele; furturile;

9. Amenințările de a atentă contra persoanelor sau proprietăților, cari se pedepsesc în România cu munca silnică sau cu reclusiunea numai, iar în Italia cu pedeapsa de moarte, munca silnică sau cu reclusiunea;

10. Atentatul la libertatea individuală și la inviolabilitatea domiciliului, comis de particulari;

11. Falsificarea de monete, cuprinzând contrafacerea și alterațiunea monetei, emisiunea și punerea în circulațiune a monetei contrafăcute sau alterate, contrafacerea sau falsificarea efectelor publice sau a biletelor de bancă, a titlurilor publice sau private; emisiunea sau punerea în circulațiune a acestor efecte, bilete sau titluri contrafăcute sau falsificate; falsurile în scripte sau în depeșile telegrafice și întrebuințarea acestor depeși, efecte, bilete sau titluri contrafăcute, fabricate sau falsificate; contrafacerea sau falsificațiunea sigiliilor, timbreelor, tiparelor de oțel (poincons) și mărcilor, cu excepțiunea celor particulare sau ale neguțătorilor, întrebuințarea sigiliilor, timbreelor tiparelor de oțel (poincons) și mărcilor contrafăcute sau falsificate și întrebuințarea prejudiciabilă a adevăratelor sigilii, timbre, tipare de oțel și mărci;

12. Mărturia falsă și declarațiunea falsă ale experților sau interpreților, subornațiunea martorilor, experților sau interpreților;

13. Jurământ fals;

14. Concuziunea, deturnarea comisă de funcționarii publici; corupțiunea funcționarilor publici;

15. Bancruta frauduloasă și fraudele comise la falimente;

16. Excrocheriile, abuzul de încredere și amăgirea;

17. Părăsirea de către căpitan, afară de cazurile prevăzute de codul maritim al celor două țări contractante, a unui vas sau bastiment de comerț sau de pescărie;

18. Naufragierea, pierderea, distrugerea de către căpitan sau de către ofițerii și oamenii echipajului, deturnarea de către căpitan a unui vas sau bastiment de comerț sau de pescărie, aruncarea sau distrugerea fără necesitate a tot sau a parte din caie, din alimentelor și din efectele de bord; drumul fals (darea unei false direcțiuni în călătorie), împrumutarea fără necesitate pe corpul, proviziunea sau echipamentul vasului sau punerea sub amanet ori vânzarea mărfurilor sau victualiiilor, sau trecerea în conturi a unor avarii sau cheltuieli fictive; vânzarea vasului fără împuternicire specială, afară de cazul de inavigabilitate; descărcarea mărfurilor fără raport prealabil, afară de cazul unui pericol iminent; furtul comis pe bord; alterațiunea alimentelor sau mărfurilor, comise pe bord prin amestecarea de substanțe vătămătoare; atacul sau rezistența cu violență și cu faptul în contra căpitanului făcut de mai mult de a treia parte a echipajului; refuzul de a asculta ordinele căpitanului sau

ofițerilor de pe bord, pentru scăparea vasului sau a caricului, cu lovituri și răniri; complotul contra siguranței, a libertății sau a autorității căpitanului; luarea vasului de către marinari sau pasageri prin fraudă sau cu violență contra căpitanului;

19. Tăinuirea obiectelor obținute prin una din crimele sau delictele prevăzute prin această convențiune.

Extraditiunea va putea asemenea să aibă loc și pentru tentativa acestor crime sau delictes, când ea se pedepsește după legislațiunea celor două țări contractante.

Așadar, într-o modalitate care s-a păstrat până în zilele noastre, cele două părți contractante au stabilit infracțiunile pentru care se putea solicita extrădarea

Varietatea și numărul relativ mare de infracțiuni supuse extrădării, relevă de fapt atât importanța care s-a dat acestei instituții, cât și realismul cu care era tratat fenomenul criminalității determinat de dorința comună de a asigura un nivel ridicat de securitate individuală propriilor cetățeni.

Trebuie menționat că extrădarea se acorda și în situația în care infracțiunile menționate erau descoperite în faza de *tentativă*, cu condiția ca aceasta să fie pedepsită în legislația celor două țări⁹.

Potrivit dispozițiilor Convenției, *extrădarea* nu se va acorda când se constată incidența următoarelor situații:

- pentru crime sau delictes de natură politică, ori conexe acestora;
- crime sau delictes care nu sunt cuprinse în Convenție, sau care nu au format obiectul cererii;
- dacă a intervenit prescripția acțiunii sau a pedepsei conform legii statului solicitat¹⁰;
- pentru cetățenii proprii¹¹;
- când persoana extrădabilă este urmărită sau condamnată în statul solicitat, pentru o crimă sau un delict comis în această țară, extrădarea nu se va acorda urmând a se amâna, până la clarificarea situației sale judiciare (achitat sau și-a executat pedeapsa).

În ceea ce privește *procedura extrădării*, statul solicitant va trimite pe cale diplomatică o cerere de extrădare care va fi însoțită de unul din următoarele documente:

- dovada judecății sau a hotărârii de condamnare;
- ordonanța camerei de consiliu sau a hotărârii camerei de punere sub acuzare sau a actului de procedură criminală emanat de la judecătorul competent;
- mandatul de arestare sau oricare act investit cu aceeași putere eliberat de autoritatea competentă.

Aceste documente se vor trimite în original sau copie autentică în formele prescrise de legea statului solicitant și vor fi însoțite de o copie a textului legii aplicabile iar în măsura posibilităților de semnalmente persoanei extrădabile sau orice alte aspecte care să conducă la identificarea acesteia¹².

⁹ *Ibidem*, p. 158.

¹⁰ Art. 4 din Convenție „Extraditiunea nu va putea să aibă loc dacă, în urma faptelor imputate, a urmăririi sau a condamnării, se va fi dobândit prescripțiunea acțiunii sau a pedepsei, conform legilor țării în care s-a refugiat prevenitivul sau condamnatul”.

¹¹ *Ibidem*, art. 5 „În nici un caz și pentru nici un motiv Înaltele Părți contractante nu vor putea fi ținute a-și preda pe naționalii lor afară de urmăririle ce sunt a se face contra-le în țara lor, conform cu legile în vigoare”

¹² Art. 9 din Convenție prevede procedura și documentele care trebuie să însoțească cererea de extrădare „Cererile de extraditiune se vor adresa pe calea diplomatică, însă, cererile guvernului Român prin intermediarul legațiunii Alteței Sale Regale Domnul României la Roma; iar cererile guvernului Italian prin intermediarul

În ceea ce privește extrădarea străinului (străinul în acest caz nu este cetățean român sau italian), aceasta se va efectua în conformitatea cu legea fiecăruia din cele două state, iar România „dupe o instrucțiune sumară făcută de autoritatea judiciară, pentru a constata identitatea individului și a se încredința dacă faptul de care este acuzat e prevăzut de această convențiune¹³”.

În caz de urgență, persoana extrădabilă va fi arestată provizoriu, dar numai pentru una din faptele menționate în Convenție, după avizul dat pe cale diplomatică ministerului afacerilor străine și indicând existența unuia din documentele menționate la art. 9.

Arestarea va fi facultativă când cererea a parvenit unei autorități judiciare sau administrative a unuia din cele două state. Cu toate acestea, autoritatea menționată anterior va trebui să realizeze interogării și investigații de natură a verifica identitatea și vinovăția persoanei extrădabile, iar atunci când întâmpină greutăți va sesiza ministerul afacerilor străine.

În toate situațiile persoana extrădabilă va fi pusă în libertate, dacă în termen de o lună de la arestarea sa, „el nu va primi comunicarea unuia din documentele de care este vorba¹⁴”.

Procedura de arestare va fi cea a statului solicitat¹⁵.

Obiectele furate sau găsite asupra persoanei extrădabile, instrumentele sau uneltele de care s-a servit pentru a comite crima sau delictul se vor trimite statului solicitant. Trimiterea se va face și atunci când după ce s-a acordat extrădarea, aceasta nu s-a realizat datorită morții sau dispariției persoanei extrădabile.

Cu privire la aceste obiecte se face precizarea că „sunt însă rezervate drepturile celor de al treilea asupra obiectelor menționate, cari trebuie să li se înapoieze fără cheltuieli, îndată ce procesul criminal sau corecțional va fi terminat¹⁶”.

În ceea ce privește *tranzitul*, acesta se acordă, după remiterea în original sau în copie a unuia din documentele menționate la art. 9, cu excepția situațiilor în care extrădarea nu se acordă (examine anterior)¹⁷.

Complexitatea conținutului Convenției rezultă și din paleta largă ce cuprinde modalități concrete de cooperare judiciară în materie penală între cele două state.

Astfel, în cuprinsul Convenției sunt reglementate unele norme care se referă la unele forme de asistență judiciară în materie penală, cum sunt comisiile rogatorii internaționale.

legațiunei Majestății Sale Regele Italiei la București. Extradiciunea se va acorda pe baza înfățișării, fie a judecății sau a hotărârii de condamnare, fie a ordonanței camerei de consiliu sau a hotărârii camerei de punere sub acuzațiune, sau a actului de procedură criminală, emanat de la judecătorul competente, care va decreta formal sau va opera de drept trimiterea prevenitului sau a acuzatului înaintea jurisdicțiunii represive.

Ea se va acorda de asemenea asupra înfățișării mandatului de arestare sau a ori-cărui alt act învestit cu aceiași putere, liberat de autoritatea străină competentă, cu condițiunea însă ca aceste acte să conțină arătarea precisă a faptului pentru care au fost liberate.

Actele mai sus indicate se vor libera în original sau în copie autentică, în formele prescrise de legislațiunea guvernului care reclamă extradiciunea, și vor fi însoțite de o copie a textului legii aplicabile și pre cât va fi cu putință, de semnalamentul individului reclamat sau de orice altă indicațiune de natură a constata identitatea sa”.

¹³ *Ibidem* art. 9, alin. ultim.

¹⁴ Art. 10 alin. penultim din Convenție.

¹⁵ Al. Boroi (coordonator), I. Rusu, M.-I. Bălan-Rusu, *op. cit.*, pp. 158 și 159.

¹⁶ *Ibidem*, art.11 alin. ultim.

¹⁷ Al. Boroi (coordonator), I. Rusu, M.-I. Bălan-Rusu, *op. cit.*, pp. 159 și 160. Art. 13 „Este stipulat formal, că extradiciunea pe cale de tranzit pe teritoriile respective ale Statelor contractante, a unui individ care nu ține de țara tranzitului, se va acorda după simpla producere, în original sau în copie autentică, a unuia din actele de procedură menționate, după cas, în art. 9 de mai sus, cu condițiunea însă ca faptul care servă de basă a extradiciunii, să fie cuprins în această convențiune, și să nu intre în dispozițiunile art. 3 și 4”.

Astfel, „când, în urmărirea unei afaceri penale, nepolitice, unul din cele două guverne ar găsi de trebuință să asculte martori domiciliați în celălalt Stat, sau să facă orice act de instrucțiune judiciară, se va trimite pentru acest scop o comisiune rogatorie pe cale diplomatică, și se va da urmare conform legilor țării în care va trebui să se urmeze ascultarea martorilor sau actul de instrucțiune.

Comisiunile rogatorii emanate dela autoritatea competentă străină, și care ar avea de scop a face să se opereze, fie o percheziție domiciliară, fie confiscarea (saisie) corpului delictului sau pieselor de convicțiune, nu se vor putea executa decât pentru unul din faptele enumerate la art. 2 și sub rezerva exprimată de paragraful din urmă al art. 11”¹⁸.

Facem precizarea că la art. 11 alin. ultim se prevedea rezervarea drepturilor terților asupra unor obiecte care trebuiau remise fără cheltuieli, „îndată ce procesul criminal sau corecțional va fi terminat”.

Se poate observa că prin comisie rogatorie se putea solicita audierea unor martori sau efectuarea unei percheziții ori ridicarea de obiecte sau înscrisuri, dar numai în contextul în care se refereau la una din infracțiunile prevăzute în art. 2 din Convenție.

De asemenea, comisia rogatorie putea să aibă ca obiect chiar o expertiză, urmând ca plata acesteia să se realizeze de către statul solicitat.

Asistența judiciară include și notificarea unor acte de procedură care urmau a fi transmise pe cale diplomatică și executate de către Ministerul public.

În situația în care se impunea prezența unui martor, guvernul țării unde se află martorul, îl va angaja să urmeze invitațiunii ce i se va face, și în acest caz, i se vor acorda cheltuieli de drum și de ședere, după tarifele și regulamentele în vigoare în țara unde va trebui să se asculte”¹⁹.

Foarte important de reținut este faptul că deși nu era definit, și nici cunoscut la acele vremuri, principiul specialității este pus în valoare prin unele dispoziții ale Convenției.

Astfel, potrivit prevederilor acesteia, „Persoanele cu reședința în România sau în Italia, chemate ca martori înaintea tribunalelor uneia din cele două țări, nu vor putea să fie urmărite, nici deținute pentru fapte sau condamnări criminale anterioare, nici sub pretext de complicitate în faptele ce formează obiectul procesului, în care ele figurează ca martori”²⁰.

O ultimă formă de asistență judiciară se referă la obligativitatea asumată de cele două state de a-și comunica reciproc „deciziunile de condamnare pentru crime și delikte de orice fel, care se vor fi pronunțat de tribunalele unuia din cele două State contra supușilor celuilalt”²¹.

Comunicarea de mai sus, instituie regula trimiterii pe cale diplomatică către statul contractant a „judecăței pronunțate și rămasă definitivă, către guvernul țării de care ține condamnatul, pentru a se depune la grefa tribunalului competent”.

În Protocolul care completează Convenția se arată că „În momentul de a preceda la semnarea convențiunea de extrădare închiată astăzi, subsemnații plenipotențari ai Alteței Sale Regale Principelui României și Majestății Sale Regalului Italiei, au convenit asupra declarațiunii următoare: În caz de crime pedepsite cu pedeapsa cu moarte, extrădarea prevenitului sau condamnatului va depinde de asigurarea dată prealabil pe cale diplomatică, că numita pedeapsă nu va fi executată.

¹⁸ Art. 14 din Convenție

¹⁹ Art. 16 din Convenție.

²⁰ Ibidem.

²¹ Art. 17 din Convenție.

Protocolul de față va avea aceeași forță și aceeași durată ca și convențiunea de extrădare semnată astăzi”.

Am prezentat protocolul existent la sfârșitul Convenției, pentru a evidenția consecvența României în a apăra și impune la nivel bilateral modul de executare a celei mai grele sancțiuni de drept penal. Astfel, în România, nu exista pedeapsa cu moartea, aceasta existând însă în legea italiană. În acest context, România, prin adăugarea acestui protocol la sfârșitul Convenției și-a impus propria lege, rezervându-și unilateral dreptul de a nu extrăda un cetățean, dacă împotriva acestuia se putea dispune sau deja s-a dispus condamnarea la pedeapsa cu moartea.

Aceste dispoziții exprese vin să confirme evoluția dreptului penal român la acele timpuri, apărarea unor valori sociale deosebite, chiar în fața legii (cum este cazul dreptului la viață), în raport cu dreptul penal al altor state europene.

Cu toate limitele sale, determinate în mare parte de evoluția relațiilor de cooperare dintre statele lumii, Convenția de extrădare dintre România și Italia încheiată la București la 5 (17) august 1880, constituie un document de mare importanță pentru evoluția instituției cooperării judiciare internaționale în materie penală.

Așa cum a rezultat din examinarea realizată, constatăm că multe din prevederile acesteia sunt de strictă actualitate, unele dintre ele fiind preluate și dezvoltate în acord cu evoluția de ansamblu a sistemului legislativ, chiar în Convenția europeană de extrădare adoptată la 13 decembrie 1957, precum și mult mai târziu în Decizia - cadru a Consiliului Uniunii Europene din 13 iunie 2002 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre.

2. Convenția de extrădare între România și Belgia²²

Convenția de extrădare între România și Belgia a fost încheiată la Bruxelles aproximativ în aceeași perioadă ca și Convenția cu Italia, respectiv la 15 august 1880.

Procedând la o examinare comparativă a celor două instrumente juridice europene, constatăm că între acestea există o identitate aproape perfectă.

Astfel, *obligația de extrădare, categoriile de cetățeni supuși acestei instituții, precum și infracțiunile* pentru care se acordă sunt identice motiv pentru care nu vom mai face referiri asupra lor.

De asemenea, în protocolul prevăzut la sfârșitul Convenției, se face mențiunea că prevederea de mai sus se referă la situația în care fapta săvârșită este prevăzută cu pedeapsa capitală, caz în care extrădarea nu se va acorda dacă statul solicitant nu dă asigurări pe cale diplomatică, din care să rezulte că în cazul unei asemenea condamnări aceasta nu se va executa²³.

Convenția mai prevede că atunci când extrădarea ar putea aduce atingere unor principii de umanitate admise în legislațiile celor două țări, rămâne la latitudinea părții solicitate dacă va da sau nu curs cererii de extrădare, cu condiția ca motivele care au determinat luarea acestei decizii să fie comunicate părții solicitante²⁴.

²² *Const. Hamangiu*, Codul General al României, vol. III, Legi uzuale 1861-1900, Editura Librăriei Leon Alcalay, București, 1900, pp. 3341-3349; publicată în Monitorul Oficial No. 3/1881.

²³ Protocolul menționat la sfârșitul Convenției precizează că: „În momentul de a proceda la semnătură, subsemnării au convenit asupra celor următoare: Articolul 3 n-are altă întindere de cât a face ca extradițiunea pentru crimele care atrag după sine pedeapsa cu moarte, să deprindă de asigurarea prealabilă dată pe cale diplomatică că, în cas de condamnare această pedeapsă nu se va executa. Prezentul protocol va avea aceeași putere și aceeași durată ca și convențiunea de extradițiune din care face parte integrantă.

²⁴ Art. 3 din Convenție prevede: „Când s-ar prezenta unele cazuri ce ar intra în categoria faptelor prevăzute de articolul precedent, și în cari extradițiunea individului reclamat ar părea contrară, în ceea ce privește consecințele sale,

Persoana extrădată, nu va putea fi urmărită sau pedepsită ori reextrădată pentru o crimă sau un delict neprevăzut în Convenție și săvârșit anterior acordării extrădării, cu excepția cazului în care, deși a avut posibilitatea, nu a părăsit teritoriul țării în termen de o lună după ce a fost judecat și în caz de condamnare după ce a fost grațiat. De asemenea acesta nu va putea fi urmărit sau pedepsit pentru o crimă sau un delict prevăzut în Convenție, comise anterior extrădării, sau altă faptă care nu este prevăzută în cererea de extrădare, fără consimțământul statului care a predat persoana în cauză. Consimțământul menționat mai sus este necesar și atunci când, persoana în cauză, urmează a fi extrădată într-un alt stat, cu excepția situației în care extrădatul este de acord cu această măsură²⁵.

Convenția prevede și o serie de cazuri în care extrădarea nu se va acorda și anume:

- pentru infracțiuni de natură politică sau conexe acestor categorii;
- a intervenit prescripția;
- proprii cetățeni.

În situația în care persoana extrădabilă este urmărită sau condamnată în țara căreia i se solicită acordarea extrădării, cererea va fi aprobată după ce acesta va fi achitat sau a executat pedeapsa pentru fapta comisă.

Extrădarea se va acorda chiar și atunci când persoana extrădabilă are de îndeplinit niște angajamente către particulari.²⁶

Cererea de extrădare se va adresa pe cale diplomatică și va fi însoțită de unul din documentele menționate anterior și prevăzute în Convenția de extrădare cu Italia. Aceste documente se vor trimite în original, sau copii autentice în formele prescrise de legea statului solicitant însoțite de o copie a textului legii aplicabile și în raport de posibilități, de semnalmentele individului reclamat sau de orice altă indicație care să poată conduce la identificarea acestuia.

În caz de urgență persoana extrădabilă poate fi *arestată provizoriu*, procedura fiind aceeași ca în cazul convenției analizate anterior.

De asemenea, *obiectele furate sau găsite asupra persoanei extrădate* se vor remite statului solicitant la cererea acestuia în condițiile analizate anterior.

Tranzitul se realizează în aceleași condiții cu cele prevăzute în Convenția cu Italia. În Convenție sunt stipulate și alte forme de cooperare judiciară, care însă vor fi examinate ulterior²⁷.

Fiind semnată practic în aceeași an și chiar aceeași lună, Convenția de extrădare cu Belgia este aproape identică în conținutul său cu Convenția de extrădare cu Italia.

principiilor de umanitate admise în legislațiunea celor două State, fiecare din cele două Guverne își rezervă dreptul de a nu consimți la această extradițiune; motivele refuzului se vor aduce la cunoștința Guvernului care reclamă”.

²⁵ *Ibidem*, art.4, unde se menționează că: „Individul extrădat nu va putea să fie nici urmărit, nici pedepsit în țara căreia i se va fi acordat extradițiunea, nici extrădat unei a treia țări pentru o crimă și un delict oarecare neprevăzut în această convențiune și anterioară extradițiunei, afară numai dacă nu va fi avut într-un caz sau într-altul libertatea de a părăsi din nou sus-zisa țară în timp de o lună de zile după ce a fost judecat, și, după ce va fi fost grațiat.

Asemenea nu va putea să fie nici urmărit nici pedepsit pentru o crimă sau un delict prevăzut de convențiune, anterior extradițiunei, dar altul de cât acela care a motivat extradițiunea, fără consimțământul Guvernului care a predat pe extrădat și care va putea, dacă va găsi de cuviință, să ceră producerea unuia din documentele menționate în art. 10 al acestei convențiuni.

Consimțământul acestui Guvern se va cere asemenea pentru a permite extradițiunea inculpatului pentru a treia țară. Totuși acest consimțământ nu va fi necesar, când inculpatul va fi cerut spontan sau să-și facă pedeapsa, sau când nu va fi părăsit, în termenul mai sus fixat, teritoriul țării căreia a fost predat.

²⁶ Art. 9 din Convenție: „Extradițiunea se va acorda chiar atunci când condamnatul, acuzatul sau prevenitul ar fi împiedicat prin acest fapt a-și împlini angajamentele contractate către particulari, care vor putea totdeauna să facă să valoreze drepturile lor pe lângă autoritățile judiciare competente”.

²⁷ Al. Boroi (coordonator), I. Rusu, M.-I. Bălan-Rusu, *op. cit.*, pp. 160-162.

Această asemănare dintre cele două instrumente juridice denotă contribuția deosebită a României la intensificarea și legiferarea relațiilor de cooperare judiciară în materie penală între statele Europei.

3. Tratatul de extrădare între România și Marea Britanie²⁸

Tratatul de extrădare dintre România și Marea Britanie a fost încheiat la 9 martie 1893 la București.

Prima deosebire ce apare între primele două Convenții de extrădare examinate anterior și acest instrument juridic bilateral încheiat între România și Marea Britanie privește chiar denumirea marginală, unde termenul de „Convenție” este înlocuit cu cel de „Tratat”.

Cu toate acestea, în cuprinsul instrumentului juridic bilateral se folosește cel mai des termenul „Convenție”, fiind totuși uneori folosit și termenul „Tratat” (tractat).

În acest context, pentru a fi în acord cu legiuitorul timpului, vom folosi și noi termenul de „Convenție”, în detrimentul celui de „Tratat” folosit în titlu și sporadic în cuprins.

În ceea ce privește categoriile de persoane supuse extrădării, chiar în primul articol se prevede *obligativitatea părților contractante* de a-și preda reciproc „indivizii care, urmăriți sau condamnați pentru o crimă sau delict comis pe teritoriul uneia din părți, ar fi dovediți pe teritoriul celeilalte în circumstanțele și sub condițiile prevăzute de tractatul de față”²⁹.

Referitor la *categoriile de infracțiuni* pentru comiterea cărora se poate solicita extrădarea, acestea diferă față de convențiile examinate anterior, motiv pentru care le vom reda integral așa cum sunt prevăzute în Convenție.

În art. 2 din Convenție se menționează că „extrădarea se va acorda pentru crimele sau delictele următoare:

1. Omor sau tentativă de omor, sau complot având de scop această crimă;
2. Omucidere fără premeditație sau pândire;
3. Loviri și răniri grave;
4. Contrafacere sau alterare de monede; punerea în circulație a monedelor false sau alterate;
5. Fabricarea cu intenție a unui instrument, ustensil sau uneltă destinată la contrafacerea monedelor țării;
6. Falsuri în scripte, titluri, efecte sau valori; alterarea sau punerea în circulație a tot ce este astfel falsificat ori contrafăcut ori alterat;
7. Sustragerea frauduloasă sau furtul;
8. Distrugerea ori degradarea ori-cărei proprietăți prin explosive sau alt-fel, când faptul este incriminat și pedepsit cu pedepse criminale sau corecționale;
9. Excrocheria de bani, valori sau alte obiecte sub false pretexte;
10. Tănuiri frauduloase de bani, valori sau alte obiecte provenind din excrocherie, furt sau deturnare;
11. Crime contra legilor asupra bancrutei;
12. Frauda (abuz de încredere) unui administrator, bancher, agent, comisionar, curator sau director, ori membru ori funcționar al unei societăți ori-care, dacă faptul este pedepsit de legile în vigoare;

²⁸ *Const. Hamangiu*, Codul General al României, vol. III, Legi uzuale 1861-1900, Ed. Librăriei Leon Alcalay București 1900, pp. 3326-3333.

²⁹ Art. 1 din Convenția de extrădare dintre România și Marea Britanie.

13. Mărturia mincinoasă sau subornațiunea martorilor;
14. Violul;
15. Atentat la pudoare asupra persoanei unei fete mai mică de 14 ani, sau tentativa acestui fapt;
16. Atentat la pudoare cu violență;
17. Avort, administrare de substanțe sau întrebuințare de instrumente în intențiunea de a provoca avortul;
18. Răpirea de minori;
19. Furtul de copii;
20. Abandonare, expozițiune sau sechestrare ilegală de copii;
21. Sechestrare sau detențiune ilegală;
22. Efracțiunea sau escaladarea unei locuințe și a dependențelor sale în scopul de a comite un delict;
23. Incendiu;
24. Furt cu violență;
25. Ori-ce act comis cu intenție de a pune în pericol viața persoanelor aflate într-un tren de drum de fier;
26. Amenințări, scrise sau alt-fel, făcute în scop de extorsiune;
27. Piraterie, considerată ca crimă după dreptul ginților;
28. Înecare, naufragierea sau distrugerea unui vas pe mare, sau tentativa sau complotul având această crimă de scop;
29. Atacarea pe bordul unui vas în largul mării în acop de omucidere sau pentru a făptui grave leziuni corporale;
30. Revolta sau complotul de revoltă, a două sau mai multe persona pe bordul unui vas în largul mării, contra autorității căpitanului;
31. Negoțul cu sclavii.

Extrădarea va avea de asemenea loc pentru complicitate la una din crimele mai sus pomenite, numai dacă complicitatea este pedepsită de legile celor două Părți contractante³⁰.

Extrem de important este Protocolul explicativ prevăzut în cuprinsul Convenției, care vine cu explicarea situației în care se solicită extrădarea pentru *sechestrare sau detențiune ilegală*.

Astfel, „*Pentru a se evita orice neînțelegere ce ar putea rezulta din redacția actuală a § 21 de sub art. 2 al Convențiunii de extrădare încheiată între România și Marea Britanie, la 9 (21) Martie 1893, subsemnații plenipotențieri, autorizați în regulă pentru aceasta de către guvernele lor respective, au convenit asupra celor ce urmează:*

Faptul de a fi sechestrat sau deținut în mod ilegal una sau mai multe persoane, nu va putea motiva cererea de extrădare decât când el a fost săvârșit de către particulari. O asemenea cerere nu se va putea fi făcută cu privire la funcționarii publici care s-ar fi făcut vinovați de faptul în chestiune în exercițiul funcției lor.

Protocolul de față se va considera ca aprobat și sancționat de către guvernele respective prin faptul însuși al schimbărilor ratificărilor convențiunii la care se raportează, fără vreo altă ratificare specială.

Făcut în dublu exemplar la București în întâi (treisprezece) a lui Martie anul mântuirii una mie opt sute nouă zeci și patru”.

³⁰ Al. Boroi (coordonator), I. Rusu, M.-I. Bălan-Rusu, *op. cit.*, pp. 162-164.

Observăm că prin acest protocol se interzicea extrădarea funcționarilor publici care ar fi comis fapte de sechestrare sau detențiune ilegală.

Cu toate că regula generală instituită de instrumentul juridic bilateral este aceea ca cererea de extrădare să fie executată de către statul solicitant, totuși au fost prevăzute și unele situații în care extrădarea putea fi refuzată.

Astfel, în cuprinsul său sunt prevăzute următoarele situații în care extrădarea nu se va acorda:

- proprii cetățeni; trebuie precizat însă, că din analiza textului rezultă că părțile contractante pot refuza extrădarea propriilor cetățeni, ceea ce înseamnă că în aceeași măsură pot și accepta o asemenea cerere; concluzia care se impune este aceea că pentru prima dată se acordă posibilitatea ca statul solicitat să aprobe extrădarea propriului cetățean³¹.

- în cazul în care persoana extrădabilă a fost judecată, achitată sau pedepsită sau se află în judecată, chiar pentru fapta pentru care se cere extrădarea; extrădarea poate fi amânată atunci când persoana în cauză execută o altă pedeapsă³²;

- atunci când a intervenit prescripția, după legea statului solicitat³³;

- când delictul este politic sau dacă persoana în cauză dovedește că extrădarea este cerută pentru un asemenea delict.

De menționat este faptul că persoana extrădată nu va putea fi urmărită sau judecată decât pentru fapta sau faptele care au făcut obiectul extrădării și nu pentru altele comise anterior³⁴.

În ceea ce privește *procedura extrădării*, în raport cu cea prevăzută în Convențiile examinate anterior, aceasta este mai clară, apropiată de cea actuală. Astfel, *cererea de extrădare* se va transmite pe cale diplomatică, urmând să fie însoțită de următoarele documente:

- mandat de arestare emis de autoritatea competentă a statului solicitant;

- alte dovezi care să justifice măsura arestării;

- sentința de condamnare dată de un tribunal competent din statul solicitant, atunci când se cere extrădarea pentru executarea unei pedepse; în situația în care sentința a fost dată în lipsa inculpatului, aceasta nu va fi considerată ca o condamnare, dar persoana în cauză va putea fi tratată ca o persoană urmărită. Dacă cererea de arestare și documentele anexate sunt întocmite în conformitate cu prevederile arătate mai sus, statul solicitat va proceda la arestarea persoanei urmărite³⁵.

³¹ Art. 3 stipulează că: „Fie-care din cele 2 guverne va avea plină și întreagă voie să refuze celui alt extrădarea propriilor săi supuși”.

³² Art. 4 din Convenție: „Extrădarea nu se va acorda dacă individul reclamat a fost deja judecat, achitat sau pedepsit, sau se găsește încă sub judecată într-unul din teritoriile celor două Înalte Părți contractante, pentru chiar crima din cauza căreia se cere extrădarea.

Dacă persona reclamată se află în prevenție, sau dacă, fiind condamnată, și suferă pedeapsa pe teritoriul uneia din cele 2 Părți contractante pentru o altă crimă, extrădarea se va amâna până la punerea acelei persoane în libertate, fie că va fi fost achitată, fie că-și va fi terminat pedeapsa, fie pentru ori-ce alt cuvânt”.

³³ În art. 5 se prevede că: „Extrădarea nu va avea loc dacă, după perpetrarea crimei, sau după urmăriri, sau condamnare, prescripția urmăririlor sau a pedepsei este dobândită după legile țarei căreia se adreseze cererea”.

³⁴ *Ibidem*, art. 7: „Individul care va fi fost predat, nu va putea, în nici un caz, în țara căreia s-a acordat extradiția să fie ținut în arest sau să fie urmărit pentru vreo crimă sau fapte altele de cât acelea cari motivase extrădarea, afară numai dacă n-a fost întors, sau dacă va fi avut ocaziunea de a se reîntoarce el însuși în Statul care-l extrădase.

Această stipulațiune nu este aplicabilă crimelor comise după extrădare”.

³⁵ *Ibidem*, art. 8 și 9: „Extrădarea se va cere prin organul agenților diplomatici respectivi al celor două Înalte Părți contractante.

Cererea de extrădare a unui prevenit va trebui să fie însoțită de un mandat de arestare emis de autoritatea competentă a Statului care cere, și de dovezile cari, după legile locului unde prevenitul a fost dovedit, ar justifica arestarea lui, dacă actul pedepsit ar fi fost comis chiar acolo.

După cum se constată procedura stabilită între cele două părți contractante până la arestarea persoanei urmărite este aceeași. După arestare însă, procedura care urmează până la predarea persoanei urmărite diferă în funcție de locul unde se desfășoară, respectiv Marea Britanie sau România.

Astfel, în condițiile în care persoana urmărită este *arestată pe teritoriul Marii Britanii*, aceasta va fi prezentat unui magistrat, care-l va asculta și va realiza o examinare preliminară a situației ca și când crima în cauză ar fi avut loc pe teritoriul britanic.

Autoritățile Marii Britanii, vor trebui să admită ca dovezi valabile copiile pieselor trimise care însoțesc cererea de arestare, mandatele de arestare, sentințele date, certificatele de condamnare sau piesele judiciare care constată o condamnare, cu condiția ca aceste documente să fie autentificate în modul următor:

- mandatul trebuie să fie semnat de un judecător, magistrat sau ofițer al poliției judiciare din România;
- depozitiile sau afirmațiile sau copiile acestora trebuie să fie semnate de un judecător, magistrat sau ofițer al poliției judiciare din România;
- un certificat de condamnare sau un document judiciar care certifică o condamnare, trebuie să fie certificat de un judecător, magistrat sau ofițer al poliției judiciare din România;
- aceste mandate, depuneri, afirmări, copii, certificate sau documente judiciare, trebuie să fie autentificate, în fiecare caz, prin jurământul unui martor sau prin aplicarea sigiliului oficial al ministerului justiției sau al afacerilor străine al României; totuși aceste documente vor mai putea fi autentificate și prin alte modalități recunoscute de legile britanice³⁶.

Procedura de extrădare aplicată de Guvernul Român în calitate de parte solicitată va fi următoarea: ministrul sau alt agent diplomatic al Majestății Sale Britanice în România va trimite Ministerului Afacerilor Străine cererea de extrădare însoțită de un certificat de condamnare sau mandat de arestare contra persoanei căutate, cu explicații clare care referitoare la

Dacă cererea de extrădare privește pe o pe o persona deja condamnată, ea trebuie să fie însoțită de sentința de condamnare care a fost dată contra culpabilului, de tribunalul competent al Statului care cere.

O sentință dată în lipsă nu va fi considerată ca o condamnare; dar o persona astfel condamnată va putea fi tratată ca o persona urmărită.

Dacă cererea de extrădare este făcută în conformitate cu stipulațiunile precedente, autoritățile competente ale Statului de la care se cere vor proceda la arestarea fugarului”

³⁶ Art. 10 din Convenție menționează că: „Dacă fugarul este arestat pe teritoriul britanic, el va fi îndată dus înaintea unui magistrat competent care va trebui să-l asculte și să procedă la examinarea preliminară a afacerii în același chip, ca și când arestarea ar fi avut loc pentru o crimă comisă pe teritoriul britanic.

Autoritățile Mării Britanii, când vor proceda la examinarea hotărâtă prin stipulațiunile precedente, vor trebui să admită ca dovezi deplin valabile dispozițiunile asemănătoare sau afirmările făcute în România, sau copiile acestor piese, precum și mandatele de arestare și sentințele date în această țară, precum și certificatele de condamnare sau piesele judiciare constatând faptul unei condamnări, cu condițiunea ca aceste documente să fi fost autentificate în modul următor:

1. Un mandat trebuie să fie semnat de un judecător, magistrat sau ofițer al poliției judiciare din România;
2. Depozițiunile sau afirmațiunile, sau copiile acestora, trebuie să fie semnate de un judecător, magistrat sau ofițer al poliției judiciare din România, constatând că aceste depuneri sau afirmări sunt în original sau în copie certificată, după cazuri;
3. Un certificat de condamnare sau un document judiciar constatând faptul unei condamnări trebuie să fie certificat de un judecător, magistrat sau ofițer al poliției judiciare din România;
4. Aceste mandate, depuneri, afirmări, copii, certificate sau documente judiciare, trebuie să fie autentificate, în fiecare caz sau prin jurământul unui martor, sau prin punerea sigiliului oficial al ministrului justiției sau al afacerilor străine al României; totuși, piesele mai sus pomenite vor putea fi autentificate și în ori-ce alt chip cari ar fi recunoscut de legile locale în vigoare în acea parte a teritoriului britanic, unde examinarea afacerii ar avea loc”.

natura crimei sau delictului săvârșit. De asemenea, se vor face referiri și la semnalamentele sau alte informații ce pot servi la identificarea persoanei urmărite. În cazul în care aceste date nu sunt suficiente, se va contacta reprezentantul diplomatic al Marii Britanii, căruia i se vor solicita și alte date necesare. Aceste documente vor trebui să dovedească vinovăția persoanei urmărite. Mai mult chiar, în Convenție se stipulează că extrădarea nu va avea loc decât atunci când dovezile prezentate vor fi găsite îndestulătoare, potrivit legii statului solicitat, pentru judecarea persoanei extrădate, identificarea acesteia sau justificarea acțiunii prin prisma faptei săvârșite. Extrădarea nu va avea loc din România decât după trecerea unui termen de 15 zile de la data arestării³⁷.

În situația unui concurs de cereri de extrădare, prin care se solicită extrădarea aceleiași persoane de către alte state (în afara celor două părți contractante), prioritatea extrădării va fi stabilită în ordinea vechimii cererilor³⁸. În această situație, persoana extrădabilă va fi pusă în libertate dacă „nu se vor putea produce dovezi îndestulătoare pentru a motiva cererea de extrădare în timp de două luni din ziua arestării sau până la orice alt termen mai depărtat ce va fi fost arătat de Statul de la care se cere sau de tribunalul competent al acestui Stat”³⁹.

Obiectele găsite asupra persoanei extrădabile în momentul arestării sale sau alte obiecte care „ar putea servi ca piesă de convingere”⁴⁰, vor fi remise statului solicitant la cererea acestuia.

Atunci când o persoană urmărită se refugiază pe teritoriul coloniilor sau posesiunilor străine ale Majestății Sale Britanice, cererea de extrădare va fi adresată Guvernatorului sau autorității superioare a acestor colonii sau posesiuni. Cererile de extrădare referitoare la persoane fugite de pe aceste colonii sau posesiuni străine ale Majestății Sale Britanice și refugiate pe teritoriul României vor fi soluționate conform prevederilor analizate anterior.

Din Convenție face parte și Protocolul încheiat la momentul semnării, prin care Guvernul României „are absoluta libertate de a refuza extrădarea ori cărei persoane acuzată de o crimă pedepsită cu moartea”⁴¹.

³⁷ Art. 11 din Convenție „Din partea Guvernului Român extrădarea va avea loc în România precum urmează:

Ministrul, sau ori-ce alt agent diplomatic al M.S. Britanice în România, va trimite Ministerului Afacerilor Străine, ca bază a fiecărei cereri de extrădare, expedițiunea autentică și în regulă legalizată, sau a unui certificat de condamnare, sau a unui mandat de arestare, contra persoanei inculpate sau acuzate, arătând limpede natura crimei sau delictului din cauza căruia fugarul este urmărit. Documentul judiciar, astfel produs, va fi însoțit de semnalmente și de alte informațiuni putând să servească la constatarea identității individului reclamat.

Dacă s-ar întâmpla ca documentele produse de Guvernul Britanic pentru a constata identitatea, și informațiunile culese de agenții poliției românești pentru același scop, să fie recunoscute neîndestulătoare, se va aviza despre acesta îndată Ministrul sau Agentul diplomatic al Majestății Sale Britanice în România, iar individul urmărit, dacă a fost arestat, va continua să fie deținut până ce Guvernul Britanic va putea produce noule elemente de dovedă aspru a constata identitatea sau de a da lumină asupra altor greutăți de examinare.

12. Extrădarea nu va avea loc de cât în cazul când dovezile produse vor fi găsite îndestulătoare după legile Statului de la care se cere, fie pentru a îndreptăți darea în judecată a deținutului, în cazul când crime va fi fost comisă pe teritoriul zisului Stat, fie pentru a constata identitatea deținutului cu individul condamnat de tribunalele Statului care cere, și să dovedească că crime de care a fost recunoscut culpabil ar fi putut să dea loc la extrădare din partea Statului de la care se cere, la epoca condamnării sale. Extrădarea fugarului nu va avea loc în teritoriile Majestății Sale Britanice, de cât după trecerea unui timp de 15 zile de la date înțemnițării în scopul extrădării”.

³⁸ *Ibidem*, art.13 din Convenție: „Dacă individul reclamat de una din cele două Înalte Părți contractante în executarea tratatului de față mai este reclamat de una sau mai multe alte Puteri, pe motivul unor alte crime sau delictelor comise pe teritoriile lor respective, extrădarea se va acorda Statului a cărui cerere poartă o dată mai veche”.

³⁹ *Ibidem*, art.14 din Convenție.

⁴⁰ *Ibidem*, art.15 din Convenție.

⁴¹ *Ibidem*, Protocolul de la sfârșitul Convenției.

Examinarea realizată mai sus scoate în evidență progresele înregistrate de la o convenție la alta în ordinea adoptării lor, în ceea ce privește perfecționarea continuă a reglementării instituției extrădării⁴².

Observăm că dispoziția potrivit căreia guvernul român poate refuza extrădarea unei persoane acuzate de o crimă pedepsită în Marea Britanie cu moartea, evidențiază poziția clară a României, exprimată și cu ocazia încheierii celorlalte două convenții de extrădare, prin care se refuza extrădarea unei persoane atunci când aceasta este acuzată de o crimă pedepsită cu moartea în legea statului contractant.

Această poziție progresistă a României era determinată de absența din legea penală română a pedepsei cu moartea.

O altă dispoziție progresistă, preluată ulterior de legislațiile tuturor statelor lumii cu regimuri politice democratice, este aceea care se referă la hotărârile judecătorești date în lipsa persoanei acuzate, care nu aveau puterea juridică a unei condamnări, ci doar a unei urmăriri.

4. Convenția de extrădare între România și Olanda (Țările de Jos)

După circa 15 ani de la încheierea primului instrument juridic bilateral care stipula condițiile acordării extrădării precum și alte forme de asistență judiciară între România și Italia, statul român semnează o nouă convenție de extrădare, de această dată cu Olanda (Țările de Jos).

Convenția de extrădare în cauză este semnată la București 27 septembrie (9 octombrie) 1894.

Potrivit dispozițiilor cuprinse în art. 1 din instrumentul juridic la care facem referire, „*Guvernul României și guvernul Țărilor-de-Jos se îndatoresc a-și preda reciproc, conform regulilor determinate prin articolele următoare, afară de naționalii lor, pe indivizii condamnați sau preveniți pentru vre unul din faptele enumerate mai jos, comise afară din teritoriul Statului căruiu se cere extrădarea....*”.

În continuare, în textul menționat sunt prevăzute principalele infracțiuni și grupe de infracțiuni pentru care unul din cele două state contractante poate solicita extrădarea (inclusiv pentru tentativă și complicitate, dacă infracțiunile în cauză sunt pedepsite în aceste forme imperfecte), acestea fiind aproape identice cu cele menționate în convențiile anterioare, diferențele existente fiind nesemnificative.

Insistăm totuși în a prezenta una dintre deosebiri care constă în faptul că în cele trei convenții anterioare, la primul punct este prevăzută infracțiunea de omor, în timp ce de această dată la primul punct apare „*Atentatul în contra vieții Suveranului sau contra aceleia a membrilor familiei sale*”, omorul fiind prevăzut la pct. 2.

Ca element de noutate absolută în materie apare necesitatea existenței dublei incriminări precum și posibilitatea refuzului extrădării atunci când extrădarea pentru acea infracțiune este interzisă de legislația statului solicitat.

Alte elemente de noutate apar în reglementarea cazurilor de refuz a extrădării, care de această dată, și, mai ales față de Convenția de extrădare cu Marea Britanie, proprii cetățeni nu pot fi extrădați.

În cuprinsul convenției se menționează pentru prima dată sintagma „*arestare provizorie*” precum și termenul de 20 de zile „*de la data mandatului de arestare provizorie, cererea de*

⁴² Al. Boroi (coordonator), I. Rusu, M.-I. Bălan-Rusu, *op. cit.*, pp. 164-168.

extrădare pe cale diplomatică, cu producțiunea documentelor prescrise de convențiunea de față, nu a fost făcută". După trecerea acestui termen persoana în cauză era pusă în libertate.

Un alt element de noutate privește posibilitatea confruntării dintre criminali, în sensul că, dacă se impunea, se putea cere transferarea unui criminal pentru a fi confruntat cu altul pe teritoriul statului solicitant.

Celelalte dispoziții ale convenției sunt asemănătoare celor menționate în cele trei Convenții examinate anterior, motiv pentru care nu mai revenim cu alte precizări.

Cercetarea dispozițiilor Convenției indică faptul că între cele două state, anterior a mai fost încheiată o convenție, respectiv la 13 septembrie 1881, deci după încheierea Convenției cu Belgia.

Această concluzie rezultă din dispozițiile art. 16 alineatul (2) din Convenție, unde se stipulează *„Din ziua punerii ei în aplicare, convențiunea din 13 septembrie 1881 va înceta de a fi în vigoare și va fi înlocuită prin convențiunea de față, care va continua să-și producă efectele în timp de șase luni din ziua unei declarațiuni contrarii din partea unuia din cele două guverne*". Cu toate eforturile depuse, nu s-a putut identifica acest instrument juridic bilateral dintre cele două state.

În prima parte a secolului trecut, consecventă aspirațiilor sale europene și dorind să-și aducă o contribuție importantă la dezvoltarea cooperării judiciare în materie penală între statele europene (și nu numai), România a continuat să încheie Convenții bilaterale cu unele state europene și chiar cu Statele Unite ale Americii.

În acest sens amintim: Convenția de extrădare dintre România și Marele Ducat de Luxemburg (în anul 1911), Convenția de extrădare între România și Ungaria (în anul 1925), Convenția de extrădare dintre România și Bulgaria (în anul 1925) și Convenția de extrădare și de asistență judiciară în materie penală încheiată între regatul României și Republica Cehoslovacă (în anul 1926).

Precizăm faptul că la 23 iulie 1924, România a încheiat Convenția de extrădare cu Statele Unite ale Americii, instrument juridic bilateral care a fost completat de Convenția adițională semnată la București la 10 noiembrie 1936.

Facem precizarea că aceste instrumente juridice bilaterale au fost în vigoare și au produs efecte juridice până la adoptarea Legii nr. 111/2008 pentru ratificarea Tratatului de extrădare dintre România și Statele Unite ale Americii, semnat la București la 10 septembrie 2007⁴³.

Pentru a evidenția implicarea României în respectarea unor norme de drept internațional în relația cu Statele Unite ale Americii, precum și a modului în care practic a impus respectarea dreptului său intern, facem trimitere la dispozițiile cuprinse în partea de sfârșit a Convenției din 1924, unde sub titlul *„Nota legațiunii Statelor-Unite ale Americii, Nr. 78 din 23 Iulie 1924"*, se menționa: *„Semnând astăzi, împreună cu Excelența sa domnul I.G.Duca, Ministru al Afacerilor Străine al Majestății sale Regelui României, tractatul de extrădare, care s-a negociat între guvernul Statelor-Unite ale Americii și guvernul regal al României, subsemnatul, Ministru Plenipotențiar și Trimis Extraordinar al Statelor-Unite la București, învestit cu depline puteri de către guvernul său, are onoarea de a confirma prin această notă guvernului regal român, asigurarea că pedeapsa cu moarte nu va fi aplicată criminalilor predați de România, Statelor-Unite ale Americii, în baza niciuneia din crimele enumerate în zisul tractat și că această asigurare trebuie să facă parte în mod efectiv și va fi menționată în ratificarea tractatului*".

⁴³ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 387 din 21.05.2008

În scopul de a preciza această asigurare în modul cel mai eficace posibil, guvernul Statelor Unite consimte ca nici o persoană inculpată de crimă, și căreia pedeapsa cu moartea i-ar putea fi aplicată, pentru infracțiunea de care este acuzată după legile țării unde procesul urmează a se judeca, să nu fie pasibilă de extrădare din România în Statele Unite”⁴⁴.

Aceste dispoziții menționate în partea finală a Convenției ne scutește de orice comentariu la adresa modului în care statul român și-a negociat și a impus respectarea propriei sale legi, într-o perioadă în care pedeapsa cu moartea nu era prevăzută în legea română, aceasta fiind prevăzută în Statele Unite ale Americii.

Pentru a putea realiza o comparație între dispozițiile primelor convenții bilaterale de extrădare semnate de România la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului trecut, precum și a evidenția contribuția deosebită adusă de statul român la dezvoltarea legislației în domeniul cooperării judiciare internaționale în materie penală, și în special a extrădării, vom proceda în continuare la examinarea primei convenții regionale de extrădare adoptate la mijlocul secolului trecut.

5. Convenția europeană de extrădare

Așa cum rezultă și din examinarea realizată mai sus, în scopul participării active la efortul general al statelor europene de prevenire și combatere a criminalității prin intensificarea activităților complexe de cooperare judiciară internațională în materie penală, România a încheiat primele convenții bilaterale încă de la sfârșitul secolului al XIX – lea.

Cu toate că la mijlocul secolului trecut la nivelul Europei existau numeroase convenții bilaterale de extrădare și de asistență judiciară internațională în materie penală, totuși fenomenul infracțional se afla într-o continuă creștere.

În acest context, s-a impus necesitatea realizării unei noi abordări, a unei noi strategii de luptă împotriva criminalității transnaționale care, oricum, trecuse la rândul ei la o nouă etapă de organizare și acțiune.

Avem aici în vedere apariția și acțiunile din ce în ce mai periculoase exercitate de grupărilor de crimă organizate cu ramificații în toată Europa și chiar în toată lumea, creșterea și extinderea sferei de influență a traficantilor de droguri, femei și copii, arme, muniții, substanțe radioactive etc.

În aceste condiții a apărut și s-a dezvoltat terorismul internațional, astăzi fiind privit ca fiind cea mai periculoasă formă de manifestare a crimei organizate pe teritoriul Europei și în întreaga lume.

Complexitatea acțiunilor realizate de grupările de crimă organizată au evidențiat și problemele mari apărute în planul cooperării dintre statele europene, chiar și în condițiile existenței, așa cum am precizat anterior a unor instrumente juridice bilaterale. Practic aceste convenții bilaterale și-au dovedit limitele, în sensul că nu putea acoperi întreaga sferă a cooperării judiciare în materie penală, mai ales în situațiile în care grupările de crimă organizată sau anumiți infractori acționau pe teritoriul mai multor state europene.

Pe acest fond a apărut necesitatea adoptării unui instrument juridic european, care să asigure cooperarea statelor membre, pe baza unor dispoziții clare, unanim acceptate, recunoscute și aplicate.

⁴⁴ Convențiunea de extrădare între România și Statele Unite ale Americii (M. Of. No. 79/925), în Mihail I. Papadopolu, *Codul Legilor Penale Române, adnotate*, cuprinzând toate legile și regulamentele cu caracter penal ÎN EXTENSO, toate dispozițiunile penale din celelalte legi, precum și toate convențiile de extrădare, 1932, TIPOGRAFIALE ROMÂNE UNITE, București, VI, Rahovei, 42; partea finală a Convenției.

În aceste condiții deosebit de complexe, a fost adoptată de Consiliul Europei⁴⁵ la Paris la 13 decembrie 1957, *Convenția europeană de extrădare*, care, ulterior a suferit două completări prin *Protocoloalele Adiționale de la Strasbourg de la 15 octombrie 1975 și 17 martie 1978*.

Precizăm faptul că România a ratificat Convenția europeană de extrădare și cele două protocoale adiționale, mult mai târziu prin Legea nr. 80/1997⁴⁶.

Pentru a evidenția progresele înregistrate de statele europene în general și România în special pe linia cooperării judiciare internaționale în materie penală, vom proceda la examinarea sumară a acestui instrument juridic european.

Astfel, în art.1, Convenția⁴⁷ se stabilește obligația părților contractante de a-și preda reciproc „*persoanele care sunt urmărite pentru o infracțiune sau căutate în vederea executării unei pedepse sau a unei măsuri de siguranță de către autoritățile judiciare ale părții solicitante*”, dar numai cu respectarea „*regulilor și sub condițiile determinate prin articolele următoare*”.

În ceea ce privește *faptele care dau loc la extrădare*, acestea sunt cele pedepsite de legile părții solicitante și ale părții solicitate cu o pedeapsă privativă de libertate sau cu o măsură de siguranță privativă de libertate de cel puțin un an sau cu o pedeapsă mai severă, iar în cazul condamnării ori a aplicării unei măsuri de siguranță, pedeapsa aplicată trebuie să fie de cel puțin 4 luni închisoare.

Dacă cererea de extrădare vizează mai multe fapte distincte, pedepsite fiecare de legea părții solicitante și a părții solicitate, cu o pedeapsă privativă de libertate sau cu o măsură de siguranță privativă de libertate, dar dintre care unele nu îndeplinesc condiția privind durata pedepsei, partea contractantă solicitată va avea facultatea să acorde extrădarea și pentru acestea din urmă. Potrivit prevederilor celui de-al doilea Protocol Adițional la Convenție semnat la Strasbourg la 17 martie 1978, această prevedere este completată de situație care „*va fi deopotrivă aplicabilă unor fapte care nu sunt pasibile decât de o sancțiune de natură pecuniară*”.

În ceea ce privește *infracțiunile politice sau conexe* unor asemenea infracțiuni, Convenția prevede că pentru această categorie, extrădarea nu se va acorda. De asemenea statul solicitat nu va acorda extrădarea atunci când „*are motive temeinice de a crede că cererea de extrădare motivată printr-o infracțiune de drept comun a fost prezentată în vederea urmăririi sau pedepsirii unei persoane pentru considerente de rasă, de religie, de naționalitate sau de opinii politice ori că situația acestei persoane riscă să fie agravată pentru unul sau altul din aceste motive*”⁴⁸.

Atentatul la viața unui șef de stat sau a unui membru al familiei sale nu va fi considerat ca infracțiune politică. Aplicarea prevederilor menționate mai sus, nu va afecta obligațiile pe care părțile le vor fi asumat sau le vor asuma potrivit oricărei alte convenții internaționale cu caracter multilateral.

Pentru a se evita alte interpretări decât cele dorite de legiuitorul european, în Protocolul Adițional la Convenție semnat la Strasbourg la 15 octombrie 1975, sunt prevăzute infracțiunile ce nu vor fi considerate infracțiuni politice, în aplicarea dispozițiilor de mai sus, și anume:

⁴⁵ Consiliul Europei reprezintă prima formă de organizare politică la nivelul Europei și a luat ființă la 4 mai 1949; România a aderat la Consiliul Europei în anul 1993.

⁴⁶ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 89 din 14 mai 1997.

⁴⁷ Ori de câte ori se va folosi termenul de Convenție, acesta se referă la Convenția europeană de extrădare.

⁴⁸ Art. 3 paragraful 2 din Convenție.

„a) crimele împotriva umanității prevăzute de Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid, adoptată la 9 decembrie 1948 de Adunarea Generală a Națiunilor Unite;

b) infracțiunile prevăzute la art. 50 al Convenției de la Geneva din 1949 pentru îmbunătățirea sorții răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie, la art. 51 al Convenției de la Geneva din 1949 pentru îmbunătățirea sorții răniților, bolnavilor și naufragiaților forțelor armate maritime, la art. 130 al Convenției de la Geneva din 1949 cu privire la tratamentul prizonierilor de război și la art. 147 al Convenției de la Geneva din 1949 cu privire la protecția persoanelor civile în timp de război;

c) orice violări analoage ale legilor războiului, în vigoare la data intrării în vigoare a prezentului protocol și a cutumelor războiului existente în acel moment, care nu sunt deja prevăzute prin dispozițiile sus-menționate ale convențiilor de la Geneva”⁴⁹.

De asemenea, extrădarea motivată de *infracțiuni militare* care nu constituie infracțiuni de drept comun, nu se va acorda.

Având în vedere legislațiile interne ale statelor europene de la mijlocul secolului trecut, unde extrădarea naționalilor nu era permisă, Convenția menține această posibilitate, cu obligarea părții solicitate ca la cererea părții solicitante „să supună cauza autorităților competente, astfel încât să se poată exercita urmăriri judiciare, dacă este cazul. În acest scop, dosarele, informațiile și obiectele privind infracțiunea se vor transmite gratuit pe calea prevăzută la paragraful 1 al articolului 12. Partea solicitantă va fi informată despre rezultatul cererii sale”⁵⁰.

Referitor la *infracțiunile fiscale*, prin al doilea Protocol Adițional, art.5 din Convenție a fost înlocuit cu următoarele dispoziții:

„În materie de taxe și impozite, de vamă și de schimb valutar, extrădarea va fi acordată între părțile contractante, conform dispozițiilor convenției, pentru fapte la care corespund, potrivit legii părții solicitante, infracțiuni de aceeași natură.

Extrădarea nu va putea fi refuzată pentru motivul că legislația părții solicitate nu impune același tip de taxe sau impozite sau nu cuprinde același tip de reglementare în materie de taxe și impozite, de vamă și de schimb valutar cu legislația părții solicitante”⁵¹.

Principiul teritorialității este menționat și respectat de prevederile Convenției, în sensul că, în baza acestuia, partea solicitată „va putea refuza să extrădeze persoana reclamată pentru o infracțiune care, potrivit legislației sale, a fost săvârșită în totul sau în parte pe teritoriul său ori într-un loc asimilat teritoriului său”⁵². De asemenea, când infracțiunea a fost comisă în afara teritoriului părții solicitante, extrădarea nu va putea fi refuzată decât dacă legislația părții solicitate nu autorizează urmărirea unei infracțiuni de același fel, săvârșită în afara teritoriului ori nu autorizează extrădarea pentru infracțiunea formând obiectul cererii. De reținut este faptul că, extrădarea poate fi refuzată și atunci când, persoana extrădabilă se află sub urmărirea penală pentru fapta sau faptele în legătură cu care se cere extrădarea.

Potrivit principiului *non bis in idem*, extrădarea nu se va acorda când persoana reclamată a fost judecată definitiv de către autoritățile competente ale părții solicitate, pentru fapta sau

⁴⁹ Titlul I, art. 1 din Protocolul Adițional.

⁵⁰ Art. 6 parag. 2 din Convenție.

⁵¹ Art. 5 din Convenție, prevedea că: „În materie de taxe și impozite, de vamă și de schimb valutar, extrădarea se va acorda, în condițiile prevăzute de prezenta convenție, numai dacă s-a hotărât astfel între părțile contractante pentru fiecare infracțiune sau categorie de infracțiuni”.

⁵² *Ibidem*, art.7 parag. 1 din Convenție.

faptele pentru care extrădarea este cerută. „*Extrădarea va putea fi refuzată, dacă autoritățile competente ale părții solicitate au hotărât să nu întreprindă urmăriri sau să pună capăt urmărilor pe care le-au exercitat pentru aceeași faptă sau aceleași fapte*”⁵³. Aceste prevederi au fost completate de Titlul II al Protocolului Adițional, unde se menționează situațiile concrete în care extrădarea nu se va acorda, precum și cazurile când aceasta se va putea acorda.

Astfel, extrădarea nu se va putea acorda, chiar dacă în urma judecății persoana în cauză a fost achitată, precum și atunci când pedeapsa privativă de libertate sau altă măsură aplicată a fost executată în întregime, a format obiectul unei grațieri sau amnistii, purtând asupra totalității sale sau asupra părții neexecutate, ori atunci când judecătorul deși a constatat vinovăția persoanei în cauză, nu a pronunțat o sancțiune.

Totuși, în cazurile menționate mai sus, extrădarea va putea fi acordată când:

- fapta care a dat loc judecății a fost comisă împotriva unei persoane, instituții sau bun având caracter public în statul solicitant (în acest caz, constatăm că aceste prevederi recunosc principiul realității legii penale a statului solicitant);

- dacă persoana care a format obiectul judecății avea ea însăși un caracter public în statul solicitant;

- dacă fapta care a dat loc judecății a fost comisă în totul sau în parte pe teritoriul statului solicitant sau într-un loc asimilat teritoriului său⁵⁴.

Alte două situații în care extrădarea nu se acordă se referă la *prescripție și pedeapsa capitală*. Astfel, dacă prescripția acțiunii sau a pedepsei este împlinită potrivit legislației fie a părții solicitante, fie a părții solicitate, extrădarea nu se va acorda. În cazul în care, fapta pentru care se cere extrădarea este pedepsită cu pedeapsa capitală de către legea părții solicitante și dacă, în atare caz, această pedeapsă nu este prevăzută de legislația părții solicitate, sau în mod normal aici nu este executată, extrădarea nu va putea fi acordată decât cu condiția ca partea solicitantă să dea asigurări considerate ca îndestulătoare de către partea solicitată că pedeapsa capitală nu se va executa.

De asemenea, când o parte contractantă cere unei alte părți contractante extrădarea unei persoane în vederea executării unei pedepse sau măsuri de siguranță pronunțată printr-o *hotărâre dată în lipsă împotriva sa*, partea solicitată poate refuza extrădarea în acest scop, dacă, după părerea sa, procedura de judecată nu a satisfăcut minimul de drepturi de apărare recunoscute oricărei persoane învinuite de o infracțiune. Totuși, extrădarea se va acorda, dacă partea solicitantă dă asigurări apreciate ca suficiente spre a garanta persoanei a cărei extrădare este cerută dreptul la o nouă procedură de judecată care să-i salvgardeze drepturile de apărare. Această hotărâre îndreptățește partea solicitantă fie să execute judecata în cauză, dacă cel condamnat nu se împotrivește, fie să urmărească pe extrădat în caz contrar.

Când partea solicitată comunică persoanei a cărei extrădare este cerută hotărârea dată în lipsă împotriva sa, partea solicitantă nu va considera această comunicare ca o notificare atrăgând efecte față de procedura penală în acest stat⁵⁵.

⁵³ Art. 9 din Convenție.

⁵⁴ Titlul II, art. 2 din Protocolul Adițional la Convenția europeană de extrădare încheiat la Strasbourg la 15 octombrie 1975.

⁵⁵ Această completare este adusă prin Titlul III art. 3 din al doilea Protocol Adițional al Convenției europene de extrădare încheiat la Strasbourg la 17 martie 1978.

De asemenea, extrădarea nu se admite pentru o infracțiune acoperită de *amnistie* în statul solicitat, dacă acesta avea competența să urmărească această infracțiune potrivit propriei sale legi penale⁵⁶.

În ceea ce privește *cererea de extrădare*, aceasta va fi formulată în scris și adresată de Ministerul Justiției al părții solicitante Ministerului Justiției al părții solicitate; totuși calea diplomatică nu se exclude. O altă cale va putea fi convenită prin înțelegere directă între două sau mai multe părți⁵⁷. Odată cu cererea statul solicitant va trimite și următoarele „acte ajutătoare”:

- originalul sau copia autentică fie de pe o hotărâre de condamnare executorie, fie de pe un mandat de arestare sau de pe orice alt act având putere egală, eliberat în formele prescrise de legea părții solicitante;

- o expunere a faptelor pentru care se cere extrădarea; data și locul săvârșirii lor, calificarea lor legală și referirile la dispozițiile legale ce le sunt aplicabile se vor indica în modul cel mai exact posibil;

- o copie de pe dispozițiile legale aplicabile sau, dacă aceasta nu este cu putință, o declarație asupra dreptului aplicabil, precum și semnalamentele cele mai precis posibile ale persoanei reclamate și orice alte informații de natură a determina identitatea și naționalitatea sa⁵⁸.

Atunci când statul solicitat consideră că informațiile trimise nu sunt suficiente, acesta va cere completarea lor, putând fixa chiar și un termen în interiorul căruia statul solicitant va fi obligat să le trimită.

Persoana care va fi predată nu va suporta alte consecințe, neputând fi urmărită, judecată ori deținută în vederea executării unei pedepse sau măsuri de siguranță sau supusă altor restricții a libertății sale individuale, pentru orice fapt anterior predării, altul decât cel care a motivat extrădarea, cu următoarele excepții:

- când partea care a predat-o consimte; în această situație statul solicitant va trimite o nouă cerere, însoțită de actele menționate mai sus și de un proces-verbal judiciar consemnând declarațiile extrădatului. Consimțământul va fi dat, atunci când infracțiunea pentru care este cerut atrage ea însăși obligația de extrădare. Pe cale de consecință atunci când această nouă infracțiune, nu îndeplinește condițiile necesare pentru a se acorda extrădarea, statul solicitat nu-și va da consimțământul;

- când, având posibilitatea să o facă, persoana extrădată nu a părăsit în cele 45 de zile următoare eliberării sale definitive teritoriul părții căreia îi fusese predată, ori dacă s-a înapoiat acolo după ce l-a părăsit.

Statul solicitant va putea lua măsurile necesare în vederea, pe de-o parte, a unei eventuale trimiteri a persoanei de pe teritoriul său, iar pe de altă parte, a întreruperii prescripției potrivit legislației sale, inclusiv recurgerea la o procedură în lipsă. Când calificarea dată faptei incriminate va fi modificată în cursul procedurii, persoana extrădată nu va fi urmărită sau judecată decât în măsura în care elementele constitutive ale infracțiunii recalificate ar îngădui extrădarea⁵⁹.

⁵⁶ Această prevedere a fost introdusă prin Titlul IV art.4 din al doilea Protocol Adițional la Convenția europeană de extrădare încheiat la Strasbourg la 17 martie 1978.

⁵⁷ Paragraful 1 al art. 12 a fost modificat prin Titlul V art. 5 din al doilea Protocol Adițional la Convenția europeană de extrădare semnat la Strasbourg la 17 martie 1978. Inițial, textul în cauză era redactat în următoarea formulare: „cererea de extrădare va fi formulată în scris și va fi prezentată pe cale diplomatică. Asupra altei căi se va putea conveni prin înțelegere directă între două sau mai multe părți”.

⁵⁸ Art. 12 și 13 din Convenție.

⁵⁹ *Ibidem*, art. 14 din Convenție.

Referitor la *reextrădarea* către al treilea stat, Convenția prevede că în afara cazului prevăzut la paragraful 1 lit. b) al art. 14, consimțământul părții solicitate va fi necesar spre a îngădui părții solicitante să predea unei alte părți sau unui stat terț persoana care i-a fost predată și care ar fi căutată de cealaltă parte sau de statul terț pentru infracțiuni anterioare predării. Partea solicitată va putea cere prezentarea actelor prevăzute la paragraful 1 al art. 12.

Arestarea provizorie este o măsură care se ia de către statul solicitat în caz de urgență, la cererea părții solicitante. Cererea de arestare provizorie va fi însoțită de unul din următoarele documente: originalul sau copia autentică fie de pe o hotărâre de condamnare executorie, fie de pe un mandat de arestare sau de pe orice alt act având putere egală, eliberat în formele prescrise de legea părții solicitante făcându-se cunoscută intenția de a se trimite ulterior o cerere de extrădare. De asemenea, se va menționa infracțiunea pentru care se va cere extrădarea, data și locul unde a fost comisă, precum și, în măsura posibilului, semnalmentele persoanei căutate. Trimiterea cererii de arestare provizorie se poate face pe cale diplomatică, direct prin poștă sau telegraf, ori prin Organizația Internațională de Poliție Criminală (Interpol), sau prin orice alt mijloc care lasă o urmă scrisă sau este încuviințat de partea solicitată. Partea solicitantă va fi informată urgent cu privire la soluția adoptată în legătură cu cererea. În condițiile în care în termen de 18 zile de la arestare, partea solicitată nu a fost sesizată prin cererea de extrădare și documentele anexe, această măsură va putea înceta de drept. Totuși, termenul nu va putea depăși 40 de zile de la arestarea provizorie. Punerea în libertate provizorie este posibilă oricând, cu condiția ca partea solicitată să ia măsuri pentru evitarea dispariției persoanei extrădabile. Punerea în libertate nu va fi opusă unei noi arestări și extrădării, în situația în care cererea de extrădare este primită ulterior⁶⁰.

În cazul *concurșului de cereri*, fie pentru aceeași faptă, fie pentru fapte diferite, partea solicitată va hotărî ordinea de preferință ținând cont de următoarele aspecte: împrejurările comiterii faptei, gravitatea acesteia, locul săvârșirii infracțiunii și posibilitatea extrădării ulterioare către un alt stat.

Predarea extrădatului se realizează după o procedură specială. Astfel, după primirea cererii de extrădare, partea solicitată va face cunoscut părții solicitante, hotărârea sa, respingerea totală sau parțială fiind motivată. În situația acceptării, partea solicitată va face cunoscut părții solicitante, locul și data predării, precum și durata detenției executate în vederea extrădării de către persoana reclamată. Cu excepția intervenției unui caz de forță majoră, care împiedică predarea (situație în care părțile vor putea stabili de comun acord un nou termen), dacă persoana reclamată nu a fost preluată la data fixată, va putea fi pusă în libertate la expirarea unui termen de 15 zile socotit de la această dată și va fi, în orice caz, pusă în libertate la expirarea unui termen de 30 de zile; partea solicitată va putea refuza să o extrădeze pentru aceeași faptă.

Predarea amânată sau condiționată constă în posibilitatea părții solicitate, de a amâna predarea persoanei cerute, pentru a putea fi urmărită sau a executa o altă pedeapsă rămasă definitivă (fără legătură cu fapta pentru care se cere extrădarea). În Convenție se menționează că, în locul amânării predării, partea solicitată va putea preda temporar părții solicitante persoana cerută, în condiții ce vor fi stabilite de comun acord între părți.

Remiterea de obiecte se realizează la cererea părții solicitante, în conformitate cu legislația părții solicitate (inclusiv ridicarea și reținerea acestora). Obiectele care fac obiectul ridicării și remiterii de către statul solicitat, sunt următoarele:

- cele folosite ca elemente doveditoare;

⁶⁰ Art. 16 din Convenție.

- cele care provenind din infracțiune au fost găsite în momentul arestării în posesia persoanei reclamate sau au fost descoperite ulterior. Remiterea se va realiza chiar și în cazul în care, extrădarea deja admisă nu mai poate avea loc deoarece persoana reclamată a decedat sau a evadat.

Când aceste obiecte sunt susceptibile de reținere sau confiscare pe teritoriul părții solicitate, aceasta (partea solicitată) va putea, în vederea unei proceduri penale în curs, să le păstreze temporar sau să le remită sub condiția restituirii. Sunt totuși rezervate drepturile pe care partea solicitată sau terții le-ar fi dobândit asupra acestor obiecte în condițiile legislațiilor lor interne. Dacă asemenea drepturi există, obiectele se vor restitui la terminarea procesului, cât mai curând cu putință și fără cheltuieli părții solicitate.

Tranzitul prin teritoriul uneia dintre părțile contractante se va încuviința la cerere, cu condiția să nu fie vorba despre vreo infracțiune considerată de partea solicitată pentru tranzit, ca având un caracter politic ori pur militar. Tranzitul resortisantului va putea fi refuzat. Astfel, așa cum am menționat anterior, România prin declarația făcută cu ocazia ratificării Convenției, a precizat că nu va aproba cererea de tranzit pentru un cetățean român sau un cetățean care a obținut drept de azil în România. Pentru aprobarea tranzitului, este necesară prezentarea documentelor trimise de statul solicitant în sprijinul cererii de extrădare. Când tranzitul se realizează pe calea aeriană, se face aplicarea următoarelor dispoziții:

a) când nu va fi prevăzută o aterizare, partea solicitantă va înștiința partea peste al cărei teritoriu se va zbura și va atesta existența unuia dintre documentele prevăzute la paragraful 2 lit. a) al art. 12 (originalul sau copia autentică fie de pe o hotărâre de condamnare executorie, fie de pe un mandat de arestare sau de pe orice alt act având putere egală, eliberat în formele prescrise de legea părții solicitante). În caz de aterizare forțată, această notificare va produce efectele cererii de arestare provizorie, iar partea solicitantă va adresa o cerere formală de tranzit.

b) când va fi prevăzută o aterizare, partea solicitantă va adresa o cerere formală de tranzit.

Tranzitul persoanei extrădate nu se va putea efectua prin traversarea unui teritoriu unde ar fi motive să se creadă că viața sau libertatea sa ar putea fi amenințate pentru motive legate de rasa, religia, naționalitatea sau opiniile sale politice⁶¹.

Procedurile extrădării și a arestării provizorii aplicabile, sunt cele prevăzute în legea părții solicitate, în afara unor dispoziții contrare menționate în Convenție.

Limbile folosite sunt cele ale părții solicitante sau solicitate. Partea solicitată poate cere o traducere în una din limbile oficiale ale Consiliului Europei.

Termenul *măsuri de siguranță* desemnează orice măsuri privative de libertate care au fost dispuse complementar sau în substituirea unei pedepse, prin hotărâre a unei jurisdicții penale.

Potrivit prevederilor menționate la art. 28, Convenția abrogă, în ceea ce privește teritoriile cărora se aplică, acele dispoziții din tratate, convenții sau acorduri bilaterale care, între două părți contractante, guvernează materia extrădării. În temeiul prevederilor Convenției, părțile contractante nu vor putea încheia între ele acorduri bilaterale sau multilaterale decât pentru completarea dispozițiilor din prezenta Convenție sau pentru a înlesni aplicarea principiilor cuprinse în aceasta. De asemenea, Convenția lasă la latitudinea părților contractante practicarea extrădării în temeiul unei legislații uniforme, între două sau mai multe părți⁶².

⁶¹ Art. 21 din Convenție.

⁶² Art. 28 din Convenție, stabilește relațiile dintre Convenție și acordurile bilaterale, stipulând următoarele:

„ 1. Prezenta convenție abrogă, în ceea ce privește teritoriile cărora se aplică, acele dispoziții din tratate, convenții sau acorduri bilaterale care, între două părți contractante, guvernează materia extrădării.

Așadar, *Convenția europeană de extrădare* reprezintă primul document care abordează instituția extrădării la nivel continental, constituind la momentul respectiv procedura cadru de cooperare judiciară în lupta împotriva criminalității⁶³.

Cu toate că la nivelul Uniunii Europene, în relația dintre statele membre *Convenția europeană de extrădare* este inaplicabilă, fiind înlocuită de mandatul european de arestare, totuși aceasta își are importanța ei, atât în plan didactic, cât și în ceea ce privește domeniul practic de aplicare, fiind în vigoare și deci aplicabilă, în relațiile dintre statele membre ale Uniunii Europene și alte state europene care nu sunt membre ale Uniunii Europene.

6. Examinare comparativă a prevederilor primelor convenții încheiate de România la sfârșitul secolului al XIX-lea cu dispozițiile Convenției europene de extrădare

Examinarea prevederilor celor patru convenții încheiate de România la sfârșitul secolului al XIX-lea, cu Italia, Belgia, Marea Britanie și Olanda prin raportate la *Convenția europeană de extrădare*, relevă câteva aspecte semnificative, asupra cărora dorim să insistăm în continuare.

Astfel, ca element de continuitate se identifică câteva reguli de procedură care au stat la baza elaborării și ulterior adoptării acestor convenții, fiind avute în vedere și ulterior, respectiv:

1. Necesitatea extrădării persoanelor refugiate pe teritoriul unui alt stat, în vederea efectuării urmăririi penale a judecății sau a executării unei pedepse privative de libertate; această regulă stipulată în toate convențiile, vine să confirme interesul manifestat de România în combaterea criminalității transfrontaliere;

2. Solicitarea extrădării printr-o cerere de extrădare, adresată pe cale diplomatică și examinată ulterior de organele competente;

3. Necesitatea însoțirii cererii de extrădare de unele documente de la autoritățile competente (în general instanța de judecată) și anume:

- mandat de arestare sau alt document cu o putere juridică asemănătoare;
- hotărârea de condamnare;
- alte documente care pot fi solicitate de statul solicitat, care pot fi extrase privind legislația încălcată, semnalmentele persoanei urmărite etc.

De asemenea, constatăm existența unor condiții care împiedică extrădarea, condiții ce s-au menținut în timp, și anume:

- cetățenia persoanei căutate (nu se extrădează naționalul);
- existența unui proces (anterior cererii de extrădare), în care cel în cauză a fost judecat, condamnat sau achitat pentru aceeași faptă;
- infracțiuni politice sau conexe acestora;
- intervenția prescripției;

2. Părțile contractante nu vor putea încheia între ele acorduri bilaterale sau multilaterale decât pentru completarea dispozițiilor prezentei convenții sau pentru a înlesni aplicarea principiilor cuprinse în aceasta.

3. Când între două sau mai multe părți contractante extrădarea se practică în temeiul unei legislații uniforme, părțile vor fi libere să-și reglementeze raporturile mutuale în materie de extrădare, sprijinindu-se exclusiv pe acest sistem, independent de dispozițiile prezentei convenții. Același principiu va fi aplicabil între două sau mai multe părți contractante, având fiecare în vigoare o lege prevăzând executarea pe teritoriul său a mandatelor de arestare emise pe teritoriul celeilalte sau celorlalte părți. Părțile contractante care exclud sau vor exclude din raporturile lor mutuale aplicarea prezentei convenții, potrivit dispozițiilor prezentului paragraf, urmează să adreseze în acest scop o notificare secretarului general al Consiliului Europei. Acesta va comunica celorlalte părți contractante orice notificare primită în temeiul prevederilor prezentului paragraf”

⁶³ Al. Boroi (coordonator), I. Rusu, M.-I. Bălan-Rusu, *op. cit.*, pp. 168-175.

- existența unui proces pe rolul instanțelor românești sau al părții contractante, în care persoana căutată este urmărită sau judecată pentru altă faptă decât pentru care se cere extrădarea sa, ori starea de detenție a persoanei (determinată de executarea unei pedepse pronunțate pentru altă faptă decât pentru care i se cere extrădarea), situație în care extrădarea se va putea amâna.

Deși nu era denumit astfel, *principiul specialității* era respectat, principiu în virtutea căruia *extrădatul nu va putea fi urmărit pentru alte infracțiuni comise anterior extrădării* (care nu au făcut obiectul cererii de extrădare);

Nu în ultimul rând, trebuie menționată *reglementarea activității de remitere a unor obiecte* care se pot constitui în mijloace materiale de probă la cererea statului solicitant.

Convenția europeană de extrădare, reafirmă *obligția statelor* semnatare de a acorda extrădarea în favoarea altui stat membru al Consiliului Europei. Această prevedere este menționată în toate cele patru convenții bilaterale de extrădare încheiate de România cu circa 60 de ani înainte.

În ceea ce privește *categoriile și grupele de infracțiuni*, pentru care se poate solicita extrădarea precizăm că acestea diferă. Astfel, în timp ce în prevederilor convențiilor încheiate de România sunt menționate anumite categorii de infracțiuni, desigur cu un pericol social deosebit, în Convenția europeană acestea sunt stabilite în funcție de pedeapsa prevăzută de lege pentru acea infracțiune, în sensul că aceasta trebuie să fie de cel puțin un an sau mai mare. De asemenea, în cazul solicitării extrădării unei persoane pentru executarea unei condamnări, aceasta trebuie să fie de cel puțin 4 luni (condamnare cu o pedeapsă sau măsură de siguranță privativă de libertate). O astfel de prevedere nu apare în niciuna din convențiile încheiate de România.

Problema *dublei incriminări* nu este reținută expres în convențiile anterioare, deoarece nu se impunea, întrucât în cuprinsul acestora erau precizate toate infracțiunile pentru care se putea solicita extrădarea, înțelegându-se de la sine că aceste categorii de infracțiuni erau prevăzute în legislațiile celor două state contractante. Nefiind prevăzute expres categoriile de infracțiuni supuse extrădării, în Convenția europeană a fost prevăzută o soluție mai modernă și anume aceea referitoare la cuantumul pedepselor prevăzute de lege sau aplicate de instanțe.

În ceea ce privește *infracțiunile care nu pot face obiectul extrădării*, menționăm că în mare parte acestea sunt prevăzute și în convențiile bilaterale anterioare încheiate de România.

Prima categorie de infracțiuni se referă la cele *politice sau conexe acestora*. Această prevedere apare stipulată atât în Convenția europeană de extrădare (art. 3), cât și în Convenția de extrădare dintre România și Italia (art. 3), Convenția de extrădare cu Belgia (art. 5), Convenția de extrădare cu Marea Britanie (art. 6) și Convenția de extrădare între România și Olanda (art. 6). Așadar, observăm o constanță perfectă în respingerea solicitărilor de extrădare a unor cetățeni care au săvârșit infracțiuni de natură politică sau conexe acestora, chiar dacă momentele încheierii acestor convenții sunt separate de perioade mari de timp.

O altă categorie de infracțiuni care nu pot face obiectul extrădării sunt cele pentru care legea prevede pedepse mai mici de un an, sau în cazul condamnării pedepse mai mici de 4 luni (în cazul Convenției europene) și cele care nu sunt menționate expres în categoria infracțiunilor supuse extrădării din cuprinsul convențiilor bilaterale.

Interdicția acordării extrădării pentru *infracțiunile militare* nu apare decât în Convenția europeană, această categorie de infracțiuni nefiind menționată în convențiile bilaterale încheiate anterior de România.

Extrădarea *propriilor cetățeni* este reglementată diferit, în sensul că în Convenția europeană de extrădare statul solicitat poate refuza extrădarea naționalilor, în această situație la cererea statului solicitat fiind obligat să supună judecării prin organele sale interne competente pe cel care a comis fapta pentru care s-a solicitat extrădarea. În convențiile bilaterale încheiate anterior de România, acest aspect este tratat diferit, în sensul că în Convenția cu Italia extrădarea propriilor cetățeni este exclusă, indiferent de gravitatea infracțiunilor săvârșite de un cetățean român sau italian pe teritoriul unuia din cele două state, fără a se prevedea obligația statului solicitat de a supune judecării pe cel în cauză potrivit legislației sale. Așadar, potrivit prevederilor convenției, cetățeanul român sau italian care a săvârșit o infracțiune pe teritoriul celui alt stat și s-a refugiat pe teritoriul propriului său stat, va rămâne nepedepsit. Aceleași prevederi sunt stipulate atât în Convenția cu Belgia, cu Marea Britanie, cât și în cea cu Olanda.

Principiul teritorialității produce efecte atât în cadrul Convenției europene, cât și în cazul convențiilor bilaterale încheiate de statul român, în sensul că extrădarea nu se va acorda în situația în care infracțiunea pentru care se solicită a fost comisă pe teritoriul statului solicitat.

De asemenea, extrădarea nu se va acorda atunci când persoana în cauză este urmărită în țară pentru *aceeași infracțiune* pentru care se solicită extrădarea de către un stat membru.

Principiul *non bis in idem*, prevăzut în Convenția europeană, deși nu este definit identic, este aplicabil și în cadrul celor trei convenții bilaterale.

Prescripția este prevăzută și operează la nivelul Convenției europene și a celor bilaterale.

Regula specialității este prevăzută în toate convențiile examinate.

În ceea ce privește *procedura aplicabilă*, regula generală menționată de altfel în toate convențiile, este aceea a alicării regulilor de procedură penală prevăzute în legislația statului solicitat. Firește că procedura în sine, în timp a fost continuu perfecționată, în ideea centrală de simplificare și scurtare a timpului necesar predării efective a extrădatului.

Cererea de extrădare este de asemenea menționată în toate convențiile, fiind documentul de bază care declanșează desfășurarea întregii proceduri⁶⁴.

Concluzii

Cercetarea realizată evidențiază contribuția deosebită adusă de România la dezvoltarea cooperării judiciare internaționale în materie penală, în special la nivel european, dar nu numai, atât în ceea ce privește conținutul legislativ, cât și acțiunile concrete desfășurate de organelor cu atribuții în acest domeniu.

Contribuția României vine dintr-o perioadă în care prea puține state europene au înțeles necesitatea unei astfel de abordări și aveau inițiative de acest gen, aspect care conferă un merit în plus pentru oamenii politici ai timpului.

În ceea ce privește conținutul acestor instrumente juridice bilaterale, este de subliniat consecvența cu care reprezentanții României insistau pentru menționarea unor prevederi specifice dreptului român de la acele timpuri.

Dacă analizăm numai partea finală a Tratatului de extrădare cu Statele Unite ale Americii încheiat la București în anul 1924 unde apare nota legațiunii Statelor Unite ale Americii nr. 78 din 23 iulie 1924, observăm modul extraordinar de profesionist în care România cere și obține respectarea unor norme de drept internațional precum și a normelor sale de drept intern.

Cele consemnate de înaltul demnitar american în acea notă evidențiază disponibilitatea statului american de a respecta cererea expresă a statului român în legătură cu cetățenii care

⁶⁴ *Ibidem*, pp. 175-178.

au comis fapte care în legislația americană se pedepsesc cu pedeapsa cu moartea, în sensul că aceștia nu vor fi extrădați de România în Statele Unite ale Americii. .

Examinarea comparativă realizată mai sus în care am avut în vedere dispozițiile celor patru convenții de extrădare încheiate de România la sfârșitul secolului al XIX-lea și cele ale Convenției europene de extrădare, evidențiază contribuția deosebită adusă de România la dezvoltarea cooperării judiciare internaționale în materie penală, care se poate concretiza în:

- existența unei preocupări constante ale României, în încercarea de a se alinia legislațiilor vest europene în domeniul dreptului în general și a reglementării cooperării judiciare internaționale în materie penală și a extrădării în special;

- deschiderea totală a conductorilor români, manifestată pentru semnarea unor convenții bilaterale cu alte țări;

- negocierea extraordinară a prevederilor fiecărei convenții, urmărindu-se respectarea legii și implicit a dreptului român;

- obiectivitatea și realismul prevederilor stipulate în convenții;

- nivelul înalt al concepției și redactării, care scot în evidență contribuția deosebită a specialiștilor români ai timpului și ai literaturii de specialitate interne;

- angajamentul ferm al României în lupta împotriva criminalității transfrontaliere la nivelul Europei, manifestat prin încheierea unor convenții bilaterale.

Cel mai important element care evidențiază contribuția deosebită a României la dezvoltarea acestui domeniu interdisciplinar, este legal de corectitudinea unor dispoziții, care sunt de actualitate și la acest moment, multe dintre acestea fiind preluate și dezvoltate în conținutul unor instrumente juridice internaționale din acest domeniu.

Referințe bibliografice

A. Acte normative

1. Convenția de extrădare cu Italia;
2. Convenția de extrădare cu Belgia;
3. Convenția de extrădare cu Marea Britanie;
4. Convenția de extrădare cu Olanda;
5. Convenția europeană de extrădare;

B. Tratat, monografii, cursuri universitare

1. Al. Boroș (coordonator), Ion Rusu, M.-I. Bălan-Rusu, *Tratat de cooperare judiciară internațională în materie penală*, Ed. Universul Juridic, București, 2016;
2. Al. Boroș, I. Rusu, M.-I. Bălan-Rusu, *The Judicial Cooperation in Criminal Matters in the European Union, EU Judicial Cooperation*, LAP LAMBERT Academic Publishing, Danubius University, Saarbrücken, Germania, 2012;
3. C. Bulai, B.N.Bulai, *Manual de drept penal, Partea generală*, Ed. Universul juridic, București, 2007;
4. Al. Boroș, I. Rusu, *Cooperarea judiciară internațională în materie penală, curs master*, Ed. C.H.Beck, București, 2008;
5. M. I. Papadopolu, Codul legilor Penale Române, Adnotpate, Tipografiile Române Unite, București, VI, Rahovei, 42, 1932, pp. 489-492; publicată în Monitorul Oficial No. 44/1881.

LOVIRILE SAU VĂTĂMĂRILE CAUZATOARE DE MOARTE ÎN LEGEA ROMÂNĂ

Dr. Bogdan BÎRZU

Ofițer în Ministerul Afacerilor Interne

E-mail: birzu_bogdan@yahoo.com

Rezumat

În cadrul lucrării am procedat la examinarea infracțiunii de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte, prin prisma noilor prevederi ale Codului penal. În cadrul examinării am avut în vedere elementele preexistente, conținutul constitutiv, formele, modalitățile și sancțiunile prevăzute de lege, legătura cu alte infracțiuni, unele aspecte procesuale, precum și precedentele legislative și situațiile tranzitorii. Elementele de noutate constau în examinarea infracțiunii cu trimitere directă la practica judiciară adoptată de instanțele de judecată din România, precum și în propunerea de lege ferenda formulată, ce constă în necesitatea menționării infracțiunii în primul capitol al titlului I din Codul penal, Partea specială. Lucrarea face parte dintr-un curs universitar ce urmează a fi publicat în acest an la o editură recunoscută din România. Studiul poate fi util atât teoreticienilor în domeniu, cât și practicienilor dreptului penal, în care includem, organele de cercetare penală și apărarea.

Cuvinte-cheie: *infracțiune; lovituri cauzatoare de moarte; elemente constitutive; practica judiciară.*

Introducere

Făcând parte din grupul infracțiunilor contra persoanei, infracțiunea de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte este prevăzută în Titlul I, Capitolul II cu titlul marginal „Infracțiuni contra integrității corporale și sănătății” din Partea specială a Codului penal, la art. 195.

Potrivit textului de incriminare, infracțiunea constă în lovirea sau alte acte de violență comise împotriva unei persoane, care a avut ca urmare decesul victimei. Deci, această infracțiune va subzista în condițiile în care se comite, una dintre faptele prevăzute în art. 193 sau 194 C. pen., cu praeterintenție, iar urmarea a constat în moartea victimei.

Dacă facem trimitere la legea anterioară precizăm că în ceea ce privește denumirea marginală și conținutul juridic, acestea sunt identice cu cele prevăzute în art. 183 din Codul penal din 1969.

În ambele legi, infracțiunile de loviri sau alte violențe ori cele de vătămare corporală, comise cu praeterintenție, care au avut ca urmare moartea victimei, întrunesc elementele constitutive ale infracțiunii de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte.

Deosebirea dintre cele două reglementări se referă la regimul sancționator, în legea nouă acesta fiind mai blând, închisoarea de la 6 la 12 ani, față de legea anterioară unde pedeapsa este închisoarea de la 5 la 15 ani.

I. Elemente preexistente infracțiunii

I.1. Obiectul juridic special. Deoarece infracțiunea examinată reprezintă o variantă agravată a infracțiunilor de lovire sau alte violențe și vătămare corporală (prevăzute în art. 193

și art. 194 C. pen.), obiectul juridic al acestora prezintă unele elemente de asemănare cu cel al infracțiunilor la care am făcut referire.

În aceste condiții, considerăm și noi asemenea altor autori, că obiectul juridic special constă în relațiile sociale care ocrotesc viața persoanei¹.

Într-o altă opinie se apreciază că obiectul juridic special privește „*integritatea fizică sau sănătatea persoanei și relațiile sociale în legătură cu acestea; deopotrivă, având în vedere urmarea preterintenționată a infracțiunii, va constitui obiect juridic și viața persoanei și relațiile sociale în legătură cu dreptul la viață al altei persoane*”².

În doctrina română recentă este criticată opțiunea legiuitorului privind menționarea acestei infracțiuni în cadrul acestui capitol, având în vedere obiectul juridic diferit, față de celelalte infracțiuni din cadrul capitolului, arătându-se că „*Prin prisma sistematizării înțelegem intenția legiuitorului de a plasa această infracțiune după infracțiunile de lovire sau alte violențe și vătămare corporală, constituind o variantă agravată specifică a acestora. Prin prisma obiectului juridic lezat, însă, considerăm că această faptă ar fi trebuit inclusă în cadrul infracțiunilor contra vieții, nejustificându-se includerea unei fapte comise din culpă (uciderea din culpă) în acea secțiune și lăsarea în sfera infracțiunilor contra integrității corporale sau a sănătății a unei fapte praeterintenționate care are ca urmare moartea victimei. Dacă legiuitorul ar fi dorit să fie coerent în reglementare, pornind de la simplu la complex și lăsând, totuși, pentru a putea fi înțelese, infracțiunile de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte, ar fi început titlul cu infracțiunile contra integrității corporale sau sănătății, după care ar fi urmat infracțiunile contra vieții, unde ar fi trebuit să se regăsească și infracțiunea de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte. Această infracțiune nu ar fi trebuit să se regăsească în secțiunea dedicată infracțiunilor contra integrității corporale sau sănătății, deoarece atingerea adusă prin această infracțiune obiectului juridic menționat mai sus este totală, fiind specifică infracțiunilor contra vieții*”³.

După părerea noastră, opiniile autorului citat sunt corecte, mai ales pornind de la principiul că sistematizarea incriminărilor în cadrul unui capitol, s-a realizat folosindu-se criteriul fundamental reprezentat de obiectul juridic de grup. Cu alte cuvinte, cu excepția infracțiunii examinate, toate celelalte au fost grupate în cadrul titlurilor și capitolelor avându-se în vedere obiectul juridic generic (de grup), iar ordinea numerotării în cadrul capitolelor a avut în vedere gravitatea infracțiunilor și implicit importanța valorii sociale apărute prin norma de incriminare.

Având în vedere cele arătate mai sus, apreciem că infracțiunea în cauză trebuie menționată în Capitolul I, Titlul I din Partea specială a Codului penal.

1.2. Obiectul material constă în corpul persoanei în viață, care ulterior este victimă a infracțiunii de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte.

1.3. Subiecții infracțiunii. Subiectul activ poate fi orice persoană fizică sau juridică care îndeplinește condițiile generale cerute de lege. În cazul în care fapta este comisă imediat după

¹ A se vedea, în același sens, Vasile Dobrinioiu, în Vasile Dobrinioiu (coordonator), Ilie Pascu, Mihai Adrian Hotca, Ioan Chiș, Mirela Gorunescu, Costică Păun, Maxim Dobrinioiu, Norel Neagu, M.C. Sinescu, *Noul Cod penal, Comentat, Partea specială, Ediția a III-a, revăzută și adăugită*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 62.

² Mihail Udrioiu, *Drept penal, Partea specială, Sinteze și grile, Ediția 5*, Ed. C.H.Beck, București, 2018, p. 66.

³ Alexandru Boroș, *Drept penal, Partea specială, Conform noului Cod penal*, Ediția 2, Editura C. H. Beck, București, 2014, p. 82.

naștere sau în primele 24 de ore de la naștere de către mamă aflată într-o stare de tulburare, fapta întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de ucidere ori vătămare a nou-născutului săvârșită de către mamă prevăzută în dispozițiile art. 200 alin. (2) C. pen. Participația penală este posibilă sub toate formele, respectiv: coautorat, instigare și complicitate. **Subiectul pasiv** este persoana fizică în viață.

Încadrarea juridică a faptei diferă, în funcție de o anumită calitate pe care o poate avea subiectul pasiv, după cum urmează:

- dacă victima este membru de familie se va reține comiterea infracțiunii de violență în familie [art. 199 alin. (1) C. pen. raportat la art. 195 C. pen.];

- dacă victima este funcționar public care îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat, aflat în exercițiul atribuțiilor de serviciu sau în legătură cu exercitarea acestor atribuții, sau dacă fapta este comisă împotriva unui funcționar public care îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat ori asupra unui membru de familie al funcționarului sau a bunurilor acestuia, în scop de intimidare sau de răzbunare, în legătură cu exercitarea atribuțiilor de serviciu, fapta îndeplinește elementele constitutive ale infracțiunii de ultraj [art. 257 alin. (1) sau (2) C. pen., raportat la art. 195 C. pen.];

- aceeași încadrare juridică se va realiza și în cazul în care victima este un polițist sau jandarm sau un membru de familie al acestora;

- dacă victima este un judecător sau procuror aflat în exercițiul atribuțiilor de serviciu, sau dacă fapta este comisă față de un judecător, procuror sau membru de familie al acestuia (ori împotriva bunurilor acestuia), în scop de intimidare sau de răzbunare, în legătură cu îndeplinirea atribuțiilor de serviciu, întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de ultraj judiciar [art. 279 alin. (1), (2) sau (3) C. pen., raportat la art. 195 C. pen.];

- aceeași încadrare juridică va fi realizată și în cazul în care victima este un avocat, un membru de familie al acestuia (precum și bunurile), dacă fapta este comisă în legătură cu exercitarea profesiei.

În toate împrejurările pluralitatea de subiecți pasivi va atrage reținerea pluralității de infracțiuni.

II. Structura și conținutul juridic al infracțiunii

II.1. Situația premisă. În cazul acestei infracțiuni nu avem o situație premisă, caz în care conținutul juridic este identic cu conținutul constitutiv.

II.2. Conținutul constitutiv, în ceea ce privește latura obiectivă și latura subiectivă sunt prezentate în cele ce urmează.

II.2.1. Latura obiectivă în cazul acestei infracțiuni cuprinde elementul material, urmarea imediată și legătura de cauzalitate.

Elementul material al laturii obiective se realizează prin acțiuni sau inacțiuni identice cu cele cu care se realizează elementul material al laturii obiective în cazul infracțiunilor de lovirea sau alte violențe sau vătămare corporală, motiv pentru care nu mai intervenim cu alte explicații.

Urmarea imediată constă în decesul victimei, care poate interveni imediat după exercitarea acțiunii sau inacțiunii incriminate sau după trecerea unei anumite perioade de timp.

Legătura de cauzalitate dintre acțiunea sau inacțiunea incriminată și rezultatul produs care constă în moartea victimei trebuie stabilită de fiecare dată. Legătura de cauzalitate nu va fi înlăturată dacă, pe lângă acțiunea sau inacțiunea inculpatului se adaugă și alți factori independenți de voința acestuia (a inculpatului), cum ar fi: vârsta victimei, constituția slăbită a victimei, care poate fi asociată cu existența altor afecțiuni, refuzul victimei de a fi spitalizată ori de a respecta tratamentul recomandat etc.

În practica judiciară s-a decis că fapta întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte, în cazul în care inculpatul a lovit victima cu palma în zona mandibulară, cu consecința dezechilibrării acesteia, căderii la sol și lovirii la cap, din care cauză persoana vătămată a încetat din viață⁴, sau atunci când victima a fost lovită cu consecința unor contuzii cranio-cerebrale vindecabile în 7-8 zile, dar care au declanșat o meningită acută, survenită la un organism cu grave alterări hepato-renale și miocardice, cu urmarea morții victimei⁵.

În ceea ce privește stabilirea legăturii de cauzalitate, în practica judiciară s-a decis că fapta de a aplica victimei numeroase lovituri, cauzându-i multiple echimoze și fractură de col femural, nu constituie infracțiunea de omor dacă decesul survine după o lună, ca urmare a unei bronho-pneumonii, complicație apărută în evoluția fracturii de femur. Întrucât victima nu a fost dusă la spital, așa cum a recomandat medicul, fiind necorespunzător îngrijită, cauzalitatea indirectă dintre agresiune și deces nu constituie temei pentru a se reține săvârșirea infracțiunii de omor, ci pe aceea de vătămări cauzatoare de moarte prevăzută în art. 183 C. pen.⁶

Într-o altă speță s-a decis că, „Pentru existența infracțiunii de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte nu este necesar, sub raport obiectiv, ca activitatea făptuitorului să fi provocat singură moartea victimei, ci este suficient a se constata că între această activitate și decesul victimei există raport de cauzalitate. În speță, victima, în vârstă de 69 de ani, prezenta o arterioscleroză cerebrală severă veche, cu insuficiență circulatorie cerebrală avansată și leziuni cardiace; rupturile vasculare cerebrale – care au dus la hemiplegie, cu imobilizare, urmată de complicații septice bronhice și moarte – au fost provocate însă de traumatismul facial, datorat activității inculpatului, evoluția gravă fiind favorizată de leziunile vasculare masive preexistente. Există deci raport de cauzalitate între fapta inculpatului și decesul victimei”⁷.

De asemenea, „Se va reține săvârșirea infracțiunii de loviri cauzatoare de moarte dacă inculpatul aplică o lovitură de cuțit victimei, chiar dacă moartea acesteia a survenit din cauza unei septicemii datorate refuzului victimei de a fi spitalizată; septicemia nu întrerupe lanțul cauzal dintre activitatea inculpatului și moartea victimei, deoarece septicemia a avut ca punct de plecare plaga înjunghiată produsă de inculpat”⁸.

II.2.2. Latura subiectivă. Forma de vinovăție cu care se comite această infracțiune este praeterintenția (intenția depășită), deoarece acțiunea de lovire sau vătămare corporală se

⁴ C.S.J., Secția penală, decizie nr. 456/1999, în R.D.P. nr. 4/1999, p. 147.

⁵ C.S.J., Secția penală, decizia nr. 1173/2002, în R.D.P. nr. 3/2003, p. 120.

⁶ Ion Rusu, Minodora-Ioana Balan-Rusu, în Alexandru Boroș (coordonator), Ion Rusu, Angelica Daniela Chirilă, Gina Livioara Goga, Ana-Alina Ionescu-Dumitrache, Minodora-Ioana Balan-Rusu, *Practică judiciară în materie penală, Drept penal. Partea specială*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 99; C.S.J., Secția penală, decizia nr. 1305 din 14 martie 2003, disponibilă pe www.scj.ro.

⁷ Trib. Suprem, secția penală, decizia nr. 209/1977, în Repertoriu 1976-1980, p. 244, în M. Udriou, *op. cit.*, p. 67.

⁸ Trib. Suprem, secția penală, decizia nr. 1166/1978, în G. Antoniu, C. Bulai (coord.), P.J.P. – vol. III, p. 71, în M. Udriou, *op. cit.*, p. 68.

comite cu intenție, iar urmarea mai gravă produsă, respectiv moartea victimei, se datorează culpei făptuitorului.

În cazul în care nu se reține culpa făptuitorului în ceea ce privește rezultatul mai grav (moartea victimei), în sarcina acestuia se va reține una din cele două infracțiuni pe care le-a comis cu intenție (lovirea sau alte violențe ori vătămarea corporală).

În doctrină, precum și în practica judiciară s-a subliniat necesitatea identificării tuturor elementelor de fapt în vederea realizării diferenței dintre infracțiunea de omor, cea de ucidere din culpă și infracțiunea de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte.

Astfel, în practica judiciară s-a decis că fapta de lovire în urma căreia s-a produs decesul victimei este susceptibilă de a fi încadrată în infracțiunea de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte numai în măsura în care rezultatul letal este consecința culpei infractorului, care nu a prevăzut acest rezultat, deși trebuia și putea să-l prevadă. Atunci când infractorul acceptă moartea victimei ca rezultat posibil al faptei sale, poziție subiectivă ce trebuie apreciată nu numai în raport cu modul în care el a acționat, ci și cu precaritatea capacității de rezistență a victimei, încadrarea juridică ce trebuie date faptei este aceea de omor cu intenție indirectă⁹ sau spre deosebire de infracțiunea de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte, care se săvârșește cu praeterintenție, infracțiunea de omor se săvârșește, sub aspectul laturii subiective, fie cu intenție directă, fie cu intenție indirectă, ținând seama de caracterul invulnerabil al instrumentului folosit, zona vitală vizată, intensitatea loviturilor aplicate și eventuala ei repetare¹⁰.

Într-o altă speță s-a decis că în situația în care inculpatul, acționând cu intenția de a produce suferințe fizice unei persoane, din neprevădere sau ușurință cauzează moartea acesteia, fapta constituie infracțiunea de vătămări cauzatoare de moarte prevăzută în art. 183 C. pen., iar nu aceea de ucidere din culpă prevăzută în art. 178 din același cod¹¹.

De asemenea, în cazul în care acțiunea făptuitorului, cum este trântirea și rostogolirea unei persoane pe sol, a fost comisă cu intenție, iar decesul acesteia s-a produs din culpă, prin depășirea intenției, fapta nu constituie infracțiunea de ucidere din culpă, ci aceea de vătămări cauzatoare de moarte prevăzută în art. 183 C. pen.¹²

Totodată, fapta inculpatului care, aplicând victimei un pumn în zona feței, a determinat astfel căderea, lovirea victimei cu capul de dunga unei servante din lemn și, în cele din urmă, decesul întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte, iar nu pe cele ale infracțiunii de ucidere din culpă. Spre deosebire de uciderea din culpă, în cazul căreia culpa privește atât lovirea victimei, cât și rezultatul letal produs, în

⁹ Ion Rusu, Minodora-Ioana Balan-Rusu în Alexandru Boroș (coordonator), Ion Rusu, Angelica Daniela Chirilă, Gina Livioara Goga, Ana-Alina Ionescu-Dumitrache, Minodora-Ioana Balan-Rusu, *op. cit.*, pp. 99-100; C.S.J., Secția penală, decizia nr. 1472 din 20 aprilie 1999, în G. Ionescu, I. Ionescu, *op. cit.*, p. 213 și Tudorel Toader, A. Stoica, Nicoleta Cristuș, *Codul penal și legile speciale, doctrină, jurisprudență, decizii ale Curții Constituționale, hotărâri C.E.D.O.*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 283.

¹⁰ Ion Rusu, Minodora-Ioana Balan-Rusu în Alexandru Boroș (coordonator) Ion Rusu, Angelica Daniela Chirilă, Gina Livioara Goga, Ana-Alina Ionescu-Dumitrache, Minodora-Ioana Balan-Rusu, *op. cit.*, p. 99; C.S.J., Secția penală, decizia nr. 1559 din 23 aprilie 1999, în G. Ionescu, I. Ionescu, *op. cit.*, p. 205 și Tudorel Toader, A. Stoica, Nicoleta Cristuș, *op. cit.*, p. 283.

¹¹ Ion Rusu, Minodora-Ioana Balan-Rusu în Alexandru Boroș (coordonator), Ion Rusu, Angelica Daniela Chirilă, Gina Livioara Goga, Ana-Alina Ionescu-Dumitrache, Minodora-Ioana Balan-Rusu, *op. cit.*, p. 101; C.S.J., Secția penală, decizia nr. 2097 din 18 decembrie 1991, în G. Ionescu, I. Ionescu, *op. cit.*, pp. 273-274.

¹² Ion Rusu, Minodora-Ioana Balan-Rusu în Alexandru Boroș (coordonator), Ion Rusu, Angelica Daniela Chirilă, Gina Livioara Goga, Ana-Alina Ionescu-Dumitrache, Minodora-Ioana Balan-Rusu, *op. cit.*, p. 101; C.S.J., Secția penală, decizia nr. 351 din 14 februarie 1996, în G. Ionescu, I. Ionescu, *op. cit.*, pp. 274-275.

privința infracțiunii prevăzute de art. 183 C. pen., făptuitorul acționează cu praeterintenție, ceea ce înseamnă că numai rezultatul letal al faptei sale, mai grav decât cel urmărit sau acceptat, se produce din culpă¹³.

III. Forme, modalități, sancțiuni

III.1. Forme. Actele de pregătire nu sunt sancționate, iar tentativa nu este posibilă.

Consumarea infracțiunii are loc la momentul în care a intervenit decesul victimei; poate exista și un moment al epuizării.

III.2. Modalități. Infracțiunea este prevăzută sub o singură modalitate normativă (tip), care se va reține de fiecare dată atunci când acțiunea sau inacțiunea incriminată a avut ca urmare moartea victimei.

III.3. Sancțiuni. Sancțiunea prevăzută de lege este închisoarea de la 6 la 12 ani.

IV. Explicații complementare

IV.1. Legătura cu alte infracțiuni. Infracțiunea examinată prezintă unele elemente de asemănare cu infracțiunea deucidere din culpă, cu deosebirea că în cazul acestei din urmă infracțiuni, făptuitorul execută acțiunea sau inacțiunea incriminată din culpă, rezultatul fiind același, respectiv, moartea victimei.

Unele elemente de asemănare se pot identifica și în ceea ce privește infracțiunea de omor, cu precizarea că în acest caz fapta se comite cu intenție, în timp ce în cazul infracțiunii examinate forma de vinovăție este praeterintenția.

De asemenea, în cazul în care lovirea, violențele sau vătămarea corporală au avut ca rezultat moartea victimei, aceste două infracțiuni sunt absorbite în conținutul infracțiunii de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte.

IV.2. Unele aspecte procesuale. Acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu, iar, de regulă, competența de judecată în primă instanță aparține tribunalului în circumscripția căruia a fost comisă infracțiunea.

În cazul în care subiectul activ al infracțiunii are anumită calitate (procuror, judecător, deputat etc), competența de judecată în primă instanță aparține curții de apel sau Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Competența de a efectua urmărirea penală este a procurorului de la parchetul de pe lângă tribunalul competent a judeca acea cauză în primă instanță sau procurorul din cadrul parchetelor ierarhic superioare.

V. Precedente legislative și situații tranzitorii

V.1. Precedente legislative. Infracțiunea examinată a fost prevăzută în art. 241 din Codul penal de la 1865 și art. 475 din Codul penal Carol al II-lea.

¹³ Ion Rusu, Minodora-Ioana Balan-Rusu în Alexandru Boroș (coordonator), Ion Rusu, Angelica Daniela Chirilă, Gina Livioara Goga, Ana-Alina Ionescu-Dumitrache, Minodora-Ioana Balan-Rusu, *op. cit.*, pp. 101-102; C. A. București, Secția a II-a penală, decizia nr. 105/2000, C.P.J.P. 2000, în Tudorel Toader, A. Stoica, Nicoleta Cristuș, *op. cit.*, p. 285.

V.2. Situații tranzitorii. Aplicarea legii penale mai favorabile. Facem precizarea că potrivit dispozițiilor art. 153 alin. (2) lit. b) C. pen., această infracțiune este imprescriptibilă, atât în ceea ce privește răspunderea penală cât și în ceea ce privește executarea pedepsei.

În acest context aplicarea legii penale mai favorabile va fi permanent de actualitate.

Examinarea dispozițiilor celor două legi, în ceea ce privește limitele minime și maxime ale pedepsei, conduce la concluzia că, de regulă, atunci când instanța se orientează spre aplicarea unei pedepse orientate spre maximul special, legea penală mai favorabilă va fi legea nouă (deoarece prevede un maxim mai scăzut (12 ani față de 15 ani închisoare în legea anterioară), iar în cazul în care instanța se orientează spre aplicarea unei sancțiuni orientate spre minimul special, legea penală mai favorabilă va fi legea veche care prevede un minim special mai scăzut (5 ani închisoare față de 6 ani).

Cu toate acestea, în raport de împrejurările concrete ale comiterii fiecărei fapte, și în special de reținerea unor circumstanțe atenuante sau agravante, concurs de infracțiuni, recidivă etc., legea penală mai favorabilă poate fi oricare.

Nu mai insistăm cu prezentarea acestora, deoarece sunt identice cu cele menționate în secțiunile anterioare la care facem trimitere.

Concluzii

Examinarea infracțiunii de loviri sau vătămări cauzatoare de moarte a evidențiat importanța menținerii acesteia în Codul penal, având în vedere pe de o parte rata criminalității care este destul de ridicată la acest moment, cât și gravitatea deosebită a acestei fapte.

Practica judiciară adoptată de instanțele de judecată din România, a evidențiat o anumită consecvență în aplicarea dispozițiilor legii, în care esențial rămâne stabilirea raportului de cauzalitate dintre acțiunea incriminată și rezultatul produs.

Un aspect deosebit de important este reprezentat de propunerea de *lege ferenda*, prin care am solicitat, includerea infracțiunii în grupul infracțiunilor contra vieții, în cadrul capitolului I, Titlul I, din Partea specială a Codului penal.

Referințe bibliografice

1. Alexandru Boroi, Drept penal, Partea specială, Conform noului Cod penal, Ediția 2, Editura C. H. Beck, București, 2014.
2. Vasile Dobrinoiu (coordonator), Ilie Pascu, Mihai Adrian Hotca, Ioan Chiș, Mirela Gorunescu, Costică Păun, Maxim Dobrinoiu, Norel Neagu, M.C. Sinescu, Noul Cod penal, Comentat, Partea specială, Ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2016.
3. Mihail Udrioiu, Drept penal, Partea specială, Sinteze și grile, Ediția 5, Editura C.H.Beck, București, 2018.
4. Ion Rusu, Minodora-Ioana Balan-Rusu, în Alexandru Boroi (coordonator), Ion Rusu, Angelica Daniela Chirilă, Gina Livioara Goga, Ana-Alina Ionescu-Dumitrache, Minodora-Ioana Balan-Rusu, Practică judiciară în materie penală, Drept penal. Partea specială, Editura Universul Juridic, București, 2014.
5. Tudorel Toader, A. Stoica, Nicoleta Cristuș, Codul penal și legile speciale, doctrină, jurisprudență, decizii ale Curții Constituționale, hotărâri C.E.D.O., Editura Hamangiu, București, 2007.

6. C.S.J., Secția penală, decizia nr. 2097 din 18 decembrie 1991.
7. C.S.J., Secția penală, decizia nr. 351 din 14 februarie 1996.
8. C.S.J., Secția penală, decizie nr. 456/1999, în R.D.P. nr. 4/1999, p. 147.
9. C.S.J., Secția penală, decizia nr. 1472 din 20 aprilie 1999.
10. C.S.J., Secția penală, decizia nr. 1559 din 23 aprilie 1999.
11. C.S.J., Secția penală, decizia nr. 1173/2002, în R.D.P. nr. 3/2003, p. 120.
12. C.S.J., Secția penală, decizia nr. 1305 din 14 martie 2003, disponibilă pe www.scj.ro.
13. Trib. Suprem, secția penală, decizia nr. 209/1977.
14. Trib. Suprem, secția penală, decizia nr. 1166/1978.
15. C. A. București, Secția a II-a penală, decizia nr. 105/2000.

LĂSAREA FĂRĂ AJUTOR A UNEI PERSOANE AFLATE ÎN DIFICULTATE

Asist. univ. dr. Ioana RUSU

Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” din București

E-mail: oanarusu_86@yahoo.com

Rezumat

În prezenta lucrare am procedat la examinarea infracțiunii de lăsare fără ajutor a unei persoane aflate în dificultate. În cadrul examinării am avut în vedere elementele preexistente, conținutul constitutiv, formele, modalitățile și sancțiunile prevăzute de lege, precum și unele aspecte procesuale, precedentele legislative și situațiile tranzitorii. Elementele de noutate constau tocmai în examinarea efectuată prin prisma noilor dispoziții ale Codului penal în vigoare. Lucrarea face parte dintr-un curs universitar ce urmează a fi publicat în acest an la o editură recunoscută din țară. Așa cum este concepută, lucrarea poate fi utilă atât mediului universitar cât și practicienilor din domeniul științelor penale.

Cuvinte-cheie: infracțiune; lăsarea fără ajutor; conținut constitutiv, situații tranzitorii.

Introducere

Infracțiunea de lăsare fără ajutor a unei persoane aflate în dificultate, este prevăzută în cadrul Titlului I, Capitolul V din partea specială a Codului penal la art. 203.

Infracțiunea prezintă o singură modalitate și constă în omisiunea de a acorda ajutorul impus de starea în care se află o persoană sau de a anunța de îndată autoritățile de către cel care a găsit o persoană a cărei viață, integritate corporală sau sănătate este în pericol și nu are posibilitatea de a se salva.

Prin această incriminare, este sancționată „încălcarea unei obligații elementare a oricărei persoane de solidaritate umană și de înțelegere față de o persoană aflată în primejdie și a cărei viață, integritate corporală sau sănătate este în pericol și care nu are putința de a se salva. Asemenea fapte aduc atingere gravă relațiilor de bună conviețuire fiind expresia unei indifferențe considerabile față de cei din jur”¹.

Infracțiunea prezintă unele elemente de asemănare cu infracțiunile prevăzute în dispozițiile art. 315 și 316 din Codul penal din 1969, și parțial, cu dispozițiile art. 314 C. pen. din 1969.

Spre deosebire de incriminările din legea anterioară, în legea în vigoare este prevăzută și o cauză justificativă specială care va fi incidentă în situația în care prin acordarea ajutorului, autorul s-ar expune unui pericol grav cu privire la viața, integritatea corporală sau sănătatea sa.

Un alt element de diferențiere privește denumirea marginală, obligația de a anunța de îndată autoritățile, precum și situația în care se află persoana în cauză (în pericol față de mențiunea anterioară - în primejdie).

¹ Tudorel Toader în George Antoniu (coordonator), George Antoniu, Versavia Brutaru, Constantin Duvac, Ion Ifrim, Daniela-Iulia Lămășanu, Ilie Pascu, Marieta Safta, Constantin Sima, Tudorel Toader, Ioana Vasii, *Explicațiile Noului Cod Penal, Vol. III, Art. 188-256*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 117.

I. Elemente preexistente infracțiunii

I.1. Obiectul juridic. Obiectul juridic este reprezentat de relațiile sociale care privesc viața, integritatea corporală și sănătatea persoanei.

I.2. Obiectul material. Infracțiunea examinată nu are obiect material.

I.3. Subiecții infracțiunii

a) Subiectul activ. Subiect activ poate fi orice persoană fizică care poate răspunde penal. Nu poate fi subiect activ al acestei infracțiuni persoana care prin acțiunea sau inacțiunea sa a adus victima în situația de a-i fi pusă în pericol viața, integritatea corporală sau sănătatea, această persoană urmând a răspunde pentru fapta prin care victima a ajuns în această situație (cum ar fi infracțiunea de vătămare corporală).

Participația penală este posibilă sub forma instigării sau a complicității; deoarece este o infracțiune omisivă, coautoratul nu este posibil.

b) Subiectul pasiv. Subiect pasiv poate fi orice persoană fizică care se află într-o situație specială, în sensul că, viața, integritatea corporală și sănătatea acesteia i-au fost puse în pericol, care este lipsită de posibilitatea de a se salva singură.

Situația specială în care se află victima poate fi provocată de comiterea unei infracțiuni asupra sa (vătămare corporală), de o calamitate naturală (cutremur, inundații etc.) sau de o altă împrejurare (căderea într-un lac, căderea într-o prăpastie etc.).

În doctrină s-a susținut că „lipsa puținței de a se salva poate fi consecința fie a unor împrejurări obiective, cum ar fi situația locului (de exemplu, se află într-o prăpastie), natura primejdiei, fie a unor împrejurări subiective, neavând forțe proprii de a înlătura primejdia și nici altă posibilitate de salvare (de exemplu, cel acoperit de zăpadă nu mai poate să se ridice sau nu mai poate merge din cauza unei boli grave sau infirmități etc.). În situația în care cel în pericol poate scăpa de primejdie, fapta nu constituie infracțiune, întrucât nu ne aflăm în prezența „lipsei de puțință de a se salva”².

II. Structura și conținutul juridic al infracțiunii

II.1. Situația premisă. În cazul acestei infracțiuni situația premisă constă în existența unei persoane aflate în dificultate care datorită acestei situații speciale în care se află are nevoie de ajutor.

II.2. Conținutul constitutiv

II.2.1. Latura obiectivă. Elementul material al laturii obiective se poate realiza prin două inacțiuni alternative.

Prima inacțiune constă în omisiunea de a acorda ajutorul necesar unei persoane a cărei viață, integritate corporală sau sănătate este în pericol și nu are posibilitatea de a se salva.

Prin omisiunea de a acorda ajutorul necesar se înțelege „neacordarea de către cel care a găsit persoana aflată în primejdie a ajutorului necesar pentru înlăturarea primejdiei (de exemplu cel găsit rănit nu este ridicat, nu este bandajat, nu este dus la spital, nu se încearcă

² Norel Neagu în Vasile Dobrinoiu, Ilie Pascu, Mihai Adrian Hotca, Mirela Gorunescu, Costică Păun, Maxim Dobrinoiu, Norel Neagu, Mircea Constantin Sinescu, *Noul Cod Penal, Comentat, Partea specială*, Ediția a III-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 101.

salvarea celui ce se găsește pe punctul de a se îneca). Prin ajutor necesar se înțelege efectuarea unei acțiuni utile”³.

De asemenea, omisiunea de a acorda ajutorul necesar poate fi incidentă și în situațiile în care victima este găsită pe un câmp pe timpul iernii și este în pericol de a îngheța, iar autorul nu-i acordă ajutorul necesar, victima este găsită întâmplător căzută într-o prăpastie, accidentată grav, iar autorul, deși are posibilitatea, nu-i acordă ajutorul necesar.

Infrațiunea va exista chiar și în ipoteza în care autorul omite să acorde ajutor unei persoane aflate în pericol, „*chiar dacă era previzibil că nu poate fi înlăturată situația periculoasă, afectarea vieții, integrității corporale sau a sănătății victimei fiind inevitabil în viitor*”⁴.

Pentru existența infrațiunii nu este necesar ca victima să solicite expres ajutorul, important fiind ca autorul să perceapă pericolul în care se află victima, precum și faptul că aceasta nu are posibilitatea de a se salva, fie singură, fie prin intervenția unor alți factori.

Fapta nu va întruni elementele constitutive ale infrațiunii sub aspect obiectiv, în situația în care, „*din cauza nepriceperii sau absenței unor cunoștințe de specialitate sau din orice motive nu se realizează înlăturarea pericolului sau se agravează starea victimei*”⁵. O asemenea împrejurare poate fi incidentă în cazul în care, autorul intervine pentru acordarea ajutorului unei victime a unui accident rutier, dar datorită nepriceperii sau a lipsei unor cunoștințe, ajutorul dat nu este cel necesar.

Cerințe esențiale. Potrivit doctrinei, „*pentru existența cerinței esențiale este necesar, să existe pe de o parte, posibilitatea făptuitorului de a acorda acest ajutor, iar, pe de altă parte, inexistența unui pericol grav cu privire la viața, integritatea corporală sau sănătatea celui chemat să acorde ajutorul*”⁶.

Urmarea imediată constă într-o stare de pericol pentru persoana aflată în situația de a nu se putea salva singură.

Legătura de cauzalitate trebuie stabilită în fiecare cauză.

A doua inacțiune prin care se realizează elementul material al laturii obiective constă în omisiunea de a anunța de îndată autoritățile de către cel care a găsit o persoană a cărei viață, integritate corporală sau sănătate este în pericol și nu are putința de a se salva.

Omisiunea de a anunța de îndată autoritățile presupune în neaducerea la cunoștința autorităților a faptului că o persoană se află în pericol.

În sensul dorit de legiuitor, autoritățile sunt reprezentate de cele din domeniul sanitar, de ordine și siguranță publică sau administrative (avem aici în vedere pompieri, poliție, primărie). În condițiile actuale, anunțarea autorităților se poate realiza telefonic (dacă persoana are telefon asupra sa), prin sistemul 112.

În cazul în care o persoană nu poate acorda ajutorul necesar salvării victimei, din motive obiective (nu știe să înoate), acesta va răspunde pentru comiterea infrațiunii, dacă nu anunță, de îndată autoritățile.

³ Ion Oancea în Vintilă Dongoroz (coordonator), Vintilă Dongoroz, Siegfried Kahane, Ion Oancea, Iosif Fodor, Nicoleta Iliescu, Constantin Bulai, Rodica Stănoiu, Victor Roșca, *Explicațiile Teoretice ale Codului Penal Român, Vol. IV, Partea specială*, Ed. Academiei, București, 1972, p. 631.

⁴ Mihail Udriou, *Drept penal, Partea specială, Ediția 5*, Ed. C.H. Beck, București, 2018, p. 105.

⁵ *Ibidem*, p. 105.

⁶ Tudorel Toader în George Antoniu, Tudorel Toader (coordonatori), George Antoniu, Versavia Brutaru, Constantin Duvac, Ion Ifrim, Daniela-Iulia Lămășanu, Ilie Pascu, Marieta Safta, Constantin Sima, Tudorel Toader, Ioana Vasii, *Explicațiile Noului Cod Penal, Vol. III, Art. 188-256*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 118.

Cerințe esențiale. Pentru existența infracțiunii este necesar ca omisiunea să privească o persoană găsită de făptuitor în condițiile expres prevăzute în textul de incriminare.

De asemenea, în cazul celei de-a doua inacțiuni, omisiunea trebuie să privească anunțarea autorităților, *de îndată*. Se va reține această infracțiune chiar dacă, făptuitorul a anunțat autoritățile, dar nu de îndată așa cum prevede legea, ci ulterior, iar rezultatul faptei sale este cel prevăzut în norma de incriminare.

Urmarea imediată constă în provocarea unei stări de pericol pentru viața, integritatea corporală sau sănătatea persoanei aflată în neputința de a se salva.

Între inacțiunea făptuitorului și rezultatul produs trebuie să se constate existența *legăturii de cauzalitate*.

II.2.2. Latura subiectivă. Forma de vinovăție este intenția cu ambele forme, directă sau indirectă. Această infracțiune nu se poate comite din culpă.

Mobilul și scopul nu au nicio relevanță juridică cu privire la existența infracțiunii, acestea prezentând importanță (atunci când se constată existența lor), în procesul de individualizare a sancțiunii de drept penal ce urmează a fi aplicată de către instanța de judecată.

III. Forme, modalități, sancțiuni

III.1. Forme. Actele de pregătire și tentativa nu sunt pedepsite.

Infracțiunea se consumă în momentul în care cel care găsește persoana aflată în pericol, nu acordă ajutorul necesar, sau în situația existenței celei de-a doua inacțiuni alternative, în momentul în care nu anunță *de îndată* autoritățile.

III.2. Modalități. Infracțiunea examinată prezintă două modalități normative tip, care constau în omisiunea acordării ajutorului necesar victimei și respectiv, omisiunea sesizării de îndată a autorităților.

III.3. Sancțiuni. Sancțiunea prevăzută de lege este închisoarea de la 3 luni la un an sau amenda.

IV. Cauza justificativă specială

În art. 203 alin. (2) este prevăzută o *cauză justificativă specială*, care va fi incidentă în cazul în care, persoana care găsește victima în situația descrisă în norma de incriminare (a cărei viață, integritate corporală sau sănătate este în pericol și nu are putința de a se salva), prin acordarea ajutorului sar expune la un pericol grav referitor la viața, integritatea corporală sau sănătatea sa.

Observăm faptul că această cauză justificativă specială va putea fi reținută numai în cazul primei inacțiuni respectiv omisiunea de a acorda ajutorul necesar, nu și în cazul celei de-a doua care constă în omisiunea de a anunța de îndată autoritățile.

Nu va fi avută în vedere situația persoanelor care prin natura atribuțiilor de serviciu intervin sau sunt obligate să intervină în situații de risc maxim, cum este cazul polițiștilor, militarilor, pompierilor, salvamarilor sau salvamontiștilor.

De asemenea, nu se va putea reține cauza justificativă în cazul în care pericolul la care s-ar fi expus autorul este redus.

În ceea ce privește pericolul grav la care s-ar expune și care vizează viața, integritatea corporală sau sănătatea făptuitorului, acesta trebuie apreciat *in concreto*, luându-se în calcul persoana acestuia, nivelul de pregătire, experiența de viață, vârsta, aptitudini, abilități etc.⁷.

V. Explicații complementare

V.1. Legătura cu alte infracțiuni. Infracțiunea examinată prezintă unele legături cu infracțiunile contra vieții și infracțiunile contra integrității corporale sau sănătății, precum și cu infracțiunea de împiedicarea ajutorului.

V.2. Unele aspecte procesuale. Competența de judecată în primă instanță aparține, de regulă, judecătoriei în circumscripția căreia a fost comisă fapta, cu excepția cazurilor în care competența aparține instanțelor superioare în grad, competență determinată de calitatea subiectului activ.

Urmărirea penală se efectuează de către organele de cercetare penală ale poliției judiciare sub supravegherea procurorului, sau de către procuror, iar acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu.

VI. Precedente legislative și situații tranzitorii

VI.1. Precedente legislative. Această infracțiune a fost prevăzută în legislația română pentru prima dată în art. 489 din Codul penal Carol al II-lea.

VI.2. Situații tranzitorii. Aplicarea legii penale mai favorabile. În situații tranzitorii legea penală mai favorabilă poate fi atât legea în vigoare, cât și legea veche.

Astfel, de regulă, dacă instanța apreciază că trebuie să aplice o pedeapsă orientată spre minimul special, legea penală mai favorabilă va fi legea veche, iar dacă apreciază că se impune aplicarea unei pedepse orientată spre maximul special, legea penală mai favorabilă va fi oricare dintre ele.

În situația reținerii unor circumstanțe atenuante, legea penală mai favorabilă va fi legea veche, iar dacă se rețin circumstanțe agravante legea penală mai favorabilă va fi legea nouă.

Concluzii

Infracțiunea de lăsare fără ajutor a unei persoane aflate în dificultate a fost prevăzută în legea română și în Codul penal Carol al II-lea, textul fiind ulterior preluat cu unele îmbunătățiri substanțiale în Codul penal din 1969 în art. 315 și 316.

Odată cu intrarea în vigoare a noului Cod penal, textul în cauză a fost preluat și introdus în legea penală în conținutul unui singur articol.

Textul în cauză a fost simplificat, actuala reglementare fiind superioară celor precedente.

În ceea ce privește necesitatea menținerii în Codul nostru penal a unei asemenea infracțiuni, apreciem că acest lucru se impune, deoarece această faptă prezintă încă anumite riscuri în societate, aspect ce necesită sancționarea penală a persoanelor care comit astfel de infracțiuni.

Într-o concluzie generală apreciem necesitatea menținerii incriminării în Codul penal în vigoare.

⁷ A se vedea, în același sens și M. Udriou, *op. cit.*, p. 108.

Referințe bibliografice

1. George Antoniu (coordonator), Versavia Brutaru, Constantin Duvac, Ion Ifrim, Daniela-Iulia Lămășanu, Ilie Pascu, Marieta Safta, Constantin Sima, Tudorel Toader, Ioana Vasiu, Explicațiile Noului Cod Penal, Vol. III, Art. 188-256, Editura Universul Juridic, București, 2015.
2. Vasile Dobrinoiu, Ilie Pascu, Mihai Adrian Hotca, Mirela Gorunescu, Costică Păun, Maxim Dobrinoiu, Norel Neagu, Mircea Constantin Sinescu, Noul Cod Penal - Comentat, Partea specială, Ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2016.
3. Vintilă Dongoroz (coordonator), Siegfried Kahane, Ion Oancea, Iosif Fodor, Nicoleta Iliescu, Constantin Bulai, Rodica Stănoiu, Victor Roșca, Explicațiile Teoretice ale Codului Penal Român, Vol. IV, Partea specială, Editura Academiei, București, 1972.
4. Mihail Udriou, Drept penal, Partea specială, Ediția 5, Editura C.H. Beck, București, 2018.

PREScripȚIA RĂSPUNDERII PENALE A MINORULUI

Conf. univ. dr. Marius Ciprian BOGEA

Universitatea George Bacovia din Bacău

E-mail: bg_cip@yahoo.com

Judecător drd. Adrian Petre SAVA-GĂINĂ

Judecătoria Moinești, Județul Bacău

E-mail: sgap1978@yahoo.com

Rezumat

Prescripția răspunderii penale - instituție de drept penal substanțial care înlătură/stinge dreptul statului de a sancționa pe infractor după trecerea unui anumit interval de timp, neavând relevanță dacă infracțiunea a fost sau nu descoperită, ori infractorul identificat - operează din oficiu, de plin drept, în legătură cu orice infracțiune (exceptând cazurile prevăzute de lege) și pentru orice infractor (persoană fizică majoră sau minoră, respectiv persoană juridică) [1]. Altfel spus, prescripția răspunderii penale constă în stingerea raportului juridic penal de conflict, născut prin săvârșirea unei infracțiuni, ca urmare a nerealizării lui într-un anumit termen prevăzut de lege [2]. În cuprinsul lucrării sunt analizate aspectele generale cu privire la prescripția răspunderii penale a minorului, în strânsă legătură cu dispozițiile referitoare la răspunderea penală a minorului și măsurile educative aplicabile. Dispozițiile comune referitoare la termenele de prescripție, excepțiile (infracțiunile imprescriptibile), cauzele de întrerupere și suspendare a termenelor, prescripția executării măsurilor educative și efectele, sunt de asemenea prezentate. Prezentul material are rolul de a ajuta la înțelegerea și interpretarea cât mai corectă și unitară a caracteristicilor generale referitoare la instituțiile în cauză.

Cuvinte-cheie: *prescripție; răspundere penală; minor; termene; întrerupere; suspendare.*

Introducere

Negând tradiția existentă la noi în ceea ce privește reglementarea răspunderii penale a minorilor, legiuitorul Codului penal a concentrat în Titlul V al Părții generale a acestuia, toate normele de drept substanțial privitoare la regimul sancționator specific minorilor delincvenți, deosebit față de regimul sancționator comun, aplicabil unor infracțiuni comise de adulți. Sub acest aspect, Codul penal român se înscrie printre sistemele de drept penal în care regimul sancționator specific infractorilor minori este prevăzut în Codul penal (cum sunt codurile penale italian, elvețian, rus, codurile penale ale fostelor țări socialiste din Europa Centrală și de Est și altele) și se deosebește de alte sisteme de drept penal, cum sunt sistemele francez, spaniol, german, belgian și altele, în care răspunderea penală a minorilor este reglementată prin legi speciale (de exemplu, Ordonanța nr. 45-174 din 2 februarie 1945 privind delincvența infantilă în Franța, Legea din 8 aprilie 1964 privind protecția tineretului în Belgia, Legea pentru minori din 1923 în Germania, Legea din 2000 privind răspunderea penală a minorilor în Spania etc.) [3].

Cu toate acestea, în privința instituției prescripției răspunderii penale în cazul faptelor comise de către minori, legiuitorul a păstrat regula tradițională că termenele de prescripție a răspunderii penale se reduc la jumătate pentru cei care la data săvârșirii infracțiunii erau minori (dispoziție identică cu cea din codul penal anterior)

I. Prescripția răspunderii penale a minorilor

Dispozițiile art. 131 C. pen. au corespondent în cele ale art. 129 C. pen. anterior, care prevedeau că termenele de prescripție a răspunderii penale și a executării pedepsei se reduc la jumătate pentru cei care la data săvârșirii infracțiunii erau minori. Trebuie subliniat faptul că prevederile din Codul penal nu se referă la termenele de prescripție a executării pedepsei, deoarece Noul Cod penal nu mai prevede pedepse pentru infractorii minori, în schimb, în Codul penal se precizează că termenele de prescripție se întrerup sau se suspendă în condițiile prevăzute de lege pentru majori, explicându-se astfel regula prevăzută implicit în Codul penal anterior [4].

Prescripția, una dintre cauzele care înlătură răspunderea penală, acționează în același mod ca și în cazul răspunderii penale a minorilor, făcând ca, odată cu trecerea timpului, de la săvârșirea unei infracțiuni fără ca făptuitorul să fie tras la răspundere și sancționat pentru aceasta, să dispară necesitatea socială a tragerii la răspundere a acestuia după trecerea unui anumit termen prevăzut de lege. Regula are ca temei specificul infracțiunilor săvârșite de minori, pericolozitatea mai redusă a acestora, rezonanța socială mai mică și, în genere, posibilitatea ca fapta săvârșită de minor să dispară mai repede din conștiința colectivității. Aceleași rațiuni care justifică renunțarea la pedeapsă ca sancțiune pentru infracțiuni săvârșite de minori sunt invocate în general și cu privire la reducerea termenelor de prescripție a răspunderii penale a acestora. În schimb, așa cum se subliniază în dispozițiile art. 131 C. pen., cauzele de întrerupere sau de suspendare a cursului prescripției răspunderii penale, ca și efectele acestora sunt aceleași și cu privire la prescripția răspunderii penale a minorilor.

Întrucât în ambele coduri penale se prevede aceeași regulă a reducerii la jumătate a termenelor de prescripție a răspunderii penale a minorului, iar potrivit dispozițiilor art. 154 C. pen. și a celor ale art. 129 C. pen. anterior, termenele de prescripție a răspunderii penale sunt aceleași, în situații tranzitorii nu se pune problema aplicării legii penale mai favorabile.

Art. 131 C. pen. dispune că termenele de prescripție a răspunderii penale, prevăzute în art. 154, se reduc la jumătate pentru cei care la data săvârșirii infracțiunii erau minori și se întrerup sau se suspendă în condițiile prevăzute de lege pentru majori. Coroborând această normă cu cele reglementate de art. 153 și art. 154 C. pen. concluzionăm că:

a. prescripția înlătură răspunderea penală;

b. prescripția nu înlătură răspunderea penală în cazul infracțiunilor de genocid, contra umanității și de război, indiferent de data la care au fost comise, implicit în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 188 și 189 și al infracțiunilor intenționate urmate de moartea victimei. De asemenea, prescripția nu înlătură răspunderea penală nici în cazul infracțiunilor prevăzute art. 188 și 189 și al infracțiunilor intenționate urmate de moartea victimei pentru care nu s-a împlinit termenul de prescripție, generală sau specială, la data intrării în vigoare a acestei dispoziții.

c. termenele de prescripție a răspunderii penale sunt:

- 15 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii mai mare de 20 de ani;

- 10 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de 10 ani, dar care nu depășește 20 de ani;

- 8 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani, dar care nu depășește 10 ani;

- 5 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de un an, dar care nu depășește 5 ani;

- 3 ani, când legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii care nu depășește un an sau amenda.

În privința termenelor de prescripție regulile sunt următoarele:

- a. regula este că acestea încep să curgă de la data săvârșirii infracțiunii;
- b. în cazul infracțiunilor continue termenul curge de la data încetării acțiunii sau inacțiunii;
- c. în cazul infracțiunilor continuate, termenul curge de la data săvârșirii ultimei acțiuni sau inacțiuni;
- d. în cazul infracțiunilor de obicei, termenul curge de la data săvârșirii ultimului act.

Înalta Curte de Casație și Justiție a admis recursul în interesul legii și, în interpretarea și aplicarea art. 174, cu referire la art. 154 alin. (2) teza I din Codul penal, a stabilit că „prin data săvârșirii infracțiunii și, implicit, data de la care începe să curgă termenul de prescripție a răspunderii penale în cazul infracțiunilor simple a căror latură obiectivă implică producerea unei pagube ori realizarea unui folos necuvenit pe o perioadă de timp se înțelege momentul apariției primei pagube ori al obținerii primului folos necuvenit” [5].

- în cazul infracțiunilor progresive, termenul de prescripție a răspunderii penale începe să curgă de la data săvârșirii acțiunii sau inacțiunii și se calculează în raport cu pedeapsa corespunzătoare rezultatului definitiv produs.

- în cazul infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale, al celor de trafic și exploatare a persoanelor vulnerabile, precum și al infracțiunii de pornografie infantilă, săvârșite față de un minor, termenul de prescripție începe să curgă de la data la care acesta a devenit major. Dacă minorul a decedat înainte de împlinirea majoratului, termenul de prescripție începe să curgă de la data decesului.

Art. 155 C. pen. reglementează instituția întreruperii cursului prescripției răspunderii penale. Astfel, s-a stabilit regula conform căreia cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză. În legătură cu aceasta Curtea Constituțională printr-o decizie a admite excepția de neconstituționalitate și a constatat că soluția legislativă care prevede întreruperea cursului termenului prescripției răspunderii penale prin îndeplinirea "oricărui act de procedură în cauză", din cuprinsul dispozițiilor art. 155 alin. (1) din Codul penal, este neconstituțională [6].

După fiecare întrerupere începe să curgă un nou termen de prescripție. Întreruperea cursului prescripției produce efecte față de toți participanții la infracțiune, chiar dacă actul de întrerupere privește numai pe unii dintre ei. De asemenea, termenele prevăzute la art. 154, dacă au fost depășite cu încă o dată, vor fi socotite îndeplinite oricâte întreruperi ar interveni. În plus, admiterea în principiu a cererii de redeschidere a procesului penal face să curgă un nou termen de prescripție a răspunderii penale.

O altă instituție deosebit de importantă în legătură cu subiectul prezentei lucrări și calculul termenelor de prescripție o regăsim în conținutul art. 156 C. pen. care stabilește regulile referitoare la suspendarea cursului prescripției răspunderii penale. În acest sens, cursul termenului prescripției răspunderii penale este suspendat pe timpul cât o dispoziție legală sau o împrejurare de neprevăzut ori de neînlăturat împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale sau continuarea procesului penal. Ulterior, prescripția își reia cursul din ziua în care a încetat cauza de suspendare.

II. Prescripția executării măsurilor educative

Conținute în dispozițiile art. 132 C. pen., condițiile și termenele de prescripție a executării acestor măsuri sunt diferite în cazul măsurilor educative neprivative de libertate față de

cele privative de libertate. Primele se prescriu într-un termen de 2 ani de la data rămânării definitive a hotărârii prin care au fost luate, în timp ce măsurile educative privative de libertate se prescriu într-un termen egal cu durata lor (între unu și 3 ani, în cazul internării într-un centru educativ, și între 2 și 5 ani, respectiv între 5 și 15 ani, în cazul internării într-un centru de detenție), dar nu mai puțin de 2 ani. În cazul înlocuirii unei măsuri educative neprivative de libertate cu una privativă de libertate, executarea se prescrie în raport cu măsura educativă mai grea, iar termenul de prescripție curge de la rămânerea definitivă a hotărârii prin care s-a dispus înlocuirea. Potrivit dispozițiilor legale, termenele de prescripție a executării măsurilor educative se întrerup și se suspendă în condițiile prevăzute de lege pentru majori (art. 163 și art. 164 C. pen.). De asemenea, în cazul înlocuirii măsurilor educative, executarea se prescrie în raport cu măsura educativă mai grea și curge de la data rămânării definitive a hotărârii prin care s-a dispus înlocuirea.

Sub aspectul efectelor măsurilor educative textul art. 133 C. pen subliniază faptul că măsurile educative, atât cele neprivative, cât și cele privative de libertate, nu atrag interdicții, decăderi sau incapacități pentru cei față de care au fost luate. Această caracteristică a măsurilor educative decurge din însăși natura lor ca sancțiuni de drept penal, care se deosebesc de pedepse prin faptul că nu au caracter represiv, ci eminentement educativ, și cu atât mai puțin pot avea consecințele extrapenale ce decurg din condamnare.

Ca urmare, nu atrag, pentru cel față de care au fost luate, statutul de condamnat, din care decurg anumite incapacități, decăderi sau interdicții prevăzute în diferite legi pentru foștii condamnați. Legiuitorul actualului cod penal, care nu mai prevede pedepse pentru minori, ci numai măsuri educative, a ținut să sublinieze acest caracter al măsurilor educative, chiar atunci când acestea sunt privative de libertate. Trebuie menționat în legătură cu aceasta că în Codul penal anterior, care prevedea pedepse pentru minori, se preciza în art. 109 alin. (4) că nici condamnările pronunțate pentru fapte săvârșite în timpul minorității nu atrăgeau incapacități sau decăderi. Cu atât mai mult nu puteau fi admise astfel de incapacități, decăderi sau interdicții pentru minorul sau fostul minor față de care s-a dispus prin hotărâre judecătorească luarea unei măsuri educative, chiar privative de libertate. Ideea de politică penală care stă la baza acestor reguli este aceea că sancțiunile aplicate infractorilor minori nu trebuie să împiedice, ci, dimpotrivă, să înlesnească reinserarea în societate a minorului sau fostului minor, prin ștergerea cât mai grabnică a consecințelor penale sau extrapenale ale faptelor săvârșite de aceștia [7].

Concluzii

Ținând cont de considerentul că prevenirea și combaterea infracționalității în general trebuie să constituie o preocupare permanentă de politică penală a statului român, în privința infracțiunilor comise de către minori trebuie ținut cont de specificul acestui fenomen, având în vedere o serie de factori specifici acestui segment de populație ca lipsa experienței de viață, deficiențe în procesul educativ, influența negativă a majorilor etc.

În privința prescripției răspunderii penale a minorilor regula este ca acesta înlătură răspunderea penală, iar excepțiile sunt strict reglementate, dispozițiile fiind similare cu cele aplicabile în cazul majorilor. De asemenea, termenele de prescripție a răspunderii penale a minorilor se reduc la jumătate pentru cei care la data săvârșirii infracțiunii aveau vârsta cuprinsă între 14 (inclusiv) și 18 ani (exclusiv), iar termenele de prescripție a executării acestor măsuri sunt diferite în cazul măsurilor educative neprivative de libertate față de cele privative de libertate.

Din punct de vedere al eficienței practice consider că reglementările de lege lata au impact pozitiv, necesitatea unui regim special pentru infractorii minori, deosebit de sistemul comun destinat adulților, fiind un deziderat împlinit prin actualele dispoziții penale în materie. Fundamentarea științifică a acestei politici este dată de cercetările criminologice asupra delincvenței juvenile, care scot în evidență particularitățile personalității minorului infractor, caracterizat printr-o insuficientă formare și dezvoltare biopsihică, ce se reflectă în luarea și punerea în executare a hotărârii de săvârșire a unei acțiuni ilicite. Implicit, reacția de apărare socială împotriva delincvenței juvenile nu se poate înfăptui rațional și eficient prin același tip de sancțiuni ca în cazul infractorilor adulți.

Referințe bibliografice

- [1] T. Toader și colectiv, *Noul Cod penal, comentariu pe articole*, Editura Hamangiu, București, 2014, p. 254-255;
- [2] V. Dongoroz, *Explicații teoretice ale Codului penal român*, vol. II, Editura Academiei, București, 1970, p. 358;
- [3] M. Gorunescu, *Drept penal. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 133;
- [4] L. M. Stănilă, *Drept penal. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2016, p. 185;
- [5] Înalta Curte de Casație și Justiție, *Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept*, Decizia nr. 1/2015, publicată în Monitorul Oficial nr. 105 din 10 februarie 2015;
- [6] Pentru detalii a se vedea Decizia Curții Constituționale nr. 297/2018, publicată în Monitorul Oficial nr. 518 din 25 iunie 2018;
- [7] Idem [4], p. 183.

ROLUL MĂSURILOR EDUCATIVE NEPRIVATIVE DE LIBERTATE ÎN REMODELAREA CONDUITEI SOCIALE A MINORULUI DELINCVENT

Lector univ. dr. Valeriu FÎRȚALĂ
Universitatea din București
E-mail: valeriu.firtala@sas.unibuc.ro

Rezumat

Sistemul sancționator al minorului care a săvârșit o faptă penală și răspunde penal este centrat pe principiul educării minorului. Evaluarea minorului, individualizarea măsurilor educative neprivative de libertate și corecta aplicare a acestora, sunt esențiale în responsabilizarea și remodelarea conduitei sociale a minorului delincvent.

Cuvinte-cheie: criminalitate; minor delincvent; măsuri educative; referat de evaluare.

Introducere

Reglementarea celor mai potrivite și eficiente sancțiuni, măsuri și obligații pentru minorul delincvent a fost întotdeauna o răspundere greu de gestionat pentru legiuitorul penal, indiferent de regiune geografică sau perioadă istorică. Dificultatea reglementării regimului sancționator penal pentru minori, constă în multitudinea de factori atipici și dinamici care caracterizează personalitatea în continuă transformare a minorului, cu influență determinantă asupra discernământului și a etiologiei infracționale. Acest ansamblu de particularități bio-psiho-sociale, implică o misiune grea pentru legiuitorul penal, investit cu răspunderea de a stabili limitele și consecințele răspunderii penale a minorului, precum și alegerea celor mai potrivite măsuri, obligații și proceduri, menite să corecteze conduita antisocială a minorului, să-i faciliteze reintegrarea socială și să contribuie la reducerea semnificativă a riscului de recidivă.

Alături de legiuitor, un rol foarte important revine ansamblului profesioniștilor care aplică prevederile actelor normative privind regimul sancționator al minorului delincvent, privind alegerea măsurii educative, realizarea evaluării, a supravegherii și consilierii minorului condamnat penal.

Măsurile educative neprivative de libertate, prevăzute în codul penal român în vigoare, au în vedere particularitățile tipologiei minorului delincvent, influența determinantă a mediului familial, școlar și social asupra conduitei minorului, procesul de formare a capacității de decizie individuală, abilitățile de autoeducare, nevoia de modele comportamentale, de integrare și de acceptare în cadrul grupului de apartenență.

Tratamentul penal eficient aplicat minorului infractor a evoluat, de la conceptul de „pedeapsă”, la sintagma „măsuri educative”, nu doar formal, ci printr-o profundă schimbare de conținut. În viziunea actuală a legiuitorului penal, pachetul sancționator clasic al norme juridice de tip „stimulent/coerciție”, nu produce efectele urmărite în corectarea conduitei minorului infractor. În cazul acestuia, etiologia infracțională este determinată de carențele procesului educațional, lipsa mediului familial sănătos de creștere și dezvoltare, influența nefastă a apartenenței la grupuri cu conduite antisociale, preluarea prin imitare a unor modele de conduită socială infracțională etc. Într-un astfel de context, nu pedeapsa (ca factor de constrângere retributivă) este instrumentul eficient pentru corectarea și remodelarea conduitei minorului, ci alegerea și aplicarea celei mai potrivite măsuri educative pentru minorul delincvent.

Capitolul I. Necesitatea și importanța referatului de evaluare în contextul stabilirii măsurii educative pentru minorul delincvent

Conform art. 114 alin. (1) Cod penal, *față de minorul care, la data săvârșirii infracțiunii, avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani se ia o măsură educativă neprivativă de libertate.*

Prin această prevedere, legiuitorul penal instituie regula în materie de tratament sancționator al minorului infractor, care are răspundere penală: ***aplicarea unei măsuri educative neprivative de libertate.***

Situațiile de excepție de la această regulă sunt prevăzute în alineatul al doilea din art. 114 Cod penal:

Față de minorul prevăzut în alin. (1) se poate lua o măsură educativă privativă de libertate, în următoarele cazuri:

a) dacă a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat;

b) atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață.

Din descrierea celor doua situații de excepție, rezultă necesitatea aplicării unei măsuri educative privative de libertate, doar atunci când infracțiunea săvârșită de minor prezintă un pericol social ridicat sau, dacă prin conduita sa, acesta arată că măsura educativă care i-a mai fost aplicată nu a fost suficientă pentru a-l conștientiza de atingerea adusă valorilor și intereselor sociale legitime, comportamentul infracțional repetitiv impunând aplicarea unei măsuri educative privative de libertate.

În ceea ce privește conținutul măsurilor educative, potrivit art. 115 alin. (1) Cod penal:

(1) Măsurile educative sunt neprivative de libertate sau privative de libertate.

1. Măsurile educative neprivative de libertate sunt:

a) stagiul de formare civică;

b) supravegherea;

c) consemnarea la sfârșit de săptămână;

d) asistarea zilnică.

2. Măsurile educative privative de libertate sunt:

a) internarea într-un centru educativ;

b) internarea într-un centru de detenție.

Alegerea măsurii educative care urmează să fie luată față de minor, se face potrivit criteriilor generale de individualizare a pedepsei, prevăzute în art. 74 Cod penal:

(1) Stabilirea duratei ori a cuantumului pedepsei se face în raport cu gravitatea infracțiunii săvârșite și cu pericolozitatea infractorului, care se evaluează după următoarele criterii:

a) împrejurările și modul de comitere a infracțiunii, precum și mijloacele folosite;

b) starea de pericol creată pentru valoarea ocrotită;

c) natura și gravitatea rezultatului produs ori a altor consecințe ale infracțiunii;

d) motivul săvârșirii infracțiunii și scopul urmărit;

e) natura și frecvența infracțiunilor care constituie antecedente penale ale infractorului;

f) conduita după săvârșirea infracțiunii și în cursul procesului penal;

g) nivelul de educație, vârsta, starea de sănătate, situația familială și socială.

(2) Când pentru infracțiunea săvârșită legea prevede pedepse alternative, se ține seama de criteriile prevăzute în alin. (1) și pentru alegerea uneia dintre acestea.

Criteriile generale de individualizare a pedepsei conțin elemente care pot fi constatate în cursul procesului penal de către instanță, sau care pot fi aduse la cunoștința acesteia de către organele de urmărire penală. Sunt însă și elemente care țin de specificul competențelor profesionale ale consilierului de probațiune (nivelul de educație, vârsta, starea de sănătate, situația familială și socială, specificul conduitei și a personalității minorului infractor), acesta având un rol procesual foarte important, contribuind esențial, prin evaluarea minorului infractor, la prezentarea elementelor necesare instanței, în vederea alegerii de către aceasta a celei mai potrivite și eficiente măsuri educative pentru minorul delincent.

Selectarea informațiilor referitoare la minor, obținute de către consilierul de probațiune, se face pe criteriul importanței acestora, atât la momentul evaluării, cât și în contextul anticipării evoluției ulterioare a conduitei minorului (Abraham, 2001). Elementele relevante legate de influența anturajului sau a adicțiilor, în viața și conduita minorului, sunt foarte importante în alegerea celei mai potrivite măsuri educative, în contextul unor particularități care pot determina și stabilirea unor măsuri sau obligații pentru acesta.

Instrumentul procesual prin intermediul căruia instanța este informată cu privire la aceste elemente de către consilierul de probațiune este **referatul de evaluare**.

Potrivit art. 116 Cod penal, (1) *În vederea efectuării evaluării minorului, potrivit criteriilor prevăzute în art. 74, instanța va solicita serviciului de probațiune întocmirea unui referat care va cuprinde și propuneri motivate referitoare la natura și durata programelor de reintegrare socială pe care minorul ar trebui să le urmeze, precum și la alte obligații ce pot fi impuse acestuia de către instanță.*

(2) *Referatul de evaluare privind respectarea condițiilor de executare a măsurii educative sau a obligațiilor impuse, se întocmește de către serviciul de probațiune în toate cazurile în care instanța dispune asupra măsurii educative ori asupra modificării sau încetării executării obligațiilor impuse, cu excepția situației prevăzute la art. 126, când acesta va fi întocmit de către centrul educativ ori de detenție.*

Structura referatului de evaluare este prevăzută în art. 14⁹ alin. (3) din Hotărârea Guvernului nr. 1079/2013 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252/2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune:

Referatul de evaluare pentru inculpatul minor cuprinde următoarele capitole:

- a) introducere;*
- b) sursele de informații;*
- c) date privind persoana minorului;*
- d) riscul de săvârșire a unor infracțiuni;*
- e) concluzii și propuneri.*

Consilierul de probațiune analizează și selectează informațiile relevante pentru instanță, în principal cele legate de condițiile în care s-a dezvoltat minorul, persoanele în întreținerea cărora se află (sau pe care le are în întreținere), și modul în care acestea și-au îndeplinit îndatoririle referitoare la creșterea, educarea, supravegherea și îndrumarea minorului, relațiile existente în cadrul familiei, situația veniturilor și modul în care acestea acoperă nevoile familiei, atitudinea membrilor familiei față de comportamentul minorului, valorile promovate, rețeaua socială și legătura între sistemul relațional al minorului și infracțiune, tipul adicțiilor (dacă este cazul), istoricul medical al inculpatului minor și al membrilor familiei, situația școlară sau profesională, istoricul pregătirii, oportunitățile sau restricțiile legate de procesul de educație și pregătire, trecutul infracțional, atitudinea față de victimă și față de comportamentul infracțional (art. 14¹² din H.G. 1079/2013).

Analizând conținutul și utilitatea procesuală a acestuia, referatul de evaluare poate fi considerat o expertiză psihosocială a conduitei infractorului pentru care este solicitat (Durnescu, 2011).

Capitolul al II-lea. Specificul și scopul măsurilor educative neprivative de libertate în remodelarea conduitei sociale a minorului delincvent

2.1. Stagiul de formare civică. Conform prevederilor art. 117 Cod penal, *(1) Măsura educativă a stagiului de formare civică constă în obligația minorului de a participa la un program cu o durată de cel mult 4 luni, pentru a-l ajuta să înțeleagă consecințele legale și sociale la care se expune în cazul săvârșirii de infracțiuni și pentru a-l responsabiliza cu privire la comportamentul său viitor.*

(2) Organizarea, asigurarea participării și supravegherea minorului, pe durata cursului de formare civică, se fac sub coordonarea serviciului de probațiune, fără a afecta programul școlar sau profesional al minorului.

Alegerea măsurii educative a stagiului de formare civică pleacă de la premisa că, sistemul de valori sociale al minorului care a săvârșit o faptă penală, este diferit față de sistemul valorilor sociale acceptat de majoritatea membrilor societății ca fiind modelul dezirabil de conduită, consfințit și protejat prin norme juridice.

„**Subordonarea față de conduita-tip** prevăzută în norma juridică, reprezintă o cale importantă de realizare a socializării individului, de învățare a modelului social de existență” (Popa, 2008, p.120).

Mediul de proveniență, educația defectuoasă primită în familie (în mod explicit, direct sau indirect, prin imitarea modelelor de conduită ale membrilor familiei), influența comportamentului delincvent al membrilor grupului de prieteni sau comportamentul adictiv, sunt principalii factori care contribuie la modelarea negativă a conduitei sociale a minorului, acesta dovedind un comportament lipsit de respect și responsabilitate față de valorile sociale ocrotite prin norme juridice și față de consecințele nerespectării acestor valori.

Stagiul de formare civică are drept scop remodelarea conduitei sociale a minorului, pe baza respectului pentru valorile sociale și a formării unei conduite prosoziale responsabile a acestuia.

2.2. Supravegherea. Conform prevederilor art. 118 Cod penal, *măsura educativă a supravegherii constă în controlarea și îndrumarea minorului, în cadrul programului său zilnic, pe o durată cuprinsă între două și 6 luni, sub coordonarea serviciului de probațiune, pentru a asigura participarea la cursuri școlare sau de formare profesională, și prevenirea desfășurării unor activități sau intrarea în legătură cu anumite persoane, care ar putea afecta procesul de îndreptare a acestuia.*

Supravegherea se realizează după întocmirea unui plan, alcătuit pe baza elementelor relevante care țin de specificul personalității minorului, al conduitei sale, de fapta antisocială săvârșită și de respectarea obligațiilor și măsurilor stabilite pentru îndreptarea sa.

Consilierul de probațiune, manager de caz, sprijină persoana care supraveghează minorul în realizarea acestui plan, minorul fiind și el informat și consultat cu privire la conținutul planului programului zilnic (art. 14 din H.G. 1079/2013). Scopul acestei consultări constă în găsirea celor mai bune soluții pentru atingerea obiectivelor propuse în fișa de evaluare. De asemenea, *pe toată durata executării măsurii educative a supravegherii, consilierul exercită*

controlul cu privire la respectarea programului zilnic de către minor, prin realizarea de vizite, întrevederi sau orice alte demersuri considerate necesare (art. 14 din H.G. 1079/2013).

2.3. Consemnarea la sfârșit de săptămână. Conform prevederilor art. 119 Cod penal, *(1) Măsura educativă a consemnării la sfârșit de săptămână, constă în obligația minorului de a nu părăsi locuința în zilele de sâmbătă și duminică, pe o durată cuprinsă între 4 și 12 săptămâni, afară de cazul în care, în această perioadă, are obligația de a participa la anumite programe ori de a desfășura anumite activități impuse de instanță.*

(2) Supravegherea se face sub coordonarea serviciului de probațiune.

Spre deosebire de măsura supravegherii sau a asistării zilnice, care presupun întocmirea unui program riguros al fiecărei zile, măsura consemnării la sfârșit de săptămână presupune întocmirea unui plan al consemnării la sfârșit de săptămână, care conține programul fiecărui sfârșit de săptămână al minorului. Măsura reduce temporar riscul săvârșirii de către minor a unor delikte specifice perioadei sfârșitului de săptămână (mai ales dacă evaluarea sau circumstanțele săvârșirii infracțiunii oferă indicii legate de influențe nefaste ale anturajului asupra minorului sau comportament adictiv), însă, în același timp, prin limitele impuse programului acestuia, constituie un factor motivațional pentru minor pentru a-și corecta conduita socială și a evita recidiva.

2.4. Asistarea zilnică. Potrivit art. 120 Cod penal, *(1) măsura educativă a asistării zilnice, constă în obligația minorului de a respecta un program stabilit de serviciul de probațiune, care conține orarul și condițiile de desfășurare a activităților, precum și interdicțiile impuse minorului.*

(2) Măsura educativă a asistării zilnice se ia pe o durată cuprinsă între 3 și 6 luni, iar supravegherea se face sub coordonarea serviciului de probațiune.

Asistarea zilnică este considerată a fi cea mai severă măsură educativă neprivativă de libertate aplicabilă minorului condamnat penal. În funcție de rezultatele evaluării inițiale, consilierul de probațiune, manager de caz, solicită părintelui, tutorelui, curatorului ori persoanei în grija căreia se află minorul, implicarea în realizarea unui plan al asistării zilnice a minorului pe durata executării măsurii, la întocmirea planului fiind consultat și minorul, opinia acestuia fiind consemnată în cuprinsul planului (art. 14 din H.G. 1079/2013). În caz de dezacord, va fi sesizată instanța pentru a stabili planul asistării zilnice a minorului.

Planul asistării zilnice stabilește organizarea activităților minorului, atât a celor obișnuite cât și a celor planificate, pentru atingerea obiectivelor propuse în fișa de evaluare. Disciplinarea și reorganizarea strictă a programului zilnic al minorului, prin intermediul acestei măsuri, este determinată de personalitatea și conduita minorului delincent, precum și de pericolul social al faptei. Consilierul de probațiune, manager de caz, verifică respectarea programului strict stabilit pentru minorul infractor, în directă colaborare cu persoanele și instituțiile implicate în aducerea la îndeplinire a acestei măsuri educative, precum și a măsurilor și obligațiilor stabilite pentru minor. Potrivit art. 121 din Codul penal, obligațiile care pot fi impuse minorului sunt:

a) să urmeze un curs de pregătire școlară sau formare profesională;

b) să nu depășească, fără acordul serviciului de probațiune, limita teritorială stabilită de instanță;

c) să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță;

d) să nu se apropie și să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii ori cu alte persoane stabilite de instanță;

e) să se prezinte la serviciul de probațiune la datele fixate de acesta;

f) să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală.

(2) Când stabilește obligația prevăzută în alin. (1) lit. d), instanța individualizează, în concret, conținutul acestei obligații, ținând seama de împrejurările cauzei.

(3) Supravegherea executării obligațiilor impuse de instanță se face sub coordonarea serviciului de probațiune.

(4) Pe durata executării măsurii educative neprivative de libertate, serviciul de probațiune are obligația să sesizeze instanța, dacă:

a) au intervenit motive care justifică fie modificarea obligațiilor impuse de instanță, fie încetarea executării unora dintre acestea;

b) persoana supravegheată nu respectă condițiile de executare a măsurii educative sau nu execută, în condițiile stabilite, obligațiile ce îi revin.

Consilierul de probațiune, manager de caz, verifică modul în care sunt respectate măsurile și obligațiile stabilite de instanță pentru minorul condamnat, analizând, în același timp, eficiența acestora și a măsurii educative neprivative de libertate, în toată complexitatea ei asupra conduitei minorului. Dacă este necesar, instanța poate dispune modificarea sau încetarea executării unor obligații, precum și prelungirea sau înlocuirea unor măsuri educative neprivative de libertate (art. 122 și art. 123 Cod penal). Scopul acestui mecanism permanent adaptativ este acela de a găsi cele mai potrivite și eficiente măsuri care să contribuie la responsabilizarea și schimbarea în sens prosocial a conduitei minorului delincent.

Concluzii

Măsurile educative neprivative de libertate au fost elaborate și adoptate în baza analizei etiologiei delincvenței juvenile, în încercarea de a reglementa cele mai eficiente măsuri care să contribuie la remodelarea conduitei minorului delincent.

Evaluarea minorului condamnat are drept scop identificarea și analiza detaliată a elementelor care configurează viața cotidiană a acestuia și identificarea factorilor de risc criminogen aferenți. Raportat la conținutul acestei evaluări, instanța stabilește cea mai potrivită măsură educativă pentru minorul infractor.

Prin valorizarea procesului educativ în detrimentul pedepsei clasice aspre, retributive, prin analiza etiologiei conduitei delincvente și alegerea celei mai potrivite măsuri pentru minorul infractor, măsurile educative neprivative de libertate, prevăzute în Codul penal român, pot fi considerate cele mai eficiente mecanisme sancționatorii pentru remodelarea conduitei sociale a minorului delincent.

Referințe bibliografice

1. Abraham, P., Nicolăescu, V., Iașnic, Ș.B., 2001, *Introducere în probațiune*, Editura Național, București.
2. Banciu, D., 2000, *Elemente de sociologie juridică*, Editura Lumina Lex, București.
3. Ciobanu, P., Bogdan, D., 2015, *Noul Cod penal adnotat*, Editura Rosetti International, București.

4. Durnescu, I. (coord.), 2011, *Probațiunea, Teorii, legislație și practică*, Editura Polirom, București.
5. Florian, G., 2005, *Prevenirea criminalității-Teorie și practică*, Editura Oscar Print, București.
6. Giles, G., 2001, *Administrarea justiției în comunitate*, Editura Expert, București.
7. Popa, N., 2008, *Teoria generală a dreptului*, Editura C.H. Beck, București.
8. Rădulescu, S.M., Banciu, D., Dâmboeanu, C., 2006, *Justiția restaurativă: tendințe și perspective în lumea contemporană*, Editura Lumina Lex, București.
9. Schiaucu, V., Canton, R., 2008, *Manual de probațiune*, Editura Euro Standard, București.
10. Stănișor, E., 2003, *Delincvența juvenilă*, Editura Oscar Print, București.
11. Vlăduț, I., 2000, *Sociologie juridică*, Editura Lumina Lex, București.
12. Codul penal român (Legea nr. 286/2009), cu modificările și completările actualizate la data de 1 februarie 2019.
13. Codul de procedură penală român (Legea nr. 135/2010), cu modificările și completările actualizate la data de 1 februarie 2019.
14. Legea nr. 252/2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune, cu modificările și completările actualizate la data de 1 februarie 2019.
15. Hotărârea Guvernului nr. 1079/2013 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a dispozițiilor Legii nr. 252/2013 privind organizarea și funcționarea sistemului de probațiune, cu modificările și completările actualizate la data de 1 februarie 2019.

ALCOOLUL – GRADELE CARE SCHIMBĂ VIAȚA

Model de bună practică în prevenirea consumului de alcool în rândul tinerilor

Asistent social Mirela Nicoleta CRĂCIUN

Primăria Sarata, Jud. Bacău

Ing., Ec., Ag. de poliție, Student Ramona CIOFU

Inspectoratul Județean de Poliție Bacău

Universitatea „George Bacovia” din Bacău

Facultatea de Științe Economice, Juridice și Administrative

Programul de studii universitare de licență Drept

E-mail: ramonamuraru@gmail.com

Conf. univ. dr. Nelu NIȚĂ

Universitatea „George Bacovia” din Bacău

E-mail: nita_nelu@yahoo.com

Rezumat

Lucrarea de față încearcă să propună un exemplu de bună practică la nivelul unei comunități rurale referitor la prevenirea unei probleme actuale, cea a consumului de alcool în rândul tinerilor, crearea unui climat de dezvoltare optim pentru viitorii tineri în care colaborarea interinstituțională și contextul inedit al metodelor de prevenție joacă un rol cheie.

Cuvinte-cheie: *consum de alcool; prevenire; tineri; mediu rural.*

Introducere

Înțelegerea adolescenței este extrem de importantă, în contextul în care această perioadă de dezvoltare este încă văzută de către mulți adulți, ca o perioadă caracterizată de probleme majore, în timp ce avem o vastă literatură de specialitate care ne spune că aceasta este perioada cu cele mai complexe și importante oportunități de dezvoltare. Ca urmare, în opinia specialiștilor¹, „cunoașterea caracteristicilor de dezvoltare și a nevoilor adolescentului, permite schimbarea perspectivei și construirea unei punți de comunicare autentice între generații, care să ne dezvolte generații de tineri sănătoase și reziliente, capabile să se adapteze lumii, dar, mai ales să o inoveze”.

Introducerea prezentului articol le aparține adolescenților implicați în grupul de inițiativă de la nivel local, care ne-au fost „colegi” în campania de prevenire a riscului consumului de alcool în comunitatea din Sarata, prin formularea scrisorii către „cei mari”, gândurile lor fiind cuprinse în pliante și bannere, afișate în locul public în care se consumă alcool, ca un constant semnal de alarmă pentru acest flagel care întreține vulnerabilitatea la nivel de familie și comunitate.

În primul rând, ne bucurăm că avem prilejul de a vă face cunoscute gândurile copiilor din comuna Sarata.

¹ Psih. Dumulescu D., psih. Matei C., „Adolescența explicată”, coordonator UNICEF, Apolzan E. - Buzău Alpha MDN, 2017.

Să ne prezentăm: suntem echipa „În linie dreaptă!”, și ne-am reunit într-un grup de inițiativă care are ca scop activitatea de prevenire a consumului de alcool din comuna Sarata, Județul Bacău.

Copiii sunt vulnerabili atunci când consumă, ei sau părinții lor, alcool. Dintre gândurile desprinse subliniem: „*nu e normal să merg să cumpăr pâine și să aud înjurături*” (R.), cei care beau „*alungă copiii de la joacă, fac scandal*” (A.), „*pe mine mă deranjează limbajul și comportamentul*”, „*pe mine mă deranjează atitudinea celor care consumă alcool și prezența copiilor mici în preajma lor*”, „*mă plimb cu bicicleta și văd oameni beți*”, „*consider că sunt abuzați copiii părinților care consumă: fizic și verbal!*”, „*sunt și copii mici care merg la bar împreună cu părinții sau părinții sunt la bar și copiii singuri acasă*”, „*copiii celor care consumă sunt predispuși la consum*”, „*copiii iau exemplul părinților*”.

Dacă gândurile copiilor sunt un adevărat semnal de alarmă pentru cei mari, soluțiile propuse pentru limitarea consumului de alcool în rândul adulților, sună interesant: „*să servească alcool acasă*”, „*să nu li se mai dea băutură dacă au consumat prea mult*”, „*ar fi de ajuns 2-3 beri pentru fiecare om*”, ar fi bine să existe „*un spațiu izolat pentru cei care beau*”².

Poate, din toate cele expuse aici, dumneavoastră responsabili fiind de firma care o conduceți veți găsi soluțiile potrivite, pentru ca împreună să ne bucurăm de viața frumoasă din comuna noastră.

Noi, cei șase copii din echipa „În linie dreaptă!”, grupul de inițiativă local pentru campania de prevenire a consumului de alcool, vă mulțumim pentru că ne-ați ascultat!

1. Perspectiva socială a problemei consumului de alcool în rândul tinerilor

„*Studiul național în școli privind consumul de tutun, alcool și droguri*”, reprezintă participarea României la Proiectul European de Cercetare în Școli privind Alcoolul și alte Droguri (The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs), identificat uzual prin abrevierea ESPAD. Proiectul a fost inițiat în 1993 de Consiliul Suedez de Informații privind Alcoolul și alte Droguri (CAN-Swedish Council for Information on Alcohol and other Drugs, Stockholm/Suedia) și Council of Europe - Cooperation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs (Pompidou Group).

În studiul ESPAD sunt implicate țări, dintre care pot fi amintite: Albania, Belgia, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Cipru, Republica Cehă, Danemarca, Estonia, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Ungaria, Islanda, Irlanda, Italia, Letonia, Liechtenstein, Lituania, Malta, Monaco, Republica Moldova, Muntenegru, Norvegia, Polonia, Portugalia, România, Federația Rusă, Serbia, Republica Slovacia, Slovenia, Suedia, Ucraina, Marea Britanie.

Scopul studiului vizează obținerea la nivel european de date comparabile privind cunoștințele, atitudinile, practicile elevilor de liceu (16 ani), în privința consumului de droguri, făcând în acest fel posibilă conturarea unor tendințe privind caracteristicile consumului la acest segment de vârstă, la nivel național și european.

Studiul se desfășoară la intervale de 4 ani, pe grupuri țintă formate din adolescenții de 16 ani care urmează cursurile de zi în instituțiile de învățământ postgimnazial.

Pentru cel mai recent studiu ESPAD realizat în România, s-au luat în considerare adolescenții născuți în anul 1995, eșantionul fiind de 2770 de elevi (din care 1279 băieți și 1491 fete), selectați dintr-un eșantion de 149 școli (268 clase a IX a și a X a). Perioada de

² „În linie dreaptă” - echipa de inițiativă la nivel local privind prevenirea consumului de alcool.

colectare a datelor a fost iunie 2011. Proporția adolescenților de 16 ani care au consumat de-a lungul vieții vreo băutură alcoolică a fost de aproximativ 79%, în scădere față de 2007 (81%), 2003 (88%) și 1999 (85%) și sub media ESPAD care este de 87%.

În anul 2011, prevalența consumului de alcool din ultimele 12 luni, cu valoarea de 72%, se află în scădere față de 74% în 2007, 79-80% în 1999 și 2003, media țărilor ESPAD fiind 79%. (...)

Consumul vreunei băuturi alcoolice în ultimele 30 de zile a scăzut în 2011 la 49%, față de 52% în 2007 și 55% în 1999 și 2003, situându-se sub media europeană de 57%.

Starea de ebrietate a fost experimentată de 33% dintre elevii de 16 ani, față de 35% în 2007, 52% în 2003 și 43% în 1999. Media țărilor ESPAD a fost de 47%.

Proporția celor care au declarat că în ultimele 30 de zile au consumat cel puțin o dată minimum 5 băuturi la o ocazie a fost de 36% în 2011, în creștere ușoară față de 2007 (33%) și în creștere mai pronunțată față de 2003 și 1999 (24 și respectiv 27%). Valoarea se află cu 3 procente sub media europeană de 39%.

Proporția celor care au raportat că au consumat mai mult de 5 băuturi la o ocazie, de peste 3 ori în ultimele 30 de zile, a fost de 10% în 2011, în creștere față de 2007 (8%) dar în scădere ușoară față de 1999 și 2003 când a fost 11%. Valoarea națională se situează sub cea europeană (14%).

Componenta națională a studiului ESPAD a fost realizată în anul 2011, de către Școala Națională de Sănătate Publică, Management și Perfecționare în Domeniul Sanitar (SNSMPDSB), coordonatorul proiectului și Agenția Națională Antidrog (ANA), care a desfășurat etapa de colectare în teren și de constituire a bazei de date³.

În 2013, UNICEF a realizat un studiu cu privire la Situația Adolescenților din România, cu scopul de a identifica principalele cauze care împiedică realizarea drepturilor adolescenților la protecție, sănătate și educație. Studiul a arătat că cei aproximativ două milioane de adolescenți ai României, sunt expuși la multiple vulnerabilități. Studiul a scos în evidență și comportamentele de risc care le afectează cel mai mult sănătatea, performanțele la școală și viață socială, iar unul dintre aceste comportamente este consumul de alcool. Astfel, 42% din adolescenți (10-18 ani) au consumat băuturi alcoolice cel puțin o dată în viață. Pe grupe de vârstă, peste jumătate din adolescenții de peste 14 ani au consumat băuturi alcoolice cel puțin o dată, comparativ cu 21 % dintre adolescenții sub 14 ani, 57 % din băieți comparativ cu 27% fete, și jumătate din cei care trăiesc în mediul urban comparativ cu 32% dintre cei care trăiesc în mediul rural (...).

În anul 2014, UNICEF România a realizat o cercetare cu privire la normele sociale care influențează inițierea unor comportamente de risc de către adolescenți (consumul de alcool, consumul de tutun și droguri ilegale, debutul timpuriu al vieții sexuale). Studiul a fost realizat pe adolescenți cu vârste între 10 și 18 ani din București, Constanța, Iași, Bacău și Cluj Napoca.

Pe scurt, cercetarea arată că:

- a. vârsta la care consumul ocazional se transformă în obicei este de 13-14 ani;
- b. majoritatea respondenților consideră alcoolul ca fiind distructiv pentru sănătate. Totuși, la adolescenții respondenți din categoria de vârstă 14-18 ani, experimentarea consumului de alcool nu este considerată în afara normei, consumul ocazional este puțin blamat, însă consumul frecvent este respins de majoritate;

³ Rezultatele studiului național în școli privind consumul de tutun, alcool și droguri (ESPAD 2011) - Școala Națională de Sănătate Publică, Management și Perfecționare în Domeniul Sanitar București, AGENȚIA NAȚIONALĂ ANTIDROG.

c. când trebuie să aprecieze opinia celor de aceeași vârstă față de consumul de alcool, adolescenții îi consideră mai înclinați spre susținerea comportamentelor prohibite decât sunt ei înșiși, opinia lor fiind mai moderată când se evaluează credințele prietenilor lor și foarte dezaprobatore față de alcool, când se determină atitudinea părinților (...).

d. grupul de prieteni are o influență determinantă în alegerea frecvenței și cantității consumului de alcool (...). Cultura grupului, prin specificul activităților în care se implică membrii săi, poate susține sau nu consumul de alcool (...)”⁴.

„În România, consumul de alcool la populația în vârstă de 15 ani și peste, este de 14,4 litri de alcool pur/persoană/an, cu o evoluție crescătoare în ultimul deceniu. Din acest consum, 25% este reprezentat de alcoolul neînregistrat, produs în gospodării, în afara regimului guvernamental de control. Consumul de alcool realizat exclusiv de populația băutoare este de 21,3 litri de alcool pur/persoană/an. Aproximativ 92% din bărbați și 70% din femei au consumat cel puțin o dată în viață alcool, în timp ce două treimi din populație consumă alcool în mod regulat. România ocupă locul III în UE, după cantitatea de alcool consumată, și locul II în rândul țărilor cu cel mai dăunător model de consum. Băutura preferată a românilor este berea. Mai puțin de 60% din români consumă vin. Băuturile spirtoase sunt consumate de 39% din băutorii sub 35 ani, și aproximativ 42% de cei în vârstă de 35-65 ani”⁵.

„Aproximativ 84% din băieți și 12% dintre fetele în vârstă de 16 ani, au consumat cel puțin o dată în viață o băutură alcoolică, în scădere față de 2007 (81%), 2003 (88%) și 1999 (85%), și sub media UE (87%). Ponderea elevilor care au consumat prima lor băutură alcoolică înaintea vârstei de 9 ani și cea a celor au început să consume alcool după împlinirea vârstei de 17 ani, sunt sensibil egale (aproximativ 6%). Cel puțin o dată în viață s-au îmbătat 16% dintre băieți și 7% dintre fete. Unul din 5 băieți s-a îmbătat prima dată înaintea vârstei de 13 ani. Ponderea băieților care s-au îmbătat în ultimele 30 de zile este cu 9 procente superioară față de cea a fetelor. Episoadele de ebrietate sunt mai puțin frecvente în rândul adolescenților români decât la media adolescenților europeni (26% versus 39%). În timp ce numărul băieților care încep să consume alcool crește odată cu înaintarea în vârstă, dublându-se în decursul celor patru ani de liceu, ponderea consumului în rândul fetelor nu este influențată de vârstă. Un sfert dintre tinerii în vârstă de 18-34 ani au fost victime ale violențelor fizice asociate alcoolului. În ultimii 10 ani, a scăzut atât procentul adolescenților care consumă regulat alcool (52% în 2007, 47% în 2015), cât și frecvența episoadelor de consum excesiv (27% în 1999, 36% în 2011, 12% în 2015). În profil european, adolescenții români se situează în categoria băutorilor moderați, însă datele trebuie interpretate cu precauție, deoarece „elevii români sunt tentați să ofere răspunsurile pe care le consideră dezirabile social, ceea ce înseamnă că nivelul consumului de alcool este probabil mai mare decât cel raportat”⁶.

„Într-un raport recent (EU Commission Report, 2014) asupra acțiunilor pentru prevenirea și reducerea efectelor nocive din alcool, Organizația Mondială a Sănătății a atras atenția asupra creșterii consumului de alcool în Europa, care alături de fumat și obezitate, a ajuns la cote alarmante. În țările din Europa, alcoolul a fost produs și consumat, de mii de ani, fiind

⁴ Cișmilianu M., „Dezvoltarea abilităților non-cognitive - activități pentru lucrul cu adolescenții pentru prevenirea consumului de alcool”, Buzău: ALPHA MDN, 2017.

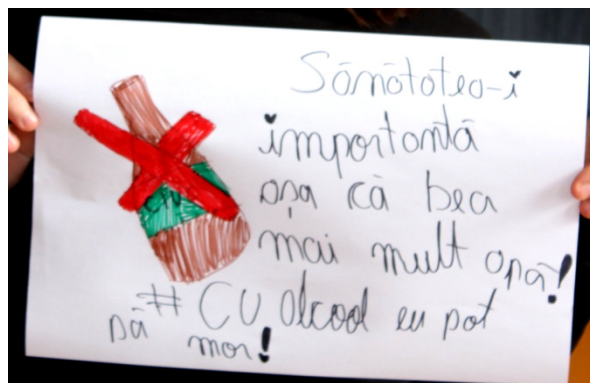
⁵ WHO (2016). World health Statistics 2016: monitoring health for the SDGs. France; http://www.who.int/gho/publications/world_health_statistics/2016/en/; accesat la 12 aprilie 2018

⁶ Hibell et al, 2009; Ministerul Sănătății 2011; Hibell et al, 2012; Van Hoof & Moll, 2012; ESPAD, 2016; INSP. CRSP Cluj, 2015:36-59; RARHA, 2016.

produs în general din orice fel de materie primă disponibilă în comunitățile locale. Băuturile alcoolice erau adesea folosite ca medicamente (Romanian Statistical Review - Supplement nr. 12/2015), practică ce a continuat până la începutul secolului al XX-lea și până la apariția metodelor medicale moderne. Rolul economic al industriei băuturilor alcoolice este unul considerabil, în multe țări europene, prin taxele pe care le încorporează, producția de alcool fiind, de asemenea, corelată și cu piața forței de muncă (Anderson, Baumberg, 2006). Românii consumă mult din producție proprie, comparativ cu alte țări din Uniunea Europeană. De asemenea, cantitatea produsă pentru consumul propriu acoperă mai mult de o treime din consumul de băuturi alcoolice din România. În perioada 2001-2013, cantitatea consumată din resurse proprii a avut o evoluție aproape sinusoidală, cu punct de minim în anul 2006, când cantitatea consumată din resurse proprii a fost de 0,852 litri/medie lunară pe o persoană, și cu punct maxim în anul 2001, când a înregistrat nivelul de 1,314 litri/medie lunară pe o persoană. Criza economică internațională a avut ca efect restrângerea cheltuielilor consumatorilor și, implicit, scăderea consumului. Cu toate acestea, în perioada 2008-2010, consumul de băuturi alcoolice nu a fost influențat, înregistrând valori ridicate. Acest lucru se explică și prin faptul că românii, în mod special cei din mediul rural, au ales să își producă singuri băuturi alcoolice, precum vin, țuică și alte băuturi alcoolice. Dacă până în anul 2007, consumul de băuturi alcoolice din resurse proprii avea o evoluție în scădere, din anul 2007 acesta a reînceput să crească, consumatorii optând pentru consumul băuturilor obținute din producție proprie. Astfel, cheltuielile medii lunare pe o persoană pentru cumpărarea de băuturi alcoolice au scăzut în anul 2010, acest lucru reflectându-se și în faptul că multe firme producătoare au dat faliment, iar vânzările în domeniu au scăzut. Comportamentul de consum al populației este influențat de mai mulți factori socio-economici, dintre care venitul reprezintă unul dintre cei mai importanți. Cu cât venitul disponibil al gospodăriilor este mai mare, cu atât consumul va fi mai mare. Cu toate acestea, consumul de băuturi alcoolice rămâne ridicat în România, chiar și în perioadele când veniturile scad”⁷.

2. Factori favorizanți ai consumului de alcool în mediul rural

Consumul de alcool în mediul rural este favorizat de mai mulți factori:

**Mesaj ale elevilor din cadrul proiectului
ÎN LINIE DREAPTĂ**

a. *este privit ca o stare de normalitate* - cele mai des întâlnite păreri concluzionează despre faptul că, încă de la vârstele mici, copiilor le este dat să facă cunoștință cu consumul de alcool, având la bază mentalitatea deformată a părinților „să guste, că le este poftă”;

b. atunci când în comunitate este prestată muncă de tip zilier, „plata” pentru ziua de lucru include și „o sticlă de alcool”.

⁷ Alexevici N., Băicoianu V., Fotache C., „Producția și consumul de alcool reflectate printr-o selecție de date statistice”, Revista Română de Statistică - Supliment nr. 12 / 2015.

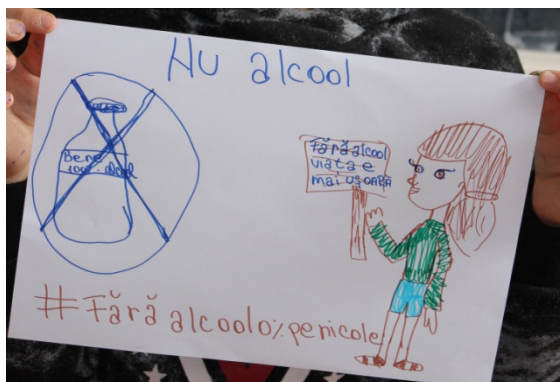
Pentru că dezvoltarea socio-economică a comunităților rurale, permite de puține ori adulților să se angajeze cu contract individual de muncă, sau alte forme legale de prestare a unei activități, principala sursă de venit a acestora este, fie munca pământului propriu, fie prestarea de activități ca zilier, pentru a căror răsplată, în afară de resursa financiară, este o masă și o sticlă de alcool. Acest obicei imprimă în mentalitatea oamenilor că alcoolul este o sursă foarte bună de energie, asociat cu munca fizică și obținerea unui venit.

După programul de lucru, locul în care se reunesc sătenii, „pentru relaxare”, este birtul din sat, acolo unde se discută noutățile. Cererea și oferta de muncă ocazională se discută în fața unui pahar de băutură. Adesea, copiii mici însoțesc părinții în timpul servirii paharului de alcool la birtul din sat, mai târziu, adolescenții, găsind același loc pentru întâlniri de grup și „relaxare”, în zilele de sărbătoare sau după zilele în care muncesc cot la cot cu părinții, pentru asigurarea traiului zilnic.

c. *apartenența la grup și acceptarea regulilor fie și de către adulți sau copii.* Comunitățile rurale sunt comunități mici, în care nevoia de apartenență la un grup social se simte stringent comparativ cu alte colectivități mari, la sat toată lumea se cunoaște, iar posibilitatea de a păși în afara

acestui cerc este foarte greu de realizat. Nu de puține ori refuzul unui tânăr de a nu consuma alcool alături de prieteni la bar este considerat o trădare și se sancționează fie cu excluderea din grup, fie cu o stare de tensiune, ce degenerază adesea în ceartă, încăierări verbale și nu de puține ori și fizice.

d. *în mediul familial, consumul de alcool are loc cu prilejul zilelor de sărbători legale sau aniversări de familie, dar și la extremă, în situația în care familia traversează o situație de vulnerabilitate generată de situații de risc social (pierderea unui loc de muncă, ivirea unei probleme de sănătate pentru unul dintre membrii familiei, lipsa resurselor materiale), persistența în timp a unor astfel de situații fiind cauza principală a instalării stărilor de dependență a consumului de alcool.*

**Mesaj ale elevilor din cadrul proiectului
ÎN LINIE DREAPTĂ**

**Mesaj ale elevilor din cadrul proiectului
ÎN LINIE DREAPTĂ**

**Mesaj ale elevilor din cadrul proiectului
ÎN LINIE DREAPTĂ**

e. *lipsa de informare* pentru elevii de diferite vârste a consecințelor consumului de alcool din punct de vedere al sănătății și implicațiilor de viitor în propria viață.

3. Perspectiva campaniei „ÎN LINIE DREAPTĂ”

UNICEF România a derulat în perioada 2014-2018, un proiect-pilot la nivelul județului Bacău, denumit „*Incluziune socială prin furnizarea de servicii integrate la nivelul comunității*”, cu scopul de a oferi un răspuns adecvat problemelor sociale apărute în contextul socio-economic național al anului 2013, afectat puternic de criza economică care a condus la creșterea nivelului de sărăcie, un procent de peste 40% din populație, respectiv 49% din populația de copii a României, fiind expusă riscului de sărăcie și excluziune socială (EUROSTAT, 2015).

Una dintre principalele probleme cu care se confruntă populația din grupurile vulnerabile, este cea a accesului la servicii de sănătate, educație și protecție socială⁸.

La nivelul comunității din comuna Sarata, comună care a făcut parte din cele aproximativ 45 implicate în derularea proiectului, a fost realizat un recensământ comunitar care a conturat profilul de vulnerabilitate: *violența domestică și consumul de alcool*.

Întrucât școala din comună a fost implicată în acest proiect inițiat de UNICEF, în anul 2018, în colaborare cu PSI România și cu o organizație non-guvernamentală cu experiență în proiecte de prevenire, a dezvoltat proiectul „Fac ce vreau dar știu ce fac!”, care a avut ca scop implicarea adolescenților în activități de prevenire a consumului de alcool în rândul acestora. Inițial, au fost aplicate două seminarii privind consumul de alcool în rândul adolescenților, susținute la clasele școlii gimnaziale din comuna Sarata. Cele două seminarii au fost susținute la interval de o lună.

Ulterior celor două întâlniri, copiii claselor gimnaziale și-au desemnat liderii și astfel, șase adolescenți cu vârsta între 11-14 ani, s-au constituit într-un grup de inițiativă la nivel local care au fost inițiatorii unui proiect gândit de ei și aplicat în comunitate, proiectul „ÎN LINIE DREAPTĂ”.

4. Proiectul în linie dreaptă

Prin proiectul „În linie dreaptă”, echipa de adolescenți și-a propus realizarea unei campanii de conștientizare, la nivelul comunității din Sărata, în scopul prevenirii consumului de alcool în

rândul adolescenților, și un semnal de alarmă adresat adulților, în ideea de a proteja copiii de riscul asociat consumului de alcool, în sensul de a fi responsabili în privința consumului de alcool în prezența copiilor.

Ideea proiectului a plecat de la oportunitatea colaborării între două instituții locale, cu implicație directă în viața comunității locale: Primăria Sarata și Postul de Poliție Sarata.

⁸ Petrescu C. (coordonator), Achimescu V., Glăvan E., Neagu G., Neguț A., Stănilă G., Vladu C., „Evaluare intermediară a modelului „Incluziune socială prin furnizarea de servicii integrate la nivelul comunității”, UNICEF și Institutul Național de cercetare a calității vieții.

Polițiștii consideră necesară prevenirea în comunitate a oricăror forme de violență, consum de alcool sau alte substanțe generatoare de comportamente la risc pentru copil și familie, factori determinanți care stau la baza problemelor de delincvență juvenilă în rândul adolescenților.

Sub egida simbolului *#zerograde*, cei șase adolescenți au realizat, împreună cu colegii lor de clasă, un ceas, asamblat pe un

Copiii au fost implicați într-o campanie stradală, la evenimentul cultural prin care s-a sărbătorit ziua comunei Sarata, și au împărțit pliante realizate în cadrul proiectului.

În perioada vacanței de vară au fost implicați și în alte activități de promovare a proiectului lor, precum:

a. *participarea la o emisiune radio* în care au expus părerile și mesajele lor către copii și adolescenți, cu privire la consumul de alcool;

suport de lemn, pe care au poziționat în dreptul fiecărei ore o doză de bere, cu cifra zero în dreptul orei 12.

Ceasul a fost realizat prin munca de echipă și discuții asupra riscului de consum pentru copii și adolescenți, și a fost expus, timp de o lună la barurile din comunitate, timp în care s-a și discutat cu persoanele prezente la momentul respectiv despre alcool și motivația de a consuma într-un loc public.

b. un amplu eveniment a fost organizat la Ateneu, care a reunit toate echipele de inițiativă formate din adolescenți, care au fost constituite în cele 45 de comunități incluse în proiectul-pilot inițiat de UNICEF în județul Bacău. A fost un prilej în care s-a făcut schimb de experiență între elevii participanți, s-au prezentat metodele de abordare a problematicii consumului de alcool.

c. copiii au redactat o scrisoare adresată autorităților prin care au făcut cunoscut riscul comercializării de băuturi persoanelor în stare de ebrietate și comerțului în general, vizând punctul de vedere strict al copiilor.

La finalul proiectului, cei șase adolescenți au fost motivați în a disemina experiența

participării lor și ei și-au exprimat dorința de a continua activitatea grupului prin implicare în diferite activități la nivelul comunității privind prevenirea și consumul responsabil de alcool pentru adulți.

Concluzii

În loc de concluzii, cele mai relevante sunt gândurile copiilor de la care au plecat ideile și punerea în practică a acestui model de bună practică la nivel de comunitate, pentru ca adulții să consume responsabil alcool, iar copiii și adolescenții să înțeleagă, că debutul la o vârstă cât mai matură a consumului de alcool îi va ajuta să fie adulți responsabili în consum și sănătatea le va fi mai protejată.

Pentru noi, ca reprezentanți ai autorității locale, proiectul a fost unul în care am înțeles că adolescenții au idei care pot fi transmise celor de vârsta lor, într-un mod original, și care să le stimuleze creativitatea și implicarea în acțiuni comunitare, avem ce învăța de la copiii noștri trebuie doar să îi ascultăm!

„Să servească alcool acasă” (Rareș 13 ani)
„Copiii celor care consumă alcool sunt predispuși.” (Georgiana, 13 ani)
„Să nu le vândă băutura dacă sunt prea beți.” (Rareș, 13 ani)
„Ar fi destul două – trei beri pentru fiecare om.” (Andreea, 12 ani)
„Ar fi bine să existe spațiu izolat pentru cei care beau.” (Alexia, 12 ani)
„Nu e normal să merg să cumpăr pâine și să aud înjurături” (Rareș, 13 ani)
„Pe mine mă deranjează comportamentul și limbajul” (Alexandru, 13 ani)
„Pe mine mă deranjează la bar, prezența copiilor mici și limbajul.” (Maria, 12 ani)
„Mă plimb cu bicicleta și văd oameni beți” (Rareș, 13 ani)
„Copiii sunt abuzați de către părinții care beau: fizic și verbal!” (Georgiana, 13 ani)
„Sunt și copii mici care merg la bar împreună cu părinții sunt la bar și copiii singuri acasă” (Alexia 12 ani)

Referințe bibliografice

1. Daniela Dumulescu, Carina Matei, Adolescența explicată, coordonator UNICEF Eugenia Apolzan, Buzău Alpha MDN, 2017. <http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/Adolescenta-Explicata.pdf>
2. Claudia Petrescu (coordonator), Achimescu V., Glăvan E., Neagu G., Neguț A., Stănilă G., Vladu C., Evaluare intermediară a modelului „Incluziune socială prin furnizarea de servicii integrate la nivelul comunității” Octombrie 2014 - Decembrie 2016, UNICEF și Institutul Național de cercetare a calității vieții” Program de prevenire a delincvenței juvenile și a victimizării minorilor”, 2017. A se vedea: http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/MTR_Bacau.pdf
3. Alexevici N., Băicoianu V., Fotache C., Producția și consumul de alcool reflectate printr-o selecție de date statistice, Revista Română de Statistică - Supliment nr. 12 / 2015. http://www.revistadestatistica.ro/supliment/wp-content/uploads/2016/03/RRSS12_2015_A07.pdf
4. Cișmilianu Mihaela, Manole Carla, Turcan Oana, Dezvoltarea abilităților non-cognitive - activități pentru lucrul cu adolescenții pentru prevenirea consumului de alcool,

Coordonare UNICEF România: Raluca Zaharia, Buzău: ALPHA MDN, 2017.
<http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/Dezvoltarea-abilitatilor-non-cognitive.pdf>

5. WHO (2016). World Health Statistics 2016: monitoring health for the SDGs. France;
http://www.who.int/gho/publications/world_health_statistics/2016/en/; accesat la 12 aprilie 2018

REGIMUL RĂSPUNDERII PENALE A MINORULUI

Conf. univ. dr. Marius Ciprian BOGEA

Universitatea George Bacovia din Bacău

E-mail: bg_cip@yahoo.com

Judecător drd. Adrian Petre SAVA-GĂINĂ

Judecătoria Moinești, Județul Bacău

E-mail: sgap1978@yahoo.com

Rezumat

Sistemul unic de sancționare a minorului cuprins în Codul penal face posibilă renunțarea completă la pedepsele aplicabile minorilor, menținând dihotomia măsurilor educative (neprivative/privative de libertate). Această abordare a problematicii fenomenului infracțional în rândul minorilor a permis diversificarea categoriei măsurilor educative neprivative de libertate, ducând implicit la regândirea măsurilor educative privative de libertate. Acest sistem are ca fundament principiul gradualității severității sub mai multe aspecte: al conținutului măsurii (activități și interdicții presupuse), al duratei acestora, al intensității supravegherii și controlului instituțiilor implicate, precum și al costurilor. Prezenta lucrare își propune să analizeze aspectele generale cu privire la regimul răspunderii penale a minorului, limitele și consecințele acesteia, inclusiv măsurile educative aplicabile. Nu a fost omis regimul măsurilor educative neprivative de libertate - metode prin care se încearcă să fie ajutați minorii să înțeleagă consecințele legale și sociale la care se expun în cazul săvârșirii infracțiunilor, cu efect în ceea ce privește responsabilizarea lor în privința comportamentului viitor, respectiv măsurile educative privative de libertate - prin care se urmărește reintegrarea în societate a persoanelor internate și responsabilizarea lor în vederea asumării propriilor acțiuni, dezideratul fiind prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni. Dispozițiile comune privind răspunderea penală a minorului sub aspectele efectelor cauzelor de atenuare și agravare, dar și stabilirea sancțiunilor în cazul săvârșirii unui concurs de infracțiuni în timpul minorității și după majorat sunt analizate în partea finală. Prezentul material se dorește a fi unul de sinteză și reflexiv, menit să ajute la înțelegerea și interpretarea cât mai corectă și unitară a caracteristicilor generale referitoare la normele în cauză.

Cuvinte-cheie: minor; răspundere penală; măsuri educative neprivative de libertate; măsuri educative privative de libertate; sancțiuni.

Introducere

Dispozițiile art. 113 C. pen. privitoare la limitele răspunderii penale a minorilor sunt identice cu cele ale art. 99 C. pen. anterior, ceea ce înseamnă că legiuitorul noului Cod penal a considerat ca fundamentate științific și justificate sub raportul politicii penale limitele de vârstă pentru răspunderea penală a minorilor stabilite în Codul penal din 1969. Reglementările în acest domeniu fiind identice între cele două coduri penale, în situații tranzitorii nu se pune problema legii penale mai favorabile.

Compararea normelor dintre cele două coduri trebuie făcută nu numai la nivelul celor ale art. 113 C. pen., ci la acela al întregului grup din care ele fac parte. Specificul dispozițiilor art. 113 C. pen., ca și al celor ale art. 99 C. pen. anterior, este dat de faptul că aparțin unor

instituții aparte, care reglementează pe planul dreptului penal substanțial răspunderea penală a minorilor. Astfel, dispozițiile Titlului V al Părții generale intitulat „Minoritatea” (articolele 113-134) corespund dispozițiilor Titlului V al Părții generale a Codului penal anterior, intitulat, de asemenea, „Minoritatea” (articolele 99-110). Cele 22 de articole sunt grupate în 4 capitole și privesc: regimul răspunderii penale a minorului (art. 113-116), regimul măsurilor educative neprivative de libertate (art. 117-123), regimul măsurilor privative de libertate (art. 124-127) și dispoziții speciale privind răspunderea penală a minorilor.

Ambele coduri prevăd un regim sancționator special pentru infractorii minori și acesta este elementul comun principal al lor [1]. Sub raportul conținutului însă, reglementările în acest domeniu diferă esențial uneori, așa cum vom sublinia în cele ce urmează. Spre exemplu, din punct de vedere al sancțiunilor, în timp ce Codul penal anterior prevedea, pe lângă măsuri educative (dintre care unele privative de libertate) și pedepse aplicabile minorilor, normele în vigoare prevăd numai măsuri educative, privative și neprivative de libertate. Argumentul principal al acestei deosebiri se justifică prin faptul că majoritatea sistemelor contemporane de drept penal au în comun aceeași orientare de politică penală, care recunoaște necesitatea unui regim sancționator special pentru infractorii minori, deosebit de sistemul comun, destinat adulților [2]. Fundamentarea științifică a acestei politici este dată de cercetările criminologice asupra delincvenței juvenile, care scot în evidență particularitățile personalității minorului infractor, caracterizat printr-o insuficientă formare și dezvoltare biopsihică, ce se reflectă în luarea și punerea în executare a hotărârii de săvârșire a unei acțiuni ilicite. Implicit, reacția de apărare socială împotriva delincvenței juvenile nu se poate înfăptui rațional și eficient prin același tip de sancțiuni ca în cazul infractorilor adulți. De aceea, față de infractorii minori, se impune aplicarea unui sistem aparte de sancțiuni de drept penal, principal din sancțiuni cu caracter predominant educativ și numai în mod subsidiar din sancțiuni cu caracter represiv, cum sunt pedepsele. Acestea din urmă, prin condițiile în care urmează să fie aplicate și executate, trebuie să conducă însă tot la reeducarea și resocializarea infractorilor minori.

Din examinarea de ansamblu a dispozițiilor art. 113 rezultă că, sub aspectul răspunderii penale, se face distincție între două categorii de minori: minori care nu răspund penal (în care se includ minorii care nu au împlinit vârsta de 14 ani și minorii între 14 și 16 ani, în privința cărora nu s-a făcut dovada că au săvârșit fapta cu discernământ), și minorii care răspund penal (în care se includ minorii între 14 și 16 ani, în privința cărora s-a făcut dovada că au acționat cu discernământ, și minorii care aveau vârsta de 16 ani împliniți la data săvârșirii faptei).

Elementul de noutate pe care îl aduce Codul penal prin dispozițiile art. 114 privește tocmai cadrul de sancțiuni aplicabile minorului, ca o consecință a stabilirii răspunderii penale a acestuia, cadru alcătuit exclusiv din măsuri educative. Potrivit dispozițiilor art. 114 alin (1), măsurile educative instituite, fiind consecințe ale răspunderii penale, se adresează minorului care, la data săvârșirii infracțiunii, avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani, deci minorului infractor. Regula instituită este că, față de acest minor, se ia o măsură educativă neprivativă de libertate. Prin dispozițiile alin. (2) ale aceluiași articol se prevede, ca excepție de la regula menționată, posibilitatea luării față de minorul infractor a unei măsuri educative privative de libertate (situația în care acesta a mai săvârșit o infracțiune pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată sau a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat, respectiv gravitatea infracțiunii săvârșite de minor, exprimată în gravitatea pedepsei prevăzute de lege pentru aceasta, și anume închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață). Astfel, instanța are sarcina de a stabili, pe baza criteriilor

prevăzute de aceste dispoziții, dacă față de minorul infractor este suficientă luarea unei măsuri educative neprivative de libertate sau dacă, dimpotrivă, este necesară o măsură educativă privativă de libertate. Pentru aceasta, este necesară o cunoaștere exactă a activității minorului infractor și a personalității acestuia, precum și a naturii și gravității infracțiunii săvârșite, a împrejurărilor în care a acționat, ș.a.m.d.

I. Măsurile educative

I.1. Măsurile educative neprivative de libertate. Art. 115 C. pen. consacrat măsurilor educative prevede patru noi asemenea măsuri neprivative de libertate - inexistente până acum în dreptul nostru, dar care figurează în alte legislații europene, în special cele care reglementează prin legi speciale regimul sancționator al minorilor infractori. Acestea exprimă, prin natura, numărul și diversitatea lor, o inovație în politica de prevenire a faptelor antisociale săvârșite de minori, în care accentul este pus pe educația personalizată și atentă a minorului delincvent. Reglementarea lor se bazează pe concepția că principala cauză a delincvenței juvenile o constituie gravele deficiențe în educația copiilor și tinerilor, iar calea firească pentru combaterea acestei cauze nu este alta decât activitatea educativă în vederea resocializării tinerilor cu conduită deviantă.

Deși toate sunt neprivative de libertate, cele patru măsuri prevăzute în art. 115 alin. (1) pct. 1 lit. a)-d) C. pen. se deosebesc între ele sub aspectul severității, ceea ce a făcut posibilă ierarhizarea și enumerarea lor în ordine progresivă, de la cea mai ușoară, care este stagiul de formare civică, până la cea mai severă, care este asistarea zilnică. Această ierarhizare permite înlocuirea unei măsuri educative cu alta în cursul executării lor, în special înlocuirea unei măsuri cu alta mai severă, în caz de nerespectare de către minor a condițiilor de executare a măsurii respective [3].

I.2. Stagiul de formare civică. Potrivit art. 117 C. pen., stagiul de formare civică constă în obligația minorului de a participa la un program cu o durată de cel mult 4 luni, pentru a-l ajuta să înțeleagă consecințele legale și sociale la care se expune în cazul săvârșirii de infracțiuni și pentru a-l responsabiliza cu privire la comportamentul său viitor.

Această măsură educativă neprivativă de libertate și modalitatea ei de aplicare prezintă următoarele trăsături: a) obiectivul măsurii constă în sprijinirea minorului în conștientizarea consecințelor legale și sociale la care se expune în cazul săvârșirii de infracțiuni și responsabilizarea acestuia cu privire la comportamentul său [4]; b) conținutul măsurii se referă la urmarea unui program de formare civică, cu sesiuni continue sau periodice cu o durată de cel mult patru luni și include unul sau mai multe module cu caracter teoretic sau aplicativ, adaptate vârstei și personalității minorilor incluși în respectivul stagiul și ținând seama, pe cât posibil, de natura infracțiunii comise. În desfășurarea stagiului stabilit de instanță se va avea în vedere un număr lunar de 8 ore de formare civică; c) instanța de judecată poate însoți măsura educativă cu obligații adiționale (art. 121 C. pen.): participarea la un curs de pregătire școlară sau de formare profesională; interdicția de a depăși, fără acordul serviciului de probațiune, limita teritorială stabilită de instanță; interdicția de a se afla în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță; interdicția de a se apropia și de a comunica cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii ori cu alte persoane stabilite de instanță; obligația de a se prezenta la serviciul de probațiune la datele fixate de acesta;

obligăția de a se supune măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală; d) cursurile de formare civică se elaborează în baza programei-cadru aprobate prin ordin comun al ministrului justiției și al ministrului educației naționale, care se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I, în conformitate cu standardele minime de lucru în probațiune pentru instituțiile din comunitate prevăzute la art. 18 alin. (6) din Legea nr. 253/2013 și aprobate prin hotărâre a Guvernului; e) consilierul de probațiune devine managerul de caz, care are în competență, pe baza evaluării inițiale a minorului, stabilirea tipului cursului de formare civică potrivit particularităților minorului; f) stagiul trebuie să înceapă în cel mult 60 de zile de la momentul punerii în executare a hotărârii prin care s-a aplicat măsura. În această perioadă, managerul de caz (consilierul de probațiune) decide instituția din comunitate în care urmează să aibă loc cursul și tot el aprobă planul de formare civică propus de instituția din comunitate. Același consilier controlează respectarea măsurii educative de către minor și modalitatea de derulare a cursului de formare civică în cadrul instituției respective; g) desfășurarea cursului de formare civică se realizează de către un reprezentant al instituției din comunitate stabilite prin decizia consilierului de probațiune (art. 66 din Legea nr. 253/2013); h) serviciului de probațiune îi revine sarcina coordonării, organizării, asigurării participării și supravegherii minorului pe durata derulării cursurilor.

I.3. Supravegherea. Conform art. 118 C. pen., supravegherea constă în controlarea și îndrumarea minorului în cadrul programului său zilnic, pe o durată cuprinsă între două și 6 luni, sub coordonarea serviciului de probațiune, pentru a asigura participarea la cursuri școlare sau de formare profesională și prevenirea desfășurării unor activități sau intrarea în legătură cu anumite persoane care ar putea afecta procesul de îndreptare a acestuia.

În conținutul măsurii intră urmărirea programului zilnic al minorului, care implică: participarea la cursuri școlare sau de formare profesională, prevenirea desfășurării unor activități, prevenirea intrării în legătură cu anumite persoane.

Minorului i se pot stabili de către instanță și obligații adiționale (conform art. 121 C. pen.): participarea la un curs de pregătire școlară sau de formare profesională; interdicția de a depăși, fără acordul serviciului de probațiune, limita teritorială stabilită de instanță; interdicția de a se afla în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță; interdicția de a se apropia și de a comunica cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii ori cu alte persoane stabilite de instanță; obligația de a se prezenta la serviciul de probațiune la datele fixate de acesta; obligația de a se supune măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală.

Conform art. 67 din Legea nr. 253/2013, supravegherea este încredințată părinților, adoptatorului sau tutorelui prin hotărâre judecătorească. Dacă aceștia nu pot asigura supravegherea în condiții satisfăcătoare, instanța dispune încredințarea supravegherii minorului, pe același interval de timp, unei persoane de încredere, de preferință unei rude mai apropiate a minorului, la cererea acesteia.

În cazul în care persoana de încredere nu este desemnată prin hotărârea instanței sau persoana desemnată de instanță nu mai poate exercita, permanent sau temporar, supravegherea, judecătorul delegat, cu consultarea consilierului de probațiune, desemnează persoana ce urmează să exercite supravegherea, cu respectarea dispozițiilor art. 65 din lege, adică în urma unei întâlniri în fața judecătorului delegat a minorului, a reprezentanților legali și a consilierului de probațiune.

Controlul executării măsurii educative a supravegherii și controlul îndeplinirii atribuțiilor de către persoana care exercită supravegherea se realizează de către consilierul de probațiune. Supravegherea și îndrumarea minorului în cadrul programului său zilnic presupun verificarea modului în care acesta își respectă obligațiile care decurg din statutul său familial, școlar sau profesional.

În situația în care instanța a dispus în conținutul măsurii educative a supravegherii participarea minorului la un curs școlar sau de formare profesională, iar minorul nu este înscris într-o astfel de formă de învățământ, dispozițiile art. 50 alin. (1) și (2) din Legea nr. 253/2013 se aplică în mod corespunzător, așa încât consilierul de probațiune din cadrul serviciului de probațiune în a cărui circumscripție locuiește minorul, primind copia hotărârii judecătorești, decide, pe baza evaluării inițiale a acestuia, cursul ce trebuie urmat și instituția din comunitate în care urmează să aibă loc, comunicând acestei instituții o copie de pe dispozitivul hotărârii, precum și decizia sa. Supravegherea și controlul respectării obligației de a urma un curs de pregătire școlară ori de calificare profesională, atât cu privire la persoana supravegheată, cât și cu privire la instituția stabilită, se efectuează de serviciul de probațiune competent [5].

Exercitarea supravegherii începe în cel mult 30 de zile de la momentul prezentării minorului și a persoanei desemnate cu supravegherea în fața judecătorului delegat cu executarea, în condițiile art. 511 C. proc. pen.

Punerea în executare a măsurii se face conform art. 511 C. proc. pen. De asemenea, conform celor cuprinse în art. 67 din Legea nr. 253/2013, în principal supravegherea revine părinților, adoptatorilor, tutorelui. Și în acest caz, consilierul de probațiune are o plajă foarte largă de atribuții. Astfel, el formulează propuneri privind încredințarea supravegherii minorului, în situația în care nu a fost prevăzută prin hotărârea judecătorească, și aprobă planul programului zilnic al minorului. În acest scop, el colaborează cu persoanele desemnate cu supravegherea, cu instituțiile din comunitate, dacă instanța a impus participarea la un curs școlar sau de formare profesională sau la alte activități. Pe lângă aceste atribuțiuni, consilierul de probațiune emite decizii și referă cazul instituțiilor, dar nu în ultimul rând controlează procesul de supraveghere atât cu privire la executarea măsurii de către minor, cât și cu privire la îndeplinirea atribuțiilor de către persoana care exercită supravegherea.

I.4. Consemnarea la sfârșit de săptămână. Măsura educativă a consemnării la sfârșit de săptămână (art. 119 C. pen.) constă în obligația minorului de a nu părăsi locuința în zilele de sâmbătă și duminică, pe o durată cuprinsă între 4 și 12 săptămâni, afară de cazul în care, în această perioadă, are obligația de a participa la anumite programe ori de a desfășura anumite activități impuse de instanță. Ea are ca obiectiv evitarea contactului minorului cu anumite persoane sau a prezenței acestuia în anumite locuri care să îl predisună la manifestarea unui comportament infracțional (art. 68 din Legea nr. 253/2013).

Interdicția impusă minorului de a părăsi locuința operează începând cu ora 0,00 a zilei de sâmbătă și până la ora 24.00 a zilei de duminică și se aplică în mod corespunzător și persoanelor care, datorită cultelor religioase legale din care fac parte, au alte zile de repaus decât sâmbăta și duminica.

Măsura educativă se execută pe durata unor sfârșituri de săptămână consecutive, în afară de cazul în care instanța sau judecătorul delegat cu executarea, la propunerea consilierului de probațiune, a dispus altfel, de regulă, sub supravegherea persoanei majore cu care locuiește minorul ori a altei persoane majore desemnate de instanța de judecată.

Controlul executării măsurii educative a consemnării la sfârșit de săptămână și controlul îndeplinirii atribuțiilor de către persoana care exercită supravegherea se realizează de către consilierul de probațiune sau, după caz, de persoana desemnată de acesta din cadrul unei instituții din comunitate.

În toată această perioadă, minorului i se poate impune respectarea și a obligațiilor adiționale prevăzute de art. 121 C. pen., și anume: participarea la un curs de pregătire școlară sau de formare profesională, interdicția de a depăși, fără acordul serviciului de probațiune, limita teritorială stabilită de instanță, interdicția de a se afla în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță, interdicția de a se apropia și de a comunica cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii ori cu alte persoane stabilite de instanță, obligația de a se prezenta la serviciul de probațiune la datele fixate de acesta, obligația de a se supune măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală. Întrebarea firească ce se pune este aceea cu privire la persoana sau instituția care realizează efectiv această măsură. Dată fiind particularitatea măsurii (ca sâmbăta și duminica să nu părăsească locuința), răspunsul ar fi părinții sau persoana cu care minorul locuiește. Din această perspectivă, măsura educativă se reflectă și asupra familiei, dar și asupra consilierului de probațiune, care trebuie să desfășoare activități în zile nelucrătoare, de odihnă, care presupun și alte probleme legate de respectarea dispozițiilor Codului muncii. Instanța de judecată poate stabili însă și o altă persoană care îndeplinește condițiile de garanții morale, de autoritate asupra minorului și, nu în ultimul rând, care stă mai mult timp cu minorul în aceeași locuință.

În cazul în care persoana majoră în supravegherea căreia se află executarea măsurii nu este desemnată prin hotărârea instanței sau persoana desemnată de instanță nu mai poate exercita, permanent sau temporar, supravegherea, judecătorul delegat, cu consultarea consilierului de probațiune, desemnează persoana ce urmează să exercite supravegherea, în urma unei întâlniri în fața judecătorului delegat a minorului, a reprezentanților legali și a consilierului de probațiune [6].

Consilierul de probațiune are ca atribuțiuni formularea de propuneri privind încredințarea supravegherii minorului, întocmirea planului consemnării la sfârșit de săptămână pe baza evaluării minorului, cu implicarea persoanei desemnate cu supravegherea și consultarea minorului, colaborarea cu persoane desemnate cu supravegherea, cu instituțiile din comunitate în verificarea respectării măsurii.

Consemnarea se pune în executare în 15 zile de la momentul prezentării minorului și a persoanei desemnate cu supravegherea în fața judecătorului delegat cu executarea, în condițiile art. 511 C. proc. pen.

Dacă s-a impus participarea minorului la un curs școlar sau de formare profesională ori la alte activități, consilierul colaborează cu instituțiile în care are loc derularea acestora și se asigură de respectarea programului de consemnare. El poate stabili, prin decizie, ca verificarea să se facă de către o instituție din comunitate. Consilierul de probațiune controlează procesul de supraveghere atât cu privire la executarea măsurii de către minor, cât și cu privire la îndeplinirea atribuțiilor de către persoana care exercită supravegherea, prin vizite inopinate sau regulate la domiciliul minorului.

În vederea exercitării controlului, minorul care locuiește singur sau, după caz, persoana desemnată de către instanță are obligația de a permite persoanei desemnate cu controlul executării și supravegherii executării măsurii efectuarea vizitelor programate sau inopinate la

locuința minorului, în zilele în care minorul trebuie să se afle în acel spațiu potrivit hotărârii instanței. Nerespectarea acestei obligații de către minor atrage aplicarea dispozițiilor art. 123 C. pen. privind prelungirea sau înlocuirea măsurilor educative neprivative de libertate. Nerespectarea obligației de către persoana desemnată cu supravegherea atrage aplicarea în mod corespunzător a dispozițiilor art. 19 din Legea nr. 253/2013 privind abaterile judiciare [7].

1.5. Asistarea zilnică. Măsura educativă a asistării zilnice, dispusă pe o durată cuprinsă între 3 și 6 luni, constă în obligația minorului de a respecta un program stabilit de serviciul de probațiune, care conține orarul și condițiile de desfășurare a activităților, precum și interdicțiile impuse minorului (art. 120 C. pen.).

Ea se deosebește de supraveghere, deoarece presupune o implicare activă în programul zilnic al minorului, în vreme ce supravegherea nu presupune decât o monitorizare din exterior a conduitei acestuia. Supravegherea executării măsurii educative a asistării zilnice se realizează de consilierul de probațiune sau, după caz, de persoana desemnată prin decizia acestuia din cadrul unei instituții din comunitate (art. 69 din Legea nr. 253/2013).

Programul zilnic pe care trebuie să îl respecte minorul și activitățile pe care trebuie să le îndeplinească acesta sunt stabilite de comun acord de către consilierul de probațiune și părinți, tutore sau altă persoană în grija căreia se află minorul, cu consultarea acestuia. În caz de dezacord, programul se stabilește de către judecătorul delegat cu executarea, prin încheiere motivată, după audierea celor interesați. Încheierea nu este supusă niciunei căi de atac.

Programul zilnic astfel stabilit va ține cont de nevoile identificate ale minorului, de situația sa socială și, după caz, profesională și de obligațiile și interdicțiile impuse acestuia pe perioada executării măsurii. Se are în vedere dezvoltarea armonioasă a personalității minorului, prin implicarea lui în activități ce presupun relaționare socială, organizarea modului de petrecere a timpului liber și valorificarea aptitudinilor sale [8].

În situația în care instanța de judecată a stabilit în conținutul măsurii educative sau consilierul de probațiune a stabilit în sarcina minorului, în conținutul programului zilnic, participarea la un curs școlar ori de formare profesională sau participarea la un program de reintegrare, dispozițiile art. 50 alin. (1) și (2) și ale art. 53 din Legea nr. 253/2013 privind supravegherea executării obligației se aplică în mod corespunzător.

Stabilirea programului zilnic se face în termen de cel mult 30 de zile de la momentul prezentării minorului în fața judecătorului delegat cu executarea în condițiile art. 511 C. proc. Pen., iar asistarea zilnică începe cel mai târziu în 5 zile de la stabilirea programului.

În cazul în care măsura asistării zilnice a înlocuit o măsură educativă privativă de libertate, stabilirea programului zilnic se face în termen de cel mult 15 zile de la punerea în libertate a minorului.

Trebuie menționat că și pe durata executării acestei măsuri educative neprivative de libertate, instanța poate impune minorului una sau mai multe dintre obligațiile prevăzute de art. 121 C. pen. și menționate mai sus.

II. Măsurile educative privative de libertate

Spre deosebire de măsurile educative neprivative de libertate, care sunt cu totul noi față de cele din Codul penal anterior, cele privative de libertate se regăsesc parțial în acest cod. Astfel, măsura internării într-un centru de reeducare (prevăzută în art. 101 C. pen. anterior) este asemănătoare cu actuala internare într-un centru educativ [prevăzută în art. 115 alin. (1),

pct. 2, lit. a) C. pen.], cu precizarea că, în raport cu durata și modul de executare, în situații tranzitorii, dispozițiile din legea penală anterioară ar putea fi mai favorabile infractorului. În schimb, măsura educativă a internării într-un centru de detenție, prevăzută în art. 115 alin. (1), pct. 2, lit. b) C. pen., este specifică actualului cod și se aplică în cazul săvârșirii de către minor a unei infracțiuni grave sau deosebit de grave și pe durată care poate ajunge până la 15 ani. Prin regimul de executare și mai ales prin durata ei (între 2 și 5 ani, în cazul infracțiunilor grave, și între 5 și 15 ani, în cazul infracțiunilor deosebit de grave), măsura educativă a internării într-un centru de detenție este destinată, probabil, să răspundă criticilor aduse sistemului sancționator alcătuit numai din măsuri educative, în sensul că acesta nu ar fi în măsură să asigure o reacție corespunzătoare în cazul săvârșirii de către minor a unor infracțiuni grave și deosebit de grave [9].

II.1. Internarea într-un centru educativ. Măsura educativă a internării într-un centru educativ constă în internarea minorului, pe o perioadă cuprinsă între 1 și 3 ani, într-o instituție specializată în recuperarea minorilor, unde va urma un program de pregătire școlară și formare profesională potrivit aptitudinilor sale, precum și programe de reintegrare socială (art. 124 C. pen.).

Potrivit art. 139 din Legea nr. 254/2013, centrele educative și centrele de detenție sunt instituții specializate în recuperarea socială a persoanelor internate, care se înființează prin hotărâre a Guvernului, au personalitate juridică și sunt în subordinea Administrației Naționale a Penitenciarelor. Ele se organizează și funcționează prin regulament aprobat prin ordin al ministrului justiției, care se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Repartizarea minorilor se face, de regulă, în cel mai apropiat centru de localitatea de domiciliu, potrivit arondării stabilite de către directorul general al Administrației Naționale a Penitenciarelor.

Centrele dispun de spații adecvate pentru cazare, prepararea și servirea hranei, activități de instruire școlară și formare profesională, asistență socială și psihologică, activități educative, moral-religioase, culturale, sportive, recreative, pentru asigurarea asistenței și a tratamentelor medicale, precum și pentru primirea vizitelor.

Potrivit actualului Cod penal, în cazul în care pe durata internării minorul a dovedit interes constant pentru însușirea cunoștințelor școlare și profesionale și a făcut progrese evidente în vederea reintegrării sociale, după executarea a cel puțin jumătate din durata internării, instanța poate dispune înlocuirea internării cu măsura educativă a asistării zilnice pe o perioadă egală cu durata internării neexecutate, dar nu mai mult de 6 luni, dacă persoana internată nu a împlinit vârsta de 18 ani, respectiv liberarea din centrul educativ, dacă persoana internată a împlinit vârsta de 18 ani.

Odată cu înlocuirea sau liberarea, instanța impune respectarea uneia sau mai multora dintre obligațiile prevăzute în art. 121 C. pen., până la împlinirea duratei măsurii internării.

În măsura în care minorul nu respectă, cu rea-credință, condițiile de executare a măsurii asistării zilnice sau obligațiile impuse, instanța revine asupra înlocuirii sau liberării și dispune executarea restului rămas neexecutat din durata măsurii internării într-un centru educativ.

Instanța poate dispune prelungirea duratei măsurii, fără a depăși maximul prevăzut de lege, sau o poate înlocui cu măsura internării într-un centru de detenție atunci când în perioada internării minorul săvârșește o nouă infracțiune sau este judecat pentru o infracțiune concurentă săvârșită anterior, ori după înlocuirea cu asistarea zilnică, persoana comite o nouă infracțiune înainte de împlinirea vârstei de 18 ani.

Dacă în cursul executării măsurii educative persoana internată, care a împlinit vârsta de 18 ani, are un comportament prin care influențează negativ sau împiedică procesul de recuperare și reintegrare a celorlalte persoane internate, instanța poate dispune continuarea executării măsurii educative într-un penitenciar.

II.2. Internarea într-un centru de detenție. Măsura educativă a internării într-un centru de detenție constă în internarea minorului într-o instituție specializată în recuperarea minorilor, cu regim de pază și supraveghere, unde va urma programe intensive de reintegrare socială, precum și programe de pregătire școlară și formare profesională potrivit aptitudinilor sale. Internarea se dispune pe o perioadă cuprinsă între 2 și 5 ani, afară de cazul în care pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 20 de ani sau mai mare ori detențiunea pe viață, când internarea se ia pe o perioadă cuprinsă între 5 și 15 ani (art. 125 C. pen.).

Regimul acestei măsuri este similar, sub aspectul înlocuirii, liberării sau prelungirii, cu cel prevăzut pentru internarea în centrul educativ. Și în acest caz, instanța poate dispune continuarea executării măsurii într-un penitenciar după împlinirea vârstei de 18 ani, atunci când în cursul executării persoana are un comportament prin care influențează negativ sau împiedică procesul de recuperare și reintegrare a celorlalte persoane internate [10].

Dacă în perioada internării minorul săvârșește o nouă infracțiune sau este judecat pentru o infracțiune concurentă săvârșită anterior, instanța prelungește măsura internării, fără a depăși maximul prevăzut de lege, determinat în raport cu pedeapsa cea mai grea dintre cele prevăzute de lege pentru infracțiunile săvârșite. Din durata măsurii educative se scade perioada executată până la data hotărârii.

În cazul în care pe durata internării minorul a dovedit interes constant pentru însușirea cunoștințelor școlare și profesionale și a făcut progrese evidente în vederea reintegrării sociale, după executarea a cel puțin jumătate din durata internării, instanța poate dispune înlocuirea internării cu măsura educativă a asistării zilnice pe o perioadă egală cu durata internării neexecutate, dar nu mai mult de 6 luni, dacă persoana internată nu a împlinit vârsta de 18 ani, respective liberarea din centrul de detenție, dacă persoana internată a împlinit vârsta de 18 ani.

Odată cu înlocuirea sau liberarea, instanța impune respectarea uneia sau mai multora dintre obligațiile prevăzute în art. 121 C. pen., până la împlinirea duratei măsurii internării.

Dacă minorul nu respectă, cu rea-credință, condițiile de executare a măsurii asistării zilnice sau obligațiile impuse, instanța revine asupra înlocuirii sau liberării și dispune executarea restului rămas neexecutat din durata măsurii internării într-un centru de detenție [11].

În cazul săvârșirii, până la împlinirea duratei internării, a unei noi infracțiuni de către o persoană care nu a împlinit vârsta de 18 ani și față de care s-a dispus înlocuirea măsurii internării într-un centru de detenție cu măsura asistării zilnice, instanța revine asupra înlocuirii și dispune executarea restului rămas din durata măsurii internării într-un centru de detenție sau prelungirea duratei internării.

III. Alegerea măsurii educative

III.1. Efectele cauzelor de atenuare și agravare. Potrivit dispozițiilor art. 128 C. pen., prevederile art. 75-79 C. pen. privitoare la cauzele de atenuare și agravare, sunt avute în vedere la alegerea măsurii educative aplicabile și la individualizarea acesteia sub aspectul

determinării duratei sale, iar efectele lor se produc în limitele prevăzute de lege pentru fiecare măsură în parte. Astfel, în cazul circumstanțelor atenuante, limitele duratei măsurilor educative se reduc cu o treime, o singură dată, indiferent de numărul circumstanțelor atenuante reținute. În cazul circumstanțelor agravante, durata măsurilor educative poate fi sporită până la maximum ei, indiferent de numărul circumstanțelor reținute. Aceste efecte se raportează la măsura educativă aleasă, ținând seama de cauzele de atenuare și de agravare existente [12]. Alegerea privește mai întâi categoria de măsuri, neprivative sau privative de libertate, iar apoi una dintre măsuri, respectând, desigur, dispozițiile speciale art. 114 C. pen. Potrivit legii, efectele se produc între limitele prevăzute pentru fiecare măsură educativă astfel aleasă.

III.2. Pluralitatea de infracțiuni. Potrivit dispozițiilor art. 129 alin. (1) C. pen., față de minorul care a săvârșit două sau mai multe infracțiuni se ia o singură măsură educativă pentru toate faptele. Problema principală care trebuie soluționată în acest caz este aceea a alegerii măsurilor educative aplicabile, ținând seama de dispozițiile din art. 114 privitoare la măsurile educative posibile și la condițiile cerute pentru luarea acestora, folosind criteriile generale de individualizare a pedepselor prevăzute în art. 74 C. pen., care se aplică în mod corespunzător și la individualizarea măsurilor educative. Dispozițiile art. 114 sunt obligatorii pentru alegerea între măsuri educative neprivative de libertate și cele privative de libertate, pentru acestea din urmă fiind necesară existența vreuneia dintre măsurile prevăzute la art. 129 alin. (2) lit. a) sau b). În continuarea procesului de individualizare, instanța urmează să aleagă, pe baza criteriilor generale de individualizare, una dintre cele patru măsuri educative neprivative de libertate, dacă s-a optat pentru acestea, și să determine concret durata acesteia. Dacă s-a optat, pentru măsuri educative privative de libertate, instanța urmează să aleagă una dintre cele două măsuri, să-i determine concret durata, pe baza criteriilor menționate, între unu și 3 ani, în cazul internării într-un centru și, respectiv, între 2 și 5 ani sau între 5 și 15 ani, în cazul internării într-un centru de detenție. Între limitele astfel stabilite, urmează să se dea efect circumstanțelor atenuante sau agravante reținute în cauză [13].

Problemele mai complicate ce se pot ivi sunt în cazul săvârșirii unei infracțiuni în epoca minorității și a alteia după ce făptuitorul a devenit major. Acestea vor fi soluționate după regulile înscrise în art. 129 alin. (2) și (3) C. pen. Regula generală prevăzută în Codul penal este că, și în acest caz, se aplică făptuitorului o singură sancțiune, care poate fi pedeapsă sau o măsură educativă privativă de libertate, aleasă pe baza legii. Astfel, potrivit dispozițiilor alin. (2), pentru infracțiunea comisă în timpul minorității se ia o măsură educativă, iar pentru infracțiunea săvârșită după majorat se stabilește o pedeapsă, potrivit legii, după care instanța dispune executarea uneia dintre sancțiuni, în raport cu situațiile prevăzute la lit. a)-d) din același alineat. Astfel, dacă măsura educativă stabilită este neprivativă de libertate, legea prevede că se execută numai pedeapsa. Dacă însă măsura educativă luată este privativă de libertate, iar pedeapsa stabilită este închisoarea, se aplică pedeapsa închisorii, care se majorează cu o durată egală cu cel puțin o pătrime din durata măsurii educative ori din restul rămas neexecutat din aceasta la data săvârșirii infracțiunii comise după majorat. Potrivit dispoziției din alin. (3), din durata pedepsei aplicate se scade ceea ce s-a executat din momentul săvârșirii infracțiunii comise după majorat până la data judecării. De asemenea, potrivit dispoziției din alin. (5), pedeapsa astfel stabilită nu poate face obiectul amânării aplicării pedepsei sau al suspendării executării sub supraveghere. Dacă pedeapsa aplicată pentru infracțiunea săvârșită după majorat este detențiunea pe viață, se execută numai această

pedeapsă. În fine, dacă măsura educativă este privativă de libertate, iar pedeapsa este amenda, se execută măsura educativă, a cărei durată se majorează cu cel mult 6 luni, fără a depăși maximul prevăzut de lege pentru aceasta.

Săvârșirea după majorat a două sau mai multor infracțiuni concurente, în completarea dispozițiilor art. 129 alin. (2) C. pen. referitoare la stabilirea și aplicarea sancțiunilor în cazul săvârșirii unei infracțiuni în timpul minorității și a alteia după majorat, dispozițiile alin. (4) al aceluiași articol stabilesc regulile. În astfel de situații instanța trebuie să aplice mai întâi regulile referitoare la concursul de infracțiuni, după care să facă aplicarea dispozițiilor alin. (2). Prima regulă impusă instanței este să judece infracțiunile concurente, să stabilească pedeapsa pentru fiecare infracțiune în parte, după care să aplice o singură pedeapsă, conform prevederilor art. 39 și, eventual ale art. 45 C. pen. A doua regulă obligă instanța să facă, în raport cu pedeapsa rezultantă pentru concursul de infracțiuni, aplicarea dispozițiilor alin. (2) lit. a)-d). Deosebirea față de dispozițiile alin. (2) este că, de data aceasta, pedeapsa ce se compară cu măsurile luate nu este aplicată pentru o singură infracțiune, ci pentru două sau mai multe infracțiuni concurente.

Concluzii

Delicvența juvenilă este una dintre cele mai importante și de actualitate problemele ale societății contemporane din cauza tendinței ascendente a acestui tip de infracționalitate, fapt ce reclamă o reacție socială imediată și pe măsură. Aceste lucruri i-a determinat pe autorii de specialitate să propună, iar pe legiuitor să adopte, o paletă largă de sancțiuni aplicabile minorilor infractori. Inspirându-se din legislația altor state, legiuitorul român a ales să renunțe complet la pedepsele aplicabile minorilor care răspund penal și să aplice doar măsuri educative în speranța obținerii unor rezultate satisfăcătoare în activitatea educativă și de reintegrare socială a acestora. Trebuie subliniat că măsurile educative nu atrag interdicții, decăderi sau incapacități.

În privința răspunderii penale a minorilor regula este reprezentată de aplicarea măsurilor educative neprivative de libertate, iar excepția o reprezintă măsurile educative privative de libertate atât în cazul celor mai grave infracțiuni (pentru care legiuitorul a prevăzut pedeapsa închisorii de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață), cât și în cazul minorilor care au comis multiple infracțiuni.

Din punct de vedere al eficienței practice consider că actualele dispoziții în materie au impact pozitiv, cel puțin din argumentul că în procesul de individualizare a sancțiunilor penale luate față de minorii infractori accentul este pus pe funcția de reeducare și de responsabilizare cu privire la conduita acestuia în viitor, iar pentru păstrarea coeziunii cu societatea, prioritară este funcția de reintegrare.

Referințe bibliografice

- [1] G. Antoniu, T. Toader, Explicațiile noului Cod penal, volumul II, Editura Universul Juridic, București, 2015, p. 344;
- [2] L. Lefterache, Drept penal. Partea generală, Editura Hamangiu, București, 2016, p. 109;
- [3] A.M. Truichici, Drept penal. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2016, p. 110;
- [4] M. Gorunescu, Drept penal. Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 258;

- [5] M. I. Rusu, *Drept execuțional penal*, Editura Hamangiu, București, 2015, p. 319;
- [6] L. Lefterache, *Justiția penală în cazul minorilor*, Editura Universul Juridic, București, 2011, p. 132;
- [7] Idem [6];
- [8] Idem [5], p. 352;
- [9] Ibidem;
- [10] D. Muranyi, F. Șerpe, A. Zamoșteanu, *Ghid de bune practici în domeniul asistării minorilor privați de libertate*, Editura Eurobit, Timișoara, 2012, p. 32;
- [11] Idem [6], p. 144;
- [12] L. M. Stănilă, *Drept penal. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2016, p. 183;
- [13] Idem [1], p. 373.

FACTORI DECLANȘATORI AI DEVIANȚEI ȘI CRIMINALITĂȚII

Studiu de caz-evaziunea fiscală

Student Astrid Isabela BOGDAN

Universitatea Creștină Dimitrie Cantemir, București

Facultatea de Științe Juridice și Administrative

E-mail: astrid.isabela@yahoo.com

Student Safa Singrid Adriana CANBOLANT

Universitatea Creștină Dimitrie Cantemir, București

Facultatea de Științe Juridice și Administrative

E-mail: canbolantsingrid.khc@gmail.com

Rezumat

Aidoma unui arbore, evaziunea fiscală crește sau nu, în funcție de factorii externi, precum și interni. În ciuda influenței justiției primitive, germenii devianței și ai criminalității se dezvoltă neconținut în sânul comunităților umane. Orice încercare de prevenție se poate metamorfoza, în unele cazuri, tocmai în încurajări ale unor conduite nepotrivite, deși la baza acestui fapt pot sta încercări juste. Prin acest studiu ne-am propus să facem o serie de peregrinări, care să ne conducă pașii către interdisciplinaritate, în ideea de a conștientiza anumite elemente care ar putea deveni noi fundamente ale prevenției în speță.

Cuvinte-cheie: evaziune; criminalistică; devianță; fiscalitate; prevenție.

Introducere

Unul dintre cele mai complexe fenomene pe plan economico-financiar este reprezentat de evaziunea fiscală¹.

Aceasta cuprinde ansamblul faptelor contribuabililor ce reușesc să sustragă de sub incidența legii fiscale venituri sau bunuri impozabile.

Având în vedere extinderea din ultimii ani, precum și impactul major avut asupra economiei și bugetului de stat, s-au realizat multiple analize și studii referitoare la factorii și modalitățile de combatere și prevenție a acesteia.

1. Forme ale evaziunii fiscale²

Din punct de vedere al modalității de săvârșire a faptei, evaziunea fiscală este întâlnită sub două forme:

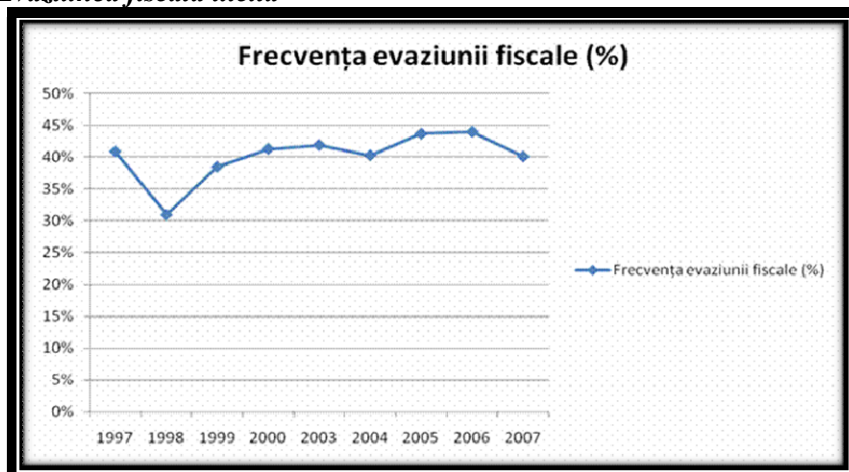
Evaziune fiscală ilicită - evaziunea fiscală ilegală, frauduloasă sau fraudă fiscală.

Evaziunea fiscală licită - evaziunea fiscală legală, nefrauduloasă sau pur și simplu legală

¹ http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.http_act_text?id=65362, accesat online în data de 31.03.2019.

² Vârjan, Bogdan, *Infrațiunile de evaziune fiscală*, Ediția 2, Editura C.H. Beck, București, 2016, p. 16.

1.1. Evaziunea fiscală ilicită³

Factori ce generează evaziunea fiscală

- Factori psiho-sociali
- Factori de ordin legislativ și administrativ
- Factori economici

Realizând o analiză mai restrânsă, printre factorii ce generează fenomenul de evaziune fiscală, putem aminti:

- Dinamica economiei reale
- Nivelul fiscalității
- Factori interni
- Factori externi
- Factori psiho-sociali

Prin factori psiho-sociali înțelegem convingerile și înclinațiile avute de contribuabil. Printre cei mai cunoscuți factori psiho-sociali, amintim:

- *Profesia și starea civilă*
- *Nivelul de educație*
- *Religia*
- *Corupția*
- *Înclinația în sine a contribuabilului spre evaziune fiscală*
- *Contagiunea sau imitarea concurenței*
- *Norma socială*

Factori de ordin legislativ și administrativ. Această categorie de factori prezintă o importanță deosebită, având în vedere că un *cadru legislativ lacunar, cu prevederi insuficiente și susceptibile de mai multe interpretări*, aduce o contribuție majoră în amplificarea fenomenului evazionist.

În partea opusă, prezența unei fiscalități exagerate, a unui număr inexplicabil de taxe și impozite, constrâng contribuabilul, conducându-l adesea la săvârșirea evaziunii cu scopul obținerii unui profit mai mare.

³ Ibidem, p. 23.

Factori de ordin administrativ

- Lipsa de personal numeric, dar și calitativ, controalele fiind insuficiente;
- Lipsa de mijloace tehnice necesare realizării atribuțiilor;
- Salarizarea necorespunzătoare;
- Incompetența profesională a funcționarilor;
- Repartizarea necorespunzătoare a resurselor materiale și umane;
- Alegerea greșită a obiectivelor sau a priorităților;

1.2. Evaziunea fiscală licită⁴

Este o modalitate prin intermediul căreia, contribuabilul încearcă obținerea unui statut mai favorabil, cu scopul de a avea unele avantaje ce sunt oferite de reglementările fiscale în vigoare.

Modalități de săvârșire:

- Abținerea de la exercitarea activității supuse impozitării
- Exploatarea lacunelor legislației fiscale

Aspecte favorizante ale evaziunii licite

- Acordarea unor facilități, precum: reduceri, scutiri, deduceri.
- Nereglementarea cheltuielilor generale ale societății comerciale, ducând la supraevaluarea din punct de vedere economic.
- Scoaterea de sub incidența impozitului, a veniturilor aferente depozitelor bancare și a celor provenite din plasamente în obligațiunile emise de stat.
- Acordarea unor scutiri temporare în cazul deschiderii unei noi societăți.

Factori economici

Potrivit **teoriei Laffer**, factorii economici sunt:

- Fiscalitatea excesivă
- Diferența foarte mare dintre nivelul de trai al diferitelor categorii sociale
- Recesiune
- Resurse material limitate
- Concurența ridicată în ceea ce privește societățile comerciale
- Averi fabuloase obținute de anumite persoane prin înprejurări necinstite
- Efectul „spirală” ce conduce la competitivitate

Un alt factor economic este presiunea fiscală, reprezentând momentul în care contribuabilul poate alege să se sustragă acestei fiscalități, fie în totalitate, fie în parte. Curba *Laffer* se ocupă cu modelarea dinamicității veniturilor fiscale (V_f) ale bugetului de stat, în raport cu presiunea fiscală medie din economie (P_f): $V_f = f(p_f)$.

Dinamica veniturilor fiscale urmărește, în sens invers, dinamica comportamentului evasionist: cu cât scad veniturile fiscale, cu atât crește evaziunea fiscală.

2. Modalități de realizare a evaziunii

- Rambursări ilegale de TVA
- Evaziunea prin metoda insolvenței

⁴ http://www.ince.ro/Publicatii/Publicatii_online/Alina%20Mihaela%20Bizna-Evaluarea%20economiei%20informale%20-%20corupție%20și%20evaziune%20fiscală.pdf

- Caruselul
- Fraude cu TVA la tranzacții intracomunitare
- Diminuarea valorii mărfii în vamă

Efecte

- Efecte pe plan financiar
- Prin neplata obligațiilor fiscale, bugetul este mai mic și nu mai poate acoperi fondurile necesare
- Efecte sociale
- Bugetul de stat se reduce vizibil și astfel nu mai pot fi realizate programe sociale, deoarece nu au fondurile necesare
- Efecte politice
- Neîncrederea contribuabililor în puterile publice și în forțele politice, urmate de inechitatea socială

Concluzii

Ținând cont de cele menționate anterior, considerăm că este necesară susținerea promovării elementului interdisciplinarității, ca având o reală contribuție în ceea ce privește identificarea factorilor declanșatori ai evaziunii⁵, din diverse domenii, precum:

- Sociologie
- Psihologie
- Istorie
- Economie
- Religie
- Istoria Artei
- Arhitectură ș.a.

Evaziune fiscală - Sigurd Wendland - Ulei pe pânză (Germania, 2005)

Cuvinte cheie: petrol, fără taxe Stil: Realism

(sursă: <https://twitter.com/mayaperezjulien?lang=ru>)

⁵ Cesare Lombroso, Omul delincvent, Editura Măiastra, București, 1992, p. 8.

Referințe bibliografice

1. <https://twitter.com/mayaperezjulien?lang=ru>
2. Legea nr. 241 din 15 iulie 2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale.
3. Bizna Mihaela Alina, *Evaluarea economiei informale-Corupția și evaziunea fiscală*, Volumul 110.
4. Vârjan Bogdan, *Infracțiunile de evaziune fiscală*, Ediția 2, Editura C.H. Beck, București, 2016.
5. Cesare Lombroso, *Omul delincent*, Editura Maiastra, București, 1992.

LABORATOARELE CLANDESTINE DE DROGURI

Prof. univ. dr. Nicoleta-Elena HEGHEȘ

Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” din București

Facultatea de Științe Juridice și Administrative

E-mail: nicoleta.heghes@ucdc.ro

Rezumat

În această lucrare am realizat o succintă prezentare a laboratoarelor clandestine de droguri (artizanale și industriale) și evoluția acestora pe teritoriul României. Acestea au fost întâlnite și pe teritoriul țării noastre începând cu anul 2001. Laboratoarele clandestine de droguri nu au fost constituite în mod frecvent. Acest lucru reiese și din datele oficiale prezentate în Rapoartele Agenției Naționale Antidrog între anii 2005-2010 perioadă în care nu s-au descoperit astfel de laboratoare clandestine pe teritoriul țării noastre, dar și din anul 2015 până în prezent.

Cuvinte-cheie: droguri; laboratoare clandestine; dotări; infracțiuni; pericol iminent.

Introducere

Oamenii au cunoscut drogurile din cele mai vechi timpuri, utilizându-le în moduri diferite. Pretutindeni pe glob acestea făceau parte din viața omului, din cultura sa și aveau valoare terapeutică ori semnificație religioasă. O parte din droguri sunt cunoscute, însă tehnologia a avansat și a avut drept consecință apariția unor substanțe sintetice noi. Drogurile sintetice au cunoscut o expansiune deosebită pe piața din România în ultimii 15 ani luând în considerare și faptul că pe lângă substanțele clasice au apărut și derivați cunoscuți drept ”designer drugs” [1].

Din secolul trecut chimiștii au creat în continuu produse noi. De cele mai multe ori aceștia au obținut medicamente foarte bune, alteleori au creat produse care s-au dovedit a fi nocive pentru mintea și corpul uman. Totodată, se întâmplă ca o descoperire a chimiștilor să fie abandonată de laboratoare recunoscute din diferite motive, dar să fie reluată de laboratoare clandestine în scopul fabricării unor droguri.

Drogurile reprezintă orice substanță străină de organismul uman și care, ajunsă în organism, produce modificări structurale și funcționale ale acestuia [2]. O altă definiție [3] prezintă *drogurile* ca fiind substanțe solide, lichide sau gazoase, care odată introduse în organism, modifică imaginea asupra realității înconjurătoare. Alți specialiști [4] în domeniu definesc *drogurile* ca fiind substanțe naturale sau sintetice folosite de consumatori pentru acțiunea lor asupra psihicului (acțiune psihotropă) - ca stimulente sau ca sedative ale activității mentale, modificând senzațiile și percepțiile.

Drogurile sintetice sunt substanțe psihoactive nereglementate de lege, care au efecte similare celor controlate. În fiecare săptămână apare pe piață o substanță nouă.

Traficul de droguri sintetice este utilizat de criminalitatea organizată pentru a finanța multe alte activități ilicite în detrimentul societății.

Cei care produc drogurile sintetice nu se gândesc la sănătatea și siguranța consumatorilor de droguri. Totodată, își pun propria viață în pericol, dar și viața altor rezidenți și vecini, deoarece accidentele (incendii, explozii, arsuri, electrocutări) sunt inevitabile.

1. Laboratoarele clandestine

Laboratoarele clandestine sunt acele locații, locuințe, încăperi în care se produc, transformă, prepară sau fabrică substanțe aflate sub control național, în speță droguri, de către persoane care sunt implicate în traficul ilicit de droguri. În aceste laboratoare nu se găsesc încăperi securizate, ventilate și curate care să respecte norme de protecție și igienă, iar cei care lucrează rar poartă echipament de protecție, ochelari, măști și mănuși.

După modul în care sunt amenajate laboratoarele clandestine de droguri pot fi *artizanale sau industriale*.

1.1. Laboratoare artizanale aparțin de obicei traficantilor cu posibilități materiale reduse, care utilizează instrumente empirice, respectiv ustensile casnice. În acestea se produc droguri cu o puritate scăzută sau îndoielnică, întrucât nu își permit să plătească specialiști în domeniu care să cunoască procentajul de substanță activă pe care trebuie să-l conțină un anumit drog sintetic. Întrucât unele tipuri de producție necesită foarte puține echipamente și surse externe de energie electrică (lumină artificială, căldură, aerisire sau umiditate), acestea pot fi improvizate într-o garsonieră, bucătăria unui apartament, subsol, garaj, rulotă, camion, vilă, sediul unei societăți etc., fără facilități domestice (cum ar fi spre exemplu mobila) pentru a putea avea spațiu util la depozitarea materiei prime și a altor ingrediente (ex. amestec de prafuri cu amfetamină pentru tablete, fenitilina, streat de magneziu, lactoză, talc, sticle și recipiente care conțin diverși compuși chimici solizi sau lichizi, substanțe chimice periculoase cu grad mare de toxicitate sau explozie, precursori), echipamente (mașină de tabletat, malaxor, cuptor de uscare, încălzitoare, instalații pentru distilare și refrigerare, depresurizatoare, aparate pentru măsurarea presiunii, sticlărie de laborator, cântare electronice), depozitarea produselor finite ș.a.m.d.

Locația laboratorului este aleasă fără să se țină seama de faptul că substanțele toxice, volatile și explozive vor fi manipulate și prelucrate de către persoane care, de cele mai multe ori, nu cunosc chimie.

Unele laboratoare clandestine destinate cultivării plantelor de cânepă necesită procurarea și instalarea în interior a unor utilaje moderne care să permită creșterea într-un timp cât mai scurt a plantelor de cannabis.

1.2. Laboratoarele industriale aparțin marilor rețele de traficanți unde își desfășoară activitatea persoane cu studii de specialitate - chimiști, farmaciști, cercetători etc., foarte bine pregătiți, care obțin droguri pure și de calitate. Din vânzarea acestora se obțin profituri extrem de mari. Acestea se pot situa în depozite, clădiri dezafectate, clădiri izolate, hale părăsite ori fără pază, ambarcațiuni etc. care pot fi alimentate cu energie electrică, apă curentă, gaze și canalizare, cea din urmă fiind importantă din punctul de vedere al evacuării reziduurilor rezultate din procesele chimice.

Amplasarea laboratoarelor clandestine este foarte importantă astfel încât să nu fie descoperite sau să ridice suspiciuni cu privire la identificarea activităților desfășurate în acesta. Activitățile ilicite pot fi camuflate prin ocupații precum spălătorii, ateliere auto, producerea de substanțe chimice pentru curățenie, lacuri, vopseluri, parfumuri etc., întocmai pentru a ascunde mirosul specific emanat la prepararea drogurilor sintetice, cum ar fi cel de acetonă, amoniac, acid caustic, acrid, solvenți ori alte substanțe chimice.

Laboratoarele industriale sunt mult mai mari decât cele artizanale, dar și foarte productive. Acestea necesită echipamente și sisteme sofisticate pentru diferitele etape de producție. Unele

droguri sunt atât de ușor de fabricat, caz în care sunt recrutați ”bucătari” fără nicio pregătire de specialitate. Aceștia urmează pur și simplu o rețetă folosind ingrediente identificate numai cu cifre și litere, ceea ce este deosebit de periculos.

Din păcate, detectarea laboratoarelor clandestine de droguri poate fi dificilă. Anumite indicii nu pot fi întotdeauna relevante, cum ar fi spre exemplu, câinii de pază, camerele de supraveghere, perdelele întotdeauna trase, mirosuri puternice de substanțe chimice etc. Acestea nu sunt neapărat dovezi, dar ar putea fi semne ale prezenței unui laborator clandestin în zonă.

Tendința rețelelor de criminalitate organizată este de a muta laboratoarele clandestine de fabricare a drogurilor din zona Europei de vest în țări precum România și Bulgaria, deoarece România are o lungă tradiție în industria chimică și în domeniul chimiei, cu un important număr de specialiști [5].

2. Activitatea în laboratoarele clandestine

Laboratoarele clandestine folosesc toate posibilitățile care le stau la dispoziție pentru a produce droguri. Astfel, se poate vorbi de imitarea de medicamente sau de „noi creații” care se pot dovedi foarte periculoase, cu atât mai mult cu cât dozajul și componentele utilizate sunt de cele mai multe ori aleatorii. Deși mulți oameni pot învăța să producă loturi mici din metamfetamina, relativ puțini dezvoltă abilitățile necesare pentru fabricarea loturilor mari, de înaltă calitate. Cei mai mulți învață de la alte persoane care nu respectă legea, de la membrii familiei sau urmează pur și simplu instrucțiunile obținute de pe Darknet. „Specialistul” - persoana cu studii aprofundate în chimie, farmacie sau cercetare în domeniu, este cel care stabilește procesul chimic folosit la obținerea drogurilor, substanțele chimice necesare, precursorii cât și materialele și echipamentele utile. El participă la montarea echipamentului și în perioada de fabricație doar la etapele importante, fără a fi prezent tot timpul. Când „specialistul” lipsește, acesta este înlocuit cu un „operator chimic” sau „bucătar” care nu are o pregătire aprofundată în domeniu, dar care respectă întocmai indicațiile „specialistului” cu privire la procesele chimice. În afară de „specialiști” și „operatori chimici”, mai sunt folosite și alte persoane, denumite „supraveghetori” - oamenii de încredere ai traficantilor care asigură respectarea regulilor de disimulare, orele de program, expediază regulat drogurile realizate, evacuează personalul, materialele și echipamentele în și din laborator. Unii se ocupă de cumpărarea și depozitarea substanțelor chimice, de procurarea și asamblarea echipamentelor, de efectuarea altor sarcini de producție, de asigurarea proprietății etc. Pe lângă aceștia mai este nevoie și de conducătorii auto care să livreze marfa în diferite locații și de manipulanți.

Practica a dovedit că traficanții nu folosesc prea des aceeași locație pentru producerea drogurilor, ci schimbă frecvent laboratorul pentru a nu fi identificați de poliție.

3. Laboratoare clandestine în România

Primul laborator clandestin din țara noastră a fost descoperit în anul 2001, în comuna Bragadiru, județul Ilfov sub paravanul unui service auto, iar depozitul care adăpostea substanțele și materiile prime folosite la fabricarea drogurilor sintetice era situat în comuna Chiajna, județul Ilfov.

Raportului național privind situația drogurilor 2004 al Agenției Naționale Antidrog atrăgea atenția că începând din anul 2001 pe teritoriul României au fost descoperite și anihilate cinci laboratoare clandestine, în care se fabricau droguri sintetice [6].

În anul 2003, noi laboratoare clandestine pentru producerea ilicită a drogurilor sintetice au fost depistate și anihilate de Poliția română, atrăgându-se, în acest mod, atenția asupra pericolului potențial de transformare a României într-un producător ilegal de droguri sintetice [7].

Raportului național privind situația drogurilor 2011 al Agenției Naționale Antidrog relatează faptul că după un interval de aproape 5 ani, în cursul anului 2010, au fost identificate pe teritoriul României două locații improvizate, una în capitală, iar cea de-a doua la Cluj, unde, persoane fără pregătire în domeniul chimiei, preparau într-o manieră empirică amestecuri de substanțe din categoria noilor substanțe cu proprietăți psihoactive. În urma verificărilor efectuate s-a constatat faptul că, substanțele noi cu proprietăți psihoactive nu erau produse pe teritoriul național, ci proveneau din import, în cele două locații având loc doar porționarea și ambalarea acestora pentru comercializare [8].

În cursul anului 2012, au fost identificate pe teritoriul României două laboratoare clandestine de condiționare de substanțe noi cu proprietăți psihoactive, dintre care unul pe raza Municipiului București și altul la pe raza Municipiului Buzău. Cu ocazia activităților desfășurate de către lucrătorii antidrog au fost descoperite cele două locații, în incinta cărora, membrii unor rețele de traficanți români realizau amestecuri de fragmente vegetale cu substanțe noi cu proprietăți psihoactive, ce erau ulterior ambalate și porționate în vederea comercializării (designer drugs). Printre substanțele chimice găsite și confiscate de la fața locului, menționăm următoarele: 4-MEC, UR-144, 4-FA, JWH-203, JWH-122, JWH081, JWH-210, AM 2201, MAM 2201, NEB, 4-MMA, RCS 4, XLR, acetonă, alcool izopropilic și fragmente vegetale folosite ca substrat. Aceste substanțe intră în categoria catinonelor, canabinoizilor sintetici sau derivaților amfetaminei. Pe lângă aceste substanțe au mai fost ridicate în vederea confiscării tăvi, un blender și 2 cântare, ustensile folosite în vederea condiționării substanțelor [9].

Potrivit Raportului național privind situația drogurilor 2014 al Agenției Naționale Antidrog [10], în cursul anului 2013, pe teritoriul țării noastre au fost identificate patru laboratoare clandestine, astfel: două destinate condiționării de substanțe noi cu proprietăți psihoactive în județele Arad și Bihor și două de producție de mici dimensiuni, cu o producție restrânsă, unul pentru substanțe noi cu proprietăți psihoactive în județul Hunedoara și unul pentru amfetamine și PMA în județul Timișoara.

Conform Raportului de activitate al DIICOT 2014, au fost depistate cinci laboratoare clandestine de producere a substanțelor susceptibile de a avea efecte psihoactive.

4. Specificul cercetării la fața locului în cazul laboratoarelor clandestine

În cazul laboratoarelor clandestine de preparare a drogurilor abandonate există un risc ridicat de explozie sau de accidentare gravă a echipei de cercetare la fața locului sau a forțelor de intervenție întrucât substanțele chimice utilizate în fluxul de fabricare a drogurilor sunt inflamabile, extrem de toxice și sensibile la unii stimuli exteriori, uneori chiar explozive. De asemenea, pompierii trebuie să fie anunțați și să fie prezenți acolo unde se află laboratoarele clandestine, întrucât anumite substanțe chimice sunt deosebit de periculoase în amestec cu altele.

Locul faptei care constă în laboratoare clandestine este potențial periculos. Substanțele chimice sunt deseori inflamabile, explozive, toxice sau corozive. Se pot găsi diverse droguri, precursori, SNPP, materii prime ori produse intermediare și alte substanțe, reactivi, ustensile utilizate pentru sinteză și consum, instalații, aparatură utilizată pentru producerea, condiționarea, rafinarea și experimentarea acestor produse.

În situația în care locul faptei este situat în spitale, fabrici, depozite, laboratoare de cercetare, laboratoare clandestine etc., trebuie să se procedeze la o examinare amănunțită a dulapurilor, rafturilor și sertarelor cu medicamente, reactivi, solvenți și alte produse chimice, ambalaje, recipiente care conțin produse intermediare sau finite, materii prime, în mod deosebit a celor care nu au etichetă.

Percheziția va viza, simultan, toate locuințele, anexele și alte locuri stabilite cu ocazia documentării activității făptuitorului, prin echipe stabilite din timp. Pătrunderea în locație se va face după cercetare atentă a căilor de acces întrucât pot fi amplasate dispozitive capcană.

Concluzii

Cu privire la piața internă de droguri, traficul și consumul de droguri de mare risc, în speță și droguri care au fost create în laboratoare clandestine sunt localizate, cu precădere, în zona municipiului București, în centrele universitare importante, dar și în zonele unde se desfășoară anual evenimente muzicale de mare amploare.

Niciun laborator clandestin nu este lipsit de riscuri. Pericolul cel mai mare îl reprezintă precursorii, substanțele aflate pe fluxul de fabricație și cele deja obținute. Asupra lor nu acționează decât personal special instruit, echipat și dotat corespunzător. Substanțele chimice pot contamina clădirile, mobilierul, solul, apa și aerul în interiorul sau în apropierea locului unde se găsește laboratorul clandestin. Având în vedere riscul pe care substanțe chimice îl poate avea asupra sănătății publice, este importantă evaluarea contaminării chimice de către profesioniști a clădirilor utilizate ca laboratoare clandestine și, dacă este necesar, să fie remediată de urgență.

Centrele de producție a laboratoarelor clandestine prezintă riscul de explozie, de incendiu, de contaminare a pielii și aerului cauzate de toxicitatea substanțelor stocate și de reacțiile chimice provocate de rețete aproximative și periculoase. Cetățenii au un rol important în asigurarea siguranței comunității, respectând legea, cooperând cu poliția și informând despre orice activitate ilicită.

Referințe bibliografice

- [1] Buzatu, N.E. – *Fenomenul consumului de substanțe noi cu proprietăți psihoactive („etnobotanice”)*. Aspecte penale, criminologice, criminalistice și medicale, Editura Universul Juridic, București, 2018, p. 5.
- [2] Vrabie, V. – *Sexualitatea în natura vie*, Editura Dobrogea, Constanța, 2001, p. 89.
- [3] Rășcanu, R.; Zivari, M. – *Psihologie și psihopatologie în dependența de drog*, Editura Ars Docendi, 2002, p. 336.
- [4] Coord. Ardelean H. – *Droguri și toxicomani*, Editura Europrint, Oradea, 2001, p. 4.
- [5] Ștefan, C. E. – *Flagelul drogurilor*, Editura CERMAPRINT, București, 2006, p. 83.
- [6] RAPORT pentru Centrul European de Monitorizare a Drogurilor și a Dependenței de Droguri realizat de Punctul Național privind Drogurile (Observatorul Român pentru Droguri și Toxicomanii) din Rețeaua Europeană a Punctelor Naționale Focale privind Drogurile, *România. Situația în domeniul drogurilor 2003*, p. 13
- [7] Idem, p. 7.

-
- [8] EMCDDA; ANA – *Raport național privind situația drogurilor 2013, România. Noi evoluții, tendințe și informații detaliate cu privire la temele de interes european*, REITOX, București, 2011, p. 196.
- [9] EMCDDA; ANA – *Raport național privind situația drogurilor 2013, România. Noi evoluții, tendințe și informații detaliate cu privire la temele de interes european*, REITOX, București, 2013, p. 201.
- [10] EMCDDA; ANA – *Raport național privind situația drogurilor 2014, România. Noi evoluții și tendințe*, REITOX, București, 2014, p. 182.

DETERMINAREA DIMENSIUNILOR REALE ALE OBIECTELOR DIN CADRUL UNEI FOTOGRAFII, ÎN CADRUL EXPERTIZELOR TRASEOLOGICE

Comisar șef de poliție Mihai CANDET

Inspectoratul de Poliție Județean Bacău

Expert criminalist oficial

E-mail: mihai_candet@yahoo.com

Rezumat

Datorită obiectului propriu de cercetare, Criminalisticii îi sunt specifice anumite metode de cunoaștere, unele dintre ele tipice Criminalisticii ca știință, altele comune mai multor științe, dar adaptate și aplicate într-un mod particular potrivit obiectului său. Adaptarea și aplicarea metodelor noi de investigare/examinare sunt necesare datorită evoluției metodelor de comitere a infracțiunilor, fapt ce a condus la dezvoltarea tehnicii și a metodelor din cadrul laboratoarelor de expertiză. În cadrul lucrării, voi prezenta două metode de examinare criminalistică în activitatea de expertiză criminalistică traseologică prin folosirea unui soft nou de examinare a imaginilor („Lucia Forensic”). În primul caz, s-a realizat o examinare pentru stabilirea dimensiunii unui reper dintr-o fotografie prin aplicarea unei metode cunoscute. În al doilea caz, s-a realizat o examinare pentru stabilirea dimensiunii unor repere dintr-o fotografie, folosind metode aplicate din geometria plană și în spațiu.

Cuvinte-cheie: examinare; expertiza criminalistică; traseologie; metode; identificare.

I. Aspecte introductive

Ținând seama de specificul obiectului său și de natura sarcinilor pe care le are, criminalistica, elaborează metode proprii de investigație a lumii înconjurătoare.

Metodele, odată elaborate, sunt aplicabile în activitatea de descoperire, cercetare și prevenire a infracțiunilor, fiind supuse totodată unui proces continuu de perfecționare. În funcție de progresele științei și tehnicii, de metodele și mijloacele folosite de infractori, metodele criminalisticii se modifică ori sunt înlocuite cu altele, mai eficiente pentru noua etapă de luptă împotriva criminalității.

În activitatea complexă de prevenire și combatere a fenomenului criminalității, în lupta dusă de organele judiciare pentru descoperirea infracțiunilor și identificarea autorilor, se face tot mai mult simțită nevoia recurgerii la metode, mijloace și procedee din ce în ce mai perfecționate și eficiente. Toate acestea nu pot reprezenta decât rodul cercetării științei criminalistice, sau al celor mai noi cercetări în quasitotalitatea domeniilor științei și tehnicii¹.

În acest sens, în vasta activitate de cercetare criminalistică, expertiza este o activitate de cercetare științifică desfășurată, la cererea organelor judiciare, de persoane cu cunoștințe de strictă specialitate asupra persoanelor, fenomenelor, obiectelor sau urmelor, în vederea clarificării unor fapte sau împrejurări, sau pentru identificarea obiectelor creatoare de urme.

În ultima perioadă, datorită dotărilor tehnice de care dispun laboratoarele criminalistice, se pun la dispoziția justiției noi metode și procedee științifice, prin care se pot obține mijloace de probă ce contribuie la soluționarea cauzelor penale.

¹ Camil Suciu, Criminalistica, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972.

În continuare, în prima parte a lucrării, voi prezenta metoda identificării dimensiunilor unor repere în cadrul fotografiilor judiciare sau ocazionale, precum și efectuarea de măsurători în cadrul acestora, ca metodă de lucru cunoscută și prezentată în Volumul III al „Tratatului Practic de Criminalistică”, Ediția 1980. În cea de-a doua parte, voi prezenta două lucrări practice, cu aplicații ale metodei prezentate, realizate cu ajutorul programului „LUCIA FORENSIC”. În prima lucrare am aplicat metoda cunoscută și descrisă în „Tratatului Practic de Criminalistică”, Ediția 1980, aplicată în spațiu. În cea de-a doua lucrare, am aplicat o metodă nouă de determinare, ținând cont de axioma paralelelor lui Euclid din geometrie.

II. Prezentarea pe scurt a metodei

Fundamentul științific al metodei, este constituit de posibilitatea determinării științifice a dimensiunilor unor repere, corpuri sau distanțe situate în planuri diferite, într-o fotografie judiciară sau ocazională, prin metoda supraproiecției fotografiei examinate cu cea executată experimental în aceleași condiții cu reper metric, sau prin efectuarea de calibrări și măsurători analogice, când se cunoaște sau nu dimensiunea unui reper în cadrul aceleiași fotografii.

În cadrul acestei metode, sunt necesare următoarele mijloace tehnice:

- aparat de fotografiat;
- trepied de fotografiere;
- instrumente cu diviziuni metrice reale, colorate contrast pentru realizarea fotografiei metrice: riglă gradată, metru rigid, bandă divizată în segmente de 10 cm, colorate alternativ în alb și negru etc.

Aplicarea metodei este posibilă prin parcurgerea următoarelor etape:

a) *Etapă identificării reperelor la fața locului*, a măsurătorilor directe și efectuarea de calcule:

- stabilirea în teren a bazei fotografice față de subiect și identificarea locului exact în care s-a aflat subiectul în momentul fotografierii;
- stabilirea, pe fotografia ocazională sau judiciară, a minimum patru elemente de referință situate în teren, două câte două, în planuri verticale diferite, care în fotografie sunt coincidente, suprapunându-se două câte două, și identificarea lor concretă la fața locului;
- efectuarea de măsurători directe la fața locului;
- determinarea exactă a locului de unde s-a executat fotografierea și a poziției aparatului fotografic în momentul fotografierii;
- determinarea distanței focale „F” a aparatului fotografic cu care a fost realizată fotografia ocazională sau judiciară;

b) *Etapă aducerii la scară a fotografiei*:

- executarea la fața locului a fotografiei metrice, din punctul stabilit ca fiind locul de unde a fost făcută fotografia ocazională sau judiciară;
- realizarea pozitivului metric, compus prin supraproiecția negativului fotografiei ocazionale sau judiciare cu cel al fotografiei metrice executate la fața locului;

c) *Etapă aducerii la mărime naturală a fotografiei*:

- aducerea la mărime naturală a imaginii subiectului din pozitivul metric compus;
- aducerea la mărime naturală a subiectului ce interesează, conținut în fotografia ocazională sau judiciară inițială;

d) *Demonstrația* se realizează prin:

- fundamentarea calculelor pe formule matematice și reprezentări grafice pentru determinarea locului din spațiu din care s-a făcut fotografia inițială;

- marcarea pe pozitivul metric compus, a punctelor de referință suprapuse și a principalelor elemente caracteristice fiecăreia din cele două imagini fotografice componente;
- marcarea pe pozitivul metric compus, adus la mărime naturală și pe cel reprodus după fotografia inițială, adus de asemenea la mărime naturală, a unui număr de 4-6 puncte și a distanțelor dintre ele în valoarea naturală.

e) *Formularea concluziei* (cert pozitivă, sau imposibilitate).

III. Aplicații practice

În continuare, voi prezenta două rezumate extrase din două expertize traseologice în dosare diferite, în care, la primul caz rezolvarea răspunsurilor la întrebările puse de organele de urmărire penală, au fost posibile cu aplicarea metodei de lucru prezentată mai sus, dar mult simplificată, datorită programului „LUCIA FORENSIC”. În ambele cazuri, stabilirea dimensiunilor reale ale obiectelor fotografiate cu aparate necunoscute, se face numai cu o anumită aproximație și numai în cazurile când copia pozitivă a fost obținută aproximativ în aceleași condiții ca cele descrise mai sus, sau când între obiectele fotografiate există unele cu dimensiuni cunoscute.

A. În primul caz, se pune problema stabilirii lungimii pasului în alergare, a unui copil în vârstă de 8 ani, victima unui accident rutier, după o fotografie a acestuia, realizată cu un aparat fotografic necunoscut.

Examinarea imaginii pusă la dispoziție, a evidențiat faptul că fotografia a fost efectuată dintr-o poziție oblic-lateral dreapta față de direcția de deplasare a copilului, iar măsurarea lungimii pasului copilului din imagine, constă în stabilirea distanței dintre două puncte situate în planuri diferite (Foto nr. 1).

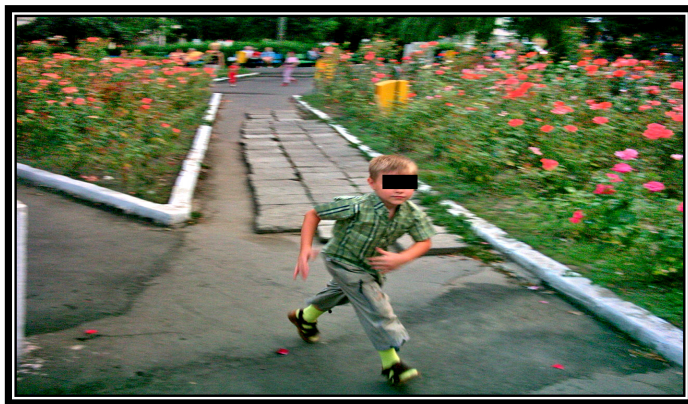

Foto nr. 1

Pentru efectuarea expertizei, în primul rând, a fost identificat locul unde a fost realizată fotografia în litigiu, au fost efectuate măsurători ale diferitelor repere din zona ce se regăsește în imaginea pusă la dispoziție, s-a stabilit cu aproximație locul unde se afla copilul în momentul efectuării fotografiei și de asemenea, s-a stabilit cu aproximație locul de unde a fost fotografiat copilul. În acest sens, s-au realizat fotografii din unghiuri și poziții diferite, cu banda metrică așezată pe diferite traiectorii, cât și pe direcția de deplasare a copilului. Ilustrez în continuare una din fotografiile metrice realizate, prin Foto nr. 2.

Foto nr. 2

În continuare, am ales una din fotografiile efectuate la fața locului, cu banda metrică dispusă pe direcția de deplasare a copilului, realizată aproximativ din aceeași poziție cu cea din care a fost executată imaginea în litigiu, împreună cu fotografia considerată în litigiu. După calibrarea celor două imagini, în programul „LUCIA FORENSIC” și activarea funcției „TRANSPARENCY”, am realizat suprapunerea în transparență a acestora, așa cum se poate observa în Foto nr. 3.

Foto nr. 3

În urma acestei operații, s-a realizat poziționarea benzii metrice (care are dimensiunea pătratelor de 10 cm) pe direcția de deplasare a copilului, putând determina distanța dintre vârful piciorului stâng și călcâiul piciorului drept (foto nr. 3), care este de aprox. 50 cm (cu o eroare de ± 5 cm). Măsurătoarea este influențată de tipul aparatelor foto folosite, poziția din care au fost făcute și eventualele prelucrări ale imaginii.

Concluzia, în cazul de față, a fost că: „lungimea pasului copilului din imagine, în alergare, este de aproximativ 50 cm (± 5 cm).

Confirmarea rezultatului la care am ajuns, a fost adusă de calculele efectuate de către expertul tehnic auto, care a realizat expertiza tehnică a producerii evenimentului rutier, care, a avut aceeași concluzie referitoare la lungimea pasului copilului în alergare, respectiv aceeași valoare (50 cm ± 5 cm).

B. În cel de-al doilea caz, se cere expertului criminalist, să stabilească o dimensiune a unui reper dintr-o fotografie, în care se cunoaște dimensiunea altui reper, dar situat în plan diferit cu reperul necunoscut.

Mai concret, se cere să se stabilească distanța de la sol la prima treaptă a platformei auto (Foto nr. 3), implicată într-un eveniment rutier grav, care a dus la distrugerea unui pod de cale ferată, datorită nerespectării gabaritului înălțimii.

În cazul de față, se pun la dispoziția expertului trei imagini realizate din unghiuri diferite, ce reprezintă platforma auto implicată în eveniment. Imaginile, au fost realizate cu un aparat foto necunoscut, fără a fi folosită bandă metrică sau un reper metric, în schimb, se cunosc dimensiunile anvelopelor platformei.

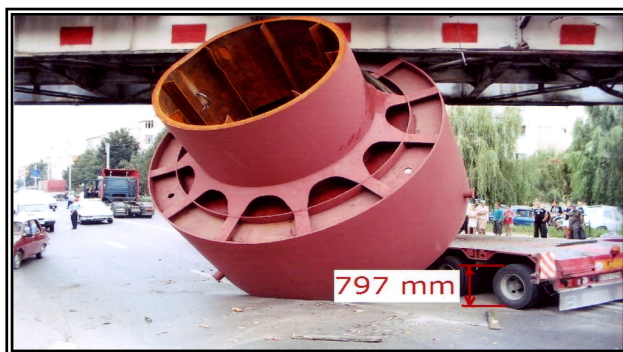

Foto nr. 1

Foto nr. 2

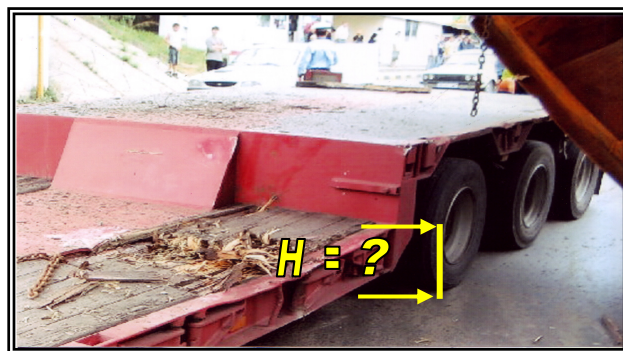

Foto nr. 3

Ca și în cazul prezentat anterior, reperele cunoscute se află în planuri diferite, între ele, iar dimensiunea care trebuie determinată se află de asemenea în plan diferit de reperele cunoscute.

Determinarea înălțimii platformei pe care se sprijină piesa (Foto nr. 3), a fost posibilă prin efectuarea de calibrări și măsurători repetate, din planul îndepărtat până la planul în care se află reperul care trebuie determinat. Astfel, am pornit de la calibrarea pe ultima anvelopă din imaginea ilustrată în foto nr. 2, apoi prin trasarea unor axe pe circumferința celor două anvelope vizibile în această imagine și a marginii platformei exterioare, am stabilit înălțimea platformei superioare pe ultima și penultima axă. În urma măsurătorilor, s-au obținut valorile: 999 mm la ultima axă, respectiv 969 mm (Foto nr. 4), observând că există o diferență de circa 30 mm între ele. Această diferență, poate fi dată de înclinația platformei (partea din față a platformei se sprijină direct pe asfalt), sau poate rezulta în urma unor erori de măsurătoare. Ținând cont de faptul că în realitate dimensiunile reperelor din imagine sunt mari (de ordinul metrilor și a zecilor de metri), o eroare de 30 mm, consider că reprezintă o valoare mică.

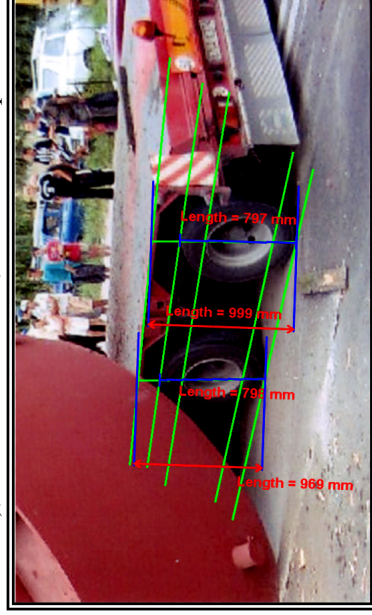

Foto nr. 4

În continuare, pentru imaginea reprezentativă, am efectuat aceleași activități ca cele descrise anterior, pe prima și cea de-a doua osie din partea anterioară a platformei. În timpul calibrării și a măsurătorilor, am stabilit următoarele dimensiuni:

- înălțimea platformei superioare în dreptul celei de-a doua osii, este de 973 mm;
- înălțimea platformei superioare în dreptul primei osii, este de 953 mm;

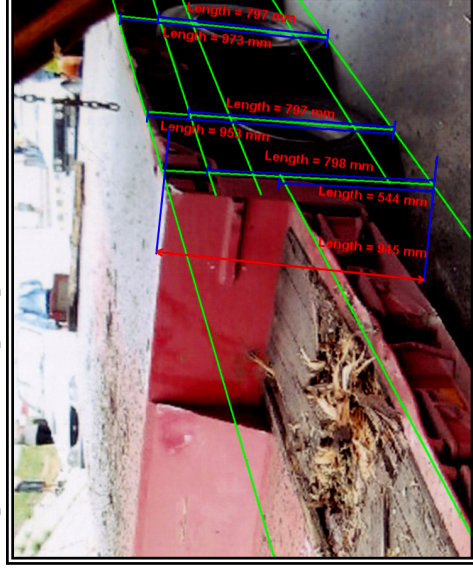

Foto nr. 5

Concluzii

Caracterul de știință al criminalistici, este evidențiat de faptul că aceasta elaborează metode tehnico-științifice și tactice, precum și mijloacele necesare aplicării lor, pentru îndeplinirea activităților prevăzute de legea procesual-penală, având ca scop prevenirea și descoperirea infracțiunilor. Criminalistica își creează mijloace tehnice, metode și procedee proprii de lucru pe baza celor mai noi cuceriri ale științei sau, după caz, adaptează, dezvoltă și perfecționează altele, din diverse domenii ale științei (chimie, fizică, fizică nucleară, matematică, biologie, antropologie, medicină, s.a.).

Progresele tehnico-științifice contemporane, precum și cercetarea fundamentală și aplicativă criminalistică duc la crearea și perfecționarea continuă a acestor metode, de aceea se impune cunoașterea și folosirea lor permanentă de către toți cei ce desfășoară activități de criminalistică, precum și perfecționarea acestor metode de către specialiștii/expertii criminaliști.

Referințe bibliografice

- [1] Camil Suciu, *Criminalistica*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972.
- [2] *Tratat practic de criminalistică*, Vol. I-V, 1976.
- [3] Instrucțiunea de lucru „Lucia Forensic” privind procesarea și compararea imaginilor digitale.
- [4] Noțiuni de geometrie plană și în spațiu

MOTIVAȚIA COMPORTAMENTULUI INFRAȚIONAL LA PERSOANELE AFLATE ÎN DETENȚIE

Comisar șef de penitenciare Vasile SCUTARU

Școala Națională de Pregătire a Agenților de Penitenciare (SNPAP) Tg. Ocna

E-mail: smaptgocna@anp.gov.ro

Comisar șef de penitenciare Valeriu ȘTEFĂNESCU

Școala Națională de Pregătire a Agenților de Penitenciare (SNPAP) Tg. Ocna

Subcomisar de penitenciare Silvia MUNTEANU

Școala Națională de Pregătire a Agenților de Penitenciare (SNPAP) Tg. Ocna

Subcomisar de penitenciare Carmen PREDA

Școala Națională de Pregătire a Agenților de Penitenciare (SNPAP) Tg. Ocna

Asist. univ. drd. Adrian LUPAȘCU

Universitatea George Bacovia din Bacău

E-mail: adrian.lupascu@ugb.ro

(Când mușchetarii au pătruns în Bastilia pentru a-l elibera pe Filip)

„Porthos - A funcționat!

Athos - Evident ! Este o închisoare.

Problema nu se pune cum să ajungi în închisoare,

ci cum să ieși din închisoare.,

Rezumat

Identificarea metodei după care diversele categorii de deținuți își motivează infracțiunile comise este extrem de importantă pentru descifrarea factorilor premergători și a contextelor de justificare utilizate de aceștia. Pentru aplicarea măsurilor concrete de control al criminalității, este foarte importantă investigarea tipologiei motivației infracționale la deținuții români, legătura acestora cu propria situație socială, schimbările apărute în orizontul temporal, atitudinea față de pedepsele primite, ș.a.

Cuvinte-cheie: *infracțiune; infractor; deținut; recidivist; studiu; motivație infracțională.*

Introducere

Infractorul se prezintă ca o personalitate deformată, ceea ce îi permite comiterea unor acțiuni atipice cu caracter antisocial sau disocial. El apare ca un individ cu o insuficientă maturizare socială, cu deficiențe de integrare socială, intră în conflict cu cerințele sistemului valorico-normativ și cultural al societății în care trăiește [1].

„Ca să înlături efectul, trebuie să înlături cauza” - un principiu general valabil, inclusiv cu privire la comportamentele infracționale care ascund adevăratele cauze ale faptelor, de cele mai multe ori greu de conturat printre răspunsurile la un simplu chestionar. Ca urmare, în vederea identificării adevăratelor cauze ale comportamentelor infracționale ale persoanelor aflate în detenție, am procedat la efectuarea unui studiu complex, adresat atât deținuților, cât și agenților supraveghetori din penitenciare.

Studiul a fost realizat pe baza chestionarelor aplicate deținuților din toate unitățile penitenciare din țară, într-un procent relevant - minim 10% din efectivul pe unitate, din care

50% recidiviști, și minim 10 persoane pe unitate din rândul agenților supraveghetori și șefilor de secție, precum și minim 5 persoane pe unitate din cadrul Sectorului Reintegrare Socială.

La această dată, în unitățile penitenciare din țară, peste 50 % (59,32%) au vârsta cuprinsă între 22-40 de ani, respectiv: - între 22-30 ani - 28,51%; - între 31-40 ani - 30,81%, așa cum se poate vedea din Figura nr. 1.

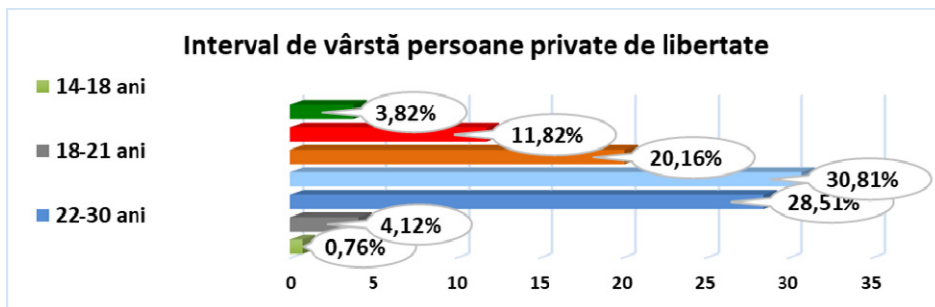

Figura nr. 1. Intervalul de vârstă al persoanelor private de libertate (procentual)

În concordanță cu populația penitenciară, eșantionul considerat reprezentativ, cuprinde toate categoriile de variabile: - vârstă (minori și adulți); - sex (masculin și feminin); - situație juridică (nerecidiviști, recidiviști, cu antecedente penale); - nivel de școlarizare (fără studii, studii medii, studii superioare), - status social (căsătorit, necăsătorit, concubinaj, divorțat, văduv); - status economic (angajat, șomer, fără ocupație); - reprezentativitate din punct de vedere demografic, unitățile penitenciare fiind distribuite pe toată aria geografică a României.

La acest studiu au răspuns 1701 persoane private de libertate, reprezentând, la această dată, 8,02% din totalul de 21217 persoane aflate în detenție (dinamica efectivelor noiembrie 2018), în peste 43 de unități penitenciare din țară.

I. Obiectivele studiului

Obiectivele generale ale studiului nostru au fost, pe de o parte:

- fenomenul infracțional prin identificarea motivațiilor principale care au stat la baza comportamentului delicvent;
- asumarea responsabilității pentru faptele comise sau plasarea motivelor infracțiunii în alt context social;
- determinarea principalilor factori sociali cu potențial de susținere, care ar veni în sprijinul eliminării riscului unei posibile recidive;
- identificarea motivațiilor care au rol de suport intern pentru o conduită post-infracțională corectă moral și social;
- relevarea aspectelor sociale, economice, culturale care ar favoriza și ar declanșa recidiva, pentru persoanele private de libertate și pe de altă parte, din perspectiva angajaților sistemului penitenciar:
 - identificarea principalelor motive favorizante în comiterea infracțiunilor;
 - eficiența activităților cultural-educative desfășurate în penitenciar și acțiunea lor din perspectiva reducerii agresivității și predispoziției spre abateri disciplinare;
 - măsura în care asumarea responsabilităților zilnice a deținuților, ar diminua convingerile infracționale și ar crește gradul de responsabilizare;
 - perspective, strategii, viziuni pentru diminuarea/reducerea riscului de recidivă la deținuți;

II. Informații despre deținuții respondenți

Majoritatea declarată a respondenților sunt bărbați, aceștia reprezentând 86,13% din totalul de 1559 de răspunsuri și doar 5,53% este reprezentat de segmentul feminin, așa cum se poate vedea din Tabelul nr. 1 și Figura nr. 2, de mai jos.

Respondenți în funcție de sex (numeric și procentual)		Total	Fără răspuns
Bărbați	Femei		
1465	94	1559	142
86,13%	56,53%	91,65%	8,35

Tabelul nr. 1 Reprezentarea numerică a respondenților în funcție de sex

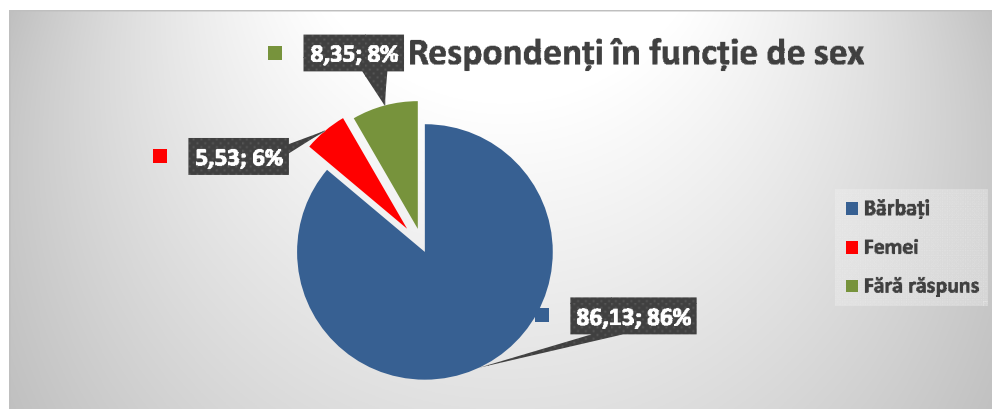

Figura nr. 2. Reprezentarea grafică a respondenților în funcție de sex (procentual)

Din punct de vedere al **reședinței**, persoanele private de libertate respondente în proporție de 61% au menționat că sunt din mediul urban și 35% din mediul rural, așa cum se poate vedea din Figura nr. 3.

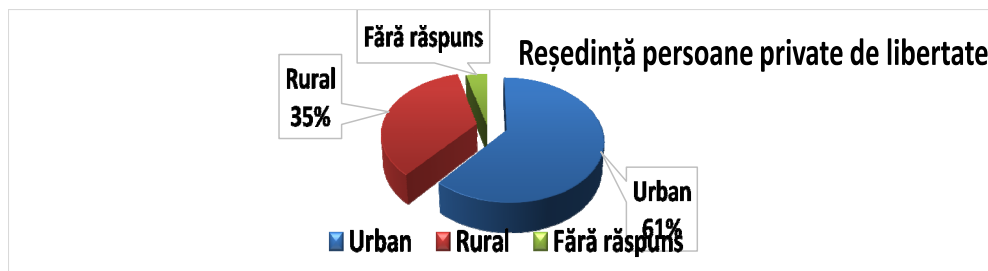

Figura nr. 3. Reprezentarea grafică a mediului de reședință a persoanelor private de libertate (procentual)

Având în vedere că cercetările anterioare au confirmat faptul că „există o corelație între conduita delicventă și nivelul de pregătire școlară, în sensul că, un nivel de pregătire școlară foarte scăzut se constituie într-un factor predictor al unui posibil comportament deviant, în raport cu cerințele vieții și activității școlare” [2], acest studiu a avut în vedere și nivelul studiilor persoanelor chestionate.

Astfel, în ceea ce privește **nivelul de școlarizare**, peste 36,8% dintre cei chestionați au menționat că sunt absolvenți de studii liceale. Studii medii/gimnaziale au peste 25% dintre aceștia, și doar 5,35% au declarat că nu au deloc educație școlară. Un procent destul de mare este cel al absolvenților de învățământ superior - 11,64%.

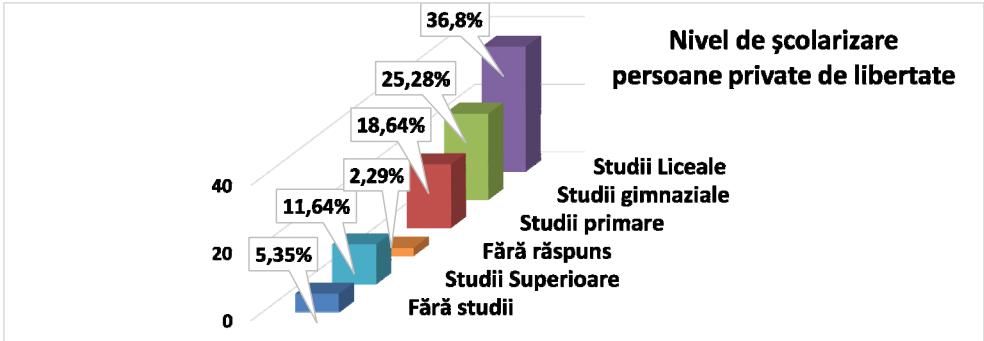

Figura nr. 4. Reprezentarea grafică a nivelului de școlarizare a persoanelor private de libertate (procentual)

Chiar dacă nu în totalitate, nivelul de adaptare și integrare școlară sunt doi indicatori foarte importanți, în detectarea așa numiților „copii problemă” și mai târziu, „adolescenți problemă”.

În contextul actual, motivațiile psihologice care au contribuit la declanșarea comportamentului infracțional, fac deosebirea între cei cu sau fără studii.

Ocupația persoanelor respondente înainte de condamnare, se prezintă în Figura nr. 5.

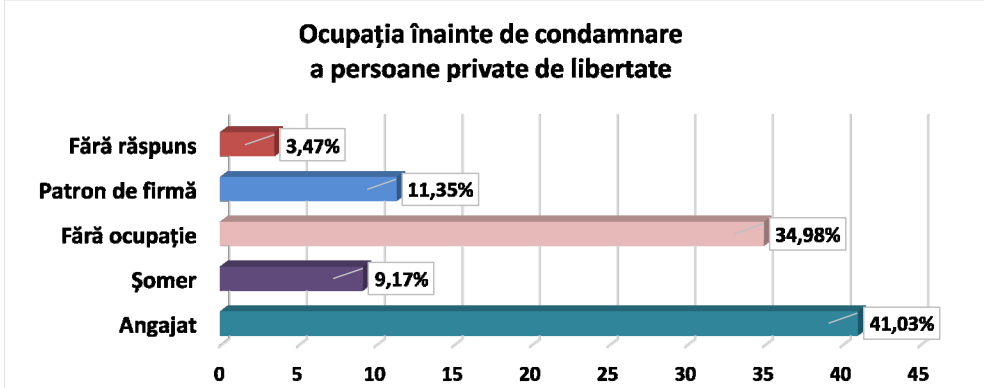

Figura nr. 5. Reprezentarea grafică a ocupației înainte de condamnare a persoanelor private de libertate (procentual)

Din punct de vedere al **duratei condamnării** persoanelor respondente, situația se prezintă ca în Tabelul nr. 2 și Figura nr. 6.

Durata condamnării (numeric și procentual)					
1-3 ani	3-5 ani	5-10 ani	Peste 10 ani	Total răspunsuri	Fără răspuns
292	450	421	446	1609	92
17,17%	26,46%	24,75%	26,22	94,59%	5,41%

Tabelul nr. 2. Reprezentarea numerică a condamnărilor pe ani

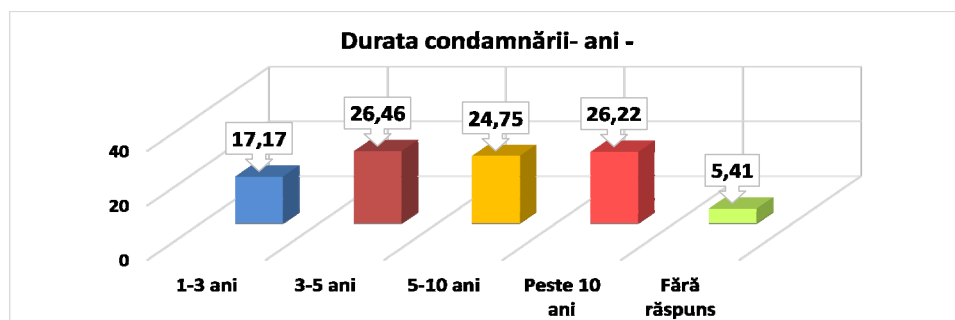

Figura nr. 6. Reprezentarea grafică a condamnărilor pe ani, la persoanele private de libertate (procentual)

Pe *tipuri de infracțiuni săvârșite*, situația persoanelor respondente se prezintă conform Tabelului nr. 3 și a Figurii nr. 7.

Nr. crt.	Tipul de infracțiune săvârșit	Total răspunsuri	Procent
1.	Omor	316	18,58%
2.	Vătămare corporală	38	2,23%
3.	Vătămare corporală gravă	37	2,18%
4.	Lovituri cauzatoare de moarte	27	1,19%
5.	Tălhărie	197	11,58%
6.	Infracțiuni circulație rutieră	109	6,41%
7.	Corupție	45	2,65%
8.	Infracțiuni financiare	131	7,70%
9.	Infracțiuni silvice	10	0,95%
10.	Trafic de droguri	116	6,82%
11.	Crimă organizată	22	1,29%
12.	Proxenetism	66	3,88%
13.	Furt	198	17,52%
14.	Tentativă de omor	12	0,71%
15.	Viol	8	0,47%
16.	Înșelăciune	4	0,24%
17.	Abandon familie	2	0,12%
18.	Pornografie	1	0,06%
19.	Trafic de minori	1	0,06%
20.	Contrabandă	2	0,12%
21.	Privare de libertate	2	0,12%
22.	Ultraj	2	0,12%
23.	Trafic de persoane	1	0,06%
24.	Fals, uz de fals	1	0,06%
25.	Trafic emigranți	1	0,06%
26.	Deranj public	1	0,06%
27.	Delapidare	1	0,06%
28.	Altele	283	16,64%

Tabelul nr. 3. Reprezentarea numerică a tipurilor de infracțiuni săvârșite de persoanele respondente

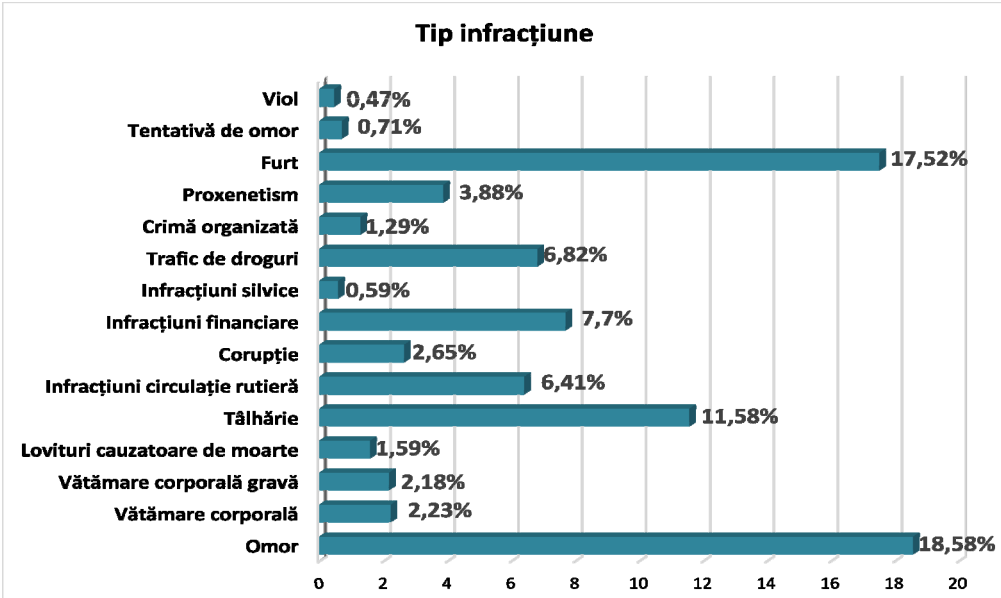

Figura nr. 7. Reprezentarea grafică a tipurilor de infracțiuni săvârșite (procentual)

Starea de recidivă a persoanelor respondente este reprezentată în Tabelul nr. 4 și Figura nr. 8 de mai jos.

Starea de recidivă			Numeric și procentual	
Nerecidivist	Cu antecedente penale	Recidivist	Total răspunsuri	Fără răspuns
694	227	686	1610	91
40,80%	15,74%	40,33%	94,65%	5,35%

Tabelul nr. 4. Reprezentarea numerică a stării de recidivă

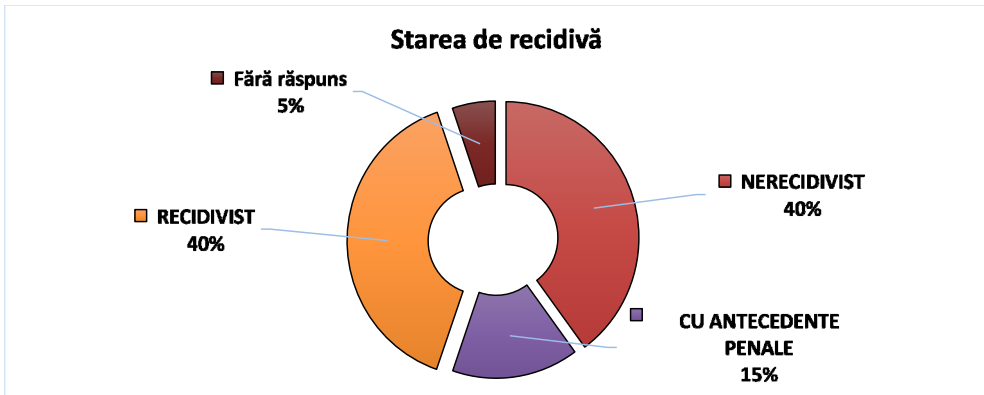

Figura nr. 8. Reprezentarea grafică a stării de recidivă a persoanelor private de libertate (procentual)

Rezultatele statistice privind starea de recidivă pun în evidență, egalitatea numărului recidiviștilor 40,33%, cu cel al nerecidiviștilor 40,80%.

Una dintre cele mai recente direcții de analiză a recidivismului, descrisă în doctrina sociologică și criminologică, este aceea a „*carierii infracționale*”. Rezultatele cercetărilor au

avut drept scop evidențierea pattern-urilor activității infracționale [3]. S-a constatat că, indivizii care debutează timpuriu în activitatea delicventă, comparativ cu cei ale căror comportamente antisociale încep să se manifeste în adolescență, tind să comită un volum mai mare de infracțiuni, să se implice în acte cu un nivel sporit de gravitate și să aibă o carieră infracțională de mai lungă durată.

Principalii factori de risc ai recidivei sunt considerați:

- socializarea inadecvată în cadrul familiei (familii dezorganizate, destrămate, monoparentale);
- asocierea cu grupuri infracționale;

Primele concluzii persoanele private de libertate respondente

- vârsta de debut a activității delincvente este situată, cel mai frecvent, în intervalul 8-14 ani, în acest studiu sunt 4,3% minori cu vârsta cuprinsă între 14-18 ani;
- vârsta la care un individ obișnuiește să își încheie cariera infracțională este, de obicei, plasată în intervalul 20-40 ani, în acest studiu peste 50%, respectiv 53,44%, au vârste cuprinse între 21 și 40 de ani;
- prevalența comportamentului infracțional atinge punctul maxim în adolescența târzie, respectiv în perioada de vârstă cuprinsă între 15-19 ani, având 32,80% de tineri cu acest interval de vârstă;
- pe măsură ce înaintează în vârstă, infractorii tind să comită mai puține activități infracționale, 6,94% se situează în segmentul 51-60 de ani;

Responsabilitatea cu privire la starea de detenție în care se află. În vederea realizării obiectivului acestui studiu privind asumarea responsabilității pentru faptele comise sau plasarea motivelor infracțiunii în alt context social, o întrebare interesantă a fost „pe cine considerați responsabil pentru că vă aflați în penitenciar?”, pentru a analiza astfel asupra cui aruncă vina persoanele respondente, aflate în executarea pedepsei. Situația răspunsurilor acordate se poate vedea în Tabelul nr. 5 și Figura nr. 9 de mai jos.

„Pe cine considerați responsabil pentru că vă aflați în penitenciar?”

Responsabili pentru starea de detenție (numeric și personal)							
Nr. crt.	Pe dvs.	Familia	Societatea	Anturajul	Procurorul	Judecătorul	Altceineva
	1015 59,67%	72 4,23%	110 6,47%	354 20,81%	178 10,46%	133 7,82%	70 4,12%

Tabelul nr. 5. Reprezentarea numerică a responsabililor pentru starea de detenție

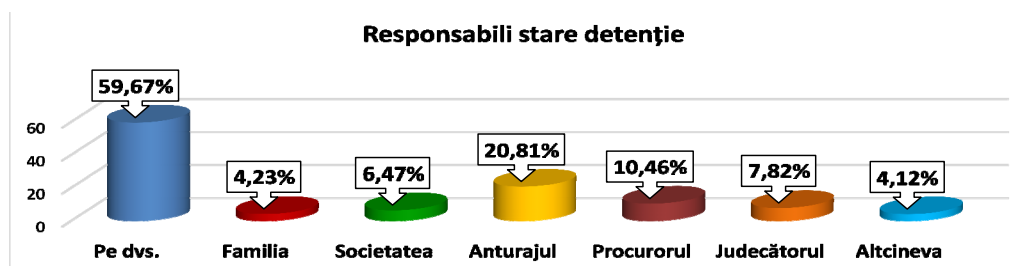

Figura nr. 9. Reprezentarea grafică a responsabililor pentru starea de detenție (procentual)

După cum se poate observa, cei mai mulți dintre respondenți, 59,67% se consideră responsabili de fapta comisă și de starea de detenție în care se află. Pe locul doi, în procent de 20,81% dintre respondenți apreciază că anturajul i-a adus în situația în care se află, iar pe locul trei și patru, în procent de 10,46%, respectiv de 7,82%, respondenții apreciază că procurorul, respectiv judecătorul sunt responsabili de starea de detenție în care se află. În aceste condiții se poate aprecia deja că, aproximativ 10% dintre persoanele cercetate se consideră victime ale abuzurilor din justiție, acest procent situându-se în tendințele manifestate la momentul actual la nivel național.

III. Rezultatele studiului

În urma centralizării datelor privind răspunsurile acordate, s-a procedat la identificarea motivațiilor principale care au stat la baza comportamentului delictiv, acestea constituind și principalele cauze ale faptelor comise în ceea ce privește persoanele respondente. Situația privind motivele care au stat la baza săvârșirii infracțiunilor de către respondenți, este prezentată în Figura nr. 10 de mai jos.

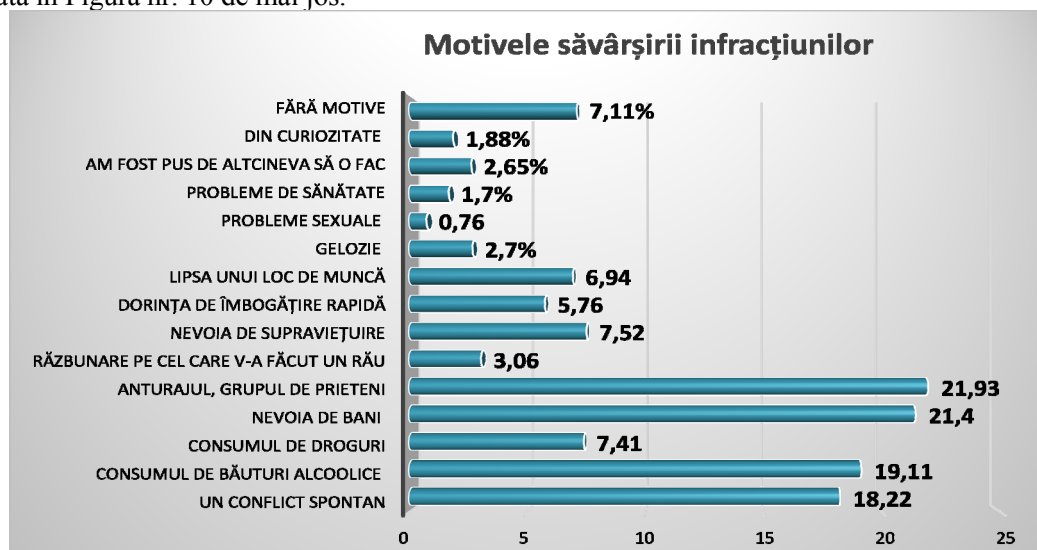

Figura nr. 10. Reprezentarea grafică a motivelor săvârșirii infracțiunii (procentual)

Din figura de mai sus se poate observa că, primele trei cauze și motive care au favorizat săvârșirea infracțiunilor, recunoscute de către autorii acestora, aflați în penitenciar, sunt și cele care sunt cel mai mult vehiculate de cercetarea criminologică, respectiv: *anturajul*, *nevoia de bani (sărăcia)* și *consumul de băuturi alcoolice*.

Astfel, în proporție de 21,93% dintre persoanele deținute, apreciază că principalul motiv care a determinat comiterea infracțiunii de către aceștia o reprezintă anturajul, respectiv grupul de prieteni din care fac parte. Acest aspect coincide cu mare parte din studiile criminologice¹, care identifică ca și condiție favorizantă importantă ale fenomenului criminal ca fiind anturajul cu predispoziție către comiterea de acte antisociale. Urmează, la mică distanță,

¹ A se vedea în acest sens: Nelu Niță, *Criminologie generală*, Editura Tehnopress, Iași, 2013, p. 149. La aceeași concluzie au ajuns, în cercetările lor, și unii specialiști care au constatat că, mai mult de 98% din delincvenții observați aveau în mare măsură, în anturajul lor, prieteni delincvenți, în timp ce mai puțin de 8% din nondelincvenții observați aveau prieteni delincvenți în anturajul lor [S. Glueck, E. Glueck, 1950, pag. 163].

nevoia de bani menționată de 21,4% dintre respondenți, în conceptele criminologice sărăcia fiind una dintre cauzele importante ale etiologiei criminalității. În acest sens, T. Amza menționa că „unde există șomaj și criminalitate, există și sărăcie”². Pe locul trei se situează consumul de băuturi alcoolice în răspunsurile la chestionar, cu 19,11%, aceasta fiind o condiție importantă care favorizează săvârșirea infracțiunii, fiind într-o legătură strânsă cu celelalte 2 motive menționate mai sus, anturajul și nevoia de bani, astfel încât se poate aprecia că nu poate fi valabil niciunul dintre motivele menționate, decât în prezența celorlalte două.

De remarcat, este faptul că 18,22% dintre respondenți au în vedere ca motiv al comiterii faptei de către ei conflictul spontan, care în mod implicit poate fi legat cel puțin de unul din cele trei motive menționate mai sus, respectiv: anturajul, nevoia de bani și consumul de băuturi alcoolice.

Având în vedere motivele care i-au determinat la săvârșirea infracțiunii, un interes deosebit în cadrul studiului îl are și stabilirea vârstei de la care respondenții au comis prima infracțiune. În acest sens, conform datelor din Figura nr. 11, răspunsurile acordate sunt foarte semnificative, vârsta prevalentă pentru comiterea primei infracțiuni fiind cuprinsă între 18-25 ani, nefiind de ignorat nici vârsta cuprinsă între 14-17 ani, corespunzătoare delincvenței juvenile.

„Dacă sunteți recidivist, la ce vârstă ați comis prima infracțiune ?”

Intervale vârstă primă infracțiune

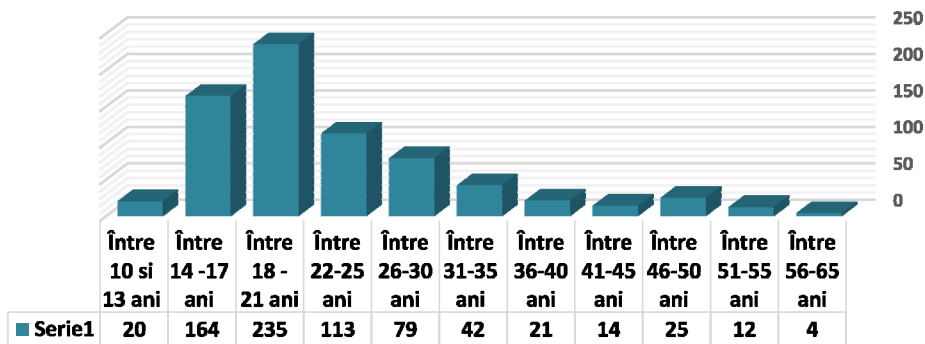

Figura nr. 11. Reprezentarea grafică interval de vârstă primă infracțiune (numeric)

În concordanță cu rezultatele majorității studiilor, un individ își începe, cel mai frecvent, cariera infracțională înainte de vârsta de 10 ani, rata inițierii în activități delicvente și criminale atingând valoarea maximă în perioada adolescenței (14-21 ani) [4].

Tendențele antisociale din timpul copilăriei, manifestate printr-o serie lungă de trăsături și fapte antisociale (cum sunt: furturile, tâlhăriile, consumul de droguri, impulsivitate, ostilitatea față de orice autoritate, rezultatele slabe la școală, agresiunile verbale și fizice, vagabondajul, abandonul școlar, grupurile delicvente etc.), constituie cei mai buni predictorii ai implicării ulterioare a minorului în acte de delincvență și infracționalitate.

Familia poate exercita o influență negativă puternică asupra comportamentului copilului, fiind stabilite corelații puternice între conduita delicventă și stilurile disciplinare severe și inconsistente adoptate de părinți, nivelul foarte redus de comunicare și relaționare în familie, lipsa afectivității, abuzul, lipsa de control și supraveghere a copilului, cu precădere în

² Tudor Amza, 2002, Criminologie. Tratat de teorie și politică criminologică, Editura Lumina Lex, București, p. 340.

contextul actual din România, unde 18.000 de copii au părinții plecați în străinătate la muncă, lăsați în grija unor bunici, rude apropiate sau vecini [5].

Obiectivul studiului privind, relevarea aspectelor sociale, economice, culturale care ar favoriza și ar declanșa recidiva pentru persoanele private de libertate, a fost realizat prin întrebarea referitoare la ce i-ar putea determina pe deținuții respondenți să săvârșească o nouă infracțiune. În concret situația privind răspunsurile acordate este prezentată în Tabelul nr. 6 și Figura nr. 12 de mai jos.

„Ce credeți că v-ar putea determina să săvârșiți o nouă infracțiune după ce veți fi liberat din pedeapsa actuală?”

Nr. crt.	Aspecte	Număr	Procent
1.	Dacă nu găsesc loc de muncă după prima lună de liberare	189	11,11%
2.	Dacă mă provoacă sau mă jignește cineva	92	5,41%
3.	Dacă nu găsesc o locuință în care să trăiesc	45	2,65%
4.	Dacă nu fac repede rost de bani ca să-mi cumpăr ce-mi doresc	29	1,70%
5.	Dacă mă părăsește soția/concubina	48	2,82%
6.	Dacă ajung într-un anturaj nepotrivit	441	25,93%
7.	Dacă ajung să nu am ce mânca	110	6,47%
8.	Dacă o să ajung să consum iar droguri	104	6,11%
9.	Dacă o să ajung să consum iar băuturi alcoolice în exces	135	7,94%
10.	Dacă mă supără cineva foarte tare	117	6,88%
	Total	1310	77,01%

Tabelul nr. 6. Reprezentarea numerică a motivațiilor pentru recidivă

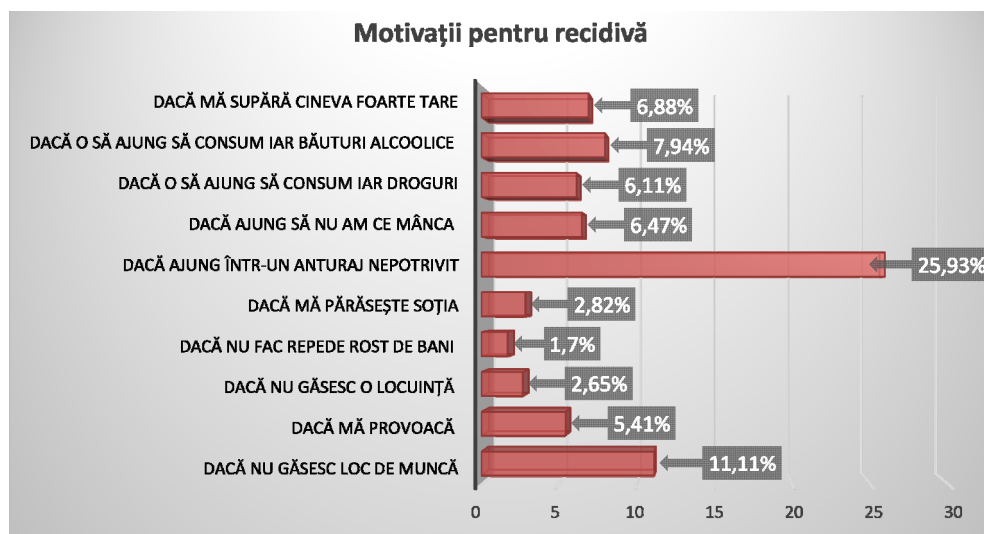

Figura nr. 12. Reprezentarea grafică a motivațiilor pentru recidivă (procentual)

În contextul motivelor puse în evidență de către deținuții respondenți, referitoare la cauzele și condițiile care i-au determinat să săvârșească infracțiunile pentru care execută pedeapsa cu închisoarea, sunt relevante răspunsurile referitoare la ce anume i-ar determina să comită noi infracțiuni după ispășirea pedepsei și liberare. Astfel, cele mai multe motivații care

ar sta la baza recidivei, sunt menționate: 1. dacă ajung într-un anturaj nepotrivit 25,93%; 2. dacă nu găsesc un loc de muncă 11,11%; 3. dacă o să ajung să consum iar băuturi alcoolice.

Concluzii

1. Eforturile de prevenire și control a criminalității nu pot ignora motivele pro-infracționale specifice unui delincvent sau unei categorii de delincvenți [6]. Chiar dacă aspectele generale sunt, în mare, cunoscute de cei care se ocupă de controlul și reducerea acestui fenomen social, înțelegerea proceselor mentale ale delincventului și contextul său de viață, care duc la decizia de a comite o infracțiune, sunt de o importanță practică aparte. Doar plecând de la aceste mecanisme generatoare de criminalitate, se vor putea lua măsurile adecvate pentru a corecta condițiile de viață sau modalitățile de neutralizare utilizate de delincvenți pentru a-și justifica modul de viață.

2. Instituția penitenciară este un loc de perspectivă socială care permite o viziune profundă asupra unor procese și dificultăți aflate la nivelul indivizilor, a familiilor acestora sau a comunităților din care fac parte. Ca urmare, plecând de la cunoașterea acestora, se vor putea înțelege și proiecta modalități de intervenție adecvate care, în final, vor limita dezvoltarea fenomenului infracțional.

3. Calitatea de deținut condiționează răspunsurile date de respondenți în cadrul acestei investigații privind motivația infracțională. Ei cântăresc întrebările utilizate și oferă/aleg răspunsurile care, din punctul lor de vedere, le asigură imaginea cea mai avantajoasă: de victime, de oameni urmăriți de ghinion, de cetățeni de care s-a profitat, de persoane care doar au ripostat la o provocare, de oameni cu lipsuri materiale majore care s-au sacrificat pentru familia lor etc. În lumea condamnaților, noii veniți găsesc justificări infracționale gata fabricate, ușor de înțeles și interiorizat, care le diminuează culpabilitatea și le reface echilibrul sufleteșc. În cazul recidiviștilor, elaborarea justificărilor infracționale este un amplu proces de creare a structurilor de auto-legitimare a stilului lor de viață.

5. Cunoașterea motivației infracționale permite înțelegerea criminalității din punctul de vedere al celor în cauză: modul cum au perceput lumea în care trăiesc, importanța dată nevoilor personale și ale familiilor lor, conștiința faptului că există sau nu mijloace legale de a le atinge, modul cum au evaluat reacția comunității față de o infracțiune sau alta, teamă sau nu de etichetare, atribuirea vinei pentru crima comisă sau pentru devenirea lor infracțională, sentimentul că pedeapsa primită e echivalentă cu fapta etc. Toate acestea favorizează o cunoaștere de profunzime a lumii delincvenților și a contextelor de viață în care s-au format [7].

6. Studiul realizat de noi arată că trebuie abandonate unele enunțuri (prejudecăți) despre particularitățile delincvenților care nu mai au susținere în realitățile întâlnite pe teren: avem în vedere faptul că ei provin în procente mari din familii organizate și nu din cele dezmembrate; că au avut o copilărie lipsită de griji și nu dominată de lipsuri și rele tratamente; că situația lor materială era destul de bună la data comiterii infracțiunii; că nivelul lor de școlarizare este deseori ridicat. Un lucru demn de remarcat este faptul că mulți din deținuții chestionați au copii, această situație contrazicând ceea ce s-a considerat o lungă perioadă, și anume, că familia și copiii sunt un factor moderator al criminalității [8].

7. Ținând cont de instrumentele utilizate, nu s-au găsit elemente particulare deosebite privind situațiile dinainte de înfăptuirea infracțiunilor, în care au fost angrenați deținuții investigați: acestea au fost împrejurări banale dar care au căpătat în ochii făptuitorilor semnificații aparte - lipsuri materiale, gelozia, răzbunarea, recuperarea unor sume de bani. Desigur,

experiență anterioară are un rol important la recidiviști, sub aspectul specializării infracționale și al cunoașterii vieții din penitenciar.

8. Așa zisele motive infracționale cele mai frecvent invocate de deținuți sunt „lipsurile materiale”, „căutarea unui trai ușor” și „provocarea victimei”, respectiv anturajul.

9. Majoritatea deținuților consideră pedepsele primite ca fiind prea aspre comparativ cu faptele comise, lucru de care au devenit conștienți - spun ei - în arestul poliției sau în penitenciar. Pe baza experienței noastre, avem convingerea că lucrurile nu stau așa, ci deținuții exprima o părere larg răspândită în lumea închisorilor: de câte ori au fost invitați să aducă argumente în acest sens, au fost puși în dificultate. Conduita deținuților în timpul executării pedepsei, este relativ bună.

Propuneri

1. Continuarea acestei investigații în anii următori se impune pentru a avea o imagine amplă asupra modului în care delincvenții români justifică infracțiunile comise și modificările acestora în timp [9]. În acest context vor trebui aduse anumite completări instrumentelor utilizate, pentru a releva aspecte de profunzime, precum:

- momentul și împrejurările de viață când au început să comită infracțiuni (existența pragului delincvențial, precocitatea traiectoriei delincvente, dacă se poate vorbi de o „ucenicie infracțională”);

- evaluarea gradului de maturizare infracțională;

- relevarea categoriilor de delincvenți din punct de vedere al poziției față de crimă, de exemplu, „executant” sau „inițiator”;

- modul în care, diferitele categorii de delincvenți, își reprezintă reacțiile comunității față de criminalitate în general, și anumite infracțiuni în special, precum și gradul de încredere/neîncredere în certitudinea pedepsei;

- distingerea, pentru fiecare delincvent, a motivelor exogene („oferite” de grupul de apartenență) și a celor endogene (trăsăturile sale de personalitate, educația primită etc.);

- precizarea în detaliu a relațiilor care se stabilesc între infractor și victimă înainte, în timpul și după consumarea crimei;

- rolul (pondera) experienței penitenciare în geneză recidivei: învățarea unor tehnici infracționale, schimbarea concepției despre viață, intrarea într-un grup infracțional constituit, amplificarea convingerilor infracționale, s.a.

- cauzele reale ale renunțării la delincvență în cazul recidiviștilor.

2. Concluzionăm că ar fi util înființarea în cadrul Administrației Naționale a Penitenciarelor a unei structuri de evaluare a personalității deținuților, deservită de specialiști precum psihologi, psihiatri, juriști, sociologi, criminologi. Aceștia, împreună cu specialiștii din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, ar putea realiza, cel puțin pentru deținuții cu fapte de o gravitate deosebită din toată țara, profile psihologie și hărți comportamentale privind evoluția conduitei lor funcție de capacitatea criminală identificată.

3. Pentru o bună cunoaștere a nivelului infracționalității din România, este imperios necesară înființarea unui „Jurnal Criminologic”, unde să fie centralizate toate datele aflate în prezent la diverse instituții: Ministerul Justiției, Parchetul General, IGPR, IGJR, spitale de urgență, IGSU, ș.a. În acest fel, pe baza datelor analizate în mod științific, vor putea fi formulate în timp util măsuri de intervenție adecvate realităților noastre sociale și, de asemenea, se va putea realiza și o diseminare mult mai bună a acestor cercetări la nivel național.

Referințe bibliografice

- [1] Dan Banciu, Sorin M. Rădulescu, Etiologia infracțiunilor comise prin violență și agresivitate, *Sociologie Românească*, Vol. II, no. 3-4/1991, pp. 225-233.
- [2] Florian Gheorghe, *Penitenciarul ultima autoritate*, Editura Oscar Print, București, 2016, p. 252.
- [3] Maurice Cusson (2005), *La délinquance, une vie choisie, entre plaisir et crime*, Montréal: Hurtubise HMH. p.p. 17-28.
- [4] Oana Ciuchi, *Devianță și criminalitate într-o societate aflată în tranziție*, Editura Expert Projects, Iași, 2006, p. 94.
- [5] Gheorghe Nistoreanu, Costică Păun, *Criminologie*, Editura Europa Nova, București, 1996, p. 151.
- [6] Florian Gheorghe, *Penitenciarul ultima autoritate*, Editura Oscar Print, București, 2016, p. 253.
- [7] Florian Gheorghe, op.cit. p. 253.
- [8] Florian Gheorghe, idem p. 254.
- [9] Florian Gheorghe, ibidem p. 259.
- [10] Nelu Niță, *Criminologie generală*, Editura Tehnopress, Iași, 2013.
- [11] S. Glueck, E. Glueck, 1950, *Unraveling Juvenile Delinquency*, Harvard University Press, Cambridge.
- [12] Tudor Amza, 2002, *Criminologie. Tratat de teorie și politică criminologică*, Editura Lumina Lex, București.

REGLEMENTĂRI REFERITOARE LA NOILE SUBSTANȚE PSIHOACTIVE

Dr. Radu NĂFORNIȚĂ

Agenția Națională Antidrog

Șef Centrul Regional de Prevenire, Evaluare și Consiliere Antidrog Bacău

E-mail: radunaforrita@gmail.com

Comisar șef, Lect. univ. dr. Florentina Violeta NEAMȚU

Instituția Prefectului județului Bacău

Șef Serviciul Public Comunitar pentru Eliberarea și Evidența Pașapoartelor Simple

Universitatea George Bacovia din Bacău

E-mail: florentinavioletaneamtu@gmail.com

Rezumat

Noile substanțe psihoactive tind să devină o problemă importantă și spinoasă în lupta contra drogurilor. Această luptă este o cursă contratimp și cu cât mai multe substanțe sunt trecute în categoria celor interzise, cu atât de multe substanțe noi apar pe piața drogurilor. Uniunea Europeană a introdus în urmă cu ceva timp Sistemul European de Avertizare Timpurie, un sistem prin care toate țările Uniunii sunt avertizate în timp real despre apariția unor noi substanțe, efectele pe care acestea le manifestă asupra consumatorilor, în așa fel încât viteza de reacție să fie cât mai rapidă, iar avariile cât mai reduse. Acest articol pune în lumină reacțiile apărute față de interzicerea unor substanțe psihoactive în Europa, precum și modalitățile prin care piața drogurilor este invadată de noi substanțe reinventate.

Cuvinte-cheie: noi substanțe psihoactive; sistem de avertizare.

Introducere

Apariția pe piața europeană a unor noi substanțe cu un puternic potențial psihoactiv nu e o noutate. Derivatele de tip amfetaminic apărute la finalul anilor 90 în Statele Unite și răspândite ulterior în întreaga lume, au deschis o adevărată „cutie a Pandorei” în ceea ce privește tipologia substanțelor și modalitatea în care acestea pot fi transformate în așa fel încât să rămână la marginea legalității. Piața stimulentei pe bază de amfetamine a fost caracterizată de multă vreme ca fiind una foarte dinamică.

Cu toate acestea, în ultimii ani se constată o creștere explozivă a unor noi substanțe psihoactive, presupuse a fi alternative legale la drogurile ilicite, care cauzează efecte similare cu acestea și pun serioase probleme de sănătate publică. Îngrijorările la nivel internațional au apărut ca urmare a dezvoltării ultra-rapide a acestei piețe, a numărului mare de urgențe medicale datorate consumului acestor tip de substanțe și a exploatării acestei piețe de către grupurile transnaționale de criminalitate organizată.

1. Noile substanțe psihoactive și consumatorii lor

Sub umbrela termenului de „noi substanțe psihoactive” se ascund o multitudine de combinații de substanțe vândute obscur ca alternative legale la drogurile ilicite: amfetamine, heroină, LSD și mai ales cannabis. NSP-urile sunt, de cele mai multe ori, compuși

chimici care nu sunt încadrați în legislația europeană sau internațională. Micile alterări ale compușilor chimici au făcut aproape imposibilă introducerea tuturor substanțe depistate sub control legal. În anul 2014, Centrul European pentru Monitorizarea drogurilor și toxicomaniei - European Monitoring Centre for Drugs and Drugs Addiction (EMCDDA) a identificat nu mai puțin de 101 noi substanțe apărute pe continentul european, ceea ce ridică numărul noilor substanțe psihoactive monitorizate la 450. Vanzătorii clandestini se adaptează în permanență la acțiunile legale, introducând în vânzare amestecuri de deșeuri sau rebuturi medicamentoase, pe care le denumesc în mod eronat „sare de baie” sau „amestec organic pentru plante” ce „nu sunt destinate consumului uman” (Soussan & Kjellgren, 2016).

Chiar dacă există riscuri majore pentru sănătate datorate consumului acestor substanțe, provocarea pentru agențiile de sănătate și antidrog este majoră din mai multe puncte de vedere. În primul rând pentru că literatura științifică despre efectele adverse ale acestor substanțe, potențialul lor adictiv, riscurile toxicologice și posibilele contraindicații, este foarte limitată (Vicente and all, 2016). Apoi, nivelul de cunoaștere referitor la uzul NSP-urilor și la comunitatea utilizatorilor acestor substanțe este foarte scăzut și contradictoriu.

Cifrele oficiale sunt în general mult mai mici, decât aprecierile specialiștilor și experților din domeniu. De asemenea, medicii epidemiologi au observat faptul că o parte dintre consumatorii de droguri puternice, cum ar fi heroina și unele amfetamine, au „făcut pasul” spre NSP-uri din dorința de a ieși din ilegalitate. Cei mai mulți consumatori de NSP-uri din categoria canabinoizilor sintetici, aleg consumul de noi substanțe în același context al micii infraționalități și ieșirii lor din această zonă. Cu toate acestea, prevalența consumului de NSP este incertă din moment ce studiile științifice sunt limitate sau bazate pe tipuri de substanțe (Soussan & Kjellgren, 2016).

Un studiu de tip eurobarometru, realizat în anul 2014 la nivelul blocului european, revela un procent de 8% dintre tinerii din Europa de utilizatori de NSP-uri, ceea ce este într-o evidentă contradicție cu studiul realizat în anul 2011, în Marea Britanie, care arăta că nu mai puțin de 65% dintre vizitatorii cluburilor din această țară au încercat cel puțin odată NSP-uri (Wood, Hunter, Measham & Dargan, 2012).

Consumatorul obișnuit de NSP-uri a fost identificat pe baza studiilor parțiale realizate și a profilului pacienților care ajung în camera de gardă datorită consumului acestor tipuri de substanțe, ca fiind un tânăr bărbat, cu vârsta medie cuprinsă în intervalul 19-21 de ani.

Atractivitatea acestor droguri este dată în primul rând de aspectul „legal”, ceea ce în mentalul colectiv s-a împământenit ca nefiind nocive pentru sănătate. Introducerea plantelor în amestecurile chimice, ca bază pentru construcția noilor substanțe, a întărit și mai puternic această convingere, întrucât NSP-urile sunt „legale și naturale”. Disponibilitatea lor pe piață, mai ales prin intermediul internetului, ambalajele atractive și numele date NSP-urilor, le-au făcut să devină extrem de atractive.

Cantitățile de NSP capturate pe continentul european sunt alarmant de mari. De exemplu, în anul 2013 au fost capturate peste 35000 de kg de NSP-uri. Cele mai multe capturi sunt pentru canabinoizii sintetici, aproximativ 8 din 10 capturi anual. Cele mai multe NSP-uri sunt produse în China și India și sunt comercializate prin intermediul darknet-ului, fără restricții referitoare la vârstă sau cantitate.

Explozia consumului de NSP și a cazurilor de urgență datorate acestora, precum și imposibilitatea guvernelor de a stăvili numărul noilor substanțe apărute, au determinat

EMCDDA și UNODC (United Nation Office on Drugs and Crime) să monitorizeze și să catalogheze aceste substanțe. În final, EMCDDA și Europol au dezvoltat EWS (European Union Early Warning Sistem - Sistemul european de avertizare timpurie), care așa cum am menționat anterior monitorizează peste 450 de substanțe.

2. Tipuri de noi substanțe psihoactive (NSP)

O problemă deosebită în abordarea noilor substanțe psihoactive a constituit-o definirea acestor categorii de substanțe. Sunt sau nu sunt droguri? Afectează sau nu afectează corpul uman consumul NSP-urilor? În 2016, UNODC a definit NSP-urile ca fiind „*substanțe chimice care nu se află sub controlul Convenției Națiunilor Unite asupra Drogurilor din 1961 sau sub controlul Convenției asupra Substanțelor Psihotrope din 1971, dar al căror consum conduce la o amenințare a sănătății individului și comunităților*”.

EMCDDA, Centrul European pentru monitorizarea drogurilor și toxicomaniei prin intermediul Sistemului European de Avertizare Timpurie (European Early Warning System - EWS) a identificat mai multe categorii de NSP-uri comercializate: canabinoizi sintetici, catinonele sintetice, ketamina, piperazinele, substanțele cu bază botanică.

2.1. Canabinoizii sintetici. Apariția în piața drogurilor a „drogurilor legale” - mai ales a celor pe bază de plante nu este un fenomen nou. Astfel de produse au la bază un amestec de plante ce au slabe efecte psihoactive. Începând cu anul 2004, compoziția acestor produse s-a modificat substanțial, incluzând compuși chimici cu puternice efecte psihoactive, cum ar fi canabinoizii sintetici. (UNODC, 2011)

Cercetările științifice asupra mecanismului neuronal de acțiune al canabisului datează de la sfârșitul anilor 80. În 1988 în Israel a fost sintetizat pentru prima dată un produs sintetic analog THC (tetrahidrocanabinolului), denumit HU-210 și al cărui efect psihoactiv era de 100 de ori mai puternic decât al THC-ului. HU-210 este considerat a fi un „canabinoid clasic” și a fost identificat în componența unor NSP-uri comercializate în Statele Unite și Europa.

Compușii analgezici de tip CP (ciclohexanoli și iclohexifenoli) au fost dezvoltați în industria farmaceutică începând cu anii 80. EMCDDA arată într-un raport din anul 2014, că produși de tip CP, au fost identificați prin intermediul Sistemului de Avertizare Timpurie, în multe NSP-uri încă din anul 2009.

Unul dintre canabinoizii sintetici cei mai răspândiți a fost JWH-18, un compus de tip aminoalkylindol, care are un efect psihoactiv de 3-4 ori mai puternic decât THC-ul. Acest compus chimic a apărut ca urmare a cercetărilor efectuate de profesorul chimist american John William Huffman la Universitatea Clemson din Statele Unite, asupra interacțiunilor drog-receptor din creier. Compușii chimici de tip JWH au fost interziși în majoritatea legislațiilor antidrog de pe continentul european, însă există o largă varietate de alți compuși chimici, rebuturi farmaceutice, cu efecte similare canabisului, pentru care nu există legislație.

Așa cum le spune și numele, cei mai mulți canabinoizi sintetici au efecte similare THC-ului, alcaloidul principal responsabil de starea de ebrietate din cannabis. Majoritatea produselor de tipul canabinoizi sintetici se comercializează sub formă de pudră și poartă denumiri diferite: Spice Gold, Spice Silver, Spice Diamond, Bombay Blue, Yucatan

Furem Skunk etc. În cele mai frecvente situații se consumă prin fumat, iar pachetele la vânzare nu au informații referitoare la conținut sau combinații.

În timp ce efectele adverse ale consumului de cannabis asupra organismului uman sunt bine documentate, referințele despre toxicitatea NSP-urilor și a canabinoizilor sintetici sunt limitate. Prin intermediul rețelelor de socializare și de conținut video, sunt propagate informații trunchiate, de multe ori incorecte referitoare la efectele acestor produse. Una din ideile cele mai vehiculate pe aceste platforme de comunicare online are la bază denumirea produsului chimic, făcându-se deseori și intenționat confuzia între alcalozii naturali din cannabis și cei sintetici. Dintre efectele adverse ale consumului de canabinoizi sintetici, cele mai vizibile și de impact sunt problemele cardiovasculare și cele de natură psihică. Aritmiile cardiace - bătăile neregulate ale cordului, precum și tentativele de suicid, sunt printre efectele cele mai cunoscute ca urmare a consumului canabinoizilor sintetici.

2.2. Catinonele sintetice. Derivate chimice care au la bază componenți din planta de Khat (*catha aedulis*) catinonele sintetice sunt derivați chimici apropiați de familia fentilaminelor, care includ amfetaminele și metamfetaminele. Au apărut pe piața drogurilor la mijlocul anilor 2000, iar în anul 2005, methylonul a fost primul produs din categoria catinonelor sintetice care a fost raportat de către EMCDDA. Un produs extrem de toxic și foarte cunoscut, care începând cu anul 2007 în unele țări ale Uniunii Europene, iar din 2011 și în România a fost inclus în lista substanțelor interzise a fost methyl-metcatinona sau mefedrona, sintetizat pentru prima dată în 1929. Deși efectele consumului de catinone sintetice este similar cu cel al amfetaminelor sau ecstasy-ului, mecanismul de acțiune la nivel neuronal al acestor produse este puțin cunoscut. Utilizatorii acestor substanțe au menționat efecte aproape identice cu cele ale drogurilor stimulante.

Catinonele sintetice se găsesc de cele mai multe ori în produse de tip hrană pentru plante, sare de baie sau produse pentru curățat geamuri și se comercializează sub formă de pudră sau capsule. Mefedrona sau methylona s-au prezentat de cele mai multe ori sub forma unor pilule și s-au vândut ca ecstasy. Calea cea mai frecventă de administrare a catinonelor sintetice este administrarea orală, dar au fost raportate și cazuri de prizare și injectare.

Cele mai multe informații referitoare la efectele adverse ale consumului de catinone sintetice provin din observațiile clinice și de la utilizatorii acestor produse. Aceștia au descris efecte cardiace, bătăi neregulate ale inimii, precum și intense efecte psihice: agitație psihomotorie, psihoze puternice, halucinații și paranoia.

2.3. Ketamina, Ketamina este una dintre noile substanțe psihoactive care are la bază un drog ilicit - fenciclidina sau PCP ori „Praful îngerilor”. Fenciclidina este un drog ilegal, fiind una dintre substanțele interzise prin Convenția Internațională din 1971. Inițial fenciclidina a fost utilizată în anii 50, ca un anestezic intravenos, însă datorită puternicelor efecte halucinogene și de delir, a fost retras din medicină. Sintetizat din fenciclidină în 1962 ca anestezic, ketamina a fost considerată o lungă perioadă de timp ca un medicament de tip anestezic alternativ la fenciclidină.

Utilizarea ketaminei ca drog pentru efectele psihoactive a fost raportată prima dată la sfârșitul anilor 80 și începutul anilor 90. Ketamina ca și fenciclidina au un mod similar de acțiune neuronală, afectând nivelul neurotransmițătorilor. Ketamina apare pe piață

deseori ca lichid, însă prin încălzirea rapidă la temperaturi ridicate apa se evaporă și se transformă în pudră. Cel mai frecvent ketamina se consumă prin prizare sau fumare.

În principal, ketamina stimulează sistemul cardiovascular, producând schimbări ale ritmului cardiac și ale presiunii sângelui. Din acest motiv, tahicardia este unul din efectele cele mai des întâlnite în rândul consumatorilor ocazionali. De asemenea, des întâlnită este și dependența psihologică, rapid instalată ca urmare a consumului de ketamină. Alte efecte adverse ale consumului de ketamină includ anxietate, scăderea puterii de concentrare, anomalii vizuale, schimbări ale percepției.

3. Sistemul de control al Noilor Substanțe Psihoactive

Noile Substanțe Psihoactive sunt substanțe chimice care nu se regăsesc în nici una din Convențiile Internaționale care reglementează piața drogurilor. Mai mult decât atât, până la apariția Sistemului de Avertizare Timpurie, identificarea acestor substanțe și cunoașterea lor a fost extrem de limitată. Din acest motiv, răspunsurile legislative la această problemă sunt mai mult de natură națională și regională, și mai puțin globală. În funcție de identificarea tipurilor de NSP, efectele acestora asupra sănătății evidențiate prin rapoartele sistemelor publice de sănătate, pe baza observațiilor clinice și a raportărilor utilizatorilor, țările afectate de acest fenomen au răspuns aproape în mod individual și subiectiv problemei.

Până la acest moment, un răspuns adecvat la această problemă l-a oferit Uniunea Europeană, grație Sistemului de Avertizare Timpurie (EWS). Prin intermediul acestui sistem de schimb de informații rapid între țările membre, la nivelul UE au fost adoptate 2 documente legislative importante referitoare la NSP-uri: Joint Action 97/396/JHA și Decision 2005/387/JHA.

Decizia Consiliului Europei 2005/387/JHA oferă posibilitatea țărilor membre ale UE să adopte individual măsurile legislative necesare stopării riscurilor, în special în domeniul sănătății, pe care le presupune consumul NSP-urilor. Cu alte cuvinte, prin intermediul acestei decizii și cu schimbul de informații din EWS, țările membre ale UE pot adopta legislație națională referitoare la NSP adaptată la situația individuală a fiecărei țări. Astfel, majoritatea țărilor UE, printre care și România a modificat sistematic și de mai multe ori legislația privind drogurile ilicite, introducând în categoria acestor tipuri de droguri și multe NSP-uri în funcție de apariția lor și de efectele pe care consumul acestor substanțe le-a determinat utilizatorilor.

România a fost printre primele țări ale Uniunii care a modificat sistematic legea de bază privind traficul de droguri, introducând mai multe substanțe noi în categoria celor ilegale. De asemenea, urmând modelul Irlandei și al Poloniei, România și-a construit și o legislație națională secundară, care urmărește mai ales limitarea comercializării acestor tipuri de substanțe. În aproximativ 18 luni de la apariția Legii nr. 194 din 2011 privind comercializarea produselor susceptibile ca având efecte psihoactive, magazinele care comercializau NSP-uri au fost închise. Desigur, acest fapt nu înseamnă că fenomenul consumului de NSP în România a dispărut, ci doar că s-a limitat accesul la aceste substanțe.

Concluzii

Lupta împotriva drogurilor a îmbrăcat în ultimii 20 de ani noi forme. Utilizarea drogurilor clasice rămâne în continuare primordială, însă apariția noilor substanțe cu efect

psihoactiv a generat un val de probleme legislative și de sănătate publică greu de stăvilit. Acest fapt se datorează incongruenței legislației internaționale cu cea națională și demersurilor lente privind adoptarea unor măsuri globale de combatere a acestui fenomen.

Lentoarea demersurilor legislative este în antiteză și datorată rapidității apariției și modificărilor structurale ale acestor substanțe. Au fost necesari 10 ani pentru clasificarea și înțelegerea tiparului de acțiune ale NSP-urilor, dar cercetările asupra efectului acestor substanțe sunt încă limitate.

Acțiunile legislative naționale sunt până la acest moment singurele forme clare de acțiune împotriva fenomenului noilor substanțe psihoactive.

În ceea ce ne privește, din punct de vedere preventiv, considerăm că, pe lângă necesitatea intensificării intervențiilor selective în mediul școlar, principalele forme de acțiune împotriva fenomenului NSP trebuie să ia în considerare și toate problemele sociale și medicale produse de consumul și abuzul de droguri, însoțit de policonsumul altor substanțe psihoactive „legale”, cum sunt alcoolul și tutunul (Nelu Niță, 2013).

Referințe bibliografice

1. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction EMCDDA, *Risc assessment report of a new psychoactive substance: 4-methyl-methcathinone (mephedrone)*, 2010;
2. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, *Drug Profiles*, 2012;
3. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, *Report on the risk assessment of ketamine in the framework of the joint action on new synthetic drugs*, Belgium, 2002;
4. Kelly, J.P., *Cathinone derivatives: a review of their chemistry, pharmacology and toxicology*, Drug Testing Analysis, 2011, 439-453;
5. Nelu Niță, Dimensiunile consumului ilicit de droguri în România comparativ cu statele Uniunii Europene, în Revista „Acta Universitatis George Bacovia. Juridica”, Vol. 2, Iss. 1, 2013, p. 121-160;
6. Soussan, C, Kjellgren, A., *The users of Novel Psychoactive Substances: online survey about their characteristics, attitudes and motivations*, International Journal of Drug Policing, 2016, p.77-84;
7. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Synthetic cannabinoids in herbal products*, Viena, 2011;
8. Vicente J.L, Chassaigne, H., Holland, M.V., Raniero, F., Kolar, K., Tirendi, S., Vandecasteele, I., Vinckier I., Guilou C., *Systematic analytical characterization of new psychoactive substances: A case study*, Forensic Science International, 2019, p. 107-115;
9. Weaver, M.F., Hopper, J.A., Gunderson, E.W., *Designer drugs assesment and management*, Addict Science, 2015;
10. Wood, D.M., Hunter, L., Measham F., Dargan, P.I., *Limited use of novel psychoactive substances in South London nightclubs*, QMJ - monthly journal of the Association of Physicians, 2012, P. 959- 964.

VIOLENȚA DOMESTICĂ: FACTOR DE RISC PENTRU DELINCVENȚA JUVENILĂ

Dr. Roxana Ungureanu

Universitatea de Vest din Timișoara
Facultatea de Sociologie și Psihologie

E-mail: roxana.ungureanu@e-uvt.ro

Rezumat

În ultimele decenii, criminalitatea și delincvența juvenilă au devenit una din problemele sociale majore cu care s-a confruntat și se confruntă, în continuare, cea mai mare parte din societățile contemporane, atât cele dezvoltate economic, cât și cele în curs de dezvoltare.

În acest articol vom prezenta factorii de risc în apariția comportamentului delinquent în rândul adolescenților, cu accent pe violența domestică.

Expunerea la violența parentală în timpul copilăriei este strâns legată de o gamă largă de probleme sociale, psihologice și fizice mai mult sau mai puțin severe, inclusiv anxietate, depresie, stres post-traumatic, alte probleme emoționale, probleme comportamentale, care cresc riscul de boli cronice și, de asemenea, dificultăți școlare sau în relațiile sociale ale tinerilor.

Diversele studii și cercetări întreprinse de experți în domeniu au evidențiat faptul că între violența domestică și delincvență există o corelație pozitivă, care este mai accentuată în privința infracțiunilor comise prin violență.

Cuvinte-cheie: delincvența juvenilă, adolescenți, factori de risc, violență domestică

Introducere

Delincvența juvenilă ca fenomen antisocial se caracterizează și prin trăsături și note specifice categoriei de vârstă, precum și prin caracteristici de personalitate dintr-un anumit cadru socio-economic și cultural.

Manifestările antisociale juvenile trebuie înțelese prin luarea în considerare conjugată (perspectiva cauzalității multiple) a factorilor individuali psihologici, sociali, culturali.

În ciuda sau poate chiar datorită progresului tehnologic impresionant cunoscut de societatea noastră, care a modificat chiar calitatea relațiilor sociale și familiale, probabilitatea ca adolescenții să participe la activitățile riscante, sporind astfel posibilitatea unor consecințe negative, este mai mare (Tomiță, 2014, p. 73). Autoritățile continuă să fie preocupate de reintegrarea socială a acestor tineri. Pe lângă regulile instituționale, atât la nivel European, cât și în legislația națională, unul dintre principalele obiective a fost integrarea socială a persoanelor delincvente, indiferent de proveniența lor și motivele comportamentului delinquent (Micu, 2017).

Descrierea problemei

Importanța cauzelor psiho-individuale rezidă din implicarea personalității tânărului în actul delinquent, cu descifrarea insuficientei maturizări sociale și cu prezentarea dificultăților de integrare socială, inclusiv în normele juridice. Delinquentul, datorită unui deficit de socializare, nu reușește să-și ajusteze în mod activ conduita la relațiile sociale, prezentând o

insuficiență sau perturbare a proceselor de asimilare și a celor de acomodare la cerințele și normele sociale.

Deficitul maturizării sociale și implicit al dezvoltării personalității se structurează în unele trăsături negative întâlnite mai frecvent la delincvenții considerați imaturi caracterologic. G. Canepa grupează aceste trăsături ale imaturității psihosociale în: toleranța scăzută la frustrare, autocontrol deficitar, egocentrism, impulsivitate și agresivitate, subestimarea gravității greșelilor și actelor antisociale comise, nedezvoltarea sentimentelor morale, a motivelor superioare de ordin social utile (învățare, muncă), evitarea efortului voluntar, dorința realizării unei vieți ușoare fără muncă, opoziție față de normele juridice, morale și respingerea acestora, devalorizarea de sine și aderarea la statutul de delincvent, la un stil de viață indezirabil social, imagine falsă despre lume, despre relațiile interpersonale, despre autonomia și libertatea individuală, concepute de obicei sub semnul agresivității. Simptomele caracteriale ce apar încă din copilărie se exacerbează în adolescență, datorită factorilor perturbatori individuali (decalajul dintre maturitatea fizică și psihică) și mai ales perturbărilor familiale (Petcu, 1999 apud. Preda V. – 1998).

Factori care influențează comportamentul delincvent

Sistemul relațiilor interpersonale cuprinde, în general, doi poli care se află în interacțiune, pe de-o parte, colectivul cu structura, dinamica, rolul și funcțiile sale, pe de altă parte individul cu particularitățile sale psihice, interesele și trebuințele sale, cu sensibilitățile, aspirațiile și dorințele care îi sunt proprii.

Profilul social și psihologic al majorității populației delincvenților juvenili arată că mulți dintre acești adolescenți prezintă cel puțin un factor de risc, de regulă mai mulți, pentru tiparele de agresiune și violență.

De multe ori aceștia se confruntă cu factori de mediu dificili: cartierul lor promovează legi neoficiale și norme favorabile atitudinii antisociale; statutul socioeconomic al familiei lor este adesea definit de sărăcie și privare economică, cu un nivel scăzut de educație și puține oportunități economice.

Conform autoarei Murzea, există o serie de factori interni și externi care pot influența comportamentul infracțional al minorilor (Murzea, 2015, p. 3). Astfel, s-a constatat că cei mai mulți dintre copii, săvârșesc fapte penale ca urmare a influenței factorilor interni, prin raporturile care au loc în cadrul familiilor. Supravegherea copiilor de către părinți este foarte importantă pentru educația minorilor, stilul de disciplină, afecțiunea părintească, structura familiei, toate aceste aspecte dacă prezintă dezechilibre duc la conturarea actelor antisociale și ulterior infracționale de către copiii rămași acasă. Rolul pe care copilul îl joacă într-o familie, conturează dinamica acesteia, iar în cazul în care sprijinul familial nu este prezent pe motivul migrației, acesta este un aspect care influențează săvârșirea actelor delincvente. Raportându-ne la factorii externi, vedem că anturajul și comunitatea sunt, de asemenea de o mare influență pentru săvârșirea faptelor infracționale (Murzea, 2015, p. 3). Așadar, lipsa factorilor cheie, sistemul familial și comunitatea, influențează în mod direct dezvoltarea unui comportament nefavorabil. În absența acestor factori, deseori copilul caută o „pseudo-familie” (Godinet, 2011, p. 58) printre colegi, prieteni. În cazul în care anturajul unde se include copilul este implicat în acte infracționale, este foarte ușor și pentru minorul care nu are sprijin din partea familiei, să împrumute caracteristicile grupului. În acest context, anturajul este cel care de multe ori îi determină pe minori să săvârșescă fapte pedepsite de legea penală prin

internalizarea valorilor și normelor grupului din care face parte, acestea fiind un ghid de dezvoltare viitoare (Godinet, 2011, p. 58). În acest context, observăm faptul că minorii preiau adesea exemple negative.

Acești tineri se confruntă și cu factori de risc interpersonal și sociali. Mulți dintre ei vin cu un istoric de comportamente violente încă din copilărie (Tomiță, 2017). În profilul familiei putem descoperi diferite trăsături adesea considerate a fi responsabile pentru tiparele cronice de atitudini antisociale (McEvoy, Welker, 2000). Aceștia provin frecvent din familii dificile, dominate de o comunicare deficitară, dezorganizare și conflict, cu slabă legătură între părinți și copii (de ex., familia poate rupe legăturile directe sau indirecte cu adolescentul delinvent imediat după intrarea lui în centru și pe toată perioada reeducării), disciplinare parentală inefficientă, lipsa implicării parentale, criminalitate parentală, consum de alcool și droguri în familie, abuz sau neglijență, respingere. Farrington (1995) a identificat dezvoltarea deficitară a copiilor ca fiind printre cei mai importanți factori predictivi independenți ai delincvenței juvenile (Farrington, 1995, pag. 930). Henry și colab. (1993) și consideră că existența criminalității în familie și caracteristicile parentale ar putea fi responsabile pentru un procent mai mare de diversitate în comportamentul delinvent.

Este bine cunoscut faptul că stilurile parentale sunt legate de riscul implicării minorilor în comportamente delinvente. În timp ce controlul și îngrijirea părintească reduc comportamentul problematic al minorilor (Hoeve et al., 2009), un mare număr de cercetări au demonstrat faptul că atunci când copiii au fost maltratați fizic de către părinți - și / sau care au fost martorii violenței dintre părinți, dezvoltarea lor a fost negativ afectată (Gilbert et al., 2009, Howells și Rosenbaum 2007, Gershoff 2002). Acestea pot include probleme psihologice, cum ar fi teama sau depresia, dificultăți de învățare și performanțe slabe în școală, abuzul de alcool și droguri, precum și agresivitatea și alte probleme comportamentale în adolescență și vârsta adultă. În ceea ce privește aceasta din urmă, se presupune că experiența violenței în copilărie duce la folosirea violenței în adolescență, o legătură care se numește „ciclul violenței” sau „transmitere a violenței între generații – violența transgenerațională” (Widom și Wilson 2015). Vulnerabilitatea pare să fie legată de un eveniment, de o intervenție sau de eșecul unei strategii, constituind mai degrabă un episod pasager, o stare tranzitorie (Micu, Tomita, 2018).

În timp ce majoritatea studiilor au arătat până acum o relație substanțială între expunerea la violența parentală și ulterior rezultate negative, cum ar fi delincvența, mecanismele acestei transmisii nu sunt încă foarte bine cunoscute. În ceea ce privește motivul pentru care victimele maltratării au fost ulterior implicate în violență, au fost oferite multe explicații care sugerează că expunerea la maltratare afectează alți factori care influențează delincvența (Widom și Wilson 2015). Prin urmare, este nevoie de mai multe cunoștințe despre mecanismele prin care violența parentală exercită efectele sale dăunătoare pe termen lung și care sunt factorii care o reprezintă (Manzoni Schwarzenegger, 2018). Sprijinul pentru această relație a fost demonstrat în zeci de studii care se întind pe parcursul mai multor decenii, majoritatea cercetărilor indicând o relație pozitivă între maltratare și abuz în adolescență și / sau la maturitate. În plus, există o dezbatere teoretică privind perioada de dezvoltare în care se presupune că abuzul și neglijarea vor avea cea mai mare influență asupra problemelor comportamentale. Unele teorii ale ciclului vieții prevăd că maltratarea experimentată în copilărie va conduce cel mai probabil la delincvența adolescentului, în timp ce alte teorii presupun că maltratarea în adolescență va crește cel mai mult delincvența. Deși aceste teorii tind să fie de acord că maltratarea care persistă în mai multe stadii de dezvoltare va fi cea mai dăunătoare, puține

studii au testat această ipoteză sau au comparat impactul relativ al maltratării limitate împotriva persistenței asupra infracțiunii în timpul adolescenței (Benedini, Fagan, 2018).

Concluzii

În multe lucrări de specialitate și în opinia publicului larg, nu există o discrepanță mare între numărul minorilor delincvenți care provin din familii dezorganizate (monoparentale) și cei care provin din familii organizate. Aceste aprecieri confirmă că, în mare, tipul familiei din care provine minorul infractor nu este un factor determinant al delincvenței juvenile. Doar pentru că părinții unui copil nu divorțează în timpul unor probleme conjugale, ci rămân împreună, nu reprezintă o garanție că decizia pe care au luat-o este cea mai bună pentru copilul lor. Nu este o garanție în prevenirea delincvenței juvenile.

Un copil care este crescut de un singur părinte însă primește o îngrijire (fizică, psihică, emoțională) corespunzătoare, este mai puțin posibil să ajungă delincvent, în schimb, un minor care trăiește într-o familie în condiții necorespunzătoare (atmosferă tensionată, neglijare, model parental necorespunzător) se va îndepărta de familie, de școală, de prieteni și își va căuta preocupări în rândul bandelor stradale, riscând să ajungă delincvent. Climatul familial explicitează într-o măsură importantă eșecul social al minorilor și tinerilor. Lipsa susținerii familiale, funcționarea defectuoasă a parteneriatului școală-familie, atmosfera tensionată din familie constituie factori care acționează conjugat în favoarea unui comportament delincvent.

Sarcina de a identifica variabilele care pot proteja adolescenții de comportamentul violent atunci când au inițiat deja acest tip de comportament, este complexă. Pentru a face acest lucru, este nevoie să se examineze interacțiunile dintre factorii care îi plasează pe acești adolescenți la risc de a manifesta noi violențe și acei factori care pot duce la o scădere a comportamentului violent. De asemenea, se recomandă să se sprijine și să se consolideze legăturile cu familia și în afara comunității pentru a promova interesul superior al tinerilor și a familiilor acestora, asigurându-se că resursele educaționale, morale și spirituale sunt în linie directă cu nevoile lor specifice (Tomiță, Goian, 2009, p. 104). Existența unor multitudini de potențiale riscuri și de promovare a factorilor de protecție posibili complică abilitatea de a identifica factorii care au un efect statistic semnificativ de protecție și pe care îl putem folosi în programele oferite cu speranța că vor inhiba violența (Krohn, et.all., 2014).

Referințe bibliografice

1. Benedini, K.M., Fagan, A.A. (2018). A Life-Course Developmental Analysis of the Cycle of Violence, *Journal of Developmental Life Course Criminology*, vol. 4, no 1. <https://doi.org/10.1007/s40865-017-0073-6>
2. Farrington, D. P. & West, D. J. (1995). The Effects of Marriage, Separation, and Children on Offending by Adult Males. In Z. Smith Blau & J. Hagan (Eds), *Current Perspectives on Aging and the Life Cycle: Delinquency and Disrepute in the Life Course* (pp. 249-281), Greenwich, CT: JAI Press.
3. Gershoff, E. T., Grogan-Kaylor, A. (2016). Spanking and child outcomes: old controversies and new meta-analyses, *Journal of Family Psychology*, 30(4), pp. 453–469.
4. Gilbert, R., Widom, C. S., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E., Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The Lancet*, 373, pp. 68–81.

5. Godinet, M., T. (2011). Testing a model of delinquency with Samoan adolescent, in *Journal of Social Work*, vol. 13, no 1, pp. 54–74.
6. Henry B, Feehan M, McGee R, Stanton W, Moffitt TE, Silva P. (1993). The importance of conduct problems and depressive symptoms in predicting adolescent substance use. *Journal of Abnormal Child Psychology*, Nr. 21, pp. 469–480. doi: 10.1007/BF00916314.
7. Hoeve, M., Dubas, J. S., Eichelsheim, V. I., et al. (2009). The relationship between parenting and delinquency: a meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37, pp. 749–775.
8. Howells, N. L., Rosenbaum, A. (2007). Effects of perpetrator and victim gender on negative outcomes of family violence. *Journal of Family Violence*, 23(3), pp. 203–209.
9. Krohn, M., Lizotte, A., Bushway, S., Schmidt, N., Phillips, M. (2014). Shelter During the Storm: A Search for Factors That Protect At-Risk Adolescents From Violence, *Crime & Delinquency*, Vol. 60, nr. 3, pp. 379–401.
10. Manzoni, P., Schwarzenegger, C. (2018). The Influence of Earlier Parental Violence on Juvenile Delinquency: The Role of Social Bonds, Self-Control, Delinquent Peer Association and Moral Values as Mediators, *European Journal of Criminology and Policy Resources*, <https://doi.org/10.1007/s10610-018-9392-3>.
11. McEvoy, A., Welker, R. (2000). Antisocial behavior, academic failure, and school climate a critical review. *Journal of Emotional and Behavioral disorders*, 8(3), pp. 130-140.
12. Micu, G., Tomita, M. (2018). Reflection on the Roma Minority and Drug Issues, in: M. Tomita (ed.), *The 7th Edition, International Conference Multidisciplinary Perspectives in the Quasi-Coercive Treatment of Offenders - Groups with Special Needs in Community Measures*, Filodiritto Publisher, Bologna, Italy, pp. 122-125
13. Micu, G. (2017). Identity resilience, in: M. Tomita (ed.), *The 6th Edition, International Conference Multidisciplinary Perspectives in the Quasi-Coercive Treatment of Offenders*, Filodiritto Publisher, Bologna, Italy, pp. 53-57.
14. Murzea, C., I. (2015). Delincvența juvenilă - abordări teoretice, in *Juridica*, Vol. 4 no. 2.
15. Petcu, M. (1999) . Delincvența- Repere psihosociale. Cluj- Napoca: Editura Dacia.
16. Tomiță, M. (2017). *Resilience and the criminal justice system*, Editions Universitaires Europeennes, Saarbrücken, Germany, ISBN: 978-3-330-87100-7.
17. Tomiță, M. (2014). Developing Alternative Understandings of Conflicts That Involve Delinquent Children through Life Space Crises Intervention, in *Review of research and social intervention*, nr. 44, pp. 67-85.
18. Tomiță, M., Goian, C. (2009). Romanian probation system and the effect of semantics in social work. *Review of research and social intervention*. Vol. 27, pp. 92-111. <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=128659>.
19. Widom, C. S., Wilson, H. W. (2015). Intergenerational transmission of violence. In J. Lindert & I. Levav (Eds.), *Violence and mental health* pp. 27–45. Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-017-8999-8_2.

UZUL ȘI ABUZUL DE DREPT ÎN CONTRACTELE DE ADEZIUNE EVOLUȚIE ȘI ANALIZE COMPARATIVE DE CENTENAR ÎN DOMENIUL BANCAR ROMÂNESC

Cons. Jur. Vasile GHIGEA

Decan al Colegiului Consilierilor Juridici Bacău

Cons. Jur. Mihai Adrian IONESCU

Prodecan al Colegiului Consilierilor Juridici Bacău

Cons. Jur. Livia OCHEAN

Consilier juridic al Colegiului Consilierilor Juridici Bacău

E-mail: ccjbacau@yahoo.com

Rezumat

Normele juridice trebuiesc exercitate de orice persoană fizică sau juridică cu bună credință, în acord cu ordinea publică și bunele moravuri. Constituția României prevede în art. 1 alin. 3 că „România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme” iar în art. 1 alin. 5 prevede că „în România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie”.

Cuvinte-cheie: uzul de drept; abuzul de drept; contracte de adeziune; clauze abuzive; contracte bancare; BNR.

Introducere

Conform alin. 4 din Constituție „Statul se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor - legislativă, executivă și judecătorească - în cadrul democrației constituționale”, iar conform art. 16 din Constituție cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări, egalitate ce determină, în mod firesc, limitele exercitării cu bună credință a dreptului, dar și eliminarea arbitrarului și abuzului de drept, pentru că nimeni nu este mai presus de lege.

Toate persoanele fizice și juridice pot uza cu bună credință de normele legale, în condiții de egalitate în fața legii, fără privilegii și fără discriminări, în concordanță cu normele constituționale, cu Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene, cu Constituția Uniunii Europene, Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Există alunecări legislative de la parametri constituționali menționați mai sus, care își au originea în unele reglementări subiective impuse consumatorilor de bunuri și servicii, reglementări impuse de grupuri de interese, din dorința unor impulsuri politice sau ale unor partide sau grupări politice, ori ale unor majorități parlamentare de conjunctură, care nu mai concordă cu interesul general sau național al societății, ori cu drepturile și libertățile prevăzute de Constituție, de Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactele și Tratatul la care România este parte.

1. Directiva 93/13/CEE

În scopul protejării consumatorului de poziția agresivă, de monopol economic sau juridic a furnizorilor de bunuri și servicii, Consiliul Comunităților Europene, în cooperare cu

Parlamentul European, a emis Directiva 93/13/ CEE, reglementând astfel raporturile dintre subiecții părțile contractante, în sensul anulării clauzelor abuzive în contractele încheiate cu consumatorii.

În aplicarea acestei directive, a fost votată Legea nr. 193/2000 privind anularea clauzelor abuzive din contracte.

Scopul acestei legi este de a reglementa clauzele contractuale în contractele încheiate între vânzătorul de bunuri sau furnizorul de servicii, pe de o parte, și consumatorul acestora, pe de altă parte, clauze care pot denatura concurența dintre vânzătorii de produse și furnizorii de servicii.

Deși această directivă are aplicare unitară în Uniunea Europeană și în Spațiul Economic European, continuă să existe divergențe în abordările unor state membre ale UE, mai ales în livrările de produse și servicii pe teritoriul altui stat membru, prin motivarea impunerilor ca fiind acceptări ale părților contractante.

2. Clauzele abuzive prevăzute de Directiva 93/13/CEE

- excluderea sau limitarea răspunderii legale a unui vânzător sau furnizor în cazul decesului consumatorului sau al vătămării corporale a acestuia, ca urmare a acțiunii sau a inacțiunii vânzătorului sau furnizorului;

- excluderea sau limitarea necorespunzătoare a drepturilor legale ale consumatorului față de vânzător sau furnizor sau față de o altă parte, în cazul neîndeplinirii totale sau parțiale sau al îndeplinirii necorespunzătoare a oricăreia dintre obligațiile contractuale de către vânzător sau furnizor, inclusiv a opțiunii de a compensa o datorie către vânzător sau furnizor cu o creanță pe care consumatorul o poate avea împotriva acestuia;

- încheierea unui acord care creează obligații pentru consumator și prin care furnizarea de servicii de către vânzător sau furnizor este supusă unei condiții a cărei îndeplinire depinde doar de voința acestuia;

- acordarea permisiunii vânzătorului sau furnizorului de a reține sumele plătite de consumator, în cazul în care acesta din urmă decide să nu încheie contractul sau să nu îl execute, fără a se prevedea dreptul consumatorului de a primi o compensație în sumă echivalentă de la vânzător sau furnizor, în cazul în care acesta este partea care anulează contractul;

- solicitarea de la orice consumator care nu și-a îndeplinit obligația să plătească o sumă disproporționat de mare drept compensație;

- autorizarea vânzătorului sau furnizorului de a rezilia contractul în mod discreționar, în timp ce consumatorului nu i se acordă aceeași posibilitate, sau acordarea permisiunii vânzătorului sau furnizorului de a reține sumele plătite pentru servicii care nu au fost încă furnizate de către acesta, în cazul în care vânzătorul sau furnizorul este cel care reziliază contractul;

- acordarea posibilității vânzătorului sau furnizorului de a pune capăt unui contract cu durată nedeterminată fără un preaviz rezonabil, cu excepția cazurilor în care există motive întemeiate de a face acest lucru;

- prelungirea automată a unui contract cu durată determinată, în cazul în care consumatorul nu specifică acest lucru, atunci când termenul stabilit pentru ca consumatorul să își exprime intenția de a nu prelungi contractul este stabilit excesiv de devreme;

- angajarea irevocabilă a consumatorului prin clauze cu care acesta nu a putut să se familiarizeze înainte de încheierea contractului;

- autorizarea vânzătorului sau furnizorului să modifice unilateral clauzele contractului, fără a avea un motiv întemeiat care să fie precizat în contract;

- autorizarea vânzătorului sau furnizorului să modifice unilateral contractul, fără a avea un motiv întemeiat, cu privire la orice caracteristici ale produsului sau serviciului care urmează să fie furnizat;

- prevederea ca prețul bunurilor să fie stabilit în momentul livrării sau acordarea posibilității unui vânzător de bunuri sau unui furnizor de servicii să crească prețul acestora fără să îi acorde cumpărătorului, în ambele cazuri, dreptul corespondent de a anula contractul, în cazul în care prețul final este prea ridicat în comparație cu prețul convenit la încheierea contractului;

- acordarea dreptului vânzătorului sau furnizorului de a stabili dacă bunurile sau serviciile furnizate sunt conforme cu contractul sau acordarea acestora a dreptului exclusiv de a interpreta orice clauză din contract;

- limitarea obligației vânzătorului sau furnizorului de a respecta angajamentele asumate de către agenții acestora sau asumarea angajamentelor de către aceștia, cu condiția respectării unei anumite formalități;

- obligarea consumatorului să își îndeplinească toate obligațiile, chiar în cazul în care vânzătorul sau furnizorul nu își respectă obligațiile corespondente;

- acordarea posibilității vânzătorului sau furnizorului de a-și transfera drepturile și obligațiile prevăzute de contract, în cazul în care această acțiune poate servi la reducerea garanțiilor pentru consumator, fără acordul acestuia din urmă;

- excluderea sau obstrucționarea dreptului consumatorului de a introduce acțiuni în justiție sau de a exercita orice altă cale de atac, în special prin solicitarea consumatorului să sesizeze exclusiv o curte de arbitraj care nu este reglementată de dispozițiile legale, restricționând în mod nejustificat dovezile aflate la dispoziția lui sau impunându-i sarcina probei care, în conformitate cu legislația aplicabilă, trebuie să îi revină altei părți la contract.

3. Contractul de adeziune și contractele negociate

3.1. Contractul de adeziune. Codul civil reglementează toate tipurile de contracte, dar prin art. 1175 reglementează **contractul de adeziune**, în care clauzele esențiale sunt impuse sau sunt redactate de una din părți, conform intereselor sale sau ca urmare a instrucțiunilor sale, cealaltă parte neavând posibilitatea decât să le accepte ca atare, fiind în imposibilitate de a stabili conținutul lor prin negocieri, adică prin acord de voință.

În contractele de adeziune clauzele sunt prestabilite, în întregime, de către una dintre părți, cealaltă parte nu are posibilitatea să le discute; ea este liberă să le accepte sau să nu le accepte, - dacă acceptă, atunci aderă pur și simplu la contractul prestabilit.

Frecvența contractelor de adeziune este în creștere, iar în caracterizarea lor, se pune accentul pe inegalitatea economică a părților, pe poziția predominantă a părților pe o piață, pe poziția de monopol de fapt sau cvasi-monopol juridic, superioritate tehnică sau economică în privința operațiunilor juridice sau a prestațiilor, când una dintre părți este în măsură să impună celei mai slabe, încheierea contractului în anumite condiții stabilite unilateral, de multe ori cu scopul de a-l dezavantaja pe cel slab.

În scopul protejării mării majorități, legiuitorul intervine adesea și stabilește anumite reguli și limite, pe care partea ce predetermină conținutul contractelor de adeziune este obligată să le respecte. Cel mai citat model de intervenție în această privință este dreptul protecției consumatorului, care cuprinde o sumă de norme menite să intervină în faza premergătoare „aderării” la oferta profesionistului, prin instituirea unor termene de reflecție sau, după acest moment, prin intermediul dreptului de dezicere, prin reguli stricte legate de

informarea consumatorilor și transparența contractuală, prin intermediul protecției împotriva clauzelor abuzive și prin numeroase alte mijloace, al căror scop este protecția consumatorului împotriva potențialelor abuzuri ale profesionistului.

Deși aceste contracte de adeziune sunt aparent imorale, practica le consacră caracterul lor juridic și le impune în circuitul economic firesc, sub forma contractelor cadru, a căror clauze sunt stabilite sau aprobate de autoritățile de reglementare specifice, de exemplu: în contractele de furnizare energie electrică, energie termică, apă, gaz metan, canalizare, salubritate, telefonie, radio și televiziune, asigurări, contractele electronice, contractele de consum, internet, livrări de autoturisme etc.

Impunerea unor contracte cadru este justificată de imposibilitatea de negociere cu consumatorul, dar facem precizarea că acestea sunt totuși contracte negociate, avizate sau aprobate de autoritățile de reglementare, iar impactul dezechilibrului între drepturile și obligațiile părților este minim sau se află într-o relație de acceptare rezonabilă.

Contractele de adeziune și contractele cadru sunt la limita ce separă conduita contractuală a părților, licită de cea ilicită, sau cea dintre uzul de drept și abuzul de drept.

3.2. Contractele negociate reprezintă regula, iar în acestea, toate condițiile și clauzele lor, natura, întinderea și calitatea prestațiilor la care se obligă părțile contractante, sunt rezultatul negocierilor libere, care pot dura uneori perioade îndelungate.

Negocierile implică tehnici și proceduri specifice, unele cu caracter complex, pot dura ore, zile, luni sau chiar ani, implicând abordări multiple, discuții și tratative, fiind rezultatul unor serii de propuneri și contrapropuneri.

Aceasta este regula tradițională și obișnuită, de încheiere a contractelor. De aceea, prin actualele prevederi ale Codului civil, se acordă o importanță majoră fazei precontractuale, adică fazei negocierilor contractuale, al căror parcurs este complex și se poate concretiza în acorduri de negociere sau acorduri de principiu sau care se pot realiza simplu, printr-un acord instantaneu sau chiar printr-un act de executare care dovedește incontestabil intenția celui care săvârșește acest act de a accepta oferta de a contracta.

Fazei precontractuale îi sunt dedicate mai multe texte legale privitoare la oferta de a contracta, la acceptarea acesteia, la obligațiile părților din faza negocierilor, din care reținem, în special: **obligăția de bună-credință** și **obligăția de confidențialitate**. Aceste prevederi sunt cuprinse în codul civil, în Secțiunea a 3-a „încheierea contractului”, a Capitolului I „Contractul”, din care reținem, în special, art. 1183-1184 Cod civil referitoare la buna-credință în negocieri și la obligația de confidențialitate.

4. Trăsăturile specifice contractelor de adeziune

Principalele trăsături specifice ale contractelor de adeziune, sunt următoarele:

a) contractele de adeziune presupun o inegalitate economică sau juridică a părților contractante determinată de poziția de monopol asupra unei piețe;

b) oferta de a contracta este una imutabilă, adică standardizată și generală, care nu depinde de persoana consumatorului, este perpetuă, în sensul că se întinde la toate potențialele contracte care ar putea fi încheiate într-o anumită perioadă de timp cu ofertantul sau furnizorul lor și de regulă, detaliată, în sensul că ea cuprinde toate clauzele viitorului contract care urmează a lua naștere prin aderare, adică prin acceptarea fără rezerve sau modificări a ofertei standardizate;

c) elementul esențial însă al contractelor de adeziune, constă în lipsa oricărei negocieri la încheierea sa. Una dintre părți - emitentul ofertei standardizate - este creatorul unilateral al conținutului viitorului contract. Cerința impusă legal de art. 1175 noul Cod Civil este aceea că clauzele sau condițiile esențiale ale acestui contract să fie stabilite în manieră unilaterală - adică redactate efectiv de una dintre părți sau redactate după instrucțiunile sale, fără ca cealaltă parte să fi avut posibilitatea să le influențeze.

Dezechilibrul astfel creat între drepturile și obligațiile părților, justifică pe deplin dorința de reprimare a clauzelor abuzive din contracte, motiv pentru care Legea nr. 193/2000 și alte norme de drept care protejează consumatorul își găsesc utilitatea în astfel de contracte.

O clauză contractuală, care nu s-a negociat individual, se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului.

În cazul contractelor de adeziune, legea specială instituie instrumente speciale de intervenție în contracte, care simplifică acțiunile consumatorilor interesați care sunt protejați de Comisariatele de protecția consumatorului din fiecare județ, în timp ce, pentru contractele negociate trebuie în principiu invocat dreptul comun în materie.

5. Banca Națională a României (BNR) și sistemul bancar

5.1. Scurt istoric privind BNR. Banca Națională a României a fost înființată în virtutea legii, pe 17 aprilie 1880, cu un capital inițial de 30 milioane lei, din care 10 milioane capital de stat, restul de 20 milioane fiind capital proprietate privată. A fost investită cu privilegiul de a emite bancnote acceptate în tranzacții.

BNR este a 13-a bancă centrală înființată în lume, fiind înființată înaintea băncii centrale a Japoniei sau a sistemului Rezervei Federale din SUA.

Primele bancnote emise de BNR au fost de 20, 50, 100, 500, 1000 lei. Au fost emise monezi de aur, argint și cupru. Datorită legii lui Gresham putem înțelege de ce monezile de aur cu valoare nominală 20 lei erau ținute spre tezaurizare (aveau o valoare mare, determinată de principii stabile).

Demn de remarcat este faptul că în perioada interbelică leul românesc a avut acoperire în aur, fiind cea mai puternică monedă a timpului, aspect care a determinat alte puteri să forțeze tezaurizarea în interesul lor și devalorizarea lor prin reducerea conținutului de aur și argint din compoziția lor.

Până în 1948 instituția a fost una privată, controlată cu mână de fier de către acționarii care, nu o dată, au sfidat guvernul, însă se poate afirma - pe baza datelor, că, deși *de jure* era o instituție privată, *de facto* era una de stat, atât în perioada „privată” cât și în cea de stat. După 1948, banca națională a executat directivele executivului, atât pe timp de pace cât și pe timp de război, condiționând politicile economice.

După Primul Război Mondial, banca și-a pierdut tezaurul metalic. Guvernul României de la acea vreme ia decizia de a trimite rezervele la Moscova, caz cunoscut sub numele de Tezaurul României, Rusia nemaireturnând tezaurul.

5.2. Principalele atribuții ale BNR, sunt următoarele:

a) elaborarea și aplicarea politicii monetare și a politicii de curs de schimb;

b) autorizarea, reglementarea și supravegherea prudențială a instituțiilor de credit, promovarea și monitorizarea bunei funcționări a sistemelor de plăți pentru asigurarea stabilității financiare;

c) emiterea bancnotelor și a monedelor ca mijloace legale de plată pe teritoriul României;

d) stabilirea regimului valutar și supravegherea respectării acestuia;

e) administrarea rezervelor internaționale ale României;

Totodată, BNR sprijină politica economică generală a statului, fără prejudicierea îndeplinirii obiectivului său fundamental privind asigurarea și menținerea stabilității prețurilor.

În îndeplinirea atribuțiilor, BNR și membrii organelor sale de conducere nu vor solicita sau primi instrucțiuni de la autoritățile publice sau de la orice altă instituție sau autoritate.

În cadrul politicii monetare pe care o promovează, BNR utilizează proceduri și instrumente specifice pentru operațiuni de piață monetară și de creditare a instituțiilor de credit, precum și mecanismul rezervelor minime obligatorii. Se interzice BNR achiziționarea de pe piața primară a creanțelor asupra statului, autorităților publice centrale și locale, regiilor autonome, societăților naționale, companiilor naționale și altor societăți cu capital majoritar de stat. BNR poate efectua pe piața secundară operațiuni reversibile, cumpărări/vânzări directe sau poate lua în gaj, pentru acordarea de credite colateralizate, creanțe asupra sau titluri ale statului, autorităților publice centrale și locale, regiilor autonome, societăților naționale, companiilor naționale și altor societăți cu capital majoritar de stat, instituțiilor de credit sau altor persoane juridice, poate efectua swap-uri valutare, emite certificate de depozit și atrage depozite de la instituții de credit, în condițiile pe care le consideră necesare pentru a realiza obiectivele politicii monetare.

De asemenea, se interzice Băncii Naționale a României creditarea pe descoperit de cont sau orice alt tip de creditare a statului, autorităților publice centrale și locale, regiilor autonome, societăților naționale, companiilor naționale și altor societăți cu capital majoritar de stat.

Banca Națională a României este unica instituție autorizată să emită însemne monetare, sub formă de bancnote și monede, ca mijloace legale de plată pe teritoriul României. Moneda națională este leul românesc, iar subdiviziunea acestuia, banul.

În cadrul politicii sale monetare și de curs de schimb, Banca Națională a României poate acorda instituțiilor de credit credite pe termene ce nu pot depăși 90 de zile, garantate cu, dar fără a se limita la:

a) titluri de stat provenite din emisiuni publice, prin remiterea lor în portofoliul Băncii Naționale a României, sau

b) depozite constituite la Banca Națională a României sau la alte persoane juridice agreeate de Banca Națională a României.

BNR stabilește condițiile și costurile de creditare, deschide și operează conturi ale instituțiilor de credit, ale Trezoreriei Statului, ale caselor de compensare și ale altor entități, rezidente și nerezidente, stabilite prin reglementări ale Băncii Naționale a României.

Situațiile financiare ale BNR sunt întocmite conform principiilor și regulilor contabile prevăzute de standardele internaționale de contabilitate, aplicabile băncilor centrale, recunoscute de Banca Centrală Europeană și trebuie să cuprindă: bilanțul, contul de profit și pierdere și notele explicative. Acestea sunt supuse auditării de către auditori financiari, persoane juridice autorizate de Camera Auditorilor Financiari din România, selectați de către consiliul de administrație, pe bază de licitație.

Banca Națională a României este autorizată să colecteze date și informații statistice primare care sunt necesare pentru aducerea la îndeplinire a atribuțiilor sale legale, asigurând măsuri de protecție a datelor care se referă la subiecți individuali - persoane juridice sau fizice - date obținute direct sau indirect, din surse administrative sau din alte surse.

Membrii consiliului de administrație și salariații Băncii Naționale a României sunt obligați să păstreze secretul profesional asupra oricărei informații nedestinate publicării, de care au luat cunoștință în cursul exercitării funcțiilor lor, și nu vor folosi aceste informații pentru obținerea de avantaje personale, orice abatere fiind sancționată conform legii. Aceștia sunt obligați să păstreze secretul profesional și după încetarea activității în cadrul băncii, orice încălcare fiind sancționată în condițiile legii.

5.3. Evoluție și analize comparative de centenar în domeniul bancar românesc. După 1990 Statutul BNR a fost reglementat prin Legea nr. 34/1991, apoi modificat prin Legile nr. 101/1998 și 312/2004.

Având în vedere atribuțiunile BNR stabilite prin lege după 1990, a fost reglementată și activitatea bancară în România prin Legea nr. 33/1991, Legea nr. 58/1998, OUG nr. 99/2000 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului, cu modificările și completările aduse prin Legea nr. 227/2007, OUG nr. 215/2008, OUG nr. 25/2009, Legea nr. 270 din 07/07/2009, OUG nr. 25/2009, OUG nr. 26/2010, Legea nr. 231/2010, OG nr. 13/2011, Legea nr. 71/2011, Legea nr. 286/2011, OG nr. 1/2012, OUG nr. 43/2012, Legea nr. 272/2013, OUG nr. 113/2013, Legea nr. 255/2013, Legea nr. 187/2012, Legea nr. 312/2015, Legea nr. 77/2016, Legea nr. 164/2018.

Cert este faptul că băncile funcționează în România ca societăți comerciale, fiind înființate în baza prevederilor Legii nr. 31/1990 privind societățile comerciale, dar activitatea lor este autorizată de BNR, care le poate retrage autorizarea atunci când funcționarea lor este contrară legii.

Băncile și orice altă entitate ce funcționează în România ca bancă, filială, sucursală, agenție, sunt supuse riscului comercial, acestea pot derula tranzacții cu clienții doar pe baze contractuale, acționând într-o manieră prudentă și cu respectarea legislației specifice în domeniul protecției consumatorului, așa cum prevede art. 117 din OUG nr. 99/2006.

Comportamentul băncilor ce acționează în România este deficitar în privința respectării drepturilor consumatorului, contractele sunt impuse, sunt în cea mai mare parte contracte de adeziune, nu sunt acceptate punctele de vedere ale consumatorilor, în special persoane fizice, există distorsionări substanțiale ale echilibrului clauzelor contractuale, negocierea este acceptată formal de către bănci la încheierea contractelor de creditare, în realitate acestea își impun formularele de contract și au clauze volatile ce permit modificări unilaterale ale clauzelor contractuale, ale dobânzilor, comisioanelor și altor spețe bancare, pe care le afișează prin proceduri și sisteme proprii închise ori inaccesibile consumatorului.

După încheierea unor astfel de contracte, băncile încasează dobânzi, speze bancare și comisioane la ratele stabilite, înaintea ratelor, punând deseori pe debitor în faza neputinței de a achita în continuare creditul real, astfel că se ajunge ca valoarea accesoriilor să fie enorm de mare în raport cu creditul. Există proceduri interne ale băncilor străine ce activează în România, prin care la stabilirea dobânzilor și a unor comisioane se folosesc tehnici de înșelare a consumatorului, ex., stabilirea indicilor ROBOR, prin procedee subiective ce țin de practicile anticoncurențiale, și care permit băncilor să-și creeze obligații fictive pe seama consumatorului român.

Practica confirmă că prin astfel de politici ilicite, sub observarea nepăsătoare a BNR și a altor instituții ale statului român, părțile din creditele neachitate sunt transmise unor agenți ai băncilor, ce activează semilegal sub masca societăților de recuperare credite, care valorificând excesiv și abuziv legislația română, execută silit pe consumatorii - debitori, la un nivel greu de acceptat, fără notificări legale și fără a respecta valorile din contractele de cesiune de creanțe.

Recuperatorii de creanțe sunt agenți și societăți comerciale a căror operațiuni nu pot fi încadrate ca activitate bancară, aceste operațiuni fiind susținute imoral de BNR, de executorii judecătorești, de instanțe, de instituțiile de protecție a consumatorului (OPC).

Susținerea BNR a faptului că băncile trebuie să realizeze profit în România, nu este una corectă, este încălcat principiul bunei-credințe în relația cu consumatorii, fapt ce devine deja imoral.

Mecanismele prevăzute de Legea nr. 77/2016 de dare în plată, confirmă dorința excesivă a băncilor care activează în România de a accepta o astfel de procedură reală și normală, această lege diminuând indicatorii volatili utilizați de bănci care, deși acționează contrar politicilor de creditare echilibrate, subestimează elementele prudențiale conștiente, fiindcă prin abuz își vor păstra privilegiile și avantajele.

Toate aceste activități abuzive ale băncilor, complicitatea sau duplicitatea BNR sau a altor instituții ale statului român conduc forțat și subiectiv la devalorizarea excesivă a monedei naționale în raport cu alte monede străine, asigură un transfer ilicit de capital românesc în exterior, activități care afectează continuu nivelul de trai al populației din România.

Numărul mare a falimentelor dirijate asupra societăților comerciale din România este rezultatul, în mare măsură, a elementelor de conduită distructive și disproporționate ale băncilor dar și ale organelor fiscalului (ANAF).

Concluzii

BNR a avut încă de la înființare un rol esențial în întărirea statului român, a favorizat și permis circulația mărfurilor, crearea de capital și circulația bănească, atât pentru persoanele juridice cât și pentru persoanele fizice, a permis dezvoltarea capitalului, a asigurat stabilitatea financiară, a administrat rezervele internaționale ale României, a asigurat mecanismele de emitere a monedelor tradiționale și a asigurat menținerea și stabilitatea prețurilor, supravegherea prudențială a băncilor.

Sistemul bancar contribuie la bunăstarea consumatorilor și la dezvoltarea economiei prin creșterea incluziunii financiare, creșterea intermedierei financiare, reducerea riscurilor de creditare, adaptarea cadrului de legiferare românesc la legislația europeană și transpunerea directivelor europene în spiritul pentru care au fost create.

TEORII REFERITOARE LA INSTITUȚIA LEGITIMEI APĂRĂRI

Av., Lector univ. dr. Diana-Elena RĂDUCAN-MOREGA

Baroul Gorj,

Universitatea „Titu Maiorescu” București,

Facultatea de Drept și Științe Economice - Târgu-Jiu,

E-mail: diana_morega@yahoo.com

Rezumat

Intrarea în vigoare, în februarie 2014, a Noilor Coduri Penale a determinat reinterpretarea instituției legitimei apărări, legiuitorul român optând, de această dată, pentru o răspundere de tip obiectiv, în detrimentul celei anterioare, de tip subiectiv. Pentru a putea formula un răspuns judicios cu privire la această mult disputată controversă doctrinară, este necesară o amplă și minuțioasă analiză a teoriilor pe baza cărora s-a încercat fundamentarea legitimei apărări de-a lungul timpului. Prezenta lucrare este dedicată tocmai acestor teorii, având drept scop final aflarea realului fundament al acestei instituții și, implicit, a modului cum urmează să-și producă efectele *in rem* sau *in personam*, optând motivat, în final, pentru aplicarea legitimei apărări *in personam*.

Cuvinte-cheie: legitimă-apărare; teorii obiective; teorii subiective; fundament.

Introducere

Legitima apărare - efecte *in rem* sau *in personam*, cauză justificativă sau cauză care înlătură caracterul penal al faptei? Această întrebare, veche dispută doctrinară, a devenit extrem de actuală odată cu adoptarea Noilor Coduri Penale din 2009, și a reorientării legiuitorului român spre concepțiile vest-europene, de tip formal, în detrimentul celor de tip substanțial, pe care s-au bazat Codurile penale de la 1968.

Evoluția diferitelor teorii ale dreptului, de-a lungul timpului, a determinat ca legitima apărare să nu-și găsească fundamentarea într-o teorie unică și unitară, fiind lansate explicații dintre cele mai diverse, chiar divergente, atât în ceea ce privește natura, cât și, implicit, efectele sale. Astfel, în funcție de opiniile exprimate, s-au conturat două tipuri de teorii asupra fundamentului legitimei apărări, și anume: *teoriile subiective* și *teoriile obiective*.

1. Teorii subiective privind fundamentul legitimei apărări

Teoria instinctului de conservare și teoria constrângerii morale¹. Bazându-se pe ideea că *instinctul de conservare are un caracter irezistibil, de neînving*, aceste teorii fundamentează nepedepsirea faptei săvârșite în stare de legitimă apărare tocmai pe acest considerent. Tragerea la răspundere penală a celui care săvârșește fapta în apărare, contra unui atac injust, îndreptat

¹Pentru mai multe detalii a se vedea: V.A. Ionescu, *Legitima apărare și starea de necesitate*, Editura Științifică, București, 1972, p. 38 și urm., V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, C. Bulai, R. Stănoiu, *Explicații teoretice ale Codului penal român, partea generală*, vol. I, Editura Academiei, București, 1969, p. 347 și urm.; V. Dongoroz – *Drept penal*. Reeditarea ediției din 1939. Asociația Română de Științe Penale, București, 2000, pp. 359 – 360; M.-L. Rassat, *Droit pénal général*, Ed. Ellipses-Marketing, Paris, 2006, p. 273;

împotriva vieții, integrității corporale a individului ori a celorlalte valori sociale importante, astfel periclitare, ar fi din acest punct de vedere deopotrivă „ineficace și nedreaptă”².

În doctrina penală mai veche, au existat autori³ care considerau că atacul ar crea celui agresat o stare de tulburare sufletească - *perturbatio animi* - de o așa intensitate încât, apărarea legitimă s-ar realiza total instinctiv, fiind imposibil de controlat rațional.

Fără a fi partizanii ideii că cel care se apără trebuie să se afle într-o stare de tulburare sufletească, dar pornind de la premisele pe care se fundamentează aceste raționamente, majoritatea autorilor⁴ ajung la concluzia că, nepedepsirea faptelor săvârșite în stare de legitimă apărare are la bază **constrângerea psihică a autorului**, determinată de **amenințarea inevitabilă a atacului, constrângere care îl privează de posibilitatea de a decide și de a acționa liber, săvârșind deci fapta fără vinovăție**⁵.

Teoriilor subiective le-au fost aduse numeroase critici⁶, în special de către cei care au considerat și consideră faptele comise în stare de legitimă apărare ca fiind expresia unui drept exercitat „cu calm”, în limite raționale, în afara oricărei tulburări psihice. S-a susținut⁷, în acest sens, că teoria instinctului de conservare nu s-ar justifica în cazul legitimei apărări în interesul altor persoane; precum și faptul că ignoră caracterul injust al agresiunii. Astfel, s-a imputat că nu s-a avut în vedere că instinctul de conservare se manifestă în mod egal, atât în cazul unei agresiuni injuste, cât și al unei agresiuni juste; caz în care aplicarea teoriei ar conduce la rezultate inechitabile, contrare legii și scopului urmărit.

Trebuie să nu excludem, însă, că factorul rațional, intelectual, va dubla întotdeauna instinctul de conservare, iar, în cazul unui atac just, va putea înfrâna, stopa trecerea la acțiune, la „apărare”.

În ceea ce privește *fundamentarea legitimei apărări în interesul altor persoane*, pe teoria instinctului de conservare, ultimele cercetări științifice (s-a realizat un studiu pe mai mulți subiecți, „eroi”, persoane care salvaseră alte persoane din diferite situații limită, punându-și propria siguranță în primejdie), au demonstrat că **centrii nervoși activați sunt aceiași ca și în cazul salvării propriei persoane**. Cercetătorii au concluzionat că **cei care intervin în asemenea situații** (fie că ne referim la starea de legitimă apărare sau la starea de necesitate),

² V. Dongoroz și colab., op. cit., p. 348.

³ S. von Pufendorf, *De officio hominis et civis juxta legem naturalem libri duo*, traducere de F. Gardner Moore, Oceana Publications, New York, 1964, pct. 12, p. 85. <http://intersci.ss.uci.edu/wiki/eBooks/BOOKS/Puffendorf/De%20Officio%20Hominis%20et%20Civis%20Puffendorf.pdf>; G. Carmignani apud V. Dongoroz, op. cit., p. 359, a se vedea în același sens și comentariile lui V.A. Ionescu, op. cit. loc. cit.

⁴ V.A. Ionescu, op. cit., p. 39, V. Dongoroz și colab., op. cit., loc. cit., C. Mitrache în: *Drept penal român. Partea generală* de C. Mitrache și C. Mitrache, Universul Juridic, București, 2009, p. 143, Gh. Nistoreanu, Al. Boroș, *Drept Penal. Curs selectiv pentru examenul de licență*. Ediția a IV-a, Ed. All Beck, București, 2002, p. 120, C. Bulai, *Manual de drept penal. Partea generală*, Ed. All, București, 1997, p. 217;

⁵ Pentru detalii privind noțiunea de „vinovăție”, a se vedea, E.G. Simionescu, *Distincție între vinovăție ca trăsătură esențială a infracțiunii și vinovăție ca element al conținutului constitutiv al unei infracțiuni*, *Revista „Drept și societate”*, nr. 2/2003, Ed. „Academica Brâncuși”, Târgu-Jiu, 2003, p. 178-188; E.G. Simionescu, *Drept penal. Partea generală I - curs universitar*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2014, pp. 84-89;

⁶ Thonissen, *Etudes sur l'histoire du droit criminel des peuples anciens*, tom. I, p. 75, Fioretti și Zerboglio, *Sulla legitima difesa*, Turin, 1897, p. 11 și urm. apud R. Garraud, *Précis de droit criminel*, Paris, Sirey, 1912, p. 239, <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4156089/f3.image>; G. Vidal, *Cours de droit criminel français*, Sirey, Paris, 1927, p. 332, F. Streteanu, *Drept penal. Partea generală*, Vol. I, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 406, M.A. Hotca, *Codul Penal. Comentarii și explicații*, C.H. Beck, București, 2007, pp. 508-509;

⁷ A se vedea: M.A. Hotca, op. cit., p. 509, F. Streteanu, op. cit., loc. cit., B. Alimena, *I limiti e i modificatori dell'imputabilità*, vol. III, Torino, 1899, p. 82 și E. Garçon, *Code penale annoté*, vol. II, Sirey, Paris, p. 155 apud V.A. Ionescu, op. cit., p. 33;

sunt animați tot de o formă a instinctului de conservare, doar că, de această dată, nu a propriei persoane, ci *a speciei umane*; acești centri nervoși, cu impulsurile aferente, fiind formați și trenând încă din perioada primitivă, când lupta pentru supraviețuire se ducea pe ambele planuri: la nivel de individ, cât și la nivel de colectivitate, propria existență fiind indisolubil legată, depinzând de a celorlalți membri ai comunității din care făcea parte⁸. Putem, deci, admite teoria instinctului de conservare și pentru justificarea salvării unei terțe persoane.

În aceeași notă critică s-a arătat⁹, că dacă existența celui *perturbatio animi* ar fi de o asemenea intensitate, încât să abolească celui agresat capacitatea de a gândi, de a înțelege și de a-și dirija acțiunile în mod conștient, ar fi suficientă, prin ea însăși, să excludă existența caracterului penal al faptei, nemaifiind necesară o altă cauză de excludere. În acest caz am fi în prezența concursului dintre cauza iresponsabilității și cea a legitimei apărări, înlăturarea caracterului penal având loc în temeiul cauzei iresponsabilității. Din aceleași considerente, dacă se admite că starea de tulburare ar fi de necontrolat, ar trebui să producă efecte identice și în cazul excesului scuzabil în apărare, nemaiputând fi pedepsit. Mai mult, ar fi imposibil și illogic să mai poată fi reținut, având în vedere că ceea ce se impută agresatului care depășește limitele unei apărări proporționale, este tocmai evaluarea greșită a pericolului agresiunii, care presupune, în mod implicit, capacitate de înțelegere și voință.

S-a obiectat¹⁰, de asemenea, că apărarea legitimă constituie un act voluntar și, în consecință, nu s-ar mai putea pune în discuție pierderea libertății de determinare a celui agresat. Ideea de *apărare legitimă - act voluntar*, constituie, de fapt, epicentrul contraargumentelor aduse teoriilor subiective; care, însă, doar aparent și într-un mod cu totul eronat, îmbracă această formă de contraargument. Este imperios necesar să nu se confunde voința, actul voluntar de a se apăra, cu libertatea de a decide și de a acționa liber, în consecință „*nu orice act voluntar este liber*”¹¹. Însăși noțiunea de „apărare”, presupune existența unei acțiuni ostile, premergătoare, care să o determine, să o condiționeze; ori *atragerea răspunderii penale are loc doar în măsura în care voința a avut un caracter liber, nefiind îngăduită sau condiționată în niciun fel*.

2. Teorii obiective privind fundamentul legitimei apărări

În contrast cu teoriile de tip subiectiv, atât sub aspectul diversității lor, dar și al construcției, aceste teorii se sprijină pe aspecte și elemente de natură obiectivă, care determină constatarea *in rem* a legitimei apărări.

2.1. Teoria negației injustului. Reliefață de însăși denumirea sa, această teorie susține că legitima apărare reprezintă o negare a injustului. Cel care se apără împotriva unei agresiuni injuste, nu face altceva decât să-și afirme dreptul său; negând, astfel, negația dreptului său în scopul restabilirii justiției, a ordinii de drept încălcate prin atacul inițial¹². Tocmai pentru

⁸ D.E. Răducan Morega "Self-Defence – Law and Ethics Issues on the Object of the Attack", Annals of the "Constantin Brâncuși" University of Târgu-Jiu, Juridical Sciences Series No. 4/2015, pp. 80-81;

⁹ G. Penso, *La difesa legittima*, Milano, 1939, p. 30 apud. V.A. Ionescu, op. cit., loc. cit.;

¹⁰ Idem;

¹¹ V.A. Ionescu, op. cit., loc. cit.;

¹² G.W.F. Hegel, *Grundlinien der Philosophie des Rechts*, Berlin, 1821, para. 127, <http://www.google.ro/url?sa=t&rect=j&q=&src=s&source=web&cd=1&sqi=2&ved=0CCIQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.cosm>

faptul că reacția în apărare tinde să restaureze, să protejeze norma juridică încălcată prin agresiune, se apreciază¹³ că aceasta constituie nu doar un drept, ci chiar o obligație.

„În legitimă apărare, reacționându-se contra unui act injust, reacțiunea devine, implicit, justă (Ihering) sau, în orice caz, necontrarie dreptului (Ferneck)”¹⁴.

Teoria a fost criticată pe considerentul că, simpla afirmație că o faptă este legitimă, deoarece legea o permite, nu are capacitatea de a explica fundamentul juridic al legitimei apărări. Ceea ce lipsește de consistență această concepție este tocmai inexistența argumentelor și motivelor care ar determina impunitatea faptelor săvârșite în stare de legitimă apărare¹⁵.

2.2. Teoria retribuției răului prin rău¹⁶. De concepție kantiană, teoria de față se axează pe ideea că apărarea dictată de necesitate, nu poate transforma injustul în just, dar, întrucât „necesitatea nu are lege”, trebuie să se convină asupra nepedepsirii celui care se apără¹⁷.

Fapta săvârșită în stare de legitimă apărare este justificată de chiar atacul agresorului, apărarea impunându-se ca o contrareacție la răul inițial, luând aspectul unei pedepse; ori **este de neacceptat pedepsirea unui fapt ce ar constitui el însuși o pedeapsă**.

Teoria retribuției răului prin rău este criticată¹⁸, pentru faptul că aplicarea sa ar conduce la nepedepsirea agresorului rănit de către cel care s-a apărât, deoarece și-ar fi primit deja pedeapsa; fiind profund inechitabil și contrar dreptului. În același timp, se creează o confuzie prin substituirea și suprapunerea instituției pedepsei peste instituția legitimei apărări, ceea ce ar conduce la consecințe inadmisibile, conferind persoanelor fizice dreptul de a pedepsi și, chiar mai mult, dreptul de a aplica anticipat pedepse, ca într-o veritabilă lege a talionului.

2.3. Teoria coliziunii de drepturi și obligații¹⁹, se întemeiază pe concepția că **ori de câte ori două drepturi se află în conflict, trebuie salvat cel mai important**, iar, în acest caz, dreptul agresorului este cel care își pierde din importanță, devine inferior din însăși cauza atacului, urmând să fie sacrificat în beneficiul dreptului de a se apăra al celui agresat, care devine, implicit, un drept superior, mai important.

De această dată este criticată tocmai ideea de ierarhizare a drepturilor persoanelor, insistându-se pe faptul că „**statul are obligația de a respecta toate drepturile**, și că aplicarea ei ar însemna ca hoțul să poată fi, la rândul lui, victima unui furt din partea victimei sale, care l-ar deposea de lucrul furat”²⁰.

opolitanuniversity.ac%2Flibrary%2FHegel.Grundlinien.der.Philosophie.des.Rechts.pdf&ei=2tSZU5DwMYH8ywpP.JwYKYBA&usg=AFQjCNFcSORWeODpFJ4N1b4tToiFuRdQA&bvm=bv.68911936,d.bGQ;

¹³ A se vedea: Ihering apud V.A. Ionescu, op. cit., p. 41;

¹⁴ V. Dongoroz, op. cit., pp. 359 - 360;

¹⁵ Pentru detalii privind noțiunea de „stare de legitimă apărare”, a se vedea E.G. Simionescu, *Condițiile legitimei apărări*, Volumul Conferinței Internaționale de Drept, Studii Europene și Relații Internaționale, cu tema „Rolul Europei într-o societate polarizată”, ediția a II-a, Universitatea „Titu Maiorescu” din București, 9-10 mai 2014, Ed. Hamangiu, 2014, pp. 363-371;

¹⁶ A se vedea: Geyer, *Die Lehre von der Nothwehr*, Iena, 1857, apud R. Garraud, op. cit., p. 240, <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4156089/f259.image>, apud V. Dongoroz, op. cit., p. 359;

¹⁷ În acest sens: V.A. Ionescu, op. cit., p. 41;

¹⁸ G. Vidal, op. cit., p. 340 apud V.A. Ionescu, op. cit., p. 40;

¹⁹ Von Buri, *Stato di necessita e legittima difesa*, în: *Rivista Penale*, 1880, pp. 433 – 434, apud R. Garraud, op. cit., loc. cit., apud V. Dongoroz, op. cit., p. 360;

²⁰ G. Vidal, op. cit., p. 340 apud V.A. Ionescu, op. cit., p. 42;

2.4. Teoria apărării publice subsidiare, a lui Carrara²¹, susține că „**apărarea publică a fost instituită pentru a suplini insuficiența apărării private și pentru a-i stăvili excesele**”²².

De natură contractualistă, această teză pleacă de la premisa că indivizii au cedat statului dreptul lor de a se apăra, însă, în măsura în care acesta nu poate să le asigure securitatea, indivizii își vor relua dreptul lor privat la apărare²³. Din această perspectivă, **apărarea publică are doar un caracter subsidiar, ea acționând în sprijinul apărării individuale...**²⁴, în timp ce legitima apărare nu se limitează la a fi doar o simplă facultate, acordată de stat, ci „un drept suveran original”²⁵.

Și în literatura juridică rusă regăsim această modalitate de justificare a dreptului la apărare, arătându-se că: „statul nu are posibilitatea de a prevedea și preîntâmpina fiecare încălcare a legii”²⁶.

Nici această teorie nu este acceptată, argumentându-se că „**statul nu poate pierde drepturile sale de a interveni și de a pedepsi, întrucât aceste drepturi sunt suverane**”²⁷. Trebuie avut în vedere mai ales faptul că, însăși recunoașterea și reglementarea instituției legitimei apărări, sunt apanajul puterii statale, deci nepedepsirea faptei săvârșite în legitimă apărare nu se datorează pierderii dreptului da a interveni a statului, ci opțiunii sale de a nu-și exercita forța coercitivă.

2.5. Teoria utilității sociale a fost elaborată și promovată de școala pozitivistă²⁸ a dreptului penal care, punând în evidență pericolul antisocial al autorului, susține că nocivitatea și caracterul injust al agresiunii determină ca apărarea să fie o reacție firească a celui atacat și, în același timp, un act de justiție socială, util din punct de vedere al intereselor generale și efectuat nu numai în propriul interes (acela al apărării drepturilor recunoscute de lege), ci și în interesul societății.

Reacția de apărare se fundamentează pe necesitatea socială de garantare a dreptului celui agresat.

²¹ F. Carrara, *Programma del corso di diritto criminale*, Parte generale. Vol. 1, ed. a V-a, Lucca, 1877, p. 227 apud V.A. Ionescu, op. cit., p. 42 și apud V. Dongoroz, op. cit., loc. cit.; a se vedea și *Discorso sul diritto della difesa pubblica e privata dell'avv. Francesco Carrara*, Lucca, 1860, https://books.google.ro/books?id=isoL_a6eXkYC&printsec=frontcover&hl=ro&source=gbp_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q=difesa%20publica&f=false;

²² F. Carrara, *Discorso sul diritto della difesa pubblica e privata dell'avv. Francesco Carrara*, op. cit., p. 47;

²³ În acest sens a se vedea și V. Dongoroz, op. cit., p. 359; M. Ortolan, op. cit., p. 166, para. 417 – 419: "Din dreptul la bunăstare și conservare care aparține omului derivă pentru el dreptul de a respinge prin forță agresiunile injuste al căror obiect îl constituie. Trăind, prin propria lege a creației sale, în societate, forțele colective ale asociației sunt organizate pentru a-l pune la adăpost de orice agresiuni și pentru a-l apăra la nevoie, astfel încât luptele private nu mai sunt necesare și sunt interzise în general. Dar forța socială nu este întotdeauna prezentă și, chiar fiind prezentă, ea ar putea să se afle în situația de a nu fi în stare să apere în mod eficient individul în pericol: atunci acesta are dreptul incontestabil de a recurge la forța sa personală, la apărarea privată, în lipsa apărării publice, care este absentă sau insuficientă."

²⁴ V.A. Ionescu, op. cit., p. 43, a se vedea în acest sens și P.J.A. Feuerbach, *Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gultigen peinlichen Rechts*, para 36,

http://books.google.ro/books?id=FExoI82ddPsC&pg=PR1&hl=ro&source=gbp_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false, care consideră legitima apărare ca o reluare a drepturilor concesdate de individ societății odată cu apariția contractului social;

²⁵ G. Penso, op. cit., p. 26 apud V.A. Ionescu, op. cit., p. 43;

²⁶ Н.С. Таганцев, *Русское уголовное право. Часть Общая.*, Санкт-Петербург, 1902, p. 520;

²⁷ G. Penso, op. cit., p. 28 apud V.A. Ionescu, op. cit., p. 43;

²⁸ A se vedea: E. Ferri, *La sociologie criminelle*, ed. a 2-a, Ed. Felix Alcan, Paris, 1914, Cap. 3, p. 7 și urm., http://classiques.uqac.ca/classiques/ferri_enrico/sociologie_criminelle/socio_criminelle.html;

Florian, Impallomeni apud V. Dongoroz, op. cit., p. 360;

Pedeapsa este reacția socială necesară în cazul producerii unui *delict - delictul* nefiind, de fapt, decât cauza necesară și determinantă a sancțiunii penale - iar când aceasta lipsește; este *reacția individuală*, personală, adică legitima apărare, care este la fel de necesară și importantă precum cea socială²⁹.

Tot în susținerea ideii utilității sociale a legitimei apărări, se arată că: „... apărarea individuală este legitimă pentru că ea concură, cu *același titlu ca și apărarea socială*, la protecția dreptului” și „ceea ce reține cel mai mult pe criminali, nu este atât amenințarea cu pedeapsa viitoare, cât rezistența celui pe care vor să-l ucidă sau să-l fure”, astfel încât cel care folosește violența pentru a se apăra „nu face decât să se protejeze pe el însuși, protejând în același timp ordinea publică”³⁰.

Încalcând legea, agresorul își asumă riscul reacției legitime de apărare a celui atacat și, în consecință, nu poate cere pedepsirea acestuia pentru faptele săvârșite în stare de legitimă apărare.

Critica teoriei utilității sociale are în vedere faptul că *ceea ce conferă legitimitate apărării nu este decât „o petiție de principiu”³¹, o atribuire formală a caracterului său de „drept”*.

2.6. Teoria exercițiului funcției publice. Așa cum s-a arătat în literatura juridică³², „adversarii³³ amestecului concepțiilor, teoriilor și ideilor filozofice în domeniul dreptului, consideră că fundamentarea legitimei apărări nu trebuie căutată și nu poate fi găsită în afara dreptului pozitiv și a necesității”.

Această categorie de autori consideră legitima apărare „o simplă autorizare eventuală”, „un simplu interes protejat”, a cărui săvârșire depinde de evenimente străine și independente de voința celui care se apără.

Potrivit ideii de bază pe care o promovează susținătorii prezentei teorii, legitima apărare s-ar justifica prin aceea că fapta comisă de cel atacat, ar constitui o *“delegație ipotetică și condiționată” a puterii de coerciție pe care statul ar acorda-o individului*, statul însuși fiind în imposibilitatea de a-i asigura protecția la care este obligat. Pe cale de consecință, săvârșirea faptei în stare de legitimă apărare ar constitui o formă de exercitare a funcției publice, autorizată de stat. De asemenea, se apreciază că legea nu pedepsește fapta persoanei agresate - a cărei „intenție de a produce urmarea infracțională rămâne, totuși, nealterată³⁴ pe considerentul că „obligția acesteia de a se abține de la comiterea faptei dispare ca urmare a existenței unui interes legitim de protejat”³⁵.

Critica³⁶ acestei teorii are în vedere, în principal, *atitudinea psihică a celui care se apără*, precizându-se că acesta *nu are reprezentarea că exercită o funcție publică*, ci doar pe aceea că reacția sa de apărare ocrotește propriul său drept subiectiv (sau pe al altuia).

²⁹ E. Ferri, op. cit., p. 66;

³⁰ R. Garraud, op. cit., p. 241;

³¹ V.A. Ionescu, op. cit., p. 44;

³² Idem;

³³ V. Manzini, *Trattato di diritto penale italiano*, vol. I, Torino, 1933, p. 281 și urm. apud V.A. Ionescu, op. cit., loc. cit.;

³⁴ V. Manzini, op. cit., p. 281 și urm. apud V.A. Ionescu, op. cit., p. 44;

³⁵ V.A. Ionescu, op. cit., loc. cit.;

³⁶ A se vedea: G. Penso, op. cit., p. 30 apud V.A. Ionescu, p. 45;

2.7. Teoria dreptului subiectiv având caracter public. Această teorie încearcă fundamentarea dreptului la legitimă apărare de o manieră dihotomică; atât sub raport *obiectiv*, susținându-se că nici o lege nu poate să nu se preocupe de respectarea dreptului altuia, cât și din punct de vedere *subiectiv*, în sensul că un drept care este lipsit de posibilitatea de a fi apărat prin orice mijloc adecvat nu are consistența juridică necesară³⁷.

Amenințarea cu aplicarea pedepsei, pentru fapte care ar leza drepturile subiective ale altuia, este insuficientă dacă nu se recunoaște persoanei fizice legitimitatea exercitării dreptului său de apărare ori de câte ori statul se află în imposibilitatea de a împiedica agresiunea și consecințele acesteia³⁸.

Pornind de la premisa că fapta comisă în apărare legitimă are și rolul de a proteja și de a consolida dreptul - ceea ce coincide cu interesul fundamental al statului - se concluzionează că legitima apărare este un "drept subiectiv cu caracter public", apărarea îndeplinind și „o funcție publică”.

Tocmai atribuirea caracterului de „funcție publică” legitimei apărări este criticată, punându-se accent pe faptul că *apărarea privată doar în mod cu totul excepțional - „incidental și involuntar”³⁹ - ar dobândi o asemenea valență*.

3. Reflecții privind fundamentul legitimei apărări

Trecând în revistă teoriile de tip obiectiv, profesorul V. Dongoroz spunea: „oricât de interesante ar fi ele nu fac decât să devieze cadrul exact în care trebuie discutată și acceptată problema legitimei apărări”⁴⁰.

Chiar dacă, uneori, nu au făcut-o explicit, teoriile obiective și susținătorii lor au afirmat implicit existența și recunoașterea unui „drept la apărare”.

În pofida acestor opinii și în total acord cu tendințele științifice contemporane, considerăm, alături de o parte reprezentativă a literaturii de specialitate⁴¹, că ***nu există un drept de apărare, iar legea nu conferă un astfel de drept; fiind vorba, de fapt, de "o stare" care determină consecințe juridice***. Deși fapta săvârșită în legitimă apărare este prevăzută de legea penală, datorită circumstanțelor speciale în care aceasta se produce, legiuitorul - din considerente ce țin atât de politica penală, dar și de umanism - recunoaște că incidența legii nu are rațiune să cadă asupra făptuitorului; fără însă a crea, în acest mod, un drept.

De asemenea, nu poate fi admisă nici ideea că individul, în măsura în care statul nu poate interveni prompt pentru a-i apăra interesele, ar dobândi ”dreptul” de a se apăra, suplinind, în acest fel, funcția coercitiv-represivă a statului. O atare abordare ar avea urmări dintre cele mai nefaste și, totodată, contrare dreptului, fiind astfel legitimată riposta împotriva oricărui tip de agresiune, indiferent de gravitatea ei. Pe de altă parte, dacă avem în vedere faptul că statul, prin reprezentanții săi, este doar în mod cu totul accidental prezent în momentul în care se săvârșesc infracțiuni, ar însemna ca „justiția privată” să constituie regula, ceea ce ar fi inadmisibil și demn de perioada „legii talionului”.

Nici fundamentarea legitimei apărări pe considerentul că acesta ar fi socialmente-utilă nu poate fi îngăduită, având în vedere că apărarea de cele mai multe ori se concretizează într-o

³⁷ Idem;

³⁸ Ibidem, p. 33;

³⁹ Ibidem, p. 36;

⁴⁰ V. Dongoroz, op. cit., p. 360;

⁴¹ A se vedea: V.A. Ionescu, op. cit., p. 47, V. Dongoroz, op. cit., loc. cit., C. Mitache și C. Mitache, op. cit., p. 143;

faptă de omor sau vătămare corporală, având deci consecințe deosebit de grave și ”fiind socialmente păgubitoare; deși este omeneste incoercibilă și juridic irepresibilă”⁴².

Mai mult, legea penală nu condiționează existența sau inexistența infracțiunii de o anumită utilitate ori de un anumit folos, ci de existența sau absența trăsăturilor esențiale ale ilicitului penal, ori de absența vreuneia dintre aceste trăsături⁴³.

Cu toate acestea, opinăm că în cazul alternativelor obligatorii, societatea trebuie să prefere supraviețuirea sau păstrarea integrității corporale a celui care încalcă fără vinovăție normele dreptului penal și nu a celui care dorește, urmărește și acționează pentru încălcarea deliberată a acestor norme. Deci, deși fundamentul legitimei apărări nu poate consta în utilitatea socială a acesteia, nu trebuie să nu recunoaștem că într-o anumită măsură și de o manieră subsidiară faptele comise în stare de legitimă apărare sunt utile social, având un impact important asupra prevenirii și combaterii infracțiunilor.

În acest sens, chiar în cazul omorului sau al vătămării corporale este de preferat ca aceste consecințe să le suporte agresorul, care încearcă atât înfrângerea dreptului obiectiv, cât și a drepturilor subiective; și nu agresatul, care acționează în apărarea drepturilor sale sau ale altuia și, prin aceasta, contribuind la apărarea generică a ordinii de drept.

Din panoplia teoriilor abordate, considerăm că cea a constrângerii psihice reușește să explice și să fundamenteze cel mai bine legitima apărare; concepțiile medicale⁴⁴, dar și cele de ordin psihologic, mai ales psihanalitic⁴⁵, susținând pe deplin această opțiune.

În situații de risc sau de pericol, în mod automat se va declanșa instinctul de conservare, care trenează din vremuri ancestrale și care ne-a asigurat supraviețuirea ca specie. Reacția în apărare a individului nu va avea însă doar un caracter pur instinctiv; acesta fiind conștient de acțiunile sale. Instinctul și rațiunea nu se exclud, ci vor coexista. Dacă factorul rațional ar abolii factorul instinctiv atunci ar fi pusă în pericol însăși conservarea vieții, a propriei ființe. În schimb, dacă apărarea s-ar face doar instinctiv, individul fiind lipsit de facultatea sa rațională, de capacitatea psihică de a-și reprezenta și controla acțiunile și inacțiunile sale; atunci am fi în prezența unui caz de iresponsabilitate; impunitatea faptei făcându-se în temeiul acesteia și nu al legitimei apărări.

Legitima apărare nu poate să joace deci simplul rol al unui drept abstract și steril recunoscut de legiutor; ci ***păstrându-și individualitatea sa specifică se fundamentează pe două aspecte definitorii***, rezultate din însuși conținutul său legal.

Un prim aspect vizează faptul că ***apărarea este legitimă deoarece este pusă în slujba conservării unor drepturi preexistente atacului și vizate prin acesta, drepturi recunoscute și ocrotite de lege***, în egală măsură, tuturor membrilor societății. Indiferent dacă este vorba de drepturi strict personale sau de drepturi patrimoniale, orice titular al acestora are posibilitatea de a le apăra sau de a renunța la ele. Opțiunea de a le proteja, prin mijloace adecvate și

⁴² V. Dongoroz și colab., op. cit., p. 349;

⁴³ A se vedea: V. Dongoroz și colab., op. cit., loc. cit., V.A. Ionescu, op. cit., p. 49.;

⁴⁴ Pentru detalii privind legătura anatomică dintre ”facultatea instinctuală” și centrii subcorticali, a se vedea: V.A. Ionescu, op. cit., p. 47;

⁴⁵ Sigmund Freud structura psihicul uman în trei instanțe: *inconștient, preconștient și conștient*; pentru ca ulterior acestea să fie înlocuite de: *sine, eu și supraeu*; descoperind că *inconștientul se regăsește* într-o măsură mai mare sau mai mică *la nivelul tuturor celor trei elemente structurale ale psihicului*. Sigmund Freud: *Das Ich und das Es*, 1923, <http://www.psychanalyse.lu/Freud/FreudIchEs.pdf>; În acest sens a se vedea și V. Dem Zamfirescu, *Câteva prejudecăți despre Freud*, în *Caiete de psihanaliză* nr.1, Ed. Jurnalul literar, 1992, p. 9 apud V. Cioclei, *Manual de criminologie*, ed. a 4-a, Ed. C.H. Beck, București, 2007.

proporționale cu gravitatea pericolului, nu este sancționabilă din punct de vedere penal, pe de o parte ca urmare a imposibilității în care se află de a recurge la alte căi de apărare mai puțin periculoase a acelor drepturi, iar pe de altă parte, ca urmare a lipsei de vinovăție și a stării speciale determinate de caracteristicile atacului.

În același timp, *legitimitatea apărării se fundamentează pe ilegitimitatea atacului, pe caracterul injust al acestuia, fiind contrar normei juridice.*

Concluzii

Teoriile abordate sunt rezultatul a *două concepții juridice diametral opuse*: prima de *tip substanțial*, care se bazează pe o *răspundere de tip subiectiv*, în timp ce, a doua este de *tip formal* și promovează o *răspundere de tip obiectiv*.

Aducerea în prim plan și disecarea acestor concepții, ne-a dat posibilitatea și ne-a format convingerea, că legitima apărare se fundamentează, de o manieră fără echivoc, pe teoriile de tip subiectiv, care corespund atât rigorilor științifice de natură penală, psihologică, psihanalitică etc., dar și gradului de umanism la care societatea a ajuns.

Totuși, nu putem să nu recunoaștem importanța teoriilor de tip obiectiv, fiecare dintre acestea relevând aspecte ale legitimei apărări de o deosebită importanță, fără însă a le putea acorda titlul de fundament al legitimei apărări.

Chintesența fundamentului legitimei apărări constă, prin urmare, în *constrângerea psihică a autorului*, determinată de amenințarea inevitabilă a atacului, constrângere care îl privează de posibilitatea de a decide și de a acționa liber, săvârșind deci fapta fără vinovăție.

Referințe bibliografice

1. Carrara, F., *Discorso sul diritto della difesa pubblica e privata* dell'avv. Francesco Carrara, Lucca, 1860, https://books.google.ro/books?id=isoL_a6eXkYC&printsec=frontcover&hl=ro&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q=difesa%20publica&f=false;
2. Cioclei, V., *Manual de criminologie*, ed. a 4-a, Editura C.H. Beck, București, 2007;
3. Dongoroz, V., *Drept penal*, Reeditarea ediției din 1939, Academia de Științe Penale, București, 2000;
4. Dongoroz, V., Kahane, S., Oancea, I., Fodor, I., Iliescu, N., Bulai, C., Stănoiu, R. *Explicații teoretice ale Codului penal român, partea generală*, vol. I, Editura Academiei, București, 1969;
5. Ferri, E., *La sociologie criminelle*, ed. a 2-a, Ed. Felix Alcan, Paris, 1914, http://classiques.uqac.ca/classiques/ferri_enrico/sociologie_criminelle/socio_criminelle.html;
6. Hotca, M.A., *Codul Penal. Comentarii și explicații*, C.H. Beck, București, 2007;
7. Ionescu, V.A., *Legitima apărare și starea de necesitate*, Ed. Științifică, București, 1972;
8. Mitrache, C., Mitrache, C., *Drept penal român. Partea generală*, Universul Juridic, București, 2009;
9. Nistoreanu, Gh., Boroi, Al., *Drept Penal. Curs selectiv pentru examenul de licență*, ed. a IV-a, Ed. All Beck, București, 2002;
10. Rassat, M.-L., *Droit Pénal Général*, Ed. Ellipses - Marketing, Paris, 2006;
11. Freud, S: *Das Ich und das Es*, 1923, <http://www.psychanalyse.lu/Freud/FreudIchEs.pdf>;
12. Streteanu, F., *Drept penal. Partea generală*, Vol. I, Ed. Rosetti, București, 2003.

RECIDIVA – FACTOR DETERMINANT ÎN ADAPTAREA DEȚINUȚILOR LA MEDIUL PENITENCIAR

Inspector principal de penitenciare, Psiholog, Maria Miana GREBENAR

Penitenciarul București-Jilava

E-mail: grebenar.miana@yahoo.com

Subinspector de penitenciare, Psiholog, Andreea Cătălina CANĂ

Penitenciarul București-Jilava

E-mail: andreea_catallina@yahoo.com

Asistent social, Drd. Antoanela Cristina TEOROC

Penitenciarul București-Jilava

Universitatea din București

E-mail: cristina.teoroc@gmail.com

Abstract

Legislația în domeniul execuțional penal subliniază principiul nediscriminării în acordarea de asistență educațională, psihologică și socială, persoanelor private de libertate. Această cercetare identifică factorii determinanți în procesul de adaptare al deținuților la mediul penitenciar, ținând cont de nevoile acestora, sub efectul stării de recidivă sau a lipsei de antecedente penale. Studiul concluzionează faptul că, deținuții fără antecedente penale manifestă nevoi diferite, necesare în procesul de adaptare la rigorile vieții carcerale, spre deosebire de cei recidiviști și, mai mult decât atât. Prezenta lucrare își propune să sublinieze necesitatea adaptării Strategiei Naționale de Reintegrare a Persoanelor Private de Libertate la cele 2 grupuri menționate.

Cuvinte-cheie: mediul penitenciar; deținut; adaptare; recidivă; reintegrare.

Introducere - mediul penitenciar

Închisorile sunt cunoscute din cele mai vechi timpuri, apariția lor fiind legată de apariția statului și a dreptului. Existența acestora a fost determinată de necesitatea sancționării celor care încălcau normele de conduită stabilite și, de aceea, întregul proces evolutiv al sistemului penitenciar trebuie privit ca și un fenomen social-istoric.

Penitenciarul face parte din cadrul instituțiilor totale, care încearcă să apere comunitatea de persoane considerate periculoase, având tendințe delimitatorii, respectiv de restrângere sau chiar de interzicere a interacțiunilor sociale dintre persoanele private de libertate și exterior. În urma privării de libertate, deținutul percepe timpul din propria sa poziție, și anume, dintr-una apăsătoare și coercitivă, considerând că este acolo împotriva voinței sale. Venirea în penitenciar determină o triplă reducere, respectiv a spațiului de viață, a timpului personal, dar și a comportamentului social.

În opinia lui Erving Goffman (1961), o instituție totală poate fi „definită drept un loc în care își desfășoară viața și activitatea un număr mare de indivizi cu statut similar, despărțiți de restul societății pentru o perioadă de timp apreciabilă și care duc împreună o viață strict delimitată, reglementată oficial de către instituție”. Tot acesta notează despre procesul de adaptare secundară a deținutului la rigorile mediului penitenciar, aducând în atenția cititorilor

practicile recunoscute drept „secrete ale cunoscătorilor”, prin intermediul cărora deținutul simte că este în continuare stăpânul propriilor decizii, fapt important în conservarea identității proprii. De asemenea, apare acea emoție de fraternitate, construită pe fondul unei stări de ostilitate față de lumea de afară.

Suferința privării de libertate, respingerea morală a deținutului de către comunitate, conduce la o pierdere a relațiilor de suport. Pentru a putea supraviețui psihologic acestei respingeri, deținutul își construiește la rândul său un mecanism de respingere față de acele persoane. Un alt element de depozitare, din punct de vedere simbolic, îl reprezintă chiar pierderea propriului nume, fapt ce se regăsește la cei nou veniți, aceștia fiind denumiți de colegii lor „boboc”, „pifan” ori alte cuvinte jignitoare (Florian Gheorghe, 1995).

Teoria prizonificării (Jiang, Winfree 2006) vorbește despre construirea unei subculturi carcerale, una din puținele modalități prin care deținuții pot diminua efectul încarcerării. O formă de adaptare la noua viață se realizează prin socializare și adoptarea culturii penitenciarului. Acest lucru nu înseamnă că respectul și loialitatea nu se pot regăsi.

1. Adaptarea la condițiile privării de libertate

În cazul persoanelor fără antecedente penale, șocul depunerii, respectiv al încarcerării reprezintă un fenomen deosebit, care conduce la o serie de modificări psiho-comportamentale, frământări psihice, dezechilibru emoțional, ajungându-se chiar și la comportamente heteroagresive ori autoagresive. Privarea de libertate conduce la înlăturarea simbolurilor exterioare ale personalității, la o schimbare a relațiilor interpersonale, deținutul fiind nevoit să-și creeze o nouă viziune a propriei persoane, în relație directă cu subcultura carcerală și, indirect, o strategie de supraviețuire la noul mod de viață.

De asemenea, are loc o reinterpretare a intereselor, o alterare a comunicării, o recentrare pe lucrurile mărunte, dar și ideea conform căreia este un individ etichetat de societate, toate acestea conducând la o imagine negativă de sine. Această devalorizare din partea mediului social este rezultatul cel mai greu de depășit în urma depunerii în penitenciar.

În momentul în care pedeapsa este resimțită pe măsura faptei, acest fapt se exprimă printr-o acceptare a regulilor și a condițiilor de zi cu zi, pe când dacă pedeapsa este considerată ca fiind mult mai aspră decât infracțiunea realizată, deținutul va simți că el trăiește o nedreptate și că sancțiunea sa nu este corectă. Prin urmare comportamentul acestuia va fi unul ostil, agresiv și revendicativ, cu sentimente de victimizare (Mitrofan, 1992).

Literatura de specialitate vorbește despre o relație de corelație, dintre gradul de adaptare la mediul penitenciar și toleranța față de condițiile de mediu, așadar, cu cât adaptarea este mai bună cu atât toleranța față de condițiile de mediu este mai mare.

Wilson (1968) vorbește despre fenomenul de prizonizare, ca și o încercare a deținuților de a se identifica cu subcultura carcerală, de asumare a rolului de persoană încarcerată. Pe tot parcursul detenției, un fenomen deosebit cu care se confruntă individul este sentimentul de frustrare, o stare de tensiune și insatisfacție, o sursă de conflict pentru mulți dintre aceștia. În general, aceasta este resimțită preponderent în plan temporal, toate activitățile având o organizare impusă, iar spațiul de mișcare este clar delimitat.

Apariția unei nerezuse la nivel imaginar, creează o dificultate în modul de organizare al individului, stare care la cei mai mulți determină comportamente agresive. Lorenz (2005) atrage atenția despre faptul că agresivitatea reprezintă unul din cele mai mari pericole, care nu

va putea fi evitată dacă cauzele sale nu vor fi cercetate științific. Puterea omului de a orienta natural procesele în direcția dorită se datorează înțelegerii cauzelor care le determină.

Întâlnim comportamente înrudite cu cel agresiv, precum reacția de respingere, batjocura, ridicularizarea, amenințarea, toate acestea conducând la atacuri fizice. De asemenea, a râde de cineva are o motivație agresivă. Semnificația este resimțită de cel care constituie ținta râsului. Agresivitatea verbală, anumiți stimuli verbali, determină o presiune selectivă care resimțită ca și amenințare conduce la un comportament agresiv, violent (Eibl-Eibesfeld, 2017).

2. Fenomenul recidivei

Conform art. 41 C. pen., există recidivă când, după rămânerea definitivă a unei hotărâri de condamnare la pedeapsa închisorii mai mare de un an și până la reabilitare sau împlinirea termenului de reabilitare, condamnatul săvârșește din nou o infracțiune cu intenție sau cu intenție depășită, pentru care legea prevede pedeapsa închisorii de un an sau mai mare. Există, de asemenea, recidivă și atunci când una dintre pedepse este detențiunea pe viață.

Deținutul recidivist cunoaște un alt nivel de adaptare, acesta dispunând de mai multe modalități de coping, în urma experienței sale cu mediul penitenciar. Recidiva poate fi influențată de situația socio-culturală a persoanei, de nivelul de reintegrare în societate, influența grupului de prieteni, gradul de organizare al familiei din care provine. Astfel, comportamentul recidivistului este în strânsă legătură cu mediul educațional și cu factorii psihosociali, care efectiv mențin starea de recădere în comportamentul infracțional. De multe ori, în cazul unui recidivist ne confruntăm cu o imaturitate intelectuală, definită de o slabă capacitate în a înțelege, rațional, raportul dintre riscuri și câștiguri, consecințele propriilor fapte, un nivel scăzut de aspirație, dar și un dezechilibru emoțional (Dobrinioiu, Nistoreanu, 1994).

Populația penitenciară din America reprezenta aproximativ o treime din populație (Beck & Deffenbacher, 2000), până la o cincime (Irwin & Owen, 2005), între anii 1980 și 1990. Până la sfârșitul secolului al XX-lea, aproape 1,5 milioane de persoane au fost încarcerate în închisorile federale și de stat din Statele Unite, deși se pare că ritmul de creștere încetinește.

Ratele de recidivă au fost mai mari în rândul populației de bărbați negri, hispanici și persoane care nu au terminat liceul, spre deosebire de albi, non-hispanici, absolvenți de liceu. De asemenea, aproximativ 94,1% dintre deținuți cu vârsta cuprinsă între 18 și 24 de ani, au recidivat într-un timp de cel mult 3 ani (Beck and Shipley, 1989).

Un număr de 50 de studii, care datează din 1958 și care implică 336.052 condamnați, au surprins 325 corelații între recidivă, durata de detenție și recidivism. Datele au fost analizate utilizând metode cantitative, pentru a determina dacă închisoarea a redus comportamentul criminal sau recidiva. Rezultatele au indicat faptul că în ambele condiții de mai sus, închisoarea a produs ușoare creșteri ale recidivelor. În al doilea rând, a existat o tendință ca infractorii cu risc mai scăzut, să fie mai mult afectați negativ de experiența închisorii. Printre concluziile esențiale regăsim faptul că, penitenciarele nu reprezintă soluția cea mai bună pentru reducerea comportamentului criminal, și că utilizarea excesivă a încarcerării are un cost enorm și, de asemenea, faptul că este sarcina angajaților din penitenciare să pună în aplicare evaluări repetate și cuprinzătoare ale atitudinilor infractorilor, în timp ce aceștia sunt încarcerați (Gendreau, Cullen and Goggin, 1999).

Găsirea unui loc de muncă este un obiectiv important pentru mulți dintre cei care se liberează. Din totalul de deținuți, 79% au declarat că au petrecut timp în căutarea unui loc de muncă, după ce au fost eliberați. Cel mai întâlnit răspuns, pentru a motiva de ce nu a căutat un

loc de muncă, a fost faptul că avea deja un loc de muncă stabilit în timp ce era încă în închisoare (27%). Alte motive pentru care nu au căutat în mod activ un loc de muncă, sunt legate de probleme de sănătate (15%), permanent invalizi (15%), având alte lucruri de făcut, precum, a participa la școală (10%), participarea la programe de tratament sau detenție la domiciliu (6%), trebuie să aibă grijă de ceilalți (5%), care nu doresc muncă (4%) și alte motive (29%). Majoritatea participanților (86%) au folosit strategii multiple pentru a găsi un loc de muncă, au vorbi cu prietenii și rudele, au căutat în ziar, au contactat fostul angajator. În ceea ce privește sprijinul din partea ofițerului lor de liberare, doar 20% au simțit că ofițerul a fost de ajutor în găsirea unui loc de muncă. Mulți respondenți au avut dificultăți în a găsi un loc de muncă, iar majoritatea (70%) au considerat că cazierul lor judiciar le-a afectat căutarea locurilor de muncă. De exemplu, mulți au simțit că verificările de fond au inhibat abilitatea lor de a-și dobândi un loc de muncă și au crezut că angajatorii nu au vrut să angajeze pe cineva cu un cazier judiciar (Visser, Debus and Yahner, 2008).

3. Desfășurarea cercetării

Cercetarea a fost structurată în 2 părți, pentru a surprinde atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ fenomenul recidivei. La nivelul Penitenciarului București-Jilava, dintr-un număr de 945 persoane private de libertate, 298 erau fără antecedente penale, 198 cu antecedente penale și 449 de deținuți recidiviști.

Dintre aceștia, au fost selectate 25 de persoane, în mod aleatoriu, ce și-au exprimat consimțământul informat de a participa la cercetare, prin completarea unui chestionar cu 5 itemi: 15 recidiviști și 10 deținuți fără antecedente penale. Ținând cont că proporția de deținuți recidiviști, este mai mare decât condamnații aflați la prima executare a unei pedepse privative de libertate, se justifică eșantionul creat. În ceea ce privește vârsta lor, aceștia au fost împărțiți în 3 categorii:

- cu vârsta cuprinsă între 22-27 de ani: 9 deținuți;
- cu vârsta cuprinsă între 27-35 de ani: 9 deținuți;
- cu vârsta cuprinsă între 35-50 de ani: 7 deținuți.

Prima lună în penitenciar este caracterizată printr-o multitudine de schimbări la nivel emoțional și comportamental: condamnații slăbesc, au insomnie, sunt dezorientați în timp, plâng facil, se victimizează, iar „așteptarea uneori a clarificării situației juridice, nesatisfacerea nevoii de ajutor moral, sentimentul de neputință și depedare accentuat de prezența celorlalți deținuți cu care nu-și pot găsi la început afinități, măresc chinul depunerii” (Florian Gheorghe, 1996).

Figura nr. 1 surprinde încă de la început diferențe privind preocupările pe care le aveau în perioada de carantină. După primirea în penitenciar, persoanele condamnate se repartizează în secția de carantină și observare, pentru o perioadă de 21 de zile. Sunt cazate separat pe camere, în funcție de sex și vârstă, precum și de alte cerințe legale, de ordine interioară sau de siguranță. Dacă deținuții recidiviști se preocupă preponderent de condamnare, precum și despre condițiile liberării, termene de a fi propozabili pentru liberare condiționată, persoanele fără antecedente personale sunt concentrate asupra relației cu familia (90%), fiind interesați de modurile în care pot lua contact cu aparținătorii, dar mai ales de impactul acestora la auzirea veștilor despre schimbările juridice (termene la instanță, decizii definitive etc).

Referitor la gândurile marcante din acea perioadă, din nou se observă o diferență majoră: resemnarea persoanelor ce au mai executat pedepse privative de libertate, precum și

familiarizarea cu mediul penitenciar sunt evidențiate prin alegerea răspunsului „Voi sta multă vreme aici”, totodată observându-se în cadrul interviurilor dorința recidiviștilor de a-și crea un confort caracterizat prin condiții cât mai bune și relații cu cadre neconflictuale. Pe de altă parte, cei ce se află pentru prima dată într-un penitenciar se gândesc la resursele familiale, la faptul că sunt așteptați acasă, iar această urâtă experiență se poate încheia în orice moment. În opoziție cu resemnarea recidiviștilor, apare speranța deținuților ce sunt nou depuși în penitenciar. Grijă față de menținerea sănătății fizice, dar și a celei psihice este evidențiată de gândul marcant „Să nu înnebunesc”; așa cum va surprind și unul din studiile de caz prezentate sunt dese cazurile în care deținuților li se prescrie tratament anxiolitic.

Percepția pedepsei în raport cu fapta diferă și ea în funcție de starea de recidivă a persoanei condamnate: dacă aproximativ jumătate dintre recidiviști consideră că pedeapsa este mai aspră decât fapta săvârșită, 60% dintre cei aflați pentru prima dată în penitenciar percep condamnarea pe măsura faptei. Așadar, în cazul recidiviștilor apar tendințele de victimizare, comportamente revendicative și de negare a celor scrise în rechizitoriu, sentință penală sau alte documente ce au legătură cu fapta ilegală săvârșită.

Mediul penitenciar se caracterizează prin elemente specifice, precum modul de organizare, regulile de funcționare, tipurile de activități, viața închisă și, de multe ori, izolată, trăită în grupuri deseori impuse. Când vorbim despre identificarea de resurse în scopul adaptării unui astfel de sistem, recidiviștii își dezvoltă mecanisme de coping ce au strânsă legătură cu ei înșiși, pe când în cazul condamnaților fără antecedente penale, resursele familiale au un rol esențial (doar jumătate dintre cei chestionați au răspuns că resursele personale au fost importante în prima lună).

Evoluția sistemului penitenciar se observă și prin faptul că persoanele private de libertate își cunosc din ce în mai mult drepturile, se interesează, citesc, întreabă și își cer în fața conducerii penitenciarelor, instanțelor naționale și internaționale drepturile legale. Astfel că, toate persoanele din eșantion s-au interesat despre drepturile lor în penitenciar (dreptul la informație, la convorbiri telefonice, la vizite, la petiționare etc). Dacă deținuții fără recidivă au considerat important contactul cu familia, pentru toți recidiviștii relația cu cadrele din penitenciar este importantă.

Fig. nr. 1

Variante răspunsuri	întrebarea 1		întrebarea 2		întrebarea 3		întrebarea 4		întrebarea 5	
	R	NR	R	NR	R	NR	R	NR	R	NR
condamnarea	15	3	-	-	-	-	-	-	-	-
sănătatea mea	2	3	-	-	-	-	-	-	-	-
liberarea	7	5	-	-	-	-	-	-	-	-
familie	5	9	-	-	-	-	-	-	-	-
Familia mea mă așteaptă.	-	-	5	4	-	-	-	-	-	-
Să nu înnebunesc.	-	-	2	4	-	-	-	-	-	-
Sunt în pericol aici.	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-
Voi sta multă vreme aici.	-	-	7	1	-	-	-	-	-	-
mai ușoară	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-
pe măsura faptei	-	-	-	-	6	6	-	-	-	-

mai grea	-	-	-	-	8	3	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
mine însumi	-	-	-	-	-	-	14	5	-	-
cadre	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-
ceilalți deținuți	-	-	-	-	-	-	4	3	-	-
familie	-	-	-	-	-	-	10	10	-	-
de la nimeni	-	-	-	-	-	-	0	0	-	-
drepturile mele	-	-	-	-	-	-	-	-	14	10
programul tv	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
hrană	-	-	-	-	-	-	-	-	3	4
contactul cu familia	-	-	-	-	-	-	-	-	12	10
contactul cu cadre	-	-	-	-	-	-	-	-	15	5

3.1. Studiul de caz nr. 1

Condamnatul B.C., vârsta 22 de ani, nivel educațional 12 clase, fără antecedente penale, execută o pedeapsa privativă de libertate de 3 ani și 11 luni pentru fapta de consum și trafic de droguri. Nu declară existența unei patologii psihiatrice în familie și nici tentative de suicid.

În cadrul interviului, a relatat că „prima noapte în spatele gratiilor a fost într-un arest, o cameră mică, murdară, persoane necunoscute, eram confuz pentru că în aceea perioadă consumam multe droguri. Nu îmi aminteam nici măcar dacă am mâncat. Holurile îmi păreau înfricoșătoare. După arest am fost transferat la minori, iar acolo am întâlnit o persoană cunoscută. Așa am reușit să mă mai liniștesc puțin”.

Întrebat despre informațiile pe care le avea despre penitenciar anterior încarcerării, acesta a afirmat că a avut o idee total opusă adevărului, preponderent din cauza filmelor vizionate („Prima dată am crezut că sunt claustrofob, am crezut că o să mă sufoc, dar am reușit. Mă așteptam să am conflicte, nu să fie pașnic la penitenciar. Mă speria gândul că va trebui să-mi confecționez arme albe pentru a mă apăra”).

Condamnatul își percepe condamnarea ca fiind mult prea mare față de fapta comisă, minimalizând consecințele acțiunilor sale ilegale: „judecătorul ar fi trebuit să țină cont de faptul că eu am făcut trafic de droguri de risc, iar o singură dată de mare risc. Însă consider că cel mai important lucru este că aveam doar 19 ani, la vârsta aceea eram foarte înconștient. Aș fi putut beneficia de suspendare”. De asemenea, consideră că după executarea a 11 luni din pedeapsă a realizat că o atitudine de regret, de remușcare în fața instanței l-ar fi ajutat. Acest lucru l-a învățat de la ceilalți deținuți, preponderent recidiviști.

Privarea de libertate a afectat și legătura cu mediul de suport, membrii de familie reacționând diferit: „am observat că am relație mult mai strânsă cu mama, tata și sora mea, însă fratele meu mai mic încă este supărat pe mine, pentru cum mă comportam cu el. El nu știe faptul că eu nu îmi amintesc în proporție de 70% din ce făceam atunci, fiind sub influența drogurilor. Nu vine la vizită niciodată, nu vrea să știe nimic de mine. Asta mă supără foarte mult. Chiar țin la familia mea. Mama vine la vizită, se uită la mine cu fața tristă, vrea să zâmbească, dar are lacrimi în ochi. Îmi pare rău că trece timpul, iar ea îmbătrânește. Tata, în schimb, nu cred că o să mă poată ierta, sau chiar dacă o va face vreodată, o să îmi reproșeze întotdeauna ceea ce am făcut. Sora mea are doar 13 ani acum. Nu am vorbit niciodată cu ea despre situația în care am ajuns, deși știu că o afectează și pe ea”.

Referitor la schimbările produse de când se află în penitenciar, se observă:

- în plan personal: „Sunt mai atent la ceea ce mănânc și cum mă comport; acum am înțeles cât de importantă e credința în viața unui om. Aici am găsit oameni cu care m-am rugat împreună”;

- în plan familial: „Mi-am schimbat percepția cu privire la familie, acum mi-am dat seama cât de important e să ai o familie, care să țină la tine, dar și cât de important e să ai o familie de care să ai grijă de ea”;

- în plan profesional: „Am început să mă interesez cum să încep o facultate”.

Întrebat despre abilitățile/trăsăturile ce l-au ajutat să se adapteze în penitenciar, a afirmat, glumind, că „sunt tânăr, carismatic, am învățat aici cum să mă folosesc de ceilalți, de favoarea mea, să manipulez adică”. Dincolo de acest răspuns, în cadrul interviului, a afirmat psihologului că în prima lună i-a fost prescris tratament medical pentru a putea dormi, având o stare de neliniște și insomnie.

3.2. Studiul de caz nr. 2

Condamnatul B.R., vârsta de 48 de ani, nivel educațional 6 clase, recidivist, a executat 6 pedepse privative de libertate, în prezent execută o condamnare de 3 ani pentru furt calificat. Toate cele 6 condamnări au fost pentru furt calificat. Nu declară existența unei patologii psihiatrice în familie și nici tentative de suicid.

Între condamnarea precedentă și cea actuală a stat în libertate un număr de 70 de zile. A relatat în cadrul interviului că a stat, în trecut, în cameră cu încă 13 persoane („era un chin, colegii aveau un vocabular vulgar, mizerie și gălăgie foarte mare; înjurăturile erau la ordinea zilei, dar mai ales abuzurile psihice. Totul era bazat pe forță, cine avea ani de pușcărie mai multă era considerat cu autoritatea cea mai mare, mai ales dacă era recidivist sau era dintr-un clan. Dacă avea o reputație de hoț trebuia să te ferești de el. De asemenea, cei care erau sportivi și aveau un fizic impunător, aveau autoritate în cameră”). Dificultăți majore a întâmpinat prima oară, când susține că a avut probleme cu mâncarea, însă „condițiile în penitenciar s-au îmbunătățit, așa că nu mi-a fost prea greu în ultima pedeapsă”.

Deși a afirmat că relația cu fosta soția s-a îmbunătățit de-a lungul timpului, cu totul diferit s-a întâmplat în ceea ce privește interacțiunea cu cei 5 copii ai săi: „în pedeapsa trecută, ei îmi scriau scrisoare în fiecare lună, acum ei nu îmi mai scriu nimic. Le-am spus că mă simt singur fără ei, fata mea a început să plângă și de atunci copii mei nu au mai vorbit cu mine. Știu că ei au nevoie de mine, educația lor poate avea de suferit dacă nu au un tată lângă lor”.

Deținutul consideră că în penitenciar a devenit mai impulsiv, se enervează mai ușor, ridică tonul. Refuză orice sfat, fiind suspicios, însă faptul că are simțul umorului l-a ajutat mult: „Nu cred că am foarte multe calități. Întotdeauna toată lumea m-a criticat și am ajuns să nu îmi mai văd calitățile”.

Concluzii

Strategia națională de reintegrare socială a persoanelor private de libertate (2015-2019) își propune să creeze cadrul instituțional necesar reintegrării sociale a persoanelor private de libertate, evidențiind rolul activ pe care factorii instituționali și comunitari ar trebui să-l dobândească, printr-o acțiune convergentă, în raport cu dezideratul reintegrării sociale a persoanelor ce au antecedente penale. Astfel, pot fi identificate și mobilizate resursele necesare pentru a sprijini eforturile persoanelor private de libertate și a persoanelor care au executat pedepse privative de libertate de a-și redobândi un rol social stabil și de a se desista în raport

cu instrumentele de asistență socială. Tot în cuprinsul acestei strategii, se subliniază faptul că reintegrarea socială a deținuților este un proces ce este inițiat încă de la începutul executării pedepsei privative de libertate.

Corelarea nevoilor deținuților cu programele de asistență educațională, socială și psihologică este imperios necesară să se realizeze în concret, deoarece încă din prima zi din penitenciar apar evidente deosebiri între recidiviști și persoane fără antecedente penale.

Prezenta cercetare a surprins faptul că, în cazul deținuților ce se află pentru prima dată în penitenciar, apar răspunsuri maladaptative la un stres sever sau continuu, ce interferează cu mecanismele de ajustare și care pot determina o afectare a funcționării sociale. Asistența psihologică vizează nu doar oferirea de sprijin pentru a se adapta la noul mediu, ci și la conștientizarea consecințelor acțiunilor sale, cu intenția de a începe procesul de formare și consolidare a motivației pentru schimbare. Dacă la persoanele fără antecedente penale, partea de început a executării pedepsei este una definitorie pentru creionarea unor șanse reale de reintegrare în societate, cu focusarea asupra potențialului de manipulare, de influențare, de orientare spre cei din jur, în cazul recidiviștilor perioada de pregătire pentru liberare este una definitorie în trasarea unor obiective realiste a căror îndeplinire să îi îndepărteze de posibilitatea de revenire în penitenciar (reluarea relației cu mediul de suport, oferirea de ajutor în identificarea unui loc de muncă).

Referințe bibliografice

1. Beck, A. J., & Shipley, B. E. (1989). *Recidivism of prisoners released in 1983*. Washington,
2. DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics;
3. Beck, A. T., & Deffenbacher, J. L. (2000). Prisoners of hate: The cognitive basis of anger, hostility and violence;
4. Butoi, T., & Butoi, I. T. (2008). *Psihologie judiciară-Tratat universitar-teorie și practica*. Penguin Book;
5. Cullen, F. T., Jonson, C. L., & Nagin, D. S. (2011). Prisons do not reduce recidivism: The high cost of ignoring science. *The Prison Journal*, 91(3_suppl), 48S-65S;
6. Drago, F., Galbiati, R., & Vertova, P. (2011). Prison conditions and recidivism. *American law and economics review*, 13(1), 103-130;
7. Durnescu, I. (2009). *Asistența socială în penitenciar*. Polirom;
8. Eibl-Eibesfeldt, I. (2017). *Human ethology*. Routledge;
9. Florian, G. (1995). *Reconstruirea personalității în mediul penitenciar* (Doctoral dissertation);
10. Florian, G. (1996). *Psihologia penitenciară*. Oscar Print;
11. Gendreau, P., Cullen, F. T., & Goggin, C. (1999). *The effects of prison sentences on recidivism* (pp. 4-5). Ottawa, Ontario: Solicitor General Canada;
12. Goffman, E. (2009). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Simon and Schuster;
13. Irwin, J., & Owen, B. (2005). Harm and the contemporary prison. *The effects of imprisonment*, 94-117;
14. Hotărâre nr. 389 din 27 mai 2015 privind aprobarea Strategiei naționale de reintegrare socială a persoanelor private de libertate, 2015 – 2019;

15. Jiang, S., & Winfree Jr, L. T. (2006). Social support, gender, and inmate adjustment to prison life: Insights from a national sample. *The Prison Journal*, 86(1), 32-55;
16. Lorenz, K. (2005). *On aggression*. Routledge;
17. Mitrofan, N., Zdrenghea, V., & Butoi, T. (1992). *Psihologie judiciară*. Casa de Editură și Presă "Șansa";
18. Visher, C. A., Debus, S., & Yahner, J. (2008). *Employment after prison: A longitudinal study of releases in three states*. Washington, DC: Urban Institute, Justice Policy Center;
19. Wilson, T. P. (1968). Patterns of management and adaptations to organizational roles: A study of prison inmates. *American Journal of Sociology*, 74(2), 146-157.